859.0
Z65

R E S T I T U T I O

ZILOT ROMÂNUL
(ŞTEFAN FĂNUŢĂ)

B462

OPERE COMPLETE

Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii
şi indici de

MARCEL - DUMITRU CIUCĂ

BIBLIOTECA

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI • 1996

STUDIU INTRODUCTIV

Cartea de faţă conţine dezlegarea unei enigme vechi de peste un veac: este vorba de identificarea cronicarului ascuns sub numele de împrumut Zilot Românul.

De-a lungul anilor, mulţi dintre cercetătorii istoriei patriei şi ai literaturii române au făcut încercări de identificare, cel mai merituos fiind Gr. Tocilescu, care s-a ocupat de prezentarea vieţii şi operei "zelosului", deţinând şi întâietatea identificării corecte, dar, din păcate, nereuşind să-i convingă pe ceilalţi istorici cu argumentele soluţiei propuse de el, ceea ce l-a determinat pe Nicolae Iorga să afirme: "E foarte puţin probabil să ştim vreodată numele adevărat al Românului Zilot". Merite deosebite în acest sens mai revin şi lui Ion Ionaşcu, Valentin Al. Georgescu, N.A.Ursu, dar, cu toate stăruinţele depuse, existenţa cronicarului-poet, care a trăit până la mijlocul secolului al XIX-lea, rămânea încă învăluită de mister.

Surprinzător ni s-a părut că, după cele două identificări propuse de Gr. Tocilescu- prima dată cu Mora şi a doua oară cu Fănuţă - , nimeni nu a căutat să probeze existenţa lui Zilot în epocă, cu funcţiile pe care singur mărturiseşte că le-a avut, pentru a dovedi veridicitatea supoziţiilor în discuţie şi să descrie biografia acestuia. Tentativa era posibilă, deoarece din prima jumătate a secolului al XIX-lea, perioada în care a activat cronicarul, s-au conservat destul de bogate fonduri şi colecţii de documente. Astfel, în excursul nostru, am pornit de la ideea că un autor care în opera lui dezvăluie unele date biografice poate să fie descoperit, în documentele epocii, în funcţiile pe care susţine că le-a avut. Munca, anevoioasă, a dat roadele aşteptate: am adunat un bogat material documentar în care cronicarul a fost surprins în diferite ipostaze de viaţă - în familie, la slujbă, în societate. Rezultatul nostru este cu atât mai edificator cu cât datele biografice obţinute pe această cale se suprapun informaţiilor despre sine furnizate de Zilot Românul în cronică.

Astfel misterul a fost dezlegat: Zilot Românul nu este altul decât Ştefan Fănuţă.

Au mai rămas şi destule aspecte biografice neclarificate, precum cele referitoare la părinţi sau la antecesori. Suntem convinşi însă că se vor lămuri şi acestea cu vremea.

După reconstituirea biografiei cronicarului se impunea adunarea operei sale într-un volum, atât câtă s-a păstrat, parte publicată postum în diferite reviste, parte rămasă inedită, motiv de a propune cititorilor această carte în care sunt cuprinse creaţiile sale demne de a fi luate în seamă.

BIOGRAFIA CRONICARULUI
ÎNCERCĂRI ANTERIOARE DE IDENTIFICARE

Au trecut peste o sută de ani de când istoricii şi istoricii literari caută răspuns la întrebarea: Cine a fost Zilot Românul? Vom urmări în continuare cum a evoluat strădania de identificare a "misteriosului", a "obscurului cronicar", subliniind contribuţiile celor care s-au ocupat de elucidarea problemei.

Deşi în timpul vieţii cronicarul a dorit, de două ori, să-şi publice opera - reuşind

să-şi vadă tipărită o singură poezie, după cum vom vedea mai jos - numele - mai bine zis, pseudonimul - i-a fost citat pentru prima dată într-o publicaţie la douăzeci de ani după moartea lui. Este vorba despre studiul lui Petru Grădişteanu - ***O cronică inedită*** - apărut în anul 1873 în "Revista contimporană", care pomeneşte întâia oară de Zilot Românul [1]. P. Grădişteanu, în articolul său, analizează manuscrisul lui Zilot Românul privitor la istoria Ţării Româneşti din vremea lui Constantin Hangerliu până la "zaveră" şi face aprecieri cu privire la valoarea lui documentar-artistică şi literară. El însă nu îşi dă seama că "Ziloti Românul" este un pseudonim.

Cel care a intuit că "Zilot Românul" este un pseudonim a fost B.P. Hasdeu. Marele filolog a publicat cronica analizată de P. Grădişteanu, întâi în "Columna lui Traian" din anii 1882 şi 1883[2] şi apoi şi separat[3]. În introducerea la cronică, el remarca: "Cine a fost autorul, nu se ştie, căci Zilot Românul este învederat un pseudonim, care însemnează Românul zelos, zilotis"[4]. Din cronică, Hasdeu a extras datele biografice, nu prea bogate, ale autorului ei şi a ajuns la următoarele concluzii:

"În cursul cronicei, Zilot foarte rar menţionează propria sa persoană" [5]; "Sunt unele indicii pentru a-l crede oltean, bunăoară durerea şi amănuntele cu cari descrie jaful cârjaliilor în Târgu-Jiului şi mai ales în Craiova" [6]. Un alt indiciu socotea a fi jalea cu care Zilot descrie pătimirile lui "Bibescul acel mic Constandin" şi ale soţiei sale din partea cârjaliilor, căci cu o asemenea jale "putea să vorbească mai cu deosebire un oltean. Peste Olt, în adevăr, robirea bietei părechi boiereşti făcuse atunci un mare zgomot." Şi, în sfârşit: "O particularitate mică în aparinţă, deşi lesne ar putea fi trecută cu vederea, totuşi ne face a bănui ca autorul era nu numai oltean, dar încă un client sau om de casă al Brâncovenilor" [7]. În continuare, el reproduce mai multe pasaje din opera analizată, face şi o investigaţie filologică a ei, pentru a-şi întări bănuiala asupra oltenismului lui Zilot, dar rezultatul nu-l satisface şi apreciază că "prin limbă ar fi anevoie a decide dacă autorul era muntean sau oltean" [8], şi "în lipsă de o probă pozitivă" lasă chestiunea s-o rezolve alţii, "oltean sau muntean, oricum va fi fost" [9].

B.P.Hasdeu, cu ocazia alegerii sale ca cetăţean de onoare al Craiovei, a ţinut, la 7 mai 1884, o conferinţă, în sala liceului din acest oraş, intitulată: ***Un patriot român din epoha fanarioţilor*** [10]. Conferinţa reproduce introducerea lui la ediţia cronicii lui Zilot. Deşi nu aduce alte probe în favoarea susţinerii ideii oltenismului lui Zilot, faţă de cele arătate mai sus, pe care el însuşi le credea insuficiente, faptul că a prezentat o asemenea conferinţă în faţa oltenilor ne poate îndreptăţi să socotim că el înclina totuşi să creadă în această posibilitate. Punctul de vedere al lui Hasdeu - privitor la oltenismul lui Zilot - va fi însuşit de toţi specialiştii şi cercetătorii care i-au urmat, unii nici măcar nemaiîndoindu-se că era oltean. Ceea ce, după cum vom vedea mai jos, după o serie de informaţii pe care le deţinem, nu era adevărat. Primul care a acceptat opinia lui Hasdeu a fost Aron Densuşianu, în lucrarea sa ***Istoria limbei şi literaturei române***, în care arată că "Zilot Românul este fără îndoială un pseudonim" şi pentru alte detalii trimite la ediţia lui Hasdeu din "Columna lui Traian" [11].

Merite deosebite în publicarea operei lui Zilot Românul şi în încercarea de a identifica pe autorul care s-a ascuns sub acest pseudonim îi revin lui Grigore Tocilescu. În anul 1885 el a publicat ***Scrierile inedite ale lui Zilot Românul*** [12], în care a cuprins pe aceea

intitulată: ***Domnia a treia a lui Alexandru-vodă Sutul ce i să zicea Dracache***, şi, în acelaşi an, sub titlul: ***Din scrierile lui Zilot Românul*** a inclus ***<Adunarea de stihuri>*** [13] şi ***<Leatul 1848>*** [14].

Pe baza datelor pe care le deţinea în acel moment Tocilescu, mult mai multe decât a avut Hasdeu, el a încercat o primă identificare a cronicarului, în introducerea care însoţea primul din cele două articole. În aceeaşi introducere, Tocilescu a publicat poezia lui Zilot ***<Stihuri la Cutia milosteniei>*** [15], care are şi o parte în proză, explicativă, în stilul scriitorului, arătând că: "Cu care slujbă am fost eu însărcinat în zilele lui Grigore-vodă Ghica". Slujba despre care vorbea Zilot era aceea de epitrop la Cutia milosteniei, cum vom vedea în cele ce urmează. Alte date referitoare la cronicar le extrage Tocilescu din poeziile ***La Scarlat Ghica - voievod*** şi ***La clucerul Ştefan Conduratul, stăpânul şi dascălul mieu*** [16]. Iar pe baza altei poezii remarcă: "În fine, Zilot a crezut că modestia sa îi permite a-şi spune măcar o singură dată şi cel puţin numele său de botez dacă nu şi pronumele, căci prima poezie din colecţia sa este un acrostih" şi reproduce apoi acrostihul din care reiese numele ŞTEFAN [17].

Adunând datele biografice conţinute de aceste poezii şi adăugându-le la cele arătate de Zilot în prefaţa la cronica publicată de Hasdeu, pentru Tocilescu rezulta că:

"1. Cronicarul ascuns sub pseudonimul de Zilot se numea din botez Ştefan.

2. S-a născut cam pe la 1780, dintr-o familie de boieri, funcţionari şi clerici.

3. De la vârsta de 15 până la 28 ani a servit ca cirac în casa clucerului Ştefan Conduratu, pe care îl numeşte stăpânul şi dascălul mieu, iar nu în casa lui N. Brâncoveanu, precum susţine d. Hasdeu, din cauza acestor două versuri ale lui Zilot... [***şi le reproduce***, n.n. MDC], unde versul cel stricat pare mai mult decât probabil ingeniosului filolog că ar proveni din respectul ce Zilot avea mai mult pentru Nicolae Brâncoveanu decât pentru muză [...] [18].

4. În zilele lui Grigore-vodă Ghica el a fost administrator al Cutiei milostenilor.

5. El a trăit cel puţin până după începutul domniei lui Barbu Ştirbei, pentru că în manuscrisul său cu data 1850 se află şi o poezie: ***Pentru domnia ţării că s-au hotărât dvornicul Barbul Ştirbei*** [19]

Dar aceste informaţii tot nu însemnau mare lucru pentru Tocilescu, şi pe bună dreptate, deoarece, cum însuşi remarca: "Până acum tot nu ştim cine a fost Zilot Românul" [20]. Se ştia numai numele mic al cronicarului. Tocilescu va continua investigaţiile în legătură cu proveniența manuscriselor zilotiene de la Academie, întrebându-l pe Al. Odobescu, probabil în 1884, despre ele. Acesta i-a spus că, atât cele dăruite de el Academiei, cât şi cele aflate în posesia lui Manu le-a primit în 1861, deci cu aproape 25 de ani în urmă, de la răposatul Iancu Văcărescu [21] care l-a încredinţat că sunt opera lui Fănică Moru: "Anume acesta venind la Văcărescu l-a rugat să le păstreze deoarece ştie bine că fiul său are să le nesocotească şi să le piardă. D.Odobescu mă asigură că, tot în 1861, d-sa dorind a cunoaşte pă acel Moru, l-a chemat la d-lui acasă. Moru s-a prezentat: era un bătrân sexagenar, purta costumul turcesc, şi fiindcă se îndeletnicea cu mijlocirea măritişurilor, crezuse că pentru un aşa lucru îl chemase Odobescu. Arătându-i-se manuscrisele el le-ar fi recunoscut că sunt operele sale." [22]

Tocilescu îşi mută apoi cercetările în legătură cu acel Moru şi "după multe căutări, descoperii în fine că soţia d-lui prof. Jacomy ar fi născută Moru". Adresându-se acesteia, a aflat câteva informaţii despre tatăl ei: că într-adevăr a fost Moru, dar nu l-a chemat Ştefan, ci Costache; că era om de casă al banului Constantin Bălăceanu; că a fost mult timp vătaf de aprozi la Tribunalul Criminalicesc, până în zilele căimăcămiei lui Alecu-vodă Ghica [23] când patronul său ajungând logofăt al Dreptăţii l-a numit procuror la Tribunal; că după puţin timp a ieşit la pensie şi că a murit în 1861 în vârstă de peste 60 de ani. El purta costum turcesc şi se ocupa la bătrâneţe cu mijlocirea căsătoriilor. La întrebarea lui Tocilescu dacă s-a îndeletnicit vreodată cu studiile, fiica şi ginerile lui Moru l-au asigurat că "nu era om de carte, avea prea puţină învăţătură, cunoştea însă bine limba greacă vulgară". Cerând apoi să i se arate ceva scris de mâna lui, pentru a compara cu manuscrisele lui Zilot, i s-a arătat foaia de zestre semnată C.Moru şi a constatat că: "scrisoarea nu seamănă" [24].

Confruntând informaţiile obţinute de la familia Jacomy cu cele spuse de Odobescu despre Moru şi de Pandrav despre proveniența manuscrisului de la Arhivele Statului, Tocilescu nu se arată prea mulţumit de rezultat: "***Putem admite cu oarecare grad de probabilitate şi până la altă dovadă contrarie***" [25] (subl. ns. MDC), spunea el foarte reţinut. Şi arăta că se puteau admite cu oarecare grad de probabilitate, până la altă dovadă contrarie, următoarele:

"1. Că d. Odobescu, în 1861 nu a putut vorbi cu Fănică Moru, autorul cronicii lui Zilot Românul, deoarece acesta, născut pe la 1780, trebuia să fie octogenar în acel an; 2. Descrierea ce face d-sa despre Moru cu care a vorbit: vârsta, costumul şi meseria de misit se potrivesc în totul cu cele ce spune familia Jacomy despre Costache Moru; 3. Acesta nu putea declara m-scriptele de la d. Odobescu ca nişte lucrări ale sale, pe cât timp el nu le scrisese; putea însă ca să le recunoască, dacă erau ale părintelui său; 4. Manuscriptul zilotean din Archivul Statului provine de la un membru al familiei Bălăceanu; Costache Moru era omul de casă al Bălăcenilor; putea dar hărăzi patronilor săi o cronică părintească; 5. Pe lângă acestea, fiindcă nu ştim cum îl chema pe tatăl lui Costache Moru, şi fiindcă el nu mai avea vreun frate sau unchi - conchidem :

a) că sub pseudonimul de Zilot Românul se ascunde Ştefan Moru;

b) că acesta era tatăl lui Costache Moru;

c) m-scriptele de la Academie şi de la Grigorie Manu au fost remise lui Iancu Văcărescu, probabil de către Ştefan Moru; iar exemplarul cel prescris l-a lăsat fiului său Costache, de la care apoi a trecut succesiv la familia Bălăceanu, la d. Pandrav, şi azi la Archivul Statului;

d) la 1861 s-a prezentat la d. Odobescu: Costache Moru, care îi va fi spus poate că m-scriptele sunt ale tatălui său, iar nu ale sale, ceea ce d. Odobescu a putut să uite în timp de 25 de ani." [26]

Tocilescu ţine încă o dată să precizeze: "Cercetările ce vom face mai departe poate că vor arăta că ne-am înşelat", ceea ce dovedeşte nesiguranţă în rezultatele obţinute până în acel moment.

După cum se vede din cele spuse mai sus, toată construcţia demonstraţiei lui Tocilescu are la bază premise cel puţin îndoielnice, dacă nu false în totalitate: nu ştia cum îl

chema pe tatăl lui Costache Moru (oare doamna Jacomy nu-i va fi spus numele bunicului ei patern?), dar ştia că el nu mai avea vreun frate sau unchi, ceea ce l-a făcut să creadă că este suficient ca să-l socotească pe Ştefan Moru drept tatăl lui Costache Moru; se îndoieşte că Odobescu a stat de vorbă cu Fănică Moru, autorul cronicii, din motivele expuse mai sus; admite că Odobescu a putut să uite, în 25 de ani, cele ce i-ar fi spus Costache Moru (ceea ce ne poate conduce la ideea că Odobescu putea să se înşele şi în alte privinţe) etc. Având aceste premise îndoielnice, rezultatul demonstraţiei este şi el îndoielnic, fapt pe care îl ştia şi Tocilescu atunci când a lăsat o portiţă deschisă pentru a reveni asupra problemei.

Dar ceea ce era incert din punctul lui Tocilescu de vedere a fost luat drept certitudine de unii specialişti. Astfel, Al. Philippide scria categoric: "Zilot Românul este un pseudonim. Numele adevărat al autorului a fost Ştefan Moru" [27].

Gr. Tocilescu şi-a continuat însă cercetările şi a expus rezultatele la care ajunsese în două comunicări ţinute la Academia Română. În prima comunicare, rostită în şedinţa Academiei din 21 martie 1890, preşedinte fiind M. Kogălniceanu, s-a ocupat de identificarea cronicarului, aşa cum reiese din procesul verbal al şedinţei: "D-l membru corespondent Gr. G.Tocilescu face o dare de seamă despre Zilot Românul, cel din urmă cronicar român din veacul al XIX, constatând că sub acest pseudonim se ascunde sărdarul Ştefan Fănuţă" [28]. În şedinţa solemnă a Academiei, din 25 martie 1890, după cum reiese din procesul verbal, Gr. Tocilescu a făcut o expunere asupra scrierilor istorice şi poetice ale cronicarului Ştefan Fănuţă, "cunoscut până acum sub numele de Zilot Românul"; apoi face o comunicare despre monumentul de la Adamclisi [29]. Ceea ce surprinde însă este faptul că Tocilescu nu a publicat cele două comunicări, nici separat, nici în 1891, când a editat ***Jalnica cântare a lui Zilot*** [30]. Mai mult, cu această ocazie nu a mai făcut nici un comentariu în legătură cu cronicarul. De altfel, după această dată se pare că el a încetat să se mai ocupe de Zilot Românul.

Textele celor două comunicări s-au păstrat însă la Biblioteca Academiei, într-un manuscris provenind din arhiva lui Tocilescu [31], de unde putem cunoaşte investigaţiile pe care le-a făcut şi concluziile la care a ajuns. După ce arată ca numele de botez al cronicarului a fost ***Ştefan***, cum reiese din amintitul acrostih, spune: "Mai rămânea să aflu numele său de familie". Pentru aceasta s-a adresat lui Şt. D.Grecianu, "un tânăr popă de la Sărindar" [32], "care este o arhivă vie pentru orice lămuriri genealogice, pentru orice ştiinţe istorice", de la acesta aflând "că a auzit într-o zi pe d-na muma d-lui George Cantacuzino vorbind despre serdarul Fănuţă sau Ştefănică şi că acesta poate fi autorul cronicii zilotiene". Tocilescu a mers apoi, împreună cu Grecianu, la preotul Dimitrie de la biserica Sărindar, "care servise în tinereţe ca preot în mahalaoa Negustori, unde locuise acel serdar." El relatează în continuare: "Preotul ne-a îndreptat la d-na Natalia Fănuţă, mama d-lui maior Anastasie Fănuţă. Întrebând pe această venerabilă doamnă dacă are ceva documente vechi de familie, a binevoit pe dată să-mi puie la dispoziţie hârtiile vechi aflătoare în casa sa. Între acestea mi se aduse şi un ghiozdan de mătase dasupra căruia citii următoarele cuvinte: ***La cei cu ştiinţă şi nezavisnici***. Deschizându-l, care mi-a fost surprinderea când am recunoscut în manuscrisele şi hârtiile din el aceeaşi mână a lui Zilot şi cu semnătura: Ştefan Fănuţă.

Descoperirea era făcută." [33] Tocilescu mai arată că numele de familie al lui Zilot "era Tătăranu (familia Tătăranu de astăzi), dar el nu se iscălea Tătăranu, ca fratele său, ci sau Ştefan Ioan, sau Ştefan Fănuţă: Ion, după numele tatălui său, Fănuţă, după al moşului său" [34]. Între manuscrisele găsite în ghiozdan era şi ***Jalnica cântare a lui Zilot*** [35], pe care o va publica în 1891, dar fără nici o introducere, în care putea să explice de unde are manuscrisul şi să comunice "descoperirea" sa. Nu a făcut acest lucru, fie pentru că informaţiile pe care le deţinea nu îi erau suficiente, căci găsim acest regret la el când afirmă că a cercetat "în repezirea condeiului viaţa lui Zilot Românul, pre cât datele şi actele avute la îndemână mi-au îngăduit" [36], fie că socotind "descoperirea făcută", nu a mai insistat şi s-a lăsat antrenat mai mult de ocalaltă "descoperire însemnată" din acelaşi an, amintită în comunicare, ce interesa lumea întreagă: "un monument însemnat, descoperit în Dobrogea şi ridicat de împăratul Traian" [37]. Este vorba despre marele complex arheologic de la Adamclisi, unde va întreprinde săpături arheologice timp de 12 ani [38]. În 1890, Gr. Tocilescu prevedea "o ediţie a operelor sale" (ale lui Zilot) [39].

Este greu de admis că ulterior Tocilescu a renunţat la identificarea făcută, aşa cum arată N.A.Ursu [40]. El avea de acum destule date despre scriitor, după cum reiese din comunicare. Cu toate acestea, în ***Manualul*** său de istoria românilor pentru şcolile secundare, întocmit în 1889, vorbeşte de "doui cronicari mai de seamă: Dionisie Eclisiarhul şi Zilot Românul (Ştefan Ion)" [41]. Deci, în 1899, el îl identifica pe Zilot cu Ştefan Ion, fără să mai spună ceva despre numele de familie. Pentru că nu a publicat nimic despre noua descoperire, numai rândurile care au apărut în "Analele Academiei" despre comunicările pe această temă nu au avut darul să-i convingă pe toţi cercetătorii de exactitatea identificării, ci, mai mult, i-au determinat să accepte că Tocilescu nu a avut încredere în cele constatate. Aşa se explică îndoielile unor specialişti. Se poate presupune că un rol determinant în sporirea incertitudinii l-a avut N. Iorga, căci, dacă imediat după 1890, V.A.Urechia (în 1893, 1894) vedea în Zilot Românul numai pe Ştefan Fănuţă [42], după apariţia ***Istoriei literaturii*** lui N.Iorga vor fi şi din aceia care se vor îndoi de identificare. Acesta scria, în 1901: "E foarte puţin probabil să ştim vreodată numele adevărat al Românului Zilot, al zelosului compatriot [...] S-a propus cândva, pe baza unei anchete, numele lui Ştefan Moru, apoi, în 1890, Tocilescu, cari făcuse acea încercare de identificare, reveni asupra părerii dintâi, opinându-se ***fără să putem cunoaşte motivele*** [subl.n.M.D.C.], asupra lui Ştefan Fănuţă" [43]. Iată deci că marele istoric nu cunoştea motivele care l-au determinat pe Tocilescu să-l identifice pe Zilot cu Ştefan Fănuţă, căci el nu văzuse decât rândurile publicate în "Analele Academiei", care într-adevăr nu sunt lămuritoare în acest sens. N.Iorga scria în continuare: "Dacă numele Zilotului e aproape imposibil de stabilit, figura lui, schema biografică se pot fixa destul de bine" [44].

Influenţat evident de N.Iorga, M.Galiţă, profesor de limba română la Liceul "N.Bălcescu" din Ploieşti, remarca în 1904: "E nesiguranţă în privinţa numelui acestui zelos patriot [...] Domnul Tocilescu, bazându-se pe documente şi cercetări amănunţite, a presupus că s-ar fi numit Ştefan Moru, în urmă însă reveni la vechiul nume de Ştefan Fănuţă", şi continua: "Dar dacă există îndoială în privinţa locului de naştere şi al adevăratului nume, apoi puţin ne interesează numele când cele scrise sunt icoana vie a simţămintelor unui bun patriot - singurul din timpul său" [45]. La fel va scrie şi în 1935, când va republica acelaşi articol, cu

mici modificări. [46]

Tot la începutul secolului, alţi cercetători au fost convinşi de a doua identificare făcută de Tocilescu, aşa încât, în ***Enciclopedia română***, din 1904, citim: "Românul Zilot (Zelosul român) pseudonimul lui Ştefan Fănuţă (1780-1850 ?)." [47]

Tăcerea totală în acest timp a lui Tocilescu, autorul celor două identificări, în pofida neîncrederii manifestate de unii cercetători, a avut darul să adâncească incertitudinea. Nu se ştie dacă el nu intenţiona să reia cândva tema, dar moartea, la numai 59 de ani, i-a zădărnicit acest plan, dacă va fi fost.

Pentru Gh.Adamescu, cronicarul este în continuare un anonim, atât în 1913, când scria: "Cine este acest Zilot? Gr. Tocilescu l-a identificat întâi cu Ştefan Moru apoi cu Ştefan Fănuţă, dar se pare că motivele sale n-au convins pe cei mai mulţi scriitori, aşa că rămâne să-l socotim ca anonim" [48], cât şi în 1928: "Zilot Românul. Pseudonimul unui personagiu a cărui identitate nu s-a stabilit încă." [49]

Şi astfel se nega cu totul munca lui Tocilescu de a-l identifica pe Zilot.

Dacă N.Iorga nu cunoştea motivele care l-au determinat pe Tocilescu să-l identifice pe Zilot în persoana lui Ştefan Fănuţă, Ovid Densuşianu a socotit dovezile aduse de acesta ca insuficiente, deşi şi el a folosit aceleaşi surse bibliografice ca şi Iorga: "Sub epitetul grecesc de Zilot (adică zelosul) nu putem şti cine se ascunde, pentru că identificările cu Ştefan Moru şi Ştefan Fănuţă pe care le-a propus Gr. Tocilescu nu au adus destule dovezi ca să le admitem (numai dintr-un acrostih se vede că-i zicea într-adevăr Ştefan, dar numele de familie rămâne necunoscut). Dacă pe altă cale nu putem, prin urmare, afla cine era acest cronicar, din ce ne spune singur în cursul povestirilor putem întrucâtva reconstitui viaţa lui." [50] Într-o ultimă apreciere asupra cronicarului, N. Iorga, în 1938, îl socotea "anonimul ascuns supt numele de Zilot Românul." [51]

În acelaşi an, 1938, un meticulos cercetător al arhivelor româneşti, Ion Ionaşcu, a adus o contribuţie valoroasă la identificarea cronicarului. Profesorul secundar, ajuns mai târziu universitar, s-a ocupat de activitatea mitropolitului Grigorie Dascălul, scoţând la lumină o latură necunoscută a acesteia: "nu mai încape nici o îndoială că strălucitul ierarh s-a străduit să adune, mai ales în vremea surghiunului său, cronicile din Ţara Românească, intenţionând să le dea publicităţii" [52]. Mitropolitul exilat a ţinut o corespondenţă strânsă cu fraţii Bâţcoveni, unul din ei, Nicolae, fiind logofăt al Mitropoliei, care aveau sarcina de a aduna cronicile din ţară. Din toată corespondenţa, I.Ionaşcu a găsit trei scrisori pe care le-a publicat ca anexe la articolul său. Pe lângă scrisoarea din 20 decembrie 1832, cu care răspundea la o epistolă a mitropolitului, al doilea dintre fraţii Bâţcoveni, pitarul Ioniţă, îi expedia acestuia la Buzău, unde i se îngăduise a veni de la Chişinău, împreună cu alte două manuscrise de cronici, şi "nişte izvoade făcute de dumnealui medelnicer Ştefan, care măcar că sunt şi cu stihuri şi cu unele cuvinte drepte, dar atingătoare, şi poate să fie neprimite cugetului preaosfinţiei voastre, eu însă le trimisei spre oareşcare idee sau poate dintr-însele să se facă oareşcare adunare de istorie" [53]. Concluzia pe care a tras-o din această interesantă scrisoare a fost că, "în chip neîndoios", "acel ***medelnicer Ştefan***, scriitor de proză şi versuri, ***este aceeaşi persoană cu anonimul cronicar Zilot Românul***" [54]. Într-o notă, I. Ionaşcu arăta: "În catagrafiile din 1829, 1831 şi 1832, apare un Ştefan medelnicerul Jianu la Romanaţi, cum şi numele unui medelnicer decedat Ştefan Fălcoianu. Care va fi fost familia acestui

personagiu, rămâne ca viitorul să ne spună.".[55] În altă parte consemna resemnat: "Nu pot preciza cărei familii aparţine acest medelnicer Ştefan. Faptul, însă, că acesta alcătuia izvoade şi stihuri istorice, pe care Bâţcoveanu socotea nemerit să le trimeată mitropolitului preocupat de adunarea cronicilor ţării, mă îndeamnă să admit că versificatorul ***Ştefan medelnicerul*** - cunoscut şi apreciat pentru îndeletnicirile lui de către Grigorie Dascălul - este una şi aceeaşi persoană cu ***Zilot Românul***, ale cărui cronici în proză şi versuri au fost publicate de Hasdeu în ***Columna lui Traian***, 1882 [...] şi de Tocilescu, în ***Revista pt. ist., arh. şi filologie***, vol. V, 1885 [...]. Într-un acrostih al anonimului, acesta îşi descoperă numele patronimic, ***Ştefan***. Lângă nume eu adaog, astăzi, dregătoria de medelnicer pe care Zilot Românul o avea în anul 1832." [56] Subliniem şi noi că mitropolitul cărturar şi cronicarul se cunoşteau bine şi se apreciau unul pe celălalt [57].

Fără să ştie ceva despre articolul lui I. Ionaşcu, G.T.Kirileanu îi scria acestuia, în <aprilie> 1952, după ce îi mulţumea pentru urările adresate cu prilejul aniversării sale de 80 de ani: "de multe ori mă gândesc la d-ta, aducându-mi aminte că atunci când am publicat, în ***"Revista istorică română"***, ***Deslușirea lui Zilot Românul*** (inedit) ţ-am scris că am dăruit Academiei Române acest autograf (pe atunci puteam dărui), împreună cu alte câteva anexe, din care un cercetător iscusit ca d-ta ai putea da de urma numelui acestui obscur cronicar. Dar n-am avut plăcerea unui răspuns." [58] Probabil nici de astă dată I. Ionaşcu nu i-a răspuns lui Kirileanu [59], căci ar fi trebuit să-i scrie: "Nu pot aprecia cărei familii aparţine acest medelnicer Ştefan", cum a arătat în articolul citat.

Contribuţia lui I. Ionaşcu la identificarea "obscurului cronicar" a fost cea mai importantă după aceea a lui Tocilescu, din 1890, şi, dacă el ar fi cunoscut comunicarea înaintaşului său, ar fi găsit acolo însemnarea că Zilot "La 1826, apr. 6 era Ştefan medelnicer" [60]. Dar, din păcate, şi contribuţia lui I. Ionaşcu la încercarea dezlegării enigmei lui Zilot a rămas necunoscută specialiştilor, deşi a fost publicată.

Astfel, Dim. Popovici scria, în 1940, despre Zilot: "Numele este fals, el vrea să însemneze Românul cel zelos - zelos pentru tot ce priveşte neamul românesc şi ţara românească. S-au făcut diferite încercări spre a descoperi adevăratul nume al scriitorului, dar toate ipotezele formulate au căzut în lipsa celor mai elementare probe documentare"[61]. Iar G. Călinescu afirma în continuare, în 1941, că: "În Zilot Românul a fost văzut aci un Fănică Moru, aci un serdar Ştefan Fănuţă. Chestiunea a rămas întunecată" [62]. Şi aşa a şi lăsat-o, căci, atunci când mai revine asupra operei zilotiene, pe autor îl numeşte: "Cronicarul ascuns sub pseudonimul Zilot Românul" [63]

În anul 1961, istoricul şi juristul Valentin Al. Georgescu, ocupându-se de ***Manualul de legi*** al lui Mihai Fotino [64], a făcut o descoperire importantă în legătură cu numele adevărat al lui Zilot. Ştiind că Zilot Românul a copiat pentru "stăpânul şi dascălul" său, Ştefan Conduratul, manualul de legi mai sus amintit, după cum el însuşi o spune în două mici poezii dedicate, una lui Scarlat Ghica şi alta lui Ştefan Conduratul [65], a constatat ca poezia dedicatorie aflată în fruntea copiei greceşti a ***Manualului*** [66], semnată Ştefan Ioan, este, în bună parte, identică cu cele două poezii cunoscute ale lui Zilot. În urma acestei sesizări, Val.Al.Georgescu a considerat că: "Identitatea dintre Zilot Românul, autorul poeziei din ms.grec 378, şi copistul acestui manuscris o putem afirma ca indiscutabilă" şi a apreciat că ea duce la concluzii noi cu privire la numele cronicarului nostru: "Zilot Românul, despre

care se ştia, din propria lui anagramă versificată, că se numeşte Ştefan şi probabil Moru, după cum a susţinut Tocilescu, apare acum ca purtând numele de Ştefan Ion, primul din acestea putând să fie adăugat după acela al veneratului său patron, Ştefan Conduratu (va fi fost acesta şi naşul lui Zilot?); Gr. Tocilescu a susţinut dubitativ că Zilot se numea Ştefan Moru (azi ar trebui să zicem Ştefan Ioan Moru, adică Ştefan fiul lui Ioan Moru) [...] Existenţa dovedită a unei familii de preoţi cărturari cu acest nume în Bucureşti la acea epocă (Moru, ca şi Moroiu, fiind variantă locală de la Mora) ne-ar face să ne întrebăm dacă familia lui Zilot nu era înrudită cu cealaltă familie de preoţi cărturari de mahala bucureşteană a lui Dumitru Moroiu, din care va ieşi curând Costache Dumitru Moroiu, doctor în drept de la Pissa şi profesor de drept român la Sf. Sava" [67].

Contribuţia lui Valentin Al. Georgescu a fost receptată de George Ivaşcu, dar cu rezerve : "Zilot Românul (presupus, în 1961, a fi pseudonimul lui Ştefan al lui Ion Morus" [68].

Cu toate aceste străduinţe, "chestiunea a rămas întunecată", cum ar fi spus G.Călinescu, căci, în 1968, I.C.Chiţimia afirma despre Zilot: "El şi-a pus drept mască un pseudonim permanentizat, căci nu se cunoaşte nici astăzi numele său adevărat. Anumite încercări de identificare n-au reuşit să dezlege convingător enigma" [69], iar alţi specialişti îl consideră în continuare "obscur" - ca Al. Piru, care indică totuşi că, după Tocilescu, s-ar fi numit Ştefan Moru [70] - sau "ciudatul Zilot Românul" - ca Ion Rotaru, care, în lucrarea sa din 1971, nu opta pentru nici o identificare. [71]

O ultimă încercare de identificare a lui Zilot Românul a făcut-o cercetătorul ieşean N.A.Ursu, în 1969 [72]. După ce afirmă că pseudonimul Zilot Românul "continuă să fie o enigmă în istoria noastră literară", cu toate strădaniile istoricilor - B.P.Hasdeu, Gr. Tocilescu, Val.Al.Georgescu -, N.A.Ursu constată că: "de fapt, adevăratul nume al lui Zilot Românul a fost dezvăluit încă de acum 85 de ani, însă cercetătorii mai noi care s-au ocupat de această problemă nu au acordat creditul cuvenit mărturiei esenţiale şi indubitabile a lui Iancu Văcărescu, transmisă prin Al.Odobescu. Potrivit acestei mărturii, prenumele lui Zilot Românul era Ştefan [73], după cum atestă acrostihul din ms. 868 şi semnătura proprie din manuscrisul grecesc 378, iar numele său este, fără îndoială, Moru (sau Mora). Faptul că Tocilescu s-a îndoit de adevărul celor stabilite de el însuşi în 1885 nu poate pune sub semnul întrebării comunicarea din 1861 făcută de Iancu Văcărescu lui Alex.Odobescu privitoare la acel Fănică Moru, care i-a lăsat spre păstrare manuscrisele, pentru că nu avea încrederea necesară în fiul său [74]. Ancheta lui Tocilescu a dovedit ca bătrânul cronicar avea motive să se îndoiască de faptul că fiul său Costache [75] Moru, care nu avea preocupări culturale, i-ar fi păstrat şi valorificat scrierile. Era deci firesc să le lase în seama celui mai mare poet al generaţiei sale, pe care îl cunoştea şi căruia, desigur, nu-i va fi fost nici el un necunoscut. Din relatarea lui Odobescu şi, mai ales, din faptul că Văcărescu a folosit forma hipocoristică, familiară, a prenumelui ***Ştefan*** rezultă că poetul, predând lui Odobescu manuscrisele respective, i-a vorbit despre cineva cunoscut. Prin urmare nu avem nici un motiv să ne îndoim de adevărul afirmaţiei lui Iancu Văcărescu. Dimpotrivă, ***trebuie să-i acordăm toată încrederea***, mai ales când constatăm că, din vreme în vreme, o serie de date noi o confirmă [76]. Ne putem însă întreba: oare Odobescu a reprodus cu fidelitate mărturia lui Iancu Văcărescu? Nu va fi făcut el vreo confuzie de nume?" [77]

În continuare, N.A.Ursu aduce o dovadă "incontestabilă" că Al.Odobescu nu s-a înşelat, în 1885, când i-a comunicat lui Tocilescu relatarea lui Iancu Văcărescu privitoare la numele adevărat al lui Zilot. Este vorba despre o însemnare marginală de pe fila 39r. a manuscrisului 332 de la Biblioteca Academiei. Filele 39-40 ale acestui manuscris eterogen conţin scrierea *Către unii din românii fără mai adînci ştiinţe*, nesemnată, iar pe marginea filei amintite este scris, cu litere latine, "*de Fănică Mora*". Comparând scrisul acestor două file, cu scrisul lui Zilot, autorul a constatat că sunt identice, ceea ce într-adevăr aşa şi este. Tocilescu cunoştea, la 1890, că scrierea respectivă aparţinea lui Zilot. [78] Pe baza observaţiei sale, N.A.Ursu conchide: "Aşadar, cineva care a cercetat cuprinsul manuscrisului, aflat astăzi sub cota 332 de la BAC, a recunoscut pe foile 39 şi 40 scrisul lui Zilot Românul şi, fiindu-i cunoscut, a însemnat pe marginea textului adevăratul nume al autorului. Fireşte, ne-am întrebat apoi cine ar putea fi autorul însemnării respective, la ce dată a fost făcută şi, în consecinţă, ce credit poate prezenta ca probă pentru stabilirea identităţii lui Zilot Românul"[79]. Comparând iarăşi scrisul, N.A.Ursu demonstrează că însemnarea marginală aparţine lui Al.Odobescu. În legătură cu data când a fost făcută aceasta, afirmă că: "Odobescu a putut face însemnarea respectivă cel mai târziu în 1877, când predă Academiei Române manuscrisele Văcăreştilor, deci cu cel puţin şase ani mai înainte de a-l fi întrebat Tocilescu despre proveniența manuscriselor lui Zilot Românul. Este mult mai probabil însă ca el a făcut însemnarea în 1861, când cerceta cu atenţie manuscrisele primite de la Iancu Văcărescu în vederea elaborării studiului său despre poeţii Văcăreşti [80]. Dat fiind faptul că tot în 1861 Odobescu a primit de la Iancu Văcărescu şi *manuscrisele lui Zilot Românul*, despre care i-a spus că sunt operele lui ***Fănică Moru*** (sau Fănuţă Moru) [81], el a putut recunoaşte cu uşurinţă printre hârtiile Văcăreştilor cele două foi cu scrisul cunoscut al lui Zilot Românul şi a însemnat pe marginea lor nu pseudonimul, ci numele adevărat pe care îl comunicase Iancu Văcărescu." Şi, N.A.Ursu trage concluzia: "Ca atare, afirmaţia lui Iancu Văcărescu primeşte, prin însemnarea din manuscrisul 332, o nouă confirmare. Acordându-i încrederea cuvenită, conchidem că adevăratul nume al lui Zilot Românul este Ştefan Moru (sau Mora), aşa cum s-a afirmat de multă vreme în istoria noastră literară" [82].

Deci N.A.Ursu trece peste îndoielile fireşti ale lui Tocilescu, manifestate încă în 1885, şi bazându-se pe trei cuvinte - "de Fănică Mora" - totalizând douăsprezece litere, pe care le atribuie lui Odobescu, apreciază că Zilot Românul s-a numit, "fără îndoială", Ştefan Moru (sau Mora). Am analizat şi noi scrisul însemnării şi l-am comparat cu manuscrise autografe ale lui Odobescu. Am văzut, spre pildă, ms. 4368 de la Biblioteca Academiei, care conţine Catalogul bibliotecii acestuia, unde sunt mai multe titluri de cărţi care încep cu literele "F" şi "M". În cele trei pagini ale Catalogului cuprinzând titluri de cărţi care încep cu litera "F", nu am găsit nici o asemănare cu "F" din cuvântul "Fănică" de pe manuscrisul 332, şi la fel în ceea ce priveşte litera "M". Am văzut şi ms. 5349 (cursuri de arheologie), în părţile scrise de Odobescu, căci nu este în totalitate autograful lui. Oarecare asemănare am găsit în modul de scriere a grupului de litere "ora", din cuvântul "Mora". Socotim deci că cele douăsprezece litere nu constituie elemente de comparaţie suficiente care să poată dovedi că însemnarea aparţine lui Odobescu. Şi chiar dacă ar fi fost făcută de el, nu avem certitudinea că a scris-o în 1861, "când cerceta cu atenţie manuscrisele primite de la Iancu Văcărescu", deci la puţin timp după ce primise şi manuscrisele zilotiene de la acelaşi. De

altfel şi N.A.Ursu apreciază că "este mult mai probabil" acest lucru, deci nu sigur. Odobescu putea să facă însemnarea mult mai târziu, eventual după ce Tocilescu se interesase de identitatea cronicarului, adică după 1884, când, pe bună dreptate, ne putem întreba, împreună cu N.A.Ursu: "oare Odobescu a reprodus cu fidelitate mărturia lui Iancu Văcărescu? Nu va fi făcut el vreo confuzie de nume?"

Din documentaţia ce vom aduce se va vedea că într-adevăr Odobescu a făcut acea confuzie pe care o bănuia şi Tocilescu la 1885 [83], dar pe care încearcă să o spulbere N.A.Ursu, în 1969, prin analiza acelei însemnări şi prin unele deducţii care pornesc de la afirmaţii nesigure ale lui Tocilescu, pe care le ia drept sigure. Iată, spre pildă, deşi nimic nu l-a îndreptăţit pe Tocilescu să considere că acel Costache Moru (personaj real, tatăl d-nei Jacomy) a avut ca tată pe Fănică Moru, presupusul cronicar, el a susţinut indubitabil acest lucru [84], ceea ce N.A.Ursu preia fără nici o rezervă. În alt loc, N.A.Ursu afirmă că Iancu Văcărescu, predând lui Odobescu manuscrisele zilotiene, "i-a vorbit despre cineva cunoscut", dovadă fiind faptul că a folosit forma hipocoristică, familiară, a prenumelui Ştefan. Cunoscut cui? Probabil numai lui Văcărescu, căci Odobescu îl asigura pe Tocilescu, "că tot în 1861, d-sa dorind a cunoaşte pe acel Moru, l-a chemat la d-lui acasă", văzând pe bătrânul rusit despre care am amintit mai sus. Deci Odobescu nu-l cunoştea.

În continuare, specialiştii au optat mai mult pentru identificarea lui Zilot cu Ştefan Moru [85], iar când nu au fost mulţumiţi de identitatea propusă au indicat ambele soluţii [86] sau, pur şi simplu, au folosit numai pseudonimul [87].

Dar, dacă toţi cei care s-au ocupat de viaţa şi opera lui Zilot Românul, de la Gr. Tocilescu (în 1885) şi până la ultimele cercetări, la identificare au avut în vedere fie pe Ştefan Moru, fie pe Ştefan Fănuţă, cu totul alta este situaţia în cazul lui Al.Alexianu, care a socotit că sub cunoscutul pseudonim s-a ascuns T.Gh.Peşacov [88]. În această identificare nu s-a ţinut seama nici de biografia, cunoscută, a lui Peşacov [89], nici de datele autobiografice presărate de Zilot peste tot în opera sa.

Aceasta este scurta "istorie" a strădaniei, de peste o sută de ani, a specialiştilor de a depista pe autorul causticelor aprecieri la adresa fanarioţilor şi a slujbaşilor lor.

Preocupându-ne această problemă, am luat totul de la început. Am copiat manuscrisele autografe ale cronicarului, în care am depistat cheia identificării şi din care am extras datele autobiografice "scăpate" de autor, am verificat dacă identificările propuse corespund cu acestea şi îndeosebi dacă documentele oficiale ale epocii confirmă afirmaţiile cronicarului cu privire la activitatea sa şi, implicit, dacă confirmă identificările făcute, adică dacă biografia lui se suprapune exact aceleia a personajului presupus a fi cronicarul. Rezultatele obţinute ne-au dus la convingerea că este corectă a doua identificare a lui Gr. Tocilescu, din 1890, că datele cuprinse în comunicările acestuia din acel an sunt exacte dar şi incomplete. O primă informare a specialiştilor asupra concluziilor la care am ajuns am făcut-o în anul 1980. [90]

CINE A FOST ZILOT ROMÂNUL

Specialiştii care s-au ocupat de identificarea cronicarului au fost de acord că

prenumele lui a fost *Ştefan*, aşa cum apare în acrostihul publicat de Gr.Tocilescu în 1885, intitulat: ***Cu slovele numelui mieu pe margine*** [91], şi cum semnează prefaţa la copia ***Manualului de legi*** al lui M.Fotino, făcută de el, ***prescriitorul, Ştefan Ioan***, semnalată pentru prima dată de Val.Al.Georgescu [92].

La aceste dovezi cunoscute specialiştilor adăugăm şi pe aceea descoperită de Ilonaşcu, care l-a dus la concluzia că Ştefan medelnicer, autorul "izvoadelor" şi "stihurilor" pe care intenţiona să le publice mitropolitul Grigorie Dascălul, la 1832, este una şi aceeaşi persoană cu Zilot Românul [93].

Acestor dovezi acceptate de istorici adăugăm aici altele două, necunoscute.

Prima se află într-o poezie rămasă inedită până acum, intitulată: ***Altele asupra nenorocirei mele cu grabnică văduvie*** [94], în care deplânge moartea soţiei sale. El îşi arată numele astfel:

De aceea, ticăloase Ştefane, ajung-atât,
Ajungă atâtea lacrămi, nu mai plânge amărât.

Cea de a doua dovadă că prenumele lui Zilot a fost Ştefan o aflăm în conceptul scrierii sale: ***Domnia a treia a lui Alexandru-vodă Suţul ce i se zicea şi Dracache*** [95], cuprinsă în ms. 5193 de la Biblioteca Academiei. Dacă dovezile amintite până aici sunt concludente pentru oricine le vede, aceasta, despre care este vorba acum, este relevantă numai cu mijloace tehnice moderne [96]. La fila 13v. a acestui manuscris, Zilot a scris: "Atunci, aflându-mă pus şi eu de o rudă a mea, om cinstit şi cu fire bună" [97]. Cuvintele ***o rudă a mea*** au fost adăugate deasupra rândului, în locul variantei iniţiale: "***un cumnat al mieu, Fotache Prisiceanul***", pe care a şters-o insistând foarte mult pe numele cumnatului său. Deci cronicarul, dându-şi seama că prin acest cumnat al său se deconspiră, a tăiat foarte tare numele acestuia şi l-a înlocuit cu un text care nu-l mai trăda. Gr. Tocilescu, publicând scrierea, a arătat că textul: "***o rudă a mea***" a fost "Scris pe deasupra în loc de: cumnatul meu" şi nu a mai putut descifra numele acestuia. Reuşind să citesc ceea ce Zilot a vrut să ascundă, am apelat la tehnica fotografiei, pentru a obţine un "martor" care să dovedească şi altor cercetători că în acea ştersătură se află numele cumnatului cronicarului, Fotache Prisiceanul. O fotografie obişnuită surprinde numai o pată de cerneală şi doar o macrofotografie în infraroşu a scos în evidenţă numele şters, făcând posibilă verificarea citirii corecte a lui. În macrofotografie se vede destul de bine numele "Fota" şi în locul întunecat de lângă litera "a" este probabil şi grupul de litere "che". Din al doilea nume se vede numai începutul, "Prisi", la sfârşitul rândului, la cotorul manuscrisului, şi continuarea, "ceanul", este pe rândul următor, pentru care nu s-a mai făcut fotografie. [98]

Reiese deci că Zilot Românul era cumnatul lui Fotache Prisiceanul. Dar cum se numea acest cumnat al lui Fotache Prisiceanu? Am găsit mai multe documente care lămuresc problema. În unul din ele, din 10 mai 1837, se spune: "Viind soru-mea, dumneaei Zmaranda Prisiceanca, soţia răposatului Fotache Prisiceanu biv căpitan za lefecii...", şi cerând să-i adeverească pentru o moşie de la Boteni, judeţul Muscel, rămasă de la soţul ei, pe care o vinde pentru a-şi înzestra fiica, "întâi eu, fratele dumneaei, adeverez...", şi semnează întâi ***Ştefan serdar*** [99]. Înseamnă că Ştefan serdarul, fratele Zmarandei

Prisiceanca, era cumnatul lui Fotache Prisiceanu, deci Zilot Românul, cumnatul lui Fotache Prisiceanu, este una şi aceeaşi persoană cu Ştefan serdarul.

Concluzia care se desprinde până aici este că prenumele cronicarului a fost, în mod cert, *Ştefan*, că semna şi *Ştefan Ioan* şi a avut ca titluri pe acelea de medelnicer şi de serdar.

Care era însă numele lui de familie, asupra căruia au fost cele mai multe şi contradictorii discuţii? Era Moru, Mora, Fănuţă sau altul?

Gr. Tocilescu arăta în comunicarea lui din 1890 că a găsit în ghiozdanul primit de la Natalia Fănuţă mai multe "hârtii" şi manuscrise ale lui Zilot semnate: ***Ştefan Fănuţă serdarul*** [100]. Mai multe dovezi demonstrează că aşa stau lucrurile, că numele de familie al lui Zilot, sau Ştefan serdar, a fost ***Fănuţă***. Într-o poezie rămasă inedită până acum, intitulată: ***Cum pre cer şi pre pământ, Regulament vecinic*** [101], Zilot se plânge cerului de nedreptatea care i s-a făcut de a fi înlăturat din slujbă. În nota explicativă de la versul 102 [102] el se destăinuie: "Eu aflându-mă în slujba patriei, prezedent la Tribunalul Poliţiei, după punerea în lucrare a Regulamentului Organic şi cu multă strădanie şi dreptate lucrând acii cinci ani", dar fiind pus să jure pe Evanghelie că va păzi dreptatea, a refuzat şi, drept urmare, a fost îndepărtat din slujbă. El arată mai departe că a primit "înscris" iscălit de marele logofăt al Dreptăţii, Alexandru Filipescu, prin care i se comunica îndepărtarea din slujbă în următorii termeni: "Se depărtează serdaru Fănuţă din slujbă, căci nu au primit să jure după Regulamentul Organic", şi încheie nota cu cuvintele: "Nu poci fi ca sfântul Ştefan, ca să zic: Iartă-le lor, că nu ştiu ce fac", aluzie la numele său de botez: Ştefan.

Afirmaţia lui despre slujba de prezident la Tribunalul Poliţiei (sau al Agiei) oraşului Bucureşti este dovedită de documente, cum se va vedea mai jos. Documentele oficiale ale vremii precizează numele lui adevărat, şi, în acelaşi timp, ele sunt şi o dovadă a faptului că poeziile respective, care s-au păstrat numai în copii moderne, sunt ale lui. Am găsit în arhive şi ofisul domnului Alexandru Ghica, din 29 august 1836, din care reiese că "sărdaru Fănuţă, prezidentul Judecătoriei Poliţiii oraşului Bucureşti, nu au voit a săvârşi jurământul prescris prin Organicescul Regulament, şi că fără îndeplinirea unei asemenea formalităţi nu poate a mai ochiuparisi urmarea lucrărilor acelui post", drept pentru care este înlocuit cu pitarul Dimitrie Piersiceanu [103]. Pentru ca pedeapsa să fie spre "ştiinţa tuturor deobşte", porunca domnească a fost publicată şi în "Buletinul Oficial" [104]. Dar şi alte documente vorbesc despre activitatea lui în această funcţie, indicând totodată numele lui real [105]. Iată, spre pildă, unul din statele de salarii ale personalului Judecătoriei Agiei Bucureşti [106], pe luna ianuarie 1833, la rubrica ***Numele lefaşilor ce primesc leafă*** el este înscris ca "sărdar Fănuţă, prezedent", la rubrica ***Iscăliturile de primire*** el semnează: "Primiit, Ştefan serdar". Statul de salarii este semnat de el ca şef al instituţiei, pentru confirmare: "Prezident Judecătoriei Agiei, Ştefan serdar."

Alte dovezi, numeroase, că Ştefan serdar a avut ca nume de familie pe Fănuţă sunt în dosarele de judecăţile pe care le-a avut la diferite instanţe. În interiorul dosarului se găseşte plângerea lui către instituţia respectivă, semnată Ştefan serdar, cu scrisul cunoscut al lui Zilot, iar pe coperta acestuia logofătul Judecătoriei a scris numele de familie [107]. Dar şi mai elocvent este următorul exemplu: în 1836, "arhon serdar Ştefănică" da cu chirie două odăi dintr-un han al lui, dar în 1837 va avea judecată cu chiriaşul, la Tribunalul Poliţiei

Bucureşti, al cărui preşedinte fusese cu un an înainte, pentru neplata chiriei, cu care ocazie s-a încheiat un dosar de pricină; la fila 3, el este numit "sărdarul Fănuţă", iar la fila 7: "dumnealui biv vel serdar Ştefan Ioan" [108].O dovadă de necontestat este în dosarul privind zestrea fiicei sale [108 bis].

Gr. Tocilescu, în comunicarea lui, arăta că: "Numele său de familie era ***Tătăranu*** (familia Tătăranu de astăzi), dar el nu se iscălea Tătăranu, ca fratele său, ci sau Ştefan Ion, sau Ştefan Fănuţă. Ion, după numele tatălui, Fănuţă după al moşului său" [109]. Nu am găsit încă documente pentru a demonstra că numele de familie îi era Tătăranu, Tocilescu având informaţia, probabil, de la Natalia Fănuţă. După cum vom vedea mai jos, ca nume de familie apare şi ***Dobroianu***. Alte documente îl menţionează şi în alte moduri, dar trebuie să avem în vedere că în acea perioadă numele de familie nu era încă stabilit ca obligativitate de identificare. În Arhondologia Ţării Româneşti, din 1821[110], ca şi în cea de la 1822 - 1828[111], este menţionat la medelniceri: Ştefan Ioan starostea. În 1832, la 26 mai, s-a întocmit o listă o boierilor care aveau scutelnici şi urma să fie despăgubiţi, ca urmare a desfiinţării acestora. Între serdari este şi: Fănuţă sin Ioan starostea [112], cu 14 scutelnici. El nu a fost menţionat în catagrafia de toţi boierii Ţării Româneşti, din 1829 şi 1831, fiind omis [113]. I.C.Filitti, când a publicat catagrafia, a completat-o cu numele boierilor care au fost omişi, folosindu-se de lista boierilor care aveau scutelnici, amintită mai sus [114]. În Arhondologia Ţării Româneşti, din 1837, apare ca: Fănutza sin starostea [115]. Dar în cele mai multe documente de după 1830 este numit: serdarul Fănuţă [116], serdar Ştefan Ioan [117], serdar Ştefănică [118] (mai înainte fusese: logofătul Ştefănică [119]), serdar Ştefan Fănuţă [120] şi cel mai des: Ştefan serdar. În 1853, când s-a făcut cercetare pentru un han pe care îl dădea de zestre fiicei sale, ca să se vadă dacă nu fusese zălogit, s-a căutat şi la numele Fănică Ioan, presupunându-se că ar fi fost cunoscut şi sub acest nume.

Dacă nu ar fi fost forma ***Ştefan Fănuţă*** a numelui său, am fi fost tentaţi să credem că ***Fănuţă*** constituie diminutivul lui ***Ştefan***, "forma hipocoristică, familiară" a numelui de botez, aşa cum sunt ***Ştefănică şi Fănică***, dar prezenţa acestei forme, întâlnită şi în alte documente decât în cele menţionate, înlătură această posibilitate. Înclinăm să-i dăm dreptate lui Tocilescu în afirmaţia că Fănuţă ar fi numele bunicului, pe care cronicarul şi l-a luat, cu vremea, drept nume de familie, patronimic pe care îl vor păstra şi urmaşii săi.

În nici un caz documentele nu menţionează că Ştefan serdar s-ar fi numit Mora sau Moru.

În timpul cercetării pentru lămurirea chestiunii numelui de familie, am luat în consideraţie şi posibilitatea ca ***Mora*** să fi fost un cognomen şi, prin urmare, cronicarul să fi fost cunoscut ca ***Ştefan Fănuţă Mora***, dar am constatat că absolut nici un document, din foarte multele pe care le-am depistat privitoare la el, nu conţine pe ***Mora*** asociat numelui său. În multe din documente, diferite persoane vorbesc despre Ştefan Fănuţă, numindu-l aşa cum am arătat mai sus, dar dacă el ar fi fost cunoscut şi ca ***Mora*** nu este posibil să nu fi fost înregistrat şi cu acest nume.

Numele ***Mora*** sau ***Moru***, care i s-a atribuit lui Zilot, apare în documente în legătură cu alte persoane. Îl întâlnim şi pe acel Costache Mora, care a fost socotit de Gr. Tocilescu drept fiu al lui Fănică Mora. Pe Costache Mora, despre care Tocilescu arată că era tatăl d-nei Jacomy, şi aceasta i-a mărturisit că a fost vătaf de aprozi la Tribunalul

Criminalicesc [121], îl găsim, într-adevăr, ca vătaf de aprozi la Tribunalul Criminal al Ilfovului[122] şi ca persoană implicată în diverse pricini de judecată [123].

Pe parcursul prezentării vieţii cronicarului vom aduce şi alte dovezi în favoarea identificării lui cu Ştefan Făinuţă, îndeosebi în documente oficiale care demonstrează prezenţa lui în slujbele pe care spune şi el că le-a ocupat, iar numele sub care îl vom întâlni în diferite funcţii prin care a trecut va fi cel real: Ştefan Făinuţă, sau numai unul din acestea însoţit de titlul său boieresc.

Motivul anonimatului său şi pe care îl găsim foarte clar expus în operă a fost teama. Anonimatul, în secolul al XVIII-lea, în literatura noastră, este un procedeu foarte răspândit[124]. Autorii nu-şi semnau operele ori le semnau cu pseudonim, de teama consecinţelor pe care le-ar fi atras asupra lor ura celor care erau vizaţi direct de verbul caustic şi epitetul usturător, de ironia fină şi comparaţiile directe: domnii cu slugile lor, mitropoliţi, boieri, dregători otomani. Ştefan Făinuţă cunoştea regulile acestui joc periculos, dar "nu numai că dreptate sau semn al dreptăţii" n-a văzut în ţară, "ci încă mai vârtos potopul nedreptăţii acoperindu-l şi aproape fiind a îneca pă ticăloşii lăcuitorii ei" [125], şi, atunci, a hotărât că "măcar de m-ar şi întâmpina orice primejdie, am hotărât, cu prostimea condeiului, pre cât voi putea, să defăimez, după tot cuvântul drept pre stăpânitorii aceştii ticăloase ţări"[126]. Odată cu venirea în scaun a lui Alex. Moruzi, nu mai scrie, "temându-mă de vreo osândă" [127], dar după mazilirea lui îşi reia activitatea pentru a arăta "reaoa otcârmuire ce au avut <ţara> despre otcârmuitori, în nişte vremi ca acestea, când ei mai vârtos trebuia a să arăta părinţi, iar nu năimiţi şi furi" [128]. De aceea s-a ascuns el aşa de bine, cu atâta grijă. Ţinând cont de afirmaţia sa că scrierile le are "toate şi din încredinţări de la oameni mari ai vremii şi de la chear vederea ochilor mei. Şi spre accasta îndemnat am fost şi de aceia, dar şi firească pornire am avut" [129], rezultă că unii boieri patrioţi l-au îndemnat să scrie şi pentru ei nu era un anonim. Sau, poate, face aluzie la dorinţa mitropolitului Gr. Dascălu de a-i publica opera, după cum s-a văzut? Cert este că, la 1832, nu mai ţinea atât de mult la anonimat, dacă îi încredinţa mitropolitului spre tipărire o parte din cronica sa. Aceeaşi idee reiese şi din acrostihul ştiut [130], scris pe la 1828, în care arată că, dacă vreun cititor doreşte să cunoască pe autorul stihurilor, îl poate afla fără să întrebe pe altul, dar îl poftеşte să nu facă acest lucru cu "vrun cuget împrăştiat", căci el este, atunci, depărtat. El nu se mai ascundea deci ca mai înainte, dar jocul început îi face plăcere acum, când consideră că nu mai este periculos. În poezia ***Altele tot la închipuirea mea***, scrisă în 18 ianuarie 1847 [131], arată că zugravul" (=pictorul) care i-a făcut portretul nu i-a nimerit şi firea, căci "Eu sunt altul la vedere şi altul întru ascuns".

Situaţia de anonim i-a permis să scormonească lucrurile adânc: "Ascuns, am săpat adânc" spune el în altă poezie scrisă la 2 februarie 1847 [132], în care îşi face mărturisania pentru faptele sale de o viaţă.

Pseudonimul său, Zilot, după aprecierea lui Hasdeu, vine de la grecescul ***zilotis***, însemnând ***zelos***. Ce îl va fi determinat să-şi aleagă acest pseudonim? Credem că explicaţia se află în lecturile sale. Ştefan Făinuţă era un bun cunoscător al unor istorii vechi şi al literaturii religioase, cum face dovada în opera lui. Apreciind că el se afla în situaţia unora din personajele lecturilor sale, a împremutat pseudonimul de la acestea.

Numele de ***zeloţi*** sau ***ziloţi*** apare în istorie din sec.I e.n., în Iudeea ocupată de

romani, şi, prin filieră bizantino- neogreacă, se transmite până în secolul al XVIII-lea în Grecia. Ziloţii evrei erau patrioţi neînfricaţi, luptători până la sacrificiul suprem pentru eliberarea Iudeii de sub romani. Dintre ei s-a rupt gruparea "sicarilor" (după pumnalul mic, roman - sica - pe care îl purtau sub haină şi, amestecându-se prin mulţime, îl foloseau la înlăturarea adversarilor lor). Ziloţii au constituit cele mai dârze detaşamente de luptători în răscoala, transformată în război naţional de eliberare împotriva romanilor, din anii 66-73, care a avut un epilog nedorit: dispariţia statului Iudeea [133]. Au fost apoi zeloţii din Bizanţ - partid monastic intransigent. În faza pregătirilor pentru Conciliul de la Niceea, din 787, s-a manifestat pentru prima dată în sânul bisericii bizantine un dezacord, care va marca toată istoria posterioară a Bizanţului, între tendinţele inflexibile ale "zeloţilor", strict ataşaţi preceptelor canonice şi opozanţi oricărui compromis, şi între tendinţele moderate care urmăreau adaptarea la situaţia politică şi colaborarea cu puterea laică. Ceva mai târziu, tot în Bizanţ, a apărut partidul popular al zeloţilor din Thessalonic, reuşind ca, în anii 1342-1349, să impună un regim al lor, antiaristocratic, marcat de exproprierea marilor proprietăţi şi de confiscarea acelora ale mănăstirilor şi ale bisericilor. Zeloţii politici erau adversari ai celor religioşi [134]. Urmaşii acestora au fost radicalii din Grecia secolului al XVIII-lea.

Ştefan Fănuţă, un mare patriot, care dorea independenţa neamului său - de sub turci şi de sub funcţionarii lor, grecii fanarioţi - s-a socotit un ***zilot***, dar un ***zilot român*** [135].

VIAŢA CRONICARULUI

Documentele descoperite în Arhive şi la Biblioteca Academiei conţin date destul de bogate referitoare la viaţa cronicarului, dar încă insuficiente pentru a lămuri în totalitate aspectele legate de ea; date ce se adaugă la propriile-i mărturisiri, cu care nu a fost zgârcit, despre participarea la diferite evenimente. N. Iorga aprecia: "În adevăr, scriitorul tace numai asupra numelui său; încolo e unul din cei mai vorbăreţi şi mai difuzi dintre autorii de memorii, veşnic preocupat de persoana sa neînsemnată..." [136]. Cunoscându-se de acum cine a fost autorul şi destule date despre viaţa şi familia lui, alte materiale documentare vor completa în viitor imaginea existenţei sale.

Este greu, în acest moment, să precizăm ceva în legătură cu ascendenţii săi, atât cei dinspre mamă, cât şi cei dinspre tată. Material documentar care să lămurească această problemă nu am aflat încă. El însuşi mărturiseşte numai că "moşii miei, şi de n-au fost în vederea cea proastă atâta slăviţi, dar în tainica vedere au fost prea slăviţi, pentru că toţi au stătut, unii, parte bisericească - preoţi, duhovnici vestiţi, clirici la scaunul Mitropoliei Ţării aleşi - alţii, dascăli slovani şi rumâni, şi mai toţi adăpaţi oareşice şi de latinească şi de elinească"[137].

La fel de puţin ne spune şi despre tatăl său: "Tată-mieu au întrat şi în slujbe politiceşti, îmbrăcând şi patru caftane; peste 40 de ani au slujât Ţării cu dreptate, şi dreptatea lui o ar adeveri condicile ce i le-am văzut, dar s-au răpus din groaznicile răzvrătiri ce au cercat patriia" [138]. Dar cine a fost acesta, care îi era numele, din ce loc era, cu ce se ocupa nu mărturiseşte nicăieri în opera lui. După confesiunea fiului, arătată mai sus, N.Iorga îl socotea boier [139], iar alţi cercetători, mic boier ce îndeplinea funcţii administrative[140] , cu toţii fiind însă de acord că era din Oltenia, luând drept certă presupunerea lui B.P.Hasdeu întemeiată

pe analiza limbii cronicii. Din documentele vremii am putut să aflăm câte ceva despre tatăl lui Ştefan Fănuţă. El se numea Ioan şi a fost staroste, deoarece fiul său este indicat în documente astfel: ***Fănuţă sin Ioan starostea***, deci: ***Fănuţă, fiul lui Ioan statostea*** [141], sau ***Fănutza sin starostea*** [142] şi chiar ***Ştefan Ioan starostea***[143]. Putem deduce că Ioan starostea era un personaj foarte cunoscut şi apreciat de concetăţenii săi, şi ceva din acestea sunt transferate asupra fiului său atunci când este numit Fănuţă, fiul starostelui, fără să se mai indice numele tatălui, ştiut de toată lumea mai mult după funcţie.

Ce fel de staroste a fost tatăl cronicarului? Răspunsul îl aflăm indirect, cu ajutorul fiicei sale Tincuna Horezeanca, sora lui Ştefan [144]. La 4 ianuarie 1851, Tincuna refăce foaia de zestre "pentru lucrurile ce mi s-au dat zèstre de răposatul părintele meu, vel (= marele) starostea za (= de) negoţători Ioan Dobroianu, fiindcă foaia de zestre mi s-au ars dinpreună cu toată starea mea, precum este ştiut de toţi, de focul întâmplat la martie 23 al anului trecut 1847" [145].

Cele aratate de Tincuna au fost confirmate de martori, care, la rândul lor, au precizat, în legătură cu ştiinţa ce aveau pentru zestrea ei, "ce i s-au dat de răposatul părintele d-ei, vel starostea Ioan Dobroianu", că "noi ştiind că numitul răposat tată-său, în vremile acelea aflându-se în slujbă însemnată şi stare bună, au putut să-şi înzestreze pă numita fiică cu o zestre potrivită cinstei familiei" [146].

Din acest document aflăm câteva date importante: în primul rând vedem care era patronimicul lui Ioan starostea, tatăl cronicarului, apoi ni se spune că era ***mare staroste de negustori***, slujbă ***însemnată*** pe vremea aceea, şi că avea o stare bună, care i-a permis să-şi înzestreze fata cu o zestre frumoasă. Este singurul document în care Ioan starostea apare cu patronimicul Dobroianu, pe care nu îl vor moşteni copiii săi: cronicarul îşi va lua ca nume de familie numele bunicului - Fănuţă - după cum afirmă Tocilescu conform spusei Nataliei Fănuţă, trei fete, în urma căsătoriei, se vor numi după soţii lor - Horezeanu, Borănescu, Prisiceanu - aşa cum vom demonstra mai jos, iar un al doilea fiu îşi zicea Tătăranu. Gr. Tocilescu afirmă că fratele cronicarului a fost paharnicul Dimitrie Tătăranu, familia cu acest nume de la 1890, pe care şi l-a luat de la moşia Tătărăi. [147]

Din document reiese deci că Ioan Dobroianu, tatăl scriitorului, a fost mare staroste de negustori. Ce însemna această funcţie? Când a deţinut-o tatăl cronicarului?

Încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, marele staroste de negustori a devenit un personaj important şi atribuţiile lui au crescut mereu prin diferite acte domneşti referitoare la justiţie, la lucrări publice şi particulare. Din cauza acestor variate atribuţii, el devine un fel de funcţionar al statului, numit direct de domnitor din rândul boierilor mai mici [148]. Starostele de negustori din Bucureşti era "vel" staroste, adică mare staroste[149], şi înseamnă că Tincuna nu exagera când atribuia tatălui său calitatea de "vel staroste". Boierul[150] numit ca mare staroste era cinstit cu caftan[151], aşa cum proceda domnul la oferirea dregătoriilor, iar la primirea caftanului, el, ca şi ceilalţi slujbaşi ai statului, dădea o sumă de bani, stabilită de veliţii boieri [152], care intra în veniturile Cutiei Milosteniilor.

Marii staroşti erau oameni "cu bună ştiinţă şi cu praxis" [153] cunoscători ai legilor şi judecători. Despre obligaţiile [154] şi veniturile [155] lor vorbesc mai multe documente

La 23 noiembrie 1793, instituţia în fruntea căreia era marele staroste de negustori apare menţionată în documente ca ***Departamentul Stărostiei***, fiind subordonată Epitropiei

de Obşte, dar în cele mai multe cazuri era numită ***Stărostie*** [156].

Milele acordate de domni starostilor, diversitatea muncii lor, organizarea instituţiei demonstrează importanţa care s-a dat activităţii conduse de marele staroste de negustori şi, implicit, confirmă afirmaţia martorilor Tincunei că aceasta era o slujbă însemnată.

Ştiind ce reprezenta această funcţie - din cele expuse mai sus -, se impunea să aflăm dacă a existat într-adevăr un staroste cu numele Ioan şi când a activat el. Pentru aceasta ar fi fost necesară o listă a marilor starosti de la sfârşitul veacului al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea. Cum nimeni până acum nu a întocmit o asemenea listă, am realizat-o noi pentru anii 1775-1828, perioadă în care presupunem că şi-a desfăşurat o bună parte din activitate Ioan starostea, şi, parcurgând-o, constatăm că a existat un singur staroste cu acest nume, care a activat între 2 iunie 1790 şi 13 august 1796 [157]. Socotim că este neîndoielnic faptul ca ***Ioan vel starostea, despre care a fost vorba mai sus, tatăl lui Ştefan Fănuţă, este una şi aceeaşi persoană cu Ioan marele staroste de negustori din aceşti ani.*** [158]

Datorită faptului că starostele anterior, Chiriac Arbut, este menţionat doar într-un document din 1784, şi pentru că după această dată, până la 1790, nu ştim cine a fost staroste - din lipsă de documente - este posibil ca Ioan să fi fost numit staroste mai înainte de 1790, data, cum s-a văzut, când el apare în funcţie. S-a păstrat copia cărţii domneşti prin care a fost numit ca staroste la 10 septembrie 1791 [159]. Este o reconfirmare în funcţie, căci el era staroste de mai înainte. Pe lângă înregistrarea obligaţiilor pe care le avea el ca staroste şi a veniturilor şi milelor pe care i le acorda domnul, în această carte constatăm că numele întreg îi era ***Ioan Popovici*** şi că era boier. Este singurul document în care apare cu acest patronimic. Ceea ce ne derutează este faptul că fiica lui, Tincuna, l-a numit ***Ioan Dobroianu starostea***, iar în cartea domnească este ***Ioan Popovici starostea***. Întrebarea care se pune imediat este: sunt aceste două nume ale aceluiaşi personaj? Credem că da şi ne explicăm situaţia astfel:

În cartea domnească el este numit după tată, ***Popovici*** fiind patronimic format de la cognomenul tatălui - Popa - derivat din ocupaţie - popă - , cu ajutorul sufixului ***ovici*** (= al lui), nume compus care înseamnă: ***fiul popii***. Deci: ***Ioan starostea, fiul popii***, deducţie confirmată de mărturia fiului său că: "moşii miei... au stătut, unii, parte bisericească, preoţi, duhovnici vestiţi, clerici la scaunul Mitropoliei ţării aleşi" [160]. În timp ce numele Dobroianu arată locul de unde era, sau numele unei moşii [161]. Conchidem că în urma acestor deducţii numele întreg va fi fost: ***Ioan Popovici Dobroianu starostea***.

Numele cu care îl găsim însă menţionat în documente este simplu: Ioan (sau cu diminutivul ***Ioniţă***) starostea.

În calitatea lui de mare staroste l-am găsit semnând 87 de anaforale [162] pentru vânzarea la mezat a unor moşii din toate judeţele Ţării Româneşti, a unor case, prăvălii, cârciumi, hanuri în Bucureşti, Târgovişte, Ploieşti, aparţinând celor mai diverse categorii de locuitori [163]. Activitatea lui se încadra în cele arătate mai sus cu privire la atribuţiile marelui staroste de negustori, având uneori şi necazuri pe care le reliefează documentele [164]. Supărări de pe urma acestei activităţi a avut şi după ieşirea din slujba de staroste. Aşa, de exemplu, s-a întâmplat la 25 iunie 1797, când marele vornic al Obştirilor, Radu Golescu, a judecat pe soţia lui Stanu mărgelar cu "proin starostea Ioniţă", pentru vânzarea la mezat a unor case ale

soţului ei, ca să se poată plăti o datorie ce o avea la Teodoran Cincul, vânzarea care a avut loc în anul 1795, când Ioniţă era "halea staroste" (= staroste în funcţie). Ioniţă a prezentat în judecată anaforalele proceselor din 1795 şi 1796 şi a câştigat [165]. Reies de aici două lucruri: că lui Ioan starostea i se mai spunea şi Ioniţă starostea şi că atunci când a ieşit din slujbă nu predase anaforalele acelor procese.

După ieşirea din slujba de mare staroste de negustori, care a avut loc în anul 1796[166], documentele păstrează tăcerea asupra ocupaţiei lui. Îl întâlnim abia peste şase ani, în 1803, când domnul a numit judecători la Departamentele de judecată, şi la Departamentul de Cremenalion l-a orânduit şi pe "biv starostea za neguţători Ioniţă" (adică: fost starostea de negustori), împreună cu alţi trei boieri [167]. Este posibil ca şi în anii anteriori să fi fost tot judecător la vreo instanţă de judecată, având în vedere experienţa lui în această activitate, cunoştinţele juridice dovedite în anii cât a fost mare staroste. Dar lipsa unor documente de genul celor găsite pentru anii 1803 - 1804 ne-a privat de posibilitatea de a dovedi acest lucru. În calitatea pe care o avea la Departamentul de Cremenalion, judeca, împreună cu ceilalţi trei judecători tot felul de pricini [168].

În anul 1804 nu-l mai găsim judecător la nici un Departament [169], ceea ce poate să însemne fie că nu a mai fost numit, fie că a murit pe la sfârşitul anului 1803 sau la începutul lui 1804. Este posibilă cea de a doua variantă, deoarece, la 5 august 1803, într-un document se vorbeşte despre "bătrâneţile sale" şi despre "a sa scăpătăciune şi greotatea casii întru care se află" [170]. Documentul este foarte important: el demonstrează că acest bătrân Ioan, fost staroste, este una şi aceeaşi persoană cu Ioan Popovici, marele staroste din anii 1790-1796. Căci domnul din 1803, Constantin Ipsilanti, arată ca înnoieşte şi întăreşte mila ce a avut-o Ioan starostea de la tatăl său, fostul domn Alex. Ipsilanti (1796-1797), care, desigur, găsindu-l în slujbă la venirea sa în scaun, în august 1796, îi va fi întărit, la rândul lui, cartea domnească din 10 septembrie 1791, amintită mai sus. Casa lui Ioan starostea avea şi în 1813 pe trei din scutelnicii acordaţi în 1803. La 10 februarie 1813 s-a întocmit ***Condica de scutelnicii după catastih, cu numele lor din 18 judeţe, întru întâia fericită domnie a preaînălţatului nostru domn Io Ioan Ghiorghie Caragea-voievod***a, în care, "casa starostii Ioniţă" (sau: "casa starostii Ioan", "Casa lui Ioniţă starostea de neguţători") este înregistrată cu trei scutelnici [171]. Datorită faptului că în condica el nu este numit direct, aşa cum sunt numiţi alţi beneficiari ai scutelnicilor (la care se spune: "D-lui treţi logofăt Ioniţă Tătăranu", "pitar Geani Orăşeanu" etc.), ci se arată numai "casa" lui, rezultă că la începutul anului 1813 era mort. Prin urmare, Ioan starostea a murit între anii 1804 - 1812, şi, dacă luăm în consideraţie că fiul său arată că a slujit ţării peste 40 de ani, că în vremea lui intrarea în slujbe se făcea după 25 de ani, când tinerii erau socotiţi majori, rezultă că la data morţii avea în jur de 70 de ani şi că deci s-a născut prin anii 1735-1740.

Pentru ***mama lui Ştefan Fănuţă***, soţia lui Ioan starostea, nu avem nici o ştire, nici măcar numele nu i se cunoaşte. Fiul nu aminteşte despre mama lui, iar documentele nu ne dezvăluie, deocamdată, nimic în legătură cu ea.

În schimb, despre ***fraţii lui Ştefan Fănuţă***, copiii lui Ioan starostea, am reuşit să adunăm ştiri destul de bogate. Dar mai întâi a fost necesar să-i identificăm, căci scriitorul nu vorbeşte despre ei şi, în afară de Ştefan, la nici unul din ceilalţi copii nu am găsit la nume precizarea că erau fiicele sau fiii lui Ioan starostea. Gr. Tocilescu, în comunicările sale din

1890, aminteşte ca frate al lui Ştefan Fănuţă pe Dimitrie Tătăranu paharnic şi ca surori pe Manda Prisiceanca ("Piersiceanca") şi pe Tincuna Horezeanca ("Ticuna Orezeanu") [172]. Ştefan Fănuţă a mai avut o soră, despre care Tocilescu nu aminteşte: Elenca Borăneasca. Pe baza vârstelor pe care le arată catagrafia Bucureştilor din 1838 că le-ar fi avut la acea dată, se poate deduce ordinea în care s-au născut copiii starostelui Ioan: Tincuna (52 ani), Ştefan (50 ani), Elena (45), Manda (40 ani) şi Dimitrie, despre care nu cunoaştem nimic[173].

Tincuna a fost deci primul copil al starostelui Ioan. Pe ea o aminteşte şi Gr. Tocilescu ca soră a lui Ştefan Fănuţă, informaţia despre aceasta având-o, probabil, de la Natalia Fănuţă, soţia cronicarului, dar noi am ajuns la ea prin fiul ei, Ştefan Horezeanul, care ne-a apărut în documente ca nepot al lui Ştefan serdar. Astfel, în 20 februarie 1838, acesta îl orânduieşte vechil "pă nepotă-mieu, d. Ştefan Hurezeanul", în procesul ce avea cu Gheorghe Sava pentru nişte bani împrumutaţi încă din 1814, iar în 25 febr. 1839 îl împuterniceşte "pă nepotă-mieu, d. Ştefan Horezeanul" ca să primească de la Agia oraşului Bucureşti banii datoraţi de îndărătnicul debitor [174]. Datorită informaţiei din catagrafia oraşului Bucureşti din 1838, unde apare ca având 52 de ani [175], deducem ca s-a născut în anul 1786. A fost căsătorită cu vameşul Constandin Horezeanu [176], care în anul 1838 era mort, căci în catagrafia amintită ea era arătată ca fiind văduvă. Tincuna şi Constantin Horezeanu au avut un fiu, pe care l-au botezat cu numele unchiului lui: Ştefan. Ştefan Horezeanul la 1838 avea 24 de ani, ceea ce înseamnă că s-a născut în anul 1814. La căsătoria Tincunei cu Constantin Horezeanu, care desigur a avut loc cu câţiva ani mai înainte de anul 1814, pe vremea când tatăl ei - Ioan Dobroianu starostea - avea o slujbă însemnată, acesta i-a dat o zestre frumoasă, formată din haine, inele cu pietre scumpe, tacâmuri, o prăvălie de conduri pe lângă Foişorul de foc [177], iar nunii - paharnicul Cănuţă şi sora lui, Zamfira - au adăugat şi ei daruri şi bani[178]. Au locuit în mahalaua Lucaci, din culoarea de Negru a oraşului Bucureşti. Marele incendiu din 23 martie 1847, care a distrus treimea cea mai bogată a Bucureştilor - partea în care îşi aveau casele bogaţii negustori - i-a ars tot avutul [179].

Ştefan Horezeanu a fost ajutat de unchiul lui la începutul activităţii de slujbaş. Pentru că Ştefan Fănuţă fusese membru al Sfatului Orăşenesc din Bucureşti în câteva rânduri, el l-a sprijinit pe nepotul lui să fie numit ca "pomojnic" la aceeaşi instituţie, având obligaţia să se ocupe de "hârtiile" (arhiva) Sfatului, deşi nu ajunsese în vârsta "pravilnică". În jurul lui 15 februarie 1836 s-a mutat cu slujba la Agia Bucureşti, tot în apropierea unchiului său, care la acea dată era şi preşedinte al Judecătoriei Agiei [180].

În 1851, Ştefan Horezeanu, fiind în vârstă pravilnică, adică trecut de 25 de ani, dar mai mult din cauza unei neînţelegeri cu mama lui, aceasta doreşte să-şi aleagă, pe cale judiciară, zestrea primită de la tatăl ei, Ioan Dobroianu starostea, şi drepturile ce-i reveneau din moştenirea soţului. Dosarul de judecată, format la Secţia a II-a a Judecătoriei Ilfov [181], lămureşte o serie de probleme importante în legătură cu Ştefan Fănuţă. În primul rând clarifică legătura de sânge dintre acesta şi Tincuna Horezeanca, cu ajutorul fiului acesteia, Ştefan, găsit în alte documente că era nepotul cronicarului. Cunoscând acum că Tincuna Horezeanu era soră cu Ştefan Fănuţă, tot cu ajutorul informaţiilor din dosar ajungem la numele tatălui lor: Ioan Dobroianu starostea. În acelaşi timp, dosarul oferă şi amănunte despre starea materială a starostelui; ne arată şi că fiica lui nu învăţase carte, căci nu ştia să scrie [182].

Judecata, în urma recunoaşterii pitarului Ştefan Horezeanu că lucrurile scrise în foaia de zestre "s-au aflat în casa d-sale", hotărăşte ca el, din averea părintească - locul din mahalaua Lucaci, cu casele ce s-au făcut în urma focului, şi via de la Valea Popii [183], jud. Prahova, care s-au dovedit că au fost ale tatălui său - să dea mamei lui valoarea bunurilor arătate de ea în foaia de zestre, în afară de prăvălia de condurărie, care exista încă; din restul averii să dea a treia parte, iar pentru darurile primite de ea de la nuni să nu fie supărat. La 8 iunie 1853, Judecătoria Ilfov cerea Tribunalului de Comerţ să pună în vânzare la licitaţie averea "răposatului Ştefan Horezeanu", pentru împlinirea zestrei mamei lui [184]. La această dată el era mort deci, dar avea un moştenitor care era reprezentat la judecată de către Mihalache Ialomiţeanu. Vânzarea la licitaţie se amână din diferite motive [185], iar la 1855 Tincuna stăpânea de fapt casele din mahalaua Lucaci [186], ca şi via din Valea Popii, din Dealul Mare [187], pentru ca la 6 octombrie 1856, prezidentul Judecătoriei să ceară Tribunalului Comercial să oprească vânzarea acestor bunuri, cu locul lor, căci reprezentantul Tincunei a comunicat încetarea ei din viaţă [188]. Ea murise mai înainte şi decesul îl găsim înregistrat la 15 august 1856 [189].

Pitarul Ştefan Horezeanu a fost căsătorit, înainte de 1851, cu Elisaveta, născută Orpescu, dar la această dată ei se aflau despărţiţi şi se judecau pentru zestre. După cum se vede din cererea lui adresată Judecătoriei [190], din această căsătorie Ştefan Horezeanu a avut "un moştenitor", un băiat deci, căruia nu-i indică numele, dar credem că el este acel colonel C.Horezeanu care cerea, în 1909, copii legalizate după dosarul privitor la judecata dintre Tincuna Horezeanu şi fiul ei, Ştefan [191]. Litera "C" reprezintă, desigur, iniţiala lui Constantin, fost şi numele bunicului său patern - vameşul Constantin Horezeanu.

Cel de al doilea copil al starostelui Ioan a fost ***Ştefan***, acela care se va ocupa cu scrierea cronicii vremurilor în care a trăit. Despre el vom vorbi după ce îi vom prezenta pe ceilalţi copii ai starostelui.

După Ştefan s-a născut ***Elenca***. Tocilescu nu menţionează că Ştefan a avut o soră cu acest nume, dar documentele ne-au condus la ea. Ca şi în cazul Tincunei, am ajuns la ea cu ajutorul fiului ei, Iancu Borănescu, pe care documentele îl menţionează ca fiind nepotul cronicarului. În catagrafia Bucureştilor de la 1831, în casa "dumnealui biv vel serdar Fănuţă" găsim înregistrat şi pe "Iancu, nepotu dumnealui" [192]. Pe Iancu îl va folosi serdarul în diferite ocazii, pentru a-l obişnui cu slujba, cum a procedat şi cu celălalt nepot. Aşa încât, în 1832, "dumnealui Iancu Borănescu, nepotul dumnealui sărdarului Fănuţă", căuta de zor pe un fost chiriaş al unchiului său şi, după ce l-a găsit, l-a închis pentru datorii. [193] Aflăm din acest document numele de familie al lui Iancu: Borănescu. Alte documente confirmă faptul că Ştefan Fănuţă serdar a avut o soră căsătorită Borănescu şi ne dau şi numele ei. Astfel, la 30 martie 1843, o Elenca Borănescu medelnicereasă avea nevoie de bani pentru a completa "nahtul cuprins în foaia de zestre" a fiicei sale Catinca.

După cum menţionează ea în zapisul de adeverire a împrumutului, banii i-a luat "cu împrumutare de la d.sărdar Ştefan, frati-meu" [194], punând zălog casele ce le avea de la soţul ei, medelnicerul Mihalache Borănescu. Zapisul "iaste cu priimirea amândurora părţilor", adică a lui "Ştefan Ioan serdar" şi a Elencăi Borăneasca medelnicereasa, "iscălită de mine, Ioan Borănescu". Este clar deci că Ştefan Fănuţă a avut ca soră pe această Elenca Borăneasca [195]. Nici despre Elenca nu ştim când s-a născut, dar pentru că în catagrafia din

1838 este înregistrată ca având 45 de ani, deducem că a văzut lumina zilei în anul 1793. S-a căsătorit, după cum am văzut mai sus, cu medelnicerul Mihalache Borănescu, înainte de anul 1813, deoarece la 1838 avea un fiu în vârstă de 25 de ani. Medelnicerul a murit înainte de 1838, căci în des amintita aici catagrafie din 1838 soţia lui este arătată ca fiind văduvă, rămânând cu grija a şapte copii, patru băieţi, care la 1838 erau în vârstă de: Iancu-25 ani, Naie-20 ani, Costache-15 ani, Ştefan-14 ani, şi trei fete: Catinca-18 ani, Elenca-16 ani şi Mariţa-15 ani. [196] Elenca a dat fiului celui mare numele tatălui ei - Ioan - şi, în documente, îl găsim menţionat aşa sau, cel mai des, cu diminutivul Iancu, iar celui mai mic copil i-a dat numele fratelui ei: Ştefan. Iancu, fiul cel mare, ajuns serdar, din pitar, a rămas, după moartea tatălui său, ajutorul Elencăi în creşterea copiilor mai mici şi-l întâlnim, în documente, băgat în diferite afaceri, dar a murit tânăr, de 30 de ani, la 24 august 1843. [197]

Dintre ceilalţi şase copii ai Elencăi Borănescu, deocamdată despre cel mic, Ştefan, am aflat că în 1843 era pitar [198] şi în 1853 lua în căsătorie pe Mariuţa, fiica serdarului C.Sibiceanu [199], iar despre Ecaterina (Catinca) ştim că s-a căsătorit în anul 1843 şi, pentru zestrea ei, grijulia mamă a vândut moşia Borănească, numită şi Lipovul, din judeţul Prahova, cumpărată de soţul ei în 1811.[200]

Nu cunoaştem data morţii Elencăi Borănească.

După Elenca, în familia starostelui Ioan Dobroianu s-a născut *Smaranda* (Zmaranda numită în documente), alintată cu diminutivul Manda. Data naşterii o deducem folosindu-ne de aceeaşi catagrafie a Bucureştilor din 1838, în care este înregistrată ca având 40 de ani. Rezultă că anul naşterii sale a fost 1798. Pe Smaranda o menţionează şi Tocilescu ca soră a lui Ştefan Fănuţă [201], dar nu ne spune nimic despre ea sau despre soţul ei.

Soţul Mandei a fost singurul membru din familia şi dintre rudele cronicarului care a fost menţionat de acesta în opera lui. [202] El se numea Fota (Fotache) şi era descendentul unei vechi familii, ai cărei membri au deţinut funcţii importante în viaţa ţării în veacul al XVII-lea: familia Prisiceanu.

Documentele permit reconstituirea arborelui genealogic al Prisicenilor, cu ai cărui strămoşi, pe bună dreptate, cronicarul se făIea, căci prin ei se înrudea cu doamna Stanca a lui Mihai Viteazul. Pe boierii Prisiceni, el îi aşează între foştii mari boieri ai ţării, buni patrioţi, dar urmaşii lor au decăzut, în vremea lui, în aşa măsură încât erau socotiţi "mojici" [203]. Atât de mult au scăpătat urmaşii Prisicenilor în vremea cronicarului, încât Fota Prisiceanu, cumnatul lui, după urcarea în scaun a lui Alex.Suţu, pe vremea când se cumpărau funcţiile, în 1819, i-a cerut rudei sale să-i cumpere şi lui o slujbă, şi "am şi dat dăstui bani, dar m-au întrecut alţii cu darea, şi ruda mea rămâind pă dinafară". El insistă pe lângă cronicar ca să-i găsească o slujbă: "Cată să dau şi să iau, că pieiu în casă", şi constată cu amărăciune că arnăuţii s-au suit la trepte de boieri, ţin şi slujbele ţării, "au şi bani şi mijlociri de la stăpânii lor şi mai multa trecere, şi dau şi iau, iar, noi, românii, rămânem cu lacrămile pe obraz şi deloc nu să turbură boierul patriot de neamuri scăpătate ca noi" [204]. La această afirmaţie a cumnatului său, cronicarul explică într-o notă, pe care a şters-o apoi: "Cu adevărat să trage de neam slăvit românesc, iar acum această rubedenie piere în patria lui" [205]. Iniţial, el a simţit nevoia să precizeze că moşul rudei lui, "în zilele lui Costandin-vodă Brâncoveanul au stătut vistier mare", dar apoi, fie că i-a fost teamă să nu fie el descoperit dând acest amănunt despre ruda sa, fie nu a fost sigur de această afirmaţie, a şters cuvintele: ***lui Costandin-vodă***

Brâncoveanul şi le-a înlocuit cu cuvântul *vechi*, reformulând textul în sensul că moşul lui Fota Prisiceanu *"în zilele vechi au stătut vistier mare"* [206].

Verificând afirmaţia cronicarului despre un Prisiceanu mare vistier în vremea lui Constantin Brâncoveanu, ne dăm seama că el greşea, căci nici în domnia acestuia şi nici după aceea nu a fost vreun Prisiceanu în această dregătorie. [207]

Moşul lui Fotache despre care vorbeşte cronicarul că a fost vistier mare "în zilele vechi" a fost Pârvu Vlădescu, fiul lui Tudoran pitar din Aninoasa [208] şi al Stanei, ruda doamnei Stanca a lui Mihai Viteazul. [209]. Pârvu Vlădescu a ocupat mai multe dregătorii şi în ultimii ani ai vieţii a fost mare vistier, între 1655 mart. 12 - 1658 iul. 25. A avut parte de un sfârşit tragic, fiind ucis de Mihnea al III-lea, înainte de decembrie 1658, pentru că era împotriva planurilor lui de a măcelări pe turci şi era "mai îndrăznet şi ştiut al Porţii Otomaniceşti", după cum îl caracterizează cronicarul Radu Popescu [210]. Pârvu Vlădescu a avut trei copii (Constantin, Şerban şi Bălaşa), dintre care cel care i-a perpetuat numele a fost Şerban, cunoscut şi cu patronimicul de Prisăceanu, luat de la moşia pe care o avea la Prisăceni [211]. Şerban Vlădescu-Prisăceanu, fost mare comis în vremea lui Şerban Cantacuzino şi a lui Constantin Brâncoveanu şi, din 1691, mare postelnic, a fost ucis de catane pe la 1715 [212]. Singurul său fiu, Constantin, era postelnic la 1737[213] . După acestă dată membrii familiei Vlădescu-Prisăceanu nu au mai ocupat dregătorii însemnate.

Din cele spuse mai sus reiese că Fotache Prisiceanu, cumnatul lui Ştefan Fănuţă, era într-adevăr urmaşul lui Pârvu Vlădescu. Fotache a trăit până după 1827, dar la 10 mai 1837 era mort, căci în acest an soţia lui, Smaranda, vindea cumnatului ei, Matei Prisiceanu, o moşie la Boteni-Ungureni, judeţul Muscel, pe care o avea de la "răposat soţul mieu, Fotache Prisiceanu" [214].

Din catagrafia oraşului Bucureşti din 1838 [215] se vede că Smaranda Prisiceanu a avut o fată - Leanca (diminutiv de la Elenca, numele mătuşii sale despre care s-a vorbit mai sus) - de 22 de ani, dar din documentul citat anterior [216] reiese că au avut trei fete. Pe cea mare, Zoiţa, mama ei a căsătorit-o în 1837, când a fost nevoită să vândă partea de moşie de la Boteni, pe care o avea în devălmăşie cu cei doi fraţi ai soţului ei - Matei şi Zamfirache. Cea de a doua, pe care nu ştim cum o chema, probabil s-a căsătorit pe la începutul anului 1838, înainte de întocmirea catagrafiei. Cele două fete mai mari, fiind la gospodăriile proprii, nu au mai fost înregistrate în casa mamei lor cu ocazia alcătuirii catagrafiei din 1838. Putem aprecia că Smaranda s-a căsătorit cu Fotache cu câţiva ani înainte de 1816. Un document din 28 august 1817 menţionează pe Ştefănică medelnicer şi pe cumnatul lui, Fotache Prisiceanu, fost căpitan de lefegii [217]. Smaranda Prisiceanu s-a stins din viaţă la 7 iunie 1859[218] .

Despre *Dimitrie*, alt copil al starostelui Ioan, menţionat de Tocilescu ca fiind frate cu Ştefan Fănuţă, nu am aflat nici o ştire în documentele cercetate. A avut Ştefan un frate? Deocamdată nu putem confirma spusele lui Gr. Tocilescu. Făcând abstracţie de existenţa nesigură a acestui copil al lui Ioan starostea, Ştefan s-a născut al doilea.

Nu se ştia anul venirii pe lume a lui *Ştefan*, dar pornind de la unele afirmaţii cuprinse în operă, Gr.Tocilescu şi N.Iorga au presupus că s-a născut "cam pe la 1780" [219] şi această dată a fost unanim acceptată în literatura de specialitate.

Mărturisirile cronicarului folosite de cei doi istorici pentru stabilirea datei naşterii lui sunt unele afirmaţii cu caracter general şi cu atât mai echivoce cu cât au fost făcute în

cuvântul înainte al unei proiectate ediţii a cronicii, intitulat ***Către vrednici cetitori***, care a fost scris probabil după 1830. Ele se referă la faptul că stihurile despre moartea lui Hangerli - petrecută în februarie 1799 - le-a scris "în copilăreasca vârstă" [220] şi că, după o întrerupere din scris pe timpul domniei lui Al.Moruzi, şi-a reluat activitatea după mazilirea acestuia (în octombrie 1801), având vârsta "trecută piste douăzeci de ani" [221].

Informaţii mai exacte decât acestea ne ajută să precizăm data naşterii cronicarului şi ne vom opri asupra următoarelor două care concordă între ele. Prima este catagrafia oraşului Bucureşti, din 1838, unde "Dumnealui Fănuţă" este înscris ca având 50 de ani[222]. A doua precizare o aduce cronicarul însuşi în poezia ***La închipuirea în cadră a unui prieten***. 1840 mai 5.[223]Este de fapt o poezie scrisă cu ocazia pictării portretului său [224], la care nu s-ar fi hotărât "De n-ar fi fost moarte", iar "cadra" face posibil "Să trăiesc murind". În trei versuri ale poeziei el precizează foarte exact "vârsta de ani care / Supt ea vieţuiesc", deci vârsta pe care o avea la data scrierii poeziei, la 5 mai 1840. Cele trei versuri sunt următoarele:

Dar de patruzeciuri
Cu din cincizeci civerturi
Acum împlinind.

Rezultă, după un calcul nu prea complicat [225], că la 5 mai 1840 Ştefan Fănuţă avea 52 de ani şi 6 luni şi deci 52 de ani îi împlinise în 1839, prin lunile noiembrie sau decembrie [226]. Făcând legătura dintre date şi obiceiul epocii de a se pune copilului numele sfântului din ziua în care s-a născut (sau în apropierea căreia s-a născut), ajungem la concluzia că data naşterii lui Ştefan Fănuţă a fost în apropierea zilei de 27 decembrie. Cele două informaţii amintite concordă între ele, ceea ce ne face să credem că rezultatul la care am ajuns este corect: dacă în 1838 avea 50 de ani, cum arată catagrafia, în 1840 avea 52 de ani [227], după propria-i mărturisire versificată.

Rezultă deci că Ştefan Fănuţă s-a născut în preajma zilei de 27 decembrie sau chiar în acea zi a anului 1787.

În ceea ce priveşte ***locul naşterii***, toţi istoricii au adoptat presupunerea lui Hasdeu că s-ar fi născut în Oltenia, poate la Craiova [228], chiar dacă el n-a avut nici cea mai mică dovadă concretă în sprijinul susţinerii originii olteneşti a lui Zilot şi toată demonstraţia a fost pur teoretică.

Există câteva premise care ne determină să apreciem că Ştefan Fănuţă nu era oltean, ci s-a născut în Bucureşti, din părinţi care erau probabil originari din actualul judeţ Prahova. Tatăl lui, Ioan Popovici, ca mare staroste de negustori îşi avea sediul în Bucureşti, din 1790, dar după cum am arătat mai sus este posibil ca să fi fost în această slujbă şi mai înainte, când s-a născut Ştefan. În Bucureşti îi va fi fost şi locuinţa. Familia starostelui şi aceea a cronicarului nu au avut moşii sau alte bunuri în Oltenia, nici moştenite, nici cumpărate, ci fie în Bucureşti şi împrejurimi, fie în fostul judeţ Săcuieni [229]. Ioan starostea, după cum mărturiseşte fiica lui, Elenca Borăneasca, a avut moşie la Plavia, jud. Săcuieni, pe care, încă la 1843, copiii lui o stăpâneau în devălmăşie, "fiind această avere părintească a mai multor fraţi şi surori" [230]. Fiul său, cronicarul, avea vii la Bucureşti, din al căror rod, la 1832, vindea o bute cu vin [231], avea case, hanuri, prăvălii, cârciumi în capitală, unele cumpărate de el, altele moştenite de la părinţi sau primite zestre de la soţie [232]. Ştefan Fănuţă

a cumpărat moşii în judeţele Vlaşca şi Muscel, pe care le stăpâneau soţia şi fiul Atanasie încă la 1890[233].

În nici un document privitor la cronicar, tatăl lui, el însuşi sau urmaşii lui nu apar ca având vreo legătură cu locuri din Oltenia. Faptul că înaintaşii săi - şi chiar el - au avut moşii în judeţul Prahova, în zona Ploieştilor şi a Urlaţilor, ar putea fi un indiciu că ei sunt originari din acele părţi. O dovadă care are mare greutate pentru susţinerea originii prahovene a unuia din părinţii cronicarului, care se adaugă celei anterioare privitoare la moşia Plavia, este următoarea: Între 1834-1847, Ştefan serdar apare ctitorind o biserică din Valea Largă. Biserica, fiind mai veche probabil, avea nevoie de reparaţii şi de zugrăvire şi Ştefan serdar întocmeşte o listă de persoanele care s-au oferit să dea ajutor la meremetisirea ei, "pentru mântuirea sufletelor celor vii şi pomenirea răposaţilor", el înscriindu-se cu 300 de lei[234]. Ne punem, firesc, întrebarea: nu cumva biserica era o ctitorie a familiei şi în jurul ei se aflau îngropaţi înaintaşii cronicarului, pentru pomenirea cărora el o repara şi o zugrăvea?

Banii adunaţi i-a dat "hinului Bănică", în care "fin" al cronicarului vedem un localnic pe care credem că l-am identificat în catagrafia de la 1838. Între cele 41 de familii ale satului Valea Largă există un singur personaj cu acest nume. Este Bănică, fiul lui Constantin Belescu, negustor, cu titlul de postelnic, în vârstă de 50 de ani [235]. "Hinul Bănică", fiind localnic, se putea îngriji îndeaproape de biserică, cronicarul trăind la Bucureşti şi numai toamna mergând la culesul viilor.

La Valea Largă, cronicarul a avut vii, unde a mers după întoarcerea din pribegia din 1821: "la Ploieşti sosind, m-am mai zăbovit acii până au sosit vremea culesului viilor şi m-am dus la deal, de me-am cules viile" [236]. La Câmpina şi la Ploieşti a rămas un timp, "întâlnind din prieteni". Ce prieteni ar fi putut să întâlnească la Ploieşti, dacă nu ar fi fost din părţile locului? Şi Tocilescu susţine că el moare, "victima studiului, la via sa Valea Largă, în judeţul Prahova" [237]. Deci la Valea Largă el avea vii, o casă în care locuia când se ducea la culesul viilor şi o ctitorie de care se îngrijea. Adăugăm la acestea şi faptul că un manuscris al lui a fost descoperit la Ploieşti, la un anume Titu Bălăceanu, după cum se va vedea mai departe. La data când Hasdeu îl socotea ca fiind oltean, nu se descoperise scrierea ***Jalnica cântare a lui Zilot***, în care cronicarul vorbeşte despre casa lui din Bucureşti, căci, dacă se cunoştea aceasta, avem convingerea că nu mai căuta, nici el şi nici altcineva, să demonstreze originea lui oltenească.

Apreciem aşadar că Ştefan Fănuţă nu a fost oltean, ci s-a născut în Bucureşti, unul din părinţi fiind din părţile prahovene.

Ştefan a stat în casa părintească până la vârsta de 15 ani, deci până în anii 1801-1802. În acest timp a învăţat de la părinţi să "trăiască cu puţin şi să fie cinstit", iar de la dascăli - "Dascălii miei au fost greci" - limba greacă pe care "puţin o am pipăit" [238]. Starostele, după obiceiul vremii, fetelor lui nu le-a pus dascăli, nici măcar să le înveţe să scrie [239].

Pe vremea când oamenii lui Pazvantoglu prădau cumplit Oltenia, iar zvonuri alarmante aduceau vestea că vor ataca şi Bucureştii, Ştefan Fănuţă, cuprins de frică, se retrage la Braşov, împreună cu mulţi locuitori ai capitalei. În trei zile, între 16 şi 19 mai 1802, marele oraş de pe Dâmboviţa rămâne ca şi pustiu [240]. Viaţa la Braşov nu i-a plăcut.

Localnicii i-au primit ostil pe pribegi, zicând ca le-au scumpit bucatele, îi numeau lăcuste şi le luau chiria pe o lună cât pentru un an [241]. Fugarii, adunându-se pâlcuri prin curţi şi pe uliţele Braşovului, discutau situaţia în care se aflau şi se gândeau la cele lăsate în urma lor în ţară. După aproape trei luni de pribegie, se întoarce în Bucureşti în jurul datei de 10 iulie, împreună cu ceilalţi băjenari [242].

După vârsta de 15 ani s-a "înstrăinat de casa părintească" şi şi-a început cariera la un "mare om, stăpân" al lui - clucerul Ştefan Conduratul [243], - un vestit jurist al vremii[244], "căruia am slujit 13 ani", deci până prin anii 1814-1815. A intrat în slujba clucerului în vremea în care tatăl lui era la bătrâneţe, iar casa acestuia la "scăpătăciune şi greotate" [245].

Timpul petrecut în casa stăpânului său l-a folosit cu succes pentru instruirea de care va avea nevoie mai târziu. A învăţat de la acesta "ale patriei trebi şi obiceiuri" şi, tot acum - "fiind în vârstă tânără, de 18, 19, 20 ani", aprinzându-se în el dragostea de patrie - a început să se îndeletnicească cu citirea istoriei "atât besericeşti, cât şi politiceşti", şi citind "am mai adaos învăţătură şi ştiinţe" [246]. Deci prin anii 1805-1806, fiind în vârstă de 18-20 de ani [247], s-a născut în el dorinţa ca să însemneze "ale patriei mele întâmplări", urmând ca, în timp, să le scrie mai pe larg, "de voi putea", spune el. A citit destul de multe lucrări, laice şi bisericeşti, în greceşte şi în româneşte, pe care adesea le citează în opera lui sau din care şi-a extras pildele moralizatoare folosite pentru împlinirea operei personale [248]. În acelaşi timp, stimulat de dascălul şi stăpânul său, s-a pregătit pentru activitatea judiciară, căreia i se va dedica, la fel ca şi tatăl său. În timpul războiului ruso- turc din anii 1806-1812 s-a aflat în Bucureşti, lucrând pentru stăpân şi făcând însemnări privitoare la evenimentele pe care le trăia, în vederea scrierii istoriei ţării. Din porunca clucerului Ştefan Conduratul, a copiat ***Manualul de legi*** al lui Mihai Fotino, scris în greceşte, pe care, în prefaţa sub formă de poezie, l-a dedicat stăpânului şi dascălului său. Nu ştim când a început lucrul, dar copia manuscrisului era gata înainte de decembrie 1811, aşa cum atestă două însemnări cu acelaşi conţinut, aflate pe ultima filă a ei: "1811 dechemvrie, am cetit şi eu pă pravila aceasta" [249].

În anul 1811 se afla pe prima treaptă a carierei de slujbaş, fiind menţionat în documente cu titlul de logofăt al treilea [250], iar în 1814 era cunoscut ca ***logofăt Ştefănică***. La 9 februarie 1814, Ştefănică logofătul împrumuta unui Gheorghe Săvescu 1000 de lei, pe care acesta îi va înapoia după 24 de ani, în 1838, după un lung proces [251].

Slujba de logofăt, probabil încă în casa clucerului Ştefan Conduratul, i-a permis agonisirea banilor pe care i-a dat împrumut lui Gh. Săvescu, cu dobândă "cinci la pungă pe lună", şi a altora pe care îi foloseşte la cumpărarea unor bunuri imobiliare. La 4 aprilie 1815 a cumpărat de la mezat o brutărie, în mahalaua Sfântului Gheorghe Vechi din Bucureşti, cu locul ei moştenesc. Era o clădire mare, de zid, iar în curte avea puţ de apă[252]. Din raportul marelui staroste de negustori, Diamandi, din 4 aprilie, cu privire la vânzarea la mezat a acestor bunuri, şi din întărirea domnească din 7 aprilie, reiese că la această dată Ştefan era pitar. Identitatea dintre Ştefan pitar, cumpărătorul acestor bunuri, şi Ştefan Fănuţă serdar este dovedită de însemnarea de pe spatele documentului original: "serdarul Ştefan Ioan" -, ca şi de faptul că imobilul, transformat în urmă în han, este trecut în foaia de zestre ce a dat Fănuţă serdar fiicei sale, la 16 februarie 1853, în care se face referire şi la actul din 4 aprilie 1815 [253].

Prin anii 1814-1815 Ştefan a ieşit de la stăpân, după o slujbă de 13 ani, cum

singur spune, care era când mai grea, când mai uşoară, lăsându-i mai mult sau mai puţin timp pentru preocupările sale de suflet.

În anul 1817 îl aflăm cu rangul de medelnicer [254] şi, probabil, ocupa o slujbă care îi asigura o anumită poziţie socială bucurându-se de încrederea bătrânilor boieri de ţară. Căci, atunci când boierii patrioţi adresează un memoriu către Poarta Otomană împotriva lui vodă şi a acoliţilor săi, cel care l-a scris a fost cronicarul nostru, după cum singur mărturiseşte[255]. Conţinutul memoriului rămâne necunoscut, căci el fie nu s-a păstrat, fie nu s-a descoperit până acum [256], dar afirmaţia cronicarului despre scrierea lui dovedeşte că el i-a cunoscut pe aceşti mari boieri nemulţumiţi de politica lui Caragea. Dintre ei probabil nu lipsea Grigore Brâncoveanul, care mai târziu îi făcea destăinuiri despre mâhnirea sa, provocată de aroganţa lui vodă Suţu cu ocazia răscoalei târgoviştenilor: "singur bărbatul înţelept acesta mi le-a spus cu mâhnire mare" [257]. Explicaţia acestor confidenţe făcute de Brâncoveanu lui Fănuţă o găsim atât în comunicarea lui Gr.Tocilescu - în care se spune: "Era de casa Brâncoveanului şi Brâncoveanca l-a şi însurat" [258] - cât şi în scrisoarea cronicarului către Bibescu-vodă - în care arată că fiica lui a fost botezată de marea bănească Brâncoveanca, cu mâinile ei, Zoiţa, fostă soţie a lui Bibescu [259].

Când noul domn, Alexandru Suţu, la 1 mai 1819, l-a obligat pe mitropolitul Nectarie să-şi dea demisia, cronicarul nostru s-a aflat la Mitropolie, fiind îngrozit că pe faţă se încerca să se creeze impresia că înaltul prelat lăsa scaunul de bunăvoie [260].

Cu toate relaţiile lui în lumea marii boierimi, cronicarul nu reuşeşte, în timpul domniei lui Alexandru Suţu, să cumpere o slujbă pentru cumnatul său, Fotache Prisiceanu, deşi a dat şi mulţi bani, dar l-au întrecut alţii cu darea [261]. A cunoscut şi o serie de dregători, "unii din cei ce ştiia mai curat urmările trebilor asupra hrăpirilor ce să urma în ţară" [262], care îi făceau socoteala jafurilor nelegiuite ale slujbaşilor fanarioţilor. Între cunoscuţi a fost şi Tudor Vladimirescu, căruia îi face unul din cele mai expresive portrete din câte i-au hărăzit contemporanii [263], dar au fost şi multe căpetenii eteriste, între care şi Bimbaşa Sava - "un câine ce-şi mişca coada la mulţi" [264].

La începutul acţiunii lui Tudor, cronicarul se găsea în Bucureşti, aşteptând sosirea armatei împărăteşti, dar văzând că aceasta nu vine, a trecut şi el munţii la Braşov, puţin înainte de 15 mai, fiind ajutat la trecerea graniţei de "o căpetenie de zavergii din comanda lui Ipsilant, pe care îl cunoşteam şi-i făcusem mai nainte şi oarecare bine" [265]. S-a aşezat în gazdă într-un sat, de unde mergea deseori la Braşov pentru a se întâlni cu ceilalţi pribegi, "că pe mulţi cunoşteam" [266] şi vedea situaţia jalnică în care se aflau cu toţii, gazde şi chiriaşi, din cauza lipsei de alimente datorată suprapopulării regiunii. Aici a fost şi el de faţă la citirea cărţii domneşti a lui Gr.Dim.Ghica şi a copiei firmanului împărătesc, care veneau că s-a orânduit domn pământean şi invitau pe pribegi să se întoarcă la locurile lor. Ca şi în 1802, timpul petrecut departe de casă nu-i place. După întoarcerea în ţară a lui Barbu Văcărescu, încep să-l urmeze şi ceilalţi pribegi, dar cronicarul nostru mai rămâne la Braşov până în toamna lui 1822, când pleacă spre patrie "singur, numai cu a mea familie, fără de altă tovărăşie" [267].

Drumul de întoarcere îi trece prin Predeal, prin schela Timişului, la Câmpina, unde se întâlneşte cu prieteni. De la Câmpina merge la Ploieşti, unde poposeşte "până au sosit vremea culesului viilor şi m-am dus la deal, de me-am cules viile". Sunt viile de la Valea Largă, despre care am amintit mai sus. Iar "către sfârşitul lunii lui octomvrie am plecat de la

vii şi am venit drept acasă-mi, în Bucureşti, unde găsindu-mi oamenii casii, rudele şi prietenii sănătoşi, ne bucurarăm bucuria mare" [268].

Noul domn pământean, Grigorie Dimitrie Ghica, îl are la mare cinste, am putea zice, pe Ştefan Fănuţă, deoarece el îi dă o slujbă bună şi îl ridică şi în rang [269]. Chiar cronicarul, în însemnarea din fruntea unui catren, căruia îi pune data 1824 aprilie, afirmă clar că. "După revoluţia ce se făcu în ţară la leatu 1820 [sic] (a căriia istorie o am scrisă deosebit), fusei chiamat şi orânduit de măriia-sa Grigorie-vodă Ghica, ce domni atunci, la Epitropia Obştirilor, de care atârna toată buna orânduială a politiei..." [270] El nu a fost numit epitrop la Departamentul Obştirilor imediat după revoluţie şi nici în aprilie 1824, aşa cum s-ar înţelege din data pusă poeziei, dar, pentru că însemnarea respectivă a scris-o mai târziu, în mod evident după domnia lui Grigorie Ghica [271], a uitat anul când a fost numit în această slujbă, reţinând numai luna: aprilie. Grigorie Ghica l-a orânduit pe "Credincios boierul al domniii mele, biv vel medelnicer Ştefane" la Departamentul Epitropiei Obştirilor la 18 aprilie 1825, în locul paharnicului Cănuţă [272], care s-a retras din slujbă. Reiese din pitacul domnului că, la 1825, Ştefan Fănuţă intrase în rândul boierilor "veliţi" (=mari), fiind menţionat ca biv vel (= fost mare) medelnicer. Era o slujbă importantă, instituţia având rangul de departament la această dată. La 5 aprilie 1824, Grigorie Ghica dăduse un hrisov pentru "ponturile" după care urma să se reorganizeze Vornicia Obştirilor şi să se transforme în Departamentul Epitropiei Obştirilor [273]. Regulamentul pentru organizarea Departamentului este concludent pentru rolul pe care trebuia să-l joace noua instituţie în sistemul instituţional al ţării şi pentru atribuţiile celor doi epitropi mari - unul din ei fiind Ştefan Fănuţă. Prin natura slujbei lor, epitropii Departamentului intrau în relaţii directe cu toate categoriile sociale ale vremii. La domn aveau uşă deschisă pentru rezolvarea atribuţiilor ce le reveneau, după cum reiese din punctul 14 al aşezământului [274]. Una dintre obligaţiile epitropilor era aceea a urmăririi vânzărilor la mezat. După 1824, cercetările pentru vânzările la mezat sunt făcute de cei doi epitropi ai Departamentului, uneori împreună cu marele staroste de negustori. Cei doi epitropi erau buni cunoscători ai legilor, deoarece art.4 din aşezământul amintit mai sus prevede ca pricinile să se cerceteze "după cum orânduiesc pravilele" [275]. Îl găsim pe Ştefan medelnicer semnând, împreună cu Răducanu Trestianu serdar, numeroase anaforale pentru vânzările la mezat [276]. În acest mod, el ne apare în postura în care a fost şi tatăl său, Ioan starostea de negustori, şi rezultă deci că fiul a îmbrăţişat preocupările tatălui şi , după cum vom vedea, nu numai în acest domeniu, ci şi în acela al justiţiei.

Motive pe care nu le cunoaştem [277] i-au determinat pe cei doi epitropi ai Departamentului Epitropiei Obştirilor - Răducanu Trestianu serdar şi Ştefan medelnicer - ca, prin martie-aprilie 1827, să dea "în scris lăpădarea de această slujbă". În locul lor, la 6 iulie 1827, domnul a numit pe stolnicul Geani Orăşanul [278] şi pe slugerul Ioan Gărdescu [279].

Din 1817, cum s-a văzut mai sus, era medelnicer, şi catagrafia din 1821, la medelniceri, îl înregistrează şi pe Ştefan Ioan starostea [280]. Ca o nouă dovadă a trecerii de care se bucura pe lângă noul domn pământean este şi ridicarea lui în rang. Astfel, vineri, 23 septembrie 1827, Gr. Dim. Ghica l-a făcut serdar, din medelnicer, pe Ştefan Ioan starostea [281]. Titlul de serdar a fost cel mai înalt la care a ajuns [282].

După iulie 1827, data ieşirii din slujba de epitrop, şi până la 1831 nu ştim cu ce s-a ocupat. Poate nu a mai avut funcţii publice şi şi-a îndreptat atenţia spre treburile

gospodăreşti şi spre familie, căci în această perioadă în viaţa de familie a avut mari necazuri. Cronicarul spune că pe timpul lui Pavel Kiselef era în slujbă, fără să arate ce fel de activitate desfăşura [283]. Apreciem că afirmaţia lui se referă la anii de după 1831, când într-adevăr îl găsim în slujbă.

O activitate care îi va fi plăcut la început, mai ales prin ineditul ei, dar care prelungindu-se i-a devenit povară, a fost aceea depusă ca membru în Sfatul Orăşenesc al Bucureştilor. Meticulos cum îl ştim, îşi ţinea hârtiile în bună ordine. Gr.Tocilescu a văzut între filele primite de la soţia cronicarului un plic pe care scria: ***Hârtii în treaba Sfatului Orăşenesc, atingătoare de ocrotirea persoanei mele în darea de seamă către deputaţi la împlinirea anului*** [284].

Pentru a înţelege mai bine poziţia socială a cronicarului în această perioadă, situaţia care a făcut posibilă alegerea lui ca membru al Sfatului Orăşenesc, dar şi pentru a înţelege atitudinea lui faţă de alegerea repetată în această funcţie obştească, sunt necesare câteva informaţii despre noua organizata instituţie şi despre calităţile pe care trebuiau să le aibă cei ce puteau să fie aleşi ca membri.

Regulamentul Organic a înlocuit vechea instituţie a administraţiei orăşeneşti cu Sfatul Orăşenesc. Modul cum se făceau alegerile pentru sfaturile orăşeneşti, atribuţiile membrilor sfaturilor, precum şi normele administrării treburilor obştii erau fixate prin "Regulamentul pentru Sfaturile Orăşeneşti du prin oraşele Prinţipatului Valahiii" [285]. Conform acestuia, Sfatul oraşului Bucureşti urma să fie compus din cinci membri, din care unul era prezident şi altul casier. Alegerile aveau loc anual, la începutul lunii decembrie. Pe lângă cei cinci se mai alegeau doi candidaţi, care urmau să ţină locul în caz că lipseau din membrii Sfatului. Alegători erau toţi locuitorii oraşului în vârstă de 25 de ani, proprietari de imobile valorând cel puţin 5000 de lei, pentru Bucureşti (art.4). Puteau să fie aleşi ca membri ai Sfatului Orăşenesc numai pământeni, locuitori în oraş, în vârstă de cel puţin 30 de ani şi având un imobil ("acaret nemişcător") în preţ de 20000 de lei, pentru Bucureşti (art.5). Alegătorii alegeau pe deputaţi astfel: unul din treizeci de alegători la Bucureşti, urmând să fie circa 40 de deputaţi, care se alegeau pe trei ani.

Pentru răsplata membrilor Sfatului se prevedea: "Slujbele Sfatului Orăşănesc, fiind cea mai multă parte după a orăşanilor bună încredinţare, şi ca drept o datorie pusă asupra lăcuitorilor celor mai de frunte a fiecăruia oraş, şi carii după al lor haracter obştesc nu să pot răsplăti prin plată de leafă, este cu dreptul de a statornici folosurile ce să cuvin celor ce vor împlini această sarcină cu un chip cinstit şi lăudat". Reiese deci că puteau să fie aleşi ca membri ai Sfatului cei mai de frunte locuitori ai oraşului şi pentru activitatea lor nu primeau leafă, slujba fiind obştească. În schimb aveau "dreptul şi cădere de nobilitate în toată vremea ce să va afla întru îndeletnicirile slujbei lui". Membrii care erau boieri, "de vor fi aleşi şi pe al treilea an şi vor împlini slujbele lor cu râvnă în curgere de trei ani deplin, vor dobândi cădere a să înălţa în ranguri" (art.41).

Duminică 15 noiembrie 1831, deputaţii oraşului Bucureşti s-au adunat la "Casa oraşului", sub preşedinţia vornicului Costache Cantacuzino şi a căminarului Iorgu Bibescu, şi "au ales pentru o curgere de un an, prin buletinuri, după glasurile cele mai multe, mădulării Oroşănescului Sfat", pe: vornicul Constantin Câmpineanu, vornicul Constantin Cantacuzino, căminarul Iorgu (Gheorghe) Bibescu (viitorul domn) şi pe negustorii Iancu

Răducanu şi Gheorghe Paapa [286]. Dar la 21 noiembrie, Vornicia Mare comunica vornicului oraşului - Costache Cantacuzino - şi căminarului Iorgu Bibescu că vornicul Constantin Câmpineanu, datorită multelor însărcinări ce avea, a demisionat din "acea împovărare" - de membru al Sfatului - şi, urmând să se aleagă altul în locul lui, s-au încunoştinţat deputaţii mahalalelor ca, pe 25 ale lunii noiembrie, "la cinci ceasuri turceşti, de dimineaţă", să se adune cu toţii, ca să se facă alegerea noului membru al Sfatului [287]. În ziua fixată, deputaţii au ales "pă dumnealui biv vel sărdar Ştefan Ioan, dându-i cădere a urma întocmai întru unire cu celelalte mădulari" [288]. Astfel că primul Sfat Orăşenesc al Bucureştilor a fost compus din: prezident: vornicul Constantin Cantacuzino, iar membrii: Gheorghe Bibescu, Ştefan Ioan, Gheorghe Paapa şi Iancu Răducanu. În această componenţă a fost comunicat, la 26 noiembrie, Marii Vornicii din Lăuntru [289].

Primul "Jurnal" al primului Sfat al oraşului Bucureşti este din 2 decembrie 1831, şi el s-a încheiat cu ocazia alegerii secretarului (Theodorache Anghelescu), casierului (Costache Cernovodeanu), scriitorilor - ajutori ai secretarului (Costache Pencovici şi Ştefan Horezeanul) - şi a "reghistratorului pentru păstrarea hârtiilor cu bună orânduială" (arhivarul: Iancu Borănescu) [290], urmând ca în altă şedinţă să se fixeze şi lefurile pentru aceştia [291]. Se vede deci că doi nepoţi ai cronicarului - Ştefan Horezeanu şi Iancu Borănescu, despre care s-a vorbit mai sus - au fost orânduiţi cu slujba la Sfat.

Avem puţine informaţii despre activitatea lui Ştefan Fănuţă ca membru al Sfatului, dar şi din acestea reiese spiritul lui de dreptate şi de respect faţă de legi. El cerea aplicarea întocmai a normelor referitoare la funcţionarea instituţiei. La 30 decembrie 1831, Ştefan serdar şi Ioan Răducanu au solicitat Marii Vornicii din Lăuntru să fie orânduit comisarul prevăzut în Regulamentul de funcţionare a Sfatului, ca reprezentant al stăpânirii, căci fără el "lucrările Sfatului nu au întreagă dăstoinicie" [292]. Semnalarea celor doi membri a fost înapoiată Sfatului cu recomandarea de a fi iscălită de toţi membrii Sfatului Orăşenesc. Ştefan Fănuţă nu se lasă intimidat şi revine, de astă dată singur, asupra sesizării, la 22 ianuarie 1832. În răspunsul Marii Vornicii către Magistrat (alt nume dat Sfatului Orăşenesc) se arată că semnatarul sesizării nu a înţeles Regulamentul şi se cere Sfatului ca să dea "numitului să înţeleagă că să cuvine a să mărgini întru îndatoririle sale, asemănat numai cu cele ce Regulamentul povăţuieşte" [293]. În alte documente emise de Sfat, el semnează alături de ceilalţi membri în diferite pricini pe care le rezolvă acesta [294].

La 26 martie 1832, Vornicia Mare din Lăuntru transmitea Sfatului Orăşenesc că prezidentul Divanurilor - Kiselef - a comunicat Sfatului Administrativ al Principatului "chibzuirea" sa de a fi chemaţi ca membri ai Sfatului Costache Belu şi Gheorghe Opran, în locul, respectiv, agăi Costache Cantacuzino şi al căminarului Iorgu Bibescu, care "fiind însărcinaţi cu multe trebi şi neavând vreme să-şi îndeplinească cu toată silinţa cuviincioasă datoriile lor de cileni ai Magistratului, au dat paretiis" [295] (= demisia). La 14 aprilie, marele vornic Gh.Filipescu a mers la Sfat, ca să-i instaleze pe cei doi membri, şi, probabil, cu această ocazie şi-a cerut demisia şi cronicarul nostru, căci, după aceea, Marea Vornicie comunica Sfatului: "Pă lângă aceştia, şi dumnealui sărdar Ştefan Ioan, iarăşi mădular al cinstitului Maghistrat, pentru nişte asemenea cuvinte cerând el însuşi slobozenie", şi convoca pe deputaţii mahalalelor să aleagă alţi membri pentru Sfat [296]. Alegerea a avut loc la 24 aprilie, şi după această dată Ştefan serdar nu mai semnează actele emise de Sfat.[297] Bănuim că

cererea lui de demisie a fost urmarea unor neînţelegeri cu prezidentul, aga Costache Cantacuzino, cu ceilalţi membri ai Sfatului şi, posibil, şi cu marele vornic Filipescu, căci el o face în urma vizitei vornicului la Sfat, cu care ocazie acesta le-a cerut membrilor să se conducă după Regulamentul oraşului Bucureşti. Lipsind prezidentul Sfatului, pe foaia pe care s-a relatat vizita marelui vornic, Ştefan serdar a pus următoarea rezoluţie: "Fiindcă dumnealui prezedentul, din pricina zaiflâcului, nu s-au aflat acum faţă, după ce să va îndrepta şi va veni, să i să facă cunoscute şi apoi să stea la delă" (= dosar) [298].

Noile alegeri pentru Sfat nu au avut loc în octombrie 1832, aşa cum prevedea Regulamentul, şi, cu unele modificări, făcute în ianuarie, el a funcţionat în aceeaşi formaţie în tot cursul anului 1833 [299].

La alegerile din 4 octombrie 1834, între cei 25 de candidaţi s-a aflat şi serdarul Fănuţă, dar, cu cele 11 "glasuri" pentru, nu a mai fost ales [300]. Nu acelaşi lucru s-a întâmplat în octombrie 1836, când s-au făcut alegerile pentru anul 1837, şi el, cu 25 voturi, a ajuns iarăşi membru în Sfatul Orăşenesc [301]. La 1 iunie 1837, marele vornic M.Ghica făcea raport către domn - era domnul regulamentar Al.Dim.Ghica - în care arăta: "Dintre mădularile Sfatului Orăşenesc de aici, alese pă următorul an, al căror soroc se împlineşte la viitorul octomvrie:

D-lui postelnicu Alecu Ghica au trecut în rândul miniştrilor, orânduindu-să şeful al Departamentului Vistieriii;

D-lui medelnicerul Costache Creţeanul, cel care prin ofisul înălţimii voastre, cu no.296, să orânduise prezedent, în loc au încetat din viiaţă;

D-lui serdar Fănuţă, unul din mădulari, aflându-să în patimă de boală şi slăbiciune, nu urmează cu mergerea la Sfat spre îndeplinirea însărcinărilor puse asupră-i", şi cerea dezlegarea ca să se facă alegerea membrilor Sfatului acum, nu în octombrie, urmând ca organul ales să funcţioneze până la 1 octombrie 1838 [302]. După aprobarea Domnului, la 22 iulie, deputaţii oraşului Bucureşti aleg pe noii membri, între ei fiind din nou Ştefan serdar [303]. Membrii Sfatului, "uitând" că au fost aleşi până în octombrie 1838, în octombrie 1837 cer organizarea de alegeri, conform "Regulamentului sfaturilor orăşeneşti". La răspunsul vornicului celui mare, că, până se va hotărî urmarea, "sunt pohtiţi din partea Departamentului Vorniciei a stărui în lucrările Cinstitului Sfat, precum au urmat şi până acum... şi va fi slujba dumnealor cunoscută stăpânirii", Ştefan serdar, la 15 octombrie 1837, cu ceilalţi membri - fără prezident - înaintează alt raport Vorniciei, cerând să se respecte cele legiuite "că şi noi ne avem sarcinile caselor noastre şi datoriia ne-am făcut către obşte şi către stăpânire" [304]. Văzând că nu se dă curs cererii, Ştefan serdar şi Anastase Polizu au adresat un nou raport, solicitând alegerea altor membri în locul lor. De astă dată marele vornic le-a răspuns, fiecăruia în parte, că nu se mai poate face altă alegere pentru că au fost comunicaţi domnului ca membri ai Sfatului şi această sarcină este pusă asupra lor "după încredinţarea ce au avut obştea deputaţilor în a dumitale persoană" [305].

Hotărât să meargă până la capăt, Ştefan serdar trimite un nou raport Departamentului Trebilor din Lăuntru, la 16 decembrie 1837, cerând să fie iertat de această slujbă obştească, "ca să-mi poci căuta şi eu de ale chiverniselii casii" [306]. Începând din martie 1838 nu-l mai găsim semnând documentele Sfatului, care poartă doar trei semnături, ceea ce înseamnă că nu a mai slujit instituţiei administrative orăşeneşti. Şi, deoarece în acest timp

Sfatul este descompletat, fără să se fi ales alt membru în locul lui [307], este posibil ca cererea să nu-i fi fost aprobată, dar el nu s-a mai prezentat la obştească îndatorire.

Dacă la început această sarcină obştească îi va fi plăcut, fiind o recunoaştere a poziţiei sale sociale, cu vremea i-a devenit povară[308], cu atât mai mult cu cât, în paralel, între anii 1831-1836, a avut şi o slujbă permanentă, plătită, nici aceea uşoară, iar greutatea familiei şi o mulţime de afaceri de tot felul se adăugau pe deasupra. Când vorbim de poziţia lui socială avem în vedere atât starea materială - despre care vom vorbi mai jos - cât şi recunoaşterea lui între fruntaşii obştei oraşului Bucureşti. Amănuntele despre alegerile pentru Sfatul Orăşenesc al Bucureştilor, din această perioadă, cu indicaţia membrilor cu care a lucrat cronicarul spre binele obştei, creează imaginea relaţiilor şi cunoştinţelor pe care le avea cu notabilităţile vremii, în rândul cărora poate să fie inclus pe bună dreptate. Astfel nu va mai părea exagerată afirmaţia lui, din operă, că i-a cunoscut din activitatea comună pe domnitorii Gh.Bibescu şi Alex.Dim.Ghica, pe Ioan Câmpineanu şi pe alţii.

După cum reiese şi din raportul lui către Departamentul Trebilor din Lăuntru, din 16 decembrie 1837, amintit mai sus, în paralel cu activitatea desfăşurată ca membru al Sfatului Orăşenesc Bucureşti, a fost şi prezident al Tribunalului Poliţiei (Agiei) Bucureşti. A fost numit în această funcţie de la începutul activităţii instituţiei, la 15 august 1831[309], şi a îndeplinit-o până în anul 1836. S-au păstrat dosare ale proceselor judecate de el [310], s-au păstrat şi state de salarii ale slujbaşilor Tribunalului, având în frunte pe "sardar Fănuţă", semnând de primirea celor 500 de lei salariu lunar [311].

Singur mărturiseşte că fiind în slujba de prezident al Tribunalului Poliţiei, după punerea în lucrare a Regulamentului Organic, şi după cinci ani venind vremea ca toţi slujbaşii să jure pe Evanghelie că vor păzi dreptatea, el ţinându-se după Evanghelie, unde spune ca să nu juri, nu a jurat şi s-a văzut îndepărtat din slujbă de către stăpânire, cu înscris iscălit de marele logofăt al Dreptăţii, Alexandru Filipescu, zicând aşa: "Se depărtează serdaru Fănuţă din slujbă, căci nu au priimit să jure după Regulamentul Organic" [312]. Reiese din spusa lui, foarte clar, cauza înlăturării din slujbă, iar documentele oficiale o confirmă pe deplin.

În ianuarie 1836, Obişnuita Obştească Adunare a Ţării Româneşti şi domnul ţării au hotărât să se aplice articolele 219 şi 357 din Regulamentul Organic privitoare la jurământul ce urmau să-l depună toţi slujbaşii statului, şi la 18 ianuarie s-au stabilit conţinutul jurământului, modalităţile de depunere şi data când toţi judecătorii trebuiau să-l presteze [313]. La 26 august 1836, Departamentul Dreptăţii raporta Domnului că şi serdarul Fănuţă a refuzat să depună jurământul şi propunea în locul lui pe Dimitrie Piersiceanu, iar la 29 august, Alexandru Dimitrie Ghica a emis ofisul domnesc prin care acesta a fost înlocuit din funcţia de preşedinte al Tribunalului Poliţiei [314]. Activitatea lui a încetat de la 17 august 1836 [315]. Ofisul Domnului de înlăturare a lui Ştefan Fănuţă din slujbă a fost publicat în "Buletinul Oficial", "spre ştiinţa tuturor deobşte" [316].

Înlăturarea din slujbă l-a afectat profund pe cronicar şi, în versuri pline de amărăciune, va deplânge modul în care stăpânirea i-a răsplătit "De ani patruzeci muncă/ Dreaptă..."[317]. Încă la doi ani după aceea, în 1838, mai scria versuri despre trista lui experienţă de viaţă [318], dar cel mai mult l-a afectat faptul ca a fost dat el de exemplu obştii, prin publicarea ofisului domnesc: "Să nu fiu eu pildă".

Iată deci că Ştefan Ioan Fănuţă, fiul unui boier judecător - Ioan, starostea de negustori, - fost "elev" al unui cunoscut jurist al vremii - Ştefan Conduratul -, din a cărui poruncă a "prescris" în tinereţe un manual de legi, a ajuns, la rândul lui, jurist, preşedinte de tribunal. Se completează astfel portretul cronicarului cu o nouă latură a activităţii sale, semnalată pentru prima dată de Val.Al.Georgescu. El ne "apare ca una din figurile neluate până acum în seamă ale culturii juridice" de la începutul sec. XIX [319].

După 1836, când a fost înlăturat din funcţia de preşedinte de tribunal şi apoi după 1838, când, la cererea lui, nu a mai făcut parte nici din Sfatul Orăşenesc al Bucureştilor, Ştefan Fănuţă nu mai apare, în documentele studiate de noi, în vreo altă slujbă. Despre aceasta şi Gr.Tocilescu, bazându-se pe spusele Nataliei Fănuţă, afirma: "De atunci, oropsit de stăpânire, intra în viaţa privată, ocupându-se cu afacerile casei şi mai cu seamă cu studiul" [320].

Dintr-o plângere adresată domnitorului Gheorghe Bibescu, scrisă probabil înainte de septembrie 1847, reiese că a trecut "prin mai multe slujbe ale patriei", dar că în timpul domniei acestuia (între 1843-1848) nu a mai ocupat nici una - "m-aţi dăpărtat şi m-aţi horopsit cu totul", zice el -, cu toate că a nădăjduit ca domnul să-şi aducă aminte şi de el, "negreşit, ca de un mai aproape cunoscut, şi din slăvita casă şi din credincioase slujbe chear şi cu înălţimea voastră împreună". Când vorbeşte despre slujbele făcute împreună cu Bibescu, are în vedere perioada când amândoi au făcut parte din primul Sfat orăşenesc al Bucureştilor, despre care am amintit. Iar cuvintele despre "slăvita casă" în care l-a cunoscut vodă fac aluzie la înrudirea acestuia cu marele ban Gr.Brâncoveanu, al cărui om de casă era cronicarul nostru. Fosta soţie a lui vodă Bibescu - Zoiţa - despre care aminteşte şi el în scrisoare, fiica marelui ban Gr.Brâncoveanu, a botezat pe Safta, fiica lui Fănuţă, în numele marii bănese, care se călugărise la Văratic [321]. Cu toate că era cunoscut "îndrăznesc a zice, la toată obştea" că niciodată nu s-a abătut de la adevăr, cu toate că domnul ştia de asuprirea ce i s-a făcut, de nu i s-au dat legiuitele drepturi care i s-ar fi cuvenit, a aşteptat în zadar îndreptarea din partea acestuia. Chiar Barbu Ştirbei ajuns domn, scriitorul ştiindu-l şi pe acesta dinainte de domnie ("Aflai liman dulcea veste de domnia lui Ştirbei/ Căci îl ştiu din boierie c-au stătut ales bărbat") [322], s-a mirat "cum în zilele frăţâne-său - Bibescul - să fiu eu dăpartat din slujbele patriei", spune într-un adaos la scrisoarea adresată iniţial lui Bibescu, pe care urma să i-o prezinte Natalia Fănuţă după moartea cronicarului, dar acesta trăind până în domnia celui de al doilea, Natalia putea să o înmâneze şi lui Ştirbei. Natalia nu a putut să se folosească de scrisoare deoarece domnia lui Ştirbei s-a încheiat la 17 octombrie 1853 şi la nici o lună după aceea a încetat din viaţă soţul ei, iar valorosul document a fost găsit de Tocilescu printre hârtiile cronicarului [323].

Şi înainte de ieşirea din activitatea publică, dar mai ales după aceea, documentele vremii îl surprind pe Ştefan Fănuţă angajat în diferite afaceri particulare. Lupta de zi cu zi pentru asigurarea traiului şi a unui viitor familiei sale îl pune în cele mai diverse situaţii. Spre sfârşitul vieţii avea o stare materială bună, aşa cum ne spune şi el în poezia ***Omul creştin*** [324].

În 1842, într-o cercetare pe care a făcut-o Comisia vopselii de Negru pentru "ce stare şi venit are fiecare din feţile ce sunt datori la răspunderea banilor pentru facerea caldarâmului după uliţa Vergului", se arată că "D-lui sardaru Fănuţă are un han în vopseaua

Roşie şi alte prăvălii, are vii şi case, precum şi pensiile de la Cinstita Eforie a endemnizaţii scutelnicilor, dar suma banilor ce va fi având nu s-a putut cunoaşte"[325].

Locuinţa sa a fost în mahalaua Vergului, din vopseaua de Negru, a Bucureştilor. Aici a avut casă de zid, cu "două caturi", care, la 1833, era preţuită la 20000 de lei [326], corespunzătoare cinului său de boier caftanlâu, aşa cum îl găsim înregistrat în "Catagrafia caftanlâilor pământeni şi streini şi pământence şi streine, pentru banii scutelnicilor", întocmită în septembrie 1831[327]. În anul 1833 trebuia să plătească 125 de lei pentru apărarea unei case a sa de cartiruirea armatelor ruseşti [328].

Casa cronicarului se afla pe "uliţa cea mare din mahalaoa Vergului", "uliţă domnească veche"[329], care mergea "din poarta d-lui serdarului Ştefan Ioan spre biserica Sf. Ştefan"[330], corespunzătoare astăzi porţiunii din strada Calea Călăraşilor cuprinsă între strada C.F.Robescu, unde se află biserica Vergul, care a dat numele mahalalei, şi biserica Sf. Ştefan. Locul unde a fost locuinţa l-am identificat cu ajutorul unei schiţe de plan [331] a uliţelor din mahalaua Vergului care urmau să fie aşternute cu caldarâm între anii 1837 - 1843[332]. Imobilul era la împreunarea actualei străzi C.F.Robescu cu Calea Călăraşilor, pe partea stângă, în sensul de mers spre biserica Sf. Ştefan.

În casa din mahalaua Vergului a vieţuit el până la 23 martie 1847. În această zi nefastă pentru bucureşteni, din jocul unui copil care a descărcat un pistol în paiele unui grajd de pe Uliţa Işlicarilor, a izbucnit cel mai mare incendiu din câte au bântuit vreodată oraşul. Focul, înteţit de un vânt puternic dinspre sud, şi-a întins limbile peste o treime din capitală, partea în care se aflau casele şi prăvăliile bogaţilor negustori bucureşteni[333]. După rapoartele vremii, 1062 de proprietari de case şi prăvălii şi 1695 de chiriaşi au avut de pătimit de pe urma pârjolului[334]. Casa cronicarului a avut şi ea de suferit şi o găsim înregistrată într-o "listă de câte proprietăţi au ars în coprinsul aceştii despărţiri (a vopselii Negre) din focul întâmplat la 23 martie"[335]. Gr. Tocilescu consemnează mărturia Nataliei Fănuţă: "La 1847 i-au ars toate hârtiile, a luat numai bocceluţa; a ars şi portretul" [336]. Cronicarul însuşi, într-o scrisoare adresată domnului, arată că are însemnări în casă din cei 40 de ani trecuţi, "câte însă mi-au scăpat din arderea casii, că multe s-au şi ars" [337].

Cu reconstrucţia părţii devastate de incendiu a fost însărcinat maiorul Borroczyn. Zidurile rămase în picioare trebuiau să fie dărâmate, pentru a lărgi uliţele (străzile). La 18 iulie 1847, Ştefan serdar, Iordache Dobrescu, vecinul de peste uliţă al cronicarului, apoi preotul de la biserica Vergu şi alţi câţiva mahalagii arată Marii Vornicii că zidurile caselor lor sunt nesurpate de foc, dar au fost însemnate pentru a le da jos, fiind necesar ca să se retragă casele de la stradă pentru lărgirea drumului [338]. Probabil a stricat şi el zidurile casei, aşa cum glăsuia porunca stăpânirii şi credem că până la 1850 nu şi-a refăcut-o, căci nu-l găsim pe lista cu cei care şi-au reconstruit casele după incendiu [339]. Cu bocceluţa în care avea lucrurile salvate de distrugerea focului s-a mutat în altă casă a lui, aflată în mahalaua Alexe [340], pe care, peste câţiva ani, o va trece în foaia de zestre dată fiicei sale [341]. Şi această casă era de zid, şi aici a locuit până la moarte, în noiembrie 1853, căci în mitrica de morţi a Bisericii Negustori, unde a fost înmormântat, el este înregistrat ca: "Serdaru Ştefan, mahalaua Biserica Alexe"[342] O altă casă, care era probabil a soţiei sale, Natalia, se afla pe strada Radu Vodă. Această casă era închiriată, între 1875-1879, de Natalia Fănuţă, Primăriei Bucureşti, pentru sediul Oficiului Stării Civile din vopseaua Albastră [343].

În afara celor trei case, Ştefan Fănuţă a avut şi alte bunuri imobile în Bucureşti. A stăpânit două hanuri şi mai multe prăvălii, iar în dealul Văcăreştilor avea vii.

Unul din hanuri era în mahalaua Sf. Gheorghe Vechi, pe uliţa Agenţii Vechi, având patru prăvălii "în faţa podului care merge spre fosta piaţă Ferasca, împotrivă de casa cocoanii Efrosinii Căzăneschiii" [344]. În 1815 cumpărase de la sultan-mezat o brutărie cu acareturile ei[345], dar, cu vremea, a schimbat destinaţia imobilului, făcându-l han. Era o clădire cu două etaje, dar, fiind atinsă de incendiul din 1847, proprietarul i-a stricat etajul de sus, şi acest lucru nu-l recunoaşte în plângerile adresate Sfatului Orăşenesc prin care cerea voie să-şi refacă "binaua". Hanul era închiriat şi, prin nefolosirea lui, el pierdea, aşa cum arăta în plângerea către Sfatul Orăşenesc: "Mă rog să mi să sloboază bilet, fiindcă pregătirea mi-am făcut, chiriaşii mă silesc, şi, de să va mai prelungi lucrarea, trece vremea şi apoi nerămâind nelucrată şi nesăvârşită, cum poci rămânea păgubaş de atâta chirie ce o poci lua ca să mă ajutorez la atâta pagubă ce mi s-au făcut?" [346] Dar adesea chiriaşii îi provocau pagubă, fie prin neplata chiriei, fie prin distrugerea bunurilor pe care le primeau, urmând lungi procese cu aceştia [347]. Deşi clădirea intra cu "două palme în uliţă", proprietarul socotea că "nu să va vătăma alinierea" [348], ceea ce a determinat şi pe arhitectul Villacroce să-i aprobe reconstruirea hanului pe acelaşi loc.

Imobilul, cunoscut sub numele de hanul Pascului [349], l-a dat Ştefan Fănuţă ca zestre fiicei sale, Safta, la căsătoria ei cu Teodor Coadă, în 1853, cum se va vedea mai jos. Marele plan al Bucureştilor, întocmit de maiorul Borroczyn, indică locul unde se afla clădirea : pe actuala stradă a Bărăţiei [350].

Cel de al doilea han, având şi patru prăvălii, era în mahalaua Alexe, lângă casa pe care o avea acolo. Şi pe acesta îl va trece în foaia de zestre dată fiicei sale.

Despre viile lui din dealul Văcăreştilor nu cunoaştem încă prea multe amănunte. Pe lângă acestea avea şi la Valea Largă, în podgoria Valea Călugărească, lângă Ploieşti, alte vii,[351] despre care am amintit mai sus, iar vinul obţinut din ele, îl vindea în Bucureşti, prin cârciumile sale, pe cel "de Bucureşti" cu 2 taleri butea, iar pe cel "de deal" cu 3 taleri butea[352].

Cumpăra şi moşii: în două rânduri, sora lui, Smaranda, i-a vândut în total 349 de stânjeni în moşia ce i-a rămas de la soţul ei, Fotache, la Prisiceni de Jos, judeţul Vlaşca [353].

Fiind între boierii caftanlâi, a avut şi 14 scutelnici, pentru care, la desfiinţarea scutelniciei, în 1831, primea o despăgubire anuală de 60 taleri de fiecare scutelnic [354].

Om activ, îl găsim, în documentele vremii, prins în diferite afaceri. Dădea bani cu împrumut, cu dobândă, şi cel mai adesea ajungea la lungi procese cu datornicii săi[355]. În 1836, pe când era încă preşedinte de tribunal, avea o turmă de vite pentru care a cumpărat o păşune, dar şi de aici se alege cu necazuri şi cu proces [356]. Un lung proces a avut, împreună cu tovarăşul său de afacere, Ivancea Cealâcul, cu serdarul Mihalachi Aprichi, pentru închirierea, în 1835, a zalhanalei acestuia, ce o avea pe Sabar, în vederea tăierii unei turme de 139 de vite. În urma tranzacţiei au pierdut 2000 de lei. La 14 aprilie 1847, Ştefan serdar scria Departamentului Dreptăţii că pricina aceasta se trage prin judecată de 12 ani şi "că din nenorocire, toate hârtiile, precum anaforalele a doă stânţi date în pricina aceasta, dimpreună cu toate lucrurile mele mi s-au făcut pradă focului întâmplat la 23 martie trecut", şi cerea

copii după documentele aflate la dosar [357].

Printre atâtea probleme personale care îi consumau mult timp, se preocupă şi de interesele obştii. Se socoteşte în continuare reprezentantul mahalagiilor din Vergu şi, când este nevoie, face uz de cunoştinţele lui pentru rezolvarea situaţiilor care se ivesc [358].

În virtutea faptului că era "cunoscut la toată obştea", cum singur spune, a socotit necesar să se pună în slujba intereselor ei în timpul Revoluţiei de la 1848, într-un mod apreciat de el ca potrivit. Deşi nu era de acord cu acţiunea în sine, dar fiind vorba de interesele patriei, el nu a stat deoparte. La 10/22 august 1848, trimisul sultanului la Bucureşti, Suleiman Paşa, a chemat la el "Locotenenţa, pe toţi boierii, fără deosebire, şi fruntaşii oraşului" pentru a le explica scopul venirii sale în capitală. "În boierime fui şi eu unul/ Ales a spune al obştii bunul" - ne informează cronicarul. El s-a pregătit în vederea acestei întâlniri cu "antici" lucrări despre drepturile românilor şi a cerut paşei să se respecte *Regulamentul Organic*[359]. A participat la o nouă întâlnire a lui Suleiman-Paşa cu "Din boierimea cea mai de frunte", şi "Eu şi atuncea fiind de faţă" [360]. Este indignat de intrarea oştirii turceşti în ţară: "Ce caută turcu în ţara noastră?/ E românească, nu e turcească".

Aceasta a constituit cea din urmă afirmare publică a dragostei lui pentru patrie, iar poezia *Către unii din români fără mai adânci ştiinţe* [361], scrisă în 1851 - o admonestare a contemporanilor care nu cunosc natura relaţiilor ţării cu Poarta - este ultima creaţie a cronicarului, cunoscută până acum.

Se pare că a avut o sănătate cam precară, mai ales în ultimii douăzeci de ani ai vieţii. Aşa, spre pildă, la 24 aprilie 1833, Ştefan Fănuţă trimitea Marii Logofeţii a Dreptăţii "două foi" (state) de lefile membrilor tribunalului pe care îl conducea, pentru lunile februarie şi martie, şi justifica întârzierea astfel: "iar zăbava urmată până acum au fost din pricină că m-am aflat bolnav" [362]. La 1 iunie 1837, marele vornic M.Ghica, în raportul către domn, prin care cerea să se facă noi alegeri pentru Sfatul Orăşenesc, unul din motivele intervenţiei sale era că: "D-lui sardaru Fănuţă, unul din mădulari, aflându-să în patimă de boală şi slăbiciune, nu urmează cu mergerea la Sfat spre îndeplinirea însărcinărilor puse asupră-i" [363].

După incendiul din 1847, din cauza supărărilor provocate de pierderile suferite, sănătatea cronicarului s-a şubrezit şi mai mult. Gr. Tocilescu, în comunicarea sa, redă mărturisirea Nataliei Fănuţă: "la 1847 a ars focul, era tot bolnav" [364]. După incendiu, înainte de septembrie 1847, el credea că are să moară şi văzându-şi copiii mici a scris domnitorului Gh. Bibescu o scrisoare, solicitând protecţie pentru familia sa [365], dar el nu s-a stins din viaţă în zilele lui Bibescu şi, la o lună de la urcarea pe tron a fratelui acestuia, Barbu Ştirbei, adaugă o notiţă pe marginea epistolei, exprimându-şi speranţa că noul domn îi va ajuta familia, fiind el însuşi cu casă grea. Însă, cum spuneam mai sus, Natalia Fănuţă nu s-a putut folosi de scrisoare şi aceasta a fost găsită printre hârtiile rămase de la soţul ei, căci Ştefan Fănuţă s-a stins din viaţă în noiembrie 1853, la nici o lună de la încetarea domniei lui Barbu Ştirbei.

Gr. Tocilescu, în comunicarea lui, dă unele detalii în legătură cu sfârşitul lui Ştefan Fănuţă: "Cronicarul şi poetul nostru moare în 1853, la via ce avea în Valea Largă, judeţul Prahova; citind noaptea, a adormit, s-a aprins aşternutul, ranile grave l-a<u> băgat în mormânt, în decembrie 1853" [366]. Sunt, probabil, informaţii primite de la soţia cronicarului în 1890, dar sunt incomplete şi inexacte, iar noi am putut să le verificăm

numai în parte [367]. Aşa, de exemplu, el nu ne spune dacă a murit acolo, la Valea Largă, iar data morţii, după actele oficiale, este alta.

Conform obiceiului său, în toamna anului 1853 va fi mers să culeagă via de la Valea Largă. Prin octombrie a avut loc accidentul şi, cu arsuri grave, se va fi întors în Bucureşti, unde a şi murit de fapt, în casa sa din mahalaua Alexe, la 12 noiembrie 1853 [368], după cum este consemnat în "Arhondologia" veche a Ţării Româneşti: "Fănutză sin starostea, mort la 12 noiembrie 1853" [369]. Înmormântarea a avut loc la Biserica Negustori, în ziua de 13 noiembrie, după înregistrarea din mitrica de morţi a acestei biserici [370].

FAMILIA CRONICARULUI

Am vorbit mai sus despre părinţii şi fraţii lui Ştefan Fănuţă, în continuare vom da câteva informaţii, câte am putut descoperi, despre viaţa lui de familie şi despre descendenţii săi.

În viaţa de familie a avut destule nenorociri: a fost căsătorit de trei ori şi primele soţii i-au murit, la fel copilul Constantin. Nu ştim când s-a căsătorit cu prima soţie, iar despre ea nu avem nici cea mai mică informaţie, nu-i cunoaştem nici măcar numele. La 21 februarie 1821 era căsătorit, căci, la această dată, un Ştefănică medelnicer, care nu-i altul decât cronicarul nostru, ce avea o prăvălie de zestre, dădea o adeverinţă pentru vânzarea unei prăvălii de lângă a sa [371]. Soţia lui îi adusese ca zestre deci o prăvălie şi desigur alte bunuri. La Braşov, în pribegia din 1821-1822, a fost cu familia sa, şi la întoarcerea în ţară a venit "singur, numai cu a mea familie" [372]. Din cine a fost compusă aceasta, nici el, nici listele întocmite de autorităţile austriece de la graniţa Transilvaniei cu Ţara Românească nu ne lasă să înţelegem. Nu ştim când a murit prima lui soţie, dar presupunem că prin 1826-1827 [373], căci în 1828 era căsătorit a doua oară. În iunie 1828, în timpul ciumei, i-a murit şi copilul care îi rămăsese de la prima soţie. Gr. Tocilescu consemnează spusele Nataliei Fănuţă despre moartea copilului: "băiatul a murit la ciumă şi la înmormântare ajunsese să se sminteasca din cauza copilului; ...l-a îngropat în grădina lui Vergu cu mâna lui" [374]. Pe băiat îl chema Constantin şi când a murit era şcolar, după cum reiese din poezia dedicată lui: ***La mormântul unui năcut fiu al meu, Costandin, stihuri ca despre partea lui.*** 1828 iuniu [375]. Prin 1828-1829, probabil în primăvară, s-a căsătorit cu a doua soţie, Hrisi [376].

Căsnicia lui Ştefan Fănuţă cu Hrisi a fost de scurtă durată, de numai trei ani, aşa cum mărturiseşte el însuşi în însemnarea din fruntea a două poezii, scrise una ca din partea lui şi alta ca din partea soţiei, care au un titlu lung: ***Altele tot la Dumnezeu, care le-am fost scris pe o icoană a Sfintei Troiţe, ce o am ardicat în casă-mi după căsătorie-mi la trei ani, şi care, după a mea nevrednicie, mi-au fost îndată spre osândă, căci atunci mi-am pierdut soţiia, rămâind în ticăloşia văduviei*** [377], informaţie întărită şi de o notă la una din cele trei poezii scrise în urma morţii acesteia: "Că numai trei ani am vieţuit cu dânsa" [378]. Din poezia ***Altele asupra nenorocirei mele cu grabnică văduvie*** reiese că Hrisi a murit în luna mai [379]. Aceeaşi informatie o găsim şi într-o notă la o altă poezie: "***La luna lui mai am văduvit***" [380].

Anul morţii soţiei sale Hrisi îl deducem din două surse foarte sigure. Prima este

catagrafia Bucureştilor din decembrie 1831, în care "Dumnealui biv vel serdar Fănuţă" este înregistrat singur în casa sa din mahalaua Vergului, fără soţie şi copii. Locuia cu el "Iancu, nepotu dumnealui", care este trecut la rubrica *copii* [381]. Deci la această dată el era văduv. A doua sursă este petiţia fraţilor soţiei către Marea Logofeţie a Pricinilor Bisericeşti, în privinţa împărţirii banilor rezultaţi din zestrea pe care cumnatul lor le-a înapoiat-o după moartea surorii lor. Petiţia este din 20 februarie 1832 şi credem că "dăsfacerea ce am avut cu dumnealui pentru zestrile surorii noastre" nu s-a făcut cu mare întârziere de la moartea acesteia, căci prea se grăbeau să pună mâna pe "periusiia zestrei, clironomiie dă lei 21754, bani 80" [382], şi deducem că a murit în anul anterior - 1831. Din toate acestea reiese neîndoielnic faptul că Hrisi a murit în luna mai a anului 1831. Şi, fiindcă moartea a avut loc la foarte puţin timp după împlinirea a trei ani de la căsătorie, aniversată de cei doi soţi prin facerea unei icoane în casă, la care poetul a scris versurile amintite mai sus, presupunem că Ştefan Fănuţă s-a căsătorit cu Hrisi în anul 1828, înainte de luna mai. Din acelaşi raport amintit mai sus, reiese că Hrisi era din neamul Arion.

Dacă despre moartea primei soţii cronicarul nu spune nimic, moartea celei de a doua i-a pricinuit o durere puternică, pe care ne-o face cunoscută prin trei poezii[383].

Văduvia cronicarului nu a durat prea mult, căci în anul 1832 s-a căsătorit pentru a treia oară. Cea de a treia soţie s-a numit Natalia. Nu ştim exact data căsătoriei, dar cunoscând, din catagrafia Bucureştilor din anul 1838, că fata lor cea mare, Safta, avea la acea dată 5 ani, deducem că ea a avut loc în anul 1832. Altă informaţie care ne ajută să precizăm anul căsătoriei ne dă Gr. Tocilescu, culeasă din gura Nataliei, în 1890: "Era de casa Brâncoveanului şi Brâncoveanca l-a şi însurat (cununat) în anul când a murit Brâncoveanul". Or, ştim că Brâncoveanul a murit la 27 aprilie 1832 [384]. La această dată cronicarul nostru avea 45 de ani, iar mireasa 18-19 ani, vârstele lor aflându-le tot cu ajutorul aceleiaşi catagrafii din 1838 [385].

Nu ştim din care familie se trăgea Natalia, dar căsătoria lor a fost pusă la cale de Brâncoveanca, marea bănească, soţia lui Grigore Brâncoveanu, cum am arătat mai sus. Tânăra soţie i-a dăruit trei copii lui Ştefan Fănuţă, veniţi pe lume în următoarea ordine: Safta, Iancu (sau Ioan) şi Atanasie.

Safta, înregistrată în catagrafia Bucureştilor din 1838 ca având 5 ani, s-a născut deci în 1833. Din scrisoarea tatălui ei, adresată, prin 1847, domnitorului Bibescu, se vede că la această dată era de măritat şi că fusese "botezată de marea bănească Brâncoveanca (acum cuvioasa maica monahia, cu mâinile măriii-sale foştii Doamne Zoii)" [386], prima soţie a lui Gh.Bibescu. În iarna ultimului său an de viaţă, în februarie 1853, cronicarul şi-a căsătorit fata cu căpitanul Teodor Coadă [387]. Foaia de zestre dată de cronicar tinerilor cuprinde: două hanuri - unul în mahalaua Sf. Gheorghe Vechi şi altul în mahalaua Alexe, cu prăvălii care se închiriau anual, la 23 aprilie, şi cu alte acareturi - 1 inel de diamant, tacâmuri de argint, de 12 persoane, 1000 de galbeni austrieci şi alţi 200 pentru garderobă [388]. Safta a avut, probabil, o fată Alexandrina, căsătorită Marinescu [389]. Nu ştim când a decedat ea, dar soţul ei, care ajunsese colonel, a murit în 1890, în vârstă de 82 de ani [390].

Cel de al doilea copil al familiei Fănuţă a fost Iancu (sau Ioan), născut în anul 1836, deoarece în catagrafia din 1838 este înregistrat ca având 2 ani. Prin 1847, cronicarul îl caracteriza astfel pe cel mai mare dintre băieţii săi: "Cel mai măricel, Iancu, izbutit este în

limba elinească şi franţuzească şi are plecare şi spre mai înalte învăţături, pe carele ar fi de folos când l-aţi primi înălţimea voastră în luminatul palat, să crească şi să procopsească acolea, ca un fiu de tată sârman, în domneştile şi părinteştile măriei-voastre blajâne braţe, căci este cu fire bună şi din tragere de neam cinstit despre amândoi părinţii, iar nicidecum de sământă proastă" [391].

Iancu a moştenit talentul tatălui şi a scris şi el poezii. Deşi istoria literaturii române nu a înregistrat un poet cu numele Ion Fănuţă, unele din versurile lui, puse pe muzică, au cunoscut o mare apreciere în Bucureştii din a doua jumătate a veacului al XIX-lea. Pe la 1874 se cânta în capitală ***Mai izmenită pe acest pământ***, o parodie după poezia lui Ion Fănuţă intitulată ***La o copilă***[392]. Cântecul a circulat până şi în Bucovina, căci într-un dosar conţinând partituri muzicale scrise de Iancu Flondor şi de alţi compozitori găsim consemnat astfel: ***La o copilă***, poezie de Fănuţă, melodia de Georgescu, Cernăuţi, 1870 [393]. Un succes deosebit a avut de asemenea cântecul ***La un cadaver***, pe versurile tânărului poet [394]. Vrând parcă să confirme aprecierea tatălui său despre cunoştinţele lui de limba franceză, împreună cu Ioan A. Geanoglu a tradus ***Cavalerul d'Harmental***, romanul lui Alexandru Dumas, publicând traducerea în anul 1857 [395].

Activitatea literară o desfăşura în timpul care-i mai rămânea după îndeplinirea altei îndeletniciri, care era şi şcoală şi slujbă în acelaşi timp. Este vorba despre faptul că între 1852 şi 1857 el face parte dintre elevii conductori de la "Şcoala elevilor conductori de poduri şi şosele" [396].

Ioan Fănuţă nu a avut timpul necesar să confirme pe deplin speranţele părintelui său, căci a murit tânăr, la 1861 sau 1864, după spusa lui Tocilescu [397].

Mezinul familiei Fănuţă, Atanasie sau Tănăsică, aşa cum îl alinta mama lui, s-a născut la 3 septembrie 1843 [398]. De tânăr a îmbrăţişat cariera armelor, intrând ca soldat la 26 aprilie 1861. A avansat destul de repede în grad, la 14 martie 1877 ajungând căpitan[399]. În timpul Războiului de Independenţă a primit ordinul "Steaua României", cavaleri clasa 5, şi în 1882 ordinul "Coroana României". Din 1880 şi până în 1887 a fost comandant al Escadronului (Divizionului) de jandarmi Bucureşti, între timp, la 1 aprilie 1887, fiind avansat ca maior [400].

Atanasie Fănuţă a fost tipul de om activ, neastâmpărat, implicându-se în cele mai neaşteptate situaţii. Era un "bon garçon", care îmbina sunetul armelor profesiei sale cu acordurile melodice ale Operei Italiene din Bucureşti, al cărei concesionar a fost un timp, deşi regulamentele militare îi interziceau ocupaţii de acest gen. Şi-a atras astfel simpatia sau antipatia contemporanilor, stârnindu-i pe unii din ei să-i consacre pagini în operele lor de amintiri. Aşa au fost dr. C.Severeanu, care în lucrarea memorialistică, ***Din amintirile mele***, se ocupă şi de ***Duelul maior Fănuţă - Ionel Izvoranu*** [401], şi C. Bacalbaşa, în ***Bucureştii de altădată***.

În fruntea jandarmilor călări a participat, la 28 aprilie 1884, la împrăştierea manifestaţiei puse la cale de opoziţie, prin prinţul Bibescu, în Piaţa Teatrului [402]. În martie 1888, în toiul luptelor dintre guvernul lui Ion Brătianu şi opoziţie, în urma cărora acesta a fost răsturnat, au avut loc ciocniri între masele populare şi forţele de ordine, în frunte cu maiorul Fănuţă [403]. Căzând liberalii, în urma "zelului" dovedit cu ocazia acestor evenimente, maiorul Fănuţă este nevoit să se retragă din activitatea militară şi, în aprilie 1889, este

judecat de Consiliul de Război tocmai pentru acţiunea sa din zilele de 14-15 martie 1888. Deşi conservatorii cereau ca el să fie osândit, Consiliul de Război l-a achitat, cu 2 voturi contra 1[404]. La 8 aprilie 1892, Partidul Liberal hotărâse o manifestaţie de ziua morţii lui C.A.Rosetti şi, cum Poliţia interzisese proprietarilor sălilor "Dacia" şi "Orfeu" să le închirieze, întrunirea s-a ţinut "în str. Clemenţei 15, în curtea caselor Bărcănescu, unde locuia maiorul Fănuţă" [405].

Un episod deosebit în viaţa lui l-a constituit luarea în concesie a Operei Italiene din Bucureşti. Aşa zisa "problemă a Operei Italiene", care în anii 1879-1880 luase caracterul unui adevărat scandal public, îl avea drept personaj principal pe căpitanul, pe atunci, Fănuţă, cunoscut meloman. [406] Pentru a ajunge "director" de operă şi-a ipotecat moşia Popeşti-Manuc [407], din judeţul Ilfov, valorând 225000 de lei. În martie 1879 a încheiat contractul pe trei ani, obligându-se să dea teatrului, gratuit, toate decorurile, costumele şi accesoriile. Încasările mergeau însă prost, "din cauza războiului", credea el, dar se pare că motivele ţineau de calitatea trupei aduse, în rândul căreia strălucea doar Elena Teodorini. Intră în conflict cu Elena Teodorini, care nu dorea să cânte roluri neprevăzute în contract, şi apoi şi cu artiştii Gaetan Vanzan şi Giacomo Piazza, pentru că aceştia nu mai voiau să cânte, motivând că sunt bolnavi. Neputând achita cheltuielile, cere reducerea lefilor. La toate acestea se adaugă ancheta pornită de Ministerul de Război în legătură cu luarea în concesiune a Operei Italiene, fiind nevoit, din această cauză, să transmită contractul cumnatului lui - colonelul în rezervă Teodor Coadă -, rămânând el garant şi răspunzător de toate condiţiile acordului, până la sfârşitul stagiunii. Până la urmă afacerea iese prost, căci Direcţia Teatrelor îi reziliază contractul, în martie 1880, şi îi opreşte decorurile, costumele şi partiturile originale ale unor opere. Partiturile fuseseră luate cu chirie de la editura milaneză de muzică "Francesco Lucca". Intervine şi Ministerul Justiţiei, deoarece editura milaneză a cerut compoziţiile prin Legaţia Italiei la Bucureşti. A urmat un lung proces între impresar şi Direcţia Teatrelor, aceasta din urmă fiind obligată să-l despăgubească cu 60000 de lei, valoarea bunurilor oprite.[408] În final, la 22 ianuarie 1881, domnitorul Carol I a înaintat Adunării Deputaţilor două proiecte de legi pentru deschiderea a două credite extraordinare, respectiv de 19000 de lei şi de 21000 de lei, pentru plata "partiturilor muzicale, decorurilor şi rechizitelor Operei Italiene nejucate sub impresa d-lui Fănuţă, cedate de aceste Teatrului Naţional", ca şi pentru plata costumelor, care de fapt valorau mai mult, în vederea stingerii procesului dintre el şi Direcţia Generală a Teatrelor. [409] Proiectele de legi s-au votat sub preşedinţia lui G.Chiţu, cel care, în 1876, ca ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, a cumpărat pentru Arhivele Statului manuscrisul operei lui Zilot Românul, tatăl maiorului Fănuţă. [410] Dar el nu a putut, nici nu avea cum, să facă legătura dintre cei doi: cronicarul Zilot Românul şi maiorul Fănuţă.

Deşi dr. C.Severeanu scrie în amintirile sale că maiorul Fănuţă ar fi furat pe fata unui Athanasie [411], este evident că el a făcut o confuzie de nume, deoarece acesta s-a căsătorit cu Eliza, fata lui Mihai şi a Mariei Anghelovici. Probabil memorialistul a confundat pe cele două surori Anghelovici, Ecaterina fiind căsătorită Athanasiu.

La 17 mai 1873, locotenentul Atanasie Fănuţă, în vârstă de 29 de ani, cerea ofiţerului Stării Civile să pună la cale cele prevăzute de lege pentru căsătoria sa cu Eliza, în vârstă de 18 ani [412]. Căsătoria i-a adus o zestre frumoasă: 8000 de galbeni în numerar şi 1000

în bijuterii şi trusou, un imobil în Uliţa Franţuzească, numită apoi str. Carol, iar acum Iuliu Maniu,[413] şi altele.

După o viaţă agitată, maiorul Fănuţă a decedat la 7 martie 1899, aşa cum anunţa ferparul apărut în ziarul "Voinţa Naţională" din 9 martie. Din anunţ deducem că el a avut un singur copil, pe Elena, care la acea dată nu era căsătorită, căci în el apare cu numele de domnişoară [414]. Înmormântarea a avut loc la Cimitirul Belu - militar[415].

Ne-am oprit aici cu investigaţiile privitoare la urmaşii cronicarului Zilot Românul sau Ştefan Fănuţă. După cum se vede, descendenţa sa s-a încheiat, pe linie masculină, cu cei doi băieţi, iar pe linie feminină ar mai putea fi urmărită prin cele două nepoate, una fata Saftei, cealaltă a lui Atanasie. Încercarea de a descoperi pe urmaşii acestora, dacă au mai fost, ar putea să ducă la aflarea acelor manuscrise rămase de la cronicar, împreună cu alte hârtii, pe care soţia lui, Natalia, le-a arătat lui Gr.Tocilescu în 1890.

OPERA

Ştefan Fănuţă şi-a desfăşurat activitatea creatoare într-o epocă de mari prefaceri în istoria poporului nostru, o adevărată placă turnantă între feudalism şi vremurile moderne. Schimbările sunt evidente atât în economie şi în structura socială, cât şi în cultură, în măsura în care cele dintâi se reflectă în creaţiile literare, în literatura juridică, în artă.

Opera lui Ştefan Fănuţă este o oglindă în care se reflectă societatea românească cu toate problemele şi contradicţiile ei. Începutul l-a făcut cu versurile dedicate ***Domniei lui Hangerli***, după care, vreme de doi ani — cât a durat domnia lui Moruzi (1799-1801) —, nu a mai scris, temându-se de represalii. După mazilirea lui Moruzi, a reluat scrierea "istoriei", menţionând şi evenimentele din timpul domniei acestuia. Apoi un alt obstacol s-a ridicat în calea realizării dorinţei sale de a scrie cronica ţării: "împovărându-mă treaba şi grija stăpânească, am contenit a scrie şi numai însemnam cele în vremi întâmplate" [416]. Nu menţionează însă despre ce îndeletnicire era vorba. Presupunem că însărcinarea dată de stăpân a fost aceea a copierii ***Manualului de legi*** al lui Mihail Fotino, în limba greacă, copia fiind gata la sfârşitul anului 1811. În continuare a evocat în scris evenimente pe care le-a cunoscut, până în anul 1851.

STRUCTURA OPEREI CONCEPŢIA ŞI METODA

Creaţia lui Ştefan Fănuţă este dispusă pe trei planuri: juridic, istoric şi poetic.

În domeniul juridic, contribuţia lui este reprezentată de acea "prefacere" a ***Manualului de legi*** al lui Fotino. Asupra unui al treilea manuscris aflat la Iaşi al lucrării lui Fotino s-a oprit specialistul în problemele dreptului românesc, Valentin Al. Georgescu, făcând referiri şi asupra copiei datorate lui Fănuţă. Astfel, pentru prima dată este apreciat ca jurist Zilot Românul, "una din figurile neluate până acum în seamă ale culturii juridice de la început de secol: figură de secretar-grefier al boierilor judecători, copist de texte juridice, capabil «să prefacă» la nevoie aceste texte (cum pretinde el însuşi, cunoscător al istoriei şi obiceiurilor ţării, că a făcut-o pentru ***Manual***, comparându-se, fără a pierde simţul

proporţiilor, cu Fotino, care şi el prefăcuse dreptul bizantin)"[417]. De altfel, Zilot, în prefaţa în versuri a lucrării, arată că stăpânul său dorind să aibă "acest giuvaier", s-a grăbit să i-l copieze, dar nu întocmai, ci l-a "prefăcut".

Partea cea mai valoroasă a creaţiei lui Ştefan Fănuţă o constituie opera istorică — scrisă în proză ori în versuri —, care tratează istoria Ţării Româneşti dintre anii 1796-1823, cu incursiuni în trecut până la daci şi romani. În însemnări şi versificaţii de scurtă întindere autorul se ocupă şi de evenimentele mai deosebite de după această perioadă, cărora le-a fost contemporan (domnia lui Al. Dim. Ghica; anul 1848).

Concepţia asupra Istoriei şi asupra rolului istoricului, Şt. Fănuţă şi-o expune în mod clar în câteva rânduri. După opinia sa, Istoria trebuie să redea adevărul, iar munca celui care o scrie trebuie să fie pusă în slujba acestuia, oricât de neplăcut ar fi el. În lupta ce se dă în conştiinţa istoricului între datoria de a spune adevărul şi aceea de a-i ocroti pe cei de un neam cu el, învinge prima, căci istoricul nu are frate, rudă sau vecin, singurul stăpân fiindu-i adevărul.

Izvoarele operei lui Şt. Fănuţă au fost: cronografe, cărţi populare, cronologii, cărţi teologice, lucrări de istorie universală, la care, după propria-i mărturisire, a adăugat însemnările personale şi informaţiile orale. Era în foarte bune relaţii cu banul Gr. Brâncoveanul, unul din cei mai instruiţi români ai epocii, posesorul unei biblioteci înzestrate cu lucrări de istorie, la care putem presupune că a apelat şi el. Catalogul pe anul 1823 al cărţilor dăruite bisericii greceşti din Braşov demonstrează bogăţia bibliotecii brâncoveneşti. Fănuţă putea să folosească unele lucrările tipărite în greceşte: ***Istoria Daciei*** a lui Fotino (Viena, 1812); ***Istoria lui Eutropius***, de N. Duca (Viena, 1807); ***Istoria Ţării Româneşti*** a Fraţilor Tunusli, ca şi altele tipărite în latină, italiană, franceză, dintre care nu lipseau opera lui Del Chiaro (Veneţia, 1718) sau ***Vitae di Pietro il Grande*** (1734) etc.[418]

A citit, cum spune el, "Istorii vechi şi nouă" şi ideile extrase din acestea se găsesc prelucrate ingenios în operă. O singură lucrare o citează, ca un adevărat istoric, cu loc, an de apariţie şi pagina la care se găseşte informaţia. Este vorba despre opera lui Mihail Cantcuzino, ***Istoria Ţării Româneşti***, tipărită de Fraţii Tunusli (Viena, 1806). Celelalte "istorii" le indică la modul general: "citeşte istoria lui", sau "precum istoria lui arată". În legătură cu părăsirea Daciei de către romani citează pe Eutropius, cunoscând probabil ***Breviarul*** acestuia.

Pentru domnia lui Brâncoveanu a recurs la "istoria" acestuia, fiind vorba, desigur, de lucrarea lui Radu Greceanu, ***Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu*** [419], din care a cules informaţiile privitoare la relaţiile domnitorului cu Cantacuzinii, îndeosebi cu Toma Cantacuzino, şi cu Petru cel Mare.

Ştirile referitoare la relaţiile lui Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare i-au fost inspirate de "Istoria lui Cantemir". Iar pentru figura lui Petru cel Mare şi evenimentele de la începutul secolului al XVIII-lea (relaţiile cu Ţările Române, cu Carol al XII-lea al Suediei şi cu Poarta) s-a folosit de una din scrierile care circulau în ţările dunărene în limba greacă sau în traduceri româneşti.

Despre viaţa lui Napoleon a citit în "istoria lui", iar pentru explicarea relaţiilor franco-turco-ruseşti în primul deceniu al secolului al XIX-lea, în care un rol important l-au jucat şi domnitorii din Bucureşti şi Iaşi, s-a folosit şi de alte lucrări, de experienţa personală

şi de informaţii pe care le-a căpătat de la contemporani.

Unele cronici bizantine sau compilaţii româneşti ale acestora au fost în atenţia cronicarului nostru, el a luat unele idei şi din *Iliada* lui Homer. Literatura religioasă i-a oferit exemple pe care le-a folosit, prelucrate, pentru situaţii din vremea sa, în intenţia de a oferi pilde contemporanilor.

VALOAREA OPEREI

Valoarea istorică. Opera lui Şt. Fănuţă a fost prezentată îndeosebi ca operă literară, ceea ce explică într-un fel absenţa aprecierilor asupra valorii ei documentar-istorice. Cu toate că este consacrată perioadei 1796-1823, în opera sa, Şt. Fănuţă face referiri la istoria neamului românesc începând cu epoca dacilor.

Pentru Şt. Fănuţă sunt adevăruri de necontestat că Ţara Românească înseamnă Valahia, Moldova şi Transilvania, care în vremurile vechi se numeau Dacia ; că daco-romanii se numeau locuitorii vechii Dacii, adică transilvănenii, muntenii şi moldovenii. În ceea ce priveşte Transilvania, el precizează că această provincie este o parte din vechea Dacie şi că în vremea lui era alipită împărăţiei Austriei, iar mai înainte a fost stăpânită de domnitorii Ţării Româneşti. El subliniază că numele ţării a evoluat de la ***Dacia*** la ***Romania*** şi apoi la ***România***.

Scriind despre originea comună a Principatelor Române — urmaşele vechii Dacii — Ştefan Fănuţă pledează pentru dreptul lor de a se uni în acelaşi stat, opera lui fiind purtătoarea aspiraţiei de unitate şi libertate naţională.

Şt. Fănuţă revine de mai multe ori asupra ideii păstrării autonomiei Ţărilor Române în cadrul unui sistem specific de relaţii cu Poarta Otomană, autonomia fiind rezultatul luptelor seculare duse de români şi având la bază tratatele încheiate de Mircea şi de Vlad Ţepeş cu sultanii otomani.

Partea din opera cronicarului ce tratează evenimente petrecute în timpul vieţii sale are o deosebită valoare documentar-istorică. Ea constituie o frescă a epocii şi completează ştirile, destul de puţine, oferite de alte surse de informaţie de acelaşi gen, fiind astfel un izvor important pentru studierea începutului de veac al XIX-lea. Ea se adaugă scrierilor lui Dionisie Eclesiarhul, Naum Râmniceanu, Şerban şi Grigorie Andronescu, meşteşugarului Ion Dobrescu.

Istoria lui Ştefan Fănuţă debutează cu domnia a doua a lui Al. Ipsilanti (1796-1797), prezentând şi începutul revoltei lui Pazvantoglu împotriva puterii centrale otomane, ca şi urmările nefaste pe care le-a avut asupra românilor acţiunea lui. Domnia lui Hangerli (1797 nov. 22-1799 febr.) nu a adus vreo uşurare în privinţa pazvangiilor, ci a îngreunat situaţia locuitorilor prin înăsprirea dărilor — una dintre ele purtându-i numele: găleata lui Hangerli. Domnitorul are parte de o moarte teribilă, pe care cronicarul o prezintă doar într-o notă, spre deosebire de Dionisie Eclesiarhul, care vorbeşte pe larg despre soarta lui, ca şi Dionisie Fotino. În continuare, Şt. Fănuţă prezintă situaţia ţării în timpul domnilor: Alexandru Moruzi (1799 febr. 28-1801 oct. 8), Mihai Suţu, în a treia domnie în Muntenia (1801 oct. 8 - 1802 mai 19), descriind "spargerea" Bucureştilor de teama pazvangiilor, Constantin Ipsilanti (1802 aug.18 - 1806 aug. 12), începutul domniei acestuia fiind marcat

de puternicul cutremur de pământ de la 14 octombrie 1802, pe care cronicarul îl prezintă în câteva cuvinte. Şt. Fănuţă consacră mai multe pagini războiului ruso-turc din 1806-1812, acordând atenţie rolului jucat de Napoleon Bonaparte în aceste evenimente şi situaţiei de nesiguranţă a domnitorilor din cele două Principate dunărene, ca şi împrejurărilor încheierii păcii din 1812, cu rezultatele ei pentru beligeranţi şi pentru români, cărora li se răpeşte, de către Rusia ţaristă, Basarabia.

Istoria lui Fănuţă se ocupă şi de domniile lui Constantin Ipsilanti, Al. Suţu, pentru a doua oară în Muntenia între 12 aug. şi 1 octombrie 1802, urmat, după scurt timp, de acelaşi Constantin Ipsilanti, care domneşte, timp de şapte luni, în ambele principate. După fuga acestuia din scaun, la 19 mai 1807, cele două Principate sunt conduse de un Comitet şi de câte un general rus. Cronicarul descrie noile obiceiuri instituite la curtea domnească de către C. Ipsilanti, după moda europeană, sistemul numirii boierilor în funcţii şi formarea noii oştiri "a ţării".

După pacea din 1812, Poarta a numit ca domn al Ţării Româneşti pe Ioan Gheorghe Caragea. Cârmuirii acestuia Fănuţă i-a consacrat stihuri în greceşte, pe care le-a şi "tălmăcit", precum şi o scriere în proză, ***Vis sau videnie a lui Poliopt***, care s-a pierdut însă, rămânând numai stihurile.

În altă scriere a sa, reia firul istoriei cu domnia a treia a lui Al. Suţu (1818 nov. 4 - 1821 ian. 19). În perioada dintre fuga lui Caragea (29 sept. 1818) şi venirea noului domn în scaun (ian. 1819) ţara a fost condusă de boieri. În acest timp au avut loc unele frământări sociale, dovezi ale adâncirii contradicţiilor din sânul societăţii româneşti, prevestind revoluţia care va izbucni peste puţin timp. Scrierea lui Şt. Fănuţă este singura sursă documentară care conţine informaţii despre răscoala în fruntea căreia s-a aflat Iordache Olimpiotul, subliniind, în acelaşi timp, contradicţiile dintre partida naţională şi străinii abuzivi şi dintre marea şi mica boierime. El a acordat o atenţie deosebită conflictului iscat de pornirea hrăpăreaţă a lui Suţu de a răpi moşia slobodă a oraşului Târgovişte şi a o face domnească.

Revoluţia din 1821 a constituit subiectul lucrării ***Jalnica cântare a lui Zilot***. Valoarea acesteia constă în aceea că autorul narează ceea ce a văzut sau trăit personal — el a locuit în Bucureşti până în preajma zilei de 15 mai 1821, când a trecut, ca mulţi alţii, în Transilvania, de teama turcilor — sau ceea ce a aflat de la oameni "cu bună ştiinţă". Şt. Fănuţă consideră că revoluţia a avut, în primul rând, caracter social — Tudor s-a ridicat împotriva stăpânirii — dar şi caracter naţional — lupta era îndreptată şi împotriva stăpânitorilor greci fanarioţi. Pentru Ipsilanti, conducătorul eteriştilor, are numai cuvinte de ură, dar nu acelaşi lucru se întâmplă când vorbeşte despre Tudor, deşi nu este de acord cu el; pe Tudor îl priveşte cu simpatie şi îi face conducătorului pandurilor cel mai frumos portret dintre portretele realizate de memorialiştii care au scris despre el şi acţiunea lui patriotică.

Valoarea scrierilor prezentate, din care am putea extrage informaţii cu caracter politic (despre domni, relaţiile lor şi ale ţării cu Poarta) şi militar (despre războaiele ruso-turce, comandanţi şi luptele purtate) etc., este sporită şi de ştirile de natură economică, financiară (precizează chiar cuantumul dăjdiilor ce se încasau de la un judeţ), de cele despre situaţia socială a ţării. Şt. Fănuţă alcătuieşte un succint istoric al posluşnicilor, scutelnicilor,

face aprecieri în legătură cu desfiinţarea rumâniei, pe care o compară cu iobăgia din Transilvania; se referă la organizarea boierilor la începutul sec. al XIX-lea etc. Sunt de remarcat informaţiile din domeniul istoriei bisericeşti, privitoare la alegeri şi destituiri de mitropoliţi, episcopi şi egumeni, starea aşezămintelor ecleziastice în vremea fanarioţilor, raporturile domniei cu biserica şi neamestecul Porţii în aceste relaţii; îi descrie în mod sugestiv pe capii bisericii.

După anul 1823, Şt. Fănuţă nu mai realizează lucrări în proză, cu caracter de istorie, ci face doar unele însemnări despre evenimente diverse şi scrie poezii ocazionale, în care fie că surprinde episoade interesante din viaţa obştii, fie că prezintă, în desfăşurarea lor, unele evenimente. Aşa, de pildă, dedică o poezie momentului publicării în limba română, a primei cărţi de leacuri împotriva ciumei, de doctorul Ştefan Piscupescu; nu rămâne insensibil nici la realizările de natură tehnică şi consacră versuri introducerii apei potabile în case, la robinet; în versuri şi însemnări se referă la domnia lui Al. Ghica (1834 apr. 1- 1842 oct. 7), pe care îl cunoscuse personal pe când era mare spătar; închină o poezie momentului închiderii Obşteştii Adunări, în septembrie 1837, din cauza articolului adiţional. Alte poezii şi însemnări au ca subiect alegerea ca domn a lui Gh. Bibescu, în urma fugii lui Al. Dim. Ghica, vizita noului domn, împreună cu Mihail Sturdza al Moldovei, la Rusiuc, la sultanul Abdul Megid.

O atenţie aparte acordă Revoluţiei din 1848, care a constituit subiectul stihurilor intitulate ***Leatul 1848***. Deşi i s-ar putea imputa tonul sarcastic, versurile lui redau cu exactitate fapte şi momente din desfăşurarea revoluţiei, fixate de ochiul participantului la unele dintre ele.

Despre valoarea scrierilor lui Şt. Fănuţă, ca document al istoriei ţării, vorbeşte interesul manifestat de istorici pentru informaţiile pe care le conţin şi pe care le-au folosit în operele lor, dedicate sfârşitului epocii fanariote în ţara noastră. Stau mărturie lucrările lui B.P. Hasdeu, Gr. Tocilescu, V.A. Urechia, Ionescu-Gion, A.D. Xenopol, Andrei Oţetea, Mircea T. Radu etc.

Valoarea literară Opera lui Şt. Fănuţă prezintă interes totodată şi pentru istoria literaturii şi a limbii române. În acest sens a fost analizată ca un document ce marchează un anume moment al spiritualităţii naţionale. Analiza limbii operei lui Şt. Fănuţă au făcut-o B.P. Hasdeu şi Mihai Galiţă.

Şt. Fănuţă şi-a scris opera între anii 1805-1851, perioadă care se împarte în două etape. În prima dintre ele se ducea lupta între curentul grecesc şi cel românesc. Scrierile lui Şt. Fănuţă din această vreme slujesc idealului de independenţă naţională care începe să se dezvolte. El scrie într-o curată limbă românească. Foloseşte şi el lexic turcesc (muhaserea, işala etc.), grecesc (afilarghirie, catahrisis ş.a.), franţuzesc, dar nu abuziv, ci numai în măsura în care îi serveşte la redarea plastică a unor situaţii; foloseşte neologisme, arhaisme (a vârti, a schidoli etc.).

Pentru istoria literaturii române, opera lui Şt. Fănuţă are valoare de document. Istoricii literari au relevat faptul că dacă el ar fi scris numai în primele două decenii ale sec. al XIX-lea, s-ar fi numărat printre cronicarii din epoca fanarioţilor cu merite relevabile, însă ca scriitor de la mijlocul secolului trecut, când au creat V. Alecsandri sau Gr. Alexandrescu,

el trece în planul al doilea şi devine, în ceea ce priveşte ultimele sale opere, un om al vremii vechi care trăieşte într-o epocă nouă, străină de el [420]. Paul Cornea, încadrând scrierile lui Fănuţă în fenomenul literar al perioadei în care au fost create, evidenţiază la acesta o îndemânare literară de prim ordin, procedee diverse şi rafinate de obţinere a expresivităţii, comparându-l cu Bălcescu şi socotindu-l ca unul dintre cei mai interesanţi autori ai vremii sale [421].

Scrierile lui Şt. Fănuţă fac parte din literatura parenetică, o caracteristică a luminismului de după 1821. El socoteşte că întâmplările istoriei sunt binefaceri sau pedepse divine pentru indivizi sau pentru popoare, şi de aici caracterul moralizator al operei sale.

Poezia lui Şt. Fănuţă O parte însemnată din creaţia lui Şt. Fănuţă este în versuri. Dacă Miron Costin a scris *Viaţa lumii*, "Nu să poftesc vreo laudă dintr-această puţină osteneală, ci mai multu să să vază că poate şi în limba noastră a fi acest feliu de scrisoare ce să chiamă stihuri", cronicarul nostru a scris poezie "pentru că poeziia foarte mi-au fost lesne şi mi-au fost dragă din firească pricină (sau pornire); şi cu toate că la românie (precum să află acuma limba patriei) prea cu greu cade a poezi, dar pă mine această greutate nu m-au putut depărta de dânsa".

Istoriicii literari s-au oprit asupra creaţiei poetice a lui Şt. Fănuţă, constând din versuri alternând cu proză şi din poezii independente, şi au apreciat-o îndeosebi prin prisma naraţiunilor versificate. Acest gen de scriere cunoscuse o amploare remarcabilă la sfârşitul sec. al XVIII-lea şi la începutul sec. al XIX-lea, sub influenţa grecească, având ca subiect evenimente recente care impresionaseră în mod deosebit pe contemporani. Creaţia de acest fel a hamicului nostru compatriot respectă tiparele speciei literare, scrierea sa despre uciderea lui Hangerli fiind apreciată drept "cea mai importantă din punct de vedere literar" dintre cele trei redacţii cunoscute ale subiectului [422]. Naraţiuni versificate scrie şi despre intrarea pazvangiilor în ţară, despre anii 1821 şi 1848. Momentelor deosebite din istorie el le-a dedicat acest gen de versificaţie, năzuind să realizeze adevărate poeme istorice.

În poezie, Şt. Fănuţă utilizează procedee artistice diverse, cum este, de pildă, efectul bazat pe paralelismul ritmic şi sintactic, analizat de Ladislau Gáldi la Tetraevanghelul lui Coresi [423], un procedeu caracteristic Orientului Antic, fiind "singura regulă prozodică certă a metricii ebraice" [424]. A compus şi poezii de altă factură, publicate acum, în acest volum, pentru prima dată.

ÎNCERCĂRI DE EDITARE A OPEREI ZILOTIENE

Circulaţia manuscriselor lui Şt. Fănuţă a avut o arie restrânsă. După 1828-1829, el a încercat de doua ori să-şi publice scrierile, dar nu a reuşit. Ca scriitor, s-a aflat în situaţia redată remarcabil de Paris Mumuleanu: "Cărţile acestor iubitori de neam nu le ştim; mai mult să cunoaşte un pârcălab bogat în patria noastră, decât un bărbat ce ar scrie. Toţi câţi s-au ostenit de au scris nimic n-au folosit, ci mai vârtos au cercat pagube." [425] În timpul vieţii i s-a publicat o singura poezie: ***La o carte de câteva leacuri, alcătuită pre limba românească de un bun prieten dohtor***, dar şi aceasta în împrejurări deosebite [426]. O primă ocazie de a-şi tipări opera i-a oferit-o mitropolitul cărturar Grigorie Dascălul, care în anii

1832-1834, a intenţionat să culeagă şi să publice cronicile ţării. Mitropolitul exilat, din 1829, la Chişinău, iar din ianuarie 1832 aflându-se la Buzău, în vederea realizării scopului propus a susţinut o strânsă corespondenţă cu fraţii Bâţcoveni — pitarul Ioniţă şi Nicolae, logofătul Mitropoliei —, aceştia având sarcina să adune cronicile ţării şi să i le expedieze. La 20 decembrie 1832, Ioniţă Bâţcoveanu i-a trimis mitropolitului două letopiseţe "şi nişte izvoade făcute de dumnealui medelnicer Ştefan", gândind ca din ele să "se facă oareşcare adunare de istorie" [427]. Mitropolitul a confirmat primirea letopiseţelor şi, printr-o scrisoare din 12 ianuarie 1838, îi indica pitarului ordinea în care să fie puse, "ca să facă un trup", iar "celelalte ce sunt scrise în stihuri trebuiesc prefăcute de singur scriitorul, în cuvânt istoricesc, ca să se unească cu celelalte" [428]. După repunerea în scaun, la 22 august 1833, Gr. Dascălul a înfiinţat tipografia de la Cocioc, în casele logofătului N. Bâţcoveanu, dorind să tipărească aici cronicile adunate, dar nu a putut să-şi ducă planul la bun sfârşit, deoarece a murit curând, la 22 iunie 1834 [429].

Intenţia mitropolitului Gr Dascălul scoate în evidenţă nevoia resimţită în epocă de a se publica manuscrisele istorice. În 1837, Simion Marcovici a scris despre necesitatea unei asemenea opere pentru istoria naţională [430]. Câţiva ani mai târziu, în acelaşi sens, Nicolae Balcescu a scris un ***Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor*** [431].

În aceste împrejurări, Şt. Fănuţă a socotit că scrierile lui pot să servească, alături de manuscrisele mai vechi, la realizarea istoriei patriei şi a făcut o nouă încercare de folosire a lor în acest scop. Astfel, el a scris domnitorului arătând că are însemnări despre întîmplările prin care a trecut patria, făcute în peste patruzeci de ani, pe care le oferă "ca să porunciţi clucerului Marcovici şi altora ce veţi socoti să le ia îndeaproape băgare de seamă şi să le treacă în Istoria ţării" [432]. Dar, ca şi în cazul altor intervenţii pe lângă domn, iniţiativa cronicarului a rămas fără ecou. Este posibil să nici nu fi trimis domnitorului scrisoarea, deoarece un fragment din ea a mai fost salvat de la incendiu. Sau, este posibil ca ceea ce s-a păstrat să fie o copie făcută de el după epistola expediată lui vodă, aşa cum avea obiceiul să procedeze, ca un om grijuliu ce era. Curând el moare, scrierile sale se împrăştie la diverşi amatori de manuscrise, de la care le cumpără istoricii şi le publică unul câte unul, făcând ca opera zilotiană să fie descoperită la 20 de ani de la moartea autorului. Între timp a fost uitat cu totul numele real al acestuia.

Potrivit afirmaţiei primului "descoperitor public" al operei lui Zilot, Petru Grădişteanu, el a primit manuscrisul cronicii lui Zilot de la Mihail Kogălniceanu, care îl avea de la Pandrav şi dorea să-l includă în ediţia a doua a colecţiei sale de cronici ale României [433]. Colecţia lui Kogălniceanu, concepută iniţial în şase tomuri (prefaţa anunţând cinci), a apărut în final în trei volume [434]. În prefaţă, istoricul arată că scrierile editate de el se sfârşesc cu anul 1766 şi: "De atunci, în curs de un secul întreg mai nu avem anale cari să ne fi păstrat evenimentele acestui secul. O singură escepţie formează Eteria grecească din 1821: ea a dat naştere ***Tragodiei*** lui Beldiman şi unei descrieri a întîmplărilor, sau mai bine zicând, unei colecţiuni de documente din acea epoha, cari s-au publicat de domnul Cezar Bolliac în «Trompeta Carpaţilor»", iar într-o notă infrapaginală menţionează publicarea de către Papiu Ilarian a ***Chronografului Ţării Româneşti*** al lui Dionisie Eclesiarhul, pe care dorea să-l includă şi el în volumul IV al colecţiei [435]. Aşadar, la data când a scris prefaţa, în 1872, Kogălniceanu nu cunoştea cronica lui Zilot, dar primind-o de la Pandrav, în 1873, ar fi dorit

să o publice în vol. IV al colecţiei, alături de cea a lui Dionisie Eclesiarhul, volum ce ar fi cuprins "cronicile muntene", dar acesta nu a mai apărut.

După aceste încercări de editare a unei părţi din cronica zilotiană, începând din 1882, timp de 60 de ani, rând pe rând au văzut lumina tiparului diferitele scrieri ale ultimului cronicar muntean.

Aşa cum apreciază un cercetător consacrat al epocii, "Zilot Românul e unul din cei mai interesanţi autori ai vremii şi opera sa ar merita să fie scoasă din uitare"[436].

Aceasta este şi raţiunea prezentei ediţii integrale a operei zelosului nostru compatriot.

MARCEL DUMITRU CIUCĂ

NOTE

1 Petru Grădişteanu, ***O cronică inedită***, în "Revista contimporană", nr. 5, Bucureşti, 1873, p. 461-486. Acelaşi text îl publică şi în "Telegraful", an. III, nr. 418-421, din 17-20 iul. 1873. Pentru activitatea literară a avocatului şi publicistului Petru Grădişteanu vezi ***Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900***, Bucureşti, Editura Academiei, 1979, p. 410.

2 B. P. Hasdeu, ***Înainte de Tudor Vladimirescu. O cronică inedită dintre 1800-1821, scrisă în versuri şi proză sub pseudonimul de Zilot Românul***, în "Columna lui Traian", III, 1882, nr. 4-5, 6, 7-9, 10-12; IV, 1883, nr. 1-2, 3-6.

3 ***Idem, Înainte de Tudor Vladimirescu. 1800-1821. Ultima cronică română din epoca fanarioţilor, reprodusă după manuscriptul din Archivul Statului din Bucureşti***, cu o introducere de...., Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1884, XXV + 118 p.

4 ***Ibidem***, p. VI.

5 ***Ibidem***, p. VII.

6 ***Ibidem***, p. IX.

7 ***Ibidem***, p. XI. Mai departe, Hasdeu arată acea "particularitate" care l-a dus la concluzia expusă mai sus: "Descriind în versuri jafurile fanariotului Hangerli, el zice:

Încă mai cu denadinsul îndată au poruncit
Dumnealui vel vistier Nicolae Brâncoveanul de-au venit.

Ce înseamnă dară acel dumnealui vel, care strică versul? Respectul pentru Nicolae Brâncoveanul pare a fi fost mai forte decât respectul pentru Muză. Nimic analog în restul cronicei, unde Zilot vorbeşte despre o mulţime de boieri mari. Nicolae Brâncoveanu ni se prezintă ca o unică excepţiune. Nu cumva dânsul va fi fost acel mare om, în casa căruia, după cum ne-o spune în prefaţă, Zilot îşi petrecuse tinereţele? E mai mult decât probabil. Până şi ura cronicarului nostru contra Cantacuzinilor, o ură pe care o împinge câteodată prea departe, se explică prin secolara rivalitate de preponderinţă între aceştia şi Brâncoveni." Când a scris aceste lucruri, Hasdeu nu cunoştea poezia: ***La clucerul Ştefan Conduratul, stăpânul şi dascălul mieu***, căci, poate, nu ar fi emis o astfel de supoziţie, care a fost combătută de Tocilescu (vezi ***supra***, p. VII). Cu toate acestea, el nu s-a înşelat în totalitate, cronicarul nostru fiind în adevăr om de casă al unui Brâncoveanu, al banului Gr. Brâncoveanu (vezi ***Supra***, p. XXXI).

8 ***Ibidem***, p. XII.

9 ***Ibidem***, p. XVII.

10 Publicată în ziarul craiovean "Carpaţi", an. I (1884), nr. 105-112, din 9, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19 mai. La rândul lui, ziarul "Românul" (XXVIII, din 9 mai 1884, p. 422, la rubrica: "Ştiri de ale zilei", îşi informa cititorii despre această conferinţă.

11 A. Densuşianu, ***Istoria limbei şi literaturei române***, Iaşi, Tipografia Naţională, 1885, p. 188.

12 Gr. Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Zilot Românul***, în "Revista pentru istorie, archeologie şi filologie", an. III (1885), vol. V, p. 58- 88.

13 ***Ibidem***, p. 331-346.

14 ***Ibidem***, p. 347-358.

15 ***Ibidem***, p. 60; vezi şi ***Infra***, p. 215, şi notele, p. 347-348.

16 ***Ibidem***, p. 60; vezi poeziile, ***Infra***, p. 202, şi notele, p. 336-338.

17 ***Ibidem***, p. 61-62; poezia, ***Infra***, p. 201.

18 În continuare, Tocilescu îl combate pe Hasdeu pe această temă.

19 Gr. Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.***, p. 62.

20 ***Ibidem***, p. 63.

21 Iancu Văcărescu a decedat la 3 martie 1863 (***Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900***, p. 891).

22 Gr. Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.***, p. 63.

23 Deci până în 1856-1858.

24 Gr. Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.***, p. 63.

25 ***Ibidem***, p. 64.

26 ***Ibidem***, p. 64.

27 Al. Philippide, ***Introducere în istoria limbei şi literaturei române***, Iaşi, Editura librăriei Fraţii Şaraga, 1888, p. 220.

28 "Analele Academiei Române", seria II, tom. XII, 1889-1890, partea administrativă şi dezbaterile, p. 103.

29 ***Ibidem***, p. 116. Ziarul "Timpul" (XI, nr. 106, din 25 mart. 1890, la rubrica: Ultimele informaţiuni), informa cititorii că în şedinţa solemnă a Academiei, Gr. Tocilescu "va comunica un memoriu asupra cronicarului Ştefan Fănuţă (Zilot Românul)".

30 Gr. Tocilescu, ***Din scrierile inedite ale lui Zilot Românul. Jalnica cântare a lui Zilot***, în "Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie", vol. VI, 1891, p. 89-115.

31 În 26 febr. şi 5 mart. 1910, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, prin mijlocirea Facultăţii de Filologie şi Litere din Bucureşti, a predat la Academie, prin Ioan Bogdan, 45 de volume manuscrise din cele rămase de la Tocilescu, decedat la 18 sept. 1909. Între acestea era şi manuscrisul care conţine comunicările, aflat acum sub nr. 5149. Deoarece paginile au fost încurcate la legarea manuscrisului, textul nu mai are continuitate, iar din unele repetiţii deducem că cele două comunicări au fost amestecate şi sunt legate în acest mod. Cele mai multe pagini conţin numai un plan de expunere, care punctează ideile pe care autorul le-a dezvoltat liber.

32 BA., ms. 5149, f. 11.

33 ***Ibidem***, f.11 şi 114; pe cele două file se află acelaşi text, cu mici deosebiri.

34 ***Ibidem***, f.11.

35 ***Ibidem***, f.114.Tocilescu a scris iniţial: "manuscrisele aflate şi pe care Zilot le menţionase în prefaţa la Cronica publicată de Hasdeu sunt: "Jalnica", dar apoi a tăiat acest text.

36 ***Ibidem***, f.115.

37 ***Ibidem***, f.5.

38 Şi despre care, peste cinci ani, va scrie lucrarea: ***Monumentul de la Adamclisi. Tropaeum Traiani***, Viena, 1895 (în colaborare).

39 BA, ms 5149, f. 110.

40 N.A. Ursu, *Adevăratul nume al lui Zilot Românul*, în "Limba română", an XVIII (1969), nr.4, p. 305-313: "Probabil că între timp a renunţat la noua încercare de identificare. Neîncrederea lui Tocilescu în propria-i demonstraţie din 1885 s-a transmis şi altor cercetători..."

41 Gr. Tocilescu, *Manualul de istoria românilor pentru şcoalele secundare de ambe sexe*, Bucureşti, 1899, p. 358.

42 V.A.Urechia citează foarte des scrierile cronicarului şi îl numeşte fie direct *Fănuţă*, fie: *Zilot Românul (Fănuţă)*, vezi pentru exemplificare *Istoria românilor*, V, p. 55; VII, p. 8.

43 N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1969, II, p. 284. El citează aici articolul lui Tocilescu din "Rev. pentru ist., arh. şi fil." V. p.58-88, unde Zilot este identificat cu Moru, şi "Analele Academiei", p. 116, unde este numai consemnată a doua identificare. În 1890, când Tocilescu ţinea comunicarea, Iorga era profesor la Liceul de băieţi din Ploieşti.

44 *Ibidem*.

45 M.Galiţă, *Zilot Românul din punctul de vedere al dezvoltării limbei literare româneşti*, în "Noua Revistă Olteană", an. I (1904), nr. 4, din 1 febr., p. 133. Aici se vede că autorul este nesigur, căci inversează identificările făcute de Tocilescu.

46 *Idem, Cronica lui Zilot Românul*, în "Gazeta cărţilor", an. IV (1935), nr. 17-18; an. V (1935), nr. 3-4. Din cauza unei greşeli de tipar a apărut *Ştefan Murnu* în loc de *Moru*.

47 Dr. C.Diaconovich, *Enciclopedia română*, III, Sibiu, 1904, p. 842.

48 Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, p. 227.

49 *Idem, Contribuţiune la Bibliografia românească*, fasc III, Bucureşti, 1928, p. 44. În schimb, O.G.Lecca acceptă că Zilot Românul este pseudonimul lui Ştefan Fănuţă - în al său *Dicţionar istoric, arheologic şi geografic al României*, Bucureşti, Edit. "Universul" S.A., 1937, p. 214, 588.

50 O. Densuşianu, *Literatura română modernă*, ed. IV, vol. III, 1933, p. 123, unde citează "Revista pentru ist., arh. şi fil.", V, p. 64, şi "Analele Academiei", XI, p. 103, 116.

51 N. Iorga, *Istoria românilor*, VIII, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile statului, Imprimeria Naţională, 1938, p. 234.

52 I. Ionaşcu, *Ştiri noi despre mitropolitul Grigorie Dascălul*, Bucureşti, 1938, extras din "Biserica Ortodoxă Română", an. LVI (1938), nr. 1-4, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, p. 5.

53 *Ibidem*, p. 5 şi 9-10, anexa 2. În aceeaşi epistolă îi scria mitropolitului că a primit cele 4 cărţi tipărite, din care 2 erau pentru el, "Iar celelalte 2 le-am dat dumnealui medelnicerului Ştefan, carele mulţămind cu plecăciune, sărută blagoslovitoarea dreapta preaosfinţiei <voastre>".

54 *Ibidem*, p. 5-6.

55 *Ibidem*, p. 5, nota 7.

56 *Ibidem*, p. 9, nota 2.După cum vom vedea, la această dată, 1832, el era serdar, însă cunoscuţii îl numeau cu titlul avut anterior o bună perioadă de timp.

57 Cronicarul vorbeşte despre Gr. Dascălul înainte de a fi mitropolit că se ocupa de tălmăcirea cărţilor bisericeşti, "fiind om cu multă învăţătură" (*Infra*, p. 167). Iar mitropolitul, în 1832, îi trimitea medelnicerului Ştefan, prin Ioniţă Bâţcoveenu, două cărţi tipărite de el la Buzău, în acelaşi an. Aceste cărţi erau: ***Ale lui Iosif monahul Virenie cuvinte...*** 459 p., şi ***A lui Fotie patriarhul Constantinopolii epistolie de obşte...*** 252 p. (I. Ionaşcu, ***Ştiri despre mitrop. Gr. Dascălul***, p. 9-10).

58 M.Handoca, ***G.T.Kirileanu. Corespondenţă***, Bucureşti, 1977, p. 100-101. Vezi şi *infra*, p. 347-348 , nota la <*Stihuri la Cutia Milosteniei*>.

59 În corespondenţa publicată nu s-a păstrat un asemenea răspuns.

60 BA, ms. 5149, f. 122.

61 Dim. Popovici, ***Studii literare, I, Literatura română în epoca "Luminilor"***, postfaţă de Aurel Martin; ed. de I.Em.Petrescu, Cluj, 1972, p. 150.

62 G.Călinescu, ***Ist. lit. rom.***, p. 189.

63 ***Idem, Material documentar***, p. 717-768; ***idem, Istoria literaturii române. Compendiu***, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1963, p. 81.

64 Val. Al.Georgescu, ***Manualul de legi al lui M. Fotino***, p. 1509, nota 1.

65 Publicate de Tocilescu în "Rev. ptr. ist., arh. şi fil.", an III, vol. V, 1885, p. 332. Vezi şi *infra*, p. 202 şi notele, p. 336- 339.

66 BA, ms.grec 378.

67 Val.Al.Georgescu, ***Manualul de legi al lui M.Fotino***, p. 1509, nota 1.

68 G.Ivaşcu, ***Istoria literaturii române***, I, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1969, p. 345.

69 ***Istoria literaturii române***, II, Bucureşti, 1968, p. 131.

70 Al.Piru, ***Istoria literaturii române de la origini până la 1830***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977, p. 570-575; cu mici deosebiri, aceeaşi expunere este şi în ***idem, Literatura română premodernă***, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964, p. 206-214.

71 I. Rotaru, ***O istorie a literaturii române***, I (***de la origini până la 1900***), Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 78. În ***Valori expresive în literatura română veche***, II, Bucureşti, Editura Minerva, 1983, p. 231, nota 1, pare că este convins de demonstraţia noastră cu privire la identitatea propusă (în "Manuscriptum", an XI (1980) nr. 3, p. 167-173), despre care vom vorbi mai departe. Precizăm însă că concluzia noastră nu este "trasă pe urmele lui Tocilescu", ci, după verificarea identificărilor propuse, are la bază cercetarea operei cronicarului şi urmărirea afirmaţiilor lui despre persoana sa în documentele epocii.

72 N.A.Ursu, *op.cit.*, p. 305-313.

73 De fapt Odobescu afirmă că Iancu Văcărescu l-a încredinţat că manuscrisele sunt opera lui ***Fănică*** Moru. După cum se vede din cercetarea care s-a făcut în 14 mart. 1853, pentru un han al lui din mahalaua Sf. Gheorghe Vechi, cronicarul era cunoscut,

probabil, şi cu acest diminutiv: ***Fănică*** (vezi ***Infra***, p.XC-XCI, nota 388).

74 După cum se va vedea mai jos, cronicarul, la 1861, avea doi băieţi - Iancu, care va muri pe la 1864, şi Atanasie - şi o fată, Safta, deci avea cui să lase manuscrisele, mai ales că îşi punea mari speranţe în copiii lui (***Infra***, p. LXXXIII-LXXXIV, nota 323). Dar la 1861 cronicarul era mort de 8 ani, după cum vom arăta în cele ce urmează.

75 Cronicarul nu a avut un fiu cu acest nume. Toată afirmaţia lui N.A.Ursu se bazează pe o deducţie nesigură a lui Tocilescu.

76 Autorul nu precizează care este acea "serie de date noi" care confirmă afirmaţia lui Iancu Văcărescu.

77 N.A.Ursu, ***op.cit***, p. 310.

78 BA, ms. 5149, f. 10.

79 N.A.Ursu, ***op.cit***, p. 313.

80 Care, de fapt, a apărut în anul 1860, în "Revista română".

81 Tocilescu nu vorbeşte nimic despre faptul că Odobescu i-ar fi pomenit numele de ***Fănuţă Moru***, ci numai pe acela de ***Fănică Moru***.

82 N.A.Ursu, ***op.cit***, p. 313.

83 Vezi ***supra***, p. VIII-IX.

84 ***Ibidem***.

85 Vezi, spre exemplu: Al.Duţu, ***Înnoirea structurilor literare. Umanism şi iluminism***, în ***Istoria literaturii române***. Studii, coordonator ştiinţific Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1979, p. 81 ("probabil Ştefan Moru"); ***Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900***, p. 935 ("pe numele adevărat Ştefan Ioan Moru sau Mora" - după N.A.Ursu); ***Dicţionar cronologic. Literatura română***, coordonatori I.C.Chiţimia, Al. Dima, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979, p. 68 ("Ştefan al lui Ioan Moru").

86 Mihail Straje, ***Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime ale scriitorilor şi publiciştilor români***, Bucureşti, 1974, p. 807 ("Numele de naştere: Ştefan Moru sau Ştefan Fănuţă" - după Gr. Tocilescu).

87 Aşa cum face Paul Cornea, în ***Originile romantismului rom.ânesc. Spiritul public, mişcarea ideilor şi literatura între 1780-1840***, Bucureşti, Ed. Minerva,1972, p. 282.

88 Al. Alexianu nu a publicat materialul, socotind probabil ca este necesar ca problema să fie aprofundată. După moartea sa, în revista "Săptămâna", nr. 394, 23 iun. 1978, a apărut articolul: ***Inedit. Jos masca Zilot,*** cu menţiunea că este "dintr-un manuscris al lui Al.Alexianu".

89 Despre acesta vezi: Constantin N.Velichi, ***Un poete "slavo-roumain": Georges Pesacov***, în "Romanoslavica", 1968, p. 353-395; P.Cornea, ***Originile romantismului rom***., p. 387-396; ***idem, Gheorghe Peşacov***, în vol. ***Scrieri literare inedite***, Bucureşti, Editura Minerva, 1981, p. 225-228; ***Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900***, p. 672-673.

90 M.D.Ciucă, ***Adevărata identitate a lui Zilot Românul. Confirmarea unei ipoteze de acum 100 de ani***, în "Manuscriptum", an XI (1980), nr. 3, p. 167-173. Am revenit apoi în volumul: G.D.Iscru, Natalia Trandafirescu, Marcel Ciucă şi Ilie Cristian, ***Izvoare narative interne privind revoluţia din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu***,

Craiova, Scrisul românesc, 1987, p. 7-10.

91 Gr.Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R***, p. 62; ***idem, Din scrierile lui Zilot, Adunare de stihuri, Leatul 1848***, p. 331; vezi poezia ***Infra***, p. 201; facsimil nr. 2.

92 Val.Al.Georgescu, ***Manualul de legi al lui M.Fotino***, p. 1509, nota 1; vezi şi ***Infra***, p. 336 - 340, nota la poezie.

93 ***Supra***, p. XI-XII.

94 Textul poeziei, ***Infra***, p. 219.

95 Publicată de Gr.Tocilescu, în ***Scrierile inedite ale lui Zilot Românul***, în "Revista pentru ist., arh. şi fil.", an. III (1885), vol. V, p. 58-88.

96 Vezi şi M .D.Ciucă, ***Adevărata identitate a lui Z.R***, p. 170-171; şi ***Infra***, facsimil nr. 1.

97 Textul, ***Infra***, p. 118.

98 Decalcul alăturat fotografiei (poziţia "c") ajută la urmărirea ductului literelor şi la citirea numelui cumnatului lui Zilot: Fota<che> Prisiceanul (***Infra***, facsimil nr. 1).

99 ***Infra***, p. LXXI, nota 214; vezi şi ***Infra***, facsimil nr. **3.**

100 BA, ms. 5149, f.11, 114.

101 ***Infra***, p. 225-228 .

102 ***Infra***, p. 228 , nota *o*.

103 ***Infra***, p. LXXXII, nota 314.

104 "Buletin Oficial", nr. 27, din 4 sept. 1836; vezi şi ***Infra***, facsimil nr. **15.**

105 Vezi mai jos partea privitoare la activitatea lui.

106 Am găsit mai multe, dar am extras numai pe cel pentru luna ianuarie 1833; vezi şi ***infra***, p. LXXXI, nota 311.

107 ***Infra***, p. LXXXVI-LXXXVII, nota 347.

108 FAS.Mun.Buc., Tribunalul Poliţiei Buc., ds. 3848/1837.

108 bis ***Infra***,p. XC-XCI, nota 388.

109 BA, ms 5149, f.11.

110 V.A.Urechia, ***Istoria românilor***, XII, Bucureşti, 1898, p. 456.

111 I.C.Filitti, ***Arhondologia Munteniei de la 1822-1828***, în "Revista Arhivelor", vol. II, nr. 4-5, 1927-1929, p. 42.

112 ASB, Ministerul de Interne (Vornicia din Lăuntru), Eforia indemnizaţiilor, compensaţiilor şi pensiilor, ds. 18, f.52. Catagrafia boierilor a fost publicată în ***Analele Parlamentare***, II, p. 301-326, 339-341.

113 Probabil de aceea I. Ionaşcu nu l-a putut identifica, vezi ***supra***, p. XI-XII.

114 I.C.Filitti, ***Catagrafie oficială de toţi boierii Ţării Româneşti la 1829***, Bucureşti, 1929, extras din "Revista Arhivelor", vol. II, nr. 4-5, 1927- 1929, p. 290-359.

115 BA, ms 871, f.5v., nr.104.

116 ***Infra***, p. LXVIII, nota 193; AS. Mun.Buc., Agia oraşului Buc., ds. 568/1832, f.2 (original cu autograful lui Fănuţă); ***ibidem***, ds. 278/1832, f.1.

117 E.Vârtosu (şi colab.), ***Începuturi edilitare 1830-1832. Documente pentru istoria Bucureştilor***, Bucureşti, 1936, p. 101; ***infra***, p.LXIX, nota 382.

118 FAS.Mun.Buc., Tribunalul Poliţiei Buc., ds.3848/1837, f.2.

119 *Supra* p. XXX.

120 ***Infra***, p. LXXXIII-LXXXIV, nota 323.

121 *Supra*, p. VIII.

122 Într-o ***Listă de toţi boierii de al 3-lea clas de la sărdar până la cel din urmă rang, după cum se află trecuţi în Arhontologia Statului*** (BA, ms. 319, f.86). Din această listă lipseşte Ştefan Fănuţă. Cum ea nu are dată socotim că a fost întocmit înainte de 23 apr. 1844, căci îl menţionează şi pe viitorul ginere al cronicarului - praporgicul Teodor Coadă - care a fost avansat de la praporgic la parucic la această dată (BA, ms. 872, f. 176, nr. 352).

123 De exemplu, în anul 1851, un anume Filip Engherliu, din Vopseaua Roşie din Bucureşti, cerea sechestru pe averea lui Costache Mora pentru o datorie de 2000 de lei cu dobânda lor (ASB, Tribunalul Ilfov, Secţia Comercială, ds. 411/1851). Documentele menţionează şi pe alţi Mora. Unul din ei era Costandin (sau Dincă), fiul răposatului clucer Dumitrache Mora, rudă cu mitropolitul Cozma de la 1797 (ASB, ms.70, f.83v- 84); altul era, la 1816, State Mora (ASB, ms.85, f. 197-198), iar în jud. Saac, la 22 oct.1820, este menţionat răposatul Gheorghe Mora, socrul polcovnicului Alecu (ASB, ms. 99, p. 74); în 1823 este menţionat alt Dumitrache Mora, ginerele Teodoriţei Asan (ASB, ms.99, f.273v.).

124 Dan Simonescu, ***Cronici şi povestiri rom. versificate***, p. 26.

125 ***Infra***, p. 16 .

126 ***Ibidem.***

127 ***Infra***, p. 17 .

128 ***Ibidem*** .

129 ***Infra***, p. XCIV-XCV, nota 432.

130 ***Infra***, p. 201.

131 ***Infra***, p.239.

132 ***Infra***, p.240, vers 28.

133 Simon Dubnow, ***Istoria universală a poporului evreu***, ediţie prescurtată şi prelucrată în limba germană împreună cu autorul, de dr. A. Steinberg, versiune românească de dr. S. Bainglass, II, Bucureşti, 1946, p. 111-127; Gabriel Arié, ***Histoire juive depuis les origines jusqu'a nos jours***, Paris, Librairie Durlacher, 1923, p. 85-94.

134 Georges Ostrogorski, ***Histoire de l'Etat Byzantin***, trad. franceză de J. Gouillard, Paris, 1956, p. 208, 537-543. O bibliografie comentată a lucrărilor privitoare la răscoala zeloţilor, la: E. Frances, ***Răscoala zeloţilor din Thessalonic în lumina ultimelor cercetări***, în "Studii", XII (1959), nr. 3, p. 257-266.

135 Literatura religioasă, la rândul ei, vorbeşte despre pătimirea "sfântului Simon Zilotul, adică râvnitorul" (***Mineiul lunii mai***, ed. IV, Bucureşti, 1972, p. 81), care propovăduind creştinismul a ajuns în Britania, unde a fost răstignit şi îngropat. Cronicarul mărturiseşte că, citind istoria politică şi bisericească, "s-a născut în mine râvnă ca să însemnez ale patriei mele întâmplări", şi toate acestea le-a făcut "cu multă ***râvnă*** şi spre multă deşteptare a dumnivoastră" (***Infra***, p. 4).

136 N.Iorga, ***Istoria literaturii rom.***, II, p. 284- 285.

137 ***Infra***, p. 3.

138 ***Ibidem.***

este supus la toate judecătoriile de aici [= din Bucureşti], *adică a preaosfinţii-sale părintele mitropolit, a dumnealor veliţilor boieri, a amândurora Departamenturile - de Şapte şi de Opt -, a Spătării şi a Agii"* (ASB, ms.38, f. 269-270). De la toate aceste judecătorii primea procese şi le cerceta ca primă instanţă.

149 Aşa cum reiese dintr-un document din 23 sept. 1809, când Divanul ţării dădea poruncă la "dumneata vel starostea za [= de] negustori" pentru strigarea la mezat a unor munţi (ASB, ms.56, f.83).

150 Că domnul numea un boier în această funcţie reiese şi din cartea de numire a starostelui, din 10 sept. 1791 - vezi textul integral al acesteia, *infra*, p. LXIV, nota 159. Apoi, vom găsi ca staroşti pe un Chiriac Arbut, la 1784, care în 1798 era medelnicer, sau pe un Sotir sluger, ambii fiind boieri (Vezi lista staroştilor, *infra*, p. LXII- LXIV, nota 157).

151 Vezi *supra*, p. LX, nota 148, vezi şi afirmaţia cronicarului, *infra*, p.3.

152 În 1815 s-a făcut o asemenea întocmire, iar în 1822 veliţii boieri fac alta, căci veniturile de acum nu mai corespundeau cu cele din 1815. În 1822, starostea de negustori trebuia să dea, la primirea caftanului, 10 taleri, în timp ce marele ban dădea 50 taleri, marele vistier şi marele spătar câte 150 taleri (cea mai mare sumă, dar şi funcţiile lor erau cele mai bănoase) - ASB, ms.97, f.41-43.

153 La 22 ianuarie 1792, Ioan starostea, împreună cu 2 boieri şi cu 2 negustori, fac socoteala unei epitropii şi se afirmă că ei erau "cu bună ştiinţă şi cu praxis" (ASB, ms.22, f.107 v.-109).

154 La cele arătate *supra*, p. LX, nota 148, mai adăugăm următoarele: În privinţa moştenirilor, proceselor pentru moşii, vânzărilor la mezat, proceselor dintre negustori, starostea de negustori era prima instanţă de judecată, el întocmea anaforaua de cercetare (în manuscrisele de la ASB sunt sute de asemenea anaforale, rapoarte semnate de starostii de negustori, pentru diverse pricini cercetate), care stătea la baza deliberării instanţelor superioare de judecată, până la domnie. Vânzarea prin mezat a bunurilor nemişcătoare - moşii, vii, case, mori - se făcea numai cu porunca domnului "supt pecete", căci dacă starostea proceda altfel era pedepsit, iar cumpărătorul pierdea banii daţi (*Pravilniceasca Condică 1780*, ed. critică de un colectiv condus de Andrei Rădulescu, Bucureşti, 1957, cap.XXXII, art.14, p.138). Anaforaua starostei de negustori pentru vânzările la mezat, conţinând cercetarea privitoare la situaţia bunurilor, condiţiile în care se făcea transferul de proprietate şi urmărind respectarea prevederilor legale, constituia actul pe baza căruia domnul întărea tranzacţia făcută.

155 Din mezaturi şi din alte activităţi starostea de negustori lua o anumită sumă de bani. În general veniturile starostelui s-au păstrat neschimbate de la stabilirea lor, prin *Pravilniceasca Condică*, promulgată de Alex.Ipsilanti la 1780, până la 1819, perioadă pentru care avem documente care arată clar cuantumul lor. (De exemplu, la 25 iun. 1792 se face o cercetare, din porunca domnului, pentru banii pe care trebuia să-i ia starostea de la mezaturi - ASB, ms.19, f.450). La numirea în funcţie, domnul acorda starostelui mile care aduceau alte venituri, aflându-le, în documente, aceleaşi la 1791 ca şi la 1819 (vezi, de exemplu, cartea de staroste din 1791 - p. LXIV- LXV, nota 159, iar pentru 1819 vezi ASB, ms.98, f. 143).

156 ***Stărostia***, pe lângă marele staroste - şeful ei - avea un logofăt şi telali, ţinea o arhivă proprie, formată din "condica Stărostiei" şi alte documente. Nu s-a păstrat arhiva acestei instituţii, dar ea apare menţionată în documente. Numai pentru anii 1822-1829 am găsit în Arhive o condică a acesteia (ASB, ms. 1388). Conform principiului feudal, fiecare dregător socotea documentele create în timpul activităţii lui drept o arhivă personală şi la ieşirea din slujbă le lua acasă, cu toată intervenţia noului numit în slujbă de a i se prea. Iată câteva exemple interesante: la 25 iun. 1797, marele vornic al Obştirilor, Radu Golescu, judecă pe soţia lui Stamu mărgelaru cu fostul staroste din 1795, Ioniţă, tatăl cronicarului, pentru o vânzare la mezat. Cu această ocazie, fostul staroste a prezentat la judecată anaforalele proceselor din 1795 şi 1796 în această problemă (ASB, ms. 35, f.152-153). Deci le păstra la el şi la aproape un an de la ieşirea din slujbă. Asemenea documente probabil a văzut fiul său ("condicile ce i le-am văzut, dar s-au răpus din groaznicile răzvrătiri ce au cercat patriia"). La 3 mai 1804 avem o situaţie asemănătoare, când noul staroste, Athanasie, se plânge că antecesorul său îi ţine condica socotelilor şi toate socotelile. Domnul porunceşte superiorului starostelui: ***"Dumneata vel cămăraş Cu mare mirare ne este cum de ai îngăduit pă proin*** [= fost] ***staroste într-atâta diiastimă de vreme, de când s-au scos din stărostie, a nu enherisi la starostea de acum condicile i socotelile ce va fi având, cum şi câte debozite sau orice pricină şi trebi ale Stărostiei. Ci, dar poruncim dumitale, ca aducând înainte-ţi pă proin staroste să-l îndatorezi ca negreşit să facă teslim la acel de acum staroste toate acele condice, socoteli, debozita şi verice altele care să cuvin a fi la mâna starostii..."*** (ASB, ms.37, f.82 v.).

După 1800, Stărostia a fost pusă sub controlul marelui cămăraş şi din deceniul al doilea al acestui secol ţiunctia de mare staroste de negustori se cumpăra prin contract încheiat cu marele cămăraş, pe fiecare an (ASB, ms. 95, f.244 v.-245), cu un preţ ce varia în funcţie de lăcomia unuia şi de posibilităţile celuilalt.

157 ***Lista marilor starosti de negustori*** am întocmit-o având la dispoziţie un material documentar bogat pentru perioada respectivă, care a permis realizarea ei până la amănunt, în aşa fel încât numai pentru anii 1779-1781 şi 1785-1789 sunt hiatusuri: este vorba de cele 126 de condici care conţin transcrierea hotărârilor domneşti şi ale Divanului ţării dintre anii 1775-1828, constituind în acest mod o adevărată istorie a Ţării Româneşti. Condicile sunt cuprinse în colecţia de manuscrise a ASB, având numerele 1-126 (nr.13 lipseşte). O parte din documentele din aceste codexuri a fost publicată de V.A.Urechia, în cele XIV volume ale ***Istoriei românilor,*** şi de alţi cercetători în diferite volume tematice. A fost necesar însă să parcurgem manuscrisele pentru a nu scăpa nimic din ceea ce ar fi interesat, constatând că sunt şi lipsuri pentru anumiţi ani. În situaţiile fericite, condicile care lipsesc de la ASB se află la BA (vezi, de exemplu, ms.357, pentru domnia lui Caragea). Pentru fiecare staroste din ***Listă*** am indicat perioada când a funcţionat şi locul de unde am luat informaţia despre el; nu am mai arătat depozitul public în care se păstrează manuscrisele din care am extras datele, fiind toate de la ASB, Colecţia de manuscrise,consemnând doar numărul lor din colecţie şi filele unde se află documentele. Stabilind că Ioan starostea a murit înainte de 1815, după cum se va vedea, după această dată vom da numai numele starostilor şi cota informaţiei. În ordine cronologică, începând din 1775, marii starosti de negustori au

fost următorii:

Mărgărit: <1775>. În 1777 este menţionat ca fiind "proin starostea", înaintea lui Iorga (ms.6, f.9v.-10); la 13 mart. 1792 era mort (ms.19, f.223v.-224) şi la 15 dec. 1792, văduva lui, Safta, vindea un loc în mahalaua Colţea (I. Ionaşcu. ***Documente bucureştene privitoare la proprietăţile mănăstirii Colţea***, Bucureşti, Fundaţia Regele Carol I, 1941, p. 259, nr.166).

Iorga: <1776-1777>. Este menţionat în două documente, unul din 28 iul. 1776 (ms.5, f.125v.-126v.) şi altul din 12 ian. 1777 (*ibidem*, f.473 v.), dar probabil a funcţionat în cei doi ani în totalitate.

Dumitru: 1778, menţionat numai în documentul din 15 ian. 1778 (ms. 6, f. 117v.).

...: 1779-1781. Pentru aceşti ani nu am găsit documente despre marii starosti.

Panait <Matraca>: 1782-1784 mart. 4. Într-un document din 25 apr. 1784 se menţionează că a fost staroste în 1782 şi la data documentului este arătat ca "biv staroste" (ms.10-11, f.7v.), iar în documentul din 1784 mart. 4 se precizează că a fost staroste înainte de această dată (ms.38, f.270).

Hagi Chiriac Arbut: 1784 mart. 4-? Este menţionat numai în documentul cu această dată (ms.38, f.270). La 8 iul. 1798 era medelnicer (ms.38, f.272v.) şi în 1799 se ocupa de fabrica de postav din Bucureşti (ms.42, f.62v.).

Ioan <Popovici>: 1790 iun. 2 - 1796 aug. 13. La 2 iun. 1790 semnează ca martor cu titlul de staroste (ms.18, f.91v.-92), iar la 7 iul. semnează catagrafia de vânzarea lucrurilor unui negustor (ms.18, f.92v.- 96v.). Ultimul document în care apare ca staroste în funcţie este din 13 aug. 1796 (ms.31, f.694v.-695), dar credem că a activat până la sfârşitul anului.

Andonie (Andronache, Antonie): 1796 dec. 2 - 1797 mart. 18. Primul document în care îl găsim în activitate este din 2 dec. 1796 (ms.33, f.73v.-74), iar ultimul (de fapt sunt două cu aceeaşi dată), din 18 mart. 1797 (ms.33, f.315v.-316; f.368). La 25 iun. 1797 este menţionat ca decedat (ms.38, f.122v.).

Panait (Pantazi) Ţigara: 1797 iun. 26 - 1800 iun. 14. Primul document în care apare în activitate este în ms.35, f.57v.-58, ultimul, în ms.42, f.414v.

Athanasie: 1800 iun. 14 - 1802 <dec. 9>. Primul document în care apare în activitate este cel din 14 iun. 1800 (ms.42, f.411v.-412); în aceeaşi zi, şi fostul staroste, Panait, semna o anafora pentru un mezat (ms.42, f.414v.). Ultimul document în care apare în activitate este din mart. 1802 (ms.44, f.163v.-164). Credem că el a activat până în decembrie, căci în documentul din 9 dec.1802 apare greşit: Athanasie Ţigara (ms.45, f.26v.-27).

Panait (Pantazi) Ţigara: 1803 mart. 4 (ms.45, f.130v.-131v.)- *nov. 6* (ms.46, f. 94v.-95).

Athanasie: 1803 nov. 16 - 1811 oct. 30. Reapare în funcţie la data de mai sus (ms.46, f.100) şi activează probabil până la sfârşitul anului, dar ultimul document în care îl găsim în funcţie este cel din 30 oct. (ms.69, f.149 bis). Într-un document din 18 iul. 1811 se arată: "S-au dat pitacul Divanului starostii Athanasie, de a fi cunoscut iarăşi de staroste de negustori..." (ms.65, f.109).

Gheorghe. 1812 febr. 25 (ms.69, f.291-292) - *iul. 26* (ms.72, f.184). A fost, probabil, staroste până la sfârşitul anului, căci starostele cel nou apare abia în ianuarie 1813.

Diamandi (Iamandi): *1813 ian. 14* (ms.73, f.80v.-81) - *1817 apr. 6* (ms.91, f.162).

Sotir sluger. 1817 mai 15 (ms.86, f.138, 144-145) - *la 4 febr. 1819* fiind menţionat ca staroste de negustori (ms.91, f.162). La 19 mai 1819, domnul emitea carte de staroste, dar cu loc alb la numele destinatarului (ms.98, f.143), ceea ce înseamnă că încă nu se găsise un cumpărător pentru această slujbă.

Diamandi (Iamandi): *1819 iun. 6* (ms.92, f.133v.-134) - *1823 ian. 10* (ms.101, f.219v.-220), dar, probabil, a fost staroste până în luna mai.

Sotir sluger. 1823 mai 16 (ms.102, f.211v.) - *1824 <apr. 28>*, fiind, probabil în activitate până la alegerea lui Toma, dar ultimul document în care apare el este din 14 mart.1824 (ms.108, f.209).

Toma Apostol. 1824 apr. 29 (ms.106, f.80v.-81) - *<după 1828 aug. 27>* (ms.120, f.284).

158 Deşi starostea de la Craiova nu era investit cu titlul de "vel", dar presupunând că fiica lui Ioan starostea putea să acorde tatălui acest titlu fără să-l fi avut şi că depoziţia martorilor ei nu ar fi fost reală, şi ştiind că exista presupunerea ca Zilot să fi fost oltean, am verificat şi starostii din Bănie. Trebuie precizat că în toate documentele în care este vorba despre starostii de peste Olt se face precizarea: de la Craiova. A rezultat o listă incompletă, în care apar şi doi starosti cu numele Ioan. Primul, Ioan Preda, este menţionat între anii 1776-1779 ca "proin staroste" (ms.6, f.178v.-179; ms. 12, part. II, f. 215v.-216v.; ms.4, f.131v.-132 etc.). În 1793-1794 reapare în funcţie şi, la 27 sept. 1794, era la Bucureşti de mai multe luni ca vechil din partea negustorilor de la ambele companii negustoreşti - cea Mare şi cea Mică - pentru judecarea unei pricini de bani la Divanul Domnesc (ms.27, f.700). A avut un lung proces cu Fisănţeştii pentru moşia Lăiteşti, început din 1776 (ms.3, f.253; ms.4, f.116v.), pentru care, în 1797, fiul său, Băluţă, se judeca cu vărul lui (ms.33, f.468; ms.35, f.104- 105). Pentru el, vezi şi: D.Z.Furnică, *Documente privitoare la comerţul românesc*, 1473-1868, Bucureşti, "România nouă", 1931, p.42-43; Al. Bălintescu, I.Popescu-Cilieni, *Meşteşugari şi neguţători din trecutul Craiovei. Documente (1666-1865)*, Bucureşti, Direcţia generală a Arhivelor Statului, 1957, p. 14. Al doilea staroste la Craiova cu numele acesta a fost Hagi Ioan (vezi: D.Z.Furnică, *op.cit.*, p. 50-53; Bălintescu, Al.Popescu- Cilieni, Ioan, *op.cit.*, p.61-63 - unde apare în funcţie în anul 1779), dar la 5 aug. 1792 era mort (ms.20, f.392). Observăm că, la Craiova şi la Bucureşti, erau în acelaşi timp trei starosti cu numele Ioan, dar, pe când Ioan Preda a murit înainte de 1797, când fiul său se judeca pentru moşie, şi Hagi Ioan la 1792, Ioan starostea din Bucureşti era în viaţă şi după 1800. Cum numai acesta era "vel" staroste, el este personajul de care ne ocupăm.

159 Iat-o: *"1791 septemvrie 10. Cartea starostii Zemblevlahscoe. Dat-am cartea domniii mele boerului domniii mele Ioan Popovici, pe care l-am făcut domnia mea staroste de neguţători, ca să aibă volnicie, printr-această carte a domnii mele, a căuta trebile şi judecăţile i alte socoteli ce vor avea neguţătorii între dânşii cu eritocrite*

şi altile câte cu porunca domniii mele i de la judecata dumnealor veliţilor boeri i să vor orândui, cum şi catagrafii când va fi trebuinţă şi să va porunci a face prăvăliilor şi altor avuturi i alte preţuiri dă zestre după dreptate.

Şi pentru aceste osteneli, ce are a face la slujba şi poruncile domniii mele, să aibă, după obiceiu, a fi el şi casa lui apărată de toate podvoadele şi angariile, să fie un logofăt scutit, care este împreună cu dânsul ostenitor la scrisul trebilor ce i să va porunci de către domniia mea, să aibă a ţinea şi o pivniţă aici în oraşu domniii mele, Bucureşti, apărată de fumărit, de cămănărit, de vamă şi de toate alte angarii ce vor fi pe alte pivniţe, să scutească şi drepte bucatele lui de vinărici, de dijmărit. Aşijderea şi de la vederile care să dă neguţătorilor la vremea când strâng mierea, înhierate cu hierul domnesc, neavând voe a strânge cu alte vedre, fără de numai cu acelea care să ia de la Stărostie, să aibă a lua de toată vadra câte un galben turcesc de taleri 2, bani 90. Asemenea să aibă a ţine şi o prăvălie aici în oraşu domniii mele, Bucureştii, scutită de toate podvezile ce vor eşi pe alte prăvălii, şi lude doi scutiţi, carii după ce-i va găsi să-i ducă la dumnealui vel vistier ca să le dea adeverinţă

Poruncim, domniia mea, şi voao tuturor neguţătorilor să aveţi a şti şi a cunoaşte pă mai sus numitul boerul domniii mele de staroste, căruia să-i daţi după datorie ascultarea şi cinstea cea cuviincioasă 1791 septembrie 10" **(ASB, ms.20, f.42v.-43).**

160 *Supra*, p. 3 .

161 Poate un *Dobreni*, sau un *Dobroieni*, încă nu am putut stabili.

162 Nu puteni arăta aici paginile de manuscrise unde se află aceste anaforale, indicăm însă manuscrisele care le conţin: ASB, mss.19, 20, 22, 24-28, 31.

163 De exemplu, la 24 aug. 1794 vindea la mezat moşia Goga, jud. Prahova, a fostului domn Alex. Ipsilanti (ms.27, f.626); la 24 apr. 1795, o prăvălie în Bucureşti, pentru datoriile fostului mitropolit Filaret (ms.28, f.339) etc.

164 În timp ce era staroste, la 9 iul. 1794, orăşenii de lângă biserica Popa Radul din Bucureşti s-au plâns la domn împotriva lui, zicând că nu s-a strigat "în mahala" a doua şi a treia oară preţul vânzării unei case pe care ei doreau să o cumpere pentru biserică. Domnul a poruncit marelui logofăt de Ţara de Sus să cerceteze plângerea, de faţă cu telalul şi cu starostea, şi, dacă aşa s-a întâmplat, să-i pedepsească pe cei doi. La 18 iulie, marele logofăt raporta domnului că a cercetat de faţă cu vechilul starostii ("fiindcă starostea este bolnav"), cu telalul şi mahalagiii şi a constatat că starostea şi telalul au procedat legal (ASB, ms.27, f.551).

165 ASB, ms.35, f.152-153.

166 Vezi *Lista starostilor, supra*, p. LXIII-LXIV, nota 157.

167 ASB, ms.47, f.55.

168 De exemplu, la 30 mai 1803, judecau pe un Preda, fiul popii Nedelea, din satul Gălăteni, jud. Vlaşca, cu un Stoian diacon (ASB, ms.46, f.236v.-237), iar la 30 oct., pe un hoţ de vite, Pătraşco Frunzăverde (ASB, ms.46, f.93v.-94).

169 Vezi judecătorii numiţi în acest an, în: ASB, ms.47, f.224.

170 Iată textul integral al documentului: *"Zemblevlahscoe. Fiindcă Ioan proin staroste de neguţători, pentru bătrâneţile sale şi pentru a sa scăpătăciune şi greotatea*

casii întru care se află, după ale sale slujbe au avut milă, prin cărți domnești, atât dă la frații domni dă mai nainte, cât și dă la măriia-sa părintele domniii mele, ca să fie lude șase, striini scutiți, cu peceturi după orânduiala Vistierii, să fie și o prăvălie, cum și o cârciumă în București scutite și apărate de fumărit, de căminărit, dă vamă, și dă toate dările ce sânt pă alte prăvălii și cârciume, ne-am milostivit și domniia mea dă i-am înnoit și i-am întărit mila ce au avut, ca să i să păzească nestrămutat. Pentru care poruncim la toți câți să cuvine, întocmai să fiți următori. I sam receh gospodstvo mi <= Și însumi am poruncit domnia mea>. *1803 avgust 5.*" (ASB, ms. 47, f. 154 v.)

171 ASB, ms.871, f.34v., 112, 119.

172 BA, ms.5149, f.123-124v.

173 Pentru aceste date vom reveni la fiecare în parte.

174 Ştefan Fănuţă a avut un lung proces cu Gh.Sava pentru această veche datorie, despre care vom vorbi mai jos. Pe lângă adeverinţa din 20 febr. 1838, reprodusă *supra*, p. LX , nota 144 , adăugăm aici şi textul împuternicirii din 25 febr. 1839: "*Cinstitei Agii. Pentru lei dooă mii, ce, prin hotărârea cinstitului Tribunal Polițienesc, cu No.5, s-au îndatorat d.Alecu Săvescul a-mi plăti, ca un chezaș al lui Gheorghe Sava, datornicul mieu, orânduiesc din parte-mi, cu deplină putere, pe nepotă-mieu, d. Ştefan Horezeanul, ca să-i priimească din cinstita Agiie, iscălind și în condică de a lor priimire... 1839 fevruarie 25. Ştefan Serdar*".

Nota Agiei: "*Pă temeiul aceștii împuterniciri, să vor slobozii banii în priimirea împuternicitului, supt iscăliturâ în condică, și apoi să va face cunoscut Tribunalului de Comerț că, fiindcă d. Alecul Săvescul au răspuns aceşti bani ai datorii lui Gheorghe Săvescu, iar dumnealui sărdar Fănuță, printr-aceasta, cere desființarea secfestrului...*" (AS Mun. Buc., Agia oraşului Bucureşti, ds.1466/1837, f.57; cererea către Agie este autograful cunoscut al lui Ştefan Fănuţă serdar).

175 Iată extrasul din Catagrafia oraşului Bucureşti, culoarea de Roşu, mahalaua Udricani, privitor la casa Tincunei:

"*D-ei Tincuna, rumâncă, 52 ani, văduvă, altoită, șezătoare, pământeancă.*
Băiet, Ştefănică, 24 ani, necăsătorit, slujbaș, altoit
Lixandru, țigan, 30 ani, necăsătorit, rob, rândaș, altoit
Maria, țigancă, 20 ani, necăsătorită, roabă, bucătăreasă, altoită
Nița, țigancă, 17 ani, necăsătorită, roabă în casă, altoită
Băiat, Fotache, țigan, 2 ani, rob, altoit
Fată, Floarea, țigancă, 1 an, roabă, altoită" .

(ASB, Colecţia Catagrafii 1838, ds.82, f.176, poziţia 881).

176 Numele acestuia îl aflăm dintr-o jalbă a Tincunei adresată Secţiei a II-a a Judecătoriei Ilfovului în legătură cu procesul ce avea cu fiul ei, pitarul Ştefan Horezeanul, pentru zestrea ei, în care scrie:

"*Mai arăt și lucrurile de mai jos, ce mi s-au dat înaintea nunții, atât de către răposatul soțul meu, vameșu Costandin Horezeanu, cât și de răposații nuni:*

Patruzeci galbeni împărățești dați de răposatul soțul meu înaintea nunții, într-o tabacherie;

Un șal alb cu flori, adus mie tot de răposatul, dar la odoare;

Un inel de diamant, ghiul, dat mie tot de răposatul, dar înaintea nunții;

Un inel de diamant, cu o piatră, pentru schimb la logodnă;

Douăzeci galbeni împărățești, dați mie dar la cununie de răposatul paharnicu Cănuță, nunu ce m-au cununat, cu sora d- lui, răposata păhărniceasa Zanfira;

Cincisprezece galbeni împărățești, dați mie tot de răposații nuni la dăsgoveală;

Doă agabaniuri, date mie tot de nuni la cununie.

Neștiind carte, am pus pecetea mea la numele meu, L.S. Tincuna Horezeanca".

Acestea au fost adeverite de către martori: "*Asupra împrejurării de mai sus, noi, suptiscăliții, la cererea ce ni s- au făcut de către d-ei, cocoana Tincuna Horezeanca, văduva din mahalaoa Lucaci, ca să adeverim știința ce putem avea pentru zestrea d-ei., ce i s-au dat de răposatul părintele d-ei., vel starostea Ioan Dobroianu, zicându-ne d-ei că originalu foii de zestre s-a ars dimpreună cu tot avutul d-ei. de năprasnicul foc de la 23 martie a anului trecut, la care noi, știind că răposat tată-său, în vremile acelea aflându-să în slujbă însemnată și stare bună, au putut să-și înzestreze pă numita fiică-sa cu o zestre potrivită cinstei familiei* ".

Semnează: *Costandin Triandafil, Ianache Ionescu, biv polcovnic Costandin Coadă 1851 ghenar 18.*

(ASB, Tribunalul Ilfov, Secția II-a Civilă - Corecțională, ds.54/1851, f.10 - la numele Tincunei este o picătură de ceară roșie, fără imprimare sigilară).

177 Foaia de zestre a fost reconstituită de ea așa cum arată mai jos:

"*Supt iscălita arăt știința mea, în frica lui Dumnezeu, pentru lucrurile ce mi s-au dat zestre de răposatul părintele meu, vel starostea za negoțători Ioan Dobroianu, fiindcă foaia de zestre mi s-au ars dimpreună cu toată starea mea, precum este știut de toți, de focul întâmplat la martie 23 al anului trecut 1847. 1851 ghenarie 4* ".

În continuare, în dosar, este foaia de zestre (*Ibidem*, f.5).

178 *Supra*, p. LXI, nota 176.

179 De aceea, probabil, Catagrafia din 1838 o arată ca locuind în Culoarea de Roșu, mahalaua Udricani, iar la 1851 revenise în Lucaci.

180 AS Mun.Buc., Agia orașului Bucureşti, ds.164/1836, f.1-2. La 18 februarie 1836, Sfatul Orășenesc scria Agiei că Ştefan Horezeanu, la plecarea lui la Agie și până la acea dată nu predase "hârtiile", "*nici le-au regularisit după orânduiala ce să cere a să păzi de asemenea amploiați*", și cerea să predea noului pomojnic, Matache Caramzulea, toate "delile" (dosarele).

181 ASB, Tribunalul Ilfov, Secția a II-a Civilă-Corecțională, ds.54/1851.

182 *Supra*, p. LXVI, nota 176.

183 În alt dosar este: *Valea Poenii*, via era de 12 pogoane și avea cramă în dealul Cernăteşti.

184 ASB, Tribunalul Ilfov, Secția Comercială, ds.691/1853, f.1.

185 Fie că vechilul nu aducea actele caselor, fie că se aduceau dovezi care nu se luau în seamă în judecată, la un moment dat, Tincuna concura la cumpărarea caselor fiului ei, având să ia 13790 de lei din zestre (*Ibidem*, f.5).

186 După cum confirmă mahalagiii în luna mai (*ibidem*, f.10).

187 Conform încredinţărilor date de Ocârmuirea judeţului Prahova (*bidem*, f.11).

188 *Ibidem*, f.17.

189 FAS Mun.Buc., Colecţia Stare Civilă, mitrica de morţi a bis. Negustori, nr. 143, f.148 v., poz.7.

190 Al cărui conţinut este următorul: "*Cinstitei Judecătorii Comerţiale a Ilfovului. Ivindu-să acolea vreo cerere din partea soţii mele, Elisaveta, născută Orpeasca (care, acum, cu ce drept nu ştiu, să iscăleşte Constandinidis), pentru vânzarea a două locuri ce le am eu zestre de la dumneaei, însă unul în Uliţa Nemţilor, numit în mahalaoa Bălăceanului, şi altul în mahalaoa Sfântului Gheorghe Nou, ale căror binale s-au ars la focul urmat în capitală la anul trecut 1847, rog cinstita Judecătoriie a nu priimi cererea pomenitei soţii a mea întru vânzarea lor până nu să va alege de cuvenitele stăţii judecătoreşti dreptăţile unuia din noi, casnicii, după pravilă, aflându-ne acum în judecată pentru zestre, mai vârtos că la această căsnicie mijloceşte şi un moştenitor. Ştefan Horezeanu pitar. La 27 martie 1851*" (ASB, Tribunalul Ilfov, Notariat, ds.257/1857, f.1).

191 ASB, Tribunalul Ilfov, Secţia a II-a Civilă-Comercială, ds.54/1851, f.7.

192 Catagrafia oraşului Bucureşti, culoarea de Negru, mahalaua Vergului, pe lângă cei doi înregistrează şi o slujnică, un vizitiu, o slugă (AS Mun.Buc., Agia oraşului Bucureşti, ds.181/1831, f.114v.).

193 Iată ce scria Comisia culorii de Negru Agiei în această pricină:

"*La jalba ce au dat Nica, cojocaru, pentru dumnealui sărdaru Fănuţă, în care arată că au ţinut cu chirie o prăvălie a dumnealui şi că fără de nici un cuvânt al dreptăţii l-au închis la Comisiie, şi prin rezoluţia cinstitei Agii să porunceşte aceştii Comisii ca să arate pă ce temei au pus poprealî pă jăluitor, cu plecăciune să face cunoscut că dumnealui Iancu Borănescu, nepotul dumnealui sărdarului Fănuţă, poruncit fiind de dumnealui sărdaru Fănuţă ca să cerceteze de jeluitoru şi găsindu-l ver la care mahala, să-l închiză la Comisie, ca să-şi dea cuvântul cum au îndrăznit el să urmeze împotriva bunilor orânduieli, că el, de nu vrea să mai ţiie prăvăliia cu chiriie, dator era să dea de ştire stăpânului cu prăvăliia, cu două săptămâni mai naintea Sfântului Gheorghe, iar nu tocmai după Sfântul Gheorghie, trecând două săptămâni, când atunci iese şi nu dă de ştire dumnealui sărdarului ca să găsească alt chiriaş, să dea şi prăvăliia cu toate împrejmuirile, precum au primiit-o, iar nu din pricină-i să rămâie prăvălia până astăzi neînchiriată Care jeluitor, găsindu-l în mahalaoa Olarilor, dintr-această văpsea şi aducându-să la Comisie, s-au pus la poprealî, ca să-şi dea chezăşiie la pretenţiia ce face dumnealui sărdaru asupra jeluitorului, şi apoi cu raport să să trimită la cinstita Agiie. El au adus jalbă cinstitei Agii, şi după rezuluţiia cinstitei Agii, dată la jalba jeluitorului, s-au si slobozit, făcându-să cunoscut şi dumnealui sărdarului 1832 mai 13.*" (AS Mun.Buc., Agia oraşului Bucureşti, ds.278/1832, f.1, orig.).

194 Iată conţinutul zapisului de împrumut:

"*Galbeni 500. Adică cinci sute galbeni împărăteşti, drepţi la cumpănă, la*

trebuinţele ce am avut pentru măritişul fii-mii mele, Catinca, spre împlinirea nahtului coprins în foia de zestre, am luat cu împrumutare de la dl. sărdar Ştefan, frati-meu, pă soroc de un an, cu dobândă câte unul la sută pă lună. Pă care aceştii arătaţi galbeni să am a-i întoarce înapoi şi, pentru asigurare, am zălojit d-lui casele du pă podul Târgului de Afară, peste drum de Biserica cu toţi Sfinţii, de aici din Bucureşti, ale răposatului soţului mieu, iscălindu-să acest zapis şi de către fii-mieu şi adeverindu-să şi de către cinstitul Depertament al Dreptăţii, după orânduiala pravilii. 1843 martie 30.

Elenca Borăneasca medelnicereasa; Ioan Borănescu; Costache Borănescu.
Aşezământul de mai sus este cu priimirea amândurura părţilor,
Ştefan Ioan serdar,
Medelnicereasa Elenca Borăneasca, iscălită de mine Ioan Borănescu"

Logofeţia Mare a Dreptăţii adevereşte acest zapis:

"*Judecătoria Comerţială de aici, prin raportul supt No.1642, dând încredinţare Logofeţii pentru casele ce să zălojaşte printr-acest zapis, cu care să împrumută d-ei medelnicereasa Elenca Borăneasca de la d-lui. sărdar Ştefan Ioan cu galbeni împăraţeşti 500, no.500, în soroc de un an, cu dobândă, că din cercetarea ce au făcut şi din documenturile ce i s-au înfăţişat, s-au cunoscut aceste case bune şi drepte ale d-ei medelniceresei, rămase de la răposatul soţul d-ei, medelniceru Mihalache Borănescu, şi zice că slobodă iaste a le zăloji, fiindcă această împrumutare o face d- ei pentru chiar trebuinţa măritişului fiicii dumisale. Logofeţia, pă temeiul de mai sus, adevereză acest zapis de împrumutare cu zălog...*" (ASB, Tribunalul Ilfov, Secţia Comercială, ds.199/1843, f.4).

195 Cu foarte mare atenţie am selectat documentele privitoare la familia Borănescu, căci existau mai multe familii cu acelaşi nume. Aşa de exemplu, exista chiar un alt Iancu Borănescu, dar era "fiul slugeresii Maria Borănescu" din Focşani; mai exista şi un medelnicer Borănescu - Alecu - care avea o fiică, Marghioala (ASB, Tribunalul Ilfov, Notariat, ds. 877/1851), şi un fiu, numit Ştefan serdar, care în 1853 se căsătorea cu Elena, fiica serdarului Alecu Palade (AS Mun.Buc., Colecţia Stare Civilă, Biserica Sf. Apostoli, ds.7/1853). Alecu Borănescu era frate cu serdarul Matei Borănescu şi erau fiii lui Drăghicean Borănescu sluger (ASB, Tribunalul Ilfov, Secţia Comercială, ds. 178/1842) etc.

196 Iată extrasul din Catagrafia oraşului Bucureşti, culoarea de Roşu, mahalaua Negustori, privitor la casa Elencăi Borăneasca: "*Elenca Borăneasca, rumâncă, 45 ani, văduvă, medelnicereasă, nealtoită, şezătoare, pământeancă, 2 cai, 1 câine.*

Băieţi: Iancu, 25 ani, altoit
Naie, 20 ani, altoit
Costache, 15 ani, altoit
Ştefan, 14 ani, altoit
Fete: Catinca, 18 ani, altoită
Elena, 16 ani, altoită"

În casa Elencăi au mai fost înregistraţi: o slujnică, un vizitiu, un bucătar şi doi ţigani robi (ASB, Colecţia Catagrafii 1838, ds.82/1838, f.157).

197 La 11 dec. 1844, un anume Dumitru Ghizdeanu din oraşul Buzău se judeca cu medelnicereasa Elenca Borăneasca pentru nişte bani ai fiului ei, aceasta fiind

"clironoamă a răposatului Ioan Borănescu, fiul d-sale", *"căruia, prin contract, de sunt acum trei ani trecuţi, i-am fost dat pă seama răposatului trei poşti, şi anume Bucov, Inoteşti şi Clonder, când i s-au împlinit doi ani după darea pomenitului contract, au şi încetat din viaţă"* (ASB, Tribunalul Ilfov, Secţia Comercială, ds.419/1844). Deci el murise în anul 1843 şi, cum la 1838 avea 25 de ani, acum avea 30. Vezi şi BA, ms.872, f.175, nr. 296 (pentru anul morţii).

198 În anul 1843, pitarul Ştefan Borănescu arenda o grădină a sa cu duzi (ASB, Tribunalul Ilfov, Secţia Comercială, ds.400/1843).

199 AS Mun.Buc., Colecţia Stare Civilă, căsătoriţi, Biserica Negustori, ds.3/1853.

200 ASB, Ministerul Justiţiei, Extrajudiciare, ds.388/1843.

201 BA, ms.5149, f.124 v.

202 ***Infra***, p.118 .

203 ***Infra***, p.115-116.

204 ***Infra***, p.118.

205 Vezi nota cronicarului, descifrată, ***Infra***, p. 299, nota 34.

206 ***Infra***, p.118, şi 299, nota 35.

207 În timpul domniei lui C.Brâncoveanu au fost mari vistieri: Cârstea Popescu (1686 ian. 24 - 1690 aug. 11), Matei Ciorogârleanu (1691 febr. 2 - 1693 nov. 26), Şerban Greceanu (1694 ian. 18 - 1701 mart. 6), Barbu Brătăşanu (1701 mai 13), Şerban Grecianu (1701 aug. 16 - 1703 dec. 1) şi Şerban Bujoreanu (1704 mart. 17 - 1716 mart. 7) - după: Damaschin Mioc, C.Bălan, M.Bălan, H.Chircă, N.Stoicescu, Şt.Ştefănescu, ***Lista dregătorilor din sfatul domnesc al Ţării Româneşti în secolele XV-XVII***, în "Studii şi materiale de istorie medie", vol. IV (1960), p. 574; Theodora Rădulescu, ***Sfatul domnesc şi alţi mari dregători ai Ţării Româneşti din secolul al XVIII-lea. Liste cronologice şi cursus honorus***, II, în "Revista Arhivelor", an XLIX (1972), nr.2, p. 297. Numai la sfârşitul secolului este menţionat un Constantin Prisiceanu fost mare vistier (***ibidem***, p. 297-301 şi nota 580).

208 Tudoran din Aninoasa şi din Vlădeşti era fiul lui Ivaşco şi al Elinei şi a avut 3 băieţi: Iane (Ianache) paharnic, Badea logofăt (şi paharnic) şi pe Pârvul spătar, care a ajuns mare vistier. Despre el vorbesc multe documente, vezi: ***Catalogul documentelor Ţării Româneşti din Arhivele Statului***, II (1601-1620), întocmit de Maria Soveja, Doina Duca-Tinculescu, Reghina Dragomir, Bucureşti, Direcţia Generală a Arhivelor Statului, 1974; III (1621-1632), întocmit de Doina Duca-Tinculescu, Marcel-Dumitru Ciucă, Bucureşti, 1978; IV (1633-1639), de Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu Găitan, Bucureşti, 1981 - după indicii alfabetici ai volumelor.

209 N.Stoicescu, ***Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova - sec. XIV-XVII***, Bucureşti, 1971, p. 254.

210 Radu Popescu, ***Istoriile domnilor Ţării Româneşti***, ed. critică de Const. Grecescu, Bucureşti, 1963, p. 122.

211 Celălalt fiu, Constantin spătar, s-a călugărit sub numele Chiril (vezi: N.Stoicescu, ***op.cit.***, p. 256).

212 Radu Popescu, ***op.cit.***, p.230. Despre Şerban Vlădescu vezi şi: N.Stoicescu,

op.cit., p. 257 (are informaţii şi despre celelalte ramuri ale familiei pornite din Aninoasa); Nicolae M.Vlădescu, ***Din trecutul boierimei româneşti - vel comisul Şerban Pârvu Vlădescu***, în "Revista Arhivelor", I, 1924-1926, nr.1-3, p. 227-248.

213 Constantin, la început postelnic, după cum erau toţi fiii de boieri la debutul activităţii, a ajuns până la dregătoria de comis. A fost căsătorit de două ori, a doua soţie fiind Stanca, sora lui Şerban Topoloveanu, fiica postelnicului Istrate Topoloveanu. Din diata ei, din 20 mart. 1784, aflăm că la această dată Constantin Prisăceanu (Prisiceanu) era mort, iar ea se călugărise sub numele Sevastia şi ajungând-o "slăbiciunea bătrâneţilor" îşi împarte averea la copii. Soţul ei a avut un copil şi cu prima soţie - pe Ioniţă. Stanca a avut mai mulţi copii, pe care îi înzestrează prin diata ei, aceştia au fost: Maria, Ruxandra, căsătorită Găleşescu, Nicolae, Zamfira, căsătorită Rodeanu, Gheorghie, Matei, care era mort la această dată, Costin. Alţi copii ai lui Constantin şi ai Stancăi au murit de mici. Diata a fost completată la 15 mart. 1794, ceea ce înseamnă că Sevastia trăia încă la acea dată. Copiii lui Constantin Prisăceanu au semnat diata luându-şi numele de la acela al moşiei pe care o stăpâneau (ASB, Tribunalul Ilfov, Secţia Comercială, ds.9112/1837, f.4-5, 24-25, cop.). Fotache Prisiceanu, cumnatul lui Ştefan Fănuţă, era fiul acelui Matei, decedat înainte de 1784. Acesta, din două căsătorii a avut şase copii: pe Nicolae, Bănică şi Stanca, din prima, şi pe Zamfirache, Matei şi Fota din a doua căsătorie. Ultimii doi s-au născut după anul 1781 (ASB, ms.892, f.83-85v.). Zamfirache a ajuns logofăt al treilea şi, înainte de 1 oct. 1829, a fost judecător la Departamentul de Şapte din Bucureşti (ASB, ms.106, f.187 v.), iar după această dată a trecut la Departamentul de Opt (*ibidem*, f.188v.). Fotache (Fota) a fost căpitan de lefegii, iar între 16 febr. 1826 (ASB, ms.113, f.232v.-233) şi 20 iul. 1827 apare şi el ca judecător la Departamentul de Criminal (ASB, ms.106, f.192). Matei, în 1833, era şi el logofăt şi, în acest an, se căsătorea cu Eufrosina, fiica serdarului Marco din Şelari (AS Mun.Buc., Stare Civilă, Biserica Sf.Nicolae din Şelari, ds.4/1833).

214 La această dată, Smaranda cerea Tribunalului de Comerţ să adeverească zapisul prin care vindea partea de moşie din Boteni cumnatului ei, Matei Prisiceanu, fratele răposatului ei soţ, Fotache. La cererea Tribunalului, fratele ei, Ştefan serdar, şi alţi martori adeveresc că moşia a aparţinut soţului ei:

"Viind soru-mea, dumneaei Zmaranda Prisiceanca, soţia răposatului Fotache Prisiceanul biv căpitan za lefecii, îmi arătă că de către cinstitul Tribunal de Comerţi s-ar fi cerând să adevereze pentru un petec de moşie ce-l are la Boteni, în sud Muşcel, rămas de la răposatul soţul dumisale şi acum îl vinde, silită de trebuinţă a pregăti zestrile fiicii dumneaei, Zoiţa, ce este în pravilnică vârstă a căsniciei, adică de-l vinde pentru această trebuinţă.

Pentru care, întâi eu, fratele dumneaei, adeverez că pentru acest bun sfârşit vinde, neavând cu ce a-l întâmpina, fiind în distihiie şi cu trei fete însărcinată, precum pot adeveri şi alte obraze. 1837 mai 10.

Ştefan serdar: Iordache <Dobrescu> biv vel vameş. Şi eu, şătrar Scarlat Marinescu, vecinu d-ei peste drum, martor".

(ASB, Tribunalul Ilfov, Secţia Comercială, ds.9112/1837, f.1, 3).

215 Iată extrasul din catagrafia amintită, culoarea de Roşu, mahalaua Negustori,

privitor la casa Mandei:

"772. Manda Persiţeanca, rumâncă, 40 ani, văduvă, pocomniceasă, nealtoită, şezătoare, pământeancă

Fată, Leanca, 22 ani, altoită."

Se mai găsesc înregistraţi şi doi ţigani (ASB, Colecţia Catagrafii 1838, ds.82, f.151 v.).

216 *Supra*, p.LXXI, nota 214.

217 La această dată boierii judecători ai Departamentului de Şapte au judecat pe un Ioniţă fost polcovnic de seimeni cu Fotache Prisiceanu fost căpitan de lefegii pentru nişte bani ce avea să ia de la el, după nişte fân, şi pentru 400 taleri ce avea să ia de la cumnatul acestuia, "medelniceru Ştefănică". Pentru lămurirea problemei datoriei lui Ştefănică *"am trimis pă orânduitul zapciu să întrebe pă dumnealui medelniceru de este provlima pârâtului într-adevăr sau nu, şi ne adusă răspuns că medelniceru au zis <că> de are jeluitorul vreo pretenţie, să dea deosebită jalbă pentru aceşti bani, să să judece cu dumnealui, dar cu Prisiceanu nu are nimic"* (ASB, ms. 877, f.50).

218 AS Mun.Buc., Colecţia Stare Civilă, Mitrica de morţi a Bisericii Negustori, nr. 143, f.161v., poz.5.

219 Gr. Tocilescu, *Scrierile inedite ale lui Z.R.*, p. 62; N.Iorga: *"Trebuie să se fi născut pe la 1780, căci era în copilăreasca vârstă la moartea lui Hangerliu, iar la suirea pe tron a lui Mihai Suţu a treia oară, avea peste douazeci de ani"* (*Ist.lit rom. sec. XVIII*, p. 285).

220 *Infra*, p. 5.

221 *Infra*, p. 16.

222 Iată extrasul din Catagrafia oraşului Bucureşti, culoarea de Roşu, mahalaua Vergului, privitor la casa serdarului Fănuţă:

"805. D<umnealui> Fănuţă, rumân, 50 ani, căsătorit, serdar, nealtoit, şezător, pământean, 2 cai, 2 câini.

Natalia, soţia, rumâncă, 24 ani, altoită

Băiat, Iancu, 2 ani, altoit.

Fată, Safta, 5 ani, altoită"

În afară de aceştia, au mai fost înregistraţi în casa serdarului următorii: un fecior în casă, o slugă, o bucătăreasă cu doi copii, şi un negustor braşovean (ASB, Colecţia Catagrafii 1838, ds.82/1838, f.163).

223 *Infra*, p. 234.

224 Mai are două poezii, scrise în ian. 1847, dedicate portretului său, în care "zugravul" nu i-a redat şi firea, vezi *Infra*, p. 329.

225 Am făcut următorul calcul: patruzeciurile înseamnă 40 de ani; versul "Cu din cincizeci civerturi" s-ar putea să fi fost copiat greşit de copistul din 1880, iar în varianta iniţială să fi fost precizat câte sferturi (civert = sfert) din cincizeci - un sfert sau două - se adaugă la 40. Versul ar fi fost: "Cu-n-din cincizeci civerturi" (Cu unu din cincizeci civerturi), după modul cronicarului de a versifica, având litera "n" suprascrisă, mai puţin vizibilă, iar copistul a omis-o. Am socotit deci că versul vrea să indice un sfert din 50, adică 12 ani şi 6

luni. Adunând la cei 40 pe aceşti 12 ani şi şase luni, obţinem 52 de ani şi 6 luni, vârsta lui la acea dată. Dacă luam în calcul două sferturi din 50, îi ieşea vârsta de 65 de ani în 1840, care nu mai corespundea celei indicate în 1838.

226 La 27 decembrie, calendarul ortodox consemnează ziua sfântului Ştefan. Cronicarul afirmă la un moment dat, la supărare: "***Nu poci fi ca sfântul Ştefan, ca să zic: Iartă-le lor, că nu ştiu ce fac!***" (*Infra*, p. 228, nota *o*). Ceea ce înseamnă că el nu poate să fie ca cel al cărui nume îl poartă. Era o puternică tradiţie de a se da copilului numele în acest mod. La Fănuţă este certă, el fiind neam de preot.

227 Este evident, în ambele cazuri el avea cu şase luni mai mult şi, în primul caz, împlinise 50 de ani în decembrie 1837. Am întâlnit în documente şi situaţii care nu corespund celor două, cum sunt următoarele: la 1833, Comisia culorii Negre din Bucureşti a trimis Sfatului Orăşenesc un ***Catastih pe mahalale de toţi lăcuitorii ce sunt deputaţi, alegători sau deputaţi ai mahalalelor, ori mădulari ai Sfatului***, în care "sardar Fănuţă" este arătat că avea 60 de ani (AS Mun.Buc., Primăria Municipiului Bucureşti, ds.1/1832, f.77v.); în lista deputaţilor pentru Sfatul Orăşenesc pe anul 1836, el este arătat ca având 50 de ani (AS Mun.Buc., Vornicia oraşului Bucureşti, ds.28/1836, f.44). În ambele cazuri este vorba de aprecierea vârstei de către funcţionarul care a completat situaţiile respective, fără să-l mai întrebe pe el, pe când în catagrafie, vârsta a fost completată de comisie în prezenţa unui membru al familiei, care trebuia să comunice şi alte date cerute de rubricile acesteia.

228 *Supra*, p. VI.

229 Judeţul Săcuieni sau Saac, Sac, a fost desfiinţat la 1 ian. 1845 şi teritoriul lui a fost repartizat judeţelor Prahova şi Buzău.

230 În 1843, Elenca Borănească s-a judecat cu arendaşul moşiei Plavia pentru arendă. Procurorul Judecătoriei Sac a scris Departamentului Dreptăţii despre cercetarea ce a făcut: "***Sardaru Iancu Borănescu, fiul d-ei medelniceresei, a primit o parte din arendă, dar mama lui a cerut ca toată arenda să i se dea ei, căci el nu are dreptul să dispozariească dă această moşiie, fiind această avere părintească a mai multor fraţi şi surori, ce să află subt a ei epitropie***" (ASB, Logofeţia Dreptăţii, Civile, ds. 541/1843, f.1). Moşia Plavia făcea parte din satul cu acelaşi nume, care acum ţine de comuna Iordăcheanu, în apropiere de Urlaţi, jud. Prahova. Pentru judecată, vezi şi AS jud. Prahova, Ocârmuirea judeţului Sac, ds.106/1843.

231 În 1832, Ştefan Fănuţă se judecă cu un chiriaş pentru chiria hanului său de pe podul Târgului de Afară şi pentru banii după vinul ce i-a fost dat să vândă: "***Afară din această datorie, este şi pentru altă bute plină cu vin de Bucureşti, ce au cumpărat po taleri 2, care fiind necotită nu i să arată suma vedrilor i a banilor, ce este şi aceasta neplătită, pe care el o au şi vândut-o***" (AS Mun.Buc., Agia oraşului Bucureşti, ds.568/1832, f.1-2).

232 *Supra*, p. XXXVII - XXXVIII.

233 Este vorba despre moşia Prisiceni, jud. Vlaşca, numită apoi Prisiceni-Buda, jud.Ilfov, pe care, la 1890, o stăpâneau Natalia şi Atanasie Fănuţă (ASB, Creditul Funciar Rural, ds.1966).

234 Iată lista întocmită de Ştefan Fănuţă serdar:

"Ajutor la zugrăvitul şi alte meremete ce trebuie să facă la sfânta beserică din Valea Largă, care cu ce să va îndura să dea pentru mântuirea sufletelor celor vii şi pomenirea răposaţilor, să şi însemneze aici din jos, alăturând şi pomelnicul, ca să să treacă la rândul ctitorilor, a fi spre vecinica pomenire. 1834 martie 9.

Lei :

300 - adică trei sute - Ştefan serdar

100 - adică una sută - Ştefan căminar

160 - adică una sută şaizeci - Zoiţa Trestianca

96 - adică nooăzeci şi şase - Teodor Predescu

63 - adică şaizeci şi trei - Ioan Azna

*Aceşti lei şaizeci şi trei sunt la mine**

*100 - adecă lei una sută**

127: 20 - adică una sută doazăci şi şapte şi jumătate am primit de la o persoană, ajutor întru aceasta. 1844 mai 9.

Ştefan serdar

649 - s-au răspuns hinului Bănică, cum să văd în dos, rânduri.

197: 20 mai sunt asupră-mi."

Pe verso, Bănică a notat situaţia primirii banilor de la cei care s-au înscris să contribuie, şi:

"150: - sunt priimiţi de mine i pac de la coconu Fănuţă 1847 febr. 5".

(BA, ms. român A 439, orig., autograf al lui Ştefan serdar Fănuţă. Rândurile notate cu * le-a şters şi lângă ele a însemnat, la primul: *"I-am dat la Bănică"*, iar la al doilea: *"Nu i-au dat"*).

Satul Valea Largă, despre care este vorba aici, a făcut parte din fostul judeţ Săcuieni, iar acum este component al comunei Valea Călugărească şi se găseşte întins pe cca. 10 km. pe autostrada Ploieşti-Urlaţi, la vreo 10 km. de Ploieşti. Satul vechi a fost pe dealurile din stânga autostrăzii, în continuarea cătunului Valea Nicovanilor, dar de câtva timp locuitorii au coborât la moderna cale de legătură dintre Ploieşti şi Urlaţi. Cu speranţa de a găsi biserica şi în ea vreo urmă despre ctitorii ei - un tablou votiv, o însemnare sau un istoric al monumentului- am căutat-o în primăvara anului 1983. Satul vechi Valea Largă dispăruse; doar nişte bătrâni au putut să-mi spună pe unde fusese. Biserica dispăruse şi ea, deoarece, fiind foarte avariată de cutremurul din 1940, a fost dărâmată şi s-a construit alta. Noua biserică serveşte satului Valea Nicovanilor. Între ctitorii actualei biserici se află şi unul cu numele *Cănuţă*, aşa cum îl chema pe naşul Smarandei, sora cronicarului.

235 Catagrafia satului Valea Largă, plasa Podgoria, jud. Săcuieni, în ASB, Colecţia Catagrafii 1838, nr.88, vol. II, p. 336-340. Satul are 41 familii, iar la nr.28 este şi "Bănică sin Costandin Belescu", rumân, însurat, având 50 de ani, cu soţia Anica de 25 ani şi un copil, Nicolai, de 3 ani; poseda: 2 cai, 6 boi, 2 vaci, 100 de oi, 12 stupi, 5 pogoane de vie.

236 *Infra*, p. 164. N. Iorga ştia că Zilot avea vii lângă Ploieşti, dar nu a contestat afirmaţia că era oltean (în *Relaţii culturale greco-române. După cărţile bibliotecii din Ploieşti*, în "Revista istorică", V (1919), p. 65, nota 1, în care citează lucrarea sa *Ist. lit.*

rom. sec. XVIII, II, ed. veche, p. 355 - în ed. nouă, 1969, p. 288.

237 BA, ms.5149, f.36.

238 ***Infra***, p.3.

239 Elenca şi Tincuna în mod cert nu ştiau să scrie, vezi ***Supra***, p. LXVIII, nota 194 (Elenca este semnată de fiul ei) şi p. LXVI-LXVII, nota 176 (Tincuna spune că neştiind carte, a pus pecetea ei).

240 ***Infra***, p. 67, vers 707-708.

241 ***Infra***, p. 72, vers. 899-918.

242 ***Infra***, p. 290, nota 55.

243 ***Infra***, p.3. Vezi şi poezia pe care o dedică acestuia: ***La clucerul Ştefan Conduratul, stăpânul şi dascălul mieu, infra***, p. 202.

244 Val.Al.Georgescu, ***Manualul de legi***, p. 1509, nota1: "***Dar Zilot Românul a fost secretarul altui mare boier cu reală cultură juridică şi de asemenea cu atribuţii judecătoreşti, Ştefan Conduratul***". N.Iorga socotea că "***nu era tocmai aşa de mare şi se numea simplu clucerul Ştefan Conduratul***" (***Ist.lit.rom. sec. XVIII***, II, p.285).

245 ***Supra***, p. LXV - LXVI, nota 170.

246 ***Infra***, p. 3-4.

247 Ceea ce ne determină să gândim că nu la 1800 a scris el prima lui operă.

248 Vezi ***Supra***, p.XLVI, ***Izvoarele*** operei sale.

249 Despre manuscris, vezi ***Supra***, p.XII. Manuscrisul, după moartea celui pentru care a fost copiat - Ştefan Conduratul - a fost moştenit de fiul acestuia - Alexandru -, cum spune cronicarul însuşi după 1830 - vezi poezia: ***La Scarlat Ghica, infra***, p. 202. Acum se află la BA, ms.grec.378.

250 George Potra, ***Documente privitoare la istoria Bucureştiului (1594-1821)***, Bucureşti, 1961, p. 668, nr.541, doc. din 20 febr. 1811. Fără nici o îndoială este el, deoarece este martor la vânzarea "caselor Prisiceanu", cumnaţii săi, şi semnează ca "Ştefan biv treti logofăt" (fost al treilea logofăt).

251 Iată chitanţa de împrumut:

"***Lei 1000. Adică lei una miie sunt dator la dumnealui logofătul Ştefănică, cu dobândă cinci la sută pă lună, care bani să am a-i răspunde la bună cererea dumnealui fără de nici un cuvânt. Şi spre încredinţare am iscălit. 1814 fevruarie 9, Bucureşti.***

Gheorghe Săvescu, platnic."

Faptul că Ştefănică logofăt este una şi aceeaşi persoană cu Ştefan Fănuţă serdarul este dovedit şi de jalba acestuia, din 1838, la care această chitanţă este anexată în copie:

"***Încă din anul 1837 am fost dat jalbă cinstitei Agii (chear s-au orânduit în cercetarea acelui cinstit Tribunal), arătând că am a lua, cu zapis, de la un Gheorghe Săvescu lei una miie încă din anul 1814. Apoi, fiindcă încă până acum nu mi s-au făcut îndestulare, rog prezidenţiia voastră a pune la cale ca să să dea o hotărâre a cinstitului Tribunal, ca să-mi poci primi dreptul mieu, fiind îndestulă vreme de când aştept. Ştefan serdarul***" (AS Mun.Buc., Tribunalul Poliţiei Bucureşti, ds.3311/1838, f.1, 4).

252 În anaforaua din 4 aprilie 1815, Diamandi, starostea de negustori, raportează domnului că Sultana Ghiululoaie a vândut la mezat nişte prăvălii rămase de la soţul ei în Bucureşti: "*Următor fiind luminatei porunci, am orânduit telal de au strigat la mezat aceste acareturi, însă: o brutărie în mahalaua Sfântului Gheorghe Vechi, cu locul ei moştenesc. Sus are o odaie, cămară şi sală şi hambar, alăturea, cârciumă, cu odaia ei, i căşcioară cu cuhnie, cu grăjdişor cu uluce; are şi puţ în curte, împrejurată curtea cu uluce, are şi pivniţă de zid dedesupt. Binaoa, după cum să vede, şi locul acestor acareturi despre Micşunescu are a să stăpâni după coprinderea hrisovului măriii-sale Alexandru-vodă Muruz, din leat 1795 iunie 12. Care strigându-se la mezat întru auzul tuturor deobşte, în soroc mai bine de nouă luni şi artărdisind din muşterii, după obicei, la preţul cel din urmă au rămas asupra dumnealui pitarului Ştefan, cu taleri 8900... care numărând şi taleri 445 la Epitropiia Obştirilor, avaietul Cutiii de Milostenie, la leu po bani 6, să i să dea şi luminată întărirea mării-tale*". Ceea ce şi face domnul la 7 aprilie 1815: "*Întărim domniia mea ca să stăpânească pitarul Ştefan în bună pace aceaste acareturi de mai jos arătate, ca un cumpărător de la sultan-mezat* " (ASB, ms.84, f.59-59v.).

Documentul depistat de noi, în copie, în ms.84, a fost publicat de G.Potra, după originalul aflat, cu 40 de ani în urmă, în posesia colecţionarului N. Ionescu-Barbă, având pe verso însemnarea: "*serdarul Ştefan Ioan*" (G.Potra, *op.cit.*, p. 698-699).

253 *Infra*, p. XC-XCI, nota 388.

254 *Supra*, p. LXXII, nota 217.

255 *Infra*, p.128.

256 Unele repertorii ale memoriilor adresate Porţii la sfârşitul sec. XVIII şi începutul sec.XIX nu-l menţionează pe acesta, vezi de exemplu: Valeriu Şotropa, *Proiectele de constituţie, programele de reforme şi petiţiile de drepturi din ţările române în secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1976.

257 *Infra*, p.137.

258 BA, ms.5149, f.124 v. Despre Gr.Brâncoveanu, vezi şi *Infra*, p. 327-328, nota 272..

259 *Infra*, p.LXXXIII-LXXXIV, nota 323.

260 *Infra*, p. 125.

261 *Infra*, p. 118.

262 *Infra*, p. 131.

263 *Infra*, p. 152-153.

264 *Infra*, p. 159.

265 *Infra*, p. 154-155.

266 *Infra*, p. 161-162.

267 El nu arată din câte persoane era compusă familia sa şi nici din cine, dar consultând lista refugiaţilor munteni de la Braşov am găsit înregistrat un Ştefan medelnicer, care a stat în satul Türkös (Turcheş), aflat la vreo 10 km de Braşov (Georgeta Penelea şi Titus N. Haşdeu, *Lista refugiaţilor din Ţara Românească în districtul Braşov în timpul mişcării revoluţionare conduse de Tudor Vladimirescu*, în "Cumidava", culegere de studii şi cercetări a Muzeului judeţean Braşov, VII, 1973, p. 318). Am presupus iniţial ca acest

"Ştefan medelnitsel" poate să fie cronicarul nostru (M.D.Ciucă, *Adevărata identitate a lui Z.R.*, p. 172), dar ne-am înşelat, căci din listă reiese că era însoţit de o fată ("Weibliche Kinder"), nu de un băiat, iar Ştefan Fănuţă ştim în mod sigur că, la 1821, avea un băiat, Constantin, mort peste câţiva ani.

268 ***Infra***, p. 164.

269 Din acest punct de vedere este cu totul greşită aprecierea lui N.Iorga că Zilot, întors în ţară din pribegie, aştepta de la domnul pământean vreo boierie "potrivită cu un om ca dânsul", ca răsplată pentru sentimentele sale, şi faptul că Ghica nu a găsit de cuviinţă să-l boierească, l-a determinat pe cronicar să găsească "guvernul domnului nou tot aşa de rău ca şi al fanarioţilor şi să se tânguiască cu obişnuita lui limbuţie, în proză şi în versuri" (***Ist.lit. rom. sec. XVIII***, II, p. 288). N. Iorga nu a cunoscut aceste amănunte din viaţa cronicarului.

270 ***Infra***, p. 215.

271 Lucru dovedit de afirmaţia sa, la timpul trecut, "***Grigorie Ghica, ce domni atunci***", care, dacă ar fi fost făcută odată cu scrierea poeziei, ar fi trebuit să fie sub forma: "***ce domneşte acum***", sau ar fi lipsit.

272 Iată pitacul domnesc de numire:

"***Credincios boierule al domniii mele, biv vel medelnicer Ştefane, fiindcă paharnicul Cănuţă au lipsit de la Departamentul Epitropiii Obştirilor, de aceea, iată, printr-acest domnesc al nostru pitac, te orânduim domnia mea în locul numitului paharnic la acest Departament şi îţi poruncim ca, dimpreună cu sărdaru Trestianu, ce este orânduit de mai nainte la această treabă, să aveţi a căuta trebile acestui Departament cu toată silinţa şi întocmai după coprinderea ponturilor domniii mele, ce sunt date pentru toate orânduelile sale, fără de a se face vreun căţuşi de puţin cusur împotrivă. Tolico pisah gospodstvo mi*** (= Aceasta am scris domnia mea). ***1825 aprilie 18.*** (ASB, ms.105, f. 208).

Câteva date despre instituţia Departamentului Epitropiei Obştirilor, vezi ***infra***, p. 348. Iniţial, la 30 martie (ASB, ms.105, f.123), în locul paharnicului Cănuţă, care a renunţat la slujbă din cauza bătrâneţii şi pentru că nu-şi putea vedea de casă, domnul a numit pe stolnicul Manolache Ralea, alături de Răducanu Trestianu. Manolache Ralea mai fusese epitrop şi înaintea paharnicului Cănuţă. Prin 1824 el semnează anaforalele Departamentului alături de Răducanu Trestianu. Din septembrie 1824, în locul lui Manolache Ralea este Răducanu Fărcăşanu paharnic (ASB, ms.111, f.134 v.-135). Nu-i exclus ca paharnicul Cănuţă să-l fi recomandat domnului pe Ştefan Fănuţă, el fiind acela care, înainte de anul 1816, împreună cu sora sa, Zamfira, a cununat-o pe Tincuna, sora cronicarului, cu Constantin Horezeanu, cum s-a văzut mai sus.

273 Mai înainte însă pusese să se facă socotelile Epitropiei pe perioada 1820-martie 1824. La 30 mai 1824 i se comunică domnului, de boierii cercetători - dintre care nu lipseşte juristul Nestor - că nu se pot plăti lefile săracilor, deoarece Cutia Milosteniilor are o datorie de peste 107.000 de lei (ASB, ms.111, f.15v-16). Lămuriri deosebite privitoare la evoluţia atribuţiilor acestei instituţii dă anaforaua boierilor din 24 martie 1824 (ASB, ms.108, f.199-200v.).

274 Pentru lămuriri amănunţite în privinţa îndatoririlor lui Ştefan Fănuţă ca epitrop, vezi hrisovul referitor la organizarea Departamentului Epitropiei Obştirilor (ASB,

ms.103, f. 36v-38.

275 O dovadă în acest sens este şi aceea că Răducanu Fărcăşanu mare paharnic, fost epitrop la acest departament între sept. 1824-apr. 1825, înainte de aceasta fusese judecător la Departamentul de Opt (ASB, ms.108, f.106-107).

276 Numai în mss-le 113, 116, 117 de la ASB am identificat 53 de anaforale semnate de el în diferite pricini, cele mai multe pentru vânzări la mezat.

277 Motivele au fost expuse de cei doi în anaforaua lor către domn, care nu a fost copiată în condică. S-au păstrat numai anaforaua marilor boieri şi hotărârea domnească. Iată hotărârea domnească de înlocuire a lor:

"De vreme ce boierii ce au fost orânduiţi până acum la Departamentul Epitropiii Obştirilor şi-au dat în scris lăpădarea lor de această slujbă, pentru pricinile ce în dos le arată, de aceea, printr- această domnească a noastră poruncă, orânduim în locu-le la acest Departament pe stolnicu Geani Orăşanul şi pe slugeru Ioan Gărdescul, însărcinându-i cu căutarea trebilor câte privesc la numitul Departament, întocmit după orânduiala şi nizamul ce este întocmit. 1827 iulie 6". (ASB, ms.118, f.338).

278 Geani Orăşanul era în funcţie şi în dec. 1831 (ASB, Vornicia din Lăuntru, ds. 1732/1831, f.180). El a fost prieten cu Tudor Vladimirescu şi, la 1821, acesta a tras la casa lui, aflată astăzi în str. Enăchiţă Văcărescu, nr. 7 (N.Vătămanu, *Istoria bucureşteană*, Bucureşti, 1973, p. 16 - după D.Papazoglu). A murit la 9 iun. 1839 (BA, ms. 871, f.4).

279 Acesta era epitrop şi în dec. 1831 (ASB, Vornicia din Lăuntru, ds.1732/1831, f.180). La 5 mai el cerea răsplătirea slujbelor sale de când a fost epitrop, având casă grea. Cercetându-se atestatele prezentate de el, s-a hotărât să i se plătească de la venirea armatelor ruseşti până la desfiinţarea Epitropiei, câte 500 de lei pe lună (ASB, Logofeţia pricinilor bisericeşti, ds.2538/1832, f.71v-72).

280 V.A.Urechia, *Istoria românilor*, XII, p. 456. I.C.Filitti socoteşte că această catagrafie este de la începutul anului 1823 (în: *Catagrafie oficială de toţi boierii Ţării Româneşti la 1829*, Bucureşti, 1929, extras din "Revista Arhivelor", vol. II, nr.4-5, 1927-1929, p. 290, nota 2).

281 I.C.Filitti, *Arhondologia Munteniei de la 1822-1828*, în "Revista Arhivelor", vol.II, nr.4-5, 1927- 1929, p. 42.

282 Este greşită deci părerea autorilor *Dicţionarului literaturii române de la origini până la 1900* (p. 935) că Zilot ar fi ajuns sluger. Este vorba despre o confuzie între cronicar şi un alt personaj, slugerul Ştefan Ioan, căci cronicarul Ştefan Ioan Fănuţă serdar a murit în 1853, iar Ştefan Ioan sluger cumpăra, la 29 mart. 1854, de la mezat, o casă în mahalaua Colţea (I.Ionaşcu, *Documente bucureştene privitoare la proprietăţile mănăstirii Colţea*, Bucureşti, Fundaţia Regele Carol I, 1941, p. 372, doc.nr.242). Pe de altă parte, slugerul era rang inferior serdarului. După cum afirmă D.Fotino, serdarul cel mare, în aceste vremi, era doar titlu fără funcţie şi avea 14 scutelnici. Era prima dregătorie din cele de clasa a doua şi inferiori lui se aflau: medelnicerul, slugerul, pitarul etc. (D.Fotino, *Istoria Daciei*, III, p. 292).

283 Pavel Kiselef a fost preşedinte plenipotenţiar al divanurilor Moldovei şi Ţării Româneşti între 7/19 nov. 1829 - apr. 1834.

284 BA, ms.5149, f.108. Gr.Tocilescu nu dă date în legătură cu activitatea depusă de cronicar ca membru al Sfatului. În alt loc spune că: "Ţinea socotelile Sfatului Orăşenesc" şi atât (*ibidem*, f.122).

285 Regulamentul a fost reprodus în ***Regulamentul Organic***, Bucureşti, 1847, p. 159-170. A mai fost publicat în: Emil Vârtosu, Ion Vârtosu, Horia Oprescu, ***Începuturi edilitare 1830-1832. Documente pentru istoria Bucureştilor***, Bucureşti, 1936, p.117-124, după un dosar aflat atunci în fondul arhivistic Secretariatul Statului de la ASB, care a ars la bombardamentul asupra Bucureştilor, în 1944.

286 AS Mun.Buc., Primăria Municipiului Bucureşti, ds.2/1831, f.8.

287 ***Ibidem***, f.15.

288 S-a păstrat "Jurnalul" - Procesul-verbal - al alegerii (*ibidem*, f.22). Alegerea s-a făcut între serdarul Fănuţă, care a obţinut 58 de voturi, hatmanul Mihai Filipescu, cu 6 voturi, serdarul Gr. Obedeanu, 1 vot, căminarul Pavel, 3 voturi, situaţie care s-a comunicat şi Marii Vornicii (*Ibidem*, f.24).

289 Pentru aceasta, vezi şi: Constantin Moisil, ***Primul sfat orăşenesc al Bucureştilor (1831)***, Bucureşti, 1935, extras din "Bucureştii vechi", I-V (1930-1934).

290 AS Mun.Buc., Primăria Muncicipiului Bucureşti, ds.2/1831, f.1. Documentul a fost publicat în: Vîrtosu (şi colab.), *op.cit.*, p. 88-90.

291 La 23 dec. 1831 se fixează lefurile acestora, Ştefan Horezeanul şi Iancu Borănescu primind câte 120 de lei (AS., Mun.Buc., Primăria Municipiului Bucureşti, ds.1/1831, f.3).

292 *Ibidem*, f.37, 38.; publicat şi în Vîrtosu (şi colab.), *op.cit.*, p. 95 şi facs.p.96. Despre această iniţiativă a serdarului Ştefan Ioan ştia şi Tocilescu, precizând că ceilalţi membri ai Sfatului se opuneau orânduirii comisarului. Se presupune că el avea unele neînţelegeri cu ceilalţi membri ai Sfatului.

293 E.Vârtosu (şi colab.), *op. cit.*, p. 101.

294 Cum sunt, de exemplu, ordinele de plată a lefurilor slujbaşilor Sfatului (AS Mun.Buc., Primăria Municipiului Bucureşti, ds. 1/1831, f.13, 14, 18, 30; ds.3/1831, f.34, 43 etc.), dar nu în toate apare şi semnătura lui.

295 AS Mun.Buc., Primăria Municipiului Bucureşti, ds.1/1832, f.1, 2.

296 *Ibidem*, f.8. Documentul este înregistrat la Sfat la 25 apr., dar alegerea noilor membri se făcuse la 24 apr. (*Ibidem*, f.20).

297 AS Mun.Buc., Primăria Municipiului Bucureşti, ds.3/1831, f.222. Au fost aleşi: Pavel căminar, Gh.Opran, căminar Iorgu Bibescu, clucer Gh.Călinescu, hatman Mihăiţă Filipescu şi serdar Gr.Obedeanu. Pentru a fi cinci, se renunţă la M.Filipescu.

298 AS Mun.Buc., Primăria Municipiului Bucureşti, ds.1/1832, f.6v.

299 AS Mun.Buc., Vornicia oraşului Bucureşti, ds.17/1832, f.15, 21, 23.

300 ASB, Vornicia din Lăuntru, ds. 4171/1834, f.263-265.

301 AS Mun.Buc., Vornicia oraşului Bucureşti, ds. 28/1836, f.78.

302 ASB, Vornicia din Lăuntru, ds. 3443/1837, f.151.

303 Au fost aleşi în următoarea ordine, cu "glasuri": 39 - căminarul Ştefănică Ogrădeanu, 22 - medelnicerul Alecu Hina, 21 - colonel Ioan Câmpineanu, 21 - Anastasie

Polizu, 20 - serdar Ştefănică, 18 - logofătul Manolache Băleanu, 18 - Hristofor Mustacov, 18 - Pascale Gazote. Fiindcă au fost 8, în loc de 7, doi având acelaşi număr de voturi, s-a făcut balotaj. După un nou balotaj, au fost aleşi cei şapte membri (cinci plini şi doi supleanţi), lipsind din cei de mai sus Hristofor Mustacov (*Ibidem*, f.202). Dar la 2 aug., Sfatul apare în formaţia: Şt.Ogrădeanu, prezident, serdar Fănuţă, serdar C.Xenocrat, Anastasie hagi Polizu, Hristofor Mustacov, şi supleanţi: Mihalache Iancul şi Pascale Gazoti (*Ibidem*, f.214).

304 Iată conţinutul integral al raportului:

"Suptiscăliţii, văzând tăcere despre alegerea de cileni noi, pentru ca să ia asupră-le sarcina de la 1 ale următorului noiemvrie, s-au şi făcut aducere aminte acelui cinstit Departament, prin raportul Sfatului cu no <2794>, ca să puie la cale cele legiuite, întru aceasta nu vedem urmare nici până acum, şi noi, aceştia vechi, socotim că stăruim aici fără de temeile acelea ce porunceşte Regulamentul. De aceea ne rugăm cinstitului Departament a binevoi să aducă la săvârşire cele legiuite, că şi noi ne avem casele noastre şi datoriia ne-am făcut către obşte şi către stăpânire, de am slujit cu toată osârdia şi dreptatea, care sunt de faţă, şi credem că înalta stăpânire nici va trece cu vederea jertva noastră cea neînteresată cu totul şi totdeodată şi neprihănită. 1837 octomvrie 15. Ştefan serdar, Xenocrat, Hristache Mustacov, Anastasie Polizu" (ASB, Vornicia din Lăuntru, ds.3443/1837, f.355).

305 *Porunca către dumnealui Ştefan Ioan.*

La hârtia ce ai îndreptat către acest Departament, cu no.2992, în pricina alegerii de alt mădular al Sfatului Orăşenesc, pe următorul an, în locul dumitale, Departamentul, printr-acesta, îţi face cunoscut că între mădulările alese de obştea deputaţilor la trecutul iulie şi arătate anume, prin jurnalul încheiat de aceiaşi deputaţi la 22 ale mai sus pomenitei luni, fiind şi dumneata unu dintre mădulari şi făcut cunoscut prin raport Mării Sale lui Vodă, nu să mai poate face acum alegere de alt mădular în locul dumitale, ci rămâne a urma cu paza la Sfatul Orăşenesc şi a îndeplini toate însărcinările până la cea din nou alegere ce este a să face pentru viitorul an, fiind această sarcină pusă asupra dumitale după încredinţarea ce au avut obştea deputaţilor în a dumitale persoană. M.Ghica. 1837 decemvrie 15. (ASB, Vornicia din Lăuntru, ds.3443/1837, f.376).

306 Conţinutul raportului:

"Porunca acelui cinstit Departament, cu nr. 7508, cu plecăciune am priimit, la care cu aceiaşi plecăciune răspunz că cu supunere sunt şi acum a sluji, după cum am fost de sunt acum aproape de patruzeci ani, cu dinaintea Regulamentului, cu după Regulament, şi nu că sfiesc a zice că şi cu cinste, credinţă şi dreptate.

Dar, fiindcă la acest Sfat Orăşenesc am mai jărtfit slujbă, atunci chiar întâi, când s-au pus în urmare Regulamentul, şi cu mare greotate, căci mă aflam şi prezident la Tribunalul Poliţii, şi trebuinţa cerea întru amândoaă slujbele a-mi îndeplini datoriile cu destoinicie, precum li-am şi îndeplinit, şi marture îmi sunt lucrările mele. Şi deosebit iar am mai jărtfit şi în anul trecut la acestaşi Sfat slujbă, pre cât am putut, aflându-mă multă vreme neputincios, şi întru acesta, până să să facă alegerea întocmită după pohtitoarea poruncă ce ni s-au fost trimis noaă mădularilor din anul trecut, apoi acum

iarăşi să stăruiesc acii şi pentru al treilea an. Socotească înţelepciunea cinstitului Departament că foarte cu asuprire şi greotate îmi vine, căci eu sunt cu sarcină de casă, şi vremea grea şi numai cu munca la al mieu ce me-au dat Dumnezeu îmi sprijin cheltuielile. Care acestea, alegătorii aceia carii m-au tot ales să le slujesc, au trebuit să le socotească ca să fi binevoit a mai cinsti şi pă alţi fraţi patrioţi cu alegerea, iar nu tot pă mine să mă împileze acolea, că, pă lângă altele, socotesc că va fi şi păcat să cheltuiesc din carnea mea şi să slujesc obştii mereu făr-de nici o plată. De aceia, cu adâncă rugăciune caz la cinstitul Departament ca să dea în cunoştinţa înaltei stăpâniri dreptăţile mele, pentru că cu milostivire aruncând asupra mea, preaplecatului slugă, ochii aceia părinteşti şi stăpâneşti să mă ierte de această dată de această sarcină, ca să-mi mai poci căuta şi eu de ale chiverniselii casii, şi iarăşi când voi putea, voi mai sluji cu toată osârdia, precum şi întru atâţea îndelungaţi ani. 1837 dechemvrie 16. Ştefan serdar".

Originalul a fost trimis Vorniciei din Lăuntru şi s-a păstrat în: ASB, Vornicia din Lăuntru, ds.3443/1837, f.397. Om ordonat şi cunoscând valoarea "hârtiilor", cronicarul şi-a oprit o copie a lui, pe care a găsit-o Tocilescu, probabil în ghiozdanul primit de la soţia autorului lui, şi se păstrează la BA, ms.5193, f.211. Spre deosebire de original, copia nu este semnată, dar scrisul este acelaşi.

307 Cel de al doilea membru care nu semnează este Mustacov.

308 Despre greutatea activităţii de membru al Sfatului grăiesc convingător cuvintele căminarului Alex.Ghica: *"că eu nu am dorit niciodată a dobândi o asemenea sarcină, pentru temere de a nu greşi înaintea oblăduitorului nostru, cât şi către toată obştea oraşului, când nu aş fi putut împlini datoriile mele cele netăgăduite"* (ASB, Vornicia din Lăuntru, ds.4171/1834, f.298).

309 În "opisul" (inventarul) cu care s-au trimis la Arhivele Statului, la 20 mart. 1834, dosarele încheiate la Tribunal, de la începutul activităţii acestei instanţe, se spune: *"Adică trei sute cincizeci şi nouă dele ale pricinilor săvârşite de acest Tribunal al Poliţii de la leat 1831 aug. 15, când au intrat în lucrare, şi până la 31 dec. cu leat 1832, coprinde acest opis, care după poruncă să şi trimise iscălit de noi, 1834 mart. 20. Prezident Tribunalului Poliţiei, Ştefan serdar"* (AS Mun.Buc., inventarul fondului Tribunalul Poliţiei din Bucureşti, 1831-1840, f.29v.)

310 Din perioada 15 aug. 1831 - sept. 1836, cât a fost el prezident, s-au păstrat 2226 de dosare de judecată. Pricinile de judecată erau pentru lucruri mărunte: închirieri de prăvălii, simbrie, bătăi, furturi, "rea căsnicie" etc.

311 Iată, de exemplu, un extras din statul de salarii pe luna ianuarie, privitor la cronicar:

Lei	Numele lefaşilor ce primesc leafă pă luna lui ghenar 1833	Iscăliturile de primire
500	sărdar Fănuţă, prezedent	Priimit, Ştefan serdar

(ASB, Logofeţia Dreptăţii, judiciare, ds.1/1833, f.148- 149).

312 *Infra*, p.228, nota *o*.

313 ***"Pă temeiu articolului 219 din Regulament şi după cea de toată lauda pildă a preaînălţatului nostru domn, toţi judecătorii, în ziua de Paşti, după sfânta liturghie, cei din Bucureşti în sfânta Mitropolie, slujind mitropolitul sau unul din episcopi, şi cei du prin judeţe în biserica cea mai de căpeteniea oraşului acelui judeţ, iarăşi după sfânta liturghie, faţă cu trei preoţi îmbrăcaţi cu sfintele văşminte, cu ocârmuitorul i cu mădularele Sfatului Orăşenesc, vor glăsui următorul jurământ, fiecare pe rând:***

« Jur pe sfânta Evanghelie şi în numele domnului Isus Hristos că voi păzi neclintit toate formele Regulamentului i pravila ţării şi-mi voi da hotărârea sau părerea în cuget curată, fără vreo părtinire de enteres particular, frică sau hatâr ».

Asemenea va urma şi logofătul Dreptăţii, dimpreună cu directorul, procurorii, grefierii şi toţi amploiaţii părţii judecătoreşti, făcând fiecare jurământul pe rând. 1836, ghenarie 18" (ASB, Obişnuita Obştească Adunare a Ţării Româneşti, ds.134/1836, f.2).

"Jurământul legiuit" a fost prestat şi de funcţionarii statului din Moldova, tot în 1836. La 5 sept. 1836, cu adresa Marii Postelnicii, se dădea poruncă Divanului Ţării de Sus din Moldova, în urma hotărârii Sfatului Administrativ şi după porunca domnului, ***"ca toţi fonciionerii aflători în slujbele statului să săvârşească giurământul legiuit la art. 408 din Organicescul Regulament"*** (BA, ms.351, f.87v.).

314 Iată conţinutul ofisului domnesc:

"Văzând raportul cu no.10.687, ce ni s-au înfăţişat de către acel Departament, prin care ne arată că sărdarul Fănuţă, prezidentul Judecătoriii Poliţii oraşului Bucureşti, nu au voit a săvârşi jurământul prescris prin Organicescul Regulament, şi că fără îndeplinirea unei asemenea formalităţi nu poate a mai ochiuparisi urmarea lucrărilor acelui post, într-al căruia loc ne recomandariseşte pe pitarul Dimitrie Piersiceanu, carele are cuviincioasa destoinicie pentru asemenea însărcinare, priimim de bună chibzuirea acelui Departament şi întărim pe mai sus numitul pitar Dimitrie Piersiceanu de prezedent al Tribunalului Poliţii, în locul sărdarului Fănuţă

Dumnealui şeful Departamentului Dreptăţii va aduce această poruncă a noastră la îndeplinire. Alexandru Ghica. Anul 1836, avgust 29" (ASB, Logofeţia Dreptăţii (Ministerul Justiţiei), Judiciare, ds.2/1836, f.127).

315 Prin adresa din 31 aug., cu care Departamentul Dreptăţii comunica Tribunalului Poliţiei noua numire, se preciza că: ***"leafa cuvenită acestui post pentru 11 zile din avgust, socotită de la 17 şi până la 29, cât s-au aflat vacant, să să trimită la Logofeţie"***, (*ibidem*, f.128), ceea ce dovedeşte că de la 17 aug. el nu mai era în slujbă.

316 *Ibidem*, f.131, Vezi şi "Buletinul Oficial", nr.27, din 4 sept. 1836, şi facsimil nr.14.

317 *Infra*, p.225-228, poezia: *Cum pre cer şi pre pământ. Regulament vecinic*, scrisă imediat după înlocuirea lui, în sept. 1836.

318 Vezi poeziile: *Mâhnire tot pentru jurământ* 1838 noiemvrie (*Infra*, p.230-231) şi *Cumpăna* (*Infra*, p. 231-232).

319 Val.Al.Georgescu, *Manualul de legi al lui M.Fotino*, p. 1509, nota 1.

320 BA, ms.5149, f. 108. Textul respectiv a fost anulat ulterior de Gr. Tocilescu.

321 *Infra*, nota 323.

322 *Infra*, p. 274, vers 657-658.

323 Iată conţinutul scrisorii : *"Preaînălţate doamne,*

Cât am fost în viaţă nu am supărat pă măria-voastră, tot nădăjduind că vă veţi aduce aminte şi de mine negreşit, ca de un mai de aproape cunoscut şi din slăvita casă şi din credincioase slujbe chear şi cu înălţimea voastră împreună. Dar, fiindcă poate vreo pâră mincinoasă despre un vrăjmaş, carele au vrut să mă dăpărteze din preajma măriei- voastre, ştiindu-mă mai dinainte, din cercări, că am fost iubitor de adevăr şi că prin acesta (băruind el, ticălosul) cum să nu va putea ajunge la ale lui scopuri, dând eu de faţă întreg măriei- voastre întru cunoştinţă, precum şi mă cunoaşteţi din cercări. Şi cunoscut sunt, îndrăznesc a zice, la toată obştea că niciodată nu m-am abătut de la dânsul în diastimă de ani patruzeci, trecând prin mai multe slujbe ale patriei, tot cinstit şi neprihănit nicicum. Aşa, pesemne, un diavol ca acela prin momelnice cuvinte amăgind pă măriia-voastră, socotindu-l de bun voitor (cum s-au întâmplat după vremi la mulţi împăraţi şi domni), m-aţi dăpărtat şi m-aţi horopsit cu totul. Şi mă face să o crez aceasta că s-au întâmplat aşa, căci după ce aţi domnit, înfăţişându-mă şi eu după datorie şi ca om nădăjduind ceva bine mai mult şi decât alţii, pentru cunoştinţa ce mai sus am zis, nu numai nu v-am cunoscut atunci cu vreo urâciune asupră-mi, ci cu totuluşi împotrivă, că în vederea obştii m-aţi întrebat pentru starea mea şi a familiei mele, arătându-mi prin aceastea acelea ce şi eu le nădăjduiam de la înălţimea voastră fără cea mai mică îndoială, ştiindu-mă mai vârtos şi de mai înainte asuprit cu neîmpărtăşirea de legiuitele drepturi ce mi s-au cuvenit. Dar însă atunci încai ştiu că în slujbe interesate obştii aflându-mă şi iar de adevăr şi de dreptate ţiindu-mă cu toată puterea, negreşit nu le-am fost în plăcere.

Dar cerul ştie judeca şi plăti fişcăruia după ale lui fapte. În zilele măriei-voastre, ce mai fu, decât o zavistie grozavă, ca să văţiu negru în ochi, cine ştie ale ei meştejucitoare lucrări ca ce fel vor fi fost de au putut să vă înduplece a crede!

Încă şi altă întâmplare şi mai mult m-au încredinţat de părinteasca măriei-voastre îngrijire pentru mine şi familia mea, că iar la o înfăţişare m-aţi întrebat, cu fireasca blândeţe ce o aveţi, un dar mai mare peste celelalte, că fericiţi, zice, cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul, adăogând a-mi zice că aţi înţeles cum că mi s-ar fi îngreuiat familia. Apoi nu a trebuit să aştept de la înălţimea-voastră îndreptare la asupririle ce le cercai mai înainte, şi în zadar cu totul! Dar, iar adaog a zice că zavistiia şi acum toate le-au răsturnat, fie că zavasnicul niciodată sfârşit bun n-au dat şi crez că şi acesta, după al lui ticălos sfârşit, să va cunoaşte cine au fost, şi atunci vă veţi aduce aminte de mine şi de dreptatea mea, nu mai puţin veţi şi cunoaşte cât poate omul ficlean şi veţi hotărî cu adâncă milostivire a-mi sprijăni soţia (carea cu negrile după petrecania mea să înfăţişează cu această preaplecată jalbă, precum eu o am povăţuit),

ca să-şi poată uşura sarcina cu care o las, adică cu fată mare de măritat, botezată de marea bănească Brîncoveanca (acum cuvioasa maică monahiia, cu mâinile măriii-sale foştii Doamne Zoii), şi cu doi feciori nevârsnici. Cel mai măricel, Iancul, izbutit este în limba elinească şi franţozească şi are plecare şi spre mai înalte învăţături, pre carele ar fi de folos când l-aţi primi înălţimea voastră în luminatul palat, să crească şi să procopsească acolea, ca un fiu de tată sârman, în domneştile şi părinteştile măriei-voastre blajâne braţe, căci este cu fire bună şi din tragere de neam cinstit despre amândoi părinţii, iar nicidecum din sămânţă proastă. Iar cel mic, Athanasie, încă este micşor, merge pă patru anişori, nădăjduind eu prin acestea că cele ce au pierdut părinţii din zavistie să vor adaoge lor şi mai cu prisos de la mila măriei-voastre. Iar după acestea toate, mărturisindu-mă înaintea lui Dumnezeu şi prin aceasta şi înaintea înălţimii-voastre, că de côte am fost ponosluit sânt cu totul limpede, mă rog măriei-voastre fierbinte ca, şi daca, ca de un purtător de greutăţi multe, să va fi atins şi de duhul înălţimei-voastre vreo scânteie de bănuială, să o dăpărtaţi cu totul, cum şi, dacă şi prin neştiinţă voi fi greşit întru mici lucruri, să mă iertaţi. Şi ierte Dumnezeu şi pă măriia-voastră şi pre toată lumea, şi ea pre mine, păcătosul.

Deci acum mai ramâind a-mi împlini neapărată datorie către înălţimea-voastră, din tot sufletul vă urez viaţă îndelungată şi fericită în doaă, întărire întru luminatul scaun şi izbândă asupra vrăjmaşilor măriei-tale şi ai preadrăguţii mie patrie.

Al măriei-voastre preaplecată slugă, Ştefan Fănuţă serdarul".

A adăugat pe margine mai târziu:

"Această jalbă făcând-o către măria-sa fostul domn Bibescul, şi mie încă dăruindu-mi Dumnezeu viaţă şi pînă în domnia frăţâne-său, măriii-sale Barbu Ştirbei, carele nu mai puţin mă cunoaşte şi am auzit de la înălţimea sa cuvinte dulci şi mângâietoare şi şi cu mirare cum în zilele frăţâne-său, Bibescul, să fiu eu dăpărtat din slujbele patriei. Acum dar, daca în zilele înălţimei sale îmi va fi sfârşitul vieţii, poate Natalia cu copii miei să meargă să i-o dea cu toată îndrăzneala, ca către cel ce şi măria-sa este însărcinat cu familie grea, după care sunt şi bine şi prea mult încredinţat că nu să va întoarce a nu îmbrăţişa şi familia mea cu părintească şi domnească dragoste, în chipul ce jalba aceasta către frăţiorul său iubit, Bibescul, pă larg cuprinde. Ştefan serdarul. 1849, iulie 11".

(BA, ms.5149, f.1, orig., fără dată. L-am datat cu 1847, după menţiunea din text că fiul lui, Athanasie, când s-a redactat documentul mergea pe 4 ani. Fiind născut la 3 sept. 1843, înseamnă că împlinea patru ani la 3 sept. 1847. Deci documentul a fost scris înainte de această dată, dar în anul 1847). Vezi şi *Infra*, facsimil nr. 13.

324 *Infra*, p.233.

325 AS Mun.Buc., Agia oraşului Bucureşti, ds.2063/1840, f. 34.

326 În catagrafia caselor din vopseaua de Negru, întocmită în sept. 1831, pe mahalalele ei, în mahalaua Vergu, la nr. 446 este casa *"dumnealui serdar Ştefan"* (AS Mun.Buc., Primăria Municipiului Bucureşti, ds.12/1831). La 20 mai 1833, Comisia vopselii Negre trimitea Sfatului Orăşenesc "Catastih, pe mahalale, de toţi lăcuitorii ce sunt deputaţi,

alegători sau deputaţi ai mahalalelor, ori mădulari ai Sfatului". Tabelul cuprinde rubricile: *Nr. casei, Numele, Vârsta mai sus de 25 ani, Acareturi, Preţul - lei*, care au fost completate astfel pentru cronicarul nostru: 446; sardar Fănuţă; 60; casa sa bună; 20000 (AS Mun.Buc., Primăria Mun.Buc., ds. 1/1832, f.77). La fel a fost preţuită casa şi la alegerile din 1836 (AS Mun.Buc., Vornicia oraşului Bucureşti, ds. 28/1836, f.44). De remarcat că în alte documente casa are nr. 805, dar în 1847 a avut loc aşezarea noilor tăblite la case în urma reorganizării mahalalelor, şi nr. 805 este arătat ca număr vechi (AS Mun.Buc., Comisia de Poliţie Culoarea Negru, ds. 45/1847, f. 35).

327 La mahalaua Vergului, la rubrica boieri pământeni apare: ***Fănuţă sin Ioan starostea ; sărdar*** (sărdar este la rubrica: "cinul caftanului") - AS Mun.Buc., Vornicia oraşului Bucureşti, ds. 11/1831, f. 42.

328 Este vorba de fapt despre o altă casă a sa, din mahalaua de Roşu, la nr. 533 (ASB, Vornicia din Lăuntru, Eforia indemnizaţiilor, compensaţiilor şi pensiilor, ds.19, f. 7-8).

329 AS Mun.Buc., Primăria Mun.Buc., ds. 48/1842, f.1.

330 AS Mun.Buc., Agia oraşului Bucureşti, ds. 2063/1840, f. 14, 19.

331 AS Mun.Buc., Primăria Mun.Buc., ds. 39/1841, f. 3, 7; vezi facsimil nr. 15.

332 În acţiunea întreprinsă de mahalagiii din Vergu pentru aşternerea uliţei lor cu cladarâm, Ştefan serdar a fost purtătorul lor de cuvânt. La 13 aug. 1837, Sfatul Orăşenesc, din care făcea parte şi el, scria arhitectului oraşului că mai mulţi proprietari din mahalaua Vergului au cerut aşternerea cu caldarâm a "uliţii de acolo" (AS Mun.Buc., Primăria Mun.Buc., ds. 31/1837). În 16 aug., Ştefan serdar, Ştefan Ogrădeanu şi alţi mahalagii arătau Sfatului, din care făceau parte şi cei doi, că pentru facerea caldarâmului din mahalaua lor, ***"adică de la poarta d-lui Mihalache Mareş în sus, până în poarta d-lui serdarului Ştefănică şi de acolea până dincolo de poarta d-lui stolnicului Iancu Donea"***, au încheiat contract cu un Costache Ruciu (***Ibidem,*** ds. 44/1837, f. 3). Ştefan serdar trebuia să plătească 528 de taleri pentru caldarâm, din care achitase 481 taleri (***Ibidem,*** f. 42 v.). În noiembrie 1838, caldarâmul nu era făcut şi, la 22 ale lunii, Sfatul Orăşenesc scria arhitectului oraşului, că ***"După cererea proprietarilor uliţii du pă dinaintea caselor d-lui serdarului Ştefan, pentru aşternerea ei cu piatră"***, să meargă şi să măsoare câţi stânjeni revin fiecăruia (AS Mun.Buc., Primăria Mun.Buc., ds. 41/1838, f. 1). În timp ce, în 1838, serdarul, împreună cu Iordache Dobrescu vameşul, arată că drumul este aşa de stricat de necontenita trecere a nisiparilor, încât ***"însine nu mai avem pă unde să ne aducem ale caselor trebuincioase şi deoarece Comisia vopselii îi sileşte neîncetat la dregerea lui, au hotărât să-l aştearnă cu caldarâm"*** (AS Mun.Buc., Primăria Mun.Buc., ds. 65/1838, f. 2). În 1840 caldarâmul tot nu era făcut şi, venind toamna, Ştefan serdar scrie o cerere către Sfatul Orăşenesc, semnată şi de vameşul Iordache Dobrescu, prin care se solicită amânarea lucrărilor până în primăvară, căci între timp ei au mai dres drumul (***ibidem,*** f. 27 - autograf Ştefan serdar). Revine cu o nouă cerere, la 20 ale aceleiaşi luni (***ibidem,*** f. 47). În urma unor noi estimări asupra preţului, lucrarea începe în 1842, când serdarul mai datora 407 lei, iar vameşul Iordache Dobrescu 335 lei, pe care nu voiau să-i mai plătească până ce nu se termina lucrarea (AS Mun.Buc., Primăria Mun.Buc., ds. 2063/1848, f. 19, 27, 34). Aceeaşi datorie o avea şi în anul 1843, în august, şi nu voia să o plătească până nu se va fi ridicat

pământul şi nu se finaliza lucrarea (*Ibidem*, f. 58).

333 Incendiul a fost descris, în versuri, şi de Anton Pann, în ***Memorabilul focului mare întâmplat în Bucureşti în zioa de Paşti, anul 1847, martie 23.***

334 G.C. Mano, ***Documente din secolele al XVI-lea - XIX-lea privitoare la familia Mano***, Bucureşti, Tipografia Curţii Regale, F. Göbl şi Fii, 1907, p. 595.

335 AS Mun.Buc., Comisia de Poliţie a culorii de Negru, Bucureşti, ds. 24/1847, f. 34.

336 BA, ms.5149, f.124 v. Despre portretul făcut în acelaşi an, 1847, vezi poeziile sale,***Către cel ce se uită la cadra mea,*** şi ***Altele tot la închipuirea mea*** (***Infra***, p.239).

337 ***Infra***, p. XCIV- XCV, nota 432.

338 AS Mun.Buc., Primăria Mun.Buc., ds. 83/1847, f. 50.

339 ***Ibidem***, ds. 96/1850.

340 Mahalaua Alexe, zisă aşa de la biserica cu acelaşi nume, construită în 1812 de un Alexe şi de soţia lui, Maria, se afla peste Dâmboviţa. Biserica se găseşte acum pe Calea Şerban Vodă. Câteva date referitoare la ea şi o sumară bibliografie, la N. Stoicescu, ***Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din Bucureşti***, Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R., 1961, p. 166.

341 ***Infra***, p. XC-XCI, nota 388.

342 Mitrica, la rubrica: ***Anul, luna, ziua îngropării*** are completat: ***1853 nov. 13***; la ***Numele, porecla şi meseria mortului***, este: ***Serdaru Ştefan, mahalaoa Biserica Alexe***; la ***Numele preotului care a îngropat pe mort***, este: ***preot Ilie*** (AS Mun.Buc., Colecţia Registre Stare Civilă, Biserica Negustori, Morţi, 1832-1865, nr. 143, f. 133 v., înregistrarea nr. 7/1853).

343 La 29 apr. 1875 au avut loc alegerile pentru Colegiul al treilea din Cameră. Secţiunea a IV-a, din culoarea Albastră, făcea alegerile "în localul ofiţerului Stării Civile, pe str. Radu Vodă, casele d-nei Natalia Fănuţă" (C.Bacalbaşa, ***Bucureştii de altădată, 1871-1884***, I, Bucureşti, Ed. "Universul", 1927, p. 160). În bugetul casei comunale a Primăriei Bucureşti, pe 1879, tipărit, la p. 36, aflăm că Natalia Fănuţă primea 998,74 lei ca chirie anuală pentru casă (ASB, Ministerul de Interne, Comunale, inventar 318, ds. 1/1879, f. 53 v.).

344 ***Infra***, p. XC, nota 388.

345 ***Supra***, p. LXXVI, nota 252.

346 AS Mun.Buc., Primăria Mun.Buc., ds. 83/1847, f. 26.

347 Iată câteva exemple: în 1832 se judeca cu un Ioan Prodan pentru chiria hanului de pe Podul Târgului de Afară şi pentru nişte vin (AS Mun.Buc., Agia oraşului Bucureşti, ds. 568/1832, f.1, 2); tot în 1832, cu cojocarul Nica pentru închirierea unei prăvălii (***supra***, p.LXVIII, nota 193). Cu tot angajamentul luat, la 23 apr. 1836, Ioan Manolescu, prin ***"Zapisul mieu la mâna dumnealui biv vel serdar Ştefan Ion, precum să să ştie că mi-au dat cu chirie cârciuma de la hanu dumnealui du pă Podu Târgului de Afară (ce să numeşte al Pascului), însă cârciuma cu odaia ei i cu un foişor din jos şi cu pimniţa dedesupt i grajdul şi odăile de jos, din curte, în soroc de un an, adecă de***

la Sf. Gheorghe cu leat 1836 până la viitorul Sf. Gheorghe cu leat 1837, şi cu chirie de lei 1000, ..." (AS Mun.Buc., Tribunalul Poliţiei Bucureşti, ds. 7649/1837, f. 8), în 1837 se afla în proces cu serdarul şi acesta se plângea preşedintelui Tribunalului Poliţiei Bucureşti: *"Vedeţi bine, frăţioare, că cu ale noastre pătimim cu şireţii. Foarte te rog mântuieşte-mă de dânşii. Rog şi pă ceilalţi boieri sa-mi facă această facere de bine şi voi rămânea îndatorat..."* (*ibidem*, f. 10). Starostele de evrei Leiba Abrucovici, în 25 oct. 1836, lua cu chirie de la "arhon serdar Ştefănică" 2 odăi "de la hănişorul d-lui ce-l are pe podul Aghenţii Vechi", dar în 1837 avea judecată cu "serdarul Ştefan Fănuţă" pentru chirie, ceea ce nu-l împiedică pe acesta să-i închirieze încăperile şi în 1837 (AS Mun.Buc., Tribunalul Poliţiei Buc., ds. 3848/1837, f. 2, 3, 7).

348 AS Mun.Buc., Primăria Mun.Buc., ds. 83/1847, f. 298.

349 *Supra*, nota 347. În documente apare ca fiind fie pe Podul Târgului de Afară (Calea Moşilor), fie în mahalaua Sf. Gheorghe Vechi (care îşi luase numele de la biserica cu aceeaşi numire, acum în Calea Moşilor), sau hanul din mahalaua Silvestrului de pe podul Târgului de Afară. Că hanul de "pă podu Târgului de Afară (ce să numeşte al Pascului)" este acelaşi cu cel de "pă podul Târgului de Afară, în mahalaua Silvestrului" ne-o dovedesc documentele din dosarul de judecata avută de proprietar, Ştefan Fănuţă, cu chiriaşul (AS Mun.Buc., Tribunalul Poliţiei Buc., ds. 7649/1837). Despre hanul Pascului nu amintesc nimic lucrările consacrate hanurilor bucureştene şi nici cele privitoare la istoria capitalei (George Potra, ***Hanurile bucureştene***, Bucureşti, 1943; N.Stoicescu, ***Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din Buc***; C.C.Giurescu, ***Istoria Bucureştilor***, ed. II-a, Bucureşti, Ed. Sport- Turism, 1979).

350 Planul a fost ridicat între anii 1844-1846. Locul clădirii se află pe planşa 51 (vezi şi *Infra*, facsimil nr. 14).

351 Angaja oameni care îngrijeau de vii, dar cu unii din ei avea şi necazuri, ca, de exemplu, cu Ion Ungureanu (AS Mun.Buc., Agia oraşului Buc., ds. 263/1834, f.1.).

352 *Ibidem*, ds. 568/1832, f.1, 2.

353 Prima vânzare a făcut-o înainte de 11 apr. 1836. Iată jalba Smărandei adresată Judecătoriei de Ilfov pentru adeverirea acestei vânzări:

"Fiindcă, prin alăturatul zapis, am vândut d-lui frati-miu, biv vel sărdar Ştefan Ioan, stânjăni dă moşiie una sută doi şi cinci palme şi parmace dooă, ce-i aveam şi eu dă cumpărătoare dă la cumnată-miiu, Matei Prisiceanul, partea d-lui din trupul dă stânjăni trei sute opt ce să numeşte Prisicenii de Jos, din sud Vlaşca, mă rog cinstitei Mari Logofeţii a Dreptăţii ca după orânduială să să îndrepteze. Plecată, Zmaranda Prisiceanca."

Adeverirea Tribunalului de Comerţ:

"Zmaranda Prisiceanca, prin jalba ce au dat către cinstitul Tribunal, cere a i să adeveri alăturatul zapis, prin care vinde către d. serdar Ştefan Ioan, fratele dumneaei, una sută doi stânjeni, palme cinci, parmace două de moşie din hotarul moşii Prisicenii, din sud Vlaşca, drept galbeni împărăteşti 300, cărua cerându-i-să sineturi doveditoare de stăpânirea acestor stânjeni de moşie, au arătat cinci zapise mai vechi şi un zapis cu leat următor, martie 18, supt iscălitura lui Matei Prisiceanu, prin care vinde

aceşti stânjeni de moşie către vânzătoarea de acum, Zmaranda Prisiceanca, drept galbeni împărăteşti 300, care zapis se vede adeverit şi de cinstita Logofeţie tot într-acest an următor, martie 25, sub no. 48. Aşadar, din sineturile ce s-au aşternut mai sus, dovadă făcându-să că aceşti stânjeni de moşie sunt drepţi ai vânzătoarei Zmaranda, slobodă este a-i vinde, precum zapisul cuprinde. Iar cumpărătorul cercetându-să, s-au aflat frate. 1836, <oct> 15". (ASB Tribunalul Ilfov, Secţia Comercială, ds. 4544/1836, f.1 - jalba nu are an şi am datat-o după ziua înregistrării în dosar) A doua vânzare de moşie în Prisiceni a făcut-o înainte de 22 august, acelaşi an, 1836 (ASB, Tribunalul Ilfov, Secţia Comercială, ds. 4825/1836, f. 1-2).

354 S-au păstrat liste ale boierilor ce aveau scutelnici, în vederea despăgubirii lor. Între serdari apare şi: *"Fănuţă sin Ioan starostea"*, cu 14 scutelnici " (ASB, Vornicia din Lăuntru, ds.3821/1832, f. 548 - "Catagrafia de sumele scutelnicilor pe feţe şi plata urmată la idemnizaţie de la 1 iul. anul 1831 şi până la sfârşitul lui dechemvrie 1832". O asemenea listă a fost publicată în "Analele Parlamentare", II, p. 308). "Regulamentul asupra despăgubirii scutelnicilor", la art. I prevedea: *"Fiindcă toţi scutelnicii vor intra peste puţină vreme în rândul birnicilor, după Regulamentul Organic, şi fiindcă dintr-aceasta va urma o pagubă simţitoare pentru aceia care, după rangul lor, să folosesc de acest privilegiu, stăpânirea [...] socoteşte a da o despăgubire".*

355 Vezi, de exemplu, procesul cu Gheorghe Săvescu, pentru 1000 de lei, împrumutaţi în 1814, care s-a judecat în 1838-1839 (*supra*, p.LX, nota 144; p.LXXV, nota 251; vezi şi AS Mun.Buc., Agia oraşului Bucureşti, ds. 1466/1837 - pe fila 1 a dosarului, jeluitorul este numit: *"dumnealui biv vel serdar Fănuţă"*); cel cu fraţii Velicu şi Slavu pentru o datorie de 1500 de lei (AS Mun.Buc., ds. 1505/1838). În dosarele de judecată consultate există informaţii despre mai multe procese decât am amintit, în care cronicarul a fost implicat.

356 AS Mun.Buc., Agia oraşului Bucureşti, ds. 524/1836.

357 ASB, Departamentul Dreptăţii, Civile, ds. 67/1841, f. 28.

358 Aşa, de exemplu, în 1843 este iniţiatorul plângerii vecinilor săi către Marea Logofeţie a Dreptăţii împotriva nedreptăţii făcute bisericii mahalalei de către Grigore Lepădătescu prin acapararea unui loc al ei (ASB, Logofeţia Dreptăţii, Civile, ds. 563/1843, f.1).

359 *Infra*, p. 264-265, vers 317-318, 341-351.

360 *Infra*, p.266, vers 388-390.

361 *Infra*, p.276-278.

362 ASB, Logofeţia Dreptăţii, Judiciare, ds. 1/1833, f. 344.

363 ASB, Vornicia din Lăuntru, ds.3443/1837, f. 151; şi *Supra*, p. XXXIV.

364 BA, ms. 5149, f. 124.

365 *Supra*, p.LXXXIII-LXXXIV, nota 323.

366 BA, ms.5149, f.108. La fila 36 spune: "La 1853 el moare victimă studiului, la via sa Valea Largă, în jud. Prahova; în octombrie, în decembrie moare, e înmormântat la Biserica Negustori".

367 În fondul arhivistic Prefectura judeţului Prahova, aflat la AS, Filiala Prahova,

sunt dosare intitulate *Grabnice morţi în judeţ*, sau *Incendii în judeţ*. Pe anul 1853 nu există însă dosar cu "morţile grabnice", iar în cel despre incendii nu am găsit nimic.

368 Gr. Tocilescu arată că a murit în decembrie, dar, probabil, Natalia uitase luna în care decedase soţul ei, după cum a uitat şi ziua, atunci când istoricul a stat de vorbă cu ea, la 36 de ani de la data când a avut loc decesul.

369 BA, ms 871, f. 5v., nr. 104.

370 *Supra*, p. LXXXVI, nota 342.

371 G. Potra, ***Documente privitoare la istoria oraşului Bucureşti (1821- 1848)***, Bucureşti, 1975, p. 80-81; după ASB, ms.162, f. 28v.-29.

372*Infra*, p. 164.

373 Informaţia despre moartea acesteia o dă Tocilescu: ***"A fost nenorocit în familia sa: de trei ori căsătorit, prima soţie i-a murit, ca şi copilul Constantin în 1828, a doua soţie, Hrisi, moare în 1830, a treia soţie - d-na Natalia Fănuţă - face doi copii: Iancu, care moare pe la 1864, şi Atanasie, fostul maior în retragere"*** (BA, ms. 5149, f.108).

374 *Ibidem*, f.123-124 v.

375 *Infra*, p. 215-217. Versurile următoare ne determină să credem că era şcolar: ***"Acasă, la shoală,/ Sănătos, în boală/ Cu ea petreceam"***.

376 Vezi poezia *Epitaf* (*infra*, p. 219). Anul căsătoriei îl presupunem , ştiind că au trăit împreună 3 ani şi ea a murit în luna mai a anului 1831.

377 *Infra*, p. 218.

378 *Infra*, p. 220, nota *k*.

379 *Infra*, p.219.

380 *Infra*, p. 220, nota *j*.

381 *Supra*, p. LXVIII, nota 192.

382 Iată un fragment din acest raport: ***"Printr-acest raport al nostru facem arătare cinstitei Mare Logofeţii că noi, fraţii răposatei surorii noastre Hrisi, ce au ţinut întru căsătorie pă dumnealui sărdar Ştefan Ioan, la desfacerea ce am avut cu dumnealui pentru zestrile surorii noastre, ni s-au căzut din toată periusiia zestrei cironomiie dălei 21754, bani 80, precum să arată în alăturatul izvod dă desfacere între noi, fraţii, cu dumnealui sărdaru, care este adeverit şi dă cinstita Mare Logofeţie a Dreptăţii"***. În continuare, fraţii Arion arată cum au împărţit zestrea înapoiată de cumnatul lor. Semnează: Maria, Costache, Ianache paharnic, Ecaterina. Pe lângă aceştia mai era şi slugerul Fotache Arion, care nu semnează, deoarece era "smintit la minte" (ASB, Logofeţia Dreptăţii (Ministerul Justiţiei), ds. 13082/1832).

383 Textul poeziilor, *infra*, p. 219-220.

384 *Infra*, p. 327-328, nota 272.

385 *Supra*, p. LXXII, nota 222.

386 *Supra*, p. LXXXIII-LXXXIV, nota 323.

387 Teodor Coadă fusese avansat, din praporgic, la gradul de paruciuc, la 23 apr.1844, iar în 1851 la gradul de căpitan (BA, ms.872, f. 176, nr. 352). La 10 mai 1850, prin porunca domnului B.D.Ştirbei, parucicul T.Coadă a fost numit la Şcoala Militară, fiind

însărcinat cu paza disciplinei şi a bunei orânduieli (ASB, Departamentul Ostăşesc, Divizia 3 teritorială, ds. 259/1850, f. 64).

388 Iată conţinutul acestui important document, în care se întâlnesc toate variantele numelui cronicarului: Ştefan serdar, Ştefan Ioan serdar, serdarul Fănuţă, pitarul Ştefan:

"Cu ajutorul lui Dumnezeu, foaia zestrii preaiubitei mele fiică, Elisavetii:

Un han în mahalaoa Sfântului Gheorghe Vechi, ce încheie patru prăvălii în faţa podului care merge spre fosta piaţa Ferasca, împotrivă de casa cocoanii Efrosinii Căţăneaschii, care han este cu pământ moştenesc, şi prăvăliile au a să închiria de la 23 aprilie viitor, cu următorul leat 1853, de către zestraşi. Alt han, tot cu pământ moştenesc, după podul lui Şerban Vodă, ce să zice şi al Beilicului, în mahalaua numită <Alexe>, încheind şi acesta iar patru prăvălii în pod, şi cu locul de alături, începându-se adică din poartă şi mergând pă lângă casa mea, ce o am acolea, adică alături cu zidul ei şi iar mergând în jos pă lângă îngrădişul curţii casei, şi tot în jos, până în fund, precum să află îngrădit cu scânduri întru dăspărţire dăspre vecini. Pă care loc este şi o clădire de grajd cu şopron de scânduri. Pă care şi aceste prăvălii are a le închiria zestraşul tot de la aprilie viitor 23, leat 1853.

Un inel manopetro de diamant, pentru schimb;

Un tacâm de doăsprezece cuţite, cu furculiţe şi lingurile lor de argint;

În naht galbeni împărăteşti chesariceşti 1000, adică o mie;

Pentru gardirop asemenea galbeni împărăteşti 200, adică doă sute;

Acestea de la noi cu blagoslovenie, iar Dumnezeu bogată milă şi dar,

Ştefan serdarul, însumi am scris şi am iscălit. 1853 februarie 16.

Am văzut şi m-am multumit, căpitan T.Coadă

Toate cuprinse în mai sus arătata foaie li-am primit pe deplin şi nu mai am nici o pretenţie, căpitan T.Coadă 1853 februarie 19."

<Cercetarea făcută de Tribunalul Comercial Ilfov pentru cele două hanuri din foaia de zestre>:

"La Departament. Conform poruncii cinstitului Departament, no 1922, de la 6 martie corent, prin care se scrie a se face cercetare pentru dreptul de proprietate a nemişcătoarelor ce se dau zestre de către dumnealui serdarul Ştefan Ioan fiicii dumisale, s-au îndeplinit cele de cuviinţă din partea acestui Tribunal. Cât pentru dreptul de proprietate văzându-se cele următoare:

- Anul 1815 aprilie 4, carte de lisitaţie, în forma ce se păzea atunci, cu întărire domnească dată la 7 aprilie acelaşi an, prin care se vede că vânzându-se la mezat nişte prăvălii ale răposatului serdarul Ghiuloglu, după cererea soţii sale, s-au cumpărat de către dumnealui pitarul Ştefan, zicând dar domnul înzestrător că aceste prăvălii sunt acele ce se numesc în foaie hanul din mahalaoa Sfântului Gheorghe Vechi.

- Anul 1853 martie 14, dovadă înscrisă, adeverită de Comisia de Albastru, din anul corent, sub no. 378, prin care cei subscrişi într-însa, duhovnicul Vasile, Costache Donici, Marin Ioan,... (indescifrabil), *Stancu şi Slav, mahalagii, arată cum că hanul cu patru prăvălii din podul din mahalaoa Alexe sau Slobozia este bun şi drept al*

dumnealui serdarului Fănuţă, stăpânindu-le de mai mulţi ani. Pe care această mărturie a dat mulţumire domnul zestraş cu deslușire că s-au încredinţat cum că este adevărată proprietate a domnului înzestrător.

Aşadar din cele descrise se făcu încredinţare pentru dreptul de proprietate ce-şi exersează domnul înzestrător asupra acelor două acareturi ce dă zestre, iar din căutarea ce să făcu ofiselor cancelarii nu a mijlocit nici o împrejurare popritoare dă zălojiri, secfestru sau pretenţie de zestre.

De aceia şi Prezedenţia cele aflate supune la cunoştinţa cinstitului Departament, această alegere, potrivit jurnalului încheiat de complet. 1853 martie 20".

<Altă cercetare>:

"S-a căutat opisul de zălojiri şi secuestre pe numele de Ştefan Ioan şi s-a găsit privitoare la hanul din mahalaoa Sf. Gheorghe Vechi, în anul 1850, împrejurarea descrisă în dela cu nr. 6, iar în buletin s-a găsit numele său trecut pe buletinul cu nr. 68 şi 101, din anul 1843, şi în cel cu nr. 59, din anul 1847. Asemenea s-a căutat opisele şi buletinele şi pe numele Fănică Ioan, şi nu s-a găsit nici o împrejurare care să privească la mai sus pomenitul han. A. Petrescu" (ASB, Tribunalul Ilfov. Secţia Notariat, ds. 282/1853, f.1v.-3, 5-6).

389 Din anul 1912 găsim un *"Tablou brodat în mătase şi fir de aur, după o pictură bizantină, executat de d-na Alexandrina Th. Marinescu-Coadă Expus la Ateneul din Bucureşti cu ocazia concursului pentru catedrele de artă decorativă şi lucrări de ceramică"* (ASB, Fototeca, F I 7290).

390 Gh.Bezviconi, *Necropola Capitalei*, Bucureşti, 1972, text dactilografiat şi multiplicat, p. 96.

391 *Supra*, p. LXXXIII-LXXXIV, nota 323.

392 Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică, *Calendare şi almanahuri româneşti 1731-1918. Dicţionar bibliografic*, Bucureşti, 1981, p. 82.

393 Arh.St.Buc., fond Flondor, ds. I/43, f. 183-184.

394 Cântecul îşi avea originea într-o întâmplare tragică la care asistaseră poetul şi compozitorul: la 10 mai 1858, tânăra şi frumoasa Ioana ducându-se la pescuit s-a înecat în Teleorman; cântecul a avut o a doua viaţă cu câţiva ani în urmă (prin 1870), după ce iubita poetului Geanoglu s-a înecat la Tei, crezându-se că a fost creat atunci (N.Vătămanu, *Cântece uitate*, în *Odinioară în Bucureşti*, Bucureşti, 1975, p. 190). Şi C.Bacalbaşa socotea că poezia a fost scrisă cu puţin timp înainte de venirea lui în Bucureşti (1871) şi că aparţinea lui Geanoglu. Îngrijitorii recentei ediţii a vol. I al lucrării lui, *Bucureştii de altădată* (Editura Eminescu, Bucureşti, 1987, p. 73, nota 230), Aristiţa şi Tiberiu Avramescu, fac însă corectura necesară şi mai precizează, citându-l pe Şt. Cazimir, că romanţa devenise atât de populară încât "o cânta şi Leana în piesa lui Delavrancea, *Hagi-Tudose*". Despre această poezie şi autorul ei ştia şi Gr. Tocilescu, căci el face următoarea însemnare: *"Fiul lui Fănuţă a făcut <poezia la> frumoasa Ioana"* (BA, ms.5149, f.112).

395 Cartea se află la Biblioteca Academiei şi a fost cuprinsă în: D.Iarcu, *Bibliografie chronologică romană sau Catalogu generalu de cărţile romane imprimate de la adoptarea imprimeriei 1550-1873*, ed. II-a, Bucureşti, 1873, p. 77, dar numele lui,

dintr-o eroare de tipar, apare I. Cănuţă.

396 S-au păstrat statele de lefi ale elevilor conductori. Astfel, Ioan Fănuţă primea 140 de lei pe luna nov. 1852 (ASB, Ministerul Lucrărilor Publice, ds.193/1852, f. 489), iar după 1855 câte 150 de lei pe lună (*Ibidem*, ds.149/1855, f.162; ds.151/1856, vol. I, f. 58, 95, 167, 227, 345, vol. II, f. 67, 142, 264, 324; ds. 88/1837, f. 42v.). Mulţumim şi pe această cale dr. inginer N. Leonăchescu-Năndraşu, pasionat cercetător al istoriei realizărilor tehnice româneşti, pentru semnalarea acestor informaţii.

397 Gr.Tocilescu dă ambele date (BA, ms.5149, f.108, 123).

398 La 1862, mama lui, Natalia Fănuţă, a scos o copie după actul de naştere al fiului ei: *"Nifon, cu mila lui Dumnezeu, Arhiepiscop şi Mitropolit al Ungro-Valahiei. D-ei Natalia Fănuţă, soţia răposatului serdar Ştefan Ion, prin petiţia registrată la no. 1874, cerând a i să da act pentru naşterea şi botezul fiului sau, Anastasie, ce s-au urmat în anul 1843, în mahalaoa Vergului, din capitala Bucureşti, s-a căutat în condica metrică a acei biserici pe arătatul an una mie opt sute patruzeci şi trei şi s-a găsit trecut la no. 14 în chipul următor:*

« Septembrie trei născut, septembrie trei botezat, Anastasie, muma Natalia, tatăl Ştefan Ion, naşă Maria păhărniceasa, obrazul bisericesc, preotul Ruse »".....

No.1602, 1862 iun. 14". (AS Mun.Buc., Colecţia Registre Stare Civilă Bucureşti, Culoarea Roşie, Căsătoriţi, ds. 57/1873, f.6. Pe verso-ul filei a doua se află însemnarea Nataliei Fănuţă, făcută cu litere chirilice: *"Actu de vârstă a lu Tănăsică"*). Registrul în care a fost făcută înregistrarea naşterii lui Atanasie se află la AS Mun.Buc., Colecţia Registre Stare Civilă Bucureşti, Biserica Vergu, Botezaţi, 1832-1865, nr. 340, f. 88v., nr. 14/1843). În evidenţele militare apare ca fiind născut la 26 apr. 1841, fără să ne putem explica de ce natură este eroarea.

399 A avansat astfel: La 1 iul. 1861 - brigadier, 15 sept. 1861 - sergent, 24 ian. 1864 - sublocotenent, între 18 nov. 1869 - 30 iun. 1876 a fost mai mult inactiv din cauza unei infirmităţi; la 14 mart. 1877 - căpitan. Toate aceste date se găsesc în *Anuarul armatei române pe anul 1880*, p. 369.

400 Pentru toate acestea, vezi: *Anuarul armatei române pe anul 1880*, p. 71; *ibidem*, pe anul 1882, p. 115, 454; *Anuarul oficial al armatei române, pe 1883*, p. 439; *ibidem*, pe 1884, p. 460; *ibidem*, pe 1885, p. 383; *ibidem*, pe 1886, p. 401; *ibidem*, pe 1887, p. 420. În cel pe anul 1883, comandant al Divizionului de jandarmi apare Baldovici Nicolae.

401 Dr. C.Severeanu, *Din amintirile mele (1853-1929)*, II, Bucureşti, 1930, p. 231-235. Scrise la peste 30 de ani de la evenimente, rândurile despre Fănuţă păcătuiesc prin inexactitatea celor relatate. Se spune despre maior: *"El era un bon garçon fără multă instrucţie, nici chiar militare, era liberal, pentru aceea i se şi dăduse un post de încredere în capul jandarmeriei. Era dintr-o familie de oameni cumsecade şi cu avere. Fănuţă pusese ochii pe fata lui Athanasiu şi, profitând de situaţia de ofiţer şi de relaţiile ce el avea cu Poliţia şi chiar cu învoirea fetei, a furat-o"*. Povesteşte cu haz discuţiile ce s-au purtat despre acest furt, între participanţi fiind şi Lascăr Catargiu. După cum vom vedea mai jos însă, el s-a căsătorit cu fata unui Anghelovici, dar Severeanu confundă pe Athanasiu cu

Anghelovici. Athanasiu era de fapt alt ginere al lui Anghelovici, fiind căsătorit cu Ecaterina, care credem că era mai mare decât Eliza, soţia lui A.Fănuţă (Vezi: *infra*, nota 413). Povesteşte apoi împrejurările duelului cu Izvoranu, "un zurbagiu fără pereche", omorât până la urmă, cu parii, de locuitorii unui sat din Olt. La duel a participat şi dr. Severeanu, Fănuţă fiind rănit de sabie.

402 C.Bacalbaşa, *op.cit.*, I, p. 344.

403 *Ibidem*, II, p. 60-61.

404 *Ibidem*, p. 110.

405 *Ibidem*, p. 151.

406 Ioan Massoff, ***Glorioasa existenţă a tenorului Grigore Gabrielescu***, Bucureşti, Ed. muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1974, p. 13.

407 S-au păstrat în arhive o serie de dosare în legătură cu moşiile maiorului Fănuţă. În 1896 el a cumpărat moşia Popeşti - Sf. Ecaterina, din comuna Popeşti - Dragomireşti, jud.Ilfov (ASB, fond Creditul Funciar Rural, ds. 1930/1898); Eliza At.Fănuţă, soţia lui, îşi asigura dota, în sumă de 8000 de galbeni în numerar şi 1000 în bijuterii şi trusou, prin moşiile Popeşti - Sf. Ecaterina şi Popeşti - Manuc (*ibidem*, ds.2942/1895). etc.

408 Toate datele privitoare la aventura lui de impresar teatral se găsesc în: ASB, Direcţia generală a Teatrelor, ds. 558/1879 (209 f.).

409 ASB, Parlament, ds. 719/1880-1881, f.2-4, 9.

410 *Infra*, p.284.

411 *Supra*, nota 401.

412 Iată cererea sa: ***Domnule ofiţer, Subsemnatul, Atanasie Fănuţă, ortodox, flăcău, în etate de ani 29 trecuţi, de profesiune locotenent în armata română, născut în această comună şi domiciliat în suburbia şi strada Radu Vodă, no. 2, fiul major al decedatului Ştefan Ioan şi al d-nei Natalia Fănuţă, de ani 50, văduvă, domiciliată cu mine, voiesc a lua în căsătorie pe d-ra Elisa Anghelovici, ortodoxă, în etate de 18 ani, născută în această comună şi domiciliată cu părinţii săi, fiică minoră a d-lui Anghelovici, de ani 62, proprietar, şi a d-nei Ecaterina M.Anghelovici, de ani 50, domiciliaţi în suburbia Sf.Dumitru, strada Carol I, no.9...*** (AS Mun.Buc., Colecţia Registre Stare Civilă, culoarea Roşie, Căsătoriţi, ds. 57/1873, p.2).

413 Imobilul cu nr. 9 din str. Carol a avut o istorie a lui: fusese, în 1782, al Saftei Brezoianca, şetrăreasa; în 1819, prin carte patriarhicească, locul şi casele au ramas în "ohavnică stăpânire" vornicului Ioniţă Ştirbei, fără să mai plătească embatic m-rii Văcăreşti, şi el, la 10 sept. 1837, le-a lăsat, prin testament, soţiei sale; la 23 apr. 1857, Zoe Grecov, născută Drugănescu, a vândut casele şi locul, pe care le moştenise de la tatăl său, serdarului Mihalache Anghelovici; la 8 mai 1873, serdarul a înzestrat cu ele pe Eliza, la căsătoria ei cu Fănuţă. La 30 ian. 1877, Ecaterina M.Atanasiu şi sora ei, Eliza, fiicele răposatului Mihai Anghelovici, fac act de partaj, Eliza luând imobilul, şi, în final, la 13 iun. 1884, Primăria Capitalei a expropriat întregul imobil pentru suma de 300000 de lei plătiţi Elizei (Toate aceste date, în: P.V.Năsturel, ***Biserica Stavropoleos din Bucureşti, după documentele din Arhivele Statului, cu planuri şi vederi fotografice***, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1906, p. 44-45).

414 Conţinutul ferparului este următorul: *"Elisa Fănuţă şi Elena Fănuţă anunţă pierderea preaiubitului lor soţ şi tată, maior Atanasie Fănuţă, în etate de 55 ani, încetat din viaţă, 7 martie 1899; înmormântarea la cimitirul Şerban Vodă (Belu), în cavoul familiei"* ("Voinţa Naţională", nr. 4235, din 9 martie 1899).

415 În lucrarea lui Gh.Bezviconi, *Necropola Capitalei*, Bucureşti, 1972, manuscris dactilografiat, p. 126, găsim: *"Fănuţă Atanasie, 1843-1899, maior (11- 24)"*, cifrele "11- 24" indicând figura mormântului.

416 *Infra*, p.75.

417 Val. Al. Georgescu, *Un al treilea manuscris ieşean al "Manualului de legi" - Νομικόν Πρόχειρον - din 1766 al lui Mihail Fotino (Fotinopulos), Bibl. C.U. Iaşi, ms. gr. V. 42*, în "Studii", revistă de istorie, an XIV (1961), nr. 6, p. 1509, nota 1.

418 Emil Vârtosu şi Ion Vârtosu, *Aşezămintele Brâncoveneşti. O sută de ani de la înfiinţare, 1838-1938*, Bucureşti, 1938, p. 427-431, doc. nr. 467.

419 Radu Iogofăt Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod*, ed. critică şi studiu introductiv de Aurora Ilieş, Bucureşti, 1970.

420 Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, Ed. Librăriei Leon Alcalay, 1913, p. 232.

421 Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, p. 282.

422 M. Scarlat, *Istoria poeziei româneşti*, I, Bucureşti, 1982, p. 139, 142.

423 L. Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, 1971, p.66.

424 M. Scarlat, *op. cit.*, p. 80.

425 Paris Mumuleanu, *Caracteruri*, Bucureşti, 1825 (*BRV*, III, 1241, p. 464 - 474).

426 *Infra*, p.342-343.

427 I. Ionaşcu, *Ştiri noi despre mitropolitul Gr. Dascălul*, Bucureşti, 1938, extras din "Biserica Ortodoxă Română", an LVI (1938), nr. 1- 4, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, p. 9-10, anexa II.

428 *Ibidem*, p. 10-11, anexa III.

429 *Ibidem*, p.7- 8.

430 Articol fără titlu în "Muzeul Naţional", an. I (1837), nr. 6, sept., p. 48.

431 În "Magazin istoric pentru Dacia", I, 1845, p. 1-14; vezi reeditarea lui în: N. Bălcescu, *Opere*, I, part. I, ed. de Gh. Zane, Bucureşti, Ed. Fundaţiilor Regale, 1940, p. 107-116.

432 Scrisoarea a fost adresată, probabil, domnitorului Gh. Bibescu şi, fiind fără dată, socotim că a fost scrisă între 23 mart. 1847- iun. 1848. În sprijinul acestei datări aducem următoarele: menţionarea incendiului de la 23 mart. 1847, aceasta fiind data *post quem*; referirea la clucerul Simion Marcovici, care a fost secretar particular al domnitorului Bibescu, domnia acestuia încetând la 13/14 iun. 1848. Începutul scrisorii lipseşte, partea de sus a filei fiind arsă. Iată ceea ce s-a păstrat:

"... pentru ale căriia întâmplări, în curs de ani patruzeci trecuţi, am însemnări în casa mea (câte însă mi-au scăpat din arderea casii, că multe s-au şi ars) puse într-un ghiozdan de mătase, scris deasupra [Către] aşa «La cei cu ştiinţă şi nezavisnici», pe care

le afierosesc Înălţimei Voastre, ca să porunciţi clucerului Marcovici şi altora ce veţi socoti, să le ia îndeaproape băgare de seamă şi să le treacă în Istoriia ţării, spre pomenire, căci le am toate, şi din încredinţări de la oameni mari ai vremii şi de la chear vederea ochilor miei. Şi spre aceasta îndemnat am fost şi de aceia, dar şi firească pornire am avut, fiindu-mi foarte dragă patriia, căci văzându-o în nevoi mai totdeauna. De aceea, să nu rămâie netrecute, ca să le afle şi fiii miei, viindu-şi în dăstoinica vârstă, şi să mă pomenească. Ştefan serdar"(BA, ms. 5149, f. 2, original).

433 Vezi şi *Infra*, p. 283.

434 Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu, 1871-1891. Biobibliografie*, Bucureşti, 1971, p. 457.

435 M. Kogălniceanu, *Cronicile României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei*, ed. a II-a, vol. I-III, Bucureşti, Imprimeria C.N. Rădulescu, 1872-1874, p. XX, şi nota 1; vezi şi prefaţa la *Cronici*, în A. Oţetea, *Mihail Kogălniceanu. Opere*, I, *Scrieri istorice*, ed. critică adnotată, Bucureşti, 1946, p. 679-693 .

436 P. Cornea, *Originile romantismului românesc*, p. 282.

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Scrierile lui Ştefan Fănuţă, cuprinzând texte narative şi poezii, pe care le reproducem în acest volum, s-au transmis posterităţii sub trei forme. Prima formă este aceea de *ciornă*, redactată de autor, cu numeroase reveniri care au avut drept consecinţă umplerea textului cu ştersături şi adăugiri de cuvinte şi fraze întregi. A doua este o formă de *variantă definitivă*, pregătită de către autorul însuşi pentru o eventuală tipărire. Şi, în sfârşit, a treia, de *copie*, executată de un necunoscut în anul 1889, la cererea lui Gr.Tocilescu. Textele care s-au păstrat sub formă de ciornă şi de variantă definitivă, autografe ale lui Ştefan Fănuţă, au fost scrise cu alfabet chirilic între anii 1800-1851, iar copiile au fost scrise cu alfabet latin, în spiritul regulilor ortografice stabilite de Academia Română în anii 1880 - 1895.

Câteva poezii s-au păstrat în două sau trei variante. Prima redactare au avut-o în cadrul textelor narative, după care au fost extrase de către autor şi copiate într-un caiet, în anul 1829, împreună cu alte poezii care i-au scăpat de la ardere, "la molevma" ciumii. Poeziilor din caiet autorul le-a formulat titluri mari, explicative, dedicându-le unor persoane sau fenomene sociale. Pe acestea le-am reprodus numai în cadrul textelor narative, iar în note am redat titlul stabilit de autor în caiet şi deosebirile textuale dintre versiuni. Alteori, scriitorul a copiat la sfârşitul textelor narative unele din versificaţiile sale, adesea fără o legătură directă cu conţinutul acestora; pe cele care s-au păstrat numai în acest fel le-am reprodus în continuarea textelor respective.

Am semnalat în note deosebirile textuale dintre variante (notate prin sigle) pentru a releva căutările autorului, "laboratorul" creaţiei sale.

Textele din volum le-am reprodus numai după manuscrise, autografe sau copii. Ştersăturile şi adăugirile indică fie căutări de forme de exprimare ale autorului, fie o schimbare de atitudine, în timpul redactării, faţă de evenimente şi oameni. În notele la text am dat conţinutul cuvintelor şi fragmentelor şterse, în măsura în care a fost posibilă citirea lor; am consemnat, totodată, în note, adăugirile făcute de autor cu altă cerneală, considerând că acestea sunt rezultatul unei revederi ulterioare a textului.

Scrierile au fost redate în volum în ordinea cronologică a redactării lor, constituind capitole din principalele manuscrise ale lui Ştefan Fănuţă. Poeziile din capitolul VI, păstrate în copie şi transcrise, de altă mână, fără respectarea ordinii cronologice în manuscrisul de la Biblioteca Academiei, au fost ordonate cronologic, fie după datarea autorului, fie după evenimentele la care se referă; celor care nu au titlu le-am luat primul vers drept titlu, trecându-l între paranteze unghiulare. Au fost lăsate la sfârşitul volumului poeziile care se găsesc răzleţe în manuscrise - coligate, miscelanee, de la Biblioteca Academiei.

În transcrierea textelor am adoptat metoda fonetică interpretativă. Slovele alfabetului chirilic care provoacă dificultăţi de interpretare a valorii fonetice le-am redat astfel:

ъ = *ă*, în cele mai multe cazuri, ca: d*ă*sluşire, împ*ă*recheate, mulţ*ă*mit, ş*ă*derea etc.;

ъ = *â*, în puţine cazuri cu această valoare, în cuvinte ca: înc*â*t, lu*â*nd, m*â*hnit etc.; în majoritatea situaţiilor, pentru *î*, *â* autorul foloseşte semnul **ї**, la începutul cuvintelor, şi **ж**, la mijlocul lor;

ѣ = *ea*, folosită de cronicar numai cu această valoare;

ю = *iu*, în poziţie finală l-am redat prin *i*, cu excepţia cazurilor când are valoare de articol hotărât şi când este cerut de măsura versurilor;

ѫ = *în*

ѧ = *ia* folosite de cronicar şi redate de noi numai cu această valoare;

ꙗ = *ia*

їꙗ = *iia*, în cuvinte ca: domn*iia*, patr*iia*, v*iia*ţa, b*iia*ta, au fost redate cu un *i*.

ѵ = *i*, în cuvinte de origine străină, ca: Dion*i*sie;

ѳ = *th*, în cuvinte de origine străină, ca: Dosi*th*eu, i*th*ică;

ї = *î, în*, la începutul cuvintelor, înainte de labialele *b* şi *p* a fost transcris *îm*. De altfel, cronicarul deseori scrie cu *m* înainte de labiale, ca în cuvintele: *îm*brăcând, *îm*părtăşit, *îm*păratul. Uneori el scrie şi *îm*văţătură, *îm*vălui, dar, fiind inconsecvent şi scriind şi *în*văţătură, aceste forme le-am redat după regulile ortografice actuale.

є iniţial s-a transcris *ie* şi nu *e*: *ie*şia, *ie*rtăciune; iar formele de tipul boєr, chibzuesc, baє au fost diftongate: boi*e*r, chibzui*e*sc, bai*e* etc. Cuvintele scrise cu *ie* iniţial: *ie*u, *ie*l, *ie*le, *ie*ste etc., s-au transcris cu *e*: *e*u, *e*l, *e*le, *e*ste etc.

Cuvintele la genitiv-dativ, aflate în texte sub forma domn*ii*, istor*ii* au fost transcrise domn*iii*, istor*iii*, fără ca al treilea *i* să fie marcat cu paranteze ascuţite. În acelaşi mod s-a procedat cu *i* final la cuvinte ca: toţ, câţ, îm, îţ, care se găsesc scrise când cu *i*, când fără *i*.

Consoanele duble le-am suprimat, în cuvinte ca: înneca = îneca, înnainte = înainte.

Formele de tipul: ***doaă, dooă, nooă, luoa, zioa, perdeaoa*** au fost transcrise: do*uă*, no*uă*, l*ua*, zi*ua*, perdea*ua*, etc.

Numele proprii, româneşti şi străine, le-am transcris aşa cum le foloseşte autorul, iar în note şi indici am dat şi forma corectă, cu excepţia acelora pe care nu le-am putut identifica.

În ce priveşte punctuaţia, majusculele, despărţirea cuvintelor, a propoziţiilor şi a frazelor am urmat ortografia actuală a limbii române, dar când am socotit că au un rol de subliniere a unor nuanţe dorite de autor, am păstrat particularităţile punctuaţiei folosite de el. Apostroful, pe care cronicarul îl întrebuinţează cu predilecţie în poezii, l-am păstrat numai la începutul versurilor, în rest înlocuindu-l cu liniuţa de unire.

Cuvintele prescurtate le-am completat tacit, socotind că nu serveşte nimănui semnalarea frecventă între paranteze unghiulare a prescurtărilor unor cuvinte folosite astfel în mod obişnuit în textele vremii: numele de luni, de dregătorii, monezi sau altele (cinstitul, pentru, dumnealui etc.). Am semnalat însă, prin paranteze unghiulare < >, completările datorate unor file parţial rupte, pătate, prinderii unor litere în legătura manuscriselor etc., determinate deci de factori externi, ca şi omisiunile autorului, toate deduse din context, precum şi titlurile atribuite de noi scrierilor care apar fără titlu, şi am explicat în note fiecare situaţie.

Am folosit parantezele unghiulare < > şi pentru a indica, în text, începutul şi numărul fiecărei file sau pagini din manuscrisele lui Zilot (exemplu : <5> = fila 5 sau

pagina 5).

În afara parantezelor unghiulare <>, folosite în scopul arătat mai sus, în text apar şi paranteze rotunde ( ) - care sunt ale autorului - şi paranteze drepte [ ], întrebuinţate de noi pentru redarea repetiţiilor.

Cuvintele şi fragmentele de text scrise în greceşte le-am transcris ca în original şi în note am dat traducerea lor în limba română.

În transcrierea textelor care s-au păstrat numai în copiile făcute la 1890 am renunţat la formele etimologice şi am aplicat normele ortografiei actuale când am considerat că nu este vorba de forme de limbă. Astfel am redat : ***è*** = ***ă*** (pècat = păcat, rèutate = răutate etc.); ***é*** = ***ea*** (trécă = treacă, aştéptă = aşteaptă); ***ó*** = ***oa*** (tóte = toate, vóstră = voastră); ***ss*** = ***s*** (Bassarabiii = Basarabiii); ***u*** final = ***u*** (numai când are valoare de articol hotărât sau este necesar pentru rima versurilor, în rest l-am omis); ***d*** = ***z*** (dicem = zicem).

În pagină apar două feluri de notări: cu litere mici ale alfabetului latin am indicat notele autorului, care în manuscrise sunt marcate cu slove-cifre chirilice; cu cifre arabe obişnuite am indicat notele explicative ale editorului, privitoare la text, şi notele referitoare la conţinut, la forma corectă a unor nume, la unele evenimente etc. Explicaţiile ultimelor note le-am grupat la sfârşitul scrierilor.

PRESCURTĂRI FOLOSITE

Pentru manuscrise am folosit următoarele sigle:

A = ms. 761 de la Arhivele Statului Bucureşti = <***Istoria Ţării Româneşti de la domnia lui Alexandru-vodă Ipsilant până la sfârşitul domniei lui Ioan-vodă Caragea, 1796-1818***>;

B = ms. 5193 de la Biblioteca Academiei Române = ***A treia domnie a lui Alexandru-vodă Suţul***;

C = ms. 2702 de la Biblioteca Academiei Române = ***Jalnica cântare a lui Zilot***,

D = ms. 5801 de la Biblioteca Academiei Române = ***Dăsluşire***,

E = ms. 868 de la Biblioteca Academiei Române = <***Adunare de stihuri***>;

F = ms. 5149 de la Biblioteca Academiei Române = <***Stihuri şi însemnări***>;

G = ms. 286 de la Biblioteca Academiei Române = <***Leatul 1848***>.

Depozitele de arhivă şi de bibliotecă le-am indicat prescurtat:

BA = Biblioteca Academiei Române;

ASB = Arhivele Statului Bucureşti (Arhivele Istorice Centrale);

AS Mun.Buc. = Arhivele Statului, Filiala Municipiului Bucureşti;

AS Prahova = Arhivele Statului, Filiala judeţului Prahova.

Am folosit şi alte prescurtări comune (de exemplu: ad .= adaugă; ds.= dosar; f.= filă; om.= omite; v.-= verso etc.).

Mulţumesc, şi pe această cale, colegei mele **Natalia Trandafirescu** pentru transcrierea şi traducerea fragmentelor de text în limba greacă.

Mulţumesc, de asemenea, doamnei **Elena Stîngaciu**, pentru ajutorul dat la realizarea ***Glosarului***.

I

ISTORIA ŢĂRII ROMÂNEŞTI DE LA DOMNIA LUI ALEXANDRU - VODĂ IPSILANTI PÂNĂ LA SFÂRŞITUL DOMNIEI LUI IOAN-VODĂ CARAGEA: 1796 - 1818

<1> CĂTRE VREDNICI CETITORI

Fraţilor patrioţi români, ritorică n-am învăţat[1], ca să vorbesc şi să scriu cu meşteşug, ci am învăţat singur curat adevărul, întâi de la părinţi[1], că moşii miei, şi de n-au fost în vederea cea proastă atâta slăviţi, dar în tainica vedere au fost prea slăviţi, pentru că toţi au stătut, unii, parte bisericească - preoţi, duhovnici vestiţi, clirici la scaunul Mitropoliei ţării aleşi -, alţii, dascăli - slovani şi rumâni - şi mai toţi adăpaţi oareşice şi de latinească şi de elinească. Tată-mieu au întrat şi în slujbe politiceşti, îmbrăcând şi patru caftane; peste 40 de ani au slujât ţării cu dreptate, şi dreptatea lui o ar adeveri condicile ce i le-am văzut, dar s-au răpus din groaznicile răzvrătiri ce au cercat patria. Toţi, adecă moşii miei şi tată mieu, au fost săraci şi bogaţi: săraci cu duhul, căci păzea evangheliceasca învăţătură; bogaţi[1], căci să mulţămia să trăiască cu puţin şi să fie cinstiţi. Această învăţătură o am întâi de la părinţi[1], al doilea de la dascăli. Dascălii miei au fost greci (că această limbă puţin o am pipăit, pentru nestatornicia patriei). De la dânşii încă[2] bună obişnuinţă[3] am luat, fiind şi ei evangheliceşti povăţuitori. După vârsta de 15 ani m-am înstreinat din casa părintească, însă aici[2] în patrie-mi. Din norocire am căzut la mână de stăpân, căruia am slujât 13 ani şi am învăţat de la dânsul, precât am putut, ale patriei trebi şi obiceiuri, nu mai puţin[1] ca şi de la părinţi şi dascăli, evangheliceasca ithică; că era faptele lui sfinte şi pline de toată dragostea către aproapele. Încă aflându-mă supt acest mare om stăpân al mieu - nu ştiu, din sângele şi învăţătura părintească, nu ştiu, din sămânţa ştiinţelor ce au aruncat dascălii şi stăpânul mieu în mine, din ce, nu ştiu - că fiind în vârstă tânără, de 18, 19, 20 ani - am simţit în inima mea o aprindere de dragoste către patrie-mi. Adevărat, în multe îi şi greşam, dar îmi părea rău îndată şi, căindu-mă, mă lipeam iar de dragostea ei. De la această zisă vârstă am început a mă îndeletnici la cetirea istoriei, atât bisericeşti cât şi politiceşti; cetind am mai adaos învăţătură şi ştiinţe. Dintr-aceasta s-a născut în mine râvnă ca să însemnez ale patriei mele întâmplări, văzându-le foarte vrednice de însemnat, ca cu vreme, de voi putea, să le scriu mai pe larg. Au venit vremea aceea şi numaidecât am început a scrie câte am văzut cu ochii miei, câte am auzit de la oameni cu bună ştiinţă şi câte am chibzuit că pot fi adevărate, după alte mişcări ce iar singur le-am pipăit şi alţii mi le-au dat în cunoştiinţă.

<2> Scrisorile mele să încep de la domnia lui Costandin-vodă Hangeriul, până în zavera (răzvrătirea ce s-au făcut în ţară în leatul 1821). Am

scris-o şi zavera prea pă scurt, cu aligorie (adecă supt cuvinte tainice), în care să coprinde, iar pre scurt, şi stăpânirea turcească ce s-au întâmplat atunci aici şi oareşce din domnia românească. Chipul scrisorilor mele este amestecat cu proastă scrisoare şi cu poezie, pentru că poezia foarte mi-au fost lesne şi mi-au fost dragă din firească pricină (sau pornire); şi cu toate că la românie (precum să află acum limba patriei) prea cu greu cade a poezi, dar pă mine această greutate nu m-au putut depărta de dânsa.

Acum văzând iar în patria mea primezdie mare şi înţelegându-o[1] pre dânsa tocmai stârv...[3] în mizloc la atâtea hiară, mai alcătuii şi această scurtă scrisoare, tot după obiceiul mieu, adecă amestecată puţin proastă scrisoare cu mai multa poezie, în chip de tragodie, şî-i dedei numire ***Descoperire***[4], pentru că cinci heară închipuind obrazele neamurilor ce vorbesc ele între ele, descoperim toată fiinţa adevărului, adecă cum ne-au fost neamul din vechime, cum ne-au adus întâmplările, cum ne aflăm şi cum ne plecăm a fi de nu vom priveghea. Deci primiţi-mi mica ostenealâ drept mult, că eu şi aceasta cu multă râvnă şi spre multă deşteptare a dumnivoastră, fraţilor compatrioţi, o am făcut. Nu în meşteşug de cuvinte, ci pre singur adevărul vânând, după legile ce am arătat că am luat de la părinţi, dascăli şi stăpânul mieu. Iar de voi şi avea greşăli, dumnivoastră iertând, alegeţi ce este bun, şi ce este rău îndreptaţi, dar însă întâi bine cercetând, căci pentru aceea am zis înainte: "Către vrednici cetitori"[4], că aşa fieşcine şi fiecum cetind şi neînţelegând[1] nimic, voi fi defăimat în zadar.

Zilot Românul

<3> DOMNIA LUI COSTANDIN-VODĂ HANGERIUL[5], MAZÂLIA ŞI PIERDEREA SA. ALCĂTUITĂ PRE SCURT ÎN STIHURI DE ZILOT ROMÂNUL ÎN COPILĂREASCĂ VÂRSTA SA, DIN ÎNDEMNAREA IUBIRII DE PATRIE, ŞI AFIEROSITĂ LA IUBITORII DE PATRIE, FRAŢII SĂI COMPATRIOŢI, ÎN ANUL DE LA HRISTOS 1800

Către cetitori

Lăcomia fu pricină omului de au căzut
Din cinstea ce de la Domnul [6] i s-au fost dat din-ceput,
Lui Adam l-a sa zidire Dumnezeu i-au dăruit
A fi stăpân preste toate[7] ce el le-au alcătuit,
Şi spre lăcuinţă raiul, locul cel mai fericit,
Împfrumuseţat de toate, cât nu e de povestit.
Dar i-au dat poruncă tare: "din tot pomul să mănânci,
Numai de pomul vieţii nicidecum să nu te-atingi,
Fiindcă numai îndată ce dintr-însul vei mânca,
Moarte fără îndoială să ştii cum că vei cerca".
Diavolul, şi atâta văzând pre om fericit,
Prin muiere, ficleneşte, pre Adam l-au amăgit,
Îndemnându-i "Să mănânce, spre a să face şi ei,
Ca al lor ziditor, Domnul, deopotrivă dumnezei".
Să înşală ticălosul şi ascultă acest sfat,
Şi numai căci rodul gustă, să vede gol, despuiat,
Lipsit de atâta bine şi cu sudori trăitor
(Precum şi noi toţi acuma) şi, fireşte, muritor.
Adame, dar nu-ţi ajunse un rai d-atâta rod plin?
Nu-ţi ajunse o făptură, numai tu a-i fi stăpân?
Nu! ci lăcomişi, nebune! Mâncaşi dintr-un pom oprit
Numai ca să-ţi faci pieire, a trăi tot dosădit!
Vruşi şi tu deopotrivă a fi co-al tău ziditor,
Dar iată, nemulţămirea te făcu şi muritor.
Vedeţi dar, toţi cititori<i>! lăcomia, hotărât,
Lui Dumnezeu est-un lucru cel mai hulit şi urât.
D-aceea şi câţi să-nşală de urmeaz-a lăcomi,
Trebuie până în urmă negreşit a pătimi.
Precum (să las cele scrise mai de demult istorii)
Puteţi cunoaşte mai bine din ceste nouă şi vii,
Care dup-a mea ştiinţă le voi arăta curat,
Din vedere ş-auzire, precum[8] sunt îndatorat.
<4>Deci mă rog, având greşală undevaşi la vrun cuvânt,
Să-mi hărăziţi iertăciune, ca unuia cel ce sunt
al părţii bunilor patrioţi iubit frate,

Zilot Românul.

DOMNIA
LUI COSTANDIN-VODĂ HANGERLÂU,
MAZÂLIA ŞI PIERDEREA SA

A tarei cetăţi Vidinul[a] nesupuner-au silit
Poarta Otomanicească caste grea de au pornit
Asupră-i, cu hotărâre s-o sfărame din pământ
Şi supt sabie să puie pre cei nesupuşi de rând.
Deci să rândui mai mare oştii otcârmuitor
Căpitan-paşa[b] al mării stăpân şi poruncitor,[9]
Care, ori că rugat fuse, sau de sineşi aşa vru,
Că îndată de la Poartă acest lucru îl ceru:
Pe Costandin Hangeriul, al său iubit dragoman,
De aceştii ţări domnie să-l îmbrace cu caftan.
Aşadar, cu săvârşire, Poarta să înduplecă
Că, dup-obicei chemându-l, cu caftan îl îmbrăcă[c]
Şi fu pornit cam cu pripă aici, în ţară, a veni,
Pre toţi, cu orânduială plăcută, a stăpâni.
Să las dar că şi venirea în scaun îi fu ciudat,
Întrând pă Podul Mogoşoaii, ca nimini dintre domni alt,
Cu care vru, cum să vede, să arate tuturor
C-o să fie foarte dosnic şi ţării prăpăditor[d]
<5>Să mai las, că nici pohfală, cum să cade a avea
Un domn şi stăpân al ţării, nici într-un chip nu o vrea.
Să zic că nu vrea mândria, ci vrea blând a să purta?
Aceasta prea piste fire, că domn nu s-asemăna.
Stricase acea mărire ce ar-acest prinţipat,

---

[a] Vidinul,cetate acum turcească, mare şi foarte tare, pă marginea Dunării, în Ţara Turcească, în dreptul căriia cetăţi, dincoace în Ţara Românească, este satul sau schela Calafatului, unde este şi căpitănie a ţării, pentru strejuire.

[b] Căpitan paşa la turc se numeşte (ὁ ἀρχιναύαρχος,admiralul) chivernisitorul corăbiilor împărăteşti a celor de război.

[c] Şi celelalte obicinuite şi căzute domnilor ţării.

[d] Obiceiul este de întră domnii pă Podul lui Şărban-Vodă, şi lumea văzându-l întrând pă Podul Mogoşoaiei zise că nu e semn bun, cum se întâmplă.

Lumea când vorbeşte, Tuturor văzută,
Foarte nemereşte; Tuturor crezută.
Cea mai mar-asunsă Cine nu mă crede,
Ei e foarte spusă; Cercând, atunci vede
Cea mai mare taină, Că lumea gâceşte,
Ea o poartă haină. Foarte nemereşte.[10]

Care la toată Evropa e vestit şi lăudat,
Aducându-l la o stare vrednică de a-l jăli,
Cu mişălie destulă, cât nu poci a povesti.
Dar să viu la cumpănirea ce urmeaz-a-vea un domn,
Către vericare să fie părinte şi ighemon:
Aşa trebuie să fie
Cel ce are stăpânie:
Nici tocmai straşnic ca leul,
Nici tocma blajân ca mielul,
Ci ca taurul cel falnic,
Că e şi blajân şi straşnic.
Straşnic, căci pă hiară-mpinge,
De cireadă-i nu s-atinge;
Blajân, căci o îmbunează,
Vrajba din ei depărtează.
Cum am zice, împăratul
Sau vericare stăpân altul
Straşnic spre vrăjmaşi să fie,
Iar pre supuşi să-i mângâe.[11]
Aceasta-i lipsea cu totul, încă[12]-încă mai vârtos
La nişte porniri tirane era cu destul pristos.
Că cum s-aşează în scaun, alt nimic nu-ngrijui
Decât: oare cum ar face ţara rău a jăfui?
Să aflară şi d-aicea asemenea[13] râvnitori[e]
Şi cu dânsul împreună pre o cale călători.
Şi mai întâi sfătuiră să scoată o angarea[f]
Pre boieri de toată starea şi pă bresle, foarte grea,
Pă mânăstiri şi pă schituri, şi văduvile să dea[14]
Fieşcare după stare-i, că şi lor li s-ar cădea,
Numind-o cum că este ajutor de cheltuieli
Pentr-ascherii ce s-adună la Diiu, ş-alte rânduieli.
O, ce groaznică văpaie numaidecât au aprins
(Arde-i, Doamne milostive, în pârâu de foc nestins)
<6>Încotro aruncai ochii, alt nimic nu mai vedeai,
Decât jălbi unul la altul cum ar face, auzeai:
Cum ar face să răspunză acest bir nepomenit.
Mai vârtos acei călugări blestema necontenit,
Strigând la cer cu credinţă, ajutor mare având
Ale văduvilor lacrămi, ce vărsa neîncetând,
Până când milostivirea cea de sus să răvărsă
Şi pă cei ce o scornise a săvârşi nu-i lăsă,
Ci cum ştiu, râsipire sfatului cel rău au dat
Şi-ndată publicuire se făcu că s-au iertat.
(Slavă ţie, împărate! cela ce din început

---

[e] Din boierii ţării.

[f] Găleata lui Hangerliu[15].

Rău' în bine totdeauna prin rugi ni l-ai prefăcut,
Precum şi aicea iarăşi arătaşi minunea ta,
Că-i făcuşi fără de voie angareaoa a ierta)[g]
*105*Deci aceasta fu cum fuse, că fu Dumnezeu cu noi,
Dar pentru nemulţumire, ne lăsă iar în nevoi,
Că-ncepu iar stăpânirea sfaturi rele a croi:
Orice huzmet al cămării pă ţară a-l îndoi.
Cum şi fu astă-ndoire mai întâi la oierit,
110 Care cu dăstule zoruri din ţară s-au împlinit.
Veni vremea dijmăritului, a să scoat-obicinuit,
Şi acesta născociră dă-l scoase iar îndoit.
Să sili săraca ţară îndestul de l-au răspuns,
Numai pentru ca să scape şi de acest foc nespus.
*111*Când făcu o socoteală că au scăpat negreşit,
Iată şi tutunăritul, iar îndoit, i-au izbit.
(O, săracă ţară oarbă, ce socotişi că scăpaşi?
Dar nu te uiţi împrejuru-ţi să vezi ai tăi tari vrăjmaşi [h]?
<7> Tu mai bine te găteşte, că d-aici să-ncepi dureri,
120 Cât ai tras până acuma, toat-au fost nişte păreri).
Ele, cestea fu cum fură, că făcură ce făcu
Şi toate până la una le răspunse cum putu,
Iar când fu pă la dechemvre, cam aproape de Crăciun,
Îndemnă dracul pă vodă spre alt gând groaznic, nebun,
*125*Ca să scoaţă văcăritul[i], un huzmet prea blestemat,
Prin cărţi de afurisanii de arhierei legat
Nicidecum a să mai scoate; orice stăpân va veni
Foarte mult să se ferească, nicidecum a-l pomeni,
Pentru că câţi lăcomiei au fost supuşi şi l-au scos,
130 Toţi aceştia până la urmă au venit cu capu-n jos.
Precum curat să arată într-al ţării hronograf,
Că de toţi domnii aceştia nu s-au ales stur şi praf.
D-aceea şi prin soboară biserieşti s-au legat,

---

[g] Cei buni patrioţi boieri, mare şi mic, cu consulu rosesc vorbind împotriva aceştii urmări a lui vodă cu ai săi cetaşi şi temându-să să nu să auză la Poartă, o au ardicat. Şi aceasta este noima stihului: "Că-i făcuşi fără de voie a ierta...".

[h] Tari vrăjmaşi, să înţelege Căpitan-paşa, în puterea şi reazimul căruia îndrăjnea vodă de făcea aceste jafuri, şi unirea a unora din boieri.

[i] Văcărit, dare sau bir pă vitele mari cu coarne şi pă cai.[16]

Şi-aceste legături toate în păstrări bune s-au dat[j],
Deci de la o vreme-ncoace s-au păzit nestrămutat,
Şi câţi din domni creştini fură, prea tare s-au depărtat.
Iar acest domn Hangeriul nimica nu s-au temut,
Ci, ca un păgân şi tiran, nici să-l audă n-au vrut.
Că s-au dus mitropolitul[k] şi curat i-au arătat
Acele legături toate, iar el mult l-au înfruntat,
Zicându-i cuvinte proaste şi că toate fleacuri sunt,
Şi minciuni, chiar şi dă faţă, nimic gândul său lăsând.
<8>Cerescule-mpărate! Trimite dar răsplată
Te ştiu cu bunătate Cu dreaptă judecată
Şi prea mult răbdător; Ş-acestui rau stăpân,
Dar iarăşi ştiu, stăpâne, Căci vezi cum te huleşte,
Că faptelor păgâne Legea ta îţi jărtfeşte
Eşti şi răsplătitor. Ca cum ar fi păgân[l]
Încă mai cu denadinsul, îndată au poruncit
Dumnealui vel vistier Nicolaie Brâncoveanul d-au venit
Şi-îi zise ca să-ntocmească ponturi de acest huzmet,
Însă doi zloţi vita mare şi cea mică un zlot drept[m],
Car-auzind-o, foarte întristat s-au scoborât
În casa de Vistierie şi peşin au hotărât
Ponturile să s-aşeze, însă fiind necăjit,
Nu ştiu ce-l întunecară, ca pă dă drept au greşit,
Poruncind ca să se puie vita cea mare lei doi,
Iar cea mică câte unul (ah, Doamne, vezi ce nevoi)[n]
<9>Şi aşa să rânduiră prin judeţe taxildari,
Dându-le porunci cu ponturi straşnice şi foarte tari,

---

[j] La sfânta Mitropolie.[17]

[k] Dositheu, din îndemnarea a bunilor patrioţi boieri.

[l] Acest ticălos domn, şi de nu era păgân, dar puţin grijia de ale legii creştineşti.

[m] Vită mare să înţelege cea întrată în slujbă, iar mică cea neîntrată în slujbă.

[n] În doă chipuri vorbise lumea asupra acestii adăogiri ce au făcut Brâncoveanul peste zisa lui vodă. Unii zicea că au vrut să arate slujbă lui vodă, ca să-l împărtăşască şi pă dumnealui; alţii, că pentru ca să surpe prea vodă, căci chibzuia, cu mintea sa cea supţire, că cu cât va fi văcăritul mai greu, cu atâta şi strigarea norodului mai mare, şi aşa şi căderea lui vodă negreşit; care şi mai adevărată seamănă a fi, fiindcă cu ochii am văzut întâmplarea.

Ca cu toată vrednicia, până la zile atât,
Negreşit să să sileascâ a trimite hotărât
Catastişe osebite de suma ce va ieşi
Pă la oricare din sate la-ntâia catagrafi,
Iar până l-atâtea zile şi istovul negreşit,
Cu catastişe-ncheiete, socoteli desăvârşit.
Carii şi după poruncă începură a lucra,
Prin slujbaşi ce rânduiră vitele a număra.
Poetu: Ca şi la oierit,
Văz şi la văcărit,
Că fac cu scumpătate
Boierii epistate
Dăstule cercetări
L-al-vitelor aflări,
Pentru ca să s-arate
Cu sadacat la toate.
Atuncea[p] poruncind:
Berbecii osebind,
Oile să le aleagă,
Ca să se înţeleagă
Câte sunt bărbăteşti
Şi câte femeieşti,
Din oi cum şi din capre.
Acel epistat crape[o]
Acum iar în condei
Să scrie cu temei
Cu orice semne vita,
Nerămâind nimica.
Şi pentru ce sfârşit?
Eu nu poci desluşit
Să aflu, ci-i zic iarăşi:
Crape c-al <l>ui tovarăşi[q]
A le lua în scris părul şi cu verice semne alt
Aici vedeţi ş-înţelegeţi ce grozăvie de halt[r].
<10>Însă-ceasta, pă d-o parte, să silea a isprăvi,
Ca la vreme să trimiţă ceruta catagrafi,
Iar pă d-alta, cu zor mare, începur-a cere bani,
Muncind pă creştini, săracii, tocmai ca nişte tirani.
Nu era dor nicăirea sau vreun alt ajutor,
Ci cu toţii dimpreună ardeam ca într-un cuptor,
Că Dumnezeu, aprinzându-şi groaznic mânia sa,
Ne lăsa pentru păcate sudori grele a vărsa.
Încă ş-alta pist-aceasta, dintre bătăi foarte rea:

---

[o] Vornicul Radul Golescul!

[p] La oierit.

[q] Vistierul Brâncoveanul, sau cine va fi fost alcătuitorul!

[r] Halt, adevărat, căci ce noimă avea scrisul vitelor cu părul lor şi verice semne, nu doar vrea să le dea în stambă! Din aceasta luă lumea înţelegere că n-au fost acest tertip al vistierului Brâncoveanului, ci al altui iscusit, fiindcă duhul Brâncoveanului, ştiut şi mărturisit că este înalt, şi niciodată nu putea povăţui acest fel de nimicuri.

Deodată ne trimise o zăpadă mare, grea,
Cu viscole prea grozave, vrednice de pomenit,[s]
Cât nu numai vite multe, ci şi oameni au pierit.
Cu care aceste două, cititorule, vă rog,
Socotiţi şi luaţi seama cum lupta bietul norod!
Eu cu bună-ncredinţare, încă şi prin jurământ,
Arăt că de mari năprasne mai pierea bietul pământ,
Nu crez să fi fost vrodată acest fel de mari nevoi,
Ca acestea ce acuma petrecum şi văzum noi!
Oh... şi vai...! ţară săracă!
Nu te dejnădăjdui,
Strigă la cer ca să-şi facă
Milă a te milui;
Strigă, nu aibi îndoială,
<11>Ştiind cum că i-ai greşit;
Strigă - zic - fără sfială,
Şi vei lua negreşit.
Dar şi tu te părăseşte
A umbla în rătăciri,
Şi aşa tare-ndrăzneşte
L-ale lui milostiviri,
Că ştii bine, curat, foarte
Nu-ncetează a grăi:
"Nu voiesc a voastră moarte,
Daca vă veţi pocăi".
Dar deaca prin pocăinţă
Ştii de Ninevi cetate,
Care hotărât-au fost
Pentru ale ei păcate
L-al pierzaniei rost.
Dar deaca prin pocăinţă
Îndreptare ş-au făcut,
Iarăşi cea de sus voinţă
Răul i l-au prefăcut.
Ci aşa şi tu, săracă,
Vezi ca să te pocăieşti,
Co-asemenea să-ţi prefacă
Rău în bine, cum voieşti.

Iar de nu-şi făcea iar milă Dumnezeu a ne scăpa,
Toţi ar fi vrut ori să moară sau de vii a să-ngropa.
Dar ale săracilor glasuri, ce l-auzeai ne-ncetând
Pre stăpânitorul tiran nu într-un chip blestemând;
Ale văduvilor lacrămi ş-ale noastre tuturor
(Care de s-ar fi strâns toate, ar fi fost întreg izvor);
Ale popilor litanii cu creştineşti rugăciuni,
L-au întors a-şi face milă ş-a arăta iar minuni.

---

[s] Iarna aceasta au fost din cele osebite, că şi zăpada năprasnică au căzut şi viscole deosebite şi geruri mari au fost; pentru aceea au rămas de se pomeneşte: "Iarna de la Hangeriul". Şi în vreme când norodul pătimia de iarnă cu vitele, stăpânirea îi sugruma de banii văcăritului, şi pe d-o parte le plătea de văcărit, pe d- alta pierea de iarnă. O, ticăloşie!

Că trimise ştire Porţii, prin streine rânduieli[t],
De prăzile şi pieirea ce-au făcut bietei raieli,
Şi măcar că înţelese[u] de lucrul ce s-au urmat
Şi, cam vrând-nevrând, îndată văcăritul l-au iertat.
Dar aceast-îi fu degeaba, nimica nu-i folosi
(Căci că de nevoie poate binele a prisosi),
<12>Ci după puţine zile mazâlia îi sosi,
Fără veste, negândită ş-amărât i să vesti.
Şi nu-i fu numai atâta, numai a să mazâli,
Ci piste puţine zile îl văzum că şi pieri.
Şi din parte-mi îndemnare vă fac, toţi, ca să-l iertaţi
Şi d-ale lui rele fapte prea mult să vă depărtaţi,
Rugându-vă la cer foarte, pururea, în orice zi,
De tâlhărească osândă şi jungher a vă păzi.
Aici deocamdată
Vrusei ca să tâmpesc,
Fiind vremea-nserată.
Dar iarăşi vreodată
Gândesc să isprăvesc,
Că sânt destule foarte
Care s-au mai făcut
După a sa rea moarte,
Şi mai ales din toate
Acel lucru tăcut[v].
Să se blagoslovească
Gura ce au grăit:
Făină (zi) rusească,[18]
Nu-şi ce să vă îngrozească
Aici s-au potrivit.
Însă aceasta-n parte
La multe stări o văz
Că să urmează foarte,
De aceea, nici să poate
Prin stihuri s-o aşăz,
Ci las pân-s-o preface
A nopţii ceaţă grea,
Şi zioă când s-o face.
Atunci nici mie-mi[19] place
Să tac, ci spui ce-oi vrea.
Iar acuma, de toate
Acestea voi să tac
Şi vinuind de moarte
P-acest lacom prea foarte,
Şi săvârşire fac.

---

[t] Streine rânduieli, să înţeleg consulaturile, care, după datoriia ce au şi după îndemânarea celor buni patrioţi boieri, au arătat elciilor la Ţaringrad, şi elcii la Poartă urmarea lui vodă, cu scoaterea văcăritului; şi de aci i s-au început prăpădenia lui.

[u] Vodă.

[v] Lucru tăcut, aici însemnează cercetarea cea pe taină ce au făcut Domnul Moruz văcăritului, şi câţi bani au dovedit pe la cei ce au fost amestecaţi i-au luat cu mari zoruri. Încă unii au pătimit şi închisori şi cazne. Şi cerceta şi împlinea pă taină, nu cumva să-i vie şi lui urgie împărătească. Vază oricine natura fanarioticească, că Hangeriul nu să răcise, şi mort era de bani de văcărit.[18 bis]

<13> Poet<ic>:[20]

Te întreb acum, ticăloase, să-mi spui:
ce ţi-ai agonisit
Din atâtea prăpăştii ce făcuşi, oare ce ai dobândit?
Tot mijlocul hrăpirii lăcomind îl arătaşi în faptă,
Dar, oare, rogu-te să-mi spui, la moarte ai gândit vreodată?
Gândit-ai cum că Dumnezeu, precum e dă haruri dătător,
Aşa, celor ce nu-i mulţumesc, este şi drept răspletitor?
N-ai gândit, sărace, n-ai gândit! Eu ştiu fără a-mi da răspuns,
Că de ai fi gândit în adevăr, n-ajungeai cum ai ajuns.
Şi această-ntunecare, ştiu iarăşi de unde ţi-au venit:
Lăcomia, fără-ndoială, ea aşa groaznic t-au orbit.
Ea pre Adam dintr-un-ceput, de unde era nemuritor,
L-au făcut a fi supus morţii şi (ca noi toţi acum) muritor,
De unde era-mpărat raiului şi plin de orice bine,
A fi rob şi supus sudorilor, căindu-să pre sine.
Ea şi pre tin-acum, de unde erai al ţării ighemon,
Te-au făcut fără veste mazâl, cu hulă dăspre verice om!
Ea, iarăşi, de unde trăiai plin de atâta fericire,
A pieri (ah, mă cutremur!) cu o prea groaznică pieire[w].
Sărace, te silişi ca să strângi blestemată avuţie,
Lucru ce niciodată n-au fost bun, nici e, nici va să fie.
Nu crezuşi celor ce ţe-au arătat al ţării mitropolit,
Nu le crezuşi, necredincioase, încă cu totul le-ai hulit.
De aceea îţi zic şi eu, că dreaptă răsplătire ai luat
Pentru toate, şi mai vârtos la necredinţa ce-a<i> arătat.

---

[w] Ticălosul, ieşind din baie la odaia de musafiri, acolo orânduiţii împărăteşti l-au omorât şi luându-i capul şi despuindu-l, lăsându-l numai în izmene, l-au târât de picioare, ca pe un câine, din case de sus, jos, în mijlocul curţii domneşti, aruncându-l pă zăpadă amestecată cu noroi şi băligar de cai, unde au stătut de la şapte ceasuri din zi până au înnoptat, de l-au văzut tot norodul, hulindu-l toţi pentru faptele lui. Încă un ticălos român, fript de plata văcăritului, aruncând o para pă trupu-i îi zicea: "Satură-te de bani", şi alţii altfel, osândindu-l cum i să cădea. Şi de acolo l-au ardicat oamenii noaptea, pă furiş, şi l-au îngropat la mânăstirea Sfântului Spiridon Nou, iar capul l-au luat orânduiţii de l-au dus la Ţarigrad, spre încredinţarea împăratului. Ticăloasa Doamna,[21] soţia sa, şi fiii săi, ce să scriu ale lor? Lesne este a chipzui cetitorul la o astfel de urgie câte rele au petrecut.

<14>Vrăjmaşă lăcomie,
Pă mulţi văz supuşi ţie,
Şi-acum, şi nici gândesc[x]
Că eşti o rădăcină
D-amărăciune plină,
Cum singur te privesc.
Săracii! văd, nu vede
Că tu îi faci de pierde
Dreptul de a-l vedea,
Şi vede hangereşte,
Şi-acolo nemereşte,
Unde şi el zăcea. Ah...,
Ci, fraţi, băgaţi de seamă,
Foarte vă fie teamă
Mai mult a lăcomi,
Căci ei mai mult viermi face,
Ca mana să prefac[y]
Din dulce, a puţi.
Şi vai celui ce-i pute!
Sabie se ascute
Pentru-al lui grumaz,
Şi gheena-l aşteaptă
'Ntr-a cărui judecată,
Ah..., Doamne, să nu cazi.

[x] Ei.

[y] Caută la ieşire, de vezi pentru mană, şi să înţelegi mai bine.

<15>SCARĂ

de cele ce să coprind într-această Istorie:

1. Înainte cuvântare.
2. Puţină aducere aminte de cele întâmplate întru a doua domnie a lui Alexandru vodă Ipsilant şi desluşire mai pre larg de cele urmate în domnia lui Costandin vodă Hangeriul.
3. A doua domnie a lui Alexandru-vodă Moruz.
4. A treia domnie a lui Mihai-vodă Suţul.
5. Întâia domnie a lui Alexandru-vodă Suţul.
6. Întâia domnie a lui Costandin-vodă Ispilant.
7. Pre scurt pomenire pentru scurta a doua domnie a lui Alexandru-vodă Suţul.
8. Pre scurt arătare pentru a doua domnie a lui Costandin-vodă Ipsilant şi începutul i urmarea răzmiriţii între Rosia cu Poarta Turcească.
9. Judecată, alegere şi desluşire pentru tragerea Ţării Româneşti.
10. Domnia lui Ioan-vodă Caragea, cu care să înclinează, la sfârşit, o idee cum au căzut schiptrul domniei ţării de la români la grecii fanerioţi.

<17>ÎNAINTE CUVÂNTARE

Cinstiţilor şi de bun neam fraţilor miei curaţi patrioţi, sănătate!
Ceea ce am cu drag vă dau, ori mult sau puţin fie,
Nu-i de la mine, ci de sus, primiţi cu bucurie.
Ce veţi avea şi voi mai mult, urmaţi d-aci-nainte,
Numai iarăşi cu dragoste, nu pizmă şi ispite.[22]

Şi în vremile vechi şi până în ziua de astăzi (iubiţi patrioţi), vedem că pe la locurile unde stăpânitorii păzesc dreptatea înflorită, acei ce sunt adăpaţi din râurile învăţăturii, îndestulându-se de mirosul cel dulce al ei, nu contenează a-i încorona cu laude, şi prin grai, iar mai vârtos prin mijloc de condei, împletindu-le cu feluri de podoabe cununi. Care aceasta aproape este a socoti fieşcine că este un organ îndemnător foarte nu numai pă acei din fire buni stăpânitori a-i porni întru mai cu de-adinsul pază a dreptăţii, ci şi pă acei, ce s-ar întâmpla fireşte,[23] răi, a-i îndupleca întru oareacare dragoste a ei. Căci care este acela (măcar fiecât de rău şi vrăjmaş) să pohtească defăimare, iar nu laudă? Şi care este acela să fie vânzător cinstii şi cumpărător ocării? De faţă lucru, că niminea. Toţi pohtesc lauda, toţi iubesc cinstea. Deci, fraţilor, fericesc pe acei

carii le-au slujit norocul a lăcui în niște pământuri ca acelea umbrite, supt aripile dreptei ocârmuiri. Bucuros aș fi fost și eu, un ceas să-mi fi fost viața, numai să mă fi împărtășit unii fericiri ca aceștiia. Dar amar mie, cum m-am născut într-această Țară Rumânească, în care până la vârsta care sunt (trecută piste douăzeci de ani), luând seama cu amăruntul, nu numai că dreptate sau semn al dreptății n-am văzut, ci, încă mai vârtos, potopul nedreptății acoperindu-l și aproape fiind a îneca pă ticăloșii lăcuitorii ei, jânduit am fost de când cu mergerea în vârstă, oarecum mi s-au arădicat perdeaua minței (carea la copilărească vârstă acopere înțelegerea și judecata cea desăvârșit) a cunoaște pe vreun stăpânitor al ei cătuși de cât următor dreptății, ca să iau și eu pricină a lăuda după a mea putere. Dar iarăși amar mie! Că pricină de laudă n-am putut afla măcar una, iar împotrivă, pricini de defăimare m-au împresurat milioane. Aș fi vrut încai această defăimare să o pui în lucrare, dar mă zăticnește temerea în două chipuri: una că, firește iubind a lăuda, nu voi putea împotriva firii mele a defăima; al doilea, că unde nu să pomenește dreptatea, <18>negrești este primejdie a defăima strâmbătatea. O, ce nenorocire! Pustiu sunt de pricină a lăuda și coprins de nenumărate pricini a defăima. Bine! A tăcea să nu laud, poci, că nu am ce lăuda. Dar să nu defăimez, având atâta noian de pricini, se poate? Ba, ba, măcar de îmi și este împotriva firii, măcar de m-ar și întâmpina orice primejdie, am hotărât, cu prostimea condeiului, pre cât voi putea, să defăimez, după tot cuvântul drept pre stăpânitorii aceștii ticăloase țări, și să o ticăloșesc și pre dânsa, nu numai pentru potopul nedreptății care să varsă asupră-i din hrăpelnica inimă a lor ș-a sfetnicilor, ci și pentru câte, din păcatele noastre, tuturor, au pătimit de la o vreme încoace despre partea tâlharilor cârgelâi (a cărora tată este mai întâi diavolul, iar al doilea părinte și cârmaci Osman-pașa Pazvantoglu).[24] Poci zice că iarăși din nedreptatea și nedestoinicia stăpânirii (fiindcă este lucru învederat că turma fără păstor și fără lătrători, sau și cu păstor fără durere de inimă și lătrători cu fire lupească, să socotește tocmai ca când n-ar fi, căci toate hiarăle o pot sfărâma ș-a o răsipi), căci domnii ce poartă soarta păstorească, neavând durere de inimă, au căutat numai să o sugă, iar altă îngrijuire n-au făcut. Lătrătorii, adică boierii, în loc să o ocrotească, ei s-au întovărășit cu lupii ș-o au sfărâmat. Amar ție, țară săracă, turmă ca în mijloc de câmpii pustie, fără nici o strejuire! Nenumărate sunt patimile tale, nespuse primejdiile tale și necuprinse de minte ispitele tale. Și dar, când mintea, cu un cuvânt, nu le poate cuprinde, dar cum voi putea să-mi povățuiesc mâna a istorisi deplin cele ce ți s-au întâmplat? Cu hotărâre, greu! Dar iarăși a pune pricină greutatea lucrului, nu mă îngăduiește dragostea ta, iubita mea patrie, nu mă slăbește sângele care din tine îl am și de la tine dulce să hrănește, ci nădăjduind că neputința mea o va plini puterea cerului, iau îndrăzneală, fără a mă sfii, și încep a scrie. Însă vă rog, iubiți cetitori, ori bine

vorbind, sa nu mă lăudaţi, căci lumina <19>în sfeşnic nu se ascunde, nici cetatea deasupra muntelui; sau rău de voi vorbi, să nu mă defăimaţi, căci dator sunt a vorbi adevărul, ca un istornic.

Di<n>[25] istoria, ce înapoi aţi citit, a domnului Costandin-vodă Hangeriul, veţi fi luat pliroforie de chipul cu care s-au purtat, la care măcar că poci fi hulit, căci nu am arătat mai pe larg cele ce s-au întâmplat în cursul domniii-sale şi căci nu am mers înainte cu Istoria, a arăta şi cele după mazâlia şi pierderea sa. Dar voi avea crezământ că până atunci încă nu mă aveam hotărât a spune adevărul, precum m-am hotărât acum. Şi de aceea am scurtat-o, încheindu-l numai cu urmările lăcomiei sale, îndoit ale cămării domneşti venituri, şi cu cutezarea de au scos blestematul văcărit, cum şi că s-au osândit cu moarte tâlhărească. Iar apoi, prin stihurile ce să încep acolo: "Aici deocamdată vrusei ca să tâmpesc", am tâmpit istoria, care stihuri au înţelegere: că fiind vremea înserată, adică viind Alexandru- vodă Moruz domn ţării, nu am putut a mai scrie cele ce s-au întâmplat după venirea sa în scaun, temându-mă de vreo osândă. Şi iarăşi mai jos (zice stihul acolo): "că ziuă când se va face, nici mie-mi nu-mi place să tac", adică după ce să va mazâli şi Muruz, atunci nu voi tăcea, ci voi merge înainte cu Istoria, arătând şi cele urmate în domnia sa. Deci, acum ivindu-se această aşteptată zi, adică mazâlindu-se Moruz,[26] împlinesc datoria ce prin acele stihuri, atunci, mă făgăduiesc. Însă pentru a nu mă abate din ceea ce mai sus zic, că în două părţi va să întinză condeiul, adică ş-a defăima ocârmuirea ş-a ticăloşi ţara pentru patimi, îmbrăţişez întâi această din urmă, a arăta adică patimile ţării de către tâlharii cârgealâi, ca să poci veni la arătarea pentru reaua otcârmuire ce au avut despre stăpânitori, în nişte vremi ca acestea, când ei mai vârtos trebuia a să arăta părinţi, iar nu năimiţi şi furi.

13462

URMAREA ISTORIEI ÎNCĂ DE LA LEAT 1796

În domnia a doua a măriii-sale, Alexandru-vodă Ipsilant,[27] a început a cerca biata ţară supărări de către aceşti tâlhari cârgealâi, căci Osman-aga Pazvantlogul, al Vidinului chivernisitor, arătând chip de nesupunere către Poartă la nişte nouă obiceiuri ce făcuse Porta[a] <20>, n-au zăbovit spre străjuire a strânge ostaşii, atât din coprinsul ce cade supt a numitei cetăţi Vidinul chivernisire, cât şi din hoţii cârgealâi, carii de multă vreme băntuia oraşele şi satele din Ţara Turcească. Cărora ostaşi trebuindu-le hrană, lor şi

[a] Nizamgetis, adică întocmire de oştiri regulate, precum au ceilalţi împăraţi ai Evropii, carele la pravilele şi obiceiurile othomaniceşti nu este slobod, şi la care împotrivindu-se Pazvantooglu, au ardicat cap de nesupunere.[28]

cailor lor, şi nefiind putinţă a se îndestula numai cu zahereaua din coprinsul Vidinului, au început a trimite şi la domnul Ipsilant cerând zaherea, carele, pe cât era putinţă (păzind ca şi pă Pazvantoglu să-l mulţumească şi pă sineşi, să nu să dovedească că ajutorează pă hainul Porţii de faţă, fiindu-i primejdia), îi trimitea din ţară orz, făină, unt şi altele trebuincioase. Dar nici aşa neodihnindu-se Pazvantoglu, hoţeşte trimitea dintr-acei ostaşi ai săi dincoace în ţară şi, cu ştire, fără ştire, mergea prin sate şi le lua ce le trebuia ; iarăşi se întorcea la Vidin, ca hiarăle la cuib. Aceste rele urmări înţelegându-le Domnul Ipsilant, au socotit să facă strejuire marginii despre Vidin, ş-au trimis de la Bucureşti câţiva ostaşi, poruncindu-să şi <lui>[25] Ibraim-aga[29] Giaful, ce să afla beşli-aga la Mehedinţi, a să uni cu dânşii, ca să-şi facă pază marginii, a nu mai trece acei hoţi dincoace. Dar hoţilor nu li s-au înfrânt năravurile cu această strejuire, ci iarăşi trecea şi făcea supărări. Şi nu îndestul atât, ci au mers şi asupra beşli-agăi Giafel ş-a celorlalţi ostaşi, ca să-i sfărame, cu carii s-au şi lovit, dar, înfrângându-se de numitul Geaf, au fugit. Deci văzând Domnul Ipsilant că s-au lăţit năravul acelor hoţi şi nici cu strejuirea nu face nimic, n-au zăbovit a înştiinţa Porţii apucăturile lui Pazvantoglu, că adică calcă oamenii lui ţara ş-o jăfuiesc. Tot într-aceeaşi vreme, asemenea înştiinţări mergând Porţii şi du pă la alte oraşe ale Ţării Turceşti, că să bântuiesc şi să jăfuiesc de oamenii lui Pazvantoglu, n-au putut să mai sufere o cutezare şi nesupunere a lui ca aceasta, ci au hotărât să trimiţă asupră-i putere <21>ca să-l sfarme. Şi îndată au ales mai destoinic la săvârşirea aceştii hotărâri pă Küciuk Husein Căpitan-paşa, om nazârlâu şi iubit foarte împăratului, pă carele chemându-l i-au dat toată puterea asupra aceştii trebi. Şi totdeodată s-au făcut porunci împărăteşti către mulţi paşi a strânge oaste şi a pleca asupra Vidinului, supt ocârmuirea Căpitan-paşii. Aici găsind pârlej Costandin Hangerlâul, ce să afla atunci dragoman de Marea Albă al Căpitan-paşii[b], au însemnat cerere către stăpână-său pentru a aceştii ţări domnie, care de multă vreme o vâna. Şi Căpitan-paşa, vrând să-l facă cirac desăvârşit, au mers îndată la împăratul şi puind pri<ci>nă[25] că domnul ţării, Ipsilant, nu este destoinic a se afla domn ţării la o vreme ca aceia, fiind ajuns de vârsta bătrâneţelor, trebuinţa urmează să să orânduiască dragomanul său domn, fiind vrednic şi îndrăzneţ la fire. Şi aşa îndupleçând pe împăratul, au mazâlit pă Ipsilant şi au orânduit domn pă Hangerlâu la leat 1798. Carele îndată au pus în lucrare strângere de zaherele, cu mari zoruri, şi a o porni piste Olt, pă la locurile unde era să s-aşaze ordiile împărăteşti, cum şi piste Dunăre, unde era să vie Căpitan-paşa cu cel mai mare trup de oştire. Deci, fără zăbavă începând şi oştirile a să aduna împrejurul Diiului, au venit şi Căpitan-paşa de s-au împreunat cu ceilalţi paşi, carii au fost

[b] Caută şi înapoi, la prescurt în istoria lui în stihuri, şi vezi.

piste douăzeci, cu trei şi cu două tuiuri. Au mers şi de la Brăilă nazârul cu câţiva brăileni şi zaporojani din cei supuşi Porţii. Au început a să căra şi cephanele destule, atât de la Ţarigrad, cât şi de la alte cetăţi. Dar au stătut multă vreme nefăcând nici o mişcare, până despre toamnă. Apoi au început a să ciocmăni fără de nici o ispravă, că Pazvantoglu s-au închis în cetate cu puţină oaste ce avea, şi numai doar punea străji dinafara cetăţii şi făcea priveghere în zi şi în noapte. Iar cu mintea, <22>ca o straşnică căpetenie ostăşască, lucra din lăuntru, cu iscodiri în tot chipul. Şi până într-atâta au adus treaba, încât batjocoria negura oştirilor împărăteşti, pentru căci nu avea bună ocârmuire. Că ce folos de mulţimea ostaşilor, daca căpetenia este nestrujită la ale războiului? Mai bine este (precum zice un istoric) a fi ciutelor un leu povăţuitor, decât leilor o ciută. Aşa au fost şi cu oastea cea împărătească. Destulă era, zic că ar fi fost piste o sută de mii, vrednică au fost, dar în zadar, nimic nu s-au cunoscut, din pricină că aceştia fiind atâţea paşi daţi supt ascultarea Căpitan-paşii (a căror minţi de ar fi fost putinţă să le aduni toate la un loc, şi cu a Căpitan-paşii împreună, o minte întreagă nu s-ar fi putut face), ei nici o ascultare nu-i da, ci vrea să fie fieşcare în parte socotitori, poruncitori şi hotărâtori. Apoi, aşa mergând treaba, ce ar fi putut să facă, decât un nimic mai încolo de nimic, precum s-au făcut, şi mai nainte să arată.

Pântre acestea, biata ţară pătimia înfricoşat. O, săraci creştini, multe vă sunt patimile, fraţilor: fricile, jafurile şi prăzile nesocotite! Iar când vei zice noianul de zahereli ce necontenit să càra pe la ordii, aceasta era fruntea nevoilor. Că ticălosul domn Hangeriu, cum au sosit Căpitan-paşa la ordie, s-au dus la Craiova cu din boierii săi (lăsând la Bucureşti caimacami pe alţi boieri din pământeni şi din greci), şi din Craiova neîncetat îngrijia întâmpinarea trebuincioaselor pe la ordii şi mai vârtos a zahereliі. Acum judecaţi şi vedeţi: singură o Ţară Rumânească să ţie o ordie de atâta noian de oşti, şi mai vârtos turceşti, este lucru tocmai aproape a nu să crede. Însă ce să zică cinevaşi, de mă voi întoarce şi la darul dumnezeesc ce are acest pământ? Întâi eu crez că au luptat toată greutatea cu necazuri şi nevoi adevărat destule, dar nu desăvârşit să cază întru deznădăjduire. Cu toate acestea, să ne întoarcem să vedem această mulţime de oşti, care aducea ţării atâtea patimi, ce sfârşit şi ce ispravă au făcut. Scăpatu-o-au de supărările lui Pazvantoglu? Aici îmi vine a plânge şi a şi râde; a plânge pentru zadarnica derăpănare a ei cu răspunderea celor trebuincioase, a râde pentru ocărâta ispravă a Căpitan-paşii şi a celorlalţi paşi, plini de barbă şi goli de minte. <23>Că Pazvantoglu adevărat să închisese în cetate, dar mintea lui ieşia şi alerga în toate părţile; mergea prin ordiile împărăteşti, privia neunirea căpeteniilor, vedea neprivigherea şi nestrejuirea oştilor. Toate le petrecea cu vrednicia minţii, care dându-i bună îndestulare că pă lesne va face râsipire acei mulţimi de oaste. Ce au făcut? N-au nădăjduit în putere de arme

(căci aceasta îi era prea puţină, fiindcă, după cum spun, n-au avut mai mult decât şapte-opt mii de oaste), ci un trup foarte mic de ostaşi, la număr ca două sute, întovărăşindu-l cu povăţuirea sa, l-au pornit din cetate într-o vreme când ştia că cu totul să află fără de grijă ordia cea mare, unde era şi Căpitan-paşa, şi fără veste ivindu-se, numai ce au făcut o închipuire de năvală, şi atât s-au spăimântat, atât s-au umplut de groază acea mulţime de oşti, încât n-au ştiut cum fug toţi în toate părţile, carii călări, carii ca vai de ei, pe dăşălate, nedându-le pas groaza a-şi mai aduce aminte de şale. Iar Căpitan-paşa, cum şi ceilalţi paşi şi căpetenii, pomenindu-se fără veste cu un chiloman şi răzvală mare în ordie şi neîngăduindu-l frica a-şi aduce aminte de ruşine, n-au zăbovit, împreună cu ostaşii lor, a-şi lua capul în mână, rezimând prin locuri depărtate pentru scăpare, ceilalţi prin alte părţi, iar Căpitan-paşa cu dintr-ai săi, tocmai la Lom, care se depărtează de Vidin cale de...[30] ceasuri. Iar puţini ostaşi ai lui Pazvantoglu, şi mulţi după vrednicie, daca au văzut o nenedăjduită râsipire a ordii împărăteşti ca aceia, nu s-au mai ostenit să gonească, că le-au fost destulă goană numai groaza lor, ci au adunat cele rămase. Însă zahereaua câtă au găsit au încărcat-o toată şi au trimis-o în cetate, din alte rămase, cum corturi de mult preţ şi alte scumpeturi, alegând numai ce au fost mai bune, le-au luat, iar celorlalte le-au făcut mistuire prin foc. Şi măcar că acestor rămase la ordie le făcui o <24>trecere cu condeiul prea pă uşor, dar daca va socoti cinevaşi numai că au fost Căpitan-paşa nazârlâu foarte şi cumnat al împăratului, poate lua îndestulată înţelegere ce greutate de bogăţie au rămas, ce tacâmuri împărăteşti şi ce scumpeturi, şi nu mai face trebuinţă a mă osteni eu să arăt câte una-una. Care toate acestea ca o pârgă au rămas în gura acelor puţini ostaşi, lucru ce nu să-l nădăjduiască ei, ci nici să-l viseze: tocmai ca cum denadins s-ar fi sculat Căpitan-paşa din Ţarigrad şi au venit cu atâta bo<gă>ţie[25], ca să-i dăruiască, aşa s-au asemănat această ticăloşie.

Deci, după spargerea ordiei, Căpitan-paşa ajungând la Lom, s-au deşteptat şi au văzut ruşinea ce i s-au întâmplat. Şi dar ce să facă spre îndreptare? Au început a arunca vinuiri asupra celorlalţi paşi că n-au fost ascultători povăţuirilor sale. Încă pe un Alio-paşa, om foarte straşnic şi vestit întru răutate, cu înşălăciune l-au şi omorât. Dar, o, deşartă îndreptare a Căpitan-paşii, o, târzie socoteală şi străşnicie! Trebuia întâi, până a nu se întâmpla ruşinea, să o fi proptit cu străşnicia. Ceea ce s-au făcut s-au văzut şi va sta pururea văzută.

Într-acestea s-au întors şi domnul Hangerlâu de la Craiova la Bucureşti şi se afla foarte îngrijat, socotind cele după urmă, că adică Căpitan-paşa, întru care îşi avea aruncată toată nădejdea sa, dintr-această pricină va să scază din dragostea împăratului, sau poate să-l şi piarză, şi atuncea şi de sineşi nu va fi nici un bine. Şi cu aceste socoteli petrecea în zi şi

în noapte. Căpitan-paşa iarăşi nu mai puţină grijă ducea, învăluindu-se în vifor de gânduri, că adică nu-l va trece a cerca urgie împărătească. Şi aşa au umblat întru cele pierdute de la luna lui octomvrie, de când s-au spart ordia, până în postul Crăciunului. Apoi s-au <25>sculat şi au venit la Şîştov, de la Şîştov au trecut dincoace, în Ţara Rumânească, şi pe marginea Dunării au mers la Daia, unde i-au ieşit şi domnul Hangeriu întru întâmpinare. De acolea au trecut la Ruşciuc, şi acolea zăbovind iar câteva zile, au venit iar la Bucureşti, poate pentru perierghie, poate şi pentru ca să-şi mai râsipească gândurile. Unde l-au primit sluga şi ciracul său, domnul Hangeriu, cu mare cinste (precum i să şi cuvinea), ducându-l întru odihnă chiar în casele domneşti. I-au făcut tot felul de îndestulare cu daruri scumpe, cu mese frumoase, cu tot felul de zicături. Au adunat pe toţi boierii cei mari, împreună şi cucoanele, de au făcut jocuri, ca să-i treacă din vreme cu privirea. Şi mai în scurt, toate câte s-au cuvenit i le-au împlinit, pentru ca să-i cunoască credinţa şi dragostea cea către stăpân. Într-acest chip petrecând Căpitan-paşa la Bucureşti câteva zile, au plecat şi s-au dus iar la Rusciuc, şi mai zăbovind acolo puţină vreme, s-au sculat de s-au dus la Ţarigrad. Însă în diastima vremii cât au zăbovit la Ruşciuc, după întoarcere de la Bucureşti, s-au întâmplat şi domnului Hangeriu mazâlia, cu urgia ce înapoi am arătat. Zic unii cum că această urgie nu i s-au pricinuit din văcărit, ci au fost altele la mijloc. Că adică Căpitan-paşa, după ce s-au văzut într-o vină ca aceea cu spargerea ordiii, spre îndreptare-i, ar fi aruncat şi asupra Hangeriului învinovăţiri, cum că au avut corespondenţii cu Pazvantoglu pă vremea când se afla ordia întreagă, de care şi arătând Porţii, au păţit săracul ceea ce au păţit. Spun că chiar Pazvantoglu ar fi trimis la Poartă nişte cărţi ale Hangeriului, ce i le-au fost scris, care îl vădea de necredincios Împărăţiei, şi dintr-aceasta i-au venit urgia. Cum şi alţii, altele multe, dar nici una nu o ştim cu nici o întemeiere. Dintre toate însă mai vine la socoteală această vorbă care au găsit-o cu mintea cei mai înţelepţi, că adică <26>el, ticălosul, în cursul vremii ce s-au aflat dragoman al Căpitan-paşii, au fost pricinuitor şi organisitor la multe pierderi de viaţă, zicând mai vârtos că şi la pierderea lui beizade Iorgu Muruz, ce au strălucit între greci ca un luceafăr (putem zice că încorona neamul grecesc cu învăţătura şi isteţimea, ca şi odinioară minunatul Velisarie cu vitejâia), iar el au iscodit de l-au omorât, văduvindu-se neamul grecesc de un bărbat vrednic a toată lauda, ca acesta. Şi cum că de vreme ce Dumnezeu, ca un ştiutor a toate, n-au mai putut suferi răutatea lui, i-au făcut răsplătire cu asemenea şi mai rea osândă decât a acelora la care el au fost organ de s-au omorât, plinindu-se şi la dânsul cuvântul ce zice: "cu aceia ce măsori, ţi să va măsura". Care această socoteală bună este, că adevărat de va fi fost aşa vărsător de sânge, după toată dreptatea i-au răsplătit Dumnezeirea. Dar iarăşi pot zice că bună socoteală, dar zmintită înţelegere: au socotit că Dumnezeu răsplăteşte,

dar n-au chibzuit că răsplăteşte în vreme cuvioasă, ca să-i şi cunoaştem minunile sale cele atotputernice. N-ar fi fost nici o minune să piară un Hangeriu, de vreme ce-şi lua plata vărsării de sânge. Dar mare minune au fost că au pierit într-o vreme cuviincioasă, când, de nu pierea, negreşit că mulţi s-ar fi zmintit, pentru că, de sunt creştini, trebuie să şi credem ale credinţii creştineşti. Ştiţi toţi că acest domn, în cele din urmă, au scos şi darea de bani ce să numeşte văcărit, care după vremi încă în trei rânduri[31] s-au mai scos în ţară, dar niciodată nu s-au sevârşit bine, ci acei domni ce l-au născocit, ori că s-au mazâlit, sau că le-au venit altă urgie asupră-le. Şi aşa văzându-se de faţă că nu sufere cerul o lăcomie ca aceasta, ca să plătească dajdie pă cap şteap dobitocul purtător de sarcina plugului, s-au lucrat straşnice legături cu grozave afurisănii, ca să nu să mai pomenească numele văcăritului. Acum noi, creştinii, credem aceste afurisanii şi legături arhiereşti, şi cum că arhiereii sunt chipul lui Hristos, având putere a lega şi a dezlega. Aşadar, daca acest lacom domn <27>începea văcăritul şi îl şi săvârşea cu pace, oare puţini era să zmintească şi să zică cu cei necredincioşi că acele afurisanii şi blesteme patrierşăşti şi arhiereşti sunt nimic? Iartă-mă, Doamne, că şi eu unul eram a mă zminti. Dar, o, minune dumnezeiască! am văzut în faptă cele ce într-acele de afurisanii cărţi se coprindea; am văzut răsplătirea lui groaznică: au pierit pomenirea lui cu sunet, precum zice psalmistul. Şi nu numai lui pieire, ci şi casii lui dărăpănare şi râsipire. De aceea dar, niminea să nu să mai îndoiască şi să mai arunce alte pricini la pierderea acestui ticălos, căci aceste pricini sun<t>[25] născocite de cei necredincioşi, ca să defaime puterea credinţii creştineşti. Ci toţi să crează că văcăritul i-au pus capul, călcarea acelor grozave afurisanii i-au crunţat viaţa, şi, cu mine împreună, să laude minunea ce au arătat-o puterea cerească la cuviincioasă vreme, spre întărirea credinţii şi bucuria creşti<ni>lor.[25]

Credinţa pravoslavnică, de n-ar fi fost tocmită,
Ca graiul faptă negreşit să fie neclătită[c],
Ar fi putut filosofii, ritorii, cu minciune
Să surpe cu zavistie a ei de sori cunune.
Dar ea, ca cerul strălucind, cu feluri de lumine,
Pre toată pravoslavia o trage către sine.
Şi de se pune vreun nor de născociri păgâne,
Îl risipeşte duhul sfânt, şi cer curat rămâne.[32]

<28>A DOUA DOMNIE A LUI ALEXANDRU-VODĂ MORUZ

După pierderea acestui mai sus arătat domn, Costandin-vodă

[c] Aiazma, afurisania, jurământul şi alte multe.

Hangeriu, făcându-se cunoscută Porţii turceşti dărăpănarea şi prăpădenia ţării din nevoile ce pătimise, care cu adevărat o adusese la o stare foarte urâtă, au chibzuit pă cine ar trimite domn ţării, care să poată a-l îndrepta şi a-l aduce în stare mai bună. Şi în cea după urmă au ales pe mai sus numitul Alexandru Moruz şi la luna martie, leat 1799, l-au şi îmbrăcat cu caftan de domnie. Carele, cu pripă plecând din Ţarigrad, încă până a nu trece în pământul ţării, au trimis cărţi către boierii caimacami, împreună şi către toţi ispravnicii judeţilor şi către toţi lăcuitorii de obşte, coprinzătoare de vestirea domniii, de povăţuire a să bucura cu toţi de domnia sa şi altele multe milostiviri şi făgăduinţe, cu care ca cum ar fi dat un semn că au să înceteze furtunile şi valurile în care să învăluiseră până atunci şi încă se afla învăluindu-se. Deci unii să bucurară, alţii să întristară, după cum se urmează la toate schimbările de domnii, iar prostimea, avându-l cercat din cea dintâi domnie (când groaznică foamete s-au făcut, încă<t>[25] toată obştea au pătimit foarte, ajungând cei mai mulţi a trăi cu coajă de copaci şi cu băligi de vită, ferească Dumnezeu! Încă au şi murit oameni de foame, lucru ce de multă vreme nu să fusese pomenit), să bucura însă zicând aşa: "Am scăpat de Hangeriu cu văcăritu şi vine ăsta cu foametea". O, săracii creştini, vezi bucurie cu bold (şi adevărat că întru această de a doua domnie iarăşi au fost lipsă, mai vârtos în cinci judeţe du peste Olt foarte rău au pătimit norodul). Şi altele multe zicea, ca cum ar fi proorocit, că şi acele făgăduieli, toate, ce li să dă cu vestirea domniii, vor să fie nimic, precum au şi fost în cea din urmă întocmai, fiindcă acest domn adevărat era înfrumuseţat cu multe daruri, înţelept, foarte iscusit la minte, deştept la ale ţării îndreptări, <29>judecător drept. Avea însă două lechele fireşti: lăcomia, adică, şi scumpetea, care îi vătăma toată frumoseţea celorlalte daruri, cu care mai la urmă veţi vedea că au băgat ţara întru mai mari nevoi şi necazuri. Şi se asemăna firea lui tocmai ca o materie frumoasă şi de mult preţ, şi din ţesătura ei pătată fără lecuire.

Deci fără zăbavă şi întrând în scaunul domniii, cu alai după obicei, pe de o parte au început cu temeinică silinţă a pune în lucrare cumpănirea şi îndreptarea ţării, a aduna adică pre cei râsipiţi, a uşura pre cei îngreuiaţi, însă aceasta în vedere aşa, iar pe de altă parte, printr-ascuns, n-au zăbovit a meşteşugi năravul dobândirii de bani, una, ca să-şi întoarcă ce au fost dat pentru domnie, şi alta, ca să strângă avuţie, ca un iubitor ei ce era. Şi mai întâi au născocit cercetarea banilor văcăritului, din carii bani au şi găsit destui, fiindcă bietul domn Hangeriu, cu cea fără de veste şi grabnică întâmplare a mazâliii şi a pierzării, n-au apucat să-i căpătuiască pă toţi, ci dintr-înşii numai, iar pă cei mai mulţi i-au împrăştiat supt păstrarea unora-altora, pe carii Moruz, cu multă strânsoare apucându-i, i- au împlinit. Încă unii, săracii, au şi pătimit. Apoi şi pă taxildarii şi slujbaşii ce fuseseră cu văcăritu i-au cercetat cu feluri

de chipuri şi, ce au putut dovedi, au luat de la dânşii. Şi aşa, cu un mijloc supţire şi tăcut, au pus în mână domnul Moruz pre cei mai mulţi bani[33] ai văcăritului, şi au fost unii cu osânda şi alţii cu dobânda, însă dobândirea şi blestamată, care întâi şi de-i va fi bucurat inima lui, dar mai la urmă îi va fi întristat negreşit, ca acest fel de bani[33] răi unul râsipeşte o sută. După aceasta, şi altele multe au născocit spre dobândire de bani cu mijloace supţiri şi ficlene, care au mers toate bine, că nu era cine să le cerceteze şi cine să le ia seama, pentru că aşa să afla ţara pustie de boieri vrednici şi priveghetori la acest fel de cursuri de vremi. Însă eu lăsând acestea, mă întorc a arăta cele ce pântre acestea s-au mai urmat.

După ce Împărăţia au văzut că cu atâta sumă şi oaste ce au fost trimis asupra lui Pazvantoglu n-au făcut nici o ispravă, ci numai o sfărâmare în zadar şi cheltuială nespusă, şi în cea din urmă şi o mare şi nesuferită ruşine (că nu este puţin lucru o împărăţie aşa groaznică, care până ieri cutremura <30>lumea, astăzi să nu poată veni de hac unui Pazvantoglu), au socotit (poate din vrerea lui Dumnezeu, ca să mai osteneze necazurile creştinilor) să-i trimiţă islac, adică să-l ierte. Dar iertăciune lui Pazvantoglu să potriveşte? Ba, căci el au stătut biruitor. Iertăciunea la partea aceea încape care, biruindu-să, cade cu rugăciune, şi ori să iartă sau să osândeşte. Iar cu Pazvantoglu, cum zic, ca unui biruitor, nu i să potrivea iertăciune, însă să cunoaşte lucrul că acei ce vor fi avut dorire şi milostivire asupra aceştii ţări vor fi iconomisit această treabă cu ştirea lui Pazvantoglu la Poarta Turcească, cum că adică Pazvantoglu s-au căit de urmarea lui şi că să roagă a fi iertat. Şi aşa turcii, înălţându-se cu firea şi trufindu-se că au văzut pe cel nesupus căzut, n-au mai socotit în ce chip merge treaba, după firescul obicei ce-l au, ci îndată au şi primit netedă căderea la iertăciune a lui şi nu numai că l-au iertat, ci încă l-au şi cinstit, făcându-l paşă cu trei tuiuri şi dându-i supt stăpânire şi alte multe oraşe şi sate din partea Ţării Turceşti. Deci cu aceasta s-au astâmpărat furtunile ţării, au mai amânat durerile creştinilor. Şi toţi cu totul ne bucuram, socotind că după aceea vom avea pace de către Pazvantoglu şi ne vom odihni. Dar întoarcerea noastră la nărăvitele păcate, fără de prelungire iar au schimbat odihna în zoruri şi în necazuri. Pentru că împăciuirea cu Pazvantoglu s-au făcut la anul dintâi al domniii acestuia Muruz-vodă, în luna...[30], iar apoi pe la luna..[30], leat 1800, iarăşi au început Pazvantoglu a bântui ţara, din pricină că după ce s-au astâmpărat el cu împăciuirea ce am zis mai sus, s-au făcut învoire între domnul Moruz cu dânsul ca să-i dea pe toată luna câte 75 pungi de bani, şi altă cerere din ţară să nu mai facă. Aşa urmându-să această dare de bani şi cu alte mici plocoane, nu atât supărătoare, mergea treaba, precum zic, cu oareşcare linişte. Apoi, ce s-au socotit domnul Moruz, nu ştiu (poate - să zic - că inima lui fiind strâns legată de lanţul scumpetii, nu l-au mai îngăduit a da aceşti câte 75 pungi de bani pe

lună, aruncând întru nebăgare de seamă liniştea ţării pe lângă dragostea pungii), pentru că <31>au scris la Poartă pâră asupra lui Pazvantoglu, cum că iar supără ţara cu multe chipuri de cereri şi cum că să i să dea ajutor de la Împărăţie ostaşi şi, cu cheltuiala ţării ţiindu-i, va putea face strejuire să nu mai aibă nici o supărare de către dânsul. Poate şi alte multe va fi înşirat, ca să isprăvească gândul său, care gând socotesc, după cele ce am văzut în urmă, că nu va fi fost alt, fără decât una, ca să <se> arate la Poartă de vrednic chivernisitor al ţării, din care să i să pricinuiască întărire domniii, şi alta ca, cu amestecătura ce vrea să curgă, să poată afla mijloace lesnicioase a arunca pă ţară biruri mai multe, cu numire pentru trebuinţa cheltuielilor oştirilor împărăteşti, din care să şi dea şi să-i mai şi rămâie în nesăţioasa sa pungă. Aşadar, cu acest fel de meşteşugiri lucrând domnul Moruz, prin organele ce le va fi avut la Ţarigrad, au urzit pânza războiului şi a vrăjbii (a căriia ţesătură crez că nu va fi fost alt negreşit, fără decât păcatele noastre), săvârşind pohta şi socoteala sa, fiindcă i s-au dat voie de către Poartă a strejui ţara, precum au cerut, orânduindu-l încă şi serashar asupra oştilor ce s-au trimis supt nazârul Brăilii, carele au adus cu sine şi câţiva cazaci zaporojani din părţile Ţării Turceşti[d]. Au mai adus şi pă Aidin-paşa, ce să afla în părţile du peste Dunăre, cu altă sumă de ostaşi. Pă care toţi aceştia i-au orânduit domnul Moruz pe marginea Dunării, despre Diiu, ca să străjuiască, să nu mai poată trece picior de pazvangiu dincoace. Şi totodată au tăiat şi lui Pazvantoglu atât acele câte 75 pungi ce i să da pă lună, cât şi celelalte ce i să mai trimitea din ţară până atunci. Încă şi alte, pe lângă acestea, i-au venit lui Pazvantoglu tot după pâra lui Moruz, că l-au scos Poarta din paşalâc, rămâind iar Osman-aga ca mai nainte. Care văzând Pazvantoglu, s-au supărat oarecum pentru aceste jucărei, dar mai mult crez că va fi râs întâi, căci Poarta l-au lipsit de paşalâc, lucru ce el nu-l fusese pohtit, care poci zice, după spusele multora, că la tarzul şi obiceiu lui îi era ca o belea. Al doilea, domnul Moruz au pus ordii pă marginea Dunării spre strejuire, care la dânsul să socotea ca o nimic, fiindcă cu puţin <32>mai nainte spărsese şi râsipise ordia Căpitan-paşii de atâta mulţime de ostaşi. Cu toate acestea, după ce s-au întocmit de Moruz această strejuire, din partea lui Pazvantoglu nu avea ţara supărare, fiindcă nu vrea el să o supere, dar acei care o păzia de Pazvantoglu necontenit o sfărâma şi o necăjâia, săraca. Căci, pe de o parte au început Moruz a îndeşi birurile şi din zi în zi a prisosi ajutoară de cheltuieli în trebuinţa oştirilor, şi cu aşa zoruri să împlinea, încâ<t>[25] răsuflare

---

[d] Aceşti cazaci zaporojani era mai înainte supt stăpânirea Rosiei, apoi, pentru nişte pravile ce le-au orânduit Rosia, nemulţumindu-se, s-au strămutat peste Dunăre, în pământul Ţării Turceşti, în dreptul Brăilii, şi acolo lăcuiesc slobozi, numai sunt datori, când li să porunceşte de Poartă, de merg la bătălie.

nu era. Pă de altă parte, zaherelele necontenit să trimitea pe la ordii: cară pentru posluşanie, lemne, fânuri şi alte ce trebuiesc, care toate să căra pă vreme de iarnă, fiindcă de la noiemvrie au început mai cu deadinsul durerile.

Săracii creştini să ducea cu carăle pe la ordii, ori cu zaherea, sau să posluşască, şi de avea la cară câte zece cai, sau patru şi şase boi, de multa greutate a iernii şi zorul ce li să făcea la posluşanie, ori şi car şi dobitoace prăpădea şi scăpa abia cu trupurile, sau, de putea, cu din dobitoace scăpa, îşi lua capul a mână şi fugea. Alţii, ticăloşii, pierea şi ei împreună cu dobitoacele lor şi le rămânea soţiile văduve şi copiii săraci, iar alţii să întorcea care cu picioarele, care cu mâinile sau alte părţi ale trupului degerate. Şi alte multe rele suferia, care cine le poate povesti. Această strejuire au început domnul Moruz bietii ţări, de unde era numai cu supărarea dărilor celor trebuincioase lui Pazvantoglu, care le poci numi uşoară, au băgat turcii în ţară, carii nu numai că nu făcea nici o strejuire, ci încă sfărâma şi bântuia pă creştini cu feluri de supărări, mai vârtos pă acele cinstite[34] judeţe du peste Olt le ardea ca în foc. O, iubire de argint, rădăcina a multora răutăţi! Vezi, Moruz, ca să nu dea câte 75 pungi de bani pe lună lui Pazvantoglu şi ca să-şi poată săvârşi alte interesuri, în ce foc au băgat ţara? Şi nu e îndestul atâta, pentru că de ar fi fost numai cu nevoile turcilor împărăteşti, răul ar fi fost cu măsură, dar, o, amar! nevoile au început şi despre Pazvantoglu, din pricină că turcii împărăteşti nu-şi căuta treaba să şază pe unde era rânduiţi pentru strejuire, a nu trece de<n>[25] pazvantoglii dincoace în ţară, ci, câteodată, când le venea îndemână, trecea peste Dunăre prin ceflăcurile vidinlăilor, jăfuia şi iar trecea înapoi, tocmai ca cum Ţara Românească o avea loc de scăpare şi cetate. Pântre care treceri s-au şi lovit <33>pă colea, pă dincolea cu pazvantoglii, dar nu atât să facă războaie, fără numai nişte ciocmăneli. Care urmări ale ostaşilor împărăteşti aducând supărare lui Pazvantoglu, cu toate că apururea au fost zicând el că "cu ţara nu am nimic", fireşte fiind doritor de creştini, precum spun, zicând încă şi aceasta: "că de au război cu dânsul, să treacă în Ţara Turcească să <să>[25] bată." Dar, în sfârşit, nemaiputând suferi obrăzniciile celor împărăteşti, au trimis pe vreo câţiva ostaşi ai săi dincoace, la Calafat, carii s-au zăbovit acolo câtăva vreme, arzând şi frigând pe unde putea ajunge, lăudându-se că vor să facă ţării câte rele toate. Care acestea întrând în urechile obştii, şi mai vârtos a boierilor, până şi la Bucureşti se înfricoşaseră cu toţii, şi carii putea îşi trimitea înăuntru, în Ţara Nemţească, din averile lor; ţinea cară prin curţi tocmite cu luna, ca, întâmplându-se să facă vreo năvală pazvangii, să fugă care unde va putea. Dar vai de săracii, căci căuta numai în cer şi în pământ, aşteptând să le sosească pieirea, nu-i auzeai alt, fără decât: "Dar noi ce vom face? Dar noi cum vom fugi, să ne scăpăm copilaşii de robie?" şi alte olecăituri multe îi auzeai. După cum şi toată dreptatea avea, pentru că vedea pă boieri şi alţii carii avea

îndemnare, gata în tot ceasul să fugă, şi socotea că aceia ştiu cevaşi. Dar oare de ce te tânguieşti aşa, sărăcime? Că ostaşii sunt destui ca să întâmpine năvala pazvangiilor, pă carii ostaşi îi hrăniţi cu sângele vostru, necontenit daţi ajutoară pentru trebuinţa cheltuielelor lor, daţi zaherea şi alte podvezi faceţi, de care nu aveţi răsuflare. Apoi, de ce atâta frică pă voi? Aveţi dreptate, săracilor, şi ne înfricoşam toată obştea, pentru că câţi veneau din partea locului spunea obrăznicia şi laudele spre rău ale pazvangiilor şi pornirile lor întru jafuri şi robii. Şi mai vârtos paznicii turci, adică cei împărăteşti, că nu numai nu făcea vreo împiedicare pazvangiilor, ci încă pe alocurea, unii <din>[25] ei să şi întovărăşea cu dânşii la prăzi şi la jafuri.

Deci, după puţine zile <34>văzând pazvangiii ca nu au nici o împiedicare despre turcii împărăteşti, au întărit socoteala lor spre jafuri şi, fără veste, s-au pornit din Calafat şi au mers de au lovit oraşul Târgul Jâiului, din judeţul Gorjilor, năvălind drept la casele Isprăvnicatului, când aflându-se ispravnic un Petrache clucer Şchiopul, om credincios al domnului Moruz, puţin au lipsit să-l prinză şi pă dânsul şi pă oamenii lui. Dar noricirea slujându-le, au scăpat însă abia cu trupurile, iar banii şi altele ce au avut au rămas pă seama pazvangiilor. Oroşanii, pomenindu-să aşa fără veste cu călcarea pazvangiilor, au fugit care încotro au putut, că vai de capul lor. Şi aşa pazvangiii, jăfuind oraşul şi puţine zile zăbovindu-se acolo, s-au întors la Calafat, arzând şi pârlind pă unde au putut ajunge. Acestea toate auzindu-le domnul şi boierii, foarte s-au îngrijat, iar mai vârtos bieţii craioveni, fiind mai aproape de foc, auzia laudele pazvangiilor că vor să calce şi Craiova (după cum mai la urmă au şi calcat-o) şi nu avea măsură frica şi grija lor. Încât temându-se să nu paţă cum au păţit Târgul Jâiului, au început atât boierii, cât şi din neguţători, a să răspândi cu familiile şi avutul lor, unii trăgând înlăuntru, la Sibiu, alţii pe la Râmnicul de Vâlcea, alţii prin alte părţi, rămâind numai din neguţătoraşii cei mai mici puţini şi din ceilaltă prostime, precum şi din boierii câţivaşi care se afla cu treabă încărcaţi, dar însă aceştea numai călări, adăstând când de când să le sosească pieirea. Domnul Moruz, văzând învârtoşarea răului, cu feluri de mijloace umbla să-l întâmpine: scria Aidin-paşii şi nazârului Brăilii, otcârmuitorilor oştilor împărăteşti, ca să să silească a izgoni pă pazvangii din ţară şi să întărească strejuirea pă marginea Dunării; făcea şi du prin[35] judeţe ostaşi, puindu-le nume panduri, şi-i trimitea pe unii la Craiova, pe alţii la ordii; în Bucureşti iarăşi aduna câţi mişăi, câţi blestemaţi toţi şi-i scria în rândul ostaşilor<35>. Săracă ţară! Ticăloasă ţară! De cine ai ajuns să fii strejuită şi păzită!

Vai de tine, ticăloasă ţară, la ce-ai ajuns!
Acum ţe-au sosit pieirea şi te tânguiesc ascuns.
Vrednică eşti a te plânge oricine ş-a te căi

Şi creştini şi orice limbă hotărât că ti-or jăli,
Pentru c-ai ramas cu totul pustie de ajutor
Şi pazvangiii crâşneşte să te puie supt picior.
Amar ţie, amar nouă, cu un cuvânt, tuturor!
Cerescule împărate, fii-ne mântuitor!

Aceste lucrări să făcea din partea domniii spre ocrotirea ţării, dar toate în zadar, că pazvangiilor deloc nu li să speria ochiul. Că nici avea de ce, pentru că ce era să le facă lor nişte goletăţi de rumâni, mâncaţi de bir, fripţi de greutăţile ce purta? Nu zic că rumânii nu sunt destoinici de arme, fiindcă de voi zice aşa mă vădesc de mincinos. Istoriile cele vechi, care arată multe şi nenumărate vitejâi ale lor, fără decât fiindcă de mulţi ani întrând supt jugul birului şi al supunerii şi nemaiapucând arme, cursul anilor şi împilarea ce au avut în toată vremea i-au dezbrăcat de mărimea inimii, care naşte vitejâia şi îndrăzneala, şi i-au îmbrăcat cu spaima şi cu frica. Pentru ceilalţi ostaşi turci şi arnăuţi creştini, carii era pe la ordii, vorba să suna că cei mai mulţi sunt uniţi cu pazvangiii. Şi aceasta să şi cunoştea curat, căci de multe ori privea cu ochii cum jăfuia şi ardea pazvangiii sate şi oraşe, şi ei nu făcea nici o mişcare a-i izgoni. Aşa adusese ţara mijloacele cele ficlene şi interesate ale domnului Moruz, care nu numai nădejde de mântuire nu însemna, ci mai vârtos ne aducea tuturor şi altă grijă peste celelalte: nu cumva aceşti turci şi arnăuţi, într-ascuns uniţi fiind cu pazvangii, n-adastă vreme îndemânatecă ca deodată să năvălească cu toţii pe toate părţile, să ne jăfuiască, să ne robească, **<36>**să facă câte alte rele toate care le pot face nişte tâlhari ca aceştiia?

Ah, aici nu printr-ascuns, ci de faţă te jălesc,
Putinţă nu am să tac, ţară, ci te tânguiesc.
De multe ori ai rămas în prăpăştii şi în foc,
Dar oarecum tot aveai nădejde la vreun loc.
Răzmiriţă-ntre muscali şi între tur<ci>[25] fu ani mulţi,
Când câini<i>[25] de turci era răi grozavi şi foarte iuţi.
Dar era-ntre împăraţi războiu şi nădăjduiai
Că turcii di-or birui, tu supusă lor erai;
Muscalii di-or izbuti, măcar de te şi temeai
Dă turci, dar te mângâiai, creştin stăpân aşteptai.
Fu răzmiriţă-ntre nemţi şi muscali iarăşi cu turcii,
Dar iarăşi nu ai păţit aşa supărări cu munci.
Să zic că ai şi păţit, dar nădejde tot aveai,
Că între împăraţii răzmiriţa o vedeai.
Şi a cui vei ramânea, socoteai (cum să cădea)

Cu milă şi ajutor, cu mângâieri va să-ţi dea.
Iar acum văz câini de turci, Porţii Turceşti nesupuşi,
Haini şi nebiruiţi, că cu deadinsul sunt puşi
Pământul lui Madiam să te facă negreşit
Şi numele rumânesc să-l şteargă desăvârşit.
Nădejde la împărat, la care supusă eşti,
Nicidecum nu ţe-au rămas, căci cum au ajuns - priveşti!
Să zic că ai stăpân domn, la el să nădăjduieşti,
El singur te-au aruncat în nevoi şi pătimeşti;
El te-au adus ca să n-aibi nădejde la nişte hoţi,
Carii să cunosc curat cu vrăjmaşii uniţi toţi.
<37>Ah, săracă, cum am zis, n-ai nădejde nicăiri,
Fără decât cerul vrând să verse milostiviri,
Atunci numai poţi scăpa d-acest foc, d-acest necaz,
În care şi eu fiind, nu poci tăcea, că mă arz.

Ah...! Şi cum să nu mă arz văzând întărirea nevoilor şi a necazurilor tale, ticăloasă ţară! O, Doamne, o, Doamne! Cum ai întors faţa ta de către norodul tău? Numai privind eu la mulţimea păcatelor noastre, cunosc că după toată dreptatea lui, cele drepte după faptele noastre. Însă încă nu ne-am luat (după cum să vede) plata deplin, pentru că de aici înainte altele mai multe şi mai mari primejdii au pătimit ţara, cum veţi vedea. Căci după călcarea oraşului Târgul Jâiului, cu puţine zile, au mai trecut şi alţi hoţi pazvangii în ţară, având mai mare povăţuitor pe un Cara Mustafa, om iubit foarte lui Pazvantoglu. Poci zice, după auzire, că-l avea cel dintâi sfetnic, care mai nainte vreme au stătut şi beşleagă pe la judeţe aici în ţară, iar mai vârtos în răzmeriţa cu nemţii au fost la Craiova până au venit nemţii. Şi pentru aceasta mai vârtos l-au trimis Pazvantoglu pe dânsul, fiindcă era umblat prin ţară, mai ales piste Olt, şi ştia pă unde să meargă să facă ispravă socotelii lui, care alta nu era atunci, fără decât să calce Craiova. Deci după ce au ieşit Cara Mustafa la numitul loc, înştiinţându-se postelnicu Nicolache, ce să afla caimacam Craiovii, pe de o parte pe loc au scris lui vodă pentru aceasta, iar pe de alta au scris pe la ordii ca să vie ostaşii împotriva lui, să-l izgonească peste Dunăre. Asemenea şi vodă luând această înştiinţare de la caimacamul, au scris pe loc nazârului şi celorlalte căpetenii, ca toate mijloacele să faca şi să scoată pă vrăzmaşi din ţară negreşit. Dar în zadar, căci vodă şi caimacamul scria aşa, iar ei tot da <38>zi după zi: astăzi să meargă, mâine să meargă. Ori că să temea de pazvangii, sau ca nu vrea, pentru pricina ce am arătat înapoi, că adică vor fi fost uniţi, şi de nu toţi, dar dintr-înşii. Cara Mustafa şi văzând că ordiile împărăteşti nu fac nici o mişcare asupră-i, măcar de-i şi era drumul Craiovii pântre ordii, noaptea

strecurându-se, au trecut şi ajungând la apa Jâiului dimineaţa, cu toate că au fost cam mare, dar au făcut mijloace şi au trecut. Însă până a trece, zăbovindu-se oareşice şi apucându-i ziua, i-au văzut unii-alţii şi au venit ştire în Craiova, dar fără deslușire, aşa numai: că nişte turci s-au ivit asupra Jâiului, pentru carii unii zicea că sunt pazvangii, alţii ca vor fi din cei împărăteşti, iar caimacamul zicea că să nu să teamă niminea, căci nu să poate a fi pazvangii. Şi aceasta o zicea el făcând socoteală că ordiile împărăteşti cad[36] în drumul lor şi n-au avut pe unde să să stricoare. Cu toate acestea, ca să ia ştiinţă cine sunt, au trimis pe un delibaşa Ispir, ce să afla la Craiova pe lângă dânsul, carele luând vreo cincizeci de neferi, împreună s-au dus până aproape de Jâiu şi deodată întâlnindu-se cu pazvangiii, au strigat cu întrebare: Ce fel de oameni sunteţi? Iar ei, nemaipierzând vreme i-au răspuns sălbatec: că-ţi vom arăta noi cine suntem! Şi totodată au năvălit asupră-i cu focuri. El, şi îndrăznet fiind, n-au dosit, ci au stătut la război. Şi aşa, ticălosul, coprinzându-se de pazvangii au pierit, pierind împreună şi cei mai mulţi din neferii lui, iar câţi au mai rămas, pe unii i-au prins vii, iar alţii dând dosul spre Craiova, s-au luat pazvangiii după dânşii. Şi fiindcă oraşul Craiovii cade cam pă coastă, de unde să vede pe lunca Jâiului în partea despre carea venea pazvangiii, auzindu-să din Craiova un chiloman de puşci şi de strigări, s-au uitat din oroşani. Când, ce să vază? O negură de pazvangii, ca nişte heară turbate, venia răcnind şi aruncând focuri.

O, ticălos şi amărât norod! Poate socoti fieşcare groaza, frica şi, mai vârtos, pierderea de cumpăt, care tot omul o are <39>la nişte primejdii ca acestea. Au început a plânge fără mângâiere şi a se olecăi toţi. Unii din târgoveţi au năpustit tot şi au fugit încotro au putut, de ş-au scăpat viaţa; alţii au dat năvală pe la case şi prăvălii, a-şi siguripsi averea şi mărfurile, neştiind ce fac, săracii, pentru că ce siguritate era să-şi facă în vreme ce hoţii de pazvangii îi coprinseseră! Caimacamul, pomenindu-se fără veste cu o nevoie ca aceasta, au năpustit tot şi, din mâinile lor scăpând (cum Dumnezeu ştie), au fugit. Şi îndată după aceasta, coprinzând pazvangiii Craiova, întâi ca într-o clipă i-au dat foc din toate părţile, apoi s-au făcut trupuri, trupuri şi unii au tras drept la metohul Episcopiii, cu socoteală să prinză pe caimacamul, fiindcă acolo fusese şăzut; alţii au năvălit asupra târgului, după jafuri; alţii iarăşi pe la casele boiereşti, şi care pe unde ajungea cea dintâi treabă le <e>ra[25] să dea foc. Spunea unii, din cei ce s-au aflat primprejur şi au fost văzătorii prăpădenii Craiovii, că aşa îndată o au aprins, încât socotea cinevaşi că nu oameni o au fost aprins, ci foc din cer au căzut preste dânsa. Vai, bieţilor creştini, acelora pe carii i-au apucat acolo în oraş, ei, ticăloşii, pentru ca să scape de pazvangii (o socoteală pierdută a celor osândiţi) s-au suit prin podurile casilor şi a prăvăliilor, s-au vârât prin găuri şi prin alte locuri ascunse. Dar nu le-au fost de nici o ocrotire, ci mai vârtos i-au adus pre cei mai mulţi la pieiciune, pentru

că după ce s-au încins oraşul de foc, au căutat să iasă toţi du pă unde era vârâţi, şi care cum ieşia, fugind să scape de foc, cădea în mâinile tâlharilor pazvangii, şi pă unii îi lua robi, pă alţii îi slutia, pre alţii îi jărtfia ca pe nişte dobitoace, fără de nici o milostivire. Şi aşa au păţit bieţii osândiţi aceştia. Pentru ca să nu-şi piarză averea lor, au căzut în prăpastia pierzării desăvârşit. Dar oare nu era ei bucuroşi să piarză tot, şi viaţa numai să şi-o scape? Ba, cu toată inima, dar pierderea de cumpăt (care curge din încremenirea minţii) i-au adus aşa, fiindcă cât este omul cu mintea întreagă şi slobodă, are şi cumpăt şi judecă tot lucrul cum să cade, iar daca încremeneşte<40> mintea (care vine din coprinderea inimii de spaimă şi din frică), apoi lipseşte şi cumpătul, şi aşa judecă tot lucrul anapoda sau pă dos, precum şi ticăloşii aceştia au păţit, că au socotit mai mult averea decât viaţa, neştiind, cum zic, ce fac.

Aşadar, au fost călcarea şi a Craiovii, care s-au întâmplat la al doilea an al domniii lui Moruz, în luna lui dechemvrie. Şi luaţi seama în ce chip groaznic o au prăpădit. Acest oraş Craiova să încheia peste tot în şapte mii şi mai bine de case, dintr-acestea abia au rămas vreo trei sute, iar celelalte toate le-au ars şi le-au dărâmat la pământ. Şi nici aceste puţine nu ar fi rămas, dar pazvangiii, după ce au călcat-o şi au făcut-o zapt, pântre altele au socotit şi cele după urmă, ca nişte cercaţi într-acest fel de trebi, cum că adică vor să vie după dânşii di<n>[25] ostaşii du pă la ordii şi, pentru ca să nu aibă ce să le facă, au poprit aceste puţine case ca să să închiză într-însele, să le aibă drept metereze. Şi această pricină au fost de au scăpat, dar le ardea pă toate. Care socoteală a lor a fost bună, fiindcă nazârul Brăilii, cum au înţeles de întrarea lor în Craiova, îndat-au luat vreo patru sute de cazaci şi mai bine, din cei care îi avea lângă dânsul, cum şi din ostaşii turci, împreună şi trei tunuri, şi au venit după dânşii.

Dar, însă ca să nu las cusur Istoriii, din cât ştiu, mă întorc a arăta şi cele ce s-au mai urmat de către stăpânire. La aceste întâmplări, postelnicu Nicolache, caimacamul Craiovii, abia scăpând din mâna pazvangiilor, precum am arătat, au nemerit tocmai în Caracala, de unde numaidecât au înştiinţat lui vodă întâmplarea pe larg. Care înştiinţare luându-o vodă, hotărât eă va fi rămas cu totul încremenit. Iar mai vârtos boierii, neguţătorii şi celălalt norod din Bucureşti şi toată ţara, cu un cuvânt, s-au umplut de frică auzind lucru care s-au întâmplat şi socotind întinderea răului, cum că de vreme ce Craiova s-au călcat, nu este nici o mirare a să călca şi Bucureştii şi toată ţara. Deci ce au făcut domnul Moruz: numaidecât au început a să găti să meargă către Craiova, spre întâmpinarea răului, şi fără zăbavă plecând cu o sumă de ostaşi arnăuţi, au mers la Slatina (lăsând la Bucureşti caimacami din boierii greci şi din rumâni), de unde au început a lucra cu toate mijloacele izgonirea pazvangiilor. Dar era toate în zadar, căci nu avea cui să poruncească şi cu cine să se înţeleagă. Scria nazârului să puie toată <41>silinţa, lua răspunsuri că să sileşte. Şi cu adevărat,

din toţi, chip, nazârul să vedea cu sârguinţă. Dar ce folos, că nici el nu avea cu cine să facă treabă, fiindcă turcii prea puţină ascultare îi da. Nădejdea toată îi era în bieţii cazaci, din carii pre cei mai mulţi îi pierduse când au venit după pazvangii la Craiova, căci socotind el cum că pazvangiii s-au închis toţi în metohul Episcopiii pentru scăpare (fiind acest metoh împrejurat cu zid), au dat voie cazacilor cu câţiva turci călăreţi ca să năvălea<scă> [25] a coprinde metohul şi a face muhaserea. Dar hoţii de pazvangii n-au fost făcut aşa, ci măcar de au şi fost închişi câţivaşi înăuntru, în metoh, iar cei mai mulţi au fost afară, prin case, puşi la metereze. De care ficleşug neavând în ştire, cazacii au dat năvală cu îndrăzneală asupra metohului, când deodată, pe <ne>gândite[25] s-au pomenit că-i pun pazvangiii la mijloc şi le dau foc din toate părţile. Şi măcar că cu cea din fire vitejâie ce o au, în două, trei rânduri au înfrânt pă pazvangii, omorând mulţi dintr-înşii, şi până în urmă i-ar fi biruit desăvârşit, că atâta să îngroziseră pazvangiii de îndrăzneala lor, încâ<t>[25] s-au dus la Cara Mustafa zicându-i că nădejde nu mai este a sta, ci "să fugim", dar nenorocirea cazacilor şi a noastră mai vârtos au stătut împotrivitoare cu trei chipuri. Întâi că acolo unde se făcea războiu, să brodiseră cazacii tocmai într-un loc văgăunat şi morcilos, de nu putea să învârtească treaba războiului cum se cade; al doilea, turcii călăreţi ce-i avea de ajutor, văzând năvălirea vrăjmaşilor, ori de frică sau de pizmă, ca să-i lase pe cazaci în peire, i-au năpustit şi au fugit. Iar a treia, şi cea mai mare împotrivire, au stătut o ploaie repede ce s-au întâmplat în tâiul războiului, din care udându-li-să armele, au slăbit foarte tare, şi pazvangii înţelegând aceasta, atunci mai cu de- adinsul au năvălit asupra lor şi i-au sfărâmat foarte, încât prea puţini au scăpat. A cărora pierzare mult, cu hotărâre, va fi veselit spurcata inim-a pazvangiilor, şi împotrivă inima nazârului şi a noastră tuturor prea <42>mult au întristat-o. După aceasta, pazvangiii toţi au întrat înlăuntru în metoh, închizându-se acolo. Au tot umblat primprejuru-le nazârul cu cazacii ce-i mai rămăsese şi cu turcii, în toate zilele arunca focuri unii în alţii, dar fără de nici o ispravă. Şi cu toate că nazârul arunca şi cu tunurile, dar nu făcea nici o treabă, una că era tunurile mici şi nu avea putere ca să sfărame zidul metohului, al doilea, nici tunarii meşteri nu era ca să nemerească la locuri ca acelea unde putea să aducă vătămare. Încă, ca să cunoaşteţi cât de mişăi era tunarii şi cât nu avea în ştire din meşteşugul tunului, luaţi seama. Acest metoh este de jur împrejur cu zid, cum am mai arătat, cu mânăstire cu două turnuri în mijloc, cu case nalte în lăuntru, precum şi la alte mânăstiri, şi câteva zile neîncetat au aruncat tunuri asupră-i, şi întru trup ca acesta de zidire abia trei sau patru ghiulele au nemerit, iar celelalte toate pe de lături şi pă dasupra. Atâta treabă poci zice că au făcut, de n-au lăsat pă pazvangii să doarmă, ci să fie deştepţi, să poată străjui.

Dar, lăsând acestea, mă întorc a spune cele pântre acestea şi după

acestea urmate. La călcarea Craiovii, toţi (precum <am>[25] arătat) s-au împrăştiat în toate părţile, iar un Boşneag-aga, ce să afla cu câţiva ostaşi cu numire pentru paza oraşului, fiind cu şăderea în casele Brăiloilor, au stătut nemişcat. Dar oare pentru ca să facă vreo strejuire? Acest lucru crez că deloc nu l-au cugetat, că s-au cunoscut treaba la urmă cum că el au fost avut în ştire de venirea pazvangiilor şi, ca un prieten bun al lor, în taină, nu numai n-au avut nici o temere, ci s-au şi întovărăşit cu dânşii la jafuri. Încă poci zice ca acest tâlhar însovonit mai mult au prădat şi au jăfuit, ca unul ce ştiia toate pe larg ale Craiovii, avându-le ochite din vreme, căci blanele caimacamului au fost toate <43>la dânsul, de să împodobia cu dânsele, cum şi altele multe s-au văzut la el. Spunea unii-alţii pentru hoţul acesta că ziua s-au fost arătând unit cu nazârul la sferturi[37] asupra pazvangiilor, iar noaptea să întâlnea cu mai marii pazvangiilor, de-şi petrecea în băuturi şi în jocuri de cărţi, şi le arăta toate croielile nazârului asupră-le, povăţuindu-i şi în ce chip să <se>[25] păzească. Aşa dar au mers treaba câteva zile, şezând pazvangii în Craiova fără a să clinti măcar păr din capul lor, din pricina meşteşugirilor şi a neunirii ce curgea între cei împărăteşti.

Vodă, auzind că pazvangiii s-au închis în metoh, necontenit scria nazârului, trimiţându-i şi daruri şi rugându-l ca să-i facă muhaserea, şi orice alte mijloace să facă, ca să nu scape nici unul. Nazârul iarăşi i să făgăduia cu işala (cum obicinuiesc turcii de zic): în mână-i are, nădăjduieşte să-i prăpădească pă toţi. Iar pazvangiii de leac nu gândia la scrisele lui Vodă şi făgăduielele nazârului, ci, după ce au sevârşit scoposul lor, nemaiavând la ce şădea în Craiova, fiindcă să săturaseră a mai privi ziduri dărâmate şi pârlite, într-o noapte s-au sculat şi au ieşit fără a le zice cinevaşi măcar un carnaxi. Nazârul, a doua zi dimineaţa, deşteptându-se cu o ne<nă>dăjduită[25] fugă a pazvangiilor, întunecat foarte de necaz şi turburat, îndată s-au luat după dânşii cu cazacii, cu ceilalţi ostaşi şi cu tunurile, gonindu-i cu toată prina. Însă şi pazvangiii, făcând o socoteală că vor să-i ia după urmă, ş-au lăsat drumul lor şi au tras drept la mânăstirea Şăgarcea, de s-au închis acolo (fiind împrejurată şi această mânăstire cu zid), ca să <se>[25] poată apăra. Unde fără zăbavă sosind şi nazârul, au început a lătra pe dinafară, ca şi la Craiova, neputând să le facă nici o stricăciune. Deci într-acest chip au curs prăpădenia oraşului Craiovii, precum aţi văzut, care măcar de o şi aflase vodă de la caimacamul şi de la alţii, dar încă nu vrea să crează că aşa groaznic şi desăvârşit s-au prăpădit, ci spun că ar fi trimis un om <44>credincios, într-adins să umble prin tot oraşul, să ia seama cu amăruntul şi să-i aducă curată ştire pentru toate. Ah, aici prea mult s-au mâhnit sufletul mieu şi s-au turburat inima mea, pentru mişcările lui vodă spre dovedirea unui adevăr care era cunoscut şi văzut de toţi, numai el să făcea că nu crede!

O, Moruze, o, Moruze, ce stai de tot cercetezi?
Ţe-au arătat caimacamul[e] şi alţii mulţi, şi nu crezi!
Dar caimacamul îţi este omul cel mai credincios,
Şi care altul să-ţi facă cercare mai de folos?
Caimacamul îţi arată: Craiova s-au prăpădit,
Cu foc şi vărsări de sânge săraca s-au osândit.
Acesta e adevărul, şi nu mai tot cerceta,
Mai vârtos mărturiseşte cum că din pri<ci>na[25] ta,
Căci dragostea ce fireşte ai ca să dobândeşti bani
Au adus săraca ţară în patimi d-atâţia ani.
Dintr-aceasta şi Craiova s-au răpus desăvârşit,
Un oraş frumos şi mare şi lăudat negreşit.
Aceasta şi alte multe prăpădenii au adus,
Robii şi vărsări de sânge, precum înapoi am spus,
Care sânge c-al lui Avel strigă la cer ne-ncetat
Răsplată să facă dreaptă, ţie cu adevărat.
D-aceea, mărturiseşte păcatul tău tuturor,
Cerând de la Domnul plată într-acest veac trecător.
Lui Mavriche împăratul cel grecesc fii următor,
Care greşind ca şi tine, aşa au fost rugător.[38]
Nu cumva să te hrăpească moartea cu acest păcat,
Cu sânge drept c-al lui Avel să te afli judecat,
<45>Căci atunci n-ai îndreptat, ci în Ghena petreci,
Cum Sfânta Scriptură zice: "Du-te în focul de veci!"
Ah, ce glas cu spăimântare acest glas: "du-te în foc!"
Cerescule împărate, să nu-l auz eu, mă rog.
Şi iar mă rog: luminează gândul mieu cel-tunecat
Să poci face sevârşire lucrului ce-am apucat.

Eu ştiu, fără îndoială, că cu aceste stihuri şi cu alte vorbe multe ale aceştii Istorii, care închipuiesc defăimări stăpânirii şi altora mulţi, <dau>[39] pricină celor care ştiu pravila şi hotarele istoricilor, după toată cuviinţa, a mă defăima şi a mă scoate afară cu totul, ca pre un netrebnic, fiindcă pravila istornicului este a arăta numai cursul întâmplărilor unii vremi, ori în ce chip va fi fost, iar totdeodată a istorisi, a face şi judecăţi trebilor şi a defăima pe unul şi pe altul, precum eu am urmat, aceasta este o urmare cu totul împotrivă la orânduiala istorii. Drept aceea, însumi cunoscându-mi greşala, nu o tăgăduiesc, fără decât zic aşa: că adevărat greşala mi-am cunoscut-o şi o cunosc, dar însă

[e] Aga Nicolache.

următoarele pricini fiind atâta de mari şi de ciudate, şi eu fiind foarte iubitor [de] patriei mele, această dragoste m-au silit să calc pravila istoriii şi să arăt pe larg, adică nu numai cursul întâmplărilor, ci şi pricinuitorii lor, cu judecăţile şi defăimările ce li să cuvine, precum m-am şi făgăduit la început, de aş şi rămânea cu ponosul nevredniciii de a istorisi. Şi aşa pui în lucrare şi cele de aici înainte întâmplări ale ţării tot cu asemenea orânduială.

Am arătat înapoi în ce chip au fost ieşirea pazvangiilor din Craiova, şi după aceasta că s-au închis în mânăstirea Şăgarcea. Deci acolo, închişi fiind şi neputând oştile împărăteşti să le facă nici o stricăciune, au chibzuit nazârul cu celelalte căpetenii să-i facă muhaserea. Şi aşa au aşezat ordii împrejurul Şăgărcii, <46>ca să nu mai aibă mijloc de scăpare, ci, or, strâmtorându-i lipsa mâncării, să să închine, sau, ispitindu-se să fugă, să nu aibă prilej, precum au avut la Craiova, ci să-i prăpădească pă toţi. O, ce frumoasă chibzuire şi ostăşască vedere aceasta a nazârului cu celelalte căpetenii! Dar însă ce folos? Că este turcească, adică fără temei şi statornicie. Pentru că această zi să zicem că au făcut chibzuirea aceasta, şi de nu tot într-aceeaşi zi o au şters din mintea lor, iar a doua zi cu hotărâre nu ş-au mai adus aminte de dânsa. Şi iarăşi au început, după firescul obicei, a să dezghina şi a trage unii *cea* şi alţii *hăis*. Din care pricină, şi de nu s-au întâmplat lucrul asemenea ca la Craiova, diafendefsindu-i o vitejâie a unui Chel-Ali-aga, precum mai nainte voi arăta. Dar lipsă puţină, pentru că pazvangiii fiind apururea cu luare-aminte şi văzând mişălia celor împărăteşti, nu numai din mânăstirea Şăgarcea ieşia şi-şi lua cele trebuincioase ale mâncării lor şi a cailor, ci şi prin alte sate ce cădea mai aproape să împrăştia de făcea ce le era voia, fără nici un fel de sfială, şi cei împărăteşti dormia. Şi aşa au curs treaba aproape de la lună. Apoi ce va fi fost pricina, nu ştiu, ori că poruncă le-au venit de la Pazvantoglu a să râdica, sau că ei de sineşi să vor fi socotit că cu zăbava ce o fac în ţară poate să pătimească, căci într-una de zile sculându-se Cara Mustafa cu toţi hoţii pazvangii, au plecat şi din Şăgarcea, luând încă şi o sumă de cară cu zaherea, ce le-au întâmpinat pe drum mergând pe la ordiile împărăteşti, cu socoteală să le treacă peste Dunăre. Care plecare a lor înţelegându-o cei împărăteşti, şi mai vârtos auzind că au luat şi acele cară cu zaherea, aceasta mai mult dându-le pricină de turburare, s-au luat după dânşii nazârul cu ostaşii săi şi Chel-Ali-aga (de care înapoi am zis) cu vreo patru sute de delii, carele aceasta spun că de multe ori, <47>pe unde s-au întâmplat de s-au lovit cu pazvangiii, s-au arătat tot cu biruinţă, iar mai vârtos acum cu multă vitejâie s-au arătat. Pentru că apucând el cu ai săi oameni mai nainte, cu oareşcare pripă, au şi ajuns pe pazvangii şi, dând război cu dânşii foarte vitejeşte, au scos carăle cu zaherea, au scos şi vreo câţiva robi, ce-i avea robiţi de la Craiova şi de la alte părţi. De care spăimântându-se pazvangiii, au început a da dosul, însă Cara Mustafa, cu cei

care au fost călări, au izbutit cu fuga şi au scăpat trăgând drept la Calafat, unde, având şi caice gătite din vreme, au trecut peste Dunăre, iar pă cei carii au fost pă jos i-au tăiat Chel-Ali foarte rău, prinzând şi vii aproape de o sută. Am auzit spuind om de credinţă, carele s-au aflat privitor acestui război, că precum uleul în pasări, aşa acest Chel-Ali, cu delii, s-au repezit în pazavangii şi i-au sfărâmat. Mai spuind omul acela şi aceasta, că un bimpaşă, cu o mie de ostaşi împărăteşti, se afla cu ordia sa aproape de Calafat, carele au şi văzut pe pazvangii fugind, şi că de ar fi vrut să le iasă înainte, să le taie drumul, nu scăpa nici unul, dar el n-au făcut nici o mişcare asupră-le. Să zic eu că n-au îndrăznit, nu se potriveşte, pentru că, cu o mie de oameni ce-i avea, putea să înghiţă pe Cara Mustafa, că nu-i era mai mulţi cu dânsul de vreo trei sute de oameni, şi mai vârtos cum se afla şi sperieţi de Chel-Ali, hotărât că unul nu scăpa. Dar mai lesne să potriveşte a zice că prieten fiind numitul bimpaşa cu dânşii, <48>de aceea nu le-au dat nici o supărare, făcându-se că nu-l bagă <în>[25] seamă când trecea. Deci într-acestaşi chip au fost ieşârea pazvangiilor şi de la Şăgarcea, cu oareşcare sfărâmare de către Chel-Ali, precum am arătat mai sus. Şi aşa deocamdată s-au curăţit ţara de veninatele hiară, adică de pazvangii, rămâind numai cu semnele otrăvitelor <muşcări>[40] ce le-au făcut pe unde au ajuns, care şi până astăzi să văd şi se vor vedea multă vreme.

De care acestea înştiinţându-se vodă, tot la Slatina încă aflându-se şi, mai vârtos, văzând şi câteva capete de ale pazvangiilor, ce i le trimisese a le vedea, şi pre cei vii prinşi, nu puţină bucurie au luat şi îndată făcu şeinlic, adică aruncă multe tunuri şi puşci, şi porunci de trimiseră şi cărţi, atât la Bucureşti, cât şi prin toate judeţile, coprinzătoare de această bună vestire: că cu ajutorul lui Dumnezeu au izgonit pre vrăjmaşi din ţară şi au rămas a fi întru odihnă. Care auzindu-o toţi, cu totul, de la mic până la mare, se bucurară, nădăjduind potolire durerilor.

Apoi, puţin mai zăbovind vodă la Slatina, au venit la Bucureşti vesel şi bucuros, ca cum ar fi făcut izbândă şi ca cum cu vrednicia şi vitejâia sa s-au izgonit pă pazvangii, lucru de tot împotriva adevărului, pentru că el au fost vrednic (din depărtarea lui Dumnezeu pentru păcatile noastre) numai de au scornit răul, iar de potolit, l-au potolit Dumnezeu când au vrut. Şi ş-această potolire a răului şi a nevoilor pentru ce o au făcut Dumnezeu? Poci zice pentru ca, doar <49>cunoscând milostivirea lui, <să-l>[25] slăvim făcând depărtare de toate căile câte ne aduce a cerca acest fel de palme. Dar, noi, necunoscători cu totul ne-am arătat şi nu numai depărtare de rele n-am făcut, sau măcar oareşcum părăsire, ci, mai vârtos încă, văzându-ne în oareşcare linişte, de tot l-am uitat. Şi mai cu de-adinsul ne-am pironit mintea şi cugetul spre toată fapta cea rea. De aceea dar şi Dumnezeu, văzând neîntoarcerea şi împietrirea inimii noastre, prea puţin ne-au lăsat în chipul de linişte şi apoi iarăşi cu asemenea şi

mai rele bătăi ne-au bătut, precum înainte veţi vedea. Că ieşirea pazvangiilor din ţară au fost prin postul Paştilor, şi au fost ţara în odihnă despre dânşii până după Paşti. Apoi iar au început, când şi când, a face supărări şi a o bântui, trecând când de faţă, când printr-ascuns dincoace, pă marginea Dunării şi făcând jafuri şi hrăpiri. Dar cu toate acestea, nu să arăta înfipţi la cea desăvârşit răutate. Se vede că pentru vorba împăciuirii ce era adică între Pazvantoglu cu Poarta, nu avea Pazvantoglu voie dată oamenilor săi a supăra peste orânduială, care împăci<ui>re[25] să pusese în lucrare iar de domnul Moruz, fiindcă după călcarea şi arderea Craiovii, cunoscându-şi greşala şi că un fel au socotit şi alt fel au ieşit treaba, şi întrând la mare grijă că-şi va pierde şi capul, au scris la Ţarigrad întâmplarea (care cu multe chipuri, mai vârtos cu dare multă de bani, o au potolit) cerând a se trimite un Hasan-paşa, om bătrân, foarte blând şi înţelept şi cu nume <50>bun atât la Poartă, cât şi la toţi, ca să mijlocească el o împăciuire cu Pazvantoglu, pe care l-au şi trimis Poarta numaidecât. Şi viind în ţară, au tras la Craiova, de unde apururea scria lui Pazvantoglu, sfătuindu-l părinteşte a să astâmpăra şi a nu mai supăra ţara, pe care paşă avându-l şi chiar Pazvantoglu şi la dragoste şi la evlavie, să vede că-i da oareşcare ascultare. Şi cu aceia, cum şi mai zic, nu atât să supăra ţara de oamenii săi, fără decât câteodată, când trecea dincolo câte puţini, ori cu ştire, sau poate şi fără ştirea lui, făcea ce făcea şi să întorcea iarăşi înapoi.

Aşa, dar, au mers treaba cu acest fel de curs şi cu vorbe fel de fel, unii zicând (că adică) va să facă împăciuire, alţii că Pazvantoglu au făcut oareşcare contenire din răutate până a să mai împuternici cu ostaşi, şi alţii altele, care cum să pricepea. Iar adevărul nu putea să-l ştie niminea. Vodă văzând că nici Hasan paşa nu poate isprăvi împăciuirea cu Pazvantoglu, ci merge lucru tot împerecheat, au socotit (se vede lucrul) mai bine să <se>[25] lipsească de domnie şi să scape de aceste învăluieli şi împerecheri, care putea să-i aducă vreun rău mare, mai vârtos că vedea şi cheltuielele domniii mari, şi nu-i mai rămânea mijloc de agonisita banilor. Că poate de era aceasta, tot să mai atârna cevaşi. Şi aşa au început a organisi prin unii-alţii de la Ţarigrad mazălia, puind pricini multe de neputinţă şi cu <51> meşteşugariţile sale mijloace au şi săvârşit socoteala sa şi, la luna lui octomvrie 1802,[41] s-au manzâlit, domnind în locul său Mihai-vodă Suţul, cu a treia domnie într-această ţară.

MANZÂLIA LUI MORUZ ŞI A TREIA DOMNIE A LUI MIHAI-VODĂ SUŢUL

De aice încep a scrie şi câte s-au mai întâmplat ţării în domnia aceasta de a treia a lui Mihai-vodă. Dar însă face trebuinţă a vorbi cevaşi înainte. Firesc obicei este la oameni când să află supt mâna unui stăpânitor, pe carele să-l

cunoască cu năravuri rele şi mai vârtos cu nedorirea de patrie, a să mâhni şi ar zice: Ah, de ş-ar face Dumnezeu milă cu noi să ne scape de acest rău stăpânitor, nădăjduind că vor dobândi altul mai bun în locul aceluia! Acestui obicei aflându-se supuşi şi lăcuitorii aceştii ţări, încă mai cu deosibire, fiindcă aicea mai mult să află încuibată răutatea în inima stăpânitorilor, şi văzându-se la ce stare ticăloşii au ajuns în domnia lui Moruz, din pricina nedoririi către dânşii, zicea toţi cu un cuvânt (afară de ceî uniţi la o socoteală cu dânsul): ah, de am scăpa de jăcaşul acesta! (fiindcă acesta era cel mai mare năravi al lui Moruz, precum înapoi am arătat), nădăjduind că vom câştiga alt domn cu splahnă şi cu dorire. Drept aceea, după ce s-au înştiinţat de mazâlia lui, şi cum că au luat Mihai-vodă domnia, nespusă bucurie i-au coprins pe toţi, şi cu un glas mulţumia lui Dumnezeu, căci <52>le-au trimis aşa domn bun şi milostiv, ştiindu-l din celelalte două domnii [şi] (fiindcă cu adevărat aşa au fost atunci: bun şi doritor de ţară foarte) şi nădăjduind că asemenea va fi şi într-această domnie de a treia. Dar însă, nu ştiu, ale ţării păcate, a domnului nenorocire, sau ce alt au fost, pentru că atâta de chisnovat şi atâta de rău au ajuns ţara, săraca, în zilele domniii sale de acum, încât încremeniseră săracii creştini, neştiind ce vor mai face ca să poată răspunde câte li să cerea. Şi în cea după urmă, la atâta au adus treaba cu a sa proastă chivernisire, de s-au şi răsipit, fugind toţi în toate părţile, precum înainte veţi vedea.

Nu era cu strâmbătate,
Ci avea mare dreptate
Ţara de să veselea,
Auzind de mazâlia
Lui Moruz şi dă domnia
Celui ce îi ocrotea.
Căci Moruz cum se arată
Înapoi învederată
L-a sa domnie era
Iubitor de dobândire,
Iar Mihai-vodă din fire
Milostiv şi apăra
În cele dintâi domnii două
(Precum e ştiută nouă)
De orice fel de năpăşti.
Şi cu a sa râvnă bună
Făcuse ţara cunună,
Ferindu-o de prăpăşti.
Atât-încât îi rămăsese

Numele cum că fusese
Domn ţării ca nimeni alt.
Aşa bun şi cu dorire
Pentru a ţării sporire
Şi creştin adevărat.
Dar, o, ce nepotriveală
La a ţării socoteală!
Căci unde nădăjduia
Cum că va să pască turma
Tot ca întâi, şi acuma
Au ajuns de să căia,
Căci văzură fără veste
Că acel dintâi nu este,
Ci cu totul tot schimbat,
Înfipt cu mare pornire
L-a banilor dobândire,
Alt Moruz adevărat.
<53>Încă cătând cu-amăruntu
După tot cel drept cuvântul,
Mai rău şi decât Moruz.
Căci Moruz era din fire
Iubitor de dobândire
Şi spre ţară prea ursuz.
Dar încai era de sine
Îngrijitor foarte bine
Şi cu meşteşug hrăpia
Iar Mihai-vodă, sărmanul,
Numai ce croia jăcmanul,
Iar sfârşit nu gândia,
Unde iese şi cum merge,
De e strâmb sau după lege,
Nici că prin gând îi trecea.
Care mai dă dimineaţă
I să arăta în faţă,
Ce-i zicea aşa făcea.
Aşa acatastasie,
Aşa scârnavă domnie
'Npotrivă celor dintâi.
Cele dintâi foarte bune,
'Ceasta numai puţiciune,
Fără nici un căpătâi.

Acum cu aceste puţine până aici scrise de domnia lui Mihai-vodă, aduc la mijloc o nedomirire, căci pă de o parte îl laud şi zic că în cele dintâi două domnii au fost foarte bun şi milostiv, iar pă de alta îl defăimez şi zic că într-această din urmă domnie s-au aratat fără de milostivire, încă mai hrăpitor şi decât Moruz. Şi dar pentru ce de două ori dulce şi o dată amar? Această nedomirire avându-o şi eu, am făcut cercetare, întrebând pă oameni înţelepţi, şi m-am înştiinţat într-acestaşi chip (care şi adevăr seamănă a fi). Cum că el, fireşte, nu au fost atâta supţire la minte şi adânc la socoteală, ci încă încovoiat şi spre oareşcare prostime, dar avea darul bunătăţii şi al blândeţilor<54>. Şi pă lângă aceasta mai avea şi alt dar, căci însuşi simţindu-şi puterea minţii că nu lucrează adânc, să sfătuia cu din ministrii săi, carii îi avea mai de aproape. Şi aşa, cu a altora minte mai mult chivernisea domnia şi ţara, iar în mintea sa prea puţin rezima. Şi fiindcă întru cea dintâi domnie au avut ministru pe un Alexandru postelnicu, om foarte înţelept şi cu duh mult, cu al acestuia sfat umblând, atât de frumos să învârtia toate trebile domniii şi să chivernisia ţara, încât n-au mai fost auzind alt, decât o mulţumită de la mic până la mare, lăudându-i bunătatea şi milostivirea spre toţi. Asemenea şi întru cea de al doilea domnie (măcar de au şi fost scurtă), iarăşi având ministri înţelepţi, i-au curs domnia tot cu orânduială plăcută de opşte. Şi pentru aceea, ţiindu-i-să minte bunătatea de către norod, s-au bucurat când au auzit de domnia lui. Iar întru această de a treia domnie neavând ministri ca aceia, fără decât tot ministratul său să încheia în fii-său cel mare, Grigorie beizadea, căruia încredinţându-i toată treaba domniii şi întâmplându-să el mai uşor şi decât tată-său la minte şi, după aceasta, fiind şi fireşte vas al răutăţii, poate socoti fieşcare ce fel de curs a trebilor au fost şi ce fel să oblăduia ţara, mai vârtos într-o vreme când făcea trebuinţă de o minte şi mai iscusită decât a acelui postelnic Alexandru, ce am arătat mai sus, ca să fi putut scoate la căpătâi bun, necum un beizadea Grigore, care nu grija alt fără numai să-şi umple punga. Aceasta dar au fost pricina de s-au făcut Mihai-vodă întru această domnie din dulce întru amărăciune, că n-au avut ministri vrednici ca să poarte<55> ogodul trebilor. El tot acela era, sirmanul, dar ce folos că-şi dedese barba în mâna fii-său, şi cum este vorbă rumânească, cum îi cânta aşa juca. Dar va zice cinevaşi, că ţar-au avut boieri patrioţi, şi cum ei, văzând răul curs al trebilor şi jafurile ce să făcea, suferia? Adevărat (răspunz eu), boierii au avut de prisosit, dar ce folos că nici unu nu ş-au deschis gura să vorbească un cuvânt măcar spre ajutorul ei. Încă, precum am auzit pă mulţi spuind, dintr-înşii era şi uniţi la croieli necuviincioase şi stricătoare ţării cu beizadea Grigorie.

Vai de casa aceea
Pe care chiar fămeia,
Stăpâna casii zic,
O vind', o risipeşte,
În grab-să prăpădeşte,
Nu s-alege nimic.
Asemenea fu ţării
Cu patrioţi boierii,
(Cărora tuturor
Ţara le este casă,
Ţara le este mamă),
I-au dat ca cu picior.
Nimica n-au dorit-o,
Foarte au răsipit-o,
Ca alţi streini tirani,
Până când să şi sparse
Şi pustie rămase
Pe mâini de hoţomani.

Nu sunt la îndoială că acum aţi înţeles şi v-aţi domirit din care pricină Mihai-vodă, întru această de a treia domnie, s-au aratat cu totul prefăcut şi neasemănat cu cele dintâi domnii. Şi, dar iată, mă întorc acum şi încep a scrie cu de-amăruntul toate câte s-au întâmplat întru această din urmă domnia sa, dar însă:

<56>Neputincios fiind foarte la puterea de condei,
Întâi face trebuinţă de o rugă cu temei
Cerului a-mi da putere şi a-mi fi de ajutor,
Ca să poci ajunge unde mă aflu sârguitor.
Căci cu cât văz calea lungă şi cu cât văz drumul strimt,
Cu atât văz: n-am putere să ajung unde am gând.
Deci mă rog, cerule, ţie, tu să mă povăţuieşti,
La această cale lungă slăbiciunea să-m-tăreşti,
Să ajung fără greşală la locul unde gândesc,
Căci singur, fără de tine, pă drumuri mă rătăcesc.

Au sosit Mihai-vodă în scaun, <1801> noiemvrie[42], şi îndată începu cu însuşi graiu său a arăta tuturor boierilor: "Că bun este Dumnezeu, fără zăbavă vor să înceteze durerile ţării şi vor rămânea toţi întru odihnă". Care cuvinte ale sale, lesne a judeca, câtă prăsădire a bucuriei făcea în inimile obştii, dar domnul Moruz încă în Bucureşti aflându-se (fiindcă adăstase pe Mihai-vodă pentru nişte socoteli ale ţării, şăzând tot în casele domneşti şi el), începu a să întâlni cu Mihai-vodă şi a-şi căuta socotelile, între care socoteli fiind şi a lefilor ostaşilor ce era în ţară, la acest pont au înşelat Moruz pă Mihai-vodă foarte, într-acestaşi chip (fiindcă, măcar deşi singur au lepădat domnia Moruz, dar însă ca un duh viclean şi pizmătareţ să necăjâia întru sineşi văzând schiptrul domniii la <57>Mihai-vodă).

Acest condei al lefilor era de sumă de pungi de bani, care lefi se răspundea din Vistierie (după legătura ce să legase Moruz cu Împărăţia, când au născocit răzvala cu Pazvantoglu, cum că adică, cu venitul ţării va ţinea

ostaşii spre strejuirea ei, precum înapoi am arătat), şi fiindcă ostaşii să înmulţiseră în urmă, după ce s-au ars Craiova, şi ludele[43] ţării se împuţinaseră, măcar deşi era dăjdiile grele, dar iar nu să ajungea cu venitul Vistieriii a să răspunde lefile (care această înmulţire a lefilor, zic cei ce ştiu, că văzându-o Moruz, s-au îndemnat mai vârtos de ş-au cerut mazâlia, pentru că nu-i mai rămânea nimica a arunca şi în nesăţioasa sa pungă). Şi aşa au socotit ficleanul ca să prisosească în <catastih>[44] de lefi hargiurile, cum am zice o vorbă: unde să da mai nainte, în vremea domniii sale, lefi pe zece mie ostaşi, să arată lui Mihai-vodă că să dau lefi pă cincispreze<ce>[25] mie, chibzuind pizmătareţul că, de vreme ce pă zece mie abia putea răspunde Vistieria lefi, dar pă cincisprezece mie, hotărât că nu va putea; neputând, negreşit Mihai-vodă va să prisosească dăjdiile pă ţară; prisosind, fără îndoială că pătimeşte ţara; pătimind, fără de alt cuvânt, şi lui vodă nu-i este nici un bine. Acest ficleşug l-au lucrat Moruz, şi bietul Mihai vodă au primit catastihul de lefi încărcat şi mincinos, ca cum ar fi fost drept, nefiind cine să-l deştepte ca să nu să înşale. Deci, după puţine zile, plecând Moruz la Ţarigrad, au rămas Mihai-vodă înotând ca peştile pă uscat şi despre altele, dar acest condei al lefilor, când s-au deşteptat şi au văzut că nu se împlineşte cu al Vistieriii venit, l-au adus la încremenire. <58>Şi dar ce să facă ticăitul, au venit la socoteala lui Moruz, au năvălit numaidecât la însărcinarea dăjdiilor pă ţară. Şi, de unde nădăjduia norodul că în zilele domniii sale, pe lângă alte bunătăţi, va avea uşurare la dăjdii, deodată să pomeniră că atât să înmulţiră şi să mai prisosiră şi podvezile, încât răsuflare nu avea, una nu apuca să o isprăvească şi cu alte zece să pomenea în spinare, tocmai ca când ar fi dat foc de şapte părţi bietii ţări. Şi sta toţi la mare mirare, cum poate fi atâta mare răul de la Mihai-vodă cel bun.

Sărace oi rătăcite,
Cum de nu vă domiriţi,
Aceste patimi cumplite
De unde le pătimiţi?
Nu priviţi la rădăcina,
La zavistea lui Moruz?
Aceasta este pricina,
Acest vrăjmaş şi ursuz.
El[45] întâi fu rădăcina
Răului ce pătimiţi.
El ş-acum e pricina
De vă dejnădăjduiţi.
Văzu schiptrul de domnie
La Mihai-vodă cel bun

Şi să umplu de mânie,
Se turbă ca un nebun,
Şi-ncepu numai îndată
A umbla cu vicleşug,
Făr-a gândi că e faptă
Afară de prieteşug.
Cu care băgă, ficleanul,
Într-o mie de nevoi
Pă Mihai-vodă, sărmanul,
Precum am scris înapoi.
Au pizmuit stăpânirea
Şi-au rămas foc pă voi.
'Ceasta e zavistuirea
Lui Moruz, ah, vai de noi!
Cum să mănânce ca câinii
Nesăţioşii de greci,
Bată-i câştigarea pâinii
Cu grozavul foc de veci.
Am ajuns negustorie
Grecilor din Ţaregrad:
Cine dă mai mult să fie
Domn ţării neapărat.
<59>Ş-apoi, dup-acestea toate,
Cu piciorul toţi ne dau,
Care precum va şi <poate>[46]
Ne rumpe şi milă n-au.
Ah, Doamne, ne miluieşte,
Tinde mila ta spre noi,
Precum ştii ne sprijineşte,
Că ne-necăm, vai de noi.

Aşa mergând treaba câtăva vreme şi văzând vodă că cu toată însărcinarea ce au făcut ţării, tot nu să ajungea a se împlini lefile ostăşeşti, cheltuielile Ţarigradului şi altele, şi după toate acestea, să zic, că de să şi ajungea, dar văzând că pentru sineşi nu prisoseşte nimic, ca să-şi plătească datoria (fiindcă era, cum auzeam, foarte dator) şi să aibă şi ce cheltui la Ţarigrad după ce să va mazâli (precum toţi domnii obicinuiesc: când sunt mazâli grijesc pentru domnie, iar daca domnesc, grijesc pentru mazâlie), s-au sfătuit cu ministru, fii-său Grigorie beizadea, şi au luat sfat foarte (n-ar fi mai apucat să-l facă!), căci fiind şi el leşinat de la Ţarigrad şi văzând că n-are de

unde să grămădească pungi, era supărat până în suflet. Drept aceea, ce au zis tată-său şi cum l-au sfătuit: "Să mai izgonim, i-au zis, din ostaşi, ca să să mai uşureze lefile, că într-alt chip nu putem să aducem treaba la socoteala noastră". Bătrânul Mihai-vodă, şi fără a mai socoti cele după urmă, fu gata, să înduplecă la vorba fiului său şi începu a tăia la lefi şi a izgoni ostaşii din ţară, cu cuvânt că nu mai sunt trebuincioşi. **<60>**Şi izgoni poate aproape de jumătate oastea. Care aceasta văzându-o noi toţi şi neştiind sfârşitul pentru care să izgonească, socoteam că va să împăciuiască vremea negreşit, şi mai vârtos că vedeam şi poruncile domneşti ce să trimitea prin ţară pentru cererea dăjdiilor, coprinzătoare a să sili toţi spre răspunderea banilor la Vistierie, fiindcă domnia sa se sârguieşte a plăti lefile la ostaşi şi a-i curăţi din ţară, nemaifiind trebuincioşi. Drept aceea să şi silia săracii creştini, şi din cât putea şi din cât nu putea, vindea bou, vacă, sau alt ce avea, după sufletul lor, sau, dacă nu avea ce să mai vânză, să împrumuta, sau mai bine să zic, înşăla pă unii, pă alţii şi plătea birurile, cu destul foc şi amar, socotind că va fi după scrisele lui vodă, a se curăţi ţara de ostaşi şi a ramânea în ticnă. Dar toate în zadar, că noi aşa socoteam, dar sfârşitul era cel ce am arătat mai sus, adică a să mai scurta lefile ca să rămâie şi lui vodă mijloc să dobândească bani, după sfatul fii-său.

O, sfat plin de răutate al şarpelui în Edem!
Sfătui strămoşii noştri, cum întru scripturi vedem,
Care sfat, gândind sirmanii că le este spre folos,
L-au ascultat, drept aceia s-au osândit de prisos.
Aşa sfat făcu lui vodă fii-său, beizadea,
Foarte rău, cu hotărâre, după cum ni să cădea.
Şarpele le-au zis să guste, a să face dumnezei,
Beizadeaua, lefi să taie, a să folosi şi ei.
Cei dintâi să osândiră din viaţă a fi morţi,
Ceştiilanţi (vai!), de fugiră pe la alte curţi şi porţi.
<61>O, nemulţumire! tu eşti, care d-alde acestea faci,
Mă rog, Doamne milostive, eu având, să mi-o prefaci.

Ia să venim acum iarăşi a mai arata bântuiala săracii ţări, ce au cercat despre hoţii pazvantoglâi. Ei, vrăjmaşii, şi de se afla pă dincolo de Dunăre, din oarecare împiedicare ce la făcea cârmaciul lor, Pazvantoglu (poate pentru darurile ce i să trimitea de către vodă, poate şi pentru căci vedea oştiri împărăteşti în ţară destule), dar însă ochiul lor, mintea şi toată socoteala le era pornită asupră-i în zi şi în noapte, ca să vie vreme îndemănatică să o calce iarăşi şi să o jefuiască, priveghind tocmai ca nişte vărsători de sânge lupi, când să găsească pă păstori dormind şi pă câini lenevindu-se, ca să năvălească a

sfărâma turma.

Deci, văzând că vodă răsipeşte ostaşii, n-au pierdut vreme, ci pe la luna aprilie, când toţi, cu totul, de la mic până la mare, fără nici un fel de grijă, să odihniseră gândind că cu hotărâre s-au împăciuit vremea, pentru care şi nu puţină bucurie vedeai în feţile tuturor deobşte. Boierii toţi (iar mai vârtos ai Craiovii, că să întorseseră, ticăloşii, din fugă, după arderea ei), unii trăseseră în oraşe, alţii pe la moşii pe afară şi-şi căuta răsipa fieşcare, îndreptându-şi veniturile caselor lor şi bucurându-se că s-au mai vazut o dată pă la namestii. Neguţătorii îşi întinseră mrejâle neguţătorii lor, împrăştiindu-se pă la bâlciuri şi făcându-şi tot felul de pornire fieşteşcare întru a sa neguţătorie, bucurându-să şi ei că s-au izbăvit de lanţul fricii. Ţăranii birnici să apucaseră cu temei de lucrarea pământului, de semănătură îndestulată şi altele care să pleacă în teapa lor. Şi, cu un cuvânt, toţi lăcuitorii ţării, care cu una, care cu alta îşi căuta de agonisita lor, bucurându-se <62>şi veselindu-se că s-au ivit primăvara şi le-au sosit alinarea furtunilor, durerilor.

O, ce înşălăciune
La toţi, cu un cuvânt.
Plini de nădejdi prea bune,
Că scapă de furtune
Şi n-au grijă de vânt.
Cu această socoteală
Pânzele le întind,
Pornesc fără-ndoială,
Să duc fără sfială
Al său negoţ vârtind.
Dar, o, cât să căiră,
Căci u-au grijit de vânt.
Şi cât să ticăiră,
Când toţi să pomeniră
Cu marea furtunând,
Pă nenădăjduite
Aşa groaznic spumând.
Ca hiiarăle cumplite,
<Săgeţi>[47] prea otrăvite
Spre noi toţi aruncând.
Şi iar, o, ce păcate!
O, ce nenorociri!
La ceas aşa de moarte
Să n-avem măcar parte
De buni caraveniri,
Ca să să-mpotrivească
Aceştii furtuni mari,
Bine să cârmuiască,
Pă noi să-nsufleţească
Să stăm pururea tari,
Ci ei întâi căzură
În mare adâncat.
Ceilalţi iar cum văzură,
Cumpătul îşi pierdură,
Şi toţi ne-am înecat.

Dar însă în ce chip: de acolo, de unde bucuroşi cu toţii ne călătoriserăm, pă nenădăjduite ne-am pomenit în grozave furtuni şi în cumplite viscole. Şi în ce chip, în cea din urmă, au rămas otcârmuitorii, cum corabia ni s-au spart şi ce fel <63>ne-am înecat, aceasta având trebuinţă de îndelungare de cuvânt a să povesti cu curată deslușire, mă rog să am voie a mă odihni, căci

precum mă aflu cam ostenit de cele ce am scris până acum, de voi începe iarăşi a scrie, cu hotărâre că mă poticnesc şi nu poci săvârşi scoposul mieu, şi atuncea două lucruri să pricinuiesc: mie ruşine, pentru neîngrijire la treaba mea, şi celor ce citesc, îngreţoşare şi scârbă pentru un lucru neisprăvit. De aceea, pentru ca nici una să fie şi ceilaltă să lipsească, iar mă rog, daţi-mi voie a mă odihni puţin.

(Odihnă cu întristare şi cu mintea hrăpită întru socoteli)

Cu cotile în genunchie, obrazul răzimat,
Stau să iau cevaşi odihnă, dar mă aflu întristat,
Socotind ce am a scrie, ce lucru e osebit,
Ce groaznică întâmplare şi ce foc rău otrăvit.
Lucru vrednic d-amari lacrămi, numai jale, numai foc,
Care este pustiirea acestui rumânesc loc.
O ţară aşa de mare ca în clipă să o vezi
Pustie, arsă, pârlită, lucru tocmai să nu-l crezi.
Apoi, ce inimă poate (nu vorbesc de pământean),
Strein fie, păgân fie, fie măcar şi duşman,
Să nu plângă pentru dânsa, să nu zică oh!... şi vai...!
Ce ţară dulce, frumoasă, ce ţară bună de trai,
<64>Să pustii, sărăcuţa, un blagoslovit pământ,
Plin de toată bunătatea, făr-al doilea cuvânt.
Ah, dar eu cum nu voi zice "vai" şi cum să nu ohtez
Din inimă şi din suflet, şi cu foc să lăcrămez,
Când mă ştiu că întru dânsa m-am născut şi am crescut,
Şi când ea din zămislire doritor ei m-au făcut.
Sunt pământean şi, fireşte, doresc de patria mea,
Pentru ea pohtesc şi moarte, fără de părere rea,
Apoi, acum, ticăloasa, să văz că s-au prăpădit.
Şi cum poci avea răbdare ca să nu fiu obidit?
Ba, mă obidesc, mă vait şi mă tânguiesc amar,
Căci privesc cum că nu are răul ei nici un hotar.

Altele[48]:

O, ceruri, voi
Vedeţi ceastă cădere a ţării şi durere
A sufletului mieu
Pentru a ei pieire, ce n-ar-asemuire.
Cu cât am citit eu
Istorii vechi şi nouă, pre viul Dumnezeu!

O, soare, tu,
Planită strălucită, vezi ceastă osebită
Pieir-a bietii ţări,
Stăi, rogu-te, priveşte cum să primejduieşte
Ca în valuri de mări,
Priveşte cum să sparge ş-apucă pe cărări!
Lună, tu eşti
Luminător al nopţii, priveşte de vezi hoţii
<65>Cârgealâii cum pârlesc
Şi-ard pă biata ţară cu o prea iute pară
Şi tare năvălesc,
Numele să i-l şteargă de tot, să socotesc!
Şi stele, voi,
Lumine prea înalte, vedeţi ce răutate
Şi ce foc amărât
Pre noi toţi ne coprinde, ţara ni-o aprinde.
Acest neam prea urât,
Cârgealâi, sau mai bine aspide, hotărât!

Altele:

Aţi văzut acum, planite, toate cum s-au întâmplat,
Le-aţi privit cu amăruntul şi le ştiţi cum s-au urmat.
Deci, măcar că am în ştire şi eu, ca un văzător,
Lucrurile întâmplate şi sunt prea nevoitor
Ca să scriu cu desluşire, curat să istorisesc,
Dar mă îndoiesc prea foarte, mi-e frică să nu greşesc.
De aceea, o, planite, cereştilor străluciri,
La voi alerg ca să-mi faceţi bunele povăţuiri,
Şi mă rog cu umilinţă, singur să nu mă lăsaţi,
Ci ajutor să-mi trimiteţi, mintea să mi-o luminaţi
Să poci face desluşire aceştii mari întâmplări,
Ce fără de veste fuse ticăloasei, bietii ţări.

Nenădăjduită această întâmplare şi nesocotită această pieire a ţării, dar foarte potrivită, după păcatele şi răutăţile ce de la o vreme încoace mai cu deosebire s-au încuibat în inimile noastre, <66>pentru că n-au mai rămas pornire rea care noi să nu o facem şi să nu o lucrăm, iar pă dasupra tuturora, mândria şi tăvălirea în noroiu păcatului ne-au robit desăvârşit, din care pricină am şi uitat pă Dumnezeu cu totul. Douăzeci şi patru de ceasuri sunt care încheie ziua cu noaptea, dintr-aceste ceasuri, nu un ceas, ci măcar un minut nu

păzim întru curăţie, ca să ne aducem aminte de Dumnezeu, toate le-am dăruit mamonilor. Sau mai bine să zic, noi pă sine cu totul ne-am dat în mâinile lui. Drept aceea, şi Dumnezeu văzând că ne-am depărtat aşa de la dânsul şi am ieşit de supt ascultarea Sfinţiii-sale, după toată dreptatea ne-au dat şi această palmă, mai straşnică decât cele dinainte, căci zice Scriptura: "Vine mânia lui Dumnezeu peste fiii neascultării".

Acest cuvânt să vede cum că s-au împlinit
La noi, pentru păcate, şi dar ne-am osândit
Cu osândire mare, precum o am văzut,
Şi vază fieşcare că aşa ni s-au căzut.

Cunosc pă cei care citesc, că au venit la supărare şi sunt aproape a mă numi şi poli<lo>gon,[25] văzând că tot înmulţesc vorba şi nu mai ajung la temeiu pricinii, adică a arăta această spargere a ţării cum şi ce fel au fost, dar:

Nu veni la supărare, iubitul mieu cetitor,
Căci şi eu de vorbă multă mult mă aflu feritor,
De aceea, şi îndată cum am cunoscut prisos,
Contenii poliloghia, ca să scap de acest ponos,
Şi încep să scriu temeiul cela care vei să-l vezi,
Şi, de poţi, te stăpâneşte, ochii să nu-i lăcrămezi,
Ca să vezi cu amăruntul şi să înţelegi curat,
Mânie dumnezeiască că au fost adevărat.

<67>A doua trecere a tâlharilor cârgealâi în Ţara Rumânească, din a cărora groază şi spaimă s-au şi risipit ţara, cum înainte să vede pă larg, cu alcătuire în stihuri.

La leat opt sute doi, în luna lui aprilie,
La douăzeci şi trei, cesteiaşi luni, zile,
Ieşât-au alt tâlhar, Manah Ibriam (*sic*), care
În ţările turceşti dedese groază mare,
Cu ardere de foc, cu prăzi, vărsări de sânge,
Săracii pătimaşi, de patimi, ş-acum plâge.
Ieşât-au la Clea<n>ov - n[49] judeţul Mehedinţii,
Ca cu o mie de oameni (tâlhari, toţi crâşnind dinţii,
Să facă siluiri, cu orice răutate,
Aceştii ţări, ochit-ntre ţările bogate),
Unde fiind şi târg cu adunare multă,

Lucru car-au vânat; ce au făcut - ascultă.
Îndată ce-au sosit, făcut-au zarvă mare,
Cu focuri şi strigări şi năvălire mare.
Săracii târgoveţi, nimic având în ştire
D-acest amărât ceas, d-acest foc şi pieire,
Rămas-au de pământ, de tot încremeniră,
Care ce au avut, lăsară şi fugiră.
Iar unii, mai vârtoşi la inimă, stătură
Cu turcii negustori, carii ei cum văzură
Că hoţii i-au călcat, gândind să-şi ocrotească
Mult-puţin ce-au avut, să nu să jefuiască,
<68>Vreme nu au pierdut, ş-au prins toţi metereze
Şi-au început a da în hoţi, să-i spăimânteze.
Dar hoţii fiind mulţi şi îndârjiţi prea foarte,
Nimic nu s-au sfiit că poate fi şi moarte,
Ci tar-au năvălit asupră-le, săracii,
Nici unul n-au rămas, pre toţi i-au pierdut dracii.
Şi heară să le zic, aspide veninate,
Că nu s-asemuiesc cu oamenii la fapte,
Căci şi pre alţii mulţi i-au jungheat fără milă,
Pre alţii i-au slutit, altor au făcut silă.
Apoi au început unii să jefuiască,
Alţii sta primprejur, pentru să strejuiască,
Iar alţii s-au răznit să prinză pă Bibescul,
Acel mic (Costandin), pre carele jălescu-l
De ce au pătimit pă nenădăjduite,
Căzând rob la tâlhari, cu feluri de ispite.
El fusese dus şi cu a sa soţie
La târgul de mai sus, fiind a lor moşie
Şi pentru a-şi căta a sa agonisită,
Dar mai mult a-şi plimba soţia prea iubită,
Că de curând era de când să însurase
Şi prea mult să iubia. Deci ia vezi-i ce trase!
Căzură amândoi în focul de robie,
Pă mâini de cârgealâi, şi ce mai rău să fie?
Poetic: Oh, oameni osândiţi! Ah, trupuri dosădite!
Ah, ce foc v-au călcat, ce ceasuri otrăvite!
<69>Deci hoţii nimic stând, pă loc să adunară,
Ceată de s-au făcut, şi către Jâiu plecară,
Având în gândul lor să facă ce vor face,

Târgul cel du pă Jâiu ca negreşit să-l calce.
Cu dânşii au luat şi pă mai sus-numiţii,
Călări, ca vai de ei, în pază, dosădiţii,
Mâncaţi, când nemâncaţi, în lipsă şi de apă,
D-aşa grozavnic foc şi piatra iarăşi crapă.
Dar omul rânduit la rele şi la patimi
Să vede mai vârtos, pentru căci are lacrămi.
Aceşti doi ticăloşi, din butcă, din odihnă,
Din aşternut cu puf, din verice altă ticnă,
S-ajungă (o, ce foc!) călări pe dăşălate,
Să doarmă pre pământ, vezi acum de se poate!
Dar iată s-au putut, ca le-au suferit toate,
Vărsând de lacrămi râu în ceas, în zi şi în noapte.
Şi nu e îndestul aceste patimi rele,
Ci ş-altele, noian de focuri şi mai grele
I-au copleşit pre ei, pr-aceşti doi osândiţi.
Plângeţi, cetitori, plângeţi şi jăluiţi!
Ia, ticăloasa, au fost de curând îngrecată
Şi amândoi sălta veseli, ca niciodată
Bine nădăjduind din trupul lor să vază
Rodire de coconi, ah...! ochi-îmi lăcrămează!
De la Cleanov mergând spre Jâiu ca vai de dânsa,
Călare de olac, s-au sfărâmat într-însa
<70>Al zămislirii rod ş-au lepădat sârmana,
Să-i zic cu un cuvânt grecesc "athliia mana".
Că adevărat au fost mumă arsă, pârlită,
Să lepede cocon, osândă negândită,
Să-l lepede aşa pă drumuri, în robie,
Să n-aibă ceas a sta să-şi facă lehuzie!
Unde moaşă atunci, unde măcar o slugă
Să-i dea un ajutor, cu milă să o ajungă?
Iar el să tânguia, văzând cum că îi piere
Soţia ce-au iubit şi n-avea mângâiere,
Să mângâia plângând, cu lacrămi ruga cerul
Să-i scape d-acel foc ce-i ardea precum fierul.
Poetic: Şi ce umalu să fac, pe larg să arăt toate,
Dar câte au tras ei, să spuie om nu poate.
Ajungă până aici, şi mă întorc a scrie
Hoţii ce-au mai făcut, ah...! şi să nu mai fie!
Că nu-i de suferit multa lor răutate,

Nici că s-au pomenit aşa grozave fapte.
Ajuns-au şi la Târg Jâiului ca în clipă,
Şi-ntâi de l-au coprins cu foc au făcut pripă,
Apoi au năvălit la jafuri pă di-o parte,
Pă de-alta, de ş-au prins locuri de a să bate
Cu cei împărăteşti, ştiind că vor să-i calce,
Şi de îi vor călca, să n-aibă ce le face.
Dumnezeu au ferit pre partea boierească
Şi ceilalţi târgoveţi să nu să şi robească,
<71>Ci-ncai să piarză tot, dar să scape cu trupul,
Cum scapă mursicat un dobitoc de lupul.
Căci cei împărăteşti, cum au luat în ştire
Că hoţii au călcat Cleanovul, cu pornire
Îndată au plecat-n număr ca de două sute,
Oraşul de mai sus cât vor putea s-ajute,
Având-o hotărât c-acolo vor să meargă
Să arză (cum l-au ars) şi numele să-i şteargă.
Carii au şi ajuns cu ceasuri mai nainte,
Şi cei mai mari ai lor fiind oameni cu minte,
Îndată au făcut ştire la tot oraşul
Să să păzească toţi, căci îi calcă vrăjmaşul.
Şi-aşa oraşul tot aceasta cum aflară
Tare s-au spăimântat şi pă călări plecară,
Carii cum au putut, unii pă jos, sârmanii,
Să nu care cumva să-i prinză hoţomanii.
Lăsat-au ce-au avut, casele toate pline,
Nici măcar de mâncat nu au luat cu sine.
Poetic: Şi cine mai gândea l-avere şi mâncare,
Abia putea gândi l-a capului scăpare.
L-aşa grozavnic ceas uită fiul pre tată,
Uită tată pre fiu, căci n-are judecată.
Dar să gândească alt despre agonisită,
Aceia hotărât o are prăpădită.
Boierii oroşani şi alţii câţi să-ntâmplară,
Din craioveni, veniţi, foarte să spăimântară,
(Căci mai era pârliţi d-al cârgealâilor focul
Şi viu să cunoştea al acestui foc locul.
<72>Deci n-au mai zăbovit: fi-va, sau ba, să vază,
Ci toate au lăsat, robi numai să nu cază,
Au năvălit la munţi, pre la ascunse locuri,

Prin râpe, prin păduri, cu feluri de potopuri.
Unii au rezimat drept în Ţara Nemţească,
Alţii s-au mai vârtit să să mai socotească.
Dar unde am mijloc a spune câte una
Câte au pătimit, că să sfieşte mâna.
Atâta numai zic, că să ferească Domnul
Tot neamul creştinesc, sau să zic, pre tot omul,
De-acest fel de nevoi, d-aşa frică şi groază!
Ah, Doamne, nici duşmanii acestea să n-o vază!)
Ia, vin să mai vedem în Jâiu ce să urmează,
Ce pornire mai fac hoţii, ce cugetează?
Ei, după ce au ars şi au jefuit oraşul
Şi după ce-au făcut ceea ce face vrăjmaşul,
Adică de ş-au prins cu toţii loc de pază
(Cum şi mai sus arăt), d-acolo nu-ncetează
Focuri a arunca, făcându-şi strejuire
În noapte şi în zi cu mare îngrijire.
Însă puţin trecând, iată au sosit în urmă
Nazârul[f] cu din turci şi cu cazaci o sumă,
Pentru c-au fost luat ştire cu-ncredinţare
Manahul c-au călcat şi Jâiu cu foc mare.
Şi dar cum au sosit, s-aprinde de mânie,
Să turbură prea rău văzând acea urgie,
Acel foc ce-au căzut pă ticălos oraşul,
Să cearcă prin război a izgoni vrăjmaşul.
<73>Şi nu numai atât, numai să-i izgonească,
Ci face socoteli pă toţi să-i prăpădească.

Poetic: Bine te socoteşti, nazârule, viteze,
Şi ai şi isprăvi, când ar vrea să şi urmeze
Ostaşii cari-i ţii, dar ei te vicleneşte,
Mai toţi se văd haini şi răul îţi voieşte.
Au început războiu nazârul cu silinţă,
Gândind a isprăvi cea de sus socotinţă,
Dar în zadar i-au fost această osteneală,
Nimic n-au isprăvit, nimic fără îndoială.

---

[f] Acesta era nazâr al Brăilii, fiind fost şi el venit din poruncă împărătească cu câţiva brăileni în treaba războiului cu Pazvantoglu, iar într-această întâmplare a călcării ţării de către Manah se afla serasher, adică otcârmuitor peste toate oştile împărăteşti ce era în ţară; numele lui: Ahmet.

Şi pricina au fost prea multa neunire
Celor împărăteşti şi multa viclenire.
Voia bunul nazâr pe toţi să-i prăpădească,
Ţara de al lor rău să o izbăvească.
Voia, dar nu putea, voia fără putere
Este desăvârşit rău fără mângâiere.
Una poruncea el, alta făcea ostaşii,
Sau mai bine să zic: prieteni <cu>[49 bis] vrăjmaşii.
Din ceste dar pricini, sau poate din păcate,
Nu s-au putut zminti hoţii măcar în parte,
Ci toţi nevătămaţi din Târgul Jâiului scapă.
Vede bietul nazâr, de mare necaz crapă.
Deci din oraş scăpând, merg la satul Stăneştii
(Ah, cerule, cum rabzi? aici încai topeşte-i!)
Acest sat, precum spun, de Jâiu să depărtează
Două ceasuri sau trei, deci hoţii ce lucrează?
<74>Acolo cum ajung, pă loc prind loc de pază,
Spre foc să întocmesc şi bine să aşază.
Iată, numaidecât soseşte după dânşii
Nazârul cu ostaşii şi dă năvală-ntr-înşii.
Hoţii şi dau răspunsul cu focuri ne-ncetate,
Încât silit au fost să stea mai la o parte,
Mai cearcă prin război, doar va putea să-i strice,
Vede că în zadar, ş-aşa să pleac-a zice
Celor care-i avea ai săi mai de aproape:
"Să-i facem cu alt chip de vii să se îngroape".
Alt chip acest-au fost, muhaserea îi face,
Gândul cel de război-ntr-aceasta îl preface:
Închide orice drum, îi ţine ca în mreajă,
Face ne-ncetat neadormită streajă,
Ca să n-aibă mijloc nici hrană să le vie,
Nici vreun ajutor de undeva să vie;
Printre acestea dar tot nu-i lăsa în pace,
Le da zor şi cu foc, să vază ce vor face,
Şi mai deosebit, cazacii, cu trei tunuri,
Ei nu putea răbda, le da la nas cu fumuri.

Poetic: Ia să lăsăm acum pă cârgealâi în mreajă
Şi pe nazâr făcând neadormită streajă,
Să mergem la Bucureşti, să vedem ce veste...
(O, cerule! ce văz, a ta mânie este!)

S-au fost înştiinţat Mihai-vodă de toate ,
Câte pe la Cleanov şi pe la Jâiu urmate,
S-au turburat destul, cade în grijă mare,
Pă negândit văzând a bietii ţări călcare.
<75>Vede că au greşit, căci au gonit din oaste,
Cunoaşte tocm-atunci otcârmuiri prea proaste,
Căci după ce-au venit în scaun de domnie,
De pace negreşit având nădejde vie,
Taie lefi la ostaşi, pe mulţi îi izgoneşte,
Şi lasă pe nazâr cu câţi mai socoteşte,
Dar însă, precum zic, vede acum greşala
Şi să mâhneşte mult de rea otcârmuiala.
Cu toat-acestea iar leapădă toată frica,
S-arată către toţi ca cum n-ar fi nimica
Şi-ncep-a aduna din Bucureşti oştime,
Brăgarii n-au mai rămas şi altă calicime,
Care cât-un pistol, care şi fără puşcă,
Alţii în loc de puşci ciomagile apucă.
O, câtă eşti de rea, târzie socoteală,
Căci isprăveşti nimic prin multă osteneală.
S-au ostenit prea mult Mihai-vodă s-adune
Ostaşi, şi au şi strâns, dar doar numai cu nume,
Căci ce ostaşi pot fi oamenii d-adunătură?
Nimic, în adevăr, mai multă strâmbătură.
Au mai trimis porunci la unele judeţe
Să <s>trângă[25] din rumâni ostaşi cu minţi isteţe,
Voinici pentru război, vrednici, cu arme bune,
Dar ce alt au făcut decât o urâciune,
Căci zău că te scârbiai văzând cest fel de oaste
Dă ticăloşi rumâni, de bir căzuţi pă coaste,
<76>Desculţi şi felegoşi, unde arme la dânşii?
Cum poate fi voinici cei de necaz pătrunşi?
Acestea au făcut vodă, toate spre bine,
Gândind şi chibzuind răul să-l întâmpine.
Au scris şi la ordii, nazârul să puie
Silinţă cum va şti şi hoţii să-i supuie.
Răspunsuri primea cum că nădăjduieşte
Pă toţi a-i prăpădi cu totul, să sileşte.
Acestea să urma şi vodă s-amăgeşte,
Norodul spăimântat merge să jăluieşte,

Boierii şi negustorii merg de fac întrebare:
"Doamne, măria-ta (îi zic în gura mare)
Pe noi ce ne înveţi, căci toţi avem <avere>[50]?"
Răspunde: "Staţi pă loc", le face mângâiere,
"Că am luat răspuns cu bună-ncredinţare
Că hoţii sunt coprinşi şi nu mai au scăpare".
Poetic: (O, Doamne, ce vorbeşti? citeşte astă carte,
De cele ce vorbeşti cât eşti de departe!
Citeşte-o, mă rog, cu bună deslușire,
Vezi că eşti amăgit, şi-ţi vino în simţire!)
Cart-aceasta era, prin care curat scrie
Oamenii ce-i avea ai săi pe la ordie,
Că trebile merg rău, şi rău prea peste fire,
Şi trebuie, îţi zic, a şi face strejuire,
<77>Căci hoţii au scăpat de la Stăneşti ş-apucă
Pe plaiu lui Urez, la ocne să se ducă.
Aşa au hotărât: ocnele să le calce,
Ocnele cele Mari, şi nu ştim ce vor face!
Nazârul mult au vrut, jărtfitu-ş-au silinţa
La satul ot Stăneşti să facă biruinţa.
Dar ce să facă el, ostaşii nu-l ascultă,
Geaba şi în zadar a sa silinţă multă.
Cu toat-acestea iar n-au făcut lenevire,
Plecat-au după ei cu prea iute pornire.
Ceteşte bietul domn această ştiinţare,
Rămâne ca un mort, gur-a vorbi nu are,
Vede că s-au lăţit hoţii, şi să lăţeşte
În loc a-i izgoni, iar ei tot izbuteşte.
Să mire bietul om, să mire ce să facă,
Gândeşte fel de fel cum hoţii să-i întoarcă.
Poetic: Şi ce alta putea, fără ca să trimiţă
Ostaşi din Bucureşti, să dea ajutorinţă?
Precum au şi trimis o sumă de oştime,
Sau mai bine să zic, sumă de calicime,
Orânduiţi fiind la Râmnic ca să treacă,
A datoriei lor silinţa să o facă.
S-au întâmplat să văz şi eu această oştire,
Şi-atunci am cunoscut că suntem în pieire.
Dar veţi să ziceţi, cum? Văzut este de faţă,
Nu trebui tălmăcit, căci lucrul ne învaţă.

Mă rog, ia socotiţi, când auzi cum că hoţii
Vorbesc de Bucureşti, să-i calce, zic, cu toţii,
Nişte oameni aşa care ca leii zbiară,
Carii întru nimic nu o au, şi să piiară
<78>D-acest fel de calici, ori ochii li să frânge?
Ah! ba suntem periţi şi inima îmi plânge!
Taci, inimioară, taci, a plânge nu e vreme,
Vreme este să fii deşteaptă ş-a te teme
D-un ceas primejdios, căci ai ramas pustie,
Nici că ai ajutor, nici că aştepţi să-ţi vie.
Bre, bre, bre, ce auz? Ce veste veni oare?
Luă vodă acum ş-altă înştiinţare,
Că hoţii au întrat la Ocne cu zor tare
Şi-au prin pă tufecciu Vasile[g] acel mare
Cu toţi oamenii lui, şi cum că să şi cearcă
În Râmnec a întra şi peste Olt să treacă.
Dar oar-aşa era? Aşa adevărată,
Căci oameni ce-au văzut mi-au spus tâmplarea toată!
Ei daca au scăpat de la Stăneşti, făcut-au
Feluri de ficlenii şi chipuri prefăcut-au
Ca cei împărăteşti din ochii lor să-i piarză
'Ncotro au apucat, urma să nu li-o vază,
Precum i-au şi pierdut, să-i ia n-avea de unde.
Nazârul de necaz inima îşi pătrunde,
Când drumul le-au aflat, ei traba isprăvise,
Cum mai sus arătai, Ocnile le lovise.
<79>Însă iar au plecat bietul nazâr cu pripă,

---

[g] Acest Vasile tufeccibaşa era om credincios a lui vodă şi să orânduise la Ocne cu 60 neferi creştini, ca să păzească acolo, pentru ca de mai nainte să suna o vorbă că vor să vie cârgealâi la Ocne să arâdice sare. Şi după cum mi-au spus chiar oameni ce s-au aflat de faţă văzători, el au stătut cu multă vrednicie împotriva hoţilor când au venit, dar împuţinarea oamenilor, fiind numai 60, cum s-au zis, şi mai vârtos că în cea după urmă, puindu-să la meterez într-o biserică, de unde făcea necontenit războiu cu hoţii, văzând hoţii că într-alt chip nu-l pot râzbi, au dat foc bisericii, şi aşa, de groaza focului, isprăvind şi gebhaneaoa, au fost silit de s-au dat în mâna Manahului cu toţi oamenii lui, carii îi rămăseseră, din carii câţi au fost răniţi s-au slobozit, iar cei zdraveni s-au poprit cu stăpânu lor, tufeccibaşa, căruia îi cerea Manahul trei armăsari, tacâmul lui, care-l purta înaintea lui vodă, şi treizeci pungi de bani, ca să-l sloboază.

La Ocne au ajuns, poci zice, ca în clipă,
Şi-ndată ce-au sosit, fiind necăjit foarte,
Ia seama împrejur, să uită-n orice parte,
Să vază cum ar fi mai bine să-i lovească,
Să nu poată scăpa, pe toţi sa-i prăpădească.
Îi vede c-au întrat la loc prea de pierzare
Şi hotărât aşa că ca în sân îi are,
Căci Ocnele, cum spun, cade jos într-o vale,
De jur împrejur munţi, cum e mai rău de cale.
Gândeşte că în sus n-au drum, fiind tot munte,
Spre Râmnic iar era oştiri de streajă multe,
A trece peste Olt, dar iar nu avea vase,
Căci, cât-au fost, era toate pă uscat trase;
Prin apă de vor vrea, Oltul era cam mare.
Şi-aşa au hotărât că ca în sân îi are.
Deci dar scoposul când vru de a-l începe,
Atunci de tot haini pre mulţi ostaşi pricepe;
Ia seama şi la streji la Râmnic, ce să vază?
Doi bimbaşi, ce era acolo pentru pază,
Un Ago ş-un Ferhat[h] (aşa-i chema pre nume),
Îi vede c-au ajuns de fac cu hoţii glume,
S-adună la un loc şi cărţile le joacă,
De faţă hainiţi, şi n-are ce să facă.
Acestea le-au făcut trei zile ca să şază,
Şi iarăşi l-au făcut nădejdile să-i scază
Cu cât gândea întâi că nu mai au scăpare,
<80>Atât vede acum nădejde că nu are,
Necum a-i prăpădi, ci nici măcar să-i pişce,
O grijă să le dea că poate ca să-i strice.
Cu toat-acestea iar treaba nu o slăbeşte,
Ci străji cu dintr-ai săi cât poate întăreşte,
Aşază pre cazaci la loc cu-ndemânare
Şi-ncepe a-i lovi cu foc fără-ncetare,
Iar ei deşi era puşi pe la metereze,
Dar dac-au început cazacii să-i vâneze
Cu tunuri şi cu puşci, focuri nenumărate,

[h] Aceşti doi bimbaşi mai nainte fuseseră oameni ai lui Pazvantoglu, iar pă vremea când s-a ars Craiova închinându-se la cei împărăteşti, acum era rânduiţi de nazârul la Râmnicul din Vâlcea, ca să păzească acest oraş de pazvantoglâi.

S-au îngrozit destul şi păzia noapte
A să împârleji, d-acolo ca să fugă,
Căci prea mult să temea mai rău să nu ajungă,
Fiindcă cât mergea treaba spre prelungire,
Vedea că treaba lor le merge spre pieire.
Poetic: (Spunea un om ce-au <fost>[51] cu dânşii împreună,
Că ei întâi avea nădejde foarte bună
Şi hotărâţi era la Bucureşti să meargă,
Acest nume frumos cu totul să i-l şteargă.
Apoi s-au pomenit cu dânşii c-îi ia frica,
Şi numai a scăpa gândea, iar alt nimica.
La care nu zic alt, decât-nalta mărire
A Domnului din cer, pentru o milostivire
Au iconomisit aşa înfricoşându-i,
Pe bieţii Bucureşti de focul lor scăpându-i.
Căci de ar fi rămas oameni ca să-i păzească,
D-un milion de ori putea să-i prăpădească.)
Deci în vremea pre când aceste mai sus zise
La Ocne se urma, şi altele nescrise,
<81>D-odată auzim veste adevărată
Că şi alţi cârgealâi, ca şase sute ceată[i],
În ţară au trecut şi fac răutăţi multe:
Arderi de foc, robii, d-acestea mii şi sute;
Caracalul l-au ars şi alte rele toate,
De nu poate condeiu pre larg să le arate:
Pe robii ce-i prindea, pe unii-i da la moarte,
Pe alţii-i slutea cu cazne grele foarte.
(O, Doamne, când gândesc, cutremur mă coprinde,
De jale şi de foc inima mi s-aprinde!
Cu ochii am vazut nasuri, urechi cru<n>ţate[j],
Nu zburate de tot, ci-n piele spânzurate.
Şi-aceasta într-adins, pentru mai mare groază

---

[i] Cei mai mari a aceştii cete de cârgealâi era un Guşangi-Ali şi un Cara Feiz, amândoi hoţi şi zurbale numiţi şi vestiţi întru răutate.

[j] Aceştiia cu urechile şi nasurile tăiete era nişte cărăuşi, carii să fuseseră trimis cu cară de posluşanie la ordiile cele împărăteşti, carii să aduna peste tot ca la cinci sute oameni, şi pre cei mai mulţi prinzându-i aceşti tâlhari, pe unii i-au omorât, iar pre alţii căznindu-i i-au slutit cu tăiere de nasuri, de urechi şi alte mădulări ale trupului, şi aşa i-au slobozit.

La câţi vor auzi, iar mai vârtos să-i vază).
Şi-adevărat au dat spaimă şi frică mare,
Căci toţi socotia a hoţilor turburare,
Şi alt nu auzeai, decât: "Doamne fereşte,
O, săracii de noi, rău mare ne soseşte".
Aceşti ce i-am văzut, sârmani dosâdiţii,
Şi-altele spunea pentru alţii osândiţii.
Spunea că au căzut în focul de robie
Nişte ticăloşi popi (o, ce neomenie!);
Fel de fel i-au muncit cu cazne, ca tiranii,
Pentru nimica alt decât să-şi spuie banii.
<82>(Să vede că au fost pârâţi pentru avuţie,
Şi-aceasta i-au adus întru a sa urgie).
Apoi, dac-au văzut cum că nădejde nu e
(Poate n-or fi avut) nimica să le spuie,
Barbele le-au tăiat cu zor tocmai din carne
Şi limbile le-au scos (o, inimi prea tirane!).
Aceste usturimi, această tiranie
Văzut-au din cer şi v-au semnat urgie
Dreptul judecător ca să vă răsplătească
Cu munca cea de veci vecinic să vă muncească.
Aceşti dar prăpăşti vestitu-s-au îndată
Atât la Bucureşti, cât şi în ţara toată.
Şi las a socoti cam câtă îngrozire
Norodului au dat această auzire.
Şi-alta şi mai rea, căci să făcea sunare
Că hoţii au de gând să facă iureş mare,
Manahul cu ai săi s-apuce pă supt munte,
Cei din Caracal, iar acele şase sute,
Să ia ţara în lung, unii pă de la vale,
Alţii pă de la deal, să facă lumea pale.
Poetic: O, Doamne, ce nevoi, ce spaimă şi ce frică!
Tocmai ca de tătari, iar nu mai mititică.
Auz de la tătari, spuind cei ce ţin minte,
Câte pătimia ţara mai denainte.
Aşa-seamăn-cea de-atunci cu ceastă de acuma,
Că d-asemenea lupi să bântuieşte turma.
Atâta numai fac această deosebire
Că domnii atunci putea a face ocrotire,
Pentru c-avea ostaşi curaţi, rumâni din ţară,

Creştin pentru creştin gata era să sară.
<83>Cum să auzia tătarii cum că vine,
Cu toţii să-ndemna să facă la fraţi bine,
Ca leii alerga vrăjmaşii să-i gonească,
De prăzi şi de robii ţara să izbăvească.
Iar mai vârtos citind l-a ţării Istorie,
Găsi-vei acolo o mare vitejâie,
Care o au făcut Matei-vodă Bătrânul,
Slăvitu Basarab, viteazul şi preabunul,
Când iar au fost întrat o de tătari mulţime
Şi ţara necăja cu prea multă iuţime,
Însuşi el au ieşit cu oaste să-i gonească.
Războiul ce-au făcut cine să-l povestească?[52]
Citească acolo şi vază că-i minune[k]
Ispravă de bărbat, vrednică a să spune.
Atâta numai zic: că Dumnezeu ajută
Celor ce ale lui porunci le ascultă.
Aşa au ajutat acestui domn preabunul
Ţara de au scăpat d-acest neam preapăgânul.
Iar acum unde domn cu inimă blajână?
Unde oaste creştină? Toată e tot păgână.
Chear aceştia ce sunt şi să numesc de pază
Sunt turci, şi toţi pohtesc ţara în jaf să cază.
Şi cei mai încolo? Oricare om cu minte
Poate a judeca aceste mici cuvinte:
Corbul să scoată ochii la alt corb, nu să poate,
Turcul pentru creştin cu turcul nu să bate.
Aceştea judecând, zic: răul că-i mai mare
Acum decât atunci, şi judece oricare.
<84>Căci una e să aibi dohtor la o durere,
Alta să pătimeşti, să nu aibi mângâiere.
Aşa ne aflăm noi cu patimă de moarte
Şi nu nădăjduim milă din nici o parte.
Aceasta şi au văzut hoţii, fără-ndoială,
D-aceia au călcat ţara fără sfială.
Să vedem dar acum răul unde fundează,
După acestea ce în ţară să urmează.
Groaznic pârâu de foc se varsă preste dânsa,

---

[k] Şi istoria ţării.

Un foc nemaipomenit văz s-au aprins într-însa.
Era luna lui mai[1] trecută jumătate
Când acest foc, zic, ardea în orce parte.
S-au dus înştiinţări lui vodă pentru toate,
Să îngrijaşte mult, să spăimântează foarte,
Nu mănâncă, nu bea, nu doarme, ticăitul,
Gândeşte fel de fel la rău, orânduitul,
Nu află vreun mijloc răul să-l întâmpine,
Decât vede curat, cunoaşte foarte bine
Că răul este rău nu numai pentru ţară,
Ci şi de sineşi chiar să teme să nu piară.
Frică din două părţi: de hoţi şi-mpărătească,
De una d-o scăpa, alta va să-l găsească.
Socoteşte aşa: că hoţii de m-or prinde,
Ei ca nişte vrăjmaşi, ca câinii m-or întinde.
Şi dar aşa fiind, nu poci avea viaţă,
Că nici numai o gândesc şi inima-mi înghiaţă.
De dânşii d-oi scăpa, vestindu-se la Poartă
Că ţara s-au călcat de hoţi ca niciodată,
<85>Şi eu iarăşi sunt căzut nu numai din domnie,
Ci, negreşit, şi piei cu groaznică urgie.
Oh... şi dar ce să fac? Fel de fel să gândeşte
Şi nici un selamet altul nu mai găseşte,
Decât un ajutor de oaste să-i mai vie.
De care la Ruşciuc rugăciune scrie
Lui Ismail-aga, cel de acolo aianul,
Ce s-arăta prea mult al hoţilor duşmanul.
Care i-au şi trimis cu bună priiminţă
O mie de ostaşi să-i dea ajutorinţă.
Dar n-au prins nici un loc, căci vodă apucase
Din relele vestirii de să prea spăimântase,
Şi şi cât, biet, ştia, atunci uitase toate,
Numai cât ar scăpa gândea în zi şi-n nopate.

Poetic: (Oh, rău lucru au fost, capul când pătimeşte,
Că orice mădular în parte să zdrobeşte.
Nu zic că nu e rău ş-a trupului durere,
Dar capul sănătos aduce mângâiere.
Vedeţi acum ce zic: vodă, ce era capul,

---

[1] Leat 1802.

Pe care bietul trup, bietul norod, săracul,
Avea cârmuitor, el mai rău pătimeşte,
Pe dânsul mai întâi frica îl stăpâneşte.
Apoi ce au rămas de ticăloasa ţară,
Urmează, ca un trup fără de cap, să piară.)
Ia ascultaţi, vă rog, ce fel de sfătuire
Să face printr-ascuns la Curte, cu unire,
Să sfătuiesc aşa vodă cu cei d-aproape,
Cu toţii hotărâsc să fugă şi să scape,
<86>Să fugă la Braşov, ţara să părăsească,
Şi dar să chibzuiesc mijlocul să-l găsească.
Poetic: (O, sfat foarte urât şi plin de răutate,
Sfat ce l-au născocit numai nişte păcate,
Căci de-am fi fost noi buni, a noastră bunătate
Putea a născoci sfat fără răutate.
Adică ca să stea cu toţii până la moarte,
Al bunilor păstori numele ca să-l poarte.
Iar ei, vedeţi ce fac? Că prin ascunse sfaturi
Mijloacele uneltesc ca să să dea în laturi.
La suflet nu gândesc, ruşinea le lipseşte,
Cu toţii la un gând de fugă să uneşte.)
Deci întâi au chiemat boierii toţi la Curte
Şi în Divan le-au zis aceste vorbe scurte,
Cum că: "După scrisori ce-îmi vin necontenite,
Tâlharii izbutesc şi merg tot înainte,
Cei de la Ocne, zic, că cu de-adinsul cearcă
Oltul, a găsi vad, dincoace ca să treacă.
Cei din Caracal iar (vedeţi în ce chip scrie[m]
Boierul rânduit privighetor să fie!),
Cum că au şi trecut Oltul cu bună seamă,
Şi, dreptul vă arăt, că prea îmi este teamă
Să n-aibă vreun sfat hoţii să să unească,
Cu vreun spurcat gând oraşul [n] să-l lovească".
<87>Ceastea vodă zicând, boierii toţi îngheaţă,
Şi stând înmărmuriţi cată lui vodă-n faţă,
Rămân ca nişte muţi, nu ştie ce să-i zică,
Decât mâinele-şi frâng de spaimă şi de frică.

---

[m] Arată cartea.

[n] Bucureşti.

Apoi, târziu, îşi vin oareşiceva în fire:
"Oh, vai, măria-ta!" îi zic cu îndrăznire,
"Ce ne spui, au trecut hoţii Oltul dincoace?
O, săracii de noi, acum ce putem face?
Dar de va fi aşa, suntem pieriţi cu totul,
Căci iacă-te noi, iată colea şi Oltul".
Zice iar vodă atunci: "Mie aşa îmi scrie,
Cartea o aţi citit°, dea Domnul să nu fie,
Dar eu aş socoti cum că ar fi mai bine
Cu toţii să grijâm în parte pentru sine.
Grija care o zic cere ca fieşcare,
De la cel mai mic până la cel mai mare,
Neveste şi copii, cum şi averea toată
În lături să le dea acum deocamdată,
Iar bărbaţii să stea oricare <cu>[25] armă,
Ziua cu privegheri, iar noaptea să nu doarmă.
Până vom mai vedea ce veste ne mai vine
Noi să grijâm de rău, apoi dea Domnul bine."
Deci acestea grăind, îndată porunceşte
De obşte-n Bucureşti toate de să vesteşte
<88>Şi cum că negreşit aşa să urmeze,
'Npotrivă a urma oamenii să nu cuteze.
Pe lângă astea alt mijloc mai unelteşte,
Căci turcii în Bucureşti pe toţi-toţi îi porneşte,
Pre unii spre Piteşti, cărora dă poruncă
Celor din Ocne hoţi-mpotrivă să <să>[25] ducă;
Alţii spre Ipoteşti, acestea ca să meargă
Spre cei d-acolo hoţi, ş-aşa şi ei să leagă.
Acestea au făcut vodă spre înlesnire
A scopului sau de fugă sevârşire.
Poetic: (Acum puneţi în gând şi judecaţi oricare
Câtă frică au dat şi câtă turburare,
La ticălos norod această auzire,
Auzire de tot grozavă peste fire.

° Această carte au fost neadevărată, fiindcă hoţii pă nicăiri dincoace Oltul nu l-au trecut, şi au făcut pentru ca să dea întreagă încredinţare că au trecut negreşit, să spăimânteze norodul să fugă, pentru ca să-i rămâie mijloace a fugi şi el, după hotărârea ce făcuse, pentru că de nu să spărgea Bucureştii poate nici el nu putea să fugă.

Rămas-au ca de lut încremeniţi, ca morţii,
Atât cât hotăra că vor pieri cu toţii.
Şi au n-avea cuvânt aşa să socotească?
Când pre vodă îl văd curat să le vestească,
Adică ca să-şi dea ce vor avea dioparte,
Numai bărbaţii toţi să stea arme să poarte.
Aceste vorbe sunt de <dez>nădăjduire[25],
Şi cum bietul norod să nu-şi iasă din fire?
Vodă, care le e, după Dumnezeu, tată,
Să le vestească lor vestiri ca niciodată,
Vestiri care le dau semne de pieiciune.
Şi cum să nu fim toţi la adânc-amărăciune?
<89>Armele a purta, aceasta va să zică
Ori izbândeşti, ori pieri, ah, ce groază şi frică!
Dar cine oar-va fi aşa să hotărască:
Ori izbândesc, ori piei, iasă ca să grăiască.
Ieşâţi bucureşteni, vouă să porunceşte,
Acest cuvânt amar vouă vi să vesteşte.
Pre nimenea nu văz, ce această minune?
Vodă a poruncit, nimini nu să supune!
Atunci auz şoptind şopte de umilinţă:
"Pierit-am (zic ei toţi), altfel nu e putinţă,
Săracii de noi (zic), până ieri zicea bine,
Iar astăzi ne vesti ca să grijâm de sine,
Cu binele ne-am stins dând dă lefi ajutoară,
Cu vestea ce ne-au dat, mintea va să ne sară;
Una ne-au sărăcit, alta ne prăpădeşte;
Ticăloşii de noi, Doamne ne izbăveşte!
Să stăm...? suntem pieriţi, noi nu ştim de războaie,
Aceia sunt scântei, iar noi suntem toţi paie.
Să nu stăm? Să fugim...? Dar cum? Ce fel? Şi unde?
Unde aşa în grab-ne vom putea ascunde?
Am pierit, ne-au robit pre noi şi copilaşii!
Doamne, nu ne lăsa, îndreaptă nouă paşii!")
Acestea le vorbia şi altele mai multe
Care să umilea oricine să-l asculte.
Amăgiţi, boierii mari cu toţii să-nşălară,
Crezut-au ce-au văzut, altfel nu mai cercară,
Şi dar n-au zăbovit a să grijî de cară,
Familiile lor a le porni afară.

La dânşii era rău, însă cu-ndemânare,
Că mai toţi îşi avea gătiri de strămutare.
<90>Poate vor fi avut (să zic cu chibzuire)
Ştiinţă d-acest rău şi ş-au făcut gătire;
Poate şi neştiind, ci, căci având putere,
Nu tocmai au simţit a răului durere.
Vin la negustori, ei fierbea ca în zmoală,
Parcă i-ar fi lovit pre toţi o mare boală.
Aşa li să schimbă feţele lor, îndată
Vedeai pre toţi un chip cu o văpseală moartă;
Îi auzeai vorbind şi te lua o jale,
"Unde (zicea ei toţi) vorba măriii-sale,
Care ni-o au vorbit în zilele trecute,
Să stăm, zicând, pe loc, ş-alte mângâieri multe,
Unde (o, vai de noi!) acea încredinţare
Care obştii o da, că nici o frică n-are?
Acum ce, mai întâi, să facem, ticăloşii,
La rău ce n-au păţit nici moşii, nici strămoşii?
De mărfuri, de copii, d-avuturi, de viaţă,
De oricare gândim, inima ne îngheaţă,
Căci unde vom găsi acum, în pripă, cară
Ca să călătorim-ceastă cale amară?
Am fi toţi bucuroşi să dăm ce ni-o cere,
Dar unde car acum, la-ceastă-mperechere?
O, săracii de noi! Oh..., răspletir-ar cerul
Celor ce ne-au băgat în foc, ş-ardem ca fierul!
Acestea le vorbia cu ohtături fierbinte,
Încă câte le zicea nu le poci ţinea minte.
<91>Acum la ei era răul urât prea mare,
Dar ia seama de vezi c-avea şi răzimare.
Auzi-i ce zicea: "Să dăm orice ni-o cere",
Acest cuvânt îl zic având de bani putere,
Dar ticăloşii săraci, breaslă mai amărâtă,
La deznădăjduiri să vede hotărâtă:
Nici ca boierii mari nu au îndemânare,
Nici ca neguţătorii, vrun fel de rezemare,
Putere nicidecum, de bani lipsă prea mare,
Prisos de lacrămi au, d-amar şi întristare.
Oh... şi să-i fi văzut vărsând sudori de sânge,
De piatră d-ai fi fost, iar trebuia a-i plânge!

Văzduhul pătimea, că s-aprinsese foarte
De ohtături adânci cu foc tocmai de moarte.
Mâinile întindea cerând cu rugăciune
Vrun fel de ajutor l-această pieiciune.
Dar cin-îi auzea, cine căta să-i vază?
Oh, ş-acum, scriind, ochii îmi lăcrămează!
Săraci osândiţi, văduvile sârmane
Nu au alt ajutor decât pre tine, Doamne,
Şi cu adevărat cătând cu desluşire,
Cunoaşte-vei curat o naltă săvârşire
A Domnului din cer, putem zice, minune,
Pentru a celor săraci fierbinte rugăciune.
Socoteşte, aşa oraş, atât de mare,
Vine la hotărâri d-o neagră strămutare!
Să fugă, zic ei toţi, şi toţi voiesc d-odată;
Un ceas d-or zăbovi, gândesc că hoţii îi calcă.
Lasă pre cei bogaţi, pre dânşii dă-i deoparte,
Vino la cei săraci, la cea mai slabă parte,
<92>Vorba pentru ei, de dânşii am mirare,
Căci tocmai ca boierii vorbesc de strămutare.
Poetic: (Dar, oameni fără minţi, aşa-mi vine a-i scrie),
Voi, care nu aveţi, nici adăstaţi să vie
Putere de bani, nu, <nici>[53] altă îndemânare,
Apoi cum hotărâţi această strămutare?
Ah, Doamne, sânt greşit, îmi adusei aminte
De cele ce am scris puţin mai înainte.
Nu sunt fără de minţi, săracii, au credinţă,
Aşteaptă de la cer minuni preste putinţă.
Ei nu pot într-alt chip decât cu rugăciune,
Cu lacrămi, cu suspin focul la tine-şi spune,
Şi tu, ca un preabun şi milostiv din fire,
Faci cu dânşii minuni la dăznădăjduire,
C-aşa obicinuieşti, unde nu e putere,
Acolo mâna ta întinde mângâiere.
Aşa ai tins ş-acum mână de ajutorinţă,
Cu cei săraci făcând minuni peste putinţă.
Că nici unul având a să mişca putere,
Toţi-toţi au câştigat milă şi mângâiere,
De cară se plângea, şi toţi găsiră cară,
Şi ei, ca cei bogaţi, ieşâră pe afară.

La dânşii bani de loc, dar fără bani găseşte
Orice le-au trebuit, nimic nu le lipseşte.
Minun-adevărată, minune foarte mare:
Săracii cu cei bogaţi să fie într-o stare.
Slavă celui-de-sus stăpân atotputernic
Înalţ cu cei săraci, măcar că sunt nevrednic.
<93>Acum cu cât am scris de la un loc la vale,
Parcă atât au fost răul la-ceastă cale.
Dar însă nu-i atât, ci răul tot mai merge,
Căci, Domnul judecând, omul cată s-alerge.
Au judecat acum, au săvârşit minune,
De nu ne-au tâmpinat păruta pieiciune.
Dar acest alergat ce-au trebuit a-l face,
Din parte-ne au fost de iad puţin încoace,
Încât ne-au dogorit a iadului văpaie,
Prea puţin au lipsit s-ardem ca nişte paie.
Suie-ţi dar mintea sus, ochii jos pironeşte
Şi vezi acest oraş ce fel să risipeşte:
La şaisprezece mai vezi oraşul[P] în stare,
La nouăspre<ze>ce[25] mai puişor de om n-are.
Trei zile la mijloc, oraş atât de mare,
Ca în clipă să-l vezi pustiu, nu e mirare?
Aceasta n-ar putea orice mare putere
De a o isprăvi aşa ca prin părere,
Iar frica cea de om, iată, au isprăvit-o,
Frica de om, nu alt, că toţi o am privit-o.
Cată acum de vezi prin târg, prin mahalale
Şi vezi ce foc amar, ce lacrămi şi ce jale:
Toţi cas-îşi părăsesc, de ani împrejmuire,
Să piarză, pohtesc, tot, să scape de pieire.
Priveşte de mai vezi ce flacără şi pară
P-al Mogoşoaii pod ş-al Târgului d-Afară,
Auzi ce chiloman, ce ramăt şi ce sunet,
Tocmai ca cum ar fi un prea grozavnic tunet.
<94>Ştii ce sună aşa? Aproape e de minte:
Aleargă care-ntâi să fugă mai nainte.
Şi însuţi poţi să vezi: dă unul peste altul,
Ca cei înfurtunaţi când dobândesc uscatul,

[P] Bucureştii.

Aşa le pare lor, din Bucureşti să iasă
Şi-atuncea sunt scăpaţi, nimic nu le mai pasă.
Dar întreabă-i, te rog, oare cin-îi goneşte,
De fug şi lasă tot, ca cum pre hoţi priveşte?
Pre hoţi nu i-au văzut, decât din auzire,
Apoi, pentru atât acest fel de pornire?
Şi nu-i destul atât, ci ia mai bagă seama:
Mume s-aud plângând, ţipete ca în rama,
Fiindcă pierd copiii şi nu au mângâiere,
Îi cată şi nu sunt, o, ce împărechere!
Vezi, frate, vezi ce foc căzu pre biata ţară,
Sârmanii lăcuitori, cum ardeţi ca în pară!
Frica v-au ameţit, nu ştiţi ce vi să face,
Păcatul v-au orbit, vă joacă cum îi place.
Săraci bucureşteni, voi faceţi chibzuire
Afară d-aţi ieşi c-aţi scăpa de pieire.
Eu nu poci deşluşi această chibzuire,
'Mi pare că m-aş afla la o nedomirire:
Ei... bine... aţi ieşit... dar trageţi la cetate,
Afară nu e alt decât pustietate!
Apoi, unde gândiţi a vă putea ascunde?

Poetic: (Tăceţi, o, ticăloşi, că nu ştiţi a-mi răspunde.
O, frică! mult eşti rea, cum zăpăceşti pre minte!
De frică una vezi ş-alta îţi vine-n minte.
<95>Aşa s-au zăpăcit sârmani lăcuitorii,
Fiind şi părăsiţi despre <cârmuitorii>[54]),
Căci vodă, după ce văzu fugând norodul,
La hotărârea sa nu ş-au pierdut ogodul,
Ci din boierii săi pre câţiva ia cu dânsul
(Ah, ţară, d-al tău foc iar mă coprinde plânsul!)
Şi pleacă la Braşov, întins acolo trage.
Ţar-aceasta văd, atunci mai rău să sparge.
Cu toţii, zăpăciţi, în sus şi-n jos aleargă,
Nici unul neavând loc hotărât să meargă,
Decât atât avea: o mare-nfricoşare,
La cârgealâi gândea şi nu le da a stare;
Spaimă singuri făcea, fugând unul de altul
(Ferească Dumnezeu, stăpânul prea înaltul!)
Frate, dar să mă crezi, până-ntr-atâta frica
Să înfipsese-n noi, încât mai dă nimica

Nălucă ne făceam şi ne porneam pă fugă,
Aşa, având păreri că vor să ne ajungă.
Vrun pâlc de mărăcini, sau niscai dobitoace
Pă câmp de la vedeam, frica nu ne da pace,
Ci ne şoptea aşa: "Iată hoţii că vine,
Nu sunt boi, nu sunt cai, nici pâlc de mărăcine,
Sunt hoţi adevărat, uite cum vin de tare".
Şi-aşa ni să părea cu bună-ncredinţare
Şi nu mai stam de leac, ci plini de mare spaimă
Pă fugă ne porneam, făcând destulă larmă.
Dar vino la minciuni, minciunele - mă crede -
Este un foc mai rău decât cel ce să vede,
<96>Căci de un rău ce-îl vezi mai lesne ai scăpare,
Iar răul cel ascuns este primejdie mare.
Să tălmăcim aşa: vezi pă duşman că vine,
Te-ncredinţezi atunci şi fugi să scapi pă sine,
Dar când numai l-auzi, tu stai la îndoială:
"Ori fi-va (zici), sau nu" şi poţi face greşală.
Şi poate ş-adevăr să fie auzirea,
Şi tu, gândind minciuni, stai şi-ţi găseşti pieirea.
Noi auzeam atunci vorbe nenumărate,
Dar vremea ne făcea de credeam pă toate,
Căci judecam aşa: poate minciuni să fie,
Dar poate ş-adevăr, şi cum scapi de urgie?
D-aceea să fugim, să mergem mai nainte,
Cu toţii hotăram, şi proşti şi cei cu minte.
Şi-aşa tot hotărând ne-am pomenit pre munte
Suind şi coborând, cu alte patimi multe,
Care a l-arăta toate cu amăruntul
Nici în condei nu poci, nici măcar cu cuvântul,
Decât margini, mijloc din multe ispite
Dator sunt să le scriu pre cât voi ţinea minte.
Privelişte de foc pre munţi să aprinsese,
Nici drumuri, nici cărări pustii nu rămăsese,
Toate pline de om, pline fără minciună,
Încât munţii urlând părea că cerul tună.
Toţi ca un glas striga: "aideţi, aideţi, mai tare!
Nu staţi câtuşi de cât, căci e nevoie mare
<97>Când vodă şi boierii, ei mai nainte fuge,
Iată lucru curat că focul ne ajunge.

Să mergem, să nu stăm, căci după cum să vede
Până acum ne-au fost, ţara noastră să pierde,
Încai să ne scăpăm nevestile, copiii,
Să nu cădem şi robi în mâinile urgii".
Oh... şi să fi văzut ce amestecătură,
Ce fierbere de om, toţi strigând cu o gură:
"Mai îndemnaţi copiii, să câştigăm scăpare".
Dar unde poţi, pe munţi, cu carul să mergi tare!
Acei mai mulţi mergea pă jos, spre uşurinţă,
Carălor ajutând pre cât era putinţă.
Vedeai oameni cinstiţi, ajunşi de bătrâneţe,
De frică munţii urcând ca-n cele tinereţe,
Uneori ş-ajutând cu biata lor spinare
La cară, când vreun urcuş mai tare.
Iar cei bătrâni, adică slăbănogiţi cu totul,
Trei-patru îi suia pre sus, cum duce mortul,
Carii zicea gemând: "de ce n-avui, o, parte
Să fiu mort decât viu, viaţă ca o moarte!"
Iar bietele muieri, cocoane şi mai proaste,
De multe osteneli căzuseră pă coaste,
Nu mai putea suind, iar vai de cele grele
Şi dă lehuse, vai în zilele acele,
Cu cârduri de coconi, pre care să păzească,
Pe care mai întâi, să nu-l primejduiască?
Cară, carâte, butci pă drum sta înţesate;
Drumul strimt, ca pre munţi, unde loc la vro parte?
<98>Pe acolea mergea şi iale-nghesuite.
Când şi când auzeai: "vai nouă, ce ispite!
Încet, că-mi prăpădeşti copilul, vai de mine!"
Uita lângă copil a mai grijî de sine.
Cele bătrâne, iar sârmanele şi ele,
Mirare cum urca acele drumuri rele;
Care avea feciori, avea vro mângâiere,
Iar care nu avea, vai d-ale lor picere!
Aceste pătimiri şi altele mai multe,
Dar carâte şi butci câte pă drumuri, frânte!
Altele în prăpăşti căzute, dărâmate,
Cine mai sta atunci ce au pierdut să cate?
"S-au dus - zicea - s-au dus, nainte mergeţi tare,
Ce pierdem să lăsăm şi să cătăm scăpare".

Dar câţi s-au schidolit şi s-au zdrobit în parte,
Picioare frânte, mâini, alţi-au cercat şi moarte.
Ferească Dumnezeu, ast rău să nu mai fie
La noi, nici la duşmani acest fel de urgie!
Şi-acestea pentru ce? Zău, niminea nu ştie
Cum, de ce şi ce fel? să dea pliroforie.
Fără decât atât, atât putem a zice,
Că Dumnezeu când va cetatea să o strice,
Întâi pre cetăţeni întunecă la minte,
De nu pot judeca nici ce le stă-nainte.
Aşa a-ntunecat pre noi toţi, ticăloşii,
Pentru căci am greşit prea foarte, păcătoşii,
De n-am putut nicicum măcar a ne pricepe
Pricin-aceştii fugi de unde să începe.
<99> **Poetic**: (Tocmai ne-am semuit cu un bolnav când zace,
De boală zăpăcit, el nu ştie ce face,
Pe care d-îl întrebi să-ţi spuie unde îl doare,
De are dor la cap, el spune la picioare.
Aşa fiind bolnavi şi noi întru păcate,
Căzut-am zăpăciţi cădere ca de moarte,
Şi de ne întreba neştine ce ne doare,
De cine am fugit, de ce vărsăm sudoare?
Fel de fel răspundeam, răspunsuri zăpăcite,
Doi nu puteam să fim cu vorbe potrivite:
Unul zicea un fel, altul altfel răspunde.
Săracul adevăr, cum supt minciuni s-ascunde).
Deci dar într-acest chip cu cest-feluri de necazuri,
Cu cest fel de nevoi suind pre munţi şi dealuri,
Mergând din loc în loc, făr-a băga de seamă
Şi fără a gândi, ne-am pomenit prin vamă.
Frica nu ne lăsă nici acolo în pace,
Ci mare zor ne-au dat să facem ce vom face,
Năuntru să întrăm, în Ţara cea Nemţească,
Ca inima de griji să ni să odihnească.[55]
Aşadar, prea puţini mai rămâind în ţară,
Cei mai mulţi au ieşit plângând din ea afară,
Unii pre la Braşov, alţii prin altă parte.
Boierii cei mai mari au tras toţi în cetate,
Că tot li să părea cârgealâii că vine,
D-aceia s-ascundea unde era mai bine.

Asemenea era şi ceialaltă parte,
Partea du piste Olt, întru sudori mari foarte.
Ea, mai vârtos, întâi aceia să fripsese
De focul cestui rău, şi năvală dedese
<100>Cei mai mulţi din boieri la Sibiu în cetate,
Iar alţii mai de jos p-afară pă la sate.
Acum aceşti din Sibiu (cum spun) au dus-o bine,
Cu toţii ş-au găsit odihnă pentru sine,
Lipsă nimic având sau altă supărare,
Li să părea a fi tocmai la o plimbare.
Şi nu ştiu ce să zic, ori că lăcuitorii
Sunt mai cu Dumnezeu, sau că stăpânitorii.
Iar vino la Braşov, acolo strâmtorare,
Acolo mai la toţi destulă supărare,
Şi de te primia ş-îţi da loc de odihnă,
Dar oare îţi era în linişte şi-n ticnă?
Ba poci zice că nu, cu dreaptă socoteală,
Când d-aşa foc fugeam, la dânşii dând năvală.
Oare, vecini fiind, urma ca să dorească
Dă soţiile lor şi să-i şi miluiască?
Dar ei nu au urmat fireştii datorie,
Ci ne-au mai aruncat amar peste urgie,
Cu cereri de chirii grele, nesuferite,
Chirii de un an, pe lună potrivite!
Ce eram să facem, cătam a da ci-o cere,
Că pă drumuri a sta vedea că nu-i putere.
Dar cătături cruciş şi vorbe poncişate,
Parcă vedea în ochi negrile lor păcate.
Zicând că le-am scumpit bucatele în ţară,
Lăcuste ne numia, ş-alte vorb-amare.
De nevoie răbdam aceste nevoi toate,
Că toate ne curgea de multe păcate.
<101>Mâhnire însă avem pentru neomenie,
Dar dea-le Domnul lor tot bine să le fie,
Că-ncai ne supăram de vorbe săţioase,
De trai înghisuit, de uliţi puturoase,
Dar frica ne-au lipsit şi-ncai aveam o pace;
Grijă nu mai era cârgealâii să ne calce.
D-aceea iarăşi zic: ţării lor bine să fie,
Părerea ş-acum şi-n vacul de vecie,

Că nu numai acum l-această întâmplare,
Ci şi în alte vremi am câştigat scăpare.
Deci să venim acum la altele urmate
În ţară şi-n Braşov, lucruri foarte ciudate.
Daca s-astâmpără norodul la odihnă,
Un urlet auzeai, tocmai ca de stupină,
Prin uliţe, prin curţi vedeai adunaţi pâlcuri
Prieteni, cunoscuţi, toţi făcând fugii tâlcuiri;
Prin case iarăşi strânşi, făcând destule sfaturi,
Toate numai minciuni, tot zmorfuri şi tot halturi.
Un adevăr era: toţi topiţi de nevoie,
Parcă i-ar fi coprins alt potop ca la Noe.
Acesta să vedea, cesta era de faţă,
La toţi se vedea scris şi zugrăvit pre faţă.
Gândea ce au lăsat în urma lor în ţară:
Case, namestii, vii, ş-ardea în foc şi-n pară.
<102>Gândea şi cum petrec cu-atâta scumpătate,
Ohta puind în gând a ţării eftinătate.
Acei mai mari boieri, pe loc cum s-aşezară,
De Vodă cercetând, conacul i-l aflară,
S-au dus, l-au întâlnit, vorbiră ce vorbiră,
Nu ştiu la ce s-au dus, nu ştiu cu ce ieşiră.
De acolo ieşind, să duc pe la conace,
Osebi să socotesc ce vor mai putea face.
Mirare avea toţi, nu putea pricepe
Acest rău care fu de unde să începe,
Singuri ei, pătimaşi, singuri nu pot a spune,
S-aşa încheind, zic că asta fu minune.
Poetic: (Ş-adevărat au fost minune-nvederată,
Multora răutăţi dumnezeiască plată).
Pântre acestea dar, Vodă face gătire
Să plece din Braşov, şi-şi face pornire.
Boierii stau pe loc, că n-au unde să meargă,
Şi-încep a chibzui ce s-au stricat să dreagă.
Dar ce să facă? Ei n-au în mână nimica,
Ori încotro pornesc îi împiedică frica.
Şi altele lăsând (că nici nu le ştiu bine,
Şi şi câte a şti sânt de sfială pline),
Mă-ntorc a povesti prin ţară ce mai curge
După ce cei mai mulţi peste hotară fuge.

Poetic: Fraţilor, aici văz cum că să împlineşte
Cuvântul cel curat, un sfânt proroc grăieşte:
"Certatu-m-au, au zis, dar iar nu m-au dat morţii".
Certatu-ne-au, zic eu, şi să grăim cu toţii,
<103>Dar cine ne-au certat? Stăpânul cel din ceruri,
Pentru că i-am greşit greşăli în multe feluri.
Dar iar el fiind bun şi milostiv din fire,
Pre moştenirea sa n-au dat-o la pieire,
Căci unde ne aflam la dăjnădăjduire,
Cu toţii hotărând desăvârşit-pieire,
'Ncepură a lua vestiri din ţară bune,
Atât cât ne părea că parc-ar fi minciune:
Cum că în Bucureşti nu s-au clătit nimica,
Cum şi de cârgealâi s-au mai micşorat frica.
În Bucureşti viind Hasan-paşa bătrânul
Şi Trestenicu-zade Ruşciucului stăpânul,
Carii cum au văzut a ţării râsipire,
Din pronie căzând la milă şi dorire,
Au început a da nizamuri îndestule
(Şi dă era turci, şi dar după vreme bune),
Tăia şi spânzura fără milostivire
Pe cei care-i simţea în vreo rea pornire.
Din care se născu o frică şi o groază
La toţi ce-avea în gând să frigă şi să arză.
Şi-atât în Bucureşti, cât ş-afară-n ţară
Grijă nu mai era, nici capul să te doară;
De hoţi nu s-auzea, cum să cădea să fie
'Ntr-o vreme când era de ighemon pustie.
Pădurile gemea tot pline de băjănii,
Prin găuri petrecând, prin locuri de jigănii.
Dar unde s-au simţit de hoţi vr-o bântuire,
Păr din capul cuivaşi nu au cercat clătire.
<104>Şi nu era di alt decât multa pornire
A celor de mai sus spr-a ţării ocrotire.
Văzând şi auzind cei răi că vor bune,
Decât cum că pe toţi peşin la streang îi suie,
Gândul şi l-au schimbat de rele a mai face,
Şi-aşa toţi petrecea despre aceasta-n pace.
Despre cârgealâi iar nădejdi de scăpare,
Ştire curat luând nazârul cum c-îi are

De la Ocne goniţi, cu multă sfărâmare,
Şi cum că au plecat spre Drăgăşani la vale,
1010 La Caracal trăgând pentru să să unească,
Cu cei de acolo să să-ntovărăşească.

Până aici am venit cu istoria alăctuită precum să vede, apoi, împovărându-mă treaba şi grija stăpânească, am contenit a scrie şi numai însemnam cele în vremi întâmplate, ca când voi afla prilej iarăşi să scriu. Acum dar, după trecere de 12 ani, împrelungindu-mă puţin, cetiţi cu luare-aminte acele mai întâmplate în ţară.

ÎNTÂIA DOMNIE A LUI ALEXANDRU-VODĂ SUŢUL

Aşa aflându-se lucrurile turburate şi lăcuitorii ţării râsipiţi şi necăjâţi, s-au înştiinţat Poarta, şi pentru mai în grab trimise poruncă lui Aleco-vodă Suţul (ce-i zicea şi Dracache), aflându-să domn Moldovii, să să scoale, să vie şi să facă ţara zapt, orânduindu-l domn presta dânsa[56]. Carele îndată viind şi întâlnindu-se cu Hasan-paşa şi Trestenic-zade, începu a da nizamuri după a sa părere, dar mitropolitul cu cei mai mari boieri, aflându-să, cum am arătat, în Braşov, şi cu totul scârbindu-să pentru acest domn, căci îi ştia faptele lui cele rele care le făcuse la Moldova, numaidecât făcură arz[57] la **<105>** Poartă cerând domn pe Costandin-vodă Ipsilant, fiu lui Alexandru-vodă Ipsilant. După care arz să şi orândui, iar Aleco- vodă Suţul, cu mare pripă, să întoarse la Moldova şi peste puţine zile îl mazâli Poarta şi d-acolo, după jalba moldovenilor pentru răutăţile lui. Ş-aşa, din domn de două prinţipaturi ca acestea, să duse manzâl la Ţarigrad, ramâind cu ponosul de românomahos[q]. Însă până a veni în scaun Costandin-vodă Ipsilant, după silinţa ce puseră numitele de mai sus căpetenii turci, să goniră pazvangiii din ţară, rămâind numai cu greutatea oştirilor împărăteşti, pe care şi acestea le curăţi domnul Ipsilant plătindu-le lefile până la una. Şi aşa scăpă ţara de toată spurcăciunea ce era pre dânsa, şi fără zăbavă să întoarseră şi cei de la Braşov i prin alte părţi, mari şi mici, răsipiţi, boieri, neguţători şi alte bresle, toţi pe la casele lor, mulţumind lui Dumnezeu şi bucurându-se, căci se mai văzură la patria lor, găsind toate cu puţină vătămare din ceea ce le-au fost lăsat când au fugit. Că aşa au binevoit Dumnezeu a grijî singur pentru robii săi, căci nimini nu putea crede că vor mai găsi cinevaşi în vreme ce rămăseseră toate pustii, fără nădejde de vreo strejuire, iar Dumnezeu trimise pe numiţii mai sus căpetenii turci cu atâta dorire şi străşnicie încât se asemănară cu cei mai doritori părinţi şi buni patrioţi. Carii, şi ei, după ce

[q] Întâia domnie a lui Costandin-vodă Ipsilant.

văzură ţara în odihnă, să întoarseră la locurile lor cu mulţumire <106> mare şi cinste despre partea norodului. Iar domnul aşăzându-se în scaun (a căruia întrare în pământul ţării au fost în leat 1802, octomvrie 14, în ziua Prepodoamnei Paraschivii, când s-au întâmplat şi groaznicul cutremur, din care s-au dărâmat multe ziduri vechi şi nouă, între care şi vestitul turn Colţea din Bucureşti, încă şi omoruri de oameni s-au făcut, şi pe la multe locuri izvoară de ape s-au pistosit, iar altele s-au dat de faţă, şi alte schilăvituri ale pământului s-au făcut, care vor sta semne spre vecinică aducere aminte), domnul începu a oblădui ţara cu bune începături, pre boieri cinstindu-i după cuviinţă şi ajutorindu-i, pre neguţători socotindu-i şi înlesnindu-i, pre săraci dorindu-i şi miluindu-i. Aşezământ făcu în toată ţara de să cumpăra toate breslile la darea dăjdiilor după stare şi putere. Şi, cu un cuvânt, să arătă aşa de nu să căia ţara căci l-au cerut domn. Fără numai câţi să boieriseră în zilele lui Mihai-vodă Suţul şi Aleco-vodă Suţul s-au mâhnit asupră-i, căci toate ale acestor doi domni boierii, prin ferman împărătesc, s-au stricat, şi era bănuială că de dânsul se lucrase la Poartă una ca aceasta.

Şi aşa curgea oblăduirea domnului Ipsilant, şi măcar că tâlharul Manah Ibraim cu ceata lui iarăşi au trecut în ţară, pe la luna lui fevruarie leat 1803, dar bine chivernisind domnul treaba, s-au izgonit peste Dunăre şi apoi i s-au plinit şi lui măsura răutăţilor, căci Trestenicoglu, aianul Ruşciucului<107>, cu meşteşug ca acela, puindu-l în mână cu toţi tâlharii lui, i-au tăiat şi au scăpat Ţara Turcească şi cea Rumânească de un tiran ca acesta. Însă, fiindcă pă vremile acestea era turburaţi împăraţii Evropii, sau mai bine să zic ai lumii, pentru Napoleon Bonaparte,[58] împăratul Franţii (carele din om prost de la ostrovul Corsica, după revoluţia ce s-au întâmplat în Franţa, când s-au surpat şi neamul împărătesc din scaun, s-au suit el în scaun (citeşte istoria lui şi verzi) şi cu biruinţele ce făcea în toate părţile, iar mai vârtos asupra Ghermaniii, adusese lucrul la spaimă mare, încât numele de franţez auzind rămânea fieştecare încremenit); şi fiindcă acest mare tiran, Napoleon, ţinea în faţă prieteşug cu Poarta turcească, pentru ale mai adânci interesuri ale lui, care prieteşug văzându-l Aleco-vodă Suţul, şi partidă franţozească fiind, necontenit prin elciul franţozesc de la Ţarigrad vâna domnia Ţării Rumâneşti. Ipsilant, şi înştiinţându- se de aceasta şi având şi el tainică împărtăşire cu curtea Rosiii, partidă rosească fiind, şi aflându-se şi Rosia pe aceste vremi tare şi puternică şi singură straşnică putere împotriva lui Napoleon, nu mai puţin şi turcilor gogoriţă, au făcut cunoscută pornirea şi lucrarea Suţului. Şi nu numai atât, ci trimise pă taină să ia şi capul lui Ipsilant, de care înştiinţându-se elciul rosesc, <108>pă de o parte, pe loc făcu ştire lui Ipsilant ca să fugă, să-şi scape capul, şi pă de alta dete cuvânt către sultanul, ca ori să lase domn tot pă Ipsilant până la şapte ani, cum scrie hatihumaiunurile, adică hrisoavele Porţii, şi legăturile

între Poarta cu Rosia, sau, de nu, el fuge la curtea sa, şi atuncea va fi războiul deschis. Iar pricina de să punea Rosia pentru Costandin-vodă Ipsilant era adevărat şi a trahtaturilor şi a hatihumaghiunurilor, dar era mai mult slujbile şi îndatoririle ce făcuse el Rosiii în vremile acelea, când Napoleon umbla cu toate meşteşugirile să surpe şi pe Rosia, cum surpase şi stricase şi celelalte împărăţii şi crăii ale Evropii, gata având războiul şi cu dânsa, şi pe taină umblând a râdica şi pe turc asupra ei, ca mai lesne să o surpe. Care lucru simţindu-l Ipsilant şi făcându-i-l cunoscut (la care, ori bine au făcut, ca o sămânţă creştină dorind de împărăţie creştină, sau rău, căci au descoperit taina stăpânului său, turcul, altii împărăţii, este osebit a să judeca), Rosia foarte s-au fost îndatorat lui. Şi de aci, mână dreaptă având-l la aceasta, cum şi la arădicarea sârbilor împotriva Porţii (meşteşugind aceasta Rosia, ca să slăbească puterea turcului, a nu putea să o pornească toată asupră-i, după cum pohtia Napoleon, ci să aibă în inima stăpânirii sale pe sârbi piedică), sta Rosia pentru dânsul <a> [25] nu să mişca din domnia sa, fiindu-i cel mai trebuincios la acele îngrozitoare pentru dânsa vremi, ca să-i descopere planurile turcului, cu **<109>** Franţa împotrivă-i. Care ocrotire a Rosiii pentru Ipsilant, prin elciul ei la Ţarigrad, cu acest fel de hotărâre, adică ori Ipsilant domn până la şapte ani, sau război este deschis, văzându-o Poarta şi focul războiului având-l sârbii aprins, carii şi izbutea asupra turcilor, cu greu foarte îi venea a face hatârul franţezului, unui vecin mai de departe, şi a dobândi vrăjmaş pe ros, vecinul cel mai de aproape, şi în vremea aceea mai vârtos, când înlăuntru Împărăţiii sale avea bold pă sârbi, cum s-au zis. Şi aşa fu silită Poarta de scoase pe Suţul din domnie şi orândui iar pe Costandin-vodă Ipsilant şi trimise fermanul de domnie tocmai la Rusia, unde să afla fugit cu doamna, cu beizadelele şi cu cei mai aleşi greci ai săi, de unde şi plecă singur, fără familie, numai cu unii din boierii săi greci. Şi fiindcă războiul între Franţa cu Rosia mai să descoperise, Rosia legă aşăzământ cu Poarta ca să aibă voie prin locurile ei a trece o sumă de oşti spre Dalmaţia asupra franţezilor. Pe care şi pornindu-le, veniră prin Basarabia şi întrară prin cetăţile turceşti ce cădea pre linia hotarului dintre turc cu ros, cu chip prietenesc, dar cu socoteala într-alt chip, căci se făcea stăpâni, şi turcii le lăsa în mâinile lor şi fugea. Afară numai din cetatea Ismailul, pe care nevrând turcii să o dea o au făcut rosii muhaserea cu o sumă de **<110>** oştiri, iar cu celelalte călătoriră înainte prin Moldova şi apoi aici, într-această Ţară Romanească, după care oştiri urma şi domnul Ipsilant. Şi era un lucru de mirare să vază cinevaşi domn de la Rosia viind cu călăuză oaste rusească.

Aşadar, apropiindu-se rosii şi aflându-se la Bucureşti vreo cinci-şase mii turci, ce fuseseră venit după fuga lui Ipsilant, de făcuseră ţara zapt, şi mai la urmă să mai şi adunaseră spre întâmpinarea roşilor, căci cunoştea ei cum că această trecere a roşilor pe aici nu seamănă a fi tocmai prietenească, ieşâră la

Glodeanul spre întâmpinarea lor, iar rosii dându-le veste iarăşi că prietineşte vin, turcii pricepând cum că prieteşugul rosilor este curat ficleşug, fiindcă-i vedea făcându-se stăpâni pe cetăţile şi locurile lor în vreme de pace, le stătură împotrivă, a nu-i lăsa să meargă înainte. Din care să aprinsă gâlceavă, iar din gâlceavă războiu, la care biruindu-se turcii, se întoarseră la Bucureşti şi de acii, împreunându-se cu câţi mai era rămaşi, fugiră fără a face cea mai mică stricăciune politiii şi norodului, carele era încremenit că vor pătimi foc şi sabie. Când atunci fiind în Radul-Vodă închişi ca la vreo 300 harvaţi, oameni ai lui Ipsilant, carii rămâind de la fuga lui şi viind turcii în Bucureşti, ei să fuseseră închis în numita mânăstire pentru scăpare, aceştia dar, cum au văzut pre roşi <111>luându-se după turci, pre mulţi au tăiat şi au robit. Iar rosii, supt gheneral-leitinant Milaradovici, într-aceeaşi zi, la 12 dechemvrie, leat 1806, întrară în Bucureşti fără de nici o împotrivire a cuivaşi, şi peste trei zile sosi şi măria-sa Costandin-vodă Ipsilant la scaunul său, ca să domnească după fermanul ce-i mersese de la Poarta Turcească. Şi totdeodată veni şi gheneral-an-şăf Mihelson, ce era comandir peste toată armia roseasca. Şi aşa, domnul domnia şi chivernisea trebile ţării, iar comandirul ale oştirilor. Şi, fiindcă şi Alexandru-vodă Moruz, ce fusese orânduit domn Moldovii deodată cu Ipsilant, văzând întrarea rosilor în Moldova cu chip ciudat, precum am arătat, să fusese tras din Moldova şi trecuse peste Dunăre, deteră rosii şi domnia Moldovii tot lui Ipsilant, şi domnia Ipsilant peste amândouă ţările. Aici să fi potrivit cinevaşi lucruri ciudate şi împotriva celor drepte şi canonisite orânduieli, vrednice era şi de mirare şi de defăimare, căci rosii zicea că au pace cu turcul, iar de la turc cetăţile şi ţările să lua de dânşii! Ipsilant domnia în ţară orânduit de Poarta Turcească, iar venirea lui în scaun, silnică de Rosia, de unde era fugit, şi cu oştiri roseşti! Mergeai la Curtea Domnească, vedeai pre domn cu o închipuire nouă şi nemaipomenită, vedeai adică pre dânsul numai cu o haină după obiceiul ţării, iar cu celelalte toate roseşti! Toată pompa şi orânduielile ce le au domnii, întocmai împărăteşti, după forma împăraţilor Ţarigradului (afară din caucul turcesc, că în locul caucului poartă cugiumane, adică căciuli de samur cu fundul de postav), să încheia în doi <112>soldaţi ce păzia cu puşcile la uşa odăii în care se afla şăzând, şi la capul scării, jos, vreo alţi câţiva soldaţi cu o darabană şi un fluier. Şi măcar că aceasta la obiceiul evropaicesc este adevărat mare cinste, dar la un domn al Ţării Rumâneşti, supus Porţii Turceşti, era o văpsea necinstită şi defăimată. Nu era mai puţin ciudat să vezi că făcea şi boierii cu un nou obicei, adică cu pitace domneşti în scris, care se da la obrazele ce să boierea, coprinzătoare că: "Cutare, după slujba sa (sau după altă mijlocire), să să suie la treapta cutare". Care pitace ajunseseră mai la urmă de vindea şi pă bani, şi era destulă ocară, căci le lua şi toate mascaralile şi oamenii netrebnici. Pe de altă parte, măria-sa făcea mereu

şi oaste din adunătură de felurimi de oameni blestemaţi, cu cheltuială din Vistieria ţării, pe care oaste o numia a ţării (era, poci zice, curată ceată de tâlhari, că pă unde ajungea gemea pământul), iar, în sfârşit, o alătură cu oştirile roseşti, şi urma cu roşii de faţă împotriva turcilor.

Aşadar, un ficlean în prieteşug deschise un război înfricoşat şi o pieire ţării în felurimi de chipuri şi, peste toate, îi lipi Ipsilant, cu netrebnica oştire ce adună într-însa din neamuri streine descălecate aici, ponosul de hain către turc, lucru ce biata ţară niciodată nu l-ar fi cugetat (că aşa sunt fireşte grecii Ţarigradului, sau mai bine să zic, toţi cinstesc interesul mai mult decât toate), care ponos poate (ferească Dumnezeu) **<113>** vreodinăoară să o supuie la urâciune şi vinovăţire despre turci.

Într-acest chip ce am arătat mai sus, începându-se răzmiriţa roşilor cu turcii, şi mai domnind şi Ipsilant câtva cu chip defăimat şi despre oştirile roseşti şi despre norodul ţării, pentru că roşilor le venea cu strâmbul, în vreme când stăpânea ei ţara, să domnească grec fanariot, orânduit de Poarta Turcească; ţării iarăşi îi cădea foarte cu greu să fie suptă de două părţi - şi de oştirile roseşti şi de domn, cu grecii şi ceilalţi ai săi -, în vreme ce stăpânirea era acum rosească. Care văzând Ipsilant şi înţelegând că nu poate merge lucrul aşa, încă şi temându-se să nu pătimească cevaşi rău, au plecat la Iaşi şi de acolo au mers la Rosia. Iar pe drum, mergând de aici la Buzău, i-au ieşit turcii înainte şi puţin au lipsit să-l prinză şi să cază rob. Zicea lumea că ar fi fost vândut de roşii la turci, pentru pizmă. Şi aşa rămaseră ţările amândouă supt otcârmuirea boierilor celor mai mari, numindu-se Comité, fiind şi câte un gheneral orânduit, care se numea însă, cel de Iaşi "prezedent", iar cel de aici "viţeprezedent", de carii spânzura toată puterea cea poruncitoare, căci boierii Comité trebuia să urmeze celor scrise de dânşii. Iar cercetând adevărul cum era mai înfiinţat, Comité era otcârmuitorii cu numele, iar în faptă vistierii cei mari şi cu prezedenţii, precum le croia aşa să urma, căci vistierii având în mâna lor moneda ce să strângea din ţară, trebuia negreşât şi prezedenţii i ceilalţi toţi să să unească cu dânşii şi să-i aibă în ochii lor mai tari, mai mari şi mai cinstiţi decât pre ceilalţi boieri Comité şi divaniţi, fiindcă nu puţin **<114>**să împărtăşa şi ei din Vistierie. Iar celelalte dregătorii ale ţării se urma ca şi mai înainte, în vreme de pace, şi toate să alegea de Comité şi să întăria de prezedenţi. Mai la urmă s-au fost orânduit şi câte un ofiţer ispravnic pe la fieşcare judeţ, dimpreună cu doi ispravnici pământeni, care s-au făcut pentru multele jafuri, ca cu mijlocul ofiţerilor să înfrâneze. Dar fu mai rău, căci unde întâi mânca [59] doi, la urmă mânca [59] trei, fiindcă ofiţerul unindu-să cu pământenii ispravnici rumpea cât putea, şi apoi mergea treaba bine, pentru că era ofiţer la mijloc, şi daca era ofiţer om împărătesc, cine putea cuteza să-i zică că este necinstit şi mâncător săracilor.

Poeticul:

Luat-am seama ş-am văzut pravilile Evropii,
Şi sunt bune adăvărat pă din afar-a pliopii,
Iar în lăuntru ce să vezi? un lupt supt pielea oii,
De la-mpărat pân-l-ofiţer ἅπαντες ἕνα σόϊ [60]

Şi pentru că vistierul cel mare însemna la roşi cea mai mare dregătorie, precum am zis, dumnealor boierii cei mari începură a vâna Vistieria, nu numai cu dare de bani (care o poroclise "prosfora", adică poclon la casa împărătească, iar adevărul era că să da la comandiri, prezedenţi şi cei din preajma lor), ci şi cu alte urmări proaste şi necinstite, încă şi de suflet pierzătoare negreşit.

Poeticu:

Dator aş fi s-acoper,
Iar nu să defăimez
Pă cei d-un neam cu mine,
Dar greu foarte, ohtez,
Că n-am altfel cum face,
Silit sânt d-adevăr.
El îmi zice a scrie
Toate pân-la un păr.

<115>Rea este defăimarea,
Mai rău e a minţi
La lucru ce e de faţă,
Ruşine poţi păţi.
Istoric sânt, n-am frate,
N-am rudă, n-am vecin,
Stăpân am pr-adevărul,
Lui cat să mă-nchin.[61]

Şi aşa ajunseră casele dumnealor râs şi batjocoră neamurilor, şi încă începură a să şi urî şi a să pârî unii pre alţii şi, mai mult decât mai nainte, a împinge la bani şi a face câte netrebnicii toate, ca să izbutească la dregătoria Vistieriii şi la toate mansupurile. Care lucru văzându-l cei mai mici boieri, boiernaşi, şi fiindcă şi lor trebuia chiverniseală, şi altfel nu putea izbuti, pentru căci nu să mai căuta vrednicia şi căderea, ci de către cei mai mari li să cerea bani, fiindcă şi dumnealor da, fuseră siliţi şi ei a apuca tot pă drumul acela ce să învăţară de la cei mai mari. Şi apoi ce să vezi? De aici înainte, fiind treaba pă cine da mai mult, vedeai câţi blestemaţi toţi în trebi ce nu li să cădea, şi întindea toţi în toate părţile pă biata ţară: una să cerea, nici cu trei nu să plătea! Jăluirea nu avea loc, pentru că toţi era căptuşâţi de hrăpire şi mituire. Dreptatea? Zicea că au pierit, fiind vremea turburată. Lege, suflet, Dumnezeu, răspletire? le zicea că sunt toate nimicuri şi basne călugăreşti. La bani numai să închina, cu un cuvânt, de la cei mai mari până la cei mai mici, ca să scoaţă ce da şi să le mai rămâie şi câştig, din care să întâmpine cheltuielile hainelor, a clupurilor şi a altor a tot felul de desfrânări.

Să venim şi la partea bisericească. Mitropolit se afla la venirea roşilor Dositheu, grec de fel, adăpat cu învăţătura şi fireşte cu duh pentru <116> patrie

bun, căci tot sta la întâmplări cu boierii cei buni pentru dânsa, precum şi la această venire a roşilor nu puţin s-au luptat cu turcii ce era în Bucureşti, acii cu dări de bani, acii cu rugăciune şi cu alte mijloace, cum l-au luminat Dumnezeu, de s-au scăpat politia întreagă şi nevătămată, în vreme ce era în primejdia focului, a sabiii şi a robirii (care lucru despre cei cu minte şi cu frica lui Dumnezeu s-au socotit desăvârşit minune dumnezeiască, şi zic şi eu că aşa au fost adevărat). Dar avea patima iubirii de argint şi îl zmintea foarte la orânduielile arhipăstoreşti. Însă, fiindcă de la Rosia venia mitropolitul Gavriil[62], carele odinioară fusese al Moldovii mitropolit şi apoi lipsind, şi în cele după urmă ajungând la Rosia, unde să învrednicise pentru învăţătura sa şi mădular al soborului de acolo, şi socotind Dositheu mitropolitul că va cere scaunul Mitropoliii ţării, pentru ca să nu ajungă să i-l ia, au socotit mai bine să facă de sineşi depărtare de la scaun cu cuvântul neputinţii bătrâneţelor, şi aşa merse la Braşov spre odihnă. Iar mitropolitul şi exarhul Gavriil nu zăbovi a veni şi a întra în scaunul Mitropoliii, nu după canoanele ţării, adică ales şi cerut de ţară, precum este legiuit obicei, ci cu putere rosească. Carele, de fel fiind român trăit aici în tinereţele sale, ucenic al vestitului Chesarie, episcop Râmnicului, nu fu rău pentru ţară, căci să arătă arhipăstor vrednic şi cu dorire de turma sa şi vru multe a îndrepta din cele zmintite, dar nu-l îngăduia turburata vreme a războiului şi neunirea boierilor, carii în loc a fi îndemnători, ei îi era zăticnitori la câte o pornire ce vrea a face spre binele obştesc, iar mai ales la îndreptarea<117> mănăstirilor ţării, pe care igumenii greci (căci de când au întrat în scaunul Mitropoliii grec mitropolit, au lipsit şi bieţii igumeni rumâni carii dorea de mânăstirile lor) le-au adus la mare dărăpănare. Că de unde era mai nainte case împodobite pe dinlăuntru cu felurimi de scule scumpe, împărăteşti şi domneşti, şi pe dinafară cu moşii, vii, prăvălii şi alte lucruri, şi primitoare de mulţi streini de să hrănea şi să îmbrăca dintr-însele, cum şi de să mărita fete sărace şi alte obraze scăpătate să ajutora, şi cu acestea să proslăvia numele lui Dumnezeu, după cum fericiţii ctitori râvnind le-au întocmit şi le-au dat în scris prin hrisoavele lor cu straşnice legături şi afurisănii arhiereşti şi patrierşăşti a să păzi, au ajuns a fi pă dinlăuntru gazde de oameni, călugări în faţă, iar într-ascuns vase pline de toată spurcăciunea, hoţi de sculele ctitoriceşti, vânzători şi înstreinători moşiilor şi a altor lucruri, pentru ale lor interesuri în toate chipurile cele sataniceşti; iar pe din afară au ajuns neguţătorie a hoţomanilor greci cataui, cu carii întovărăşindu-se cei de o seminţie cu dânşii igumeni, vând arendile moşiilor mânăstireşti cu tocmeală necinstită. Adică igumenii, fără ruşâne, fac câte două zapise, din care unul îl fac mincinos cu preţ mai jos, pe carele îl trec în condica de veniturile mânăstireşti, iar altul cu preţ mai sus (carele este şi adevărat) pe care îl tăinuiesc de îl ştie numai egumenul cu cumpărătorul, pentru ca prisosul acela, adică de la cel mincinos zapis până

la cel adevărat, să rămâie pă seama egumenilor. Şi alte puturoase fapte să urmează de către dânşii, cu care aduseră lucrul de să mai pustiiră sfintele mânăstiri, comorile şi podoaba ţării şi ajutorul a atâtea suflete ce mai nainte să hrănia dintr-însile. Care văzându-le numitul mitropolit <118>şi exarhul Gavril, vru a le îndrepta, precum am zis, dar unii din boieri, împărtăşindu-se cu mituiri de la hoţii de egumeni, mijlociră, sau mai bine să zic i să împotriviră, şi aşa rămaseră bietele mânăstiri iar pe mâinile streinilor călugări, de le jăfuiesc cu felurimi de mijloace, iar mai vârtos că după exarhul Gavril fiind mitropolit orânduit tot de la Rosia, un arhiereu Ignatie,[63] de fel grec, încă să mai întăriră grecoteii şi caţaunii; şi din cât să mai înfrânaseră în vremea exarhului Gavril, cu atât mai mult începură a jăfui şi a dărăpăna sfintele lăcaşuri.

Poetic:

Ah, Doamne milostive,
Dă ce până-ntr-atât
Să-ţi caz-acum urâte?
Streine să le laşi
Şi tocmai hotărâte
Pre mâini d-aşa jăcaşi?
Eu ştiu că este faptă,
Lăcaşuri a zidi,
Ţie prea lăudată,
Deci nu ne osândi,
Căci fericiţi strămoşii
Cu râvnă le-au făcut,
Fapte blagocestive,
Care nu le-a<i> urât,
Ş-aceşti greci puturoşi,
Vezi cum le-au prefăcut!
Deci, Doamne, fie-ţi milă,
Nu până în sfârşit,
Nu-ţi fie de noi silă,
Pentr-al tău nume sfânt,
Ci caută-ndreptează
Cum ştii, ca un stăpân,
Din case-ţi depărtează
Neam întort şi păgân.

Acest mitropolit Ignatie era foarte împodobit cu învăţătură şi cu alte daruri fireşti, dar dă trufie mult să stăpânea şi, deosebit, era foarte iclean, iar pe deasupra tuturor multa învăţătură, care la mulţi se întâmplă vătămătoare de suflet, îl surpa şi pre dânsul întru nebăgarea de seamă a dogmelor apostoleşti, pentru că <119>mai naintea altora batjocoria posturile, până şi cel mare post al sfintelor Paşti, cu mâncare de carne, la care adică să îndrepta că o face pentru neputinţă, însă de norod nu i să ţinea în seamă această îndreptare, ci îl numia de eretic. Iar eu, măhnindu-mă de nişte auziri ca aceştea proaste pentru erhipăstorul locului, ziceam lui:

Poetic:

Călugăre! când te-ai suit pre scaun arhipăstoresc,
Urmează ca să fi ştiut canonul apostolicesc;
Apoi, cum tu să îndrăzneşti aceia ce ei au legat,
Şi sfinţii ucenici ai lor asemena şi ei le-au urmat,

Să le prefaci cu pricină că ai fi neputincios
Şi să aduci bisericii acest blestemat ponos?
Daca erai neputincios
Şi vreai al trupului folos,
Arhipăstor nu puteai fi,
Că nu e soart-a te trufi,
Ci este pildă să te faci
Şi celor neputincioşi vraci
Cu ierburi apostoliceşti,
Care sunt chear dumnezeeşti,
Iar nu nighină să presari,
C-aşa chear pe aiurea sari
Şi eşti năimit, iar nu păstor,
Şi turmii otrăvit izvor.

Să ne întoarcem acum la lucrurile şi isprăvile ostăşeşti despre partea roşilor. Ei, după sosiri-le la Bucureşti, n-au zăbovit a porni la cetatea Giurgiul, ca să o ia, dar întâmplându-se de au căzut o zăpadă grea şi neputând sta, s-au întors fără ispravă. La Craiova au <120>trimis comandirul Mihelson pe Isaiov gheneralul cu puţini pedestraşi şi câţiva cazaci, unde au făcut şi câţiva ostaşi români cu numele "panduri" şi au curăţit şi acele cinci judeţe de turci. Şi de aici să luară de mână roşii cu pandurii du peste Olt şi cu sârbii şi lucră împotriva turcilor câte le sta în putinţă, cum şi turcii împotriva lor, dar vreo ispravă despre nici o parte nu să făcea, nici acolo, nici în ceastă parte a Valahiii cei Mari şi a Moldavii, pentru că şi de făcuseră zap<t>[25] roşii cetăţile Benderul, Hotinul şi celelalte, cu chipul prietenesc în faţă şi ficlean într-ascuns, precum am arătat înapoi, dar cetatea cea vestită, Ismailul, din Basarabia, şi cetăţile Brăila, Giurgiul şi Turnul din Valahia cea Mare sta împuternicit de vrednice oşti turceşti, supt căpetenii destoinice, şi le era mari piedici la socotelile lor cu a izbuti mai nainte.

Într-acestea, murind comandirul Mihelson, să orândui comandir preaînvechitul în zile feld-marişalul Petru Prozorofschi, carele veni cu grab şi, după ce să preumblă pe la toate armadiile, atât prin ţara Moldovii, cât şi prin Ţara Rumânească, se întoarse la sarmadia[64] cea mare din Moldova, ce era la Călăeni, împotriva cetăţilor Ismailul şi Brăila, şi hotărât după ce va supune pre aceste cetăţi să treacă preste Dunăre. Iar în Bucureşti însemna comandir gheneralul Milaradovici, carele cu multă dorire şi bunătate să arătă asupra norodului: pe ostaşi îi înfrâna de a face supărări peste orânduială, pe boieri îi cinstea, pe neguţători îi ocrotea despre verice asupriri. Dar mai ales făcu un mare bine, că zăticni moneda ce să tăiese în chipul cei turceşti din îndemnarea feldmareşalului Prozorofschii, fiind fireşte cumplit. Care monedă, fiind foarte proastă şi <121>mincinoasă şi răsipindu-se şi aici în ţară, pe care văzându-o şi neguţătorii şi alţi lăcuitori ai Bucureştilor şi cunoscându-o de faţă amăgire şi sărăcie, turburându-se toţi şi închizând prăvăliile, numitul gheneral Milaradovici auzind şi chibzuind scârnavul lucru, că să ponosluia însuşi împăratul său, ieşi prin târg şi strigă în gura mare către târgoveţi a deschide

târgul, şi cu jurământ îi încredinţă că va zăticni urmarea aceştii monede. După care încredinţare fu gata fieşcare (fiindcă îl iubia pentru bunătatea lui) a-şi deschide prăvălia sa, şi încredinţarea lui să făcu şi faptă, căci ce va fi lucrat, nu să ştie, că această monedă mincinoasă nu s-au râsipit mai mult aici în ţară, iar în Moldova tot s-au râsipit şi mare pagubă s-au adus obştii.

Acest feldmareşal Prozorofschii să povestea că au fost la tinereţile sale vrednică căpetenie, dar acum să cunoscu foarte prost, şi negreşit din neputinţa bătrâneţelor, pentru că era aproape de o sută de ani şi mai-mai ajuns la nedestoinicie a judeca lucrurile precum să cuvinia. În vremea otcârmuirii sale se făcu pornire asupra cetăţilor Brăila şi Giurgiul, a să lua cu năvala, dar la nici una n-au izbutit, încă cu mare pagubă s-au întors, pierzându-se la Brăila ca la cinci mie ostaşi şi multe căpetenii, şi la Giurgiul ca vreo trei mii ostaşi, mulţi ofiţeri şi un gheneral iscusit de călărime de husari, anume Savischii, lovindu-se de glonţ tocmai în tâmplă, pe care-l aduse la Bucureşti <şi > cu mare cinste l-au îngropat înlăuntrul în sfânta Mitropolie, aflându-mă şi <însumi>[65] privitor. Nu puţină ciudă căzu la toată armia rosească de o nenorocire ca aceasta, care mai mult să arunca asupra relei otcârmuiri a comandirilor<122>, fiindcă nici la vreme au nemerit, nici câte au trebuit să aibă gata, ori nu le-au avut, sau le-au avut proaste. Un bine mare au făcut ţării acest bătrân comandir, că au stricat volintirimea, adică oastea lui Costandin-vodă Ipsilant, ce era din harvaţi, greci, sârbi, arnăuţi şi alte neamuri, şi să numia a ţării, a cărora tâlhăreşti fapte nu era de suferit.

Muri apoi şi feldmarişalul Prozorofschii, şi în locul lui să orândui comandirul cnez Pagration gheneral-an-şef, carele era ghiurgiu de fel şi să trăgea din neam împărătesc al Ghiurgii, şi fiind fost el de mic copil ucenic al preavestitului, prealăudatului şi preacreştinului marelui gheneral Şovarof, avea destulă iscusinţă la trebile ostăşeşti, era înţelept şi blajân la fire, plăcut tuturor şi iubitor de patrie, numai cevaşi urâciune avea despre gheneralul Milaradovici, şi pricină era căci vrea Pagration să fie comandir mai mare şi poruncitor tuturor, cum şi să cădea, că aşa îi era soarta, iar lui Milaradovici aceasta îi cădea împotrivă, adică a da supunere lui Pagration, fiindcă să obicinuise în politia Bucureştilor mai vârtos a purta el numele de comandir, la care Milaradovici greşia foarte, căci Pagration, şi după neam şi după treapta cinului şi după vrednicie, întrecea pe Milaradovici. Şi în cea după urmă, voinţa şi porunca împărătească, a fi comandir Pagration era îndestul pentru Milaradovici, căci trebuia a fi supus, mai vârtos legilor evropaiceşti cătând. Nu mai puţin au întrat între amândouă aceste obraze urâciune şi dintr-altă pricină, ce arăt mai jos.

Doi din boierii cei mari era mai cu seamă carii se mânca pentru Vistierie: vistierul Costandin Filipescu şi vistierul Costandin Varlaam. Varlaam

zicea că i să cade, pentru căci au slujit mai mult (slujba i-au fost că la venirea roşilor au fost trimis din partea celorlalţi de <123>i-au îndemnat a <veni>[66] mai în grab, să nu apuce să facă turcii vrun rău oraşului Bucureştilor). Filipescu zicea că i să cade, căci este boier mai mare, mai bătrân, au mai fost vistier şi ştie mai bine a otcârmui. Gheneralul Milaradovici, împriitenându-se mai mult cu casa Filipesculuí, mai mult trăgea Vistieria pă seama Filipesculuí. Varlaam, războind la gheneral comando<r>[25] Pagration cu dovedirea slujbelor sale, trăgea Pagration Vistieria pă obrazul lui Varlaam. Aşa, în sfârşit, Pagration, ca să facă pe Milaradovici să înţeleagă mai multă puterea sa, mijloci de aduse poruncă împărătească şi arâdică pă Filipescul cu toată casa lui - feciori, fete - surghiun la Rosia, care nu puţină încremenire pricinui la toţi de obşte, mulţi să şi bucurară, dar cu mult mai mulţi să întristară, iar mai ales sărăcimea, pentru că Filipescul, şi de avea alte cususuri dărăpănătoare, dar foarte ajutora şi miluia pre săraci.

După aceasta rămase Varlaam vistier mare şi tare, că de s-ar fi şi mai aflat din boieri muşterii pentru Vistierie, dar patima Filipesculuí îi ţinea încremeniţi. Însă ştiut să vă fie că a să împotrivi şi a să lupta unul cu altul aceste două ipochimene, adică Filipescul cu Varlaam, pentru Vistierie, trebuia şi căderi după slujbe şi după stare, dar şi pungă nu puţin. Drept aceea, urma şi dumnealor a să sili spre dobândire de bani, şi aceasta se spărgea în capul ticălosului norod, căci pentru una nu să mulţumia cu două şi cu trei, ca să poată ei întâmpina dările pe la unii-alţii din căpetenii, prin care se lucra câştigarea Vistieriei, cum şi balurile şi alte ţeremonii, ce necontenit trebuia să facă tuturor ghenerarilor şi până la cei mai mici ofiţeri ai armiii, pentru <124>ca să-i câştige prieteni. Şi poci zice aşa, că atât cumpăniseră ficlenii de roşi lucrul, încât ce lua bieţii vistieri cu hrăpire din spinarea norodului, negreşit şi cheltuia, şi doar căci rămânea cu păcatul hrăpirii încărcaţi şi cu defăimarea de la norod. Acest comandir, gheneralul-an-şăf Pagration, trecu peste Dunăre cu alţi ghenerali, între carii era şi preavestitul Platov al cazacilor, cu câteva oştiri, şi făcură biruinţe luând şi cetatea Macinu i cetatea <Hărsova>[67]; apoi mergând şi la cetatea Silistra, n-au putut să o ia, încă oareşce s-au înfrânt de turci. Iar cetatea Ismailul s-au închinat din pricină că isprăviseră turcii mâncarea; asemenea şi Ibrăila s-au închinat. Apoi, întorcându-se de acolo prin pământul ţării, au mers la Slobozia de lângă Giurgiu, pe care o foarte întăriseră turcii şi, luându-o, au ars mulţime de zaherea ce să afla într-însa, pentru care urmare aduse asupră-i nu puţină defăimare, şi despre armie şi despre ţară, fiindcă era lipsă într-acea vreme de bucate.

Nu s-au zăbovit scoaterea din comandirlâc a acestui gheneral Pagration şi să orândui în locu-i gheneral-an-şef Nicolae Camenschi (carele mai avea un frate aici, mai mare la vârstă, dar mai mic la cin, numele îi era

Serghie Camenschii şi era gheneral-leitinant (adică cu o treaptă mai jos decât numitu mai sus frate-său Nicolaie). Acesta viind, să arătă cu o pornire ciudată foarte: bătea, necinstea şi vătăma pre mulţi, şi mari şi mici şi din pământeni şi din ostaşi, încât să spăimântară toţi şi îl urâră pentru varvaricescul său mijloc; apoi, după puţin, s-au mai îmblânzit. Era fireşte straşnic sau rău, care răutate o mai domolia oareşce cu învăţătura, fiind foarte învăţat. Către primăvară trecu şi el peste Dunăre, bătu cetatea Silistra şi o luă, iar frate-său, gheneral Serghie Camenschii mergând către Razgrad şi în Razgrad dete război cu turcii ce era acolo supt Pehlivan-paşa, şi biruind desăvârşit <125>prinse robi mulţi, între carii şi paşa Pehlivanul, cum şi Scarlat-vodă Calimah, ce era orânduit domn Moldovii şi se aflase atunci în ordia turcească, carele s-au şi rănit în turburarea războiului. După aceasta, Nicolaie Camenschii comandirul să porni cu multă putere la <Şumla>[68], unde era vizirul cu ordia cea mare, l-au făcut muhaserea, însă n-au putut izbândi, pentru împotrivirea şi a turcilor, căci să bătea cu vitejâe, dar mai mult a locului, căci nu putea să prinză toate întrările şi ieşârile desăvârşit. Şi aşa văzând pierdere de vreme în zadar, lăsă <Şumla>[68] şi să întoarse cu toate oştirile la Ruşciuc şi, făcându-l muhaserea, îl bătu straşnic, dar iarăşi nimic isprăvind, hotărî să-l ia cu năvală, dar nici aşa n-au izbândit, căci turcii împotrivindu-se şi războindu-se vitejeşte, cu mare pagubă, ostaşi şi căpetenii. Aşa văzând el, şi straşnica lui fire neîngăduindu-l a suferi o nenorocire ca aceasta, lăsă din oaste a ţinea Ruşciucul muhaserea şi cu ceilaltă plecă pe marginea Dunării în sus prin Ţara Turcească, la Iantra, unde era altă ordie mare turcească, ca de 40 de mii, pe care lovindu-o, o sfărâmă desăvârşit, prinzând şi mulţi robi, între carii şi Ipsilali-paşa i alte căpetenii numite, cum şi pe Taca-bimbaşa, carele, la fuga turcilor din Bucureşti, fusese jăfuit Mitropolia şi alte rele fusese făcut; aici s-au omorât şi vestitul întru răutate Tuşangi-Ali, ce fusese odinioară căpetenie a cârgealâilor, adică atunci când s-au călcat ţara de dânşii, la leat <1802>[69], iar acum, la acest război, paşă cu trei tuiuri fiind, era peste tot acel trup de oaste. Care această ştire luându-o Boşneagul, căpeteniia Ruşciucului, şi dejnădăjduindu-se de alt ajutor de afară, hotărî de dete Ruşciucul cu tocmeală a ieşi turcii cu armele şi toate ale lor nesupăraţi. Şi cu aceste isprăvi, spălă comandirul Camenschii nenorocirile Şumlăi şi a Ruşciucului cele de mai nainte şi dete aşa spaimă şi groază turcilor, încât să cutremura auzind de numele lui.

<126>După aceasta, întocmindu-şi lucrurile ostăşăşti pe la cele du peste Dunăre câştigate cetăţi, se întoarse, iarna, la Bucureşti, unde fu slăvit şi lăudat foarte pentru isprăvile sale, iar mai ales pentru căci să prefăcu cu totul din ceea ce să arătă întâi, când veni comandir, că de unde era atunci leu, se făcu acum mieluşăl.

Poeticul[70]:

Eu zic că din două una:
Ori a izbândei cununa
Sau vrun chip frumos ca luna
Acest fel te-au îmblânzit,

Căci numai aceste două
Focul îl prefac în rouă;
Avem pildă vechi şi nouă
Şi pre tine negreşit.

Aşa, dar, petrecu iarna în Bucureşti. Însă la ghenar leat 1811, fiind Dunărea îngheţată, trimise oaste peste Dunăre, de călcă Lofcea, unde mare prăpădenie s-au făcut turcilor şi celorlalţi lăcuitori. Apoi, către luna lui martie se găti a pleca şi însuşi cu oaste îndestulă, hotărâre având şi până la Ţarigrad să meargă, ca să silească pă turc spre pace, pentru căci avea Rosia bold pă franţezi, carii mai dedeseră pă faţă războiu cu dânsa, şi trebuinţa urma a să împăciui cu turcul negreşit, ca să poată întâmpina şi lupta groaznica putere a Franţii, care cutremura atunci lumea toată. Dar nu ştiu ce fu, că cu puţine zile mai înaintea plecării se bolnăvi de o boală <pe> [25] care nici un dohtor, nici de ai armiei, nici de ai ţării, nu o putură înţelege, din care, în sfârşit, la dejnădăjduirea de viaţă (zicea mulţi pe dinafară că ar fi fost otrăvit), plecă înapoi la patria sa, Rosia, şi pă drum muri, iar în locu-i veni comandir gheneral-an- şef Cutuzof, om carele şi de era ajuns de bătrâneţe, dar întreg şi desăvârşit la toată treaba **<127>** ostăşască cât şi politicească.

După luarea comandii de către acest gheneral Cutuzof, văzurăm noi, tot norodul, o prefacere la toate. Lipsi mulţimea cererilor de cară, care topia dobitoacele, slujându-se mai mult oştile cu carele şi caii lor; lipsiră oarecum şi jafurile ce să urma în ţară de către dregători; se îndreptară judecătorii şi căuta dreptatea fieşcăruia. Cu un cuvânt, străluci o părintească îngrijire asupra ticăloasei ţări. Iar trebile ostăşeşti cu totul nu se asemăna cu ale comandirilor de mai nainte, când era taina, atât să păzia, încât putinţă nu era nimărui a afla câtuşi de cât mişcările sale. Adevărat, acesta au apucat şi au şi urmat urmările vestiţilor vechilor comandiri roseşti ce să pomenesc făcători de minuni în istoriile trecutelor răzmiriţe. Dar, fiindcă în vremea comandii lui, pentru pricina Franţii (fiindcă începuseră franţezii a porni asupra Rosiii), din poruncă împărătească să traseră cele mai multe oşti roseşti din Vlaho - Bogdania înapoi, către graniţa Rosiei, şi rămase el numai cu vreo zece, mult să zic, douăsprezece mii ostaşi din care lângă sine, când au mers la Ruşciuc, au avut numai vreo şase mii (fiindcă ceilalaltă era împărţită prin câştigatele cetăţi du peste Dunăre şi peste Olt, în Valahia cea Mică, adică în judeţele Craiovii). Cu această puţină oaste cuteză viteazul a ieşî înaintea vizirului carele venia la Ruşciuc asupră-i, cu trup de patruzeci de mii de oaste aleasă, şi dând război, îl şi înfrânse. Dar însă cunoscând, vrednicul şi înţeleptul, că nu va putea ţinea Ruşciucul, pentru căci oastea vizirului se tot înmulţia, hotărî de îl lăsă şi trecu dincoace, aproape

de Giurgiul, şi totdeodată porunci de se traseră şi cei du prin celelalte cetăţi du piste Dunăre, <128> dându-le mai întâi focului, şi veniră şi aceia toţi lângă sine, unde să încungiură cu toată buna strejuire cu acea mână de ostaşi, carii abia să fi fost ca la opt mii.

Vezirul (vezir era atunci Ahmet-paşa, care mai nainte au stătut nazâr Brăilii şi au fost şi aici în ţară asupra pazvantoglâilor, ştiut nouă de vrednic ostaş şi comandir şi înţelept foarte), văzând o nenădăjduită tragere a roşilor din Ruşciuc şi du prin celelalte cetăţi dincoace, la Giurgiu, să temu nu care cumvaşi să fie vreo cursă a lui Cutuzof, că îl pricepuse ce vulpe ficleană este şi cât poate duhul lui la trebile ostăşeşti. Dar, cu toate acestea, nu zăbovi a trece din oaste, întâi într-un ostrov al Dunării ce cade de la vale de Giurgiu, şi apoi din ostrov numaidecât şi dincoace, în pământul ţării, care necontenit năvălia asupr<a> roşilor şi multă vărsare de sânge să făcea din amândouă părţile. Şi comandirul Cutuzof doar cât îşi ţinea loagărul său, iar vreo împingere turcilor nu făcea, căci puterea îi era foarte puţină. Şi pentru aceia, văzând că să află lucrul plecat spre primejdie, şi a sa şi a bietii ţări, fiindcă turcii nu contenia a trece dincoace şi a să întări, scrise cu toată pripa de să întoarse din oaste, ca vreo patru-cinci mii, supt comanda gheneralului Marcov, cu carii cuteză apoi de lovi pă turci, îi înfrânse şi îi bägă în numitul ostrov, în care fusese trecut şi însuşi vizirul şi cu vestitul marele paşă Ceapanoglu, şi avea peste treizeci mii ostaşi aleşi, şi încă tot trecea de dincolo necontenit. Care văzând Cutuzof, mult grija şi croia planuri cum ar putea izbândi şi a izbăvi şi pă sineşi şi pă ticălosul norod a ţării de o îngrozitoare primejdie ca aceasta. În sfârşit, hotărî şi, într-o noapte, fără veste, chemă pă numitul gheneral <129> Marcov, căruia îi porunci ca, cu puţină oaste regulată şi câţiva vrednici cazaci, să meargă (însă fără să ştie altcinevaşi planul acesta) pe la...[71], unde sunt şi vase gătite din vreme, şi trecând peste Dunăre să lovească ordia vizirului, ce era aproape de Ruşciuc, cu mulţime de oaste supt Muhtar-paşa şi Veli-paşa, feciori ai <lui> Ali de la Ianina, şi să facă zapt şi batariile din malul Dunării, care ocrotia trecerea turcilor în ostrov. Aşa gheneralul Marcov, după porunca comandirului, plecă şi (o minune!) toate întocmai sevârşi: trecu Dunărea, lovi despre ziuă ordia turcească a vizirului; turcii şi pă nesocotite văzând pă moscali în spinare-le, atât să spăimântară cât lăsară toate, atât ale lor, cât şi împărăteşti lucruri, şi fugiră toţi în toate părţile. Iar vizirul cu murahazii şi beizade Dumitraşco Moruz, abia scăpând, apucară spre <Şumla>,[68] cum şi Muhtar-paşa şi Veli-paşa cu oastea arnăuţească spre Şiştov, şi de acolo spre patria lor, Ianina. Şi aşa, ca în vis fu lucrul acesta roşilor, când pă nenădăjduite (putem zice) să văzură cu izbandă şi stăpâni pe atâta scumpeturi din ordia vizirului - aur, argint, scule împărăteşti, arme mărunte, tunuri, bairace, corturi, cai, tacâmuri de cai, robi nu puţini şi alte lucruri, care cine poate povesti -, iar mai ales şi pă batariile Ruşciucului,

deasupra Dunării, cu care îndată şi începură a bate pă turcii din ostrov, precum au fost poruncit comandirul. Nu mai puţin şi comandirul cu oastea de dincoace arunca focuri într-înşii (ştiut să fie că, când s-au închis turcii în ostrov, au fost treizeci şi trei mii ostaşi vrednici de arme, afară din alţii trebuincioşi ai lor, şi numai cu paşa Ceapanoglu şi cu alte căpetenii, fiindcă vizirul, ori simţind cevaşi sau înştiinţându-l cinevaşi, sau după norocire-i, au fost trecut atunci la Ruşciuc). Şi, o, minune! oaste înfricoşată ca aceasta, care cu ceasuri mai nainte spăimânta şi pă roşi şi ţara, rămase roabă, bătându-se de două părţi: şi du peste Dunăre şi de dincoace, fără nădejde de scăpare de nicăiri.

<130> Poeticul[72]

Şi ce poci zice eu aici, decât că cerul vruse
Aceasta <a> [25] desăvârşi co-aşa isprăvi nespuse.
Cutuzof vrednic comandir, vestit de mai nainte,
Dar aşa plan nici lui ar fi venit în minte,
De nu să lumina de sus pentru milostivire
Să scape ţara şi pă el d-a turcilor robire.
Însă noi trebuie să dăm cerului mulţămită
Şi lui Cutuzof să-i-nălţăm cunun-neveştejâte.

Vezirul, văzând nenădăjduita prăpădenie a toatei puterii sale şi neavând nădejde a mai putea strânge altă oaste sau a mai întoarce din cea fugită, sau a scăpa pe cea închisă în ostrov, grăbi de trimise la Bucureşti pe murahazi cu beizadea Dumitrache Moruz dragomanul, ca să între iar în vorba păcii, doar vor putea să o isprăvească şi să scape şi pă Ceapanoglu cu închişii turci în ostrov, dar roşii, sau mai bine să zic Cutuzof, măcar de şi vedea rana cu Franţa deschisă, pă turc însă cunoscându-l pătruns prin biruinţa aceasta, nu să grăbia, ci sta mereu şi cerea negreşit Dunărea hotar, şi pă turcii din ostrov îi hrănia cu aşa mijloc, încât îşi mâncaseră şi caii, şi de multă rea petrecere flămânzi, prin găuri şi în pământ băgaţi, ca să să ferească de focul tunurilor roseşti, putrezi de umezeală şi petrecuţi de frig, luna lui noiembrie fiind, nemaiputând suferi, căci muriseră mai jumătate, hotărî în sfârşit Ceapanoglu de să închină cu darea armelor, pe carele cu puţini oameni ai săi îl aduseră roşii cu cinste la Bucureşti şi-i orânduiră conac desfătat cu toată căzuta ţeremonie. Iar oastea mai întâi o trimiseră prin judeţul Vlăşcii şi a Teleormanului, pe unde muria necontenit şi să topia ticăloşii mai rău de boala ce-i încinsese, decât ca cum ar fi stătut înaintea tunurilor. Apoi, pă miezul iernii, îi porniră la Rosia pă drumul ce cade către Focşani, pă supt poalele munţilor ţării, şi până la locul unde să trimitea nu ştiu ce vor fi rămas, căci îi îngropa grămezi colea şi colea, de te îngrozeai şi te şi umileai pe aşa ticăloşâie a omenirii.

<131> Poetul

O, amar şi iar amar ticăloasei omeniri,
Cum ia după cugetări, dumnezeeştii răsplătiri!
Aceşti turci avea în gând, aici în ţară trecând:
Sabie, robie, foc să puie la toţi de rând,
Dar iată cum le veni acele ce socotea
La al lor cap cu prisos, că cerul le răsplătea,
Căci aşa plăteşte drept nemitarnicul stăpân,
După cuget şi lucrări şi la creştin şi păgân.

Poarta Turcească să îndupleca în sfârşit să piarză Basarabia, cu toate înfricoşatele ei cetăţi de acolo şi cu o parte din ţara Moldovii, până în apa Prutului, care parte este şi cea mai bună pentru hrană, dar Cutuzof sta la: "Dunărea hotar": adică şi ceilaltă parte a Moldovii şi Valahia toată. Şi aşa iarna trecea şi învoire nu să făcea. Apoi, Poarta schimbă şi pă vezirul Ahmet-paşa, vinuindu-l că au greşit la dregătoria sa, şi orândui vezir pe Husin-paşa cu toată stăpânirea, ca să facă pacea cu roşii vericum va putea. Dar iar mergea lucrul prelungindu-se şi pacea nu să săvârşa.

Pântre acestea, Napoleon, împăratul Franţii, descoperi înfricoşatul război cu Rusia, prin pornirea negurilor de oştiri la Ţara Leşască şi fiindcă să înştiinţă şi turcul de aceasta, schimbă socoteala păcii cu Rosia şi începu a să atârna, nădăjduind că Rosia, de temerea războiului Franţii, nu numai nu va mai cere de la dânsul Dunărea hotar, ci încă îi va mai da cevaşi şi să încheie pacea, cum şi urma, de nu pricepea aceasta vrednicul de laudă Cutuzof şi la cele ostăşeşti şi la cele politiceşti. Carele, cu mărime de suflet şi cu mijloc straşnic, scrise vezirului aşa: ca ori să primească cererile Rosiii şi să săvârşească pacea, sau să să urmeze războiul. Vezirul, văzând, pierdu socotelile cu nădejdile Franţii, **<132>** căci acelea era cu îndoială, iar ranele de roşi era vii; vreo putere de oştiri vrednice vedea că nu are; auzirea numelui lui Cutuzof în urechile turcilor era foarte înfricoşată şi, pentru aceea, nici nădăjduia cu lesnire a mai putea aduna oştiri.

Aşadar, fără zăbavă, fu silit de încheie pacea, cu darea Basarabiii şi a părţii Moldoviii până în apa Prutului, care şi de roşi la acest punt fu primită cu bucurie (căci întru adevăr, de să mai prelungea vremea până să începea focul războiului cu franţezii, poate că pierdea Rosia, necum să să folosească) şi, la iulie 2, leat 1812,[73] să şi iscăliră tractaturile şi apoi să deteră şi de faţă, cu obştească bucurie şi veselie, ramâind Ţara Valahiii[74] şi Moldavia până în Prut tot cum au fost mai nainte, adică cu pravilile şi priveleghiurile lor şi cu domni

orânduiţi de la Poartă şi primiţi şi Rosiei, carii să domnească câte şapte ani şi fără vină cercetată să nu să scoaţă până la acest soroc.

Dar, fiindcă între celelalte legături era şi aceasta: ca, după încheierea păcii, încă trei luni să să urmeze stăpânirea roşilor, adică de la 2 ale lui iulie până la 2 ale lui octomvrie, în care vreme să desfacă roşii orice socoteală vor avea cu ţara şi să cureţe şi oştirile cu toate ale lor, lăsând ţara slobodă, aşa să şi urmă. Însă, cu oştirile împreună, văzurăm că să înstreinară la Rosia şi doi din boierii ţării, adică vornicul Costandin Varlaam şi vornicul Ştefan Văcărescul. Varlaam pentru două pricini, una pentru căci fusese lucrător la venirea roşilor în ţară mai mult decât toţi şi să temea rămâind aicea să nu pătimească de la turci cevaşi, şi al doilea, căci să rudise cu dânşii, prin măritişul fiicii săi, Marii, după un gheneral Bulhacov, care şi era în dragostea împăratului, pentru învăţătura şi vrednicia sa, iar Văcărescul, fără nici o pricină, decât din îndemnarea cocoanei dumisale.

Osebit de aceşti doi, să mai înstreină şi banul Costache Ghica, carele fu orânduit prezedent al divanului[r] în diastima de trei luni, de la încheierea păcii pân-la râdicarea <133> roşilor din ţară, şi i să dete şi cin rosesc de gheneral-maior, şi poate că fu bănuială căci că va pătimi de la turci pentru aceasta, şi pentru aceea îşi lăsă patria şi dumnealui, dar însă nu merse la Rosia, ci la Sibiu, şi de la Sibiu la Viena. Şi dimpreună cu dumnealui plecă şi mitropolitul Ignatie, ca unul ce fusese orânduit de la Rosia şi nu i să mai cuvenea scaunul ţării, în vreme ce lipsi stăpânirea rosească, şi să trase şi sfinţia-sa tot la Viena.

Aşa, dar, fu săvârşirea aceştii răzmiriţe a roşilor cu turcii, care ţinu cinci ani şi zece luni, şi din toată osteneala, vărsarea de sânge şi prăpădenia să aleseră roşii cu cinci judeţe din ţară Moldaviii, până în Prut, şi cu Basarabia, iar Ţara Românească, săraca, cu titlul domnului ei ca să fie de aici şi cu

---

[r] De către admiralul Ciceacev, ce au venit comandir în locul gheneralului Cutuzof, trimis fiind cu mare grabă a face oricum va putea şi să încheie pacea cu turcul negreşit, căci oştile franţozeşti mai sosiseră pe la graniţile roseşti, dar găsind pacea săvârşită de Cutuzof, s-au zăbovit pe aici mai mult pentru politiceşti lucrări, apoi s-au dus cu oştirile din Vlaho-Bogdania, orânduit fiind a prinde graniţa despre Ţara Leşască, după planul ce avea Rosia împotriva franţezilor.

primirea Rosiei, care aceasta mai nainte lipsea[s], din care văzurăm la urmă o putere a consulu<lu>i [25] rosesc în ţară deopotrivă cu a lui vodă şi, în sfârşit, o dărăpănare şi o stingere a ţării desăvârşit, precum înainte, la locul unde să cuvine voi arăta.

JUDECATĂ, ALEGERE ŞI HOTĂRÂRE PENTRU ÎNCEPUTUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI STAREA ÎNTRU CARE ESTE ACUM SUPT DOMNIA GRECILOR FANARIOŢI, LEAT 1818 [75]

Dachii[t] stătură,
Minuni făcură
(Cum sunt ştiute,
În cărţi trecute.)
Pre chiar romanii,
Lumii tiranii,
Aş-îi aduse
Supt bir îi puse[u].
Minune mare!
Romanii, care
Purt-atunci nume

[s] Domnii Ţării Rumâneşti, când era de sineşi stăpânitori, îşi făcea singuri diiadohi; după ce s-au închinat ţara la turc, să alegea de mitropolit şi obştea ţării. Şi aşa s-au urmat până când au avut ţara puteri de oştiri, iar de când, din zavistie, cu silă turcească o au râzbit fanarioţii romei la domnia ţării, dărăpănând ei cu ficleşug oştirile, pentru ca să nu mai poată râdica neamurile româneşti cap, s-au făcut domnii când cu alegerea ţării, când fără alegere, ci pă cine au vrut Poarta, sau mai bine să zic, pă cine au dat mai mult. Şi aşa s-au urmat până la această pace, când şi cu alegerea Porţii şi voinţa Rosiei, iar ţara deloc nu mai fu întrebată.

[t] Dachi s-au numit cei vechi lăcuitori ai acestor trei ţări, adică Transilvania, Valahia şi Moldavia, care atunci era una.

[u] În zilele lui Domeţian, împăratu Romii, în veacul al doilea după Hristos, biruindu-se romanii, deteră romanii dachilor dajdie doisprezece ani (caută istoria şi vezi), până în zilele vestitului Traian, împăratul romanilor.

Grozav în lume,
Atât să scază
Supt dachi să cază!
Dar nu-i minune[v],
Daca vei pune
'Nainte ţie
Acea frăţie,
Acea unire
'Ntr-o glăsuire,
Cu vitejie,
Cu vrednicie,
<134>Fără trufie,
Numai prostie
Ce-avea fireşte[w]
(Cu care creşte
Şi să sporeşte,
Şi să măreşte,
Or mic, or mare,
De verice stare).
De vei răspunde,
Că acum unde
Dachii s-ascunde?
Iei iar răspunde:
Unde-s romanii,
Lumii tiranii?
Aşa sânt toate[x]:
Nasc, cresc, au moarte.
Vezi primăvara,
Urmează vara,
Apoi vezi toamna,
Iată şi iarna.
Ca iarba, toate
Răsar, au moarte.
Vezi seminţie
Astăzi să fie
Nemaipomenită,

---

[v] Cetitorule!

[w] Dachii.

[x] Cetitorule.

Nesocotită,
Că-ncepe a creşte
Şi biruieşte,
Pr-altele supune,
Supt bir le pune
Şi le domneşte,
Le stăpâneşte,
Le porunceşte,
Le rânduieşte
Oricum voieşte,
Pravili croieşte.
Şi-aşa vezi moarte
Pre cele-nalte,
Şi cele moarte
Cununi să poarte.
Unde-i Siria?
Und-Asiria?
Machedonia?
Calhidonia?
Şi alte multe,
Mari şi mărunte?
Toate căzute,
Numai văzute
Prin cărţi, oglindă,
Lumii spre pildă.
Astăzi Rosia
Şi cu Nemţia,
Astăzi Turchia
Şi cu Anglia,
Ele croieşte,
Ele vorbeşte,
Supt el-ohtează
Şi lăcrămează,
De ele teme,
Supt ele geme
Cele căzute
Neamuri pierdute.
Nu e mirare,
Şi-acestea care
Azi sunt slăvite,

Puternicite,
Aşa să scază,
Atât să cază
Din vro trufie
Sau lăcomie,
Sau porniri alte
Fără dreptate,
Sau căci fireşte
Toate dăscreşte,
Încât să fie
Şi supt robie
Şi să plătească
Şi să slujească
Celora care
Le au supt dare.
Deci dintre toate
Acelelalte
Neamuri scăzute,
În vremi pierdute,
(Iau îndrăzneală
Fără sfială)
Daco-romanii[a]
(Bez transilvanii)[b]
Din Valahia
Şi Moldavia,
Ei îşi păstrară
Şi nu lăsară
<135>Puterea care[c]

---

[a] Daco-romanii să numesc lăcuitorii vechii Dachii, adică transilvanii, romanii sau valahii şi moldavii, căci după ce marele Traian, împăratu Romii, au biruit pre craiul dachilor, Decheval, amestecându-se romanii cu dachii şi rudindu-se, s-au născut acest neam numit cu nume de daco-romanii în istorii.

[b] Transilvania este o parte din vechea Dachie şi acum se stăpâneşte de Împărăţia Austriei, iar mai nainte s-au stăpânit de domnii Ţării Româneşti, cum istoria mai pă larg arată.

[c] Turcul pe acele vremi, când au luat şi Ţarigradu, spăimântase pre toţi împăraţii şi craii, şi aşa multe împărăţii şi crăii i s-au supus, pre care şi acum le stăpâneşte, iar domnii Ţării Româneşti au lucrat pace cu dânsul, să-i dea cevaşi, puţin, şi să-şi aibă toate priveleghiurile ţării şi pravilile sale nestrămutate. Asemenea pildă luând şi domnii Moldovii, ş-au întocmit legături cu turcul, şi aşa din toate neamurile şi eparhiile ce s-au supus la turc, aceste două eparhii numai au rămas slobode, precum să văd, iar celelalte toate roabe.

Cu pohtă mare
Silea să-i facă
Şi să-i prefacă
Din slobozie
Întru robie.
Şi fu minune
Vestită-n lume,
Şi-au fost şi este
Ca o poveste:
Un neam mic foarte,
Pă lângă alte,
Să izbutească
Ca să-şi păzească
Şi legea bine,
Şi pentru sine
De tot să fie
În slobozie,
Cu obiceiuri,
Cu privileghiuri[76],
Cu rânduială
Şi cu croială
Ca totdeauna
Lipsă nici una,
Numai c-o dare,
Mică nu mare,
La cea înaltă
Turcească Poartă,
Citeşte, frate,
Vezi-le toate
În istorie.
Şi apoi să-ţi fie
Inima moartă?
Nu crez să poată
Să nu răcnească
Şi să jăluiască
A ţării stare,
A ei stricare,
Dărăpănare
'Namiaza-mare,
Fără pricină

Cum o-ntâmpină
Întunecare,
Cât spre pierzare
Este pornită!
O, ticăită[d]
Toata pricina
Şi rădăcina
Peirii-ţi vine,
Să ştii prea bine,
De la domnie,
Că-n loc să-ţi fie
Ocrotitoare,
Mângâietoare,
Ea, ca <o> streină[77],
Ca o haină
Te duşmăneşte,
Te jăfuieşte,
Te râsipeşte,
Te prăpădeşte,
Pravili îţi strică
Ca o nimică,
Orice ai bune
Supt tălpi le pune
Şi-altele scoate
Rele cât poate,
Înduplecate
Spre hrăpitoare.
O, amar ţie
C-o aşa domnie!
Nu e domnie,
Ci tiranie!
Şi ar fi cine
Vorbi cu tine
Cu-mpotrivire
Şi cu dorire.
<136>Boierii care
Putere mare
Au legiuită,

---

[d] Ţară!

Aşa tocmită:
Când stăpânirea
V-avea pornirea
Spre răutate,
Iar nu dreptate,
Ei s-o poprească,
S-o dojenească,
Închipuindu-i
Sau înfăţişându-i
Ponturi, tractaturi[e]
Cu-mpăraţi marturi,
Arătătoare
Ce eşti datoare
De a răspunde,
De ce şi unde.
Şi stăpânirea
Schimbă pornirea,
Din răutate
În bunătate,
N-are ce face,
Înghite, tace,
Cată s-urmeze,
Să privegheze
Să nu le calce,
C-apoi îşi face
Singur peire,
Nu-i lecuire.
Dar, o, săracă[f]
Ei[g] ştiu să tacă,
Sau ca să facă
Tot ca să placă
La stăpânire
Spr-orce pornire.
Şi stăpânirea
Având pornirea

---

[e] Întâi ale ţării, ce le-au făcut domnii cu Poarta, când au închinat ţara, al doilea ale roşilor la pacea de la Kainargik, întăritoare celor întâi, şi altele.

[f] Ţară!

[g] Boierii.

Aceasta dată,
Ca niciodată,
La răutate,
La strâmbatate,
Boierii face
Cum ei îi place.
Şi-aşa, sirmană
Ţara romană,
Din prea bogată,
Din lăudată,
Din prăvilată,
Privelighiată,
Căci n-are cine
Sta pentru tine
Să-ţi puie parte
Că ai dreptate
Şi cum că toate
L-ai câştigate
Cu pieiciunea
De fii mulţime,
Ce cu iuţime
Şi cu asprime
Şi cu dorime
Lupta duşmanii,
Bătea tiranii;
Eşti cumpănită
Încă pornită
Spre stricăciune
Şi piericiune;
Iar mai cu seamă
Bagă de seamă[h]
La cel-urmate
Şi întâmplate
Ţării şi nouă domnii două:
Cea carageasca[i]

---

[h] Cetitorule.

[i] A lui Ioan-vodă Caragea, ce din dragoman al porţii se făcu domn al ţării după pacea cu muscalii.

265 Şi cea suţească[j],
Care-nainte
Sunt întocmite,
Şi înţelege
Ce fărădelege
270 Şi ce urgie,
Ce tiranie
Au fost să fie
Bietii Valahiei.

<137>DOMNIA LUI IOAN-VODĂ CARAGEA ALCĂTUITĂ ÎNTÂI PRE SCURT ÎN STIHURI GRECEŞTI, PRECUM SĂ VĂD, CU TĂLMĂCIREA LOR, APOI MAI PE LARG ÎNTR-UN VIS SAU VIDENIE CE SĂ NUMEŞTE A LUI POLIOPT, CARE SĂ ÎNCEPE DE LA FUGA LUI VODĂ, ŞI CU ÎNTREBARE ŞI RĂSPUNS URMÂNDU-SE SĂ POVESTESC TOATE CELE ÎNTÂMPLATE ŞI LUCRATE ÎN DOMNIA SA ŞI DUPĂ FUGA SA ŞI ALTELE

Τῷ πρώτῳ χρόνῳ τῆς ἡγεμονίας τοῦ δοκιμάζει παρατηρῶν.....*1*	Ἄγγαλα καὶ τὰ ἤξευρεν ἀπὸ προτέρας πείρας Περιεργάσθη πάλιν, πλὴν μὲ συσταλμένας χεῖρας.
Τῷ δεύτερῳ χρόνῳ πλιροφορεῖται.....*2*	Δοκιμάζει καὶ βλέπει ναὶ, τὰ πρῶτα δὲν εἶναι τώρα Ὁ πόλεμος διέφθειρεν τὰ ἤθη καὶ πιὰ φώρα.
Τῷ τρίτῳ χρόνῳ ἐν συνέσει τῶν προυχόντων καταδαμάζει.....*3*	Ποιμένες μετὰ τῶν κυνῶν μετήλαξαν τὸν τρόπον Τὸ ποίμνιον ξεσχίσθηκεν χωρὶς φόβον καὶ κόπον.
Τῷ τέταρτῳ ἀφανίζει.....*4*	Τὰ πρόβατα ἐτρόμαξεν, καὶ γάλα των προσφέρουν Θηρία τ'εὐσυχάριστα, πετζιά των πρετενδέρουν.

[j] A lui Alexandru-vodă Suţul, ce-i zicea şi Dracache, carele domni după fuga lui Ioan-vodă Caragea în Ţara Nemţească.

Τῷ πέμπτῳ χρόνῳ προαιρεῖται ἀνθρώπων.....5	Οἱ κύνες οἱ γειτόνικοι ἄρχισαν νὰ γαυγίσουν Θηρία τότε ἔπαυσαν πετζιὰ τοῦ νὰ ζητήσουν.
Τῷ ἕκτῳ φοβεῖται.....6	Ὁ πετεινὸς λαλεῖ συχνᾶ, φοβοῦνται τὰ θηρία... Τὸ σκότος γὰρ παρέρχεται, ξυπνήσατε σκυλία[78].

1) Acest stih al anului dintâi al domniii lui Caragea are înţelegere că el, mai având ştiinţă de lucrurile Ţării Româneşti, ca unul ce au mai fost stătut aici cu alte dregătorii, orânduit de domnii de mai nainte, când ştiind că tot să ţinea tăria boierilor pământeni cu împotrivirea unit<ă> la relile voinţe ale domnilor şi socoteală având el a hrăpi, avea temere de boieri. Pentru aceia, în anul dintâi, înfrânându-se despre socoteala sa, lua seama cu scumpătate să vază: oare boierii tot aceia sănt sau s-au prefăcut? Să vede că înţelesese cevaşi de cele întâmplate în răzmiriţă:

Să uită lupul ca din crâng, stă pitit ca să vază:
Ori lătrătorii deştepţi sânt, sau dorm, sau dormitează.

2) Stihul <celui de>[25] al doilea an are înţelegere că, după băgarea de seamă ce au făcut în anul dintâi, pricepând că firile boierilor, cu răzmiriţa, s-au prefăcut cu totul şi sânt gata a-i plini relile voinţe ale sale spre hrăpire, în al doilea an se dezbrăcă de ficleana şi linguşitoare piele a vulpii şi să îmbrăcă fiorelnicul şi fricosul cojoc lupesc şi începu de faţă a hrăpi şi a jăfui ţara în felurimi de chipuri. Încă şi <a>sidosia[25], adică ieıtarea dăjdii de către Poartă la încheierea păcii cu roşii o călcă şi scoase dajdie în ţară mai nainte de vreme.

<138>Văzu că lătrătorii dorm şi n-au grijă de turmă,
Şi-aşa iese din crâng, în câmp, şi-ncepe d-o sugrumă.

3) Acest al treilea stih are înţelegere că în anul al treilea, domnul Caragea, supuind pre arhierei şi boierii la vrerile sale, şi schimbând ei firea doririi de patrie în hrăpiri şi dărăpănări ale ei, ca să câştige cevaşi rău din multa dobândire a lui vodă, atât s-au însărcinat ţara şi s-au jăfuit, încât să asemăna ca o turmă părăsită de păstori şi de lătrători şi singură în hrăpirea jâgăniilor.

Lupul sugrumând din turmă
Să face a lăsa şi-n urmă,
Lătrătorii le găseşte,
Le mănâncă, să-ndulceşte
5 Ş-aşa să amăgeşte,
Pre lup pururea pohteşte;
Nu gândesc, săracii, urma,
Că de să va strica turma,
Zerul ei vor să-l pohtească
10 Şi, urmând, n-o să-l găsească![79]

4) Acest al patrulea stih arată că întru al patrulea an al domniii sale, cu totul împuternicindu-se prin dare de bani şi alte plocoane pe la căpeteniile din Ţarigrad şi alte părţi şi văzând norodul că nici de rugăciune, nici de mijlocire, nici de jalbă nu mai va să ştie şi că boierii şi consulii ajunseră batjocură, atât să spăimântă, încât verice i să cerea trebuia să dea negreşit, că altă nădejde nu era, însă ca să dea cea <ce> [25] putea era o silă suferită, dar era pricină că i se cerea ceea ce nu-i era prin putinţă. Şi aceasta se asemâna ca cum ar fi cerut să-l jupoaie.

Turma ce are va să dea, lapte şi celelalte,
Iar lupii s-a-ndulcit la hoit, pieile cer, nu vor lapte!
Mâncaţi-o hiarălor, mâncaţi, umpleţi odată maţul,
Că pentru voi este întins al lăcomiii laţul.[80]

5) Acest al cincilea stih dă înţelegere că câinii vecinătăţii, adică consulii, iar mai vârtos cel rosesc (însă nu după vrere, căci una era cu vodă la răutate, ci, să vede, după poruncă, pentru că zburaseră înştiinţări ale banului Constantin Filipescul, prin ipochimene roseşti la Ţarigrad, de jafurile ce făcea vodă în ţară, şi venise consu<lu>lui [25] poruncă dojănitoare), **<139>** începură a lătra, adică a vorbi cevaşi împotriva lui vodă, după care apoi conteni vodă a cere pieile norodului, iar despuierea de celelalte toate să urma mereu.

Să cuvine a arăta aici cevaşi mai pe larg cum şi din ce pricină numitu boier, banul Constandin Filipescul, mai întâi cel mai plăcut făcându-se domnului Caragea, la urmă fu împotrivă, după venirea în scaun a lui Caragea, fiindcă ţara după răzmiriţă avea trebuinţă de întreptare, şi vodă, deocamdată purtând chip părintesc până să-şi întocmească ficlenile lui mişcări, alese de vistier mare pă banul Grigorie Brâncoveanul, ca pă unul ce pă acea vreme era cel mai numit şi ales boier al patriii despre toate, adică împodobit cu înaltă învăţătură, fireşte blajân şi ticnit, bogat foarte şi, după neam, mai slăvit decât toţi. Carele şi îmbrăţişă treaba Vistieriii şi a ţării cu bune întocmiri şi rostiri şi ţinea domnia în frâu de nu să putea mişca la rele (puţin oareşce s-au pişcat acest boier cu defăimarea stricării ce era a face obiceiului poslușnicilor, căci au fost găsit cu cale, după sfătuirea necredincioşilor calemgii ce i-au avut, să-i lege cu pecetluiri ale Vistieriii, de unde obiceiul este a să săvârşi orânduiala

posluşnicilor prin marifetul isprăvnicaturilor, la cari, de să şi face câte o adaogire peste cădere, nu e de vătămare, căci din ţară să ia şi pă obrazul boierilor pământeni şi al moşiilor lor să descarcă, şi, decât să intre această adaogire în Vistierie - care nu mai are saţiu, mai vârtos de când domnesc grecii, pungă arendăşească fiind acum -, mai bine să rămâie tot în ţară, că nu e greşală a avea românii acest folos, fireşte a lor fiind şi cu sângele lor câştigat. Cu toate acestea, n-au apucat dumnealui acest boier să săvârşească această socoteală defăimată şi înecată cu lacrămile săracilor şi căzuţilor boieri şi a sirmanilor şi scăzutelor jupânese văduve, cărora aceşti posluşnici le este mare ajutor şi mângâiere, <140> de îşi chivernisesc moşioarăle şi casele cu dânşii. Şi de să făcea cu pecetluituri ale Vistieriii ajungea lucrul ca la scutelnici: să moară sau să fugă, şi la loc să nu-l mai poată pune fără de o mare cheltuială). Iar dumnealui banu Costandin Filipescul măcar de şi era împodobit cu alte bunătăţi, adică cinstitor, vesel fieşcăruia, blând, priimitor de streini şi foarte milostiv asupra scăpătaţilor, dar frăţelnic cu grecii şi alţi streini prea mult, iar mai vârtos acum aşa să înfrăţi cu curtea, cât nelipsit era. Dintr-aceasta ce văzurăm că născu: Filipescul înţelegând măhnire a Curţii asupra Brâncoveanului, pentru căci o ţinea în frâu, precum am zis, apucă drumul din vremea răzmiriţii roşilor, adică a vâna Vistieria cu dare de bani şi încă şi cu făgăduieli după placul Curţii. Şi aşa şi lui vodă plăcându-i, luă multe pungi de bani şi-l făcu vistier, necăutând nici că mâhneşte un Brâncovean, boier mare ca acesta, pentru că-l scotea mai nainte de vreme (fiindcă numai şase luni au vistierit, obiceiul ţării urmând a sta boierii ţării în slujbe câte un an întreg), nici că pângărea numele domnesc şi boieresc cu <vânzarea> [81] pă bani a dregătoriilor ţării (fiindcă pă urma Filipesculuі luându-se şi ceilalţi boieri, cumpăra dregătoriile toate pă bani, din care poate socoti fieşcare la ce batjocură au ajuns şi domnia şi boierimea şi trebile lor, că nu era alt decât o tiranie şi ticăloşie asupra scăpătaţilor şi săracilor). Şi aşa, bunul şi milostivul Filipescu fu începător unui eres ca acesta al cumpărării dregătoriilor, din care să defăimă cu totul domnia, să ocără tagma boierească şi să dărăpănă ţara şi ale ţării toate. Şi măcar că socoti că-i va fi de folos îndatorând pă vodă, dar vodă după ce-şi umplu punga şi-l mânji şi pă el, începu a-l lua în răspăr, iar Filipescul nesuferind, începu a săpa pă vodă. Vodă, pricepând, vru a-l pierde, dar neputând, putu numai de îl făcu surghiun la moşia sa Bucovul, unde bolnăvindu-se (zic că l-au fost adăpat), şi bolnav slobozindu-l de au venit la Bucureşti, au răposat [82].

<141>Cei mai mari ca să dezmierde
Priveleghiu<ri>le pierde,
Norodul ohtează, tace,
Gândind doar se vor preface.

5 Trebui însă să să ştie
Că schimbări d-or sta să fie,
Acea d-acum dezmierdare
Le va fi spr-osândă mare [83].

6) Iar cel de al şaselea stih tăinuieşte că întru al şaselea an începe a să teme nu numai de manzălie, ci şi de pierderea vieţii, pentru că în ce chip când se apropie de ziuă începând a cânta cocoşii des şi jâgăniile temându-se să nu le apuce lumina zilii prin locuri primejdioase pentru dânsele, pe unde ele noaptea umblă de îşi agonisesc hrană, fug de să ascund în vizunii, într-acest chip şi Caragea, căci el în cinci ani trecuţi ai domniii sale petrecând ca în întunerecul nopţii, slobodă hiară nesăţioasă hrăpind din ţară şi făţiş şi dosiş. Iar întru al şaselea an începând a să lumina de ziuă, adică a să descoperi ale lui fapte toate, după mijlocul ce au lucrat banul Filipescul de le-au arătat Porţii prin Rosia, precum am zis, şi după ale altor obraze presărări de adevăruri către unii-alţii, încoace şi încolo, să temu nu[mai] de mazălie atât, fiindcă sorocul de şapte ani ai domniii după tractaturi îl împlinia, cât de cap, căci simţise că Poarta are socoteală a-l pierde, şi pentru căci jăfuise ţara foarte, dar mai mult căci după arătarea faptelor sale fiind întrebat, silit au fost de au arătat Rosiii, prin socoteală, toată luarea din ţară, cum şi la darea la obrazele Ţarigradului, care dare fiind adevărată şi înţelegându-se ticăloasa ţară ca o masă de hrăpire a tuturor, nu puţin s-au atins acele obraze.

Drept aceea îl şi vâna, să-l piarză, iar el, căci fu vrednic pârâşi al ocrotitorilor lui din Ţarigrad, pe cari îi îmbuibase cu bani că să-i aibă prieteni, cum şi a-şi chivernisi scăparea vieţii prin fugă din scaun la alte curţi streine, cu toată familia sa. Şi fiindcă cu această descoperire a faptelor lui Caragea în ţară şi cu fuga lui să da prilej ţării a să jălui puterilor pentru ticăloşia sa, şi tocmai avea vreme îndemânatică de îndreptare şi înfrânare a domnului şi a celor uniţi cu dânşii la duhul hrăpirii şi a dărăpănării a tot lucrurilor politiceşti cât şi bisericeşti. De aceia zice stihul în sfârşit: ξυπνήσατε σκυλία, adică <142>deşteptaţi-vă lătrătorilor, voi boierilor, vorbiţi, strigaţi dreptăţile norodului, împreună şi ale voastre, mergeţi la Poartă cei iubitori de patrie, spuneţi ce este datoare ţara şi ce iau domnii tiraniceşte; arătaţi că, daca şi ziceţi ceva, vă primejduiţi cu surghiunlucuri, daca tăceţi de frica surghiunlucurilor şi a altor primejdii, vă vinovăţeşte norodul şi toţi că nu vă pliniţi datoria ce o aveţi; strigaţi în gura mare, căci singură Poarta, văzând faptele lui Caragea, vrând-nevrând, caută să îndreptaze, şi altă îndreptare nu încape decât să lipsească domnii greci şi să fie ohavnici românii, fiindcă românii, avându-şi casele, moşiile şi toată starea lor aici în ţară, nu pot să să hainească şi să fugă din patria lor aşa numai fitecum, având şi alte împiedicătoare prici ca acelea care fieşce înţelept poate a le afla cu mintea sa.

Cine să latre?
Cei ce împarte
Cu lupii turma?
Şi-atunci ş-acuma

Mulţi ţin în gură
Nu-mbucătură,
Ci halcă mare,
Cât nici suflare
Să o stricoare
Putere n-are!
Stau, stau să crape,
Pă gât nu-ncape.
Stau să borască,
Nu să icnească.
Vai ţie, turmă,
Până la urmă,
Cu lătrătorii,
Cu păzitorii
Ce-şi prefăcură
A lor natură!
Ei nu păzeşte
Şi să uneşte
Cu verice hiară[k]
Va vrea să sară
Să te hrăpească,
Să te jărtfească,
Ca să apuce
Şi ei să-mbuce!
Vai ţie, turmă,
În cea din urmă,
Nestrejuită,
Vei fi pierită,
Sau strămutată,
Sau l-alţii dată!
Păcat de turmă,
Dar vai... la urmă,
De lătrătorii
Şi de păstorii
Ce n-o păstrară!
Viaţa amară
Înstreinată,
Ne-ndestulată
Şi defăimată
Şi înfruntată,

45 În scurt, o moarte!
Viu chip să poarte
Vor să petreacă,
Nu crez să-i treacă.

---

[k] Verice heară (la seama, cetitorule, va să zică cum că boierii ţării să unesc cu toate neamurile câte calcă ţara, şi în răzmiriţe şi în pace, ca să-şi facă mână bună a-i împărtăşi şi pă dânşii dintr-ale ţării. Şi aceasta să urmează de când ţara au pierdut puterea armelor, rămâind ca o grădină fără gard: cine trece, o zburătoreşte[84]. Care au curs din <143> zavistia şi pizma grecilor fanarioţi, că primiţi fiind de la Matei vodă, încoace[85], mai vârtos neamul Cantacuzinilor, pentru milostivire a să chivernisi aici, încă şi rudindu-se cu românii, ei nu s-au mulţumit pe atât, ci au răvnit şi la scaunul domniii - fiindcă pierduseră ei Împărăţia, din depărtarea lui Dumnezeu, pentru că şi ei cu felurimile de răutăţi, care Istoria le arată, fugiseră cu totul de la poruncile legii - pre carele, în cea din urmă, l-au şi dobândit, călcând facerile de bine şi pâinea românilor şi nesocotind că păcatul nemulţumirii îi va ajunge vreodinioară. Însă într-acest chip: acest neam al Cantacuzinilor, rudindu-să de aproape cu neamul Băsărăbeştilor, care au stătut şi stă cel mai slăvit neam aici în ţară şi pentru căci să trage despre tată din sângele împaraţilor Servii, iar despre mumă din sângele împăraţilor Ţarigradului, şi pentru căci cel dintâi domn al ţării (de când avem istorie) au stătut Basarab, şi pentru căci ei, cu vrednicia lor, stătură destoinici a înfrâna pre turc, pre acele vremi, când el dedese groază în tot pământul şi cădea supt dânsul împărăţiile şi crăiile precum pică poamele când să coc, abia mişcând pomul la rădăcină. Iar mai vârtos Mircea-vodă cel Bătrân şi Laiotă-vodă, amândoi Băsărăbeşti, încheieră şi legară aşa pace cu turcul atunci, cât rămase ţara atunci slobodă ca nici una alta (citeşte la Istorie[86] şi vezi legăturile din urmă ale Laiotii- vodă, care sunt pline de înţelepciune şi strâşnicie, cu un cuvânt, vrednice de mirare). Şi pentru căci acest neam al Basarabilor fu întărit întru pravoslavie iubitori de fapte bune, iar mai vârtos a zidi şi a împodobi sfintele lăcaşuri, care privea tot spre hrana şi ajutorul săracilor şi scăpătaţilor, precum hrisoavele lor arată. Şi, cu un cuvânt să zic, neam blagoslovit de Dumnezeu, precum însuşi faptele lui în vileag adeverează, nu numai aici în pământul ţării, ci şi prin alte pământuri, mai vârtos în epicratia turcului, care era mai nainte a grecilor, cele mai multe mânăstiri ale împăraţilor greci, care primejduia a să pierde supt robia turcească, ei le-au miluit, le-au ajutorat cu ajutoară vecinice, care şi până astăzi li să urmează de aici din [din] ţară. Cu acest neam, dar, mare şi bogat întru toate, rudindu-să Cantacozinii de aproape, cum am zis, şi, împuternicindu-să mai ca şi Băsărăbeştii, venit-au vreme de au luat rând la domnie, întâi Şărban-vodă Cantacozino, la leat <144> <1678>[87] (cu cădere, după rudenia cu Băsărăbeştii, iar nu pentru căci să trăgea şi Cantacozinii din neam împărătesc al Ţarigradului, căci aceasta nu avea nici o împărtăşire aici la scaunul ţării). Carele, măcar că fu domn bun, următor întru toate Băsărăbeştilor, dar ce folos că el să făcu piatră a scandelii între aceste două slăvite neamuri, a Băsărăbeştilor şi a Cantacuzinilor, de care împiedicându-se ei, căzu scaunul în mâinile fanarioţilor.

Pentru că Cantacozinii de aici înainte cugeta a depărta pă Băsărăbeşti de la scaun, ca să fie numai ei. Băsărăbeştii, cunoscându-şi a lor cuviinţă mai mult decât a

Cantacozinilor, ca niște ctitori ai scaunului, nu cu altfel de materie, ci cu scump sângele lor şi al patrioţilor români, trăgea scaunul la dânşii. Şi aşa, după moartea lui Şărban-vodă Cantacuzino, şi de luă rând la scaun Costandin Brâncoveanul Basarab, dar Cantacuzinii rămâind cu patimă ascunsă asupra Brâncoveanului, nejudecând ei - ca o sămânţă grecească ce cinsteşte mai mult interesul decât şi chiar pre Dumnezeu - mai multă cuviinţă a lămuritului pământean Brâncoveanu decât a lor, ce au fost primiţi aici de pământeni pentru singură milostivire, a-i mângâia şi a-i milui la scăderea şi streinătatea lor, n-au contenit a lucra mijloace împotriva Brâncoveanului în toată vremea. Şi, fiindcă într-acele vremi, Petru cel Mare, împaratul Rosiii, cu biruinţa ce făcu asupra lui Carol 12-lea, craiului sfeţilor (carele cutremurase atunci Evropa cu izbânzi în toate părţile), să slăvi foarte şi să mări atât cât începură toţi cei de o lege cu roşii, pravoslavnici creştini, a nădăjdui că acesta va fi mântuitorul creştinilor de supt robia turcului. Iar mai vârtos neamul grecesc, cu care şi Cantacozinii, gândiră că împăratul Petru va fi acela carele vă scoate Împărăţia de la turc. Ce lucrară Cantacuzinii? (iar mai vârtos un Thoma Cantacozino, ce era atunci spătar mare şi iubit foarte Brâncoveanului, şi cu toată puterea ostăşească a ţării în mâinile lui) A mili ţara cuvânt către Brâncoveanul, pentru că-l vedea şi pă dânsul supărat de obrăznicia la care ajunseseră turcii atunci, ca să închine ţara la marele Petru şi să să unească cu dânsul asupra turcului. Brâncoveanul să şi amăgi deocamdată croielilor esforiceşti ale Cantacozinilor, pentru că într-adevăr era supărat de turc, fiindcă-i cerea din ţară şi ce nu să cuvinea, şi era silit să dea, căci turcul atunci ajunsese pe la Viena şi Ţara <Ungurească>[88], care era Ţării Româneşti de multe ori ajutor împotriva turcului, să mai stăpânise de turc, şi făcură în scris planul către marele Petru, unind la aceasta şi pe domnul Moldovii. Dar în urmă, Brâncoveanul<145>, luând seama mai bine lucrului şi cunoscând că au greşit: una că cu turcul avea pace, dcar căci cevaşi mai mult peste legături să supăra de dânsul cu cereri nu neputincioase; al doilea, ca dezrobire de scaun şi neam, ca Cantacozinii, nu încăpea în duhul lui, căci el şi scaunul şi neamul lui le avea slobode; şi, în sfârşit, că a războiului norocire fiind necunoscută, de va fi biruinţa roşilor poate fi cevaşi bine, ca de la o Împărăţie pravoslavnică, dar de va fi biruinţa turcilor, atunci ce să poate alege de dânsul şi de ţară? Negreşit că va pierde slobozirea ce au câştigat românii odinioară, cu gârle de sânge, şi va rămânea în robie ca şi grecii şi celelalte neamuri. Aşa aceste înţelepte chibzuiri făcând Brâncoveanul, hotărî să desfacă ce au făcut şi îndată chemând pă spătarul Thoma Cantacozinul, într-a cărui mână era dat planul ce am zis, îi spuse cele de mai de sus îndreptări şi destoinice cuvinte şi-i ceru planul ca să-l spargă. Iar spătarul Thoma stând mereu în greşită socoteală, că adică prin mijlocul acesta vor dobândi scaunul strămoşesc al Ţarigradului, amăgi pă domnul Brâncoveanul, că, adică, şi e<l>[25] asemenea chibzuind, au rupt planul, încredinţându-l la aceasta şi prin mari jurământuri. Aşa rămâind Brâncoveanul odihnit, Thoma spătar îndată au pornit planul către marele Petru, carele văzând un vânat [89] aşa plăcut că-l câştigă fără alergare, îndată şi plecă cu oştiri în Ţara Moldovii, căruia pornire nu zăbovi turcul a o întâmpina cu înfricoşată putere. Marele Petru începu a cere de la domnul Brâncoveanul şi al Moldovii cele ce-i făgăduia prin planul ce i să trimisese, adecă oştiri şi zaherele. Brâncoveanul înţelese înşelăciunea Cantacozinului, dar ce să facă atunci, la aşa ceasuri primejdioase? Fără decât sta încremenit aşteptând ce va aduce întâmplarea. Iar spătarul Cantacozinul, mergând cu oştirile ţării, bătu cetatea Brăilii şi

o luă, dar ce folos, ca turcii ca furnicarul năvălind de peste Dunăre, fu silit a lăsa Brăila şi a se trage cu muscalii, iar turcii, nedându-le răgaz, îi goni până ce-i bägă în ordia marelui Petru, care era pre malul Prutului, dincolo. Şi fără zăbavă, turcii făcură muhaserea pre marele Petru cu toate oştirile lui, şi apropie să cază şi rob, precum istoria lui [90] mai pre larg arată.

Când pace făcând, cu paguba sa, cu turcul, se deteră apoi de faţă planurile domnului Brâncoveanul, şi dintr-aceasta i să trase mai cu <146> seamă cădere în urgie împărătească, şi-l tăie la Ţarigrad preste puţin, şi pre el şi pre fiii lui, cum iar istoria [91] lui pe larg arată. Şi măcar că după Brâncoveanul domni iar Cantacozin, adică Ştefan-vodă Cantacozino, şi gândiră, după pohta ce avea, că, dacă au căzut Brâncovenii, Băsărăbeştii, vor fi tot ei domni, dar să amägiră, căci fără zăbavă căzu aceiaşi urgie şi preste dânşii, fiindcă şi pă Ştefan vodă Cantacozinul şi pă tată-său, stolnicu Constandin, îi duseră iar la Ţarigrad de-i pierdură. Şi li să măsură precum au măsurat, şi nu îndestul atât, ci pierdură şi mângâierea ce avea întâi de la domnii români până a nu lua fum de domnie (că aşa <să> [25] osândesc nemulţămitorii, pierd şi ceea ce li să hărăzeşte de dumnezeiasca pronie), pentru că scăzând şi mai pierzându-se aceste două neamuri puternice şi bogate, al Basarabeştilor şi al Cantacozinilor (din zavistia Cantacozinilor), care ele nu mai avea putere a ţinea scaunul şi a întâmpina mişcările Porţii şi ale grecilor fanarioţi, carii vâna de mult a apuca şi scaunul Ţării Româneşti, cum apucaseră al Moldovii cu <4> [25] ani mai nainte, găsi prilej Poarta atunci de orândui domn grec fanariot pe Nicolaie-vodă Mavrocordat, mutându-l de la Moldova aici. Carele, ori ca un grec, sau povăţuit de Poartă fiind, îndată ce sosi în scaun începu a dărăpăna puterea ţării, care rezema în bogăţia caselor boiereşti, iar mai vârtos a Băsărăbeştilor şi a Cantacuzinilor, şi în oştirile pământene ce avea ţara, care deşi puţine rămăseseră atunci, dar tot bătea la ochi turcului, ştiind el şi având cercată vitejia lor. Şi mai întâi născocisă punerea în dajdie a satelor cu românii boiereşti, cu care domnia până atunci nu avea amestec, ci era supt stăpânirea boierilor, cum sunt acum la Ungaria obacii, cu cuvânt în faţă că ar fi adică păcat să avem, noi creştinii, robi pre fraţii noştri creştini, iar întru adevăr, ca să nu mai aibă volnicie şi putere boierii, la vremi de nevoie să aridice şi satele, adecă românii lor, în picere, dimpreună cu regulatele oştiri ce avea ţara, asupra vrăjmaşilor, precum le era obiceiul din vechime. Iar al doilea, născoci a mai împuţina ostaşii regulaţi ai ţării, cu cuvânt că pace fiind, de prisos sunt atâţea ostaşi şi aduc ţării greotate cu trebuincioasele lor. Iar adevărul era ca să golească ţara şi de puterea armelor, pentru ca cu toate chipurile slăbind puterea ei, să nu mai poată bieţii români a mai arâdica cap la scaunul domniii, cugetând Poarta ca cu <147> mijlocul domnilor greci să dezgolească ţara de priveleghiurile ei şi să o facă roabă, ca pre greci şi alte neamuri. Care şi grecii o pohtea, pentru firească lor zavistie, căci zavistia obicinuieşte mai mult vătămare vecinului decât folosul celui ce să stăpâneşte de dânsa. Şi măcar că Nicolaie-vodă Mavrocordat n-au putut-o săvârşi, dar fii-său Costandin-vodă şi cei după dânsul domni greci fanarioţi o au săvârşit, rămâind ţara săracă şi goală şi de puterea boierească, cu românimea lor, şi de puterea ostăşească. Şi dintr-aceasta pierdură românii scaunul şi cu încetul-încetul căzu ţara, şi de nu roabă (slujindu-i la aceasta norocul cu dărăpănarea turcului de către roşi în zilele împărătesii Ecaterinii), dar în jăcmanul grecilor şi al tuturor călătorilor.

Săracul vultur românesc, cum s-amăgi de vulpe[l]
Cuibuşorul lui[m] cel strămoşesc în gura ei să-l surpe!
Pre toată hiara[n] şi pre leu[o] făcutu-le-au să crape,
Iar d-ale vulpii linguşăli n-au putut ca să scape,
O ascultă la sfat ficlean, aripile[p] să-şi taie,
Iată acum că au ajuns al ei de joc bătaie!
Sărace vultur, tu făcuşi cu vulpea destul bine,
De dânsa foarte îngrijişi, mai mult decât de tine.
Dar ea din veac ficlean-au fost şi trebuie vrodată
Pentru ale ei nemulţumiri să-şi ia dreapta răsplată
Şi răsplătirea îi va fi, cum n-are vizunie,[q]
Fără de coadă şi urechi şi fără cuib[r] să fie,
Şi doar cu unghii şi cu ochii, co-atâta să rămâie
Văzând să sape moşoroi, din el să să mângâie[s].

<148> Ce-i mai rău la un pământ sau la o stăpânire, decât să fie fără putere de arme ale ei şi fără bogăţie a caselor boiereşti, precum ajunse ticăloasa Ţară Românească de la o vreme încoace din zavistia grecilor, precum <am>[25] arătat.

Deci dintr-aceasta amuţiră bieţii boieri cei iubitori de patrie (las pre cei vânzători, ei şi fireşte răi), neavând în ce să răzema; aceasta îi făcu de-şi pleacă capul la toate buruienile, încă de multe ori vrând-nevrând de să şi unesc cu domnii şi alţii la jăfuiri şi la dărăpănări ale ţării, iar mai vârtos de când să rudiră cu fanarioţii şi mai mult să uniră cu duhurile lor şi la fărădelegi şi la despuierea norodului şi la trufia drăcească (care fanarioţii o au avut strămoşească), di<n>[25] care apoi scăzură de tot şi ajunseră batjocură grecilor, şi, cu scăderea lor, şi ţara, săraca, desăvârşit. Şi rădăcina acestui mare rău de unde? De la neamul Cantacozinilor. Ei, nemulţumindu-se pe ajutoarele şi milile domnilor români, amăgiră pre români şi luară rând la domnie. Apoi, vrând ca numai a lor să fie domnia, zavistuiră pre Constandin-vodă Basarab Brâncoveanul, precum am <a>rătat[25] înapoi, căzând Brâncoveanul, căzură îndată şi ei. Şi de aci izbutiră fanarioţii şi fu ce fu şi este acum, precum vedem, din zavistia şi trufia grecească şi bunătatea cea cu prostime a românilor.

[l] Vulpe, grecul.

[m] Scaunul.

[n] Pre unguri, moldoveni, tătari şi alţii.

[o] Turcul.

[p] Oştirile şi celelalte.

[q] Împărăţie.

[r] Domnie.

[s] Adică să muncească şi să-şi scoată pâinea mojâceşte.

Nemulţumitului să ia darul, după dreptate,
Aşteapt-o şi tu, grecule, dup-ale tale fapte.
N-ai mulţumit românului c-au scos dintr-a lui gură
Şi te-au hrănit ca pr-un pui orb, cu dulce-mbucatură,
Ci încă ai zavistuit să-l scoţi şi din moşie
Şi, cu un chip foarte spurcat, nici viu să nu mai fie[t],
Dar precum faci, iarăşi îţi zic, s-aştepţi că ţi se face,
Bunătatea românului strigă la cer, nu tace! [92]

---

[t] Însemnează aceasta pornirea grecilor asupra neamurilor româneşti, ca să nu-i mai poată <sta> împotriva lor.

II

A TREIA DOMNIE A LUI ALEXANDRU-VODĂ SUŢUL

χχχχειρχειρότερα

(DIN RĂU ÎN MAI RĂU)

<11 r.> 1819 ghenar. DOMNIA A TREIA A LUI ALEXANDRU-VODĂ SUŢUL, CE I SĂ ZICEA ŞI DRACACHE

Pentru acest domn să face aratare înapoi că au mai domnit aici în Ţara Românească încă în două rânduri, întâi, după fuga lui[1] Mihai-vodă Suţul la Braşov, în leat 1802 mai, când s-au fost mai călcat ţara du peste Olt, adică acele cinci judeţe, de cârgealii, căpătenie mai mare având pe vestitul tâlhar Manah Ibraim, în care vreme numitul aflându-să domn Moldovii, cu poruncă împărătească au venit de au făcut şi această ţară zapt, numindu-să domn amândurora ţărilor, Valahiei şi Moldaviei, şi au domnit atunci vreo trei luni. Apoi, după cererea ţării, prin jalbă către Poartă, orânduindu-să domn aici Costandin-vodă Ipsilant, fiul lui Alexandru-vodă Ipsilant, el s-au întors iar la Moldova, la scaunul său. Al doilea, au domnit la leat 1806, în luna lui avgust, când au fugit numitul Costandin-vodă Ipsilant la Rosia şi s-au născocit acea cu preaciudată începere rezmiriţă (ce s-au arătat înapoi) [2] între muscali cu turci, şi domnind şi atunci numai 13 zile (că după devagilâcul ce au făcut elciul rosesc la Poartă, l-au mazălit); iar au domnit Costandin-vodă Ipsilant. Care acestea pe larg să arată înapoi, la locul lor, toate. Iar aici le trecui pre scurt, ca să poci veni să istorisesc[3] deosebi numai această a treia domnie a numitului domn Alexandru-vodă Suţul, şi <11 v.> să o şi dau afară, fiind spre cunoştinţă de multe care privesc la obştescu folos al tot neamului românesc şi în parte al patriei mele[4].

N-ar fi cercat osândă[5]
Sluga cea c-un talant,
Ci mai vârtos dobândă,
De nu l-ar fi-ngropat.

Să nu-mi fie dar mie,
Puţinu ce mi s-au dat
Să nu-l dau la frăţie,
C-atunci sunt vinovat.

La leat 1818, octomvrie, fugind Ioan-vodă Caragea [6] în Ţara Nemţească, cu toată casa lui (trecând hotarul prin vama Timişului, din judeţul Prahovii, supt numirea de...[7] aga turc, meşteşugiri vrednice de toată dăfăimarea), şi rămâind ţara întru otcârmuirea boierilor (care să numi atunci ἀρχοντοκρατία, stăpânire a boierilor pre limba românească, iar mai la urmă, τετραρχία, stăpânire de patru, fiindcă, cu sfat de obşte, s-au fost ales numai patru, cei mai bătrâni, să otcârmuiască), otcârmuiră până către Crăciun. În

care curgere de vreme s-au întâmplat acele turburări ce la ***Visul lui Poliopt***[a] să cuprind, şi după înştiinţările ce au făcut dumnealor boierii atunci către Poartă, cerând a să orândui domn şi altele...[9], s-au orânduit acest Alexandru-vodă Suţul, cu a treia **<12 r.>** domnie. Şi întră în scaun în Bucureşti la leat 1819, ghenarie 19[10], cu obicinuitul alai şi cinste.

Bietul norod spăimântat fiind şi amărât de turburările ce mai fusese văzute şi în vremea arhondotetrarhiei: întâi, rebelia ce îndată după fuga lui Caragea au apropiat să facă arnăuţimea şi alte seminţii de oameni streini (toţi hoţi şi tâlhari, adunaţi aici din nebăgare de seamă şi neîngrijârea stăpânirei, căpetenie având pe un căpitan Iordache[11], de fel greco-arnăut[12]), care rebelie simţindu-o mai dinainte unul din boierii pamânteni ce era pe aceste vremi vârf şi creştet a toată boierimea[b] o au întâmpinat cu mijloace prea înţelepte, gătind pe tainâ o sumă de într-armaţi de s-au aflat gata împotriva rebeliştilor la ceasul care ei avea hotărâre a o face, carea nu privia la alt, decât la o mare jăfuire a tagmei boiereşti şi neguţătoreşti şi o desăvârşită prăpădenie a toatei obşti a ţării.

De multe ori, o, frate
Român adevărate,
A ta neîngrijire
Ţ-au fost spre pieire.
Tu socoteşti pre toate
Neamurile de frate,
Dar ele totdeauna
Ţ-au zavistit cununa
<12 v.>Căci, când le pui la masă,
'Nsemnează ce-ai în casă,
Când mai aproape vine,
Râmnesc la ce-ai pă tine.
În scurt, toat-ale tale
Le fac de le curg bale,
Şi totdeauna curse
Ţe-au pus şi-ţi pun ascunse
(Citeşte istorie
Şi vezi pizma lor vie).
D-aceea, o romane,
Fii mai dăştept, sărmane,
Streina adunare
Cugete rele are.
Din câte neamuri toate
Aici sânt descărcate,
Ş-acei mai mulţi de rele
Fapt-ale lor şi grele,
Fugiţi spre mântuire.
Dar unde părăsire?
Şi mai mult cugetează,
Ba încă şi lucrează
Aici tâlhăreşti fapte.
Ia seama şi vezi toate,
Şi te păstrează bine,
Sânt trânturi, nu-s albine.
Nu aleargă s-adune,
Ci sug ce albina pune.

---

[a] ***Visul lui Poliopt*** este osebită alcătuire, cuprinzătoare de toate pe larg câte s-au întâmplat în ţară de la fuga lui Caragea până ce domni acest Aleco[13]-vodă Suţul.

[b] Banul Grigorie Brâncoveanul.

D-aceea, o, romane,
Prea fii dăştept, sârmane,
Dăşteaptă-te c-albina
40 Şi curăţă rugina,
Pre trântori izgoneşte,
Înghimpă-i ş-îi topeşte.

A doua[14] turburare ce spăimântă norodul în vremea arhontocratiei fu asupra mitropolitului şi episcopilor greci şi a unora boieri greci şi a dascălului celui mare al şcoalei elineşti, anume Veniamin (grec de fel, cu schima călugăr, şi românilor dăfaimător), la care turburare, făcându-să boierii tarafuri, unii zicea să să surpe din scaune mitropolitul şi episcopii greci şi să se puie români, să se izgonească acei boieri greci din patrie, cum şi numitul dascăl Veniamin, ca nişte netrebnici, alţii să împotriviră la această pornire.

A treia turburare s-au făcut între însăşi tagma boierilor celor mari numiţi, zicând unii că lor mai mult li s-ar cuveni a otcârmui, alţii, ba lor (cum la ***Visul lui Poliopt*** toate să arată). Din care aproape au fost a veni la arme unii asupra altora, până când iar acel boier şi cu alţii din cei mai bătrâni abia o potoliră, şi se hotărî apoi cătră toţi, ca patru numai, adică mitropolitul cu trei boieri cei mai bătrâni[15], să otcârmuiască, iar ceilanţi sa urmeze ziselor acestora. Şi aşa până aci fu arhontocratia, iar apoi să începu tetrarhia, adică stăpânirea de patru. Şi otcârmuiră aceşti patru până veniră caimacamii lui vodă, după obicei. Însă în tetrarhie, frunte se vedea şi era banul Grigorie Brâncoveanul, şi poci zice că acesta ce zicea şi făcea era bun zis şi făcut şi de aceilanţi trei, şi venia lucrul a socoti ca tetrarhie era numai cu numele, iar cu fiinţa se otcârmuia ţara de dânsul.

A patra turburare: că unii din boierii cei mari au vrut să împileze şi să surpe dreptăţile a celor mai mici boieri, pre carii îi numia că sânt ἀγενής, adică mojici şi nu li se cade a avea şi ei privileghiurile ce le au εὐγενής, adică cei de neam, asupra căria porniri a dumnealor acelor unora boieri patrioţi împotriva celor mai mici patrioţi au fost mare zarvă, că şi chiar alţii tot din dumnealor cei mari de neam boieri să împotrivia aceştii izvodiri, pentru că zicea cu acei mai mici boieri într-o glăsuire: "Cum se poate acum, după atâtea veacuri, să scormonim acest fel de lucruri? Dar oare noi aceştia, ce ne numim de neam, cercetându-ne rădăcina neamului, nu ne vom ruşina de mulţi din cei mai mici, din a doua şi a treia treaptă? Sau şi din cele mai proaste stări carii ţin în mâinile lor hrisoave şi alte adeveriri, ca să trag din neamuri de domni i de boieri mari, adică bani, vornici, vistieri, logofeţi, spătari şi alte cinuri? Şi veacurile, care fireşte pă unile surpă şi pre altele înalţă, pre aceia i-au scăzut la acele mici trepte, şi pre noi de la mici ne-au ardicat la aceste mari de acum. Ştim noi şi ştiu şi ei că boierii mari, şi cu adevărat mari şi lăudaţi şi buni patrioţi (cum să văd în istorii), au stătut Buzeştii, Căpleştii, Calofereştii, Prisicenii, Stăneştii, Popeştii şi alţii, pre carii noi, cei ce ne fălim mari acum,

îi privim (adică pre fiii lor) în stările acele ce le numim de a doua şi a treia şi mai mici stări, şi cu ponosluirea de ἀγενής (mojici). Dar oare, precum aceştia au scăzut (carii nu se cădea nicicum să scază în patria lor, acolo unde ş-au vărsat scumpul lor sânge şi al dulcilor fii ai lor pentru aceste privileghiuri de care noi, ca nişte orbi, vrem să-i lipsim şi cu care noi după urma ostenelelor lor ne fălim), oare fiii noştri, ai unora ce ne tragem din neamuri ori cu totul streine de patrie, sau cu totul neîmpărtăşite acelor osteneli, nu este mai lesne a scădea şi a ajunge la proaste stări? Apoi, surpând noi dreptăţile acestor numiţi mici acum, oare nu surpăm ale fiilor noştri, carii să poate a ajunge mici, mai vârtos cum se vede veacul pornit cu înmulţirea boierilor la cinuri mari cu barbe? Şi, poate în sfârşit, ajungând lucrul la vreo cercetare, cui s-ar cuveni să aibă privileghiuri, acei scăzuţi mai dinainte, adică Căpleştii, Buzeştii şi ceilanţi, făcând adeverire a neamului şi a slujbelor lor în patria lor, poate zic să câştige ei orice au pierdut de tot sau cele ce nu le au deplin, iar fiii noştri, ai unora, carii ne ştim de unde ne tragem şi cine suntem, neavând cu ce adeveri tragerea de neamuri pământene şi de slujbe într-această patrie, negreşit vor rămânea mojici?

Drept aceea, greşală avem, fraţilor (zicea acei boieri, carii era într-o glăsuire cu cei mici boieri, cătră aceilanţi boieri ce striga să să surpe dreptăţile celor mai mici şi să nu se mai numească aceia boieri), că iată, între ei, Căpleştii şi Buzeştii şi ceilanţi din neamuri slăvite pământene şi după neam şi după slujbe strigă cu mari dovezi şi au dreptate. Iar unii din noi, d-alde terchea-berchea trei lei părechia, adunătură de la patru părţi ale lumei, precum singuri ştim, şi pre unii şi vorba ne adeverează, ori nu ar fi mai bine să tăcem? Nu care cumvaşi săpând groapa lor să cădem unii din noi sau toţi sau fiii noştri ai tuturora într-însa?"

Aceste dar turburări şi altele multe mai mărunte văzând bietul norod după fuga lui Caragea, în vremea arhontotetrarhiei, şi spăimântat fiind precum am zis, se bucură când auzi de domnia Suţului. Şi măcar că unii ce-i ştia firea lui, cea spre răutate pornită, iar mai ales spre dărăpănarea privileghiurilor şi dreptăţilor ce li-au păstrat românii cu sângele lor, se temea de fiara aceasta, dar iar se întorcea şi zicea că doar atâtea nenorociri şi sărăcii ce l-au întâmpinat în vremile trecute, de când s-au mazilit de la Moldova şi până acum, şi mai vârtos vârsta bătrâneţelor îl vor fi adus la cunoştinţă şi pocăinţă. Iar alţii, mai cu bună ştiinţă, adăuga a zice acea veche zicătoare românească: "Lupul îşi preface părul, dar năravul nu", precum să şi văzu întocmai că părul lui de îi şi albise de bătrâneţe, dar naravul cel spurcat înţelenise şi mai tare într-însul, şi nenorocirile şi sărăciile ce pătimise, atâta izbutise la firea lui, cât că din lup să-l prefacă în vulpe, cum am zice, mai nainte hrăpea şi strica şi mai de faţă cu îndrăzneală şi obrăznicie lupească, iar acum cu ficleşug şi linguşeli

de vulpe. Şi aşa norodul dă cum îl văzu, după sosire-i la mănăstirea Văcăreşti, iar mai ales partea boierească, înţelese îndată la dânsul, mai nainte decât toate, o trufie drăcească, căci cu totul nu-i primi cu dragoste, sau măcar o ţeremonie politicească, ci pironindu-şi ochii în pământ şi tăcând mai mult decât vorbind şi nerăspunzând la toată întrebarea, fu din ceasul acela o mâhnire pe inimile tuturor şi să întoarseră pă la casele lor foarte îngrijaţi de o nenorocire ca aceasta, în vreme ce oareşicum cu sosirea lui tot nădăjduia potolire turburărilor, iar ei împotrivă pricepură că o aşa închipuire de om să nu vază, să nu vorbească, să nu auză, în vreme ce şi vedea şi grai avea şi auzea (ceea şi auzul cam zmintit, s-au înţeles la urmă, şi să vede că-l stăpânea duhul cel mut şi surd, ce să povesteşte în Evanghelie, dar Hristos, pentru păcatele noastre, departe era de dânsul a-l lecui) va să fie o mare ispită şi prăpădenie a ţării.

După aceasta, viind vremea a să orândui boierii cei mari în dregătoriile ţării, să cunoscu şi de acii că el nu priveşte la vreo bună orânduială şi îndreptare a norodului din atâtea nevoi ce fusese petrecute în vremea lui Caragea şi în vremea arhondocratiei, ci, mai vârtos, la câte rele nu să vor fi săvârşit atunci să le istovească el, căci orândui în dregătorii obraze cu dare de bani, şi acel ce dete mai mult, acela putea întra, iar câţi nu vrură să dea, sau nu avuseră, aceia rămaseră pă dinafară, între carii şi chiar banul Grigorie Brâncoveanul, căruia negreşit i se cuvenea cea mai întâi dregătorie, nu pentru că avea trebuinţă de chiverniseală, având destulă, ci pentru căci mai mult decât toţi luptase şi întâmpinase răutăţile pre cât putuse în vremile trecute, precum am zis, şi trebuia scaunul ţării să-i dea în cunoştinţa obştii jertfa ce au făcut, iar mai ales pentru că ţara fiind dărăpănată şi subtă de Caragea, unul ca acesta boier mai cu ştiinţă, mai cu dorinţă şi mai fără trebuinţă de câştig trebuia iarăşi să redice şi această sarcină a îndreptării ei, carele măcar că văzu lucrul şi înţelese cugetul lui vodă, mai mult decât alţii, dar nu avu ce face, pentru că şi cei mai mulţi boieri, cari privia mai mult la interes, iar nu la îndreptarea ţării, nu mai puţin pohtia să vază pre acest boier pă dinafară, molifsiţi fiind de firea cea cu totul hrăpelnică a fanarioţilor, ca să nu fie între ei vreunul carele să-i îndărătneze sau cel puţin să le defăimeze faptele. Că acesta numai şi cu alţi câţiva mai rămăseseră de păstra în inimile lor dorirea de patrie, iar ceilalţi toţi să opăciseră cu totul, cum am zis,**<13r.>** judecând cât ar fi fost lor mai de folos să să împotrivească voinţelor fanarioticeşti şi să-şi păstreze patria, maica şi hrănitoarea lor, decât să-i dea ei cu piciorul, pentru un vremelnic socotit câştig, şi să împlinească pohtele lor. Deci ce făcură aceşti cumpărători de dregătorii boieri?

Ah... eu vin la-nmărmurire
De acea neomenire,
Carea să urma atunci.
Nu-nsemna alt, ci pieire

5 Patriei, o pustiire
Cu de la cer foc şi munci.
Vedeai curţile slăvite
La mansupuri rânduite,
Tocmai locuri[16] de mezat.
10 Vânzând patria[17] la care
Izbutea mai multa dare,
Nu să putea cu chip alt.

Aşa dumnealor boierii ce să orânduiră dregători la cele mai mari dregătorii, cu dare de bani, porunciră de întocmiră catastişă pentru veniturile fieşcăruia, după izvodul[18] din zilele lui Caragea. Apoi, făcând socoteală cu credincioşii curţilor dumnealor, puind ce fuseseră dat lui vodă şi văzând că nu ies dasupra[19], mai adăogiră, aducând treaba ca să le mai rămâie şi dumnealor peste ceea ce dedeseră măriii-sale [20], ighemonului ţării[21] , şi după aceasta porunciră dumnealor dă dăschiseră porţile, ca neguţătorii tărăbile, şi începură **<13 v.>** a arăta preţurile nevinovatului sânge al patrioţilor dumnealor la cei ce să arăta de muşterii, carii văzând sporirea peste vânzările din zilele lui Caragea [22] şi neajungându-li-să banii, unii să lăsară în mila Domnului, alţii, mai îndrăzneţi ori mai deznădăjduiţi, sau mai fără suflet, puseră amaneturi case, vii, moşii, sculele nevestelor şi râdicară bani cu grele dobânzi, de împlinire preţul sângelui, şi luară cărţi domneşti şi ale vânzătorilor boieri[23], ca să meargă fieşcare să-şi caute această ticăloasă neguţătorie.

Atunci, aflându-mă pus şi eu de o rudă a mea [24], om cinstit şi cu fire bună, ca să-i cumpăr cevaşi sânge de săraci [25], am şi dat dăstui bani, dar m-au întrecut alţii cu darea, şi ruda mea [26] rămâind pă dinafară, îi ziceam: "Lasă frate! Vezi ce grămadă de bani să dau, vezi şi că slujbele [27] au drepte venituri de un ban (bunăoară) şi să vând pă zece şi douăzeci [28], apoi cum vei scoate la cale?" Iar el îmi răspunse cu aprindere în suflet: "Dar ce să fac, frate? De ce să mă apuc? Cată să dau şi să iau, că piei în casă. Şi dacă îmi vând ei aşa [29], voi căuta şi eu iar cu aşa croială slujba, voi lua pentru unul patruzeci, ca să-mi rămâie şi mie cevaşi[30], şi va fi în sufletele vânzătorilor; că de nu va da cinevaşi iată arnăuţii curţii domneşti şi ai curţilor boiereşti, ciracii [31] boierilor şi ai cochinţilor ce s-au suit la trepte de boieri şi ţin slujbele ţării [32], au şi bani şi mijlociri de la stăpânii lor, şi mai multă trecere, şi dau şi iau, iar noi, românii, rămânem cu lacrămile pe obraz şi deloc nu să turbură boierul patriot de[33] neamuri scăpătate ca noi [34], căci nu avem ce mânca în patria noastră".

Aşa auzindu-l, mă umilii de mila lui văzându-l dăznădăjduit şi ştiind că moşul său în zilele[35] vechi au stătut vistier mare[36], şi aşa cu mâhnire din suflet pentru o acest fel de rătăcire, îi zisei iarăşi: "Frate, fă cum ştii! Eu nu mă mai amestec".

<14 r.>Ia vezi pilda rea ce face,
Şi firea bun-o preface!
Vede cel mic pre cel mare
Şi-aleargă el şi mai tare.

De-aceea, nu cel ce face,
Ci acela ce preface
Şi dăschide drumuri rele,
E-n răspunsuri şi mai grele[37].

Deci plecară de-şi luară fieşcare slujba ce cumpărase de la arătatul mezat dupre cărţile boiereşti[38], şi făcând şi ei asemenea socoteală ca vânzătorii boieri, adică a prinde ce au dat şi a le mai rămânea şi lor de cheltuială, începură a cere, sau mai bine să zic a lua de la bietul norod tiraniceşte, care lucru văzându-l norodul şi înţelegând că este cu mult mai greu şi decât în vremea lui Caragea, căci şi sărăciseră tare[39], îi cuprinse o mare întristare, şi din câte vorbia şi să jeluia unul altuia de nenorocirea lor şi cu acest domn Suţul, zicând mai vârtos că daca de loc din început s-au apucat de aşa jăcman, apoi mai nainte ce va fi? Şi altele multe. La care cunoscând eu[40] că are mare dreptate, dar nu are cine să i-o caute, aşa mă obidii[41], aşa mă mâhnii, încât ziceam:

Cerule!
Fă vreun semn cu cest norod şi îi schimbă rău în bine[42]
Că n-are pre pământ stăpân, decât în cer pre tine.

Apoi, după aceasta, eu aşa mâhnit, **<14 v.>**găsindu-mi loc de odihnă, şi tot acestea socotind, am aromit şi acii îndată văzui videnie: ca cum mă aflam pre un ţărm de mare privind[43] la o corabie ce înota şi lupta c-o groaznică furtună[44], când povârnindu-să, când ascunzându-să în fierberea valurilor, când mai-mai afundându-să, şi mă jăleam de nenorocirea şi primejdia ei şi a călătorilor dintr-însa. Apoi, luând seama mai bine, văzui că are badiera, adică steagul Ţării Româneşti[45], iar supt steag văzui înfocată[46] scrisoare cu slove roşii, aşa:

Ţara românească

Alt vifor[c] m-apucă,
Mai grozav m-aruncă
Şi mă spăimântez.
D-această furtună,
Că-nfricoşat sună
Şi-oi să m-afundez.
Vânturile toate[d]
'Ntre ele să bate
Şi eu la mijloc,
Al-tuturor valuri,
Ca munţi şi ca dealuri,
Ardic stând pre loc.

[c] Domnia Suţului[48].
[d] Împărăţiile.

Mă deşteptai din aromirea aceea[47], gândii la ciudăţenia vedenii şi mă minunai. Îi povestii unui prieten iubit şi zise: ciudată vedenie şi rău mare însemnează pentru biata ţară, şi pă curând, de vreme ce era slovele roşii (că roşul, în vis, zicea el, pă curând însemnează, precum băsnesc tâlmăcitorii viselor). După care, eu rămăsei îngrijat foarte şi <15 r.> totdauna gândiam: ori ce va fi iarăşi să mai petreacă biata ţară? Şi luam seama cu dinadinsul la stăpânire, căci de acolo vedeam cum că-i vine toate răutăţile[49].

Stăpânirea cugeta şi lucra tot spre dărăpănare, atât a lucrurilor politiceşti cât şi a celor besericeşti. Şi fiindcă Ioan-vodă Caragea [50], după ce supse sângele ţării cu toate felurimile de chipuri şi hotărâ a nu să mai întoarce la Ţarigrad, ci hainindu-să de Poartă, să să tragă cu multa bogăţie [51] în ţările Evropei (pentru căci să temea a nu-şi lua răsplătire faptelor sale, precum înapoi, la domnia lui, pe larg am arătat), au fost făcut, către sfârşitul domniei[52], o întocmire de dăjdiile ţării, câte şi cu ce numire să fie, care era cu multă scădere din ceea ce urmase el în domnia lui, şi o fusese legat şi prin afurisanii, dându-o [53] şi în publicu ţării, prin cărţi tipărite [54], ca să ştie fieşcare lăcuitor, curat, ce este dator a răspunde, care acesta nu doar [55] din vreo milostivire o au făcut, ci pentru două sfârşituri, unul căci înţelesese cum că ţara sărăcise şi nu mai putea să-i dea cât vrea el, şi al doilea, căci vedea pre gineri-său, spătarul Mihalache Suţu, ce au fost întâi spătar aici în vremea domniei lui (cu carele am avut eu înţelegere ca din slujbă, şi era om trufaş) şi apoi[56] baş-capu<che>haia[57] al lui la Ţarigrad, apoi dragoman mare al Porţii Turceşti, cum şi pre alţi greci şi turci, cum că-i sapă groapa a-l scoate din domnie şi a-l şi pierde. De aceea, adică în pizmă, pentru ca cei ce vor domni după dânsul să nu poată lua din ţară mai mult[58]. Însă măriia-sa Suţul puţin şi mai nimic să turbură de acele legături şi afurisanii, ca zicea (ca şi Hangeriul când scoase văcăritul în ţară) cum că sunt fleacuri ale călugărilor. Şi încă prin mitropolitul Nectarie şi cei mai mulţi boieri, ce să uniseră cu dânsul, lucră şi surpare acestor legături, că-i deteră ei anafora împotriva legăturilor lui Caragea (la care însuşi toţi era iscăliţi [59] şi de care puţin grijiră, că cu urmarea ce făcură, de iscălire împotriva acelor afurisănii[60], rămân toţi afurisiţi). Şi apoi <15 v.>, maria-sa, de acii înainte cu puterea iscăliturilor arhipăstorului şi a acelor boieri mari şi de bun neam, rumpse şi jupui pre bietul norod, şi era răul mare, că vrea să ia şi mai mult decât Caragea, iar ţara nu avea stare nici a zecea[61] parte să-i dea, pentru căci Caragea în cinci[62] ani trecuţi a tiraniei lui n-au lăsat piatră să nu o mişce spre dăspuierea ei (într-aceeaşi vreme, deosebi iarăşi pre streini, cum ungureni şi sârbi, de ţăranii birnici, făcâdu-i osebit venit ai Vistieriei, şi vedeai în Ţara Românească pre români în jaf, iar pre numiţii streini ocrotindu-să de multe care după români nu să mai dăscărca. O, ticăloşie! Românul în ţara lui batjocorit, şi streinul mai cinstit, pentru ce?

Pentru nedorirea stăpânirii, fiind streină, şi pentru <a> acelor din boieri cu barbe, ticăloşi ce să unea cu dânsa) [63]. Încă şi sfintele mănăstiri ajunseră şi la mai ticăloasă stare, că să vindea pre bani la călugări greci, altele şi la mireni, şi aceştia le precupia, după cum scârnava lor fire îi povăţuia fără sfială[64] şi fără temere de Dumnezeu.

Mergeai la mănăstire, nu vedeai călugări, sau preoţi, sau oameni săraci, sau călători a mânca pâine şi a să lăuda numele lui Dumnezeu, după întocmirile fericiţilor ctitori, ci [65] nişte hoţomani de grecotei şi [66] arnăuţi, ori îmbrăcaţi în schimă călugărească pentru amăgire, şi satana îi ştia ce era, sau mireni opincari, păduchioşi, puturoşi, cu pistoale şi cuţite la brâu, carii nimic alt nu grijia fără să strângă veniturile şi să facă bani, ca să între pă urmă cu dare la cinuri ale ţării şi să jupoaie sau alte drăcii să lucreze. Şi acestea de unde curgea? De la vodă, că era un tiran al tiranilor şi fără temere batjocoria toate [67], şi de la arhipăstor şi episcopi, că streini fiind şi ei [68], da mănăstirile, metoaşăle şi lucrurile besericeşti rudelor lor şi patrioţilor lor, ca să-i chivernisească, iar ei, daca intra într-însele, zicea: "Piatră pă piatră să nu rămâie". Cum şi de la boierii patrioţi, carii vedea lucrurile lor cele strămoşeşti întru aşa prăpădenie pre mâinile streinilor şi pentru o puţină împărtăşire ce le făcea şi lor din acele jăcmanuri, **<16 r.>** închidea ochii şi tăcea. Ba încă de multe ori, când era câte o întrebare, sta de le şi părtinea şi le da dreptate. Şi dintr-acestea ce s-au născut şi să năştea? Călugării streini, îmbogăţindu-să, ţinea beserica cu dare de bani groasă la domni şi la alte obraze şi bieţii călugări români, carii mai era râsipiţi şi defăimaţi [69], să uita şi ohta de la ficaţi. Mirenii streini, iarăşi umplându-să de bani, cumpăra ale cămării domneşti venituri, ocne, vămi şi celelalte, cum şi în dregătorii ale ţării să vâra, cu dare de bani. Iar feciorii de boieri şi alţi pământeni, carii după vremi au slujât patriei, cărora li să cuvenea acestea nu cu dare de bani[70], să uita şi plângea, până când mai la urmă fuseră siliţi dă dăznădăjduire şi ei, adică atât călugării români cât şi mirenii, de luară acelaşi drum, şi fiindcă bani din jăcman nu avea, vândură moşii, vii şi altele lucruri strămoşeşti şi deteră de cumpărară câte o mănăstioară, câte un metoşel şi câte o slujbuliţă[71], pentru ca să poată trăi şi ei. Dintr-aceste dar pricini ajunse lucru de să stinseră multe mănăstiri, cât cu adevărat nu rămase piatră pre piatră, care mai înainte era bogăţie a ţării şi case ale săracilor.

Să prăpădiră şi multe case boiereşti (la familiile boiereşti au ajutat mult spre dărăpănare şi blestemata mândrie)[72], care nu mai puţin era inima, puterea şi ocrotirea ţării, şi să îmbogăţiră, încă să şi slăviră păduchioşii şi greco-arnauto-coţovlaho-bulgaro-dracii din ostenelile şi sângele bieţilor români.

Iar eu văzând acestea, foarte mă jăleam şi-mi sfărâmam inima, dar

nu-mi era în mână nici o îndreptare, şi pentru aceea şi mai mult mă necăjeam, că pricepeam şi putere nu aveam. Deci chipzuiam asupra pricinii, că această pricepere cu scânteie de dorire de patrie ar fi putut Dumnezeu sa o dea acelor cu putere de a putea folosi, dar ori pentru pacatele ţării, de la dânşii o au arâdicat[73], sau pentru căci mai la urmă are a săvârşi minuni cu românii, ca odinioară cu jâdovii,<16 v.> când i-au scos din robia Eghipetului. Iar cele ce eu chipzuiam spre folos patriei sunt acestea:

Să vază curatul român bine, să cerceteze[74]
Năravurile strămoşeşti ş-acelea să urmeze.
Că ei iubia pre Dumnezeu ş-a doua pre vecinul,
Miluia-ntâi pre fratele ş-a doua pre streinul,
Cinstia acei mici pre cei mari ş-acei mari era pildă
La cei mici, de bunătăţi, prea limpede oglindă.
Avea-n mare evlavie partea besericească
Şi cea besericească iar pre acea politicească.
Pre inimile tuturor era scrisă dreptatea,
Din ţară pururea gonea pre toată răutatea[75],
Departe era de la ei cea de prisos trufie,
Să înălţa gândind la cer cu sfânta lor prostie.
Cu un cuvânt, era legaţi toţi cu totul într-una
Românii să fie credincioşi, ş-aş-au purtat cununa.

Pune acum, cetitorule, la aceste stihuri, la fieşcare împotrivă noimă şi aşa să ştii, această dată pre boierii şi călugării din ţară, întâi cei mari, apoi de la dânşii învăţându-să şi cei mai mici, nu mai zice alt, ci cu mine dimpreună[76]: că va veni preste dânşii dumnezeiască urgie, de nu să vor preface ca ninevitenii.

După aceasta, măria-sa, domnul Suţul, heara cea cumplită, care îşi turnase în urechi otravă de nu mai auzia, fără cât sta cu gura căscată, de înghiţea tot, căşună pre biserică mai cu deadinsul, dăschizându-i-să drum într-acestaşi chip.

Boierii, în vremea arhondocratiei, între altele, au scris la Poartă şi aceasta, ca sa nu mai fie în scaunul Mitropoliei şi al episcopiilor călugări greci, ci să puie mitropolit şi episcopi români. Care urmare au fost cu totul fără de orânduială, că au cerut de la Poartă lucrul ce nu <17 r.> era al Porţii, pentru că Poarta nici odinioară nu s-au amestecat la alegerea obrazelor besericeşti, nici chear acolo în cathedra turcească, necum aici în ţară slobodă, unde, de la dăscălicătoare, alegerea mitropolitului şi a episcopilor au fost şi este pă obrazul obştii a ţării. Apoi, cine i-au pus pă dumnealor[77] să dea Porţii

o putere care niciodată nu o au avut[78]: a să amesteca la treabă besericească?[79] Mare greşală. Cu toate acestea, Poarta ş-au ştiut măsurile ei mai bine, că nici răspuns au dat, nici s-au amestecat, iar măria-sa Suţul, după ce au văzut o cerere ca aceasta a boierilor, ca unul ce ştia că călugării greci [80], de la o vreme, au început de cumpără în vileag scaunele eparhiilor ţării cu bani, şi care dă mai mult acela să face (Dumnezeu va fi judecător acelor ce au fost începători aceştii fărădelegi a fărădelegilor), îndată o au făcut sermaia. Şi după ce îşi mai lucră cu mitropolitul Nectarie alte interesuri (cum adică: surparea legăturilor lui Caragea, ce am arătat înapoi, şi altele), apoi începu a-l îmboldi [81] că va să-l scoaţă din scaun, după cererea boierilor, ca să puie român. Aici să fi stătut să priveşti [82], că îndată să făcură boierii patru tarafuri. Unii zicea: "Să nu să facă acest obicei, a să scoate mitropolit fără cuvioasă pricină sau fără cercetare de judecată" [83] (carii aceştia grăia dreptul). Alţii zicea: "Că de vreme ce s-au hotărât a să face român mitropolit, să să facă episcopul Iosif [84] Argeşiu, fiindu-i <17 v.> rândul, ca unui mai batrân şi, osebit, fiind îmbunătăţit cu daruri ca acelea potrivite la un arhipăstor" (carii şi aceştiia bine vorbia pentru alegerea ipochimenului, dar nu grijia ca, mai întâi, nu fitecum aşa, ci cu drept cuvânt şi după pravilă să să scoaţă Nectarie şi apoi să să puie vrednicul Iosif Argeşiu). La a cărora alegere să arăta adică şi măria-sa că ar fi primitor, pentru vrednicia ipochimenului. Alţii zicea: "Nu e bun Argeşiu, fiind bătrân şi cu patimă de boală şi moale la vorbă şi ὔπουλος, adică prefăcut, dar să să facă episcopul Dionisie Sevastis (titular), fiind mai tânăr, cu ştiinţă de trebile arhipăstoriei[85], de tânără vârstă aflându-să în slujba Mitropoliei, şi[86] mai îndrăzneţ la cuvânt, precum ar trebui la această vreme, când streinii au încălecat mai mult". La care nu ar fi fost greşiţi aceştia, când mai întâi ar fi văzut pre mitropolitul Nectarie că după vini dăstoinice îl scoate obştea, cu capete din pravilă, al doilea, pre episcopul Iosif [87], întru adevăr nedăstoinic, ori pentru bătrâneţe sau pentru neputinţă de boală (că altă pricină nu avea blagoslovitul), şi apoi cădea cu adevărat soarta la Dionisie Sevastis, iar într-alt chip nu, fiindcă unul, adică Nectarie, avea puterea legii ţării, a nu să scoate mitropoliţii în veci, fără de cuvioasă pricină, iar celălant, adecă Iosif Argeşiu, avea legiuitul rând al învechirii şi al bătrâneţelor. Alţi boieri iar mai zicea: "Că de vreme ce nu ne putem uni şi toată pricina este a să face <18 r.> mitropolit român, să alegem un călugăr evlavios de la Cernica sau Căldăruşani şi să-l facem mitropolit". Carii aceştia însemna că adică fără de ficleşug vorbia, dar iar nu nemeria, pentru că încă în ţară să afla ipochimeni din călugării români dăstoinici şi nu era până într-atât lipsă ca să ajungem pe la Căldăruşani şi Cernica.

Acestea vorbia şi chipzuia tarafurile boiereşti, iar mijlocitorii sau, mai bine să zic, telalii, pristavii lui vodă, să preumbla pântre dânşii şi tuturor

dându-le nădejdii căuta să vază şi ca ce preţ dau fieşcare taraf pentru săvârşirea socotelii sale şi, luând ţidule iscălite, mergea de le înfăţişa mării-sale şi măria-sa alegea pre cel ce da mai mult, iar la cuviinţe şi pravili ale ţării deloc nu privia. Aşa fierse lucru câteva zile, în care părintele Nectarie, cu caţaunii săi şi cu boierii ce-i avea taraf, dăstul să luptară şi deteră şi bani mulţime, dar nu putură isprăvi nimic, poate pentru căci apucase de să dedese afară [88] a lipsi grecii. Părintele Argeşiu, Iosif, să vedea că nu să înfige, voinţă va fi avut, că de slavă nimenea nu s-au îndestulat, dar îl stăpânea mult temerea a călca pravila, carea cu totul popreşte cumpărarea besericii cu bani, cu toate că boierii care era cu sfinţiia-sa fuseseră hotărât să dea o sumă[89]. Măria-sa vodă însă în faţă să făcea că-l primeşte ca pe un mai dăstoinic dintre călugării români [90], iar socoteala îi era tot la cine va da mai mult. În sfârşit, părintele Dionisie <18 v.> Sevastis, văzând aceste jucării ale lui vodă şi temându-se nu care cumvaşi să izbutească iar grecii cu bani, să uni cu boierii ce-i avea taraf[91] şi închizând ochii dăspre hotărârea pravelelor, dete mulţime de bani lui vodă şi să hotărî mitropolit[e]. La care măcar dă să şi împotriviră unii din boierii celorlante tarafuri, dar, în sfârşit, luând fieştecare câte un peşcheşlâc, iscăliră anaforaua de alegere din partea obştii, ca cum pentru dăstoinicia ipochimenului, precum este ticălosul obicei al ţării.

Ticălos, zic, obicei,
Căci îl ştiu pus pre temei
De oasele româneşti.
Iar acum[92] ce să priveşti[93]?
"Cine dă mai mult să fie
La sfânta Mitropolie".
Ah!... cerule, cum mai rabzi
'Cestea ce-s-urmează azi?
Cum de nu-ţi aduci aminte
D-acele mai dinainte
Ale ţării rânduiele
Câştigate c-ostenele?
Atâtea movili şi şanţuri,
Puşcării, cătuşi şi lanţuri,
De trupuri româneşti pline
A să păstra legea bine![94]
Aşa jărtfă ori să uită?
Cerule, mă rog, ascultă!
Vezi această strâmbătate
Şi singur ne fă dreptate.

Şi, fiindcă trebuia ca mitropolitul Nectarie să dea paretisis (înscris că de sineşi face depărtare de la scaunul Mitropoliei, ca cum am zice să să aducă treaba la porunca pravilii, că de sineşi s-au lepădat), iar sfiinţia-sa nevrând să dea, să făcu dăstulă turburare. În sfârşit, îngrozindu-l cu alte mijloace, dete paretisis [95] <19 r.> şi, după puţine zile, aducându-să şi ecdosis,

[e] Zicea acest blagoslovit părinte că-şi răpune sufletul, numai să nu mai vază Mitropolia ajunsă în mâinile streinilor, tocmai ca o zalhana, şi altele, care le-am văzut că aşa era cu adevărat.

adică carte de voie a patriarhului de la Ţarigrad, după obicei, să adunară[96] de obşte clirosul besericesc şi politicesc în beserica Mitropoliei, unde m-am aflat şi eu faţă, de am văzut scoborârea din scaun a lui Nectarie şi suirea lui Dionisie, care vedere pre mine unul foarte m-au înfricoşat, ştiind că adevărul era cum că Nectarie de nevoie şi mare zor lasă scaunul, iar în faţă să urma ca cum l-ar fi lăsat de voie. Şi această minciună să lucra în beserica lui Dumnezeu, cu citănii în auzul tuturor, pline de sfinţenie. Şi toate pentru ce? Pentru bani. Că de ar fi avut vreo putere înştiinţarea către Poartă, ce am arătat că o au făcut boierii în vremea arhondocratiei, ca să lipsească grecii din scaune şi să să arădice românii, s-ar fi făcut întru acea putere, iar nu întru a pungii. Apoi, nici am văzut vreo judecată prin care să să surpe Nectarie după niscariva vini ca acelea ce să cuprind în sfânta pravilă, care negreşit urma să să facă, ca cu temei să să fi surpat [97], iar nu numai cu prost cuvânt de grec, pentru că greci mitropoliţi au mai stătut şi au fost şi lăudaţi [98]. Dar va zice cinevaşi cum că Nectarie nu să asemăna acelora, <19 v.> ci era împotrivă, dar să să fi dovedit, precum zic, şi să să fi mai adăogat şi alt adevăr, că de când au lipsit acum mai în urmă românii de la scaune, au stricat grecii multe orânduieli bune ale fericiţilor ctitori, care este văzut şi cunoscut de toată obştea, şi atunci ar fi avut vecinic temei strigarea boierilor [99], cu a lipsi grecii, şi nici lui vodă nu-i rămânea putere a juca lucrul şi a-l aduce de s-au văzut suirea părintelui Dionisie numai cu prisosinţa dării de bani, cu care poci zice că să făcu mutarea scaunului de la grec la român nu cu dăstoinic temei[100] şi nu e de mirare a fi şi nestatornic. Dar zic iarăşi că poate fi statornic, când părintele mitropolitul Dionisie (şi cei din urma preaosfinţii-sale), adevăratul român, încă şi de viţă bună, fecior de boier[101] şi cu daruri împodobit, practicos atât întru cele bisericeşti, cât şi întru cele politiceşti, şi peste toate, cu totul depărtat de iubirea de argint, când ar păzi acestea:

1 Să fii-ntru pravoslavie desăvârşit părinte,[102]
Nimic scăzând nici prisosind la sfintele cuvinte;
2 Să fii duhovniceşte blând, politiceşte falnic,
În taină dulce tuturor, la judecată straşnic[103],
3 Să nu cauţi faţa nimărui la rândul de dreptate,
Cu pravila să te-ndreptezi către-oricare parte;
4 La rândul de a potrivi cinstea la toată treapta,[104]
Ca pentru lucrul osebit[105], grija s-o aibi d-a dreapta;
5 Cel scăpătat şi văduva din grijă să nu-ţi iasă,
Şi tuturor celor săraci să fii dăschisă masă;
6 În preajmă-ţi să nu ţii streini, ci din români alege,
Iar pre strein să-l cercetezi cât poţi, cum scrie-n lege;

7 La casele ctitoriceşti, iar din români vei pune,
Că au ajuns de cei streini, mai-mai a să răpune;
15 8 Păstrează darul care-l ai, de afilarghirie,
<20 r.> Urâţi să-ţi fie cei cumpliţi, ori mic sau mare fie;
9 Beserica să o păstrezi c-a ochilor lumină,
Că vezi, streinii i-au adus furtuni în vreme lină;
10 Cu un cuvânt, să fii aşa, ca toţi să te iubească,
20 Şi-această armă îţi va fi pr-acei răi să-i topească.

Ci să ne întoarcem la istorie. Lui vodă foarte îi plăcu locmaua, adică mulţimea de bani [106] ce luă de la mitropolitul Dionisie, şi nu zăbovi a îmboldi şi pre episcopii <de la> Buzeul şi Râmnic, ce era tot greci[107] (numai la Argeş era părintele Iosif, român de fel din satele ce are plaiul Loviştii peste Olt, în partea Craiovii), tot cu cuvântul: "Să lipsească grecii de la scaune". La care apoi era lucrător, împreună, şi preasfinţia-sa, părintele mitropolitul Dionisie, noul mitropolit, ca un chiriarh, adică pentru ca să aleagă ipochimene dăstoinice.

Şi văzum că şi aduse pre taină pre un călugăr[108], ce să afla schimnicind la mănăstirea Sinaii, din sud Prahova, anume Gherasim, român de fel din neamul Răteştilor[109], iar dăspre mumă Bălăcean (carele de mică vârstă slujând sfintei Mitropolii să şi călugări, apoi, în zilele mitropolitului Dositheiu, cerând de la preasfinţia-sa să-l scoată cirac igumen la vreo mănăstioară, să înfrunte cu cuvinte proaste, zicându-i-se şi ὁ σκατοβλάχος, din care viind la adâncă mâhnire, fugii de la Mitropolie şi să duse din loc în loc, iar în sfârşit să aşăză întru schimnicească petrecere la numita mănăstire). Pre acesta ştiindu-l părintele mitropolitul Dionisie de om cu temere de Dumnezeu, fiu al scaunului Mitropoliei şi român curat, încă şi de viţă **<20 v.>** de boier, îl aduse, precum zic, a să orândui episcop la Episcopia Buzăului, în locul lui Costandie, grecul şi nepotul părintelui Dositheu proproinmitropolit[110], ce era episcop la Buzău de 24 ani, de când şi Dositheu s-au fost suit la scaunul Mitropoliei, din episcop al Buzăului. Iar pe de altă parte, fiindcă episcopul Costandie să afla la episcopia sa, Buzăul, au trimis vodă[111] acolo de i-au luat paretisis[112], tot cu acelaşi silnic mijloc ce l-au luat şi de la mitropolitul Nectarie. Şi aşa să făcu numitul Gherasim românul episcop al Buzăului, în locul lui Costandie grecul[113], luând vodă şi de la această prefacere mulţime de bani prin mitropolitul. Iar părintele Galaction, episcopul Râmnicului, grec de fel şi el[114], rumpându-se cu darea banilor lui vodă şi altora, birui pre cuvântul "să lipsească grecii"[115] şi rămase tot episcop[116].

Vezi, sfinte mitropolite
Şi episcoape părinte,
Cuvântul de românie
C-au rămas fără tărie?
Căci văzurăm fieşcare
Că lucră mai multa dare,
D-aceia sfinţia-voastră,
Ce sunteţi din partea noastră,
Luaţi-vă seama bine,
Grâjiţi foarte pentru sine,
Nu cumva vreo greşală
L-a soartei-vă rânduială
Să dea la streini putere
Ce li s-au luat a cere,
Căci ei au să vă pândească
Multe au să uneltească,
Dar toate pot praf să fie,
De al lor cap să rămâie,
Când ai voştri-eparhioţi
Vor fi-n dragoste cu toţi[117],
Supuşi de sfinţia-voastră
Şi vor striga: "Obştea noastră
Are dăstoinic părinte...
Are dăstoinic părinte...
Nu vrem, nu vrem, nu pre altul,
Pr-acesta vrem, nu pre altul".

Pântre acestea, măria-sa[118], cu tacâmul de boieri ai săi şi cu din pamântenii carii fuseră mai proşti de minte, lucra şi alte hrăpiri în biata ţară, cu felurimi de chipuri. Puse şi mai **<21 r.>** cu temei în urmare eresul lui Caragea, de a să vinde caftanele pă bani[119], şi deteră năvală cine nu ai gândi la cinuri mari. Apoi ce să vezi? Cluceriile, căminăriile, păhărniciile şi celelante ajunseră de batjocură.

Mai în scurt, alt nu era, preţul daca îl da (fiindcă toate era hotărâte cu preţul lor), orice vrea să făcea, şi nu îndestul că aceasta să urma[120] la cei ce nu avea cuviinţă, dar mai la urmă să întinse nebunia până şi la cei ce avea cuviinţe, pentru căci văzând şi aceştia că cu căderea neamului, cu a bătăneţelor şi cu a slujbelor nu pot izbuti ca să nu rămâie în urma celor fără cuviinţe înalţaţi, fuseră siliţi[121] de numărară gălbenaşi măriii-sale, obştescului părinte, şi aşa biet şi ei să suiră la cuviincioasele trepte; dar de să şi mâhnia pentru năpăstuirea ce li să făcea, lui vodă puţin îi păsa.

Lăsă măria-sa şi barbe şi sui la pandadă pre mulţi, cărora nu li să cădea, pentru că în ţara aceasta barbe au avut şi să cuvine a avea numai acei ce să învrednicesc după slava neamului şi după slujbe[122], de să suie la protipendada[f], şi mai slobozia domnii, după vremi, de lăsa barbe şi alţii din

[f] Protipendada (întâia cincime, pre limba românească) este: bănia, vornicia, logofeţia, spătăria, vistieria.

mai mici trepte ***care să cuprind în dodecadă*** [g] [123], cum am zice cluceri, paharnici şi alţii, însă aceasta pentru o cinste a bătrâneţelor numai[124], **<21 v.>** iar cei din pendada, precum am zis, după legiută cuviinţă lasă barbe[125], carii şi veliţi să numesc, că "velico" pre limba slovenească "mare" va să zică. Deci la această treaptă a pendadei, cu ficleşug drăcesc suind vodă şi pre unii ce nu li să cădea, pentru ca să-şi facă soţii[126] la socotelile sale, cu aceştia săvârşia toate răutăţile, ca pentru orice hrăpelnică pornire gata era să-i dea anaforale iscălite de dânşii şi fiind ei mai mulţi, iar acei mai bătrâni boieri, suiţi după cădere în pendadă (carii şi avea mai mare cădere la ale ţării trebi), mai puţini[127]. Deşi da bătrânii vreo anafora împotrivă, maria-sa însă, cu soţiile sale, boierii cei fără cuviinţă suiţi la pendadă, număra iscăliturile anaforalelor şi, fiindcă totdeauna prisosea ale ticăloşilor acestora, să punea în urmare anaforaua lor, iar a bătrânilor boieri, carii tot mai ţinea cu biata patrie, rămânea nebăgată în seamă.

Am scris şi eu o anafora din partea bătrânilor boieri pentru o pricină împotriva cei ce o făcuseră acei [128] boieri uniţi cu vodă, şi, măcar deşi era prea cuviincioasă şi dreaptă, dar iar n-au prins nici un loc, căci era spre folosul ţării şi impotriva interesului lui vodă. Şi chipzuiam atunci în sine-mi [129], cu mare turburare a sufletului, că de vreme ce firea omenească într- această ţară au ajuns supusă la cumplite patimi, ba încă de urmează ea eişi împotrivă, ieşind tinerii împotriva bătrânilor cu fapte neplăcute nici lui Dumnezeu nici oamenilor (decât numai tiranului domn), fără a să sfii de bătrâneţile lor, groaznice lucruri vor să ne întâmpine, şi nicidecum aceasta **<22 r.>** nu mi să dăpărta din gând şi de multe ori ziceam:

---

[g] Dodecadă (douăsprezecime) este (să vede) vechea numire a doisprezece boieri ai ţării, în care să cuprind şi din pendada, iar pendada să cunoaşte a fi numire dată de greci mai în urmă, pentru mai multă mărime a numitelor cinci cinuri, în care să cuprind şi logofătul λογοθέτης μέγας i spătarul πρωτοσπαθάριος, boierii ale împăraţilor greci mutate în cele mai din urmă veacuri aici (poate de patriarhul Sft. Nifon) după robirea Ţarigradului de turci. Iar doisprezece boieri ai ţării după vechime sunt aceştia:[130] vel dvornic, vel viestier, vel clucer, vel căminar, vel paharnic, vel stolnic, vel sărdar, vel medelnicer, vel sluger, vel pitar, vel şetrar, vel clucer za arie, iar banul înţeleg că din vechime n-au fost în rândul celor doisprezece, fiindcă era pan, adică κύριος, stăpân în cele cinci judeţe ale Craiovei, cât şi domnul aici, doar numai plecat domnului cu tocmeală. Iar [131] comişia este alăturată iar de greci, cum şi agia, câştigată numire de la turci şi dată la cârmuitorul oştilor pedestre ale ţării, cum şi hătmănia de la moldoveni, adusă şi prisosită de Alexandru-vodă Moruz, când s-au mutat cu domnia de la Moldova aici. Şi altele cu alte chipuri după vremi prisosite [132].

Un trup când să bolnăveşte[133]
Poate a să îndrepta,
Daca firea izbuteşte
Pre patimă a lupta
Iar când patima pre fire
Va ajunge-a birui
Trebui făr-ndoire
Acel trup a şi pieri.

Aşa mergea treaba bietei ţari, urgisită şi întunecată cu înmulţirea barbelor şi cu vânzarea cinurilor pă bani şi alte răutăţi. Bolea boală foarte grea, încât să primejduia a pieri. Altele după acestea mai văzurăm născociri de hrăpire şi dăspuiere a norodului, şi era născocitori mai cu seamă şi din calemgiii Visteriei, unii carii cu mijloace necuviincioase apucaseră aceste calemuri şi apoi, pentru drăceştile lor izvodiri spre prăpădenia ţării şi plăcerea stăpânirii, să suiseră şi la cinuri care cu totul nu li se cădea. Născociră, zic, a face cumpănii nouă cu hrisoave domneşti, adică a fi cu dare hotărâtă la Visterie şi cu apărare de unile-altele care le dau dajnicii. Mai născociră a face şi ruptaşi cu seneturi, de oareşicare apărare (la care poruncise[134] stăpânirea ca din verice bresle, adică din scutelnici, posluşnici[135], din slujitori şi alţii să fie slobozi a întra). Săracii oameni, supăraţi fiind de multe, să amăgiră de să băgară într-aceste nouă izvodiri gândind că vor nemeri mai bine. Apoi ce să vezi? **<22 v.>** Pă de o parte pă aceşti amăgiţi îi vedeai căindu-se, căci îi sugruma pentru o mulţime de bani cu cuvânt de avaet al hrisoavelor şi al seneturilor ce li să da, vindea ce mai avea după suf<le>tele[136] lor tot (mai vârtos în judeţele Craiovii multă sărăcie s-au făcut cu aceste seneturi) şi plătea, că altă nădejde nu era, ci putrezea la închisoare. Pe de altă parte, boierii, stăpâni ai scutelnicilor şi posluşnicilor băgaţi în arătatele mai sus cumpănii, asemenea şi căpeteniile slujitorilor, striga cerându-şi oamenii lor, dar ci<ne>[25] să-i auză? Că cel care le făcea acestea era tiranul ighemon cu ucenicii şi ciracii săi. Şi aşa, cei amăgiţi, cumpanişti şi ruptaşi, se căia căire fără folos, că nu mai putea scăpa, cei păgubaşi stăpâni striga strigare fără nici <o>[25] ispravă, că nu-i auzia nimeni, iar ighemonul cu ai săi grămădea la galbeni.

Ca lupul când să vede-n oi, lacom fiind fireşte,[137]
Nu omoară cât ar mânca, ci însutit jărtfeşte.
Aşa şi voi, de faţă lupi, căci nu-i păstor, nu-i câine,
Jărtfiţi cât nu vă trebuie, dar ştiţi oare până mâine?

Iar otcârmuitorii norodului du pe afară, cum am zice ispravnicii judeţelor, sameşii, condicarii, vătaşii plaiurilor, zapcii plăşilor, polcovnicii, căpitanii, vameşii şi ceilanţi slujbaşi, aceştia toţi, cu un cuvânt, şădea cu socoteală înaintea ochilor de-a pururea, **<23 r.>** în care trecea întâi câţi bani au dat lui vodă, câţi banului, câţi vornicului, câţi logofătului, câţi vistierului, câţi spătarului şi celorlanţi, fieşcare celor de carii atârna şi de la carii cumpăraseră slujbele, sau mai bine să zic sângele săracilor[138]. Apoi trecea[139] dobânda banilor, apoi cheltuiala slujbei du peste an[140] şi apoi făcea o sumă. După aceasta, adăuga câştigu pentru sine, cât îl slobozia inima, încă atâta, să zici[141] îndoit, întreit sau cât voieşti poţi zice, pentru că nu era sfială, căci deşi ieşia câte o mâncătorie de faţă[142], mai da cel dovedit şi măriei-sale i dumnealor celorlanţi vânzători câte cevaşi, şi atât să îndrepte de bine, cât primejdie era celui năpăstuit şi jăfuit a mai zice cevaşi. Şi aşa vedeai un foc arzând pre ticăloasa ţară şi fieşcare sugându-să de mulţime de şărpi, încât alt nu auzia fără numai un geamăt adânc[143], şi unul altuia când şi când pă taină jăluindu-să[144], iar cele ce am putut înţelege din jăluirile lor, mai cu seamă era acestea: "Ce să facem, fraţilor[145], **<23 v.>** la cine să mergem să ne plângem pentru această prăpădenie? Ce am avut am dat şi am isprăvit, iată unii şi robi suntem pe datorie, ce rămâne să mai facem? Stăpânirea şi cei din partea ei[146] sunt asupră-ne, încotro să apucăm?" Iar unii, carii era mai bătrâni, zicea: "Fraţii noştri! Alt nu rămâne, decât să cădem la Dumnezeu cu lacrămi, şi de vom putea să stricurăm şi vreo jalbă la împăratul, şi în jalbă aşa să scriem din partea ţării:

"Preaînalte Împărate!
Caragea mă lăsă-n oase,
Suţul şi măduva-mi scoase.
Apoi tu, o, Împărate,
5 Căci nu-mi cauţi de dreptate?
Caută şi-ţi vezi scrisoarea,
Legătura şi prinsoarea[h],
Care ai dat pentru mine,
Şi fă-ţi milă de o ţine.
10 Că ţe-am fost şi-ţi sunt grădină,
Iar nu vulpe şi haină,
Vulpi sunt domni fanarioţii

---

[h] Legătura şi prinsoarea care o au făcut întâi cu Mircea-vodă, când el au închinat ţara, şi al doilea cu Laiotă-vodă, când al doilea o au închinat, şi celelalte care apoi s-au întărit de roşi la pacea ot Kainargik, după mijlocirea bunilor patrioţi de atunci [147].

Şi din boieri patrioţii,
Că pre tine t-amăgeşte,
Iar pre mine mă topeşte.
De aceea, preaînalte,
Mă rog cată-mi de dreptate,
Sânt la deznădjduire,
Crăp, plesnesc, arz în pieire,
Că toate câte-s legate
Astăzi sânt dărăpănate[148].
Ţie, cu tocmeli plecată,
Ţara Românească".

<24 r.> Aşa zicea bătrânii aceia să să urmeze. Iar eu atunci îmi adusei aminte mai cu temei de o dăsluşire ce-mi făcea unii din cei ce ştia mai curat urmările trebilor asupra hrăpirilor ce să urma în ţară, carii făcea o socoteală într-acestaşi chip, puind bunăoară un judeţ, cum Prahova (care şi mai mic este), drept pildă.

Talere, ruşfeturi, pentru ca să să facă, însă:
10.000: un ispravnic
10.000: altul - pe puţin
10.000: sameşul
1.000: condicarul
25.000: vătăşia plaiului
4.000: polcovnicia cu căpităniile
.....[149]: zapcii du prin plăşi, care mai mult, care mai puţin, după plasă.
60.000[150]. Date de aceşti dregători, nelegiuite.
60.000. Alţi atâţea pre pe uşor, ce trebuia să-i ia aceşti dregatori câştig.
Încărcatura vameşilor peste ponturi.
Încarcătura vinăriciului, dijmăritului, oieritului, tutunăritului, vorniciilor şi altor mai mărunte numite slujbe.
Să fac toată suma ce jăcmăneşte numai la un judeţ, încă cel mai mic, fără numire şi orânduială a stăpânirii, iar ce să ia cu orânduiala stăpânirii, adică dăjdii, sânt:
180.000: pentru 1000 liude ce poate să aibă acest judeţ, la şase diminii, de un luide po talere 30.
Mai sunt banii menzilhanalilor.
Mai sunt banii lefilor.

Să fac ai dăjdii întocmite de Caragea, cu mare încărcătură peste vechea întocmire, că din talere 4, dajdia de un liude pă patru luni, ce să urma

mai nainte, o au adus la talere 30 pe două luni, care să cheamă că pentru un leu de atunci să ia cincisprezece acum, bez menzilhanala. Iar de vom pune şi suma de sus a jăcmanului, care mai nainte lipsea cu totul, să fac de liude, pentru un leu, 40 şi 50 sau şi mai mult, căci lămurire jăcmanul nu poate avea. Şi aceştii ticăloşii îi va face alţii mai bună dăsluşire, aceia adică ce au fost mai de aproape în trebile curţii.

Din care această socoteală mă deşteptai şi înţelesei, că întru adevăr **<24 v.>** ţara este la dăznădăjduire şi toate ale ei orânduieli şi pravili calcate şi dărăpănate cu totul, precum prin jalba dinapoi către împăratul să plânge, şi amărât căii şi pă dânsa, ticăloasa, şi pă mine, fiul ei, căci am trăit să o văz întru aşa groaznice nevoi[151], în vremi pacinice de la Dumnezeu între împaraţi, iar războite şi împărechete foarte[152] aici dăspre otcârmuitorii atât besericeşti cât şi politiceşti, cei mai mulţi porniţi fiind numai pă jăcman şi uniţi cu voia şi pohta stăpânirii, fără a le mai rămânea scânteie măcar de milostivire şi iubire de ticăloşii fraţii lor patrioţi. Şi aşa, cu lăcrămi, zisei: o, preaiubita mea maică Patrie!

De mult în ochean erai[153]
Tot cu furtuni călătoreai,
Dar fire având bună
Luptai orice furtună.
Deci nu te teme nici acum,
Că nu se poate nicidecum
Zăduh, furtună mare
A nu face schimbare.
Ş-atuncea bine vei vedea,
Că tu ca grâul vei cădea,
Iar cei ce au fost pricina,
Ca praful şi neghina[154].

După acestea, măria-sa mai facu un boţ şi o pornire atâta de blestemată, cât fu tuturora de încremenire, iar măriii-sale **<25 r.>** spre o desăvârşită urâciune din partea tuturor, hotărându-l şi dintr-aceasta, mai vârtos, toţi că este în adevăr un vas al tuturor răutăţilor, şi nici Dumnezeu mai slăveşte, nici omenire mai cinsteşte, ci numai pre Eosforul şi pre Mamona. Care boţ fu acesta (măcar că şi înaintea acestuia au vrut să mai facă un pui de boţ, când umblă să ia moşia unor mahalale din Bucureşti, ce sunt închinate, numai cu o puţină dare de milă, la sfânta mănăstire Pantelimonul[155], şi să o dea în stăpânirea numitei[156] mănăstiri desăvârşit, dar nu isprăvi nimic, că strigă dreptatea mulţimei mahalagiilor, întâi la cer, apoi şi cu sânurile pline de pietre, atât bărbaţii cât şi muierile, şi să le deşarte în Curtea domnească spre vecinica pomenire). Că toate oraşile Ţării Româneşti au avut din vechime şi au până în ziua de astăzi pământuri slobode, dăruite de către stăpânitorii acelor vremi, pentru ca să-şi facă case dă lăcuit, grădini, semănături şi să aibă şi pentru păşunea vitelor locuri, dintre care oraşă, unile care nu s-au prea lăţit cu lăcuinţa, cum Câmpulungul, Argeşul, Târgovişteа şi altele, au în preajmă şi acum locuri dăschise, care să cheamă şi este moşie a oraşului[157]. Altele[158], care s-au lăţit şi s-au mărit, au cuprins aceste moşii numai cu casele şi cu grădinile,

încă s-au întins[159] şi pe alte moşii vecine, cum să vede astăzi Bucureştii[160], <25v.> iar pentru căci prin mijlocul acestor oraşă să văd locuri mănăstireşti şi boiereşti pă care sunt prăvălii şi case cu numite chirii, să nu vă turbure vreo altă bănuială, căci acestea sânt[161] la mănăstiri date danii de către stăpânii ce le-au avut ohavnice, iar la boieri căzute clironomii din neam în neam, sau luate zestri, şi la alţii iarăşi după cumpărători de la vechii stăpâni. Dintre aceste oraşe dar, acum preavechiul oraş Târgovişte (unde şi scaun domnesc până de puţini ani au fost, cum zidurile şi numirile lor încredinţează, lăsând câte arată istoria) au fost orânduit să pătimească acest boţ de la Aleco-vodă Suţul, sau mai bine sa-i zic Iulian Paravatul[162]. Că după presupusul al unora, iarăşi din boierii ce-i avea el taraf, carii să înclinaseră şi cu din boierii lăcuitori în Târgovişte, atât pământeni cât şi streini (carii streini, după pravila ce să urmează la oraşul Câmpulung[i], unde iar scaun domnesc au fost, nu să cuvine a întra în priveleghiurile pamântenilor până nu vor fi căsătoriţi cu pământene), cum că adică acest oraş Târgovişte nu ar fi avut seneturi de stăpânire a moşiei sale, ci ar fi hrăpire şi, ca un lucru ce rău să stăpâneşte de târgovişteni, să li să ia şi, de vreme că rămâne apoi moşie slobodă, să o stăpânească măria-sa, ca domn şi stăpânitor ce este, căci <26 r.> tot ce este slobod (zicea prepuitorii şi adăoga, a întări cuvântul, şi măria-sa) domnesc să cheamă[163].

Ia să facem judecată
Şi pe urmă şi răsplată[164].
Legea ştim că porunceşte,
Vecin când primejduieşte,
Să năvălim foc a stinge,
C-apoi şi la noi să-mpinge.
Apoi voi cum vă înfigeţi,
Făr-a fi, focul s-aprindeţi!
O, prepuitorilor,
De fraţi arzătorilor
Degrab osândi-vă-veţi,
Înfocat căi-vă-veţi!
Dar tu, doamne ighemoane,
De und-ai găsit canoane,
De ani sute stăpânire
S-o hotărăşti de hrăpire?
D-au hrăpit târgovişteni,
Trebuie vecini moştenii
S-adevereze hrăpirea
Şi să strice stăpânirea.
Dar tu, grec, căci ai putere,
Gândeşti că ai şi cădere
Să iei întru stăpânire
Ce n-au fost, nici e hrăpire?
O, nesăţiosule!
O, mult ticălosule!
Auzi multe gemete,
De răsplată teme-te!

---

[i] Vezi această pravilă ce mai vârtos oroşanii Câmpulungului o urmează, carii şi mai vechi, după istorie, să cunosc, şi aşa trebuie tot pământeanul român să cunoască pre strein. Adică nicidecum să nu-l împărtăşească cu dintr-ale sale pământeşti daruri, până nu să va înclina cu rudenia însurătorii, ca să să facă şi el pământean. Şi aceasta pentru multe bănuieli.

Aşa, măria-sa, întunecat fiind cu totul de multa învăţătură <26 v.> elinească şi franţozească, în care să trufia, nu mai socoti împotrivă cevaşi, c degrab începu a intra în stăpânire cu cele mai silnice şi puturoase mijloace încât ajunse lucrul a trimite şi arnăuţi, ostaşi ai mării-sale, ca să silească pi ticăloşii târgovişteni a-i da iscălituri că i să cade această moşie mării-sale, ş alte amăgiri lucra, care pentru mulţirea cuvântului nu le trec.

Această nevoie, acest foc văzând ticăloşii orăşani, prea ruginiţi întru stăpânirea aceştii moşii, rămaseră ca nişte uimiţi, socotind că doar vis va fi sau nălucire. Apoi, văzând că este fiinţă şi adevăr, încremeniră cu totul.

Deci, după ce strigară către cei trimişi spre săvârşirea aceştii trebi de către carii, în loc a fi ascultaţi, fuseră înfruntaţi şi izgoniţi, apoi viind săraci la dăznădăjduire, hotărâră mai bine să piară cu toţii, decât această nedreptate nepomenită să li se facă, şi deci merseră la Mitropolia ce este acolo în Târgovişte şi trăgând clopotile[165], întrară în beserică cu preoţii îmbrăcaţi, unde, făcând cu lacrămi de foc rugăciune, să jurară să ţie în dreptate cu toţii şi moşia lor să nu o lase. După aceasta, plecară, bărbaţi cu muieri, la număr ca patru sute, de veniră la Bucureşti să dea lui vodă jalbă pentru înfocata năpăstuire ce li să[166] făcea. Vodă, înştiinţându-să de toată urmarea lor, nu puţin s-au îngrijat şi, pă de o parte, trimise pe taină pre părintele mitropolitul înaintea lor şi pre alţii din boieri care sufla duh Suţesc, pentru ca să-i înduplece a merge înapoi, cu făgăduieli deşarte, iar pe de alta îşi întrarmă arnăuţimea Curţii domneşti, temându-se de vreo rebelie asupră-i. Târgovişteni însă nu să amăgiră făgăduielelor, ci a doua zi merseră la Curtea domnească de-şi arătară jalba.

Atuncea, vodă şi tot tacâmul Curţii din boierii pământeni câţi era uniţi cu vodă, ştiindu-se vinovaţi, foarte să temură până şi de cap şi mulţi să ascunseră şi prin umblători, măcar de şi era gătire spre străjuire cu arnăuţii înarmaţi, precum am zis, şi măcar deşi târgovişteni nu avea nimenea vreo altă armă decât gura şi dreptatea.

Adam în rai s-ascunde,
Îl strigă, nu răspunde.
Aşa fu, Suţe, ţie
A ta vinovăţie,
Ca trăsnetul te face
În mort a te preface,
Ci ca Adam aşteaptă
Şi tu dreaptă răsplată,
Că nu numai pre tine
Te va lipsi de bine,
Ci şi pre-aceia care
Ca Eva-ţi fac-ndemnare,
Cu şoaptă diavolită
Să guşti poamă poprită.

Aşa, dar, strigând ei, ajunseră fruntea până şi sus în Divan, când alt

nu puteai înţelege, fără numai: "Cerem, dreptate... Cerem dreptate..." În sfârşit, ieşiră mitropolitul cu banul Grigorie Brâncoveanul (pre carele ei şi viţă de neamul ctitorilor Târgovişţii, care le au hărăzit această moşie, îl cunosc, cum şi este adevărat) şi cu blândeţe le ziseră: "Mergeţi creştinilor acasă, de vă căutaţi de muncă, lăsaţi din parte-vă vechili numai şapte-opt şi noi vom arăta măriei-sale dreptatea voastră". După care să şi îmbiânziră şi merseră înapoi pe la gazde, unde iar să sfătuia între dânşii, ce vor face la aşa ceasuri amărâte?

Începură a merge şi din bucureşteni oameni de toată treapta, iar mai ales din cei mai mici, arşi şi pârliţi în felurimi de chipuri, ca să-i vază şi le zicea:

Bucureştenii: Bine-aţi venit, o, fraţilor! Dar ce atâta mulţime?
Ca niciodată aţi venit aprinşi şi cu iuţime?

Târgovişţenii: Nu de vrun bine, fraţilor, ci dăsnădăjduirea
Fără de veste ne-au pornit, căci ne-au sosit pieirea.

Bucureştenii: Ce poate fi? Ce aţi păţit? Mai mult decât ce este,
Nevoi de obşte preste toţi, vrun alt rău fără veste?

Târgovişţenii: Acelelante le-am răbdat, cu voi toţi dimpreună,
Dar foc, robie ne sosi în pace-n vreme bună,
Că vipera de domn ce-avem ne scoate din moşie,
Moşie ce-am stăpânit din veacuri de vecie
(Precum şi voi aveţi aici şi celelant-oraşe,
Slobode locuri din vechimi şi slobode sălaşe),
Zicând că i se cade lui s-o dea fiici-si zestre,
Cioarei să-i puie fulgi streini, cum este o poveste.

Bucureştenii: Apoi acuma ce gândiţi? Datu-i-aţi vreo jalbă?
Să-i spuneţi că v-au ponegrit ziua-n amiaza albă?

Târgovişţenii: Jalba noastră o am hotărât, ne-o scoate din moşie,
Iat-am venit, tineri, bătrâni, oi la măcelărie.
Arme n-avem, boieri n-avem să stea ca să vorbească,
Vodă, după ce ne-au belit, va să ne şi robească.
Apoi la ce să mai trăim, pământ păstrat cu sânge
Un arendaş grec să ni-l ia; şi n-ai nici cui te plânge!
Că conşilor daca ni-am plâns, ni-au scos şi ei afară.
Nu ştim a lor treabă ce-o fi aici în biata ţară.
De mare folos ştim c-ar fi să mergem l-acea Poartă,
Că acolo doară n-o fi dreptatea iarăşi moartă.
Dar cum să facem să răzbim, să sfătuim cu toţii,
Căci azi la noi, mâine la voi vor să răzbească hoţii.

Sfat şi hotărâre a obştii

Obştea: Mămăligă la traistă şi beţigaş în mână,
Supunerea la inimă, în cap c-o rogojină,
Aşa, mic, mare să plecăm şi până să ajungem,
Lacrămile ce vom vărsa în vase să le strângem,
Ca s-arătăm cu ce acum grădina lui s-adapă,
Pământul Ţării Româneşti de nedreptate crapă.
Să ne rugăm să caute la codicile sale
Dreptăţile ce le avem, ca să le dea pre cale.
Că domnii nu mai sunt păstori, ca să-şi păstreze turma,
Ci vulpi, daca să satură, pleacă de-şi pierde urma [j]
Să-i spunem că şi din boieri să mai unesc cu dânşii
Şi iscălesc la răutăţi, crăpare-ar fierea-ntr-înşii.
Privileghiuri ce le avem din zi în zi le strică,
Ca frunza din copaci pârlit se scutură şi pică.
Scutelnici aveam după cărţi, argaţi la moşioare,
Ni i-au stricat, i-au dat la bir; în mai ger şi ninsoare.
Cinurile besericeşti, falnicile caftane,
Care se da după căderi, să vând cu darabane;
Dregătorii mari, judecători, ispravnici ş-alte toate
Merge de numără întâi, iar altfel nu să poate.
Aşa otcârmuiesc acum domnii pre biata ţară,
Cu consulii şi din boieri; ş-acuma căşunară
Şi moşiile să ne ia vodă din lăcomie,
Acei boieri vânzând pre fraţi, conşii tovărăşie.
Şi care-ntâi să-ţi arătăm? Şi care mai la urmă?
Cuţitul au ajuns la os, suntem pustie turmă.
Aşa c-o gură să strigăm: "Prea-nalte împărate
Vezi rogojini aprinse în cap, în grab fă-ne dreptate!"

Acestea şi altele multe vorbia bucureştenii cu târgovişteni cu mare turburare a duhului ca niciodinioară. Iar târgovişteni, în sfârşit, ziseră între dânşii: "Fraţilor! ia să mai lăsăm după făgăduiala ce ne deteră mitropolitul cu Brâncoveanul, doară ne vor scăpa de această robie", şi aşa şi făcură, rămaseră vreo şapte-opt, iar ceilalţi să întoarseră la casele lor la Târgovişte. Vodă înţelegând răsipirea lor, în loc să ia alte măsuri[167], încă mai rău să îndârji şi să

[j] Constantin-vodă Ipsilant fugit la Rosia; Ion-vodă Caragea fugit în Ţara Nemţească.

împietri cu inima (precum odinioară Farao, acela pre vremea lui Moisi) şi zise către Brâncoveanul cu o trufie drăcească: "Arhon bane! şi ce, adică cu urmarea ce ai făcut de ai răsipit pre târgovişteni, socoteşti că ne-ai îndatorat? Dar noi, ca un ighemon, au n-am fi putut să pedepsim pă nişte zurbagii ca aceştia cu cele mai straşnice pedepse?" Iar Brâncoveanul, în loc să auză mulţămită[168] (că nu era de mirare a să şi face atunci vreo primejdie, şi de să facea nu putea fi vinovaţi târgovişteni la o aşa mare şi nemaipomenită nedreptate) şi să vază vreo îndreptare, încremeni de împietrirea lui vodă şi, cu înţelepciune şi blândeţe răspunzând, îi zise: "Bine, măria-ta, dacă eu am greşit, fă măria-ta cum vei şti!" Şi aşa, mâhnit până la suflet, s-au întors acasă (singur bărbatul înţelept acesta mi le-au spus cu mâhnire mare). Însă vodă[169] nu zăbovi a pune la închisori grele pă acei ticăloşi şapte-opt târgovişteni, ce rămăseseră vechili, şi a-i cerceta cu strânsoare prin credincioşi ai săi, socotind că poate vor fi puşi la cale de cinevaşi a face această turbure, cugetând o mare răsplătire şi asupra acelora.

Ia vezi heara cumplită
Face oii ispită
Căci auzi beeeat?

Dar ce, şi-acum să tacă?
Când şi târla să calcă
Şi hrana-i ai luat?

După ce să încredinţă ca nimenea nu i-au pus la cale, ci singuri o au făcut, nu-l lăsă spurcata fire a socoti că multa lor dreptate i-au îndemnat şi să se părăsească a-i mai sugruma cu aşa înfocat streang, ci încă mai cu dinadinsul să întrarmă asupra lor, trimiţând pre aceleaşi organe ale nedreptăţii, unite cu mai multă putere de tâlhari arnăuţi[170], încă şi cu hotarnici ca să aleagă moşia oraşului de către vecinii moşneni şi să o şi împietrească a să şti moşie a măriii-sale, că aşa socotea, să vede, cum că, măcar deşi strein este, dar pentru căci este ighemon trufaş şi stă sus pre scaunul românesc, i să cade lui mai mult, prin puturoasă hrăpire, decât ohavnicilor târgovişteni după vecuită moştenire.

Frumoasă este pupăza, dar cuibul şi-l împute,
Aşa şi ighemonia ta, pentru de rele sute
'Mpuţişi cuibul vulturului[k] cu scârnav-adunare,
Dar oare unde vei scăpa d-a lui dreaptă strigare?

Care lucru văzând târgovişteni şi cunoscând ca au greşit de s-au

[k] Scaunul domniei ţării, care este al vulturului, adică românesc, iar nu fanarioticesc, pre care stând el sus, adică Suţul au împuţit cu scârnavele lui fapte.

întors de la Bucureşti fără nici-o ispravă, foarte să căiră. Şi dar ce să mai facă acum? Să adunară obştea, cu mare, cu mic, şi ziseră cu un glas toţi: "Până a da jalbă la împăratul, să dăm în grab la Dumnezeu, şi de vom găsi poarta cerului închisă, pentru păcatele noastre, să ne rugăm de sfântu Nicolae, că el este portar şi e milostiv, să ne-o deschiză şi să ne bage jalba". Şi dintr-acel ceas alt nu auzeai în Târgovişte decât clopotele, de să strângea norodul la beserici, unde cu lacrămi de foc să ruga lui Dumnezeu şi blestema pre vodă şi pre pricinuitori. Iar pre orânduiţii lucrători ai răutăţii, vedeai fără sfială hotărând moşia şi împietrind-o cu semne vecinice, cum şi pravili întocmind pentru orânduiala cum să i-o stăpânească grecul fanariot şi ce supunere să dea ticăloşii pământeni târgovişteni, ohavnici stăpâni, la stăpânirea cea tiranicească a lui.

Deci să lăsăm acum pre târgovişteni[171], să vedem ce vor alege cu jalba către Dumnezeu, şi să arătăm altele ce mai lucra ighemonul sau demonul acesta spre dărăpănarea românilor.

Mai dinainte pusese în spurcatul său gând a împuţina scutelnicii şi poslușnicii boiereşti şi luase anaforale iscălite de cei mai mulţi boieri asupra aceştii răutăţi. Aşadar, mai întâi au stricat scutelnicii după cărţi, numai cu un cuvânt prost, că adică nu să cuvine a-i avea cei ce îi are. Aceşti scutelnici după cărţi, fiind peste cei după catastih, au fiinţa şi tragerea lor aşa: domnii după vremi da aceste cărţi de scutelnici acelora carii să arăta cu credincioase slujbe către domnie şi către patrie, în care cărţi să cuprindea şi slujba şi suma scutelnicilor (precum la mulţi să pot găsi, căci le păstrează pentru vreo vreme luminoasă) şi aşa putem zice că sunt atestaturi, cum împăraţii Evropei obicinuiesc de dau, iar întru adevăr sunt cavalarii ale scaunului ţării, însă cu atâta osebire că în Evropa să dau şi semnele acelea care le poartă cavalerii, iar aici singure cărţile cu fiinţa darului scutelnicilor spre ajutorul caselor sale, lucru la părere mai prost, dar în adevăr mai folositor, că aşa au fost mai nainte trebile românilor, mai proaste, dar mai sănătoase, iar de când s-au subţiat cu politica, s-au slăbănogit şi vedem că sunt aproape să şi piară.

Auzeam acum şi pre aceştia cu scutelnici după cărţi vorbind şi jăluindu-se pentru această nedreptate, zicând aşa: "Bine, daca Caragea au vândut şi au dat acest fel de cărţi şi celor ce n-au făcut nici o slujbă ţărei (fiindcă adevărat, el, precum toate le-au vândut pre bani, au ajuns a vinde şi acest fel de cărţi), noi, carii suntem curaţi şi putem adeveri că cărţile le avem după slujbele noastre şi ale părinţilor noştri, ce sântem vinovaţi să păgubim cavaleriile, ajutorul şi slava caselor noastre? Fiii noştri cu aceste cărţi au să se fălească şi să se îndemneze a urma credinţei şi slujbelor părinţeşti (precum şi noi părinţilor noştri), ca să câştige şi ei asemenea daruri domneşti pentru slujbele lor. Dar să să facă cercetare de oameni cu firea lui Dumnezeu, şi câte

cărţi de acestea să vor dovedi date rău, pentru interes de bani şi alte netrebnicii şi hatâruri, să se strice, iar noi, cei ce adeverim slujbele şi după dreptate pentru ale noastre strădanii le avem câştigate, să le avem precum li-am avut şi li-au avut şi moşii şi strămoşii noştri."

Acestea striga cei cu dreptatea, dar geaba, să urmă pă dos, căci ei nu fuseră ascultaţi, iar cei ce le avea prin hatâruri şi <27 r.> dare de bani i alte mijloace netrebnice, le câştigară, poci zice, cei mai mulţi, şi să înfipse în inimile pământenilor păgubaşi de aceste cărţi o mâhnire fără mângâiere şi o urâciune asupra stăpânirii şi celor uniţi cu dânsa, cât însemna patimă nelecuită. Şi aşa eu ziceam în sine-mi:

O, d-ar trimite Dumnezeu vrun fel de dăşteptare[172]
Rătăcitei otcârmuiri, să-şi facă îndreptare!
C-aşa grămezi de răutăţi nu poate alt să facă,
Ci chiar pre duhul cel mai bun în rău ca să-l prefacă.
Şi-un duh bun prefăcându-să din bun în răutate,
Să înţelege prefăcut d-o mare strâmbătate,
Care apoi făcând pre rău, îl face nu fireşte,
Ci firea lui silindu-să, deci nici să osândeşte.

După aceasta, căzu stăpânirea şi pă posluşnici a-i dărăpăna. Deci trebuie întâi să dăsluşesc ce este posluşnicul şi de unde îşi are rădăcina şi apoi să venim la cugetarea lui vodă pentru dărăpănarea lor.

Rădăcina posluşnicilor una este şi aceeaşi cu a scutelnicilor numiţi după catastih, ce să dau acum după cinuri, şi cu a celor după hrisoave ce au mănăstirile i schiturile, de când s-au stricat românimea, adică hobăcimea[173], ce avea boierii şi mănăstirile pe la moşiile lor, precum înapoi am arătat, când atunci s-au hotărât a avea boierii şi mănăstirile trebuincioşii oameni pe la moşii, scutiţi de bir şi ştiuţi Vistieriei, după care scuteală s-au şi numit aceştia scutelnici [174], a căror urmare de la Constandin-vodă Mavrocordat, când s-a izvodit aceasta, şi până la Grigore-vodă Ghica, ce au fost domn când s-au dăschis răzmiriţa între Rosia cu Turcia, în zilele preaslăvitei marei împărătesei Ecaterinii, la leatul 1768 [175], au fost nestrămutată, măcar de s-au şi prefăcut în feluri <27 v.> de chipuri, cum istoria pe larg arată că şi în vremea răzmiriţiii de atunci s-au mai făcut oarecare prefaceri.

Dar, după ce s-au făcut pace, la leat 1774, viind domn Alexandru-vodă Ipsilant, între alte întocmiri ce s-au făcut în vremea domniei sale, cu sfătuiri de obşte ale fericiţilor şi vrednicilor de toata lauda arhierei şi boieri ce mai era atunci, s-au întocmit şi orânduiala scutelnicilor (adică a oamenilor de posluşanie, boiereşti şi mănăstireşti[176]), însă într-acestaşi chip: o parte să să

numească scutelnici după catastihe şi hrisoave, carii să să dea după treapta cinurilor boiereşti şi după starea mănăstirilor, şi să aibă şi pecetluituri domneşti de scuteală la mână, pre carii să-i aibă boierii şi mănăstirile ori în ce chip vor vrea, spre ajutorul caselor sale [1]. Iar ceilantă parte de oameni scutiţi să să numească poslușnici, pre carii sa-i aibă[177] pe la moşii spre slujbă[178] la trebuinţele moşiilor, adică:

isprăvnicel	plugar
chelar	cioban la oi
boar	herghelegiu
văcar	pădurar
bivolar	purcar
grădinar	morar şi alţii trebuincioşi.

Osebit: răcari, păscari, vânători, vieri la vii, carii şi aceştia tot poslușnici scutiţi să numesc. Osebit, prin politii, unde îşi au căminurile şi <unde>[179] moşie obştească să numeşte şi este din dăscălicătoare a oroşanilor, să aibă fieşcare boier sau mănăstire, după starea sa: dulgheri, zidari, croitor, bărbier şi alţi oameni trebuincioşi[180].

Şi pă aceşti poslușnici, întocmindu-i isprăvnicaturile la fieşcare moşie, pe afară şi prin politii[181], şi dându-le adeverinţe ale isprăvnicatului de scuteală la mâini, să-i facă cunoscuţi şi Vistieriei prin catastih[182]. **<28 r.>** Acest fel de bună orânduială făcându-să atunci[183], măcar deşi era cu mult mai puţin ajutorul şi folosul de la scutelnici şi poslușnici, decât acel ce-l avea odinioară de la obăcime (sau românime), dar să mulţumiră atât boierii cât şi mănăstirile. Şi de atunci fu linişte şi ticnă dăspre aceasta, păzindu-să acest privileghiu nevătămat. Atât numai îngrijea stăpânirea prin Vistierie a nu să urma catahrisis, adică, cum am zice, să nu meargă acest privileghiu şi la alţii, ci numai la aceia ce li să cuvine, şi să-l aibă şi aceia atât, iar nu cu altă adăogire, iar adăogirea dăscoperindu-să, să să strice, precum de multe ori am şi văzut urmându-să.

Aceasta este rădăcina poslușnicilor, adică, că şi ei să trag tot din românime sau hobăcime, ca şi scutelnicii, doar căci scutelnicii s-au numit scutelnici şi li să dă şi pecetluituri domneşti la mână, ori pentru căci sânt şi mai aleşi şi obicinuiesc cei ce-i au în tocmeală pre dare de bani, sau întru mai grea **<28v.>** poslușanie, iar poslușnicii s-au numit poslușnici pentru căci întru ad<evăr>[179] datoria pentru a lor scuteală de bir şi-o împlinesc prin slujbă la trebile stăpânilor. Iar deşi cineva din stăpânii acestor două bresle de scutiţi, pre unii din scutelnici îi au în lucru tocmiţi şi pre alţii în dare de bani,

---

[1] Ori bani să le dea în câştiuri, sau vii să le lucreze şi altele, prin învoială.

asemenea şi pre poslușnici, cu aceasta nu să sminteşte privilegiul, căci aşa urmează cu dânşii, precum interesul îi povăţuieşte, iar mai ales cum este şi voinţa scutiţilor, căci unii scutelnici voiesc să fie în lucru, cum de pogoane de vie şi altele, şi unii poslușnici voiesc a fi în bani, ca să-şi vază ei de întâmplătoarele trebi ale lor. Şi, de vreme că nu este la mijloc silă dăspre stăpâni asupra lor, nu poate fi nici dăspre stăpânire asupra stăpânilor cuvânt. Şi ce cuvânt poate avea stăpânirea, în vreme ce acest privileghiu să trage din aşa veche şi temeinică rădăcină? Au avut boierii şi mănăstirile o m<are>[179] mulţime de hobaci[184] pe ale lor moşii, s-au amăgit de domnii greci, sau, mai bine să zic, au fost siliţi pre vremea când le scăzuse puterea de arme, şi au primit de li s-au luat[185] obacii în dajdea Vistieriei. Deci, în locul lor, de li s-au şi dat aceşti oameni scutiţi, adică cei numiţi acum mai în urmă cu două numiri, scutelnici şi poslușnici, dar aşa putem zice că li s-au luat un bou şi li s-au dat un ou. Acum, Suţul cugetă nici oul întreg să nu-l l-il lase, ci să-i ia albuşul, adică poslușnicii, şi să rămâie numai cu gălbenuşul, adică cu scutelnicii, şi şi aceştia betegi, căci dacă moare unul, altul la loc nu voieşte să dea. Şi mâine-poimâine, fiindcă oul l-au spart, să facă ce va face să ia şi gălbenuşul. Şi nu e mirare de dân<sul> [179], **<29 r.>** căci s-au aflat să fie grec[186], şi grec cu aşa duşmană fire asupra privileghiurilor românilor[187], dar este mare mirare şi osebită minune pentru boierii pământeni ce au iscălit anaforaua[188]. Prin care anafora [189] aşa găsiră[190] cu cale: că cei mari boieri (cei mari aşa socotind dumnealor că pot fi toţi [191] acei cu barbe, o, ticăloşie[192]!) să aibă câte şaptezeci poslușnici, iar ceilanţi, mai mici, cum să va găsi cu cale de către cei orânduiţi boieri, carii orânduiţi să văzură că cugeta acestora mici mai nimic să le lase, sau de şi lăsară, dar la mai mulţi din cei ce cu totul nu li să cădea să aibă.

Ei... Cinstiţi boieri, carii aţi iscălit această anafora şi şi carii nu aţi iscălit (las pre cei mai mici, că aceştia au încremenit de aşa goană[193] înfricoşată ce mai pornră acum[194] asupra şi a însuşi dumneavostră şi a lor), hotărârea s-au făcut pentru dumneavostră, să aveţi câte şaptezeci poslușnici! Bună este? Îmi răspunde cei ce ori au vândut moşiile strămoşeşti, de ş-au împlinit gusturile mândriei şi a altor puturoase fapte, sau cei ce tot mai au câte una-două, sau cei ce au numai barbe lăsate fără cădere, iar moşii deloc, carii aceştia chear să fi ştiut puterea privileghiului poslușnicilor au putut să iscălească[195] şi să să mulţumească pă hotărârea de şaptezeci, fiind pentru dânşii dăstui, încă şi cu prisos **<29 v.>** peste trebuincioşii oameni spre slujba moşiilor, ce i-am înşirat înapoi anume, şi mai mult s-au mulţumit căci au îndatorat pă vodă cu aceasta a i să spori Vistieria, ca să le mai arunce şi lor câte un os să roază, îmi răspunde, zic, aceştia cum că este bună. Dar va zice cinevaşi: bine, pentru dânşii au socotit aşa, dar pentru fraţii lor, boierii carii au putut de ş-au păstrat moşiile strămoşăşti şi alţii cu vrednicia iconomiei lor

le vor mai fi şi adăogat, nu au socotit că le pricinuieşte mare zminteală? Asemenea nu au socotit şi pentru alţii mulţi din patrioţii lor, de a două şi a treia mână, încă şi mai mici, între cari să află din chear neamurile acelea ce au avut hobagi pe părinţii poslușnicilor, şi pentru carii s-au hotărât acum a rămânea aproape, să zic, fără poslușnici şi carii şi ei cu buna iconomie ş-au păstrat moşiile părinteşti sau le-au mai adăogat? Ca şi aceştiia având pământurile acelea pre care au fost odinioară[196] obăcimea[197], li să cuvine a avea aceiaşi oameni trebuincioşi spre slujba moşiilor ce odată s-au întocmit precum am arătat[198], nu pă starea cinurilor ca scutelnicii, ci pe obrazul chear a pamântului, adică a moşiilor[199], care moşii, neavând poslușnici, rămân la stăpânii lor ca un trup fără suflet. Căci ce poate face stăpânul la moşie, de nu va avea poslușnicii trebuincioşi a să sluji cu dânşii? (Ştie aceasta cel scăpătat boier şi jupâneasa văduvă mai bine, că aceştia mai cu seamă o au cercată). Răspunz eu, că nimic d-alde acestea n-au socotit acei iscăliţi boieri, sau să zic că unii habar nu vor fi având nici ce este poslușnicul şi de unde să trage. Ci una numai au avut înaintea ochilor[200], să facă voinţa lui vodă, pentru ca să-i împărtăşească cu <30 r.> vreo chiverniseală, să poată hrăpi şi să-şi plinească dăşărtăciunile, sau pentru ca să-i înalţe la cinuri, şi mai mult nu. O, ticăloşie! Dar dumneavoastră boierilor, cei ce nu aţi iscălit această anafora[201] şi aveţi moşii multe, ce ziceţi pentru hotărârea de şaptezeci? Socotiţi că vă vor ajunge spre slujba moşiilor şi a caselor dumneavostră? Că după cum am făcut eu înapoi arătata alegere, vă trebuiesc negreşit la fieşcare moşie câte zece poslușnici cel puţin, osebit de răcari, vânători, pescari şi alţii prin politii spre îndestularea şi podoaba caselor dumneavostră. Ce zici, Brâncovene, că ai şaptezeci de moşii pe care[202] strămoşii tăi băsărăbeşti, aceia înfricoşaţii şi minunaţii, carii cu sângele lor au păstrat aceste privileghiuri, vor fi avut[203] cel puţin şapte mie de hobagi? Ce zici, nu să cuvine să aibi şapte mie, şapte sute? Câte zece poslușnici de moşie? O zeciuală măcar, şi ceilanţi să-i faci halal Vistieriei domneşti, dacă odată temerea de tiranie[204] sau amăgirea au pierdut întregul? Ce ziceţi şi ceilanţi ce aveţi moşii multe, pre care, cum am zis, le-au răscumpărat strămoşii cu scump sângele lor? Cine vi le-au robit acum şi lucrează cu dânsele după voinţa nedreptăţii[205]? Apoi, ce veţi face acum, fără trebuincioşii poslușnici? Răspundeţi-mi, mă rog, că mie mi să rumpe inima[206] de dărăpănarea unui privileghiu ca acesta la dumneavoastră[207]. Îmi aduc în minte cu ce osteneli[208] le-au păstrat strămoşii şi părinţii tuturor şi plâng văzând că dumneavoastră îl dărăpănaţi, sau în vremea dumneavostră să dărapănă. Răspundeţi-mi! Ce tăceţi? Tac toţi. Tăcerea dar, trei oarecare îmi dă a înţelege: ori că nu aţi putut să vă împotriviţi lui vodă pentru tiranie, sau că şi voi aţi iscălit această afurisită anafora, sau, cel puţin, că nu <30v.> v-aţi amestecat pentru amăgitoarele făgăduieli ale Curţii, ce v-au dat, iar urma ales

mi-au dăscoperit tăcerea dumneavostră, că am văzut cărţi ale Vistieriei pe taină făcându-să către ispravnicii judeţelor pentru poslușnicii dumneavostră[209], ce-i aveţi pe la moşii prisos peste hotărârea de şaptezeci, carii era a întra în bir, după cuprinderea anaforalii, că să nu să supere, şi că cu banii birului lor să să dea iort la socoteala ce vor trimite la Vistierie, şi Vistieria să va înţelege cu dumneavostră[210] pentru birul lor. Din care poate a înţelege fieşcare că toată croiala au ajuns în sfârşit[211] numai spre dărăpănarea poslușnicilor a celor mai mici boieri şi a neputincioaselor jupânese văduve, nu mai puţin şi a bietelor mănăstiri şi schituri de calugări şi călugăriţe. Că dumneavoastră[212] vi să da arătatele cărţi ale Vistieriei pă taină, iar aceşti mici, văduvele şi ceata călugărilor i a călugăriţelor[213] striga, să ruga[214] şi nimeni nu-i auzia. Aici să fi văzut ohtături, lacrămi de foc, blesteme de ţi să punea părul măciucă. Atunci iar mi-am adus aminte din zilele lui Costandin-vodă Hangeriu (care şi acest opăcit domn fusese scos o dare de bani pă mănăstiri şi pă schituri, când iarăşi am văzut din ochii multora vărsându-să lacrămi, blestemându-l şi pe acela cu foc [215], şi, o, minune, degrab, degrab [216] i-au pierit pomenirea cu sunet, cum la istoria lui, ce o am osebit alcătuită în stihuri, să arată[217]). Şi ziceam în sine-mi, că peste putinţă va fi să nu trimiţă Dumnezeu[218] răsplătire şi acestui domn şi celor uniţi cu dânsul, pentru că strigarea norodului ştim că este urgia lui Dumnezeu.

De noi **<31 r.>**[219] ..... îi trânteşte, şi sfântul Spiridon le sapă groapa, amândoi înfricoşaţi făcători de minuni şi alergători fierbinţi spre ajutorul celor năpăstuiţi, şi surparea celor ce să ating de cele legiuite. Aşa fu sfârşitul acestui ticălos domn, carele stătu cu totul împotriva bunelor nădejdi ce hrănia ţara când i să vestise aici domnia, şi adevărat cuvântul filosofesc "ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι", adică stăpânirea arată pre bărbat, cum am zice pre înţeles, că firea omului atunci mai bine să cunoaşte, când are el în mână cevaşi putere, că şi acesta destul blând[220] să arăta când era manzâl, iar după ce luă domnia au fost aşa precum aţi cetit şi aţi văzut.

Cântarea norodului ţării celui năpăstuit de către domnul acesta Suţul, după moartea lui[221]

Cu noi este Dumnezeu, înţelegeţi neamuri şi vă plecaţi, că cu noi este Dumnezeu.
<Au>ziţi[222] până la marginile pământului .....că cu noi "
<Au>ziţi[222] împăraţilor şi stăpânitorilor toţi .....că cu noi "
<B>eserica [222] cântă că va păzi Domnul.....că cu noi "
Pre fiii moştenirii lui.....că cu noi "
Fii ai lui prin pravoslavie noi suntem.....că cu noi "

Pentru păcate de multe ori ne-au certat Domnul.....că cu noi "
Dar prin pocăinţă iarăşi ne-au iertat.....că cu noi "
Şi prin minuni ne-au izbăvit de curse.....că cu noi "
Să mulţămim Domnului cu lacrămi.....că cu noi "
Că cu braţul său cel puternic şi acum.....că cu noi "
Ne izbăvi de Paravatul Iulian.....că cu noi "
Trimise pre credincioasa sluga sa Nicolae[m] .....că cu noi "
Pre mijlocitorul şi izbăvitorul năpăstuiţilor.....că cu noi "
În noaptea sărbătorii sale.....că cu noi "
De aruncă asupra tiranului buba lui Gheezi.....că cu noi "
<Şi>[222] râsipi sfaturile celor ficleni.....că cu noi "
<C>arii[222] în veac vor purta pre frunţile lor
scrisoare înfocată,.....că cu noi "
"Vrăjmaş al stăpânirii şi al patriei".....că cu noi "
<Au>ziţi[222] iar, până la marginile pământului.....că cu noi "
<Ce>i[222] puternici plecaţi-vă.....că cu noi "
<Ce>le[222] besericeşti cinstiţi-ne-le.....că cu noi "
<Cele>[222] politiceşti păziţi-ne-le..... că cu noi "
<Cât>e[222] dreptăţi ni s-au zmintit dregeţi-le.....că cu noi "
<Că>[222] noi dăm ale împăratului, împăratului.....că cu noi "
<Şi>[222] ale lui Dumnezeu lui Dumnezeu.....că cu noi "
Înţelegeţi neamuri şi vă plecaţi.....că cu noi este Dumnezeu.

Iar după moartea lui, spăimântându-să doamna şi toată casa lui, cum şi toţi cei uniţi cu dânsul la fapte, din pământeni, şi învederat cunoscând că l-au ajuns urgia lui Dumnezeu, după strigarea norodului, puseră la cale de să rupseră în Divan, de faţă, toate hârtiile ce să scriseseră asupra hrăpirei moşiei târgovişteni1or, şi aşa rămaseră târgovişteni iară cu moşiia lor slobodă, precum şi mai înainte. Iar ticălosul domn acesta, Aleco Suţul, să trecu în catastihul tiranilor stăpânitori. Şi acest fel îi fu şi să isprăvi şi această a treia a lui domnie, cu dânsul dimpreună.

<31 v.> O provedere a istornicului alcătuită de dânsul pre scurt în stihuri

Aşa cântând te veseleşti fratele mieu, romane,
Soţia ta şi fiii tăi scot viers ca de organe,

---

[m] Am arătat înapoi, că noaptea spre sărbătoarea sfântului Nicolae au căzut la boală.

Casa şi tot al tău îţi sunt tocmai ca o grădină,
În prea frumoasa luna mai, într-însa cu stupină.
Întrări, ieşiri, toate în plin, zadarnică nici una,
Ziua cu soare răcoros, noaptea-ţi lumină luna.
Aşa, cum zic, te veseleşti, dar ale tal-ascunse,
Fiindcă nu le-ai îndreptat, iar vei să cazi în curse.

După aceasta urmează ***Cântarea lui Zilot Românul*** (osebită alcătuire cu această numire), în care supt aligorie (tainice cuvinte) să cuprinde toată istoria zaverii pre scurt (bez arătarea rădăcinei ei, carea mai cu vreme o vom dăsluşi) i a turcocratiei (stăpânirei turceşti) după zavera şi a începutului domniei româneşti, fiindcă pă acea vreme s-au şi scris.

III

JALNICA CÂNTARE A LUI ZILOT

<1> JALNICA CÂNTARE A LUI ZILOT

întru care să cuprind revuluţia românilor, supt Tudor slugerul Vladimirescul, i zavera, supt Aleco beizadea Ipsilant, i stăpânirea turcească, supt Chehaia-bei [1], şi oareşce din domnia românească, întoarsă iar la români de la grecii fanarioţi, supt domnul Grigorie Ghica-voievod, alcătuită de un patriot român şi afierosită fraţilor săi patrioţi, spre ştiinţă şi spre povăţuire, la anul de la Hristos 1823.

<2 r.> Către români[2]

Fraţilor! Nu altă pricină m-au îndemnat de am alcătuit aceste[3] nouă pesne[4] (numindu-le[5] ***Jalnica cântare a lui Zilot***[6]), ci singură râvna cea din dragoste către patrie-mi[7] şi cu o acest fel de[8] întâmplare. La leat 1821, în 18 zile ale lui ghenar [9], întâmplându-să de au murit aici Alexandru-vodă Suţul, ce domnia atunci într-această Ţară Românească [10], am văzut fără veste că s-au izvodit într-însa rebelie; dar, însă cu un chip prea ciudat şi neasemuit, poci zice, cu alte rebelii ce vedem în istorii. Că nu să înţelegea zămislire de la pământeni, nici numai ei singuri era ardicaţi, ci o adunare de streini, cei mai mulţi greci, mişcând lucrul acesta pe taină şi unind cu dânşii şi pe Tudor sluger, român mehedinţean de fel, ce-i zicea şi Vladimirescul. Deci <a>cesta[11] plecând din Bucureşti, <în>hăitat [11] cu câţiva, s-au dus drept în mănăstirea Tismana, în judeţu Mehedinţii, şi de acolo au ardicat cap [12], unind cu dânsul şi o sumă de români mehedinţeni [13], dând şi în public scrisori către norodul ţării, că s-au ardicat asupra stăpânirii, ca să facă mântuire, nemaifiind de suferit ale ei jafuri şi feluri de răutăţi. Care auzindu-le norodul, şi adevărată fiind strigarea lui, căci săriseră stăpânitorii greci peste tot hotarul hrăpirei[14], pe dată s-au alăturat cu dânsul alţii mulţi, nu numai [15] de la Mehedinţi, ci [16] şi din celelante părţi ale Craiovei. Şi aşa, făcându-să ceată mare şi din zi în zi mărindu-să, veni veste la Bucureşti de această fricoasă şi[17] jalnică întâmplare[18] şi totdeodată să duse vestea răutăţii şi în toată ţara, cum şi la vecinile stăpâniri.

Deci boierii pe dată începură, pă de o parte, a să arăta silitori spre potolire, iar pe de alta, înştiinţând Împărăţiei atât de moartea domnului, cât şi de ardicarea lui Tudor[19]. Împărăţia hotărî de domn ţării pă Scarlat [20]-vodă Calimah, ce mai fusese domn la Moldova, carele şi trimise de la Ţarigrad aici doi boieri ai săi caimacami[21], anume Ştefan Vugoridis postelnic şi Costache

Negrea, de făcură zapt treaba domniei, până să vie domnul în scaun, carii să arătară[22] că ar fi lucratori şi ei[23] spre potolirea rebeliei, dimpreună cu boierii ţării. Dar domnul ce să aştepta de norodul cel ticnit şi neîmpărtăşit rebeliei nu să mai vedea[24], iar răul să întindea, că Tudor cu cetaşii lui plecase din Mehedinţi[25] spre Craiova, şi câte să vedea despre partea caimacamilor[26] şi a boierilor ţării urmându-să împotriva lui, nu sporea nimic. Printr-aceasta sosi[27] şi altă vestire rea [28] de la Moldova, că Mihai-vodă Suţul, ce domnia atunci acolo, au trecut hotarul peste apa Prutului, în Ţara Muscălească, cu toată casa şi boierii greci ai lui, şi cum că din Rosia au ieşit în pământul Moldovii beizadea Aleco Ipsilant (sin Costandin vodă Ipsilant, ce au fost pribegit la Rosia), cu doi fraţi ai lui, Dimitrie şi Gheorghie, i cu alte căpetenii, greci fanarioţi şi du prin alte părţi[29] şi cu o mulţime de ostaşi (cu numele, iar cu faptele, toţi tâlhari aleşi), din feluri de neamuri adunaţi, dar mai mulţi greci, arnăuţi şi sârbi (Oh... Dumnezeule! I-am văzut cu ochii, şi să nu mai vază ochi de om acest fel de naşteri de năpârci). Care beizadea Aleco[30], aflându-să[31] în slujbă ostăşască la Împărăţia Rosiei, ajunsese şi la treaptă de ghenărar-maior. Şi dar, cum întrară în Moldova[32], scoase acest Ipsilant publicaţii greceşti şi româneşti, că sunt trecători la[33] Elada să-şi[34] dăzrobească patria de la turci, îndemnând şi pre pământenii moldoveni şi români a să uni cu dânşii şi înfricoşând pe toţi câţi vor îndrăzni a i să împotrivi că-i va pedepsi[35] o straşnică putere[36], ce stă la spatele lui[37], şi celelalte...

După care publicaţii, să răsipiră aceşti tâlhari în toată Moldova şi pe unde ajungea prăpădia tot şi jăfuia pre toţi, iar pre turci unde îi găsia îi omora[38] şi alte multe răutăţi nepovestite făcea, str<ig>ând [39]: "za-vera", <adi>că[39] "pentru <le>ge" [39], un glas strein la noi cu totul[40]. Apoi, trecând şi în Ţara Românească, tot prădând şi stengând[41], şi iar cu asemenea strigare: "za-vera".

<2 v.> Aşa, aceste două ţări, Moldova şi Ţara Românească, să sugruma din două părţi, adică de Tudor cu ceata lui, dăspre Craiova[42], strigând pentru mântuire din tiranie, curat, pre limba lui[43], şi de Ipsilant cu zavergii lui, dăspre Moldova, strigând: "za-vera"[44]. Oh... Dumnezeule! Iar zic, să nu mai vază ochii noştri faptele acestor[45] creştini[46], asupra fraţilor lor creştini. Că Tudor, cel ce striga "mântuirea"[47], cu ceata lui[48] (în care să alăturaseră şi mulţi streini, însemnaţi tâlhari), nu puţine rele au făcut pe unde au ajuns[49]. Ipsilant iarăşi, cu a lui ceată ce striga "pentru lege", toată fărădelegea au plinit. Beserici, mănăstiri, schituri n-au rămas necălcate şi nejăfuite de sfintele odoară şi alte ce au avut; altele le-au şi ars până în pământ, ba încă au îndrăznit unii, nelegiuţii, de au răsipit şi chiar sfintele taini du prin oltară, socotindu-le ca lucru de nimica. Iar partea boierească, partea neguţătorească[50], calugării, popii, în scurt, toată treapta, mai ales[51] cea cinstită n-au scăpat nici prin crăpăturile munţilor necălcaţi şi nejăfuiţi. Bărbaţi[52], femei şi fete cinstite,

batjocoriţi în tot chipul, alţii căzniţi până la moarte, alţii schidoliţi, alţii şi omorâţi pentru avuţie.

Vivliothecile mănăstirilor şi ale boierilor şi cărţile besericeşti le rumpea şi le râsipia, ca lucruri netrebnice, şi alte multe răutăţi nepomenite făcea, care, de s-ar scrie toate, ar trebui fieşcare lăcuitor dintr-aceste două ţări, scriind în parte ale lui pătimiri, să umple testele de hârtie, şi aşa s-ar putea face o vivliothecă întreagă. Dar eu, cu un cuvânt scurt, zic aşa, că n-au rămas răutate care ei să nu o fi săvârşit, unii-unele, alţii-altele, care cum au vrut, că nu avea de la nimeni poprire, pentru că deşi să numia unii căpetenii, dar la fapte una şi aceeaşi croială şi pornire avea toţi. Că după cele ce eu am văzut, puţine, cu ochii miei, nu crez nici la iad să fie aşa neîntocmire, căci şi acolo să zice mai marile dracilor, după care înţelegem cum că au şi ei pre căpetenia lor şi cum ca sânt supt poruncă, iar aceştia şi de avea pre Ipsilant căpetenie[53], însă porunca lui nu s-au văzut spre înfrânarea cuivaşi, ci mai ales spre jaf şi pârjol, cum însuşi unii din ei mai la urmă mărturisia. Puţin oareşice, după părerea mea, s-au asemuit tâlharii aceştia cu vestiţii stavrofori (purtători de cruci), de carii povesteşte istoria, carii tot pentru lege, ca şi aceştia, s-au sculat în vremile vechi, pre când izbutea maometanii ca să dăzrobească Sfântul Mormânt din mâinile lor[54], fiindcă stăpâniseră ei Ierusalimul. Şi, o! să nu mai fie răutăţile ce au făcut şi aceia[55], căci pă unde au trecut, au stins şi au prăpădit lumea cu feluri de chipuri tâlhăreşti. Dar, cu toate acestea, acelea le-am cetit în istorie, iar ale acestor tâlhari zavergii le-am văzut cu ochii. Şi aceia tot au săvârşit socoteala lor, că în cele du pă urmă au izgonit pe turci de la Ierusalim. Din care înţelegem şi hotărâm că, după toate răutăţile ce au făcut în călătoria lor, încai au săvârşit şi un lucru bun, la care râvna creştinătăţii i-au pornit. Dar aceştia, că, o mască numai purtând, adică că trec pe aici la patria lor, Elada, a o dăzrobi de la turci, iar urmarea le-au fost ca să stingă aceste două ţări din faţa pământului, precum le-au stins şi le-au prăpădit. Că nu la patria lor să treacă să o dăzrobească, precum zicea, ci nici pas spre Dunăre au făcut, iar pre noi ne-au topit[56]. Şi cine? Aleco Ipsilant cu fraţii lui, fiii lui Costandin-vodă Ipsilant, ce au domnit aici, şi ai doamnii Zoii, rumânca noastră, din familia boierilor Văcăreşti[57]. Şi cu mai cine? Cu alte căpetenii greci, cunoscuţi nouă, toţi împărtăşiţi de pâinea românească şi moldovenească. Las adunarea tâlharilor ce să numia ostaşi supt dânşii, că acei mai mulţi du prin patriile lor izgoniţi fiind **<3r.>** pentru răutăţi, au fost năzuit aici spre scăpare, şi noi, cu prostia noastră primindu-i[58], i-am miluit, i-am cercetat la toate amărăciunile streinătăţii şi, ca pă nişte fraţi ai noştri creştini, îmbrăţişându-i, i-am împărtăşit din toate ale patriei noastre. Încă poci zice, că unii din noi, pământenii, hrăpiţi fiind dă mâgliselile streinilor acestora, de multe ori, cu nedreptate, am îmbrâncit pre pământenii noştri din drepturile ce s-ar fi cuvenit lor şi am

împărtăşit pre dânşii. Aceştia dar, miluiţii şi ajutaţii de noi streini, şi cu alţi cetaşi tâlhari de ai lor, supt zisele căpetenii de mai sus, cari[59] au borât ca nişte demoni[60] peste aceste două ţări fără veste şi le-au prăpădit cu totul, precum pre scurt arătai.

Ci să ne întoarcem la şirul mişcărilor lui Tudor şi ale lui Ipsilant.

Tudor cu ceata lui cuprinzând judeţele Craiovii, caimacamul Craiovei (Depaltă, grec de fel) cu toată boierimea du peste Olt au fugit, unii la Sibiu, peste graniţa ţării, alţii dincoace de Olt, spre scăpare[61]. Apoi, trecând şi Tudor Oltul, au apucat drumul drept la Bucureşti, cu o sumă de cetaşi ai lui, iar alţii s-au rupt, de s-au dus către Piteşti şi prin alte părţi. Şi toţi, pe unde călca, rele făcea[62]. Printr-acestea, unii din boieri şi din neguţători începură a să ardica atât du pă afară cât şi din Bucureşti[63], fugind care încotro i să părea că va afla scăpare, alţii ţinură drept drumul, de trecură în Ţara Nemţească, carii, aceştia, mai bine o nemeriră, că au scăpat cu tot al lor. Iar cei ce s-au mai încurcat prin ticăloasa patrie, nădăjduind că doar nu vor cădea în mâinile tâlharilor (căci hrănia mulţi în duhurile lor venire de putere împărătească şi contenire durerilor dăspre tâlharii aceştia), mai toţi s-au jăfuit şi s-au batjocorit de dânşii, că sosiră până pe la Ploieşti şi înaintaşii tâlharilor lui Ipsilant şi după dânşii şi el însuşi, căpetenia lor. Şi apoi, unde să mai fie scăpare de dânşii, căci cuprinseră toate drumurile, toate potecile şi găurile, toţi munţii şi dealurile, toate mănăstirile şi alte locuri pe unde să băjănăriseră lumea, şi nu era alta decât chiu şi vai în toate părţile. Oh, cerule, cum mai puteai răbda? Credeţi-mă, cetitorilor, că să împâclase văzduhul, cât nici soarele parcă nu-şi da razele sale. O spaimă, o groază, un ţipăt, un ramăt în toate părţile, încât ziceai: crapă, pământule, şi ne înghite!

Tudor dar, ţiind drumul Bucureştilor, precum s-au zis, au şi întrat în Bucureşti[64] mai naintea sosirei lui Ipsilant la Ploieşti, unde aflându-să un Sava bimbaşa (ce avea şi boierie, căminar, că slujâse domnilor greci, fiind şi el grec), un hoţoman mare şi acesta, dar ascuns, ca cum ai zice un lup supt piele de oaie, că-i ştiam toţi faptele - acesta, aflându-să, cum zic, atunci, în Bucureşti, adică ca un strejuitor pustiei de toată strejuirea politiie Bucureştilor, cathedra şi capitala ţării, ticăloasa şi de trei ori ticăloasa, în vremea aceea şi mai totdeauna din pricina relei otcârmuiri - acest Sava, zic, s-au arătat cu ceata de tâlhari ce era şi supt dânsul adunaţi, ca adică să nu îngăduiască pă Tudor să între în Bucureşti. Dar Tudor au întrat şi au făcut zapt, dimpreună cu politia, şi otcârmuirea, după care începu norodul a-i şi zice "Domnul Tudor", că şi pusese asupră-şi un semn de stăpânitor, adică fund alb la căciulă, care numai domnilor este orânduiala aici a purta. Nu mai puţin, aşa porunci şi în lăuntru şi afară, ca un stăpânitor, că şi ştia orânduielile ţării[65]. Căci s-au întâmplat de l-am cunoscut, şi cu adevărat avea omul şi duh firesc, şi vorba lui

puţină şi totdeauna pă gânduri; şi când îl frigea cărbunele ce-l avea ascuns în inimă[66], scăpa câte o vorbă desperată asupra tiraniei, dar de unde să-mi plesnească în capu-mi că el hrăneşte în duhul lui aceasta ce văzum. Ştia şi trebile războiului, căci fusese capetenie pandurilor[67] în partea Craiovei, supt comandirii roşi, în răzmiriţa roşilor cu turcii (care s-au început la leat 1806 şi s-au isprăvit prin pacea ce s-au încheiat la Bucureşti în leatul 1812) şi, după vrednicia lui la treaba ostăşească[68], <3 v.> îl făcuseră roşii şi porucic şi-i dideseră şi cavaleria Vladimir[69].

Deci apucă Tudor atunci în Bucureşti şi pă mitropolitul ţării, chir Dionisie, pre carele mult îl dăfăima el prin proclamaţia ce didese afară către norod, pentru luarea Mitropoliei cu bani, dar apoi nu am văzut acum să-i facă nici un rău. Încă găsind în Bucureşti şi pre alţi boieri ce mai rămăseseră salţi, fără familii (că familiile şi le porniseră la Braşov[70]), nu numai nu-i supără, ci încă îi lăsă şi în ticăloasele dregătorii, dar însă, mai trecând puţin, fugiră şi aceştia dimpreună cu mitropolitul. Consolii încă plecaseră, decât numai al Prusiei[71] rămăsese şi pe la celelante consulaturi câte un secretar. Şi aşa ajunse singur Tudor de capul lui poruncitor şi să mută la Cotroceni, în mănăstire, unde făcu şi şanţ împrejur şi alte lucruri de strejuire, iar lumea ce mai rămăsese din cinstiţi scăpătaţi şi[73] din prostime[74], toţi încremeniţi privia acestea, numai ce să mângâia cu nădejdea de sosirea regulatelor oştiri roseşti, ce zvoniseră unii - alţii (mai ales ipsilânteştii) că sosesc.

După acestea[75], Ipsilant la Ploieşti, cu vreo trei mie de tâlhari[76], cete, cete împrăştieţi după jafuri, să zăboviră acolea câteva zile pă mâncare şi beţie. Şi dacă să îmbăta, punea pă lăutari de cânta: "Să tră<ia>scă[77] naş brat şi Aleco Ipsilant"[77 bis]

Oh! Doamne milostive, cine să auză şi să nu jălească pre ticăloasa ţară, pe ce mâini ajunsese şi cum o sfăşia toţi hoţomanii în toate părţile, cum le era voia lor cea tâlhărească. Apoi începu şi el[78] din Ploieşti a porunci[79] ca stăpânitor şi vedeai o batjocură, cu[80] râs şi plâns amestecată, Tudor din <Bu>cureşti[77] şi Ipsilant, cum zic, din Ploieşti poruncind şi întinzând pre bietul, pustiu de norod, ca <pre>[77] o opincă, cum este o vorbă, sau, mai bine să zic, ca nişte lupi pre un dobitoc, când cade în gura l<or>[81]. Aşa aceştia făcea[82]. Şi iar zic, oh! vai! să nu mai fie a<şa>[77] ticăloşie la alt norod.

Iar după puţine zile, Ipsilant cu cetaşii[83] lui începură a vorbi de plecare la <Bu>cureşti[77], dar însă din beţie să răsufla nişte vorbe de la dânşii, ca cum avea sfială să meargă la Bucur<eşti>[77], că zicea ei beţi: "Să plecăm la Bucureşti, ἂν δὲν ἐπανοήσωμεν καμίαν δυστυχίαν εἰς τὸν δρόμον", adică: "d<e>[77] nu cumva vom întâmpina vreo zăticnire la drum". Cu toate acestea au plecat şi, ajungând la Co<lin>tina[77] Ghicâi, în marginea Bucureştilor, stătură acolo. Iar Tudor, cum înţelese de sosirea lor, să duse de

văzu întâi numita oaste a lui Ipsilant, apoi merse de-l întâlni de faţă şi pe dânsul şi, fără de a lungi vorba (că fireşte vorbia prea puţine, precum am zis), îi zise[84]: "Oaste regulată soseşte?" Ipsilant îi răspunse: "Deocamdată nu". Atunci, ticălosul Tudor, cunoscând [85] amăgirea lui [86], iar zise lui Ipsilant cu dăznădăjduire: "Ne-am prăpădit şi noi şi am băgat şi ţara în foc". Şi aşa să întoarse la Cotroceni, amărât şi căit[87].

Cu toate acestea, fiindcă strigarea lui, precum am arătat, era din început asupra tiranilor stăpânitori de aici, care şi era prea întemeiată pre viteazul adevăr, iar nu ardicare asupra Împărăţiei, ca a grecilor, aşa să socoti[88] şi trimise îndată la Hasan-paşa[89] de la Silistra câteva ponturi cuprinzătoare de îndreptarea şi mântuirea ţării dăspre tirania otcărmuirii, arătând acea supunere către Împărăţie pă temeiu de tractate[90], iar dăspre Ipsilant şi ceata lui să dăzghină cu totul. Care simţind Ipsilant, nimic nu mai zăbovi la Colintina, ci plecă la Târgovişte, unde, cum sosi, începu, pe de o parte, a destupa şanţurile şi a face cele spre strejuire, iar pe de alta a jăfui şi a prăpădi tot şi pe acolo. Nu s-au sf<iit>[77] a dăzvăli şi Mitropolia Târgoviştii, ce era învălită cu plumb, zicând că au lipsă de gloanţe ostaşii (le isprăviseră bătându-să cu noi, să vede. O, ticăloşie!), care învălitoare au putut sta atâtea veacuri şi nici turcii, **<4 r.>** nici tătarii n-au îndrăznit asupră de sfântul lăcaş, iar Ipsilant acesta, cu tâlharii lui cei purtători de cruci (căci era mulţi din căpetenii, iar mai ales popii ce-i avea cu ei purta semnul crucii în cap, ca stavroforii aceia ce am arătat că au mai fost în veacurile vechi), cu numele de creştini (Oh! Vai!), deloc nu s-au sfiit a o dăzvăli şi a-şi bate joc de cele sfinte, mai presus decât toţi nelegiuiţii.

Iar paşa al Silistrii, primind trimisele ponturi de către Tudor, măcar că nu da crezământ celor scrise, ci încă bănuia că sânt niscareva ficleşugûri[91], cu toate acestea, fiindcă după dumnezeiasca pronie să aflase a fi acest turc atunci prea milostiv asupra ţării, au început a ispiti mai cu deadinsul rădăcina scularii lui Tudor, şi ce va fi aflat mai cu temei, singur ştie. Iar eu atât am cunoscut, din mişcările lui cele din urmă, că doria de ţară şi, precât îl ierta şi pre dânsul prilejurile turburatei vremi, o apăra dăspre turcii mărginaşi[92], măcar că şi porunci ale Împărăţiei era foarte straşnice, ca nicidecum picior de turc să nu calce în pământul ţării, ferindu-să, precum lumea vorbia[93], a nu să călca tractarile, din care pricină apoi să să aţâţe iarăşi vreo răzmiriţă.

Printr-acestea, Tudor încă sta în Cotroceni, asemenea şi Ipsilant în Târgovişte, iar hoţomanii şi tâlharii lor ardea şi frigea pă unde ajungea.

Eu, până atunci, încă aici în ţară aflându-mă (că mă amăgisem ca şi alţii mulţi, cum am arătat, cum că soseşte armie împărătească, cu care, împreună, şi stăpânire, cum şi alte dăţi s-au făcut[94], şi cu aceasta vor conteni toate tâlhăreştile fapte), m-au întâlnit, după întâmplare, o căpetenie de zavergii din comanda lui Ipsilant, pe care îl cunoşteam şi-i făcusem mai nainte şi

oarecare bine, carele, nu ştiu, pentru binele acela (măcar că atunci să uitaseră toate, căci cel mai mult ajutorat îţi era cel mai mare duşman) sau de Dumnezeu fu luminat, că nu numai nici un rău nu mi-au făcut, ci, mai vârtos, el m-au izbăvit şi din mâinile altor zavergii şi mi-au dat şi drumu de am trecut la Braşov, cu prea puţină pagubă a mea şi a altor băjănari ce era cu mine. (O! Dumnezeule, minunat eşti!) Acesta dar, la întrebarea ce-i făcui, ca să aflu de la dânsul cevaşi de ale întunecoasei întâmplări aceştia, îmi răspunse cu scurte cuvinte, că de nu vor păşi turcii hotarul, să calce ţara, toate mişcările lor rămân zadarnice, că oştiri regulate, fără pricină nu vin[95] şi că amar şi de dânşii, că s-au amăgit[96].

Cuvintele acestea însemna[97] tot aceea ce lumea zicea, că adică ieşirea lui Ipsilant în ţările acestea, cu aşa tâlhărie, au fost numai şi numai pentru a ajuta apustasia grecilor, ca să înşele adică pă turci a veni asupra lui, ca să să împuţineze puterea lor dăspre greci[98]; că într-aceeaşi vreme să ivise şi rebelia grecilor[99], şi ca deodată să-l ameţească pe turc, grecii pă de o parte acolo, şi zavergii de supt Ipsilant, cu amăgiţii români de supt Tudor[100] de altă parte, aici. Dar norocire la români, să însămnează că ei n-au strigat[101] asupra Împărăţăei ca grecii, ci asupra stăpânitorilor de aici, pentru asupririle ce li să făcea de dânşii[102], împărăteştilor legături şi porunci, cum s-au mai zis. Şi cu aceasta s-au lecuit ţara, de n-au căzut în primejdii de robie şi sabie, căci şi ce era **<4 v.>** să facă un Tudor asupră de o împărăţie[103]? Sau chear de ar fi şi putut face[104], precum făcea domnii în vremile de mai nainte, dar n-au avut acele cuvinte şi dreptăţi ale acelora, căci Poarta nu călca acum nici o dreptate a ţării, precum făcea atunci, într-acele vremi, ci toate pravilile şi privileghiurile românilor să păzea dăspre dânsa, iar prăpădenia ce să urma aici curgea mai mult[105] de la domnie, că lua, pentru una, zece şi jăcmănea şi prăpadea tot.

De aceea şi Tudor, cu drept cuvânt şi-au întins strigarea nu asupra Împărăţiei, ci asupra domniei[106]. Iar grecii, ca unii[107] ce era cu totul căzuţi[108] în robia turcului, au căutat, să vede, de mare nevoie, drept asupra lui să ardice cap. De aceea şi Poarta[109] într-un fel s-au purtat asupra lor, adică cu pedeapsă, ca asupră de adevăraţi apostaţi împotrivă de Împărăţie, şi într-alt fel asupra ţărilor acestora, adică cu iconomie, ca asupra de[110] norod asuprit întru adevăr de domni la dreptăţile cele întărite chear de dânsa[111], precum şi Tudor au strigat.

Şi să ne întoarcem iar la şirul istoriei[112]. După ce, cu acele vorbe şi cu acele mijloace ale acei[113] căpetenii de zavergii, scăpai din mâinile celorlanţi zavergii şi trecui în Transilvania, în stăpânirea neamţului, unde era mulţimea celui mai de frunte norod din aceste două ţări, Românească şi Moldova, fugit spre scăpare[114] de focul ce ardea într-însele[115]. Acolo înţelesei că împăratul

turcesc, pe de o parte foarte întărind poruncile lui către paşii du pă marginea Dunării, a să feri de călcarea hotarălor şi întrarea într-aceste ţări, pe de altă parte au scris împăratului Alexandru al Rosiei, întrebându-l pentru Ipsilant (fiindcă ieşise din Rosia[116], precum am arătat înapoi), cum au călcat aceste ţări de la pradă şi le jăfuieşte? Şi au primit răspuns, că nu-l cunoaşte acum de ghenărar al său, ci de[117] apostat şi tâlhar <5 r.> şi că Poarta, ca o datoare a ocroti aceste ţări, să trimiţă putere asupra lui, a-l zdrobi[118] dimpreună cu cetaşii lui.

Aşadar, Poarta[119], pe la jumătate de luna lui mai, tot al leatului 1821, adică după trei luni şi mai bine de la începerea rebeliei, auzirăm că au băgat aici în Ţara Românească oştiri turceşti[120], două trupuri, unul de la Silistra, pe la Călăraşi[121], cu căpetenie Chehaia-bei al Hasan paşii de la Silistra[122], ce-l făcuse Poarta atunci şi serasher al Dunării (care Chehaia era om foarte straşnic şi ostaş ales, precum isprăvile lui în urmă l-au adeverit[123]), apucând drept drumul Bucureştilor, şi altul de la Vidin, pe la Calafat, în judeţele de peste Olt, supt comanda silihtarului al lui Deviş paşii de la Vidin[124] (care şi acest silihtar iar era om vrednic şi cu dăstoinice măsuri, precum şi pre dânsul urmările l-au mărturisit), apucând drept către Craiova. Toată suma oştirii dintr-aceste două trupuri să aduna, precum să auzia, ca la douăsprezece mii, supt căpetenii numiţi de mai sus, carii era porunciţi întâi, când au trecut Dunărea, să lucreze cu răutate şi asupra ţării. Apoi i-au sosit după urmă altă poruncă, ca numai pre apostaţi să pedepsească, iar norodului celui ticnit să nu-i facă cea mai mică supărare. Ba încă şi din rebeliştii câţi vor lepăda armele iar să fie iertaţi.

Cu asemenea orânduială, s-au trimis un trup de oaste şi în Moldova.

Deci, de aici înainte, alte spaime şi groaze. Şi printr-acestea vedeam lucrându-să şi minuni (O! adânci sunt judecăţile tale, Doamne, şi mari îţi sunt isprăvile), că aceşti turci ce întrară în ţările acestea ca nişte lei, fără nădejde foarte să îmblânziră, căci Chehaia-bei de la Silistra, viind cu trupul său de oaste până la satul Cătel, aproape de Bucureşti, Tudor nu aşteaptă mai mult, ca să facă vreo împotrivire, ci plecând cu oltenii şi ceilaltă adunătură ce mai era în preajmă-i, să duse [125] spre Piteşti[126]. Iar din Bucureşti ieşiră întru întâmpinarea turcilor vechili dăspre norod, însă dvornicul Mihalache Manul[127] (grec ţarigrădean de fel, dar de tânăr venit aici şi căsătorit cu românca Văcărească [128], soră cu doamna Zoi a lui Costandin-vodă Ipsilant, tata al acestui Aleco Ipsilant, căpetenia zavergiilor [129]) i Ianache Bălţăreţul[130], parte neguţătorească, însă om de frunte şi cinstit, şi alţii mulţi din câţi mai rămăseseră aici, parte bisericească şi mirenească[131], ieşiră de-i încredinţară că rebeliştii români şi zavergii ce mai era prin Bucureşti, toţi, cu căpeteniile lor au fugit şi norodul este supus Împărăţiei, ca şi mai nainte, mai adăugându-le că ei, cu viaţa lor, sânt răspunzători de să va arunca o puşcă măcar asupră-le,

de norod[132]. Merseră împreună cu numiţii vechili ai norodului[133] şi consulu prusienesc i cu secretarul aghenţiei şi un...[134] de la consulatul rosesc. Şi aşa din celea şi din cestea, încredinţându-să Chehaia-bei, comandirul turcilor[135], plecă cu ostaşii săi <5 v.> şi cu numiţii vechili ai norodului, de întrară cu toţii în Bucureşti. Şi feri Dumnezeu de nu să făcu cea mai mică firoseală ticnitului norod, iar pre zavergii, unde îi găsea, îi pedepsea după vina lor. Dăspre cele trebuincioase turcilor şi cailor lor, să găsea, mai ales că aduseseră şi cu dânşii mulţime de zaherea.

Deci începu Chehaia-bei a stăpâni după pravilile şi obiceiurile ţării, nici una zmintind, nici de la dânsul adăugând, ci ferindu-să ca de foc de privileghiurile şi legile ţării a nu să atinge, ştiind că toată strigarea lui Tudor dăspre partea ţării aceasta au fost, adică pentru zminteala ce făcea tiranii stăpânitori dreptăţilor celor întărite de Poartă şi cunoscute şi la alte curţi. Dar nu poci zice iarăşi că la o acest fel de amestecată şi turburată vreme nu s-au întâmplat şi[136] răutăţi, însă, pe lângă cele ce ne îngrozia mai nainte că vor să facă turcii rele, nici la o sută una n-au făcut asupra nevinovatului norod. Încă pre mulţi necăjâţi îi mângâia şi la multe văduve şi obraze scăpătate făcuseră. Şi aşa era o mare minune de atâta îmblânzire a lor, iar îmbilşugarea ce era întru toate, aceasta în vremea aceea plutind pă deasupra, nu puţin mângâia toată obştea[137].

Silihtarul iarăşi cu trupul său de oştiri viind la Craiova, făcu zapt partea aceea, a celor cinci judeţe, mai toată, dar acolo, fiindcă unii din pandurii olteni s-au cam împotrivit turcilor, s-au întâmplat şi oarecare vărsare de sânge până s-au râsipit. Apoi stăpânia şi acela acolo tot cu asemenea chip ca şi Chehaia- bei aici, că să găsiseră din boierii pământeni[138], şi acolo ca şi aici, de apucaseră trebile ţării şi le învârtia ei precum ierta vremea, iar turcii numai cât cerea de la dânşii ce le trebuia, iar mai mult nu să întindea, precum am mai zis.

Printr-acestea, Tudor fiindcă să trăsese cu ai lui la Goleşti, în poalele dealului Muşcelului, aproape de Piteşti, sta acolo în casele şi curt<ea>[77] boierească. Mulţi zicea că el, după ce au văzut că oştiri regulate roseşti[139] nu vin şi pre Ipsilant tâlhăreşte purtându-să (carele încă la Târgovişte era şi până atunci), s-ar fi ajuns cu turcii, ca ei, pă de o parte, şi el, pă de alta, să-l lovească[140] şi cu toată ceata tâlharilor lui să-l pedepsească, care înţelegând Ipsilant, au făcut mijloc prin chear tainicii lui, ce-i[141] avea în preajma lui Tudor[142], de l-au dat noaptea fără de veste în mâinile celor trimişi de dânsul[143], şi, ducându-l la Târgovişte[144], au poruncit îndată de l-au omorât, iar ceata lui[145], văzându-să fără căpetenie, s-au râsipit care încotro au văzut cu ochii. De care pierdere a lui Tudor auzind turcii, tocmai atunci s-au încredinţat (precum iar mulţi vorbia) cum că el ori din început n-au avut amestec în croielile lui Ipsilant, sau că şi de s-au fost amăgit în vreun chip, dar pă urmă văzând[146] cum

că[147] pradă numai şi stinge ţările, l-au hotărât de un curat tâlhar şi cu adevăra s-au fost întors cu dânşii (cu turcii adică), ca să-l prăpădească[148].

<6 r.> Acestea şi altele multe vorbia lumea, iar adevărul curat, cum va fi fost, nu-l ştim. Atâta ştim că pă Tudor l-au omorât Ipsilant cu ficleşug din care poate pricepe fieşcine că n-au fost amândoi într-un cuget[149]. Chipzuia unii iarăşi, că ori pentru ce va fi fost pierderea lui[150], însă nouă românilor au folosit la cea mai de temei pricină ce s-au mai zis[151], ca ne-au scos din bănuiala turcilor, ce avea întâi asupră-ne că am ardicat cap asupra Împărăţiei[152], care putea să ne aducă prăpădenia cea mai după urmă[153], iar cu uciderea lui[154] ne-am mântuit şi ni s-au întărit[155] ale noastre privileghiuri, încă şi cu întoarcerea domniei de la greci iar la pământeni, precum din vechime au fost[156], că zicea şi chear turcii cum că de ar fi fost rumânii cu grecii una asupra Împărăţiei, n-ar fi omorât Ipsilant, căpetenia grecilor, pre Tudor, căpetenia românilor.

Deci Chehaia-bei, nezăbovindu-să la Bucureşti, au plecat cu din oştiri la Târgovişte, asupra lui Ipsilant, iar Ipsilant nu l-au aşteptat, ci, întorcând spinarea, au apucat munţii cu toţi[157] tâlharii lui, plini de jaful ce făcuse bietelor ţări, şi, din loc în loc umblând, au trecut Oltul spre partea Râmnecului din Vâlcea, de care aflând sili<h>tarul de la Craiova, n-au zăbovit şi el a merge asupra lor şi lovindu-i la Drăgăşani, ca în clipă fuseră biruiţi ipsilânteştii, iar ceata mavroforilor (purtători de negre, că negru l<e-a>[158] fost şi sfârşitul) rămânând în mâinile turcilor, părăsiţi de tovarăşii lor, mai toţi[159] au pierit.

Apoi, nici Ipsilant n-au mai aşte<ptat>[158], apucând drumul drept la graniţa neamţului, la Turnul-Roşu, acolo fu primit de nemţi cu fraţii lui amândoi, cu alte câteva căpetenii mai alese, iar ceilanţi cetaşi tâlhari ai lui rămânând răspândiţi p<rin>[158] găurile munţilor ţării, îi gonia turcii şi unde-i prindea îi jărtfia ca pre nişte dobitoace, mai vârtos f<iind>[158] plini de jafuri, precum am zis: bani, scule şi altele, să ducea turcii orbi preste dânşii şi le fu jaful mai mare pieire, pentru că şi românii îi vâna prin munţi şi ca pre porci îi ucidea cu ciomegile şi lua ce găsia la dânşii.

Încă şi altă întâmplare fu, care o poci zice şi minune, cu pedeapsă dumnezeiască asupra <lor>[158], că să urma acestea prin luna lui iunie, în toiul verii, şi la munţi, pre unde fugea ei[160], ploua ploi reci, mai ca niciodată, lapoviţe, piatră, ninsoare, necontenite urgii[161].

Şi acest f<el>[158] văzurăm că li să măsură faptele, cele tâlhăreşti, cu îndoită măsură de ceia ce au măsurat ei nouă, prăpădindu-să ca vai de ei, cu totul. Iar puţinii ce au putut scăpa pre poteci ascunse, prin păduri oarbe[162], s-au stricurat iar peste hotar, în Ţara Neamţului (unde vindea sculele noastre la pământenii de acolo, de faţă, şi le cheltuia[163]), din carii am şi văzut cu ochii

miei, goli, sfâşieţi, plini de toată ticăloşia, huliţi şi arătaţi cu degetul de toţi, şi unii cunoscuţi fiindu-mi (că-i vă<zu>sem[158] băgaţi prin slujbele ţării[164]) singuri îmi povestia acestea şi alte multe rele ce căzuse preste dânşii, mărturisindu-le şi însuşi că le-au fost plată d<e la>[158] Dumnezeu pentru faptele lor, măcar de şi arunca vina tot asupra lui Ipsilant şi a altor căpetenii, zicând că aceia i-au povăţuit şi i-au purtat aşa. Însă noi acelea nu le ştim în adevăr cum vor f<i fost>[158], iar ce am văzut cu ochii ştim şi le mărturisim[165].

Aşa, dar, fu până aici isprăv<ile>[158] rebel<iii>[158] **<6 v.>** lui Tudor slugeru Vladimirescul şi ale zaverii[166] lui Aleco Ipsilant, feciorul lui Costandin-vodă Ipsilant[167], pre scurt le scrisei, pentru ţinere în minte[168].

Iar după acestea rămaseră ţările amândouă, Moldova şi Ţara Românească, în stăpânirea turcilor, căci şi la Moldova curăţiseră turcii pre apostaţii ce apucaseră într-acolo prin munţi, şi prea puţini, ce scăpaseră, trecuseră Prutul[169], în stăpânirea rusească, şi aşa vedeai în Bucureşti ca cum domnia Chehaia-bei, în Craiova, Silihtar-aga şi la Iaşi, Cuciuc Ahmet.

Lumea însă trăia speriată şi îngrijată foarte, neştiind sfârşiturile, căci turcii (nu zic căpeteniile) prăsăra vorbe că ei au trecut Dunărea pre făgăduieli de robie, foc şi jăcman, apoi t<u>r<cii>[170] ieşiţi la Colintina, cu ordia cei mai mulţi, trimise Dumnezeu o furtună cu <piatră înfricoşată de făcu o prăpă>denie nepomenită, case surpând, turle de beserici aruncându-le departe, ca nişte <şindrile> şi alte prăpădenii făcând, carea luă şi corturile din ordie de le <aruncă în silişte>... <speriară turcii, cât se ruga> ... <se închina lui Dumnezeu a o potoli. După ce se mai potoli>, ieşi şi o vorbă de la ei, că ni ar <fi aruncat în foc o icoană a Maichii Precistii> ... <şi se îmblânziră foarte. Şi aceasta s-au întâmplat la...>[171].

Apoi, numitele căpetenii turci deteră în ştire boierilor pământeni ce era fugiţi preste hotară, în ţări streine, ca să vie la casele lor fieşcare şi vor avea ticnă şi pace, diu carii au şi venit[172], mai înainte, banul Barbul Văcărescul, boier bătrân, cinstit, om bun şi cu frica lui Dumnezeu[173], căruia îndată i s-au dat Vistieria, şi chivernisia ţara cum mai bine să putea după vreme, îndăstul că turcii la nimic nu să abătea din caidurile şi obiceiurile ţării.

Aici să povestim şi întâmplarea bimbaşii Savii[174], pentru carele am arătat înapoi că era un lup supt [175] piele de oaie, ori un taler cu două feţe, sau[176] (precum turcii l-au numit) un câine ce-şi mişca coada[177] la mulţi. Acesta, la întrarea lui Chehaia-bei în Bucureşti, fiindcă să afla şi el atunci în Bucureşti[178], au fugit tot asupra muntelui cu o sumă de hoţomani ce mai era şi supt ascultarea lui[179] şi să purta iar cu două feţe, după firescul lui narav, adică: când cu apostaţii ipsilânteşti să unia asupra turcilor, când da făgăduieli turcilor asupra apostaţilor. Care văzând Chehaia-bei şi înştiinţând urmarea lui la[180] Silistra Valesî, i-au fost venit ferman tainic ca să-l piarză cu toţi cetaşii lui.

Aşadar, Chehaia-bei, gonind iepurile cu carul (precum este o pildă, după care obicinuiesc turcii de nu să grăbesc la acest fel de trebi şi nemeresc mai de multe ori scoposul lor), au adus pre Sava cu toţi oamenii lui la Bucureşti, prin făgăduieli amăgitoare, crezându-le el ca adevărate. Că aşa cad în curse ficlenii totdeauna şi să prăpădesc.

Deci, după sosirea banului Barbul în Bucureşti, a doua zi fiind hotărâtă zi de pierderea Savii cu ceata lui[181], au trimis Chehaia-bei de l-au pohtit, dimpreună cu un delibaşa Dumitru şi cu un Ghenci-aga, tot tacâm de al Savii, carii şi aceştia era hotărâţi de pierzare[182] dimpreună cu Sava. Şi ei mergând cu puţini oameni, fără de grijă, i-au primit Chehaia-bei cu cinste, le-au vorbit câteva vorbe amăgitoare, iar pe de altă parte, afară, în sala casii (casa aceasta este acum a logofătului Ştefan Belu[183], iar mai înainte era a vestitului ban Ianache Văcărescul)[184] fiind toate puse la cale. Când s-au sculat ei cu ziua-bună, de au ieşit pe uşă în sală, <7 r.> îndată cei orânduiţi de Chehaia-bei au dat cu pistoale într-înşii şi căzură câte trei morţi cu răcnet mare, urlând sala tocmai ca de un tunet. Apoi, năvăliră turcii, după tainica poruncă ce avea, pe la casele la care era conăciţi oamenii Savii, şi începură a-i tăia şi a-i împuşca, iar câţi scăpa de la un loc dând năvală la alt loc spre mântuire, îi întâmpina alţi gonaci turci de-i omora, că să răspândiseră turcii în toată politia, de nu rămânea cel mai ascuns loc necercetat[185], fiindcă le da Chehaia-bei bacşiş câte o mahmudia pentru un cap de arnăut din tacâmul Savii[186]. Şi aşa prea puţini ce vor fi putut să scape, prin schimbare de porturi streine, s-au stricurat[187] iar peste hotară, în ţări streine.

Dar însă într-această fierbere au perit şi câţiva nevinovaţi, căci turcii, ca să ia mahmudăiaua bacşiş, ponosluia şi pre căte un ticălos[188], zicând că este om al Savii şi ca o nimica îl jartfi<a>[170]. De care înştiinţându-să Chehaia-bei, dete apoi straşnică poruncă a conteni să mai omoare, ci pre câ<ţi>[170] vor mai găsi să-i aducă vii.

Şi acest fel fu şi sfârşitul bimpaşii Savii cu cetaşii lui, curăţându-să pământul şi de ace<astă>[170] vulpe ficleană. Da, o! să nu mai fie aşa spaimă şi groază, că norodul politiei neştiind atunci pricina, socotea că este pornirea asupră-i. Şi ce poci scrie cu condeiul toate cu amăruntul[189], mulţi au mur<it>[170] atunci de frică[190], alţii au rămas zmintiţi[191], alţii în feluri au pătimit, iar banul Văcărescul şi cu ceilanţi boieri, fiindcă abia o zi trecuse de când sosiseră de la Braşov, precum am arătat[192], poate socoti <fie>care[170] ce groază au pătimit până i s-au dat de ştire, atât dumnealui cât şi tuturor lăcuitorilor[193] politiei, ca să nu aibă nim<eni>[170] nici o temere, căci toată lucrarea au fost asupra Savii şi a oamenilor lui. Şi aşa apoi s-au astâmpărat fieşcare <la>[170] casa sa. Iar câţiva din arnăuţii aceştia închizându-să în biserica ce să zice a Oltenilor, unde mergând turcii c<u>[170] zaporojanii să-i scoată (că venise cu Chehaia-bei şi un

Coşoveiu cu o sumă de zaporajani, din cei ce lăc<uiesc>[170] în pământul turcesc, între Marea Neagră şi între Dunăre)[194], s-au făcut mare omor, căci dăznădăjduiţi fiind arnăuţii, arunca f<o>curi[170] din beserică afară, în carne, şi topia pă turcii, iar mai vârtos pă zaporojani, pentru căci ei da m<ai>[170] mult năvală, gândind cu beţia lor că vor surpa beserica cu spinarea. Apoi, văzând Chehaia-b<ei>[170] că nu să dau arnăuţii vii cu nici un chip, au poruncit de au dat cu tunurile în beserică şi aprinz<ându-să>[170], au ieşit arnăuţii cu sabiile în mâini, şi mai omorând câţi au putut, au pierit în sfârşit şi ei, putem zice voiniceşte, pentru că vii de s-ar fi dat, cine ştie dar de putea avea scăpare[195].

Însemnăm şi vremea când s-au întâmplat această primejdie cu omorârea Savei şi a tacâmului s<ău>[170] de hoţomanii, că au fost în postul Sântă Măriei, tot în anul 1821, când s-au început rebelia în ţa<ră>[170].

Deci banul Barbul Văcărescul, cum am zis, puind trebile Vistieriei la orânduială[196], începu a căuta treaba ţării, precum ierta vremea, cu toată volnicia şi puterea, luându-l şi Cheha<ia>-bei la mult nazaru, pentru fireasca dumisale bunătate şi blândeţe, că omul acesta, precât l-am cuno<scut>[170] şi însumi, nu crez vreodânăoară să fi făcut rău, decât poate din amăgire şi greşeală, că totdeauna oamenii buni lesne să înşală, judecând pre toţi după inima lor. Apoi, după pilda numi<tului>[170] boier batrân, ma<i>[170] luând îndrăzneală şi alţi boieri, şi mai mari şi mai mici, cum şi din neguţători, rânduri, rânduri ieşia<u>[170] <7v.> în patrie, între care boieri ieşi mai târziu şi banul Grigorie Ghica sin banului Dimitrie Ghica (aceluia vestitul întru bunătăţi, fratele lui Grigore-vodă Ghica, ce au domnit şi aici şi la Moldova), de fel din Ţara Arnăuţească, dar de mulţi ani neamul lor, cu întâmplările care le spune istoria, suindu-să la trepte înalte în slujba Porţii Turceşti, au izbutit şi la domnie[197], întâi în Moldova, apoi şi aici. Şi numitul banul Dimitrie Ghica, fiind fost venit aici[198], în Ţara Românească mai înainte, s-au şi căsătorit după soţie româncă, din familia boierilor Văcăreşti, cu care născând mulţi fii şi fete (şi pre acest Grigorie), s-au mărit familia Ghiculeştilor foarte şi s-au făcut pământeni aici, cu chipul acesta ce arătai.

Deci, cum sosi şi numitul ban Grigorie Ghica de la Braşov, i să dete dregătoria Spătăriei cei mari[199], cum şi alţi[200] boieri la alte drăgătorii ale ţării aşăzându-să, căuta toţi trebile, după vreme[201], însă tot după ogodul pravililor şi obiceiurilor ţării[202]. Şi mergea lucrul aşa, turburat şi amestecat, iar eu tot în Transilvania, până în vremea aceia aflându-mă, şăzător la un sat, mergeam adeseori la Braşov pentru trebuinţele mele. Acolo[203], mi să umplea ochii de vederi triste şi de auziri întunecoase, că vedeam pre boierii ţării ce mai era acolo, şi mai mari şi mai mici, şi pre ceilanţi băjănari ai noştri în feluri de chipuri supăraţi: unii dăfăimaţi de pământeni; alţii în lipsă de cheltuială (Aici vedeam iar minune, că pă mulţi cunoşteam, cum că şi chear în ţară era lipsiţi

<şi>[170] cu t<oate acestea trăia şi>[170] acolo <cu luminatu Dumnezeu>[170]...); alţii vânzându-şi ale lor pă nimic, ca să să înlesnească la trebuinţe; alţii jăluindu-să de prăpădeniile lucrurilor lor din ţară; alţii iar că ar ieşi, zicea<u>, în ţară, dar n-au să plătească chiriile caselor[204] (care era prea scumpe, că de nevoie dam ce ne cerea, şi pământenii încă văzându-ne strămtoraţi, ne cerea cât nu să cădea, fără de mustrare de cuget); alţii, că să tem să iasă, că încă văd lucrurile amestecate; şi alţii carii era mai mult adăpaţi de minciunile greceşti şi a altor duhuri care nu pohtesc pacea (căci lupii pă vremi turburate pot mai lesne a-şi umplea largul lor maţ din munca altora)[205], tot cu nădejdea răzmiriţii[206] trăia.

Şi ce nădăjduia dintr-aceasta, nu ştiu[207]. O! Ce nebunie, să mergem la beserică şi să auzim glăsuindu-să rugăciuni tot pentru pace şi apoi să pohtim răzmiriţă! Şi care alta mai mare rătăcire decât aceasta?

Cu acestea dar, petrecând iarna acolo, veni ştire, către Paşti, în leatul 1822[208], că să cheamă cu poruncă, la Ţarigrad, din boieri, atât de la Moldova, cât şi de la Ţara Românească; şi după poruncă şi plecară de la Bucureşti şapte, anume: numiţii de mai sus banii amândoi, adică Grigore Ghica şi Barbul Văcărescul, i dvornicul Nicolaie Golescu, i spătar Scarlat Mihălescul, i vornicul Iancul Cocorăscul, i aga Mihai Filipescul, şi aga Filip Lenj, şi de la[209] Iaşi <8 r.> alţi aţâţea, carii trecând la Silistra, precum era porunciţi, şi întâlnind pre Silistra Valesî[210] (de carele am mai aratat că mult trăgea cu ţările acestea), i-au primit cu cinste, le-au vorbit cuvinte blajine, dar însă boierii ducea mare grijă, neştiind sfârşiturile[211]. La Silistra nezăbovindu-să, plecară cu...[212], omul împărătesc ce era trimis într-adins ca să le fie povaţă şi paznic la drum. Şi aşa, cu tot răpaosul, mergând din conac în conac, ajunseră la Ţarigrad, unde iar li să dete conace cu toate cele trebuincioase de la Împărăţie, numai atât că slobozi nu era a să preumbla[213]. Şi, ca să scurtez vorba, după puţine zile li să zise ca să-şi aleagă dintre dânşii domni, şi-şi şi aleseră, moldovenii pă vornicul Ioan Sturzea, iar românii pă banul Grigorie Ghica, şi după a lor alegere îi şi întări împăratul. O! mare eşti, Doamne, şi minunate sânt isprăvile tale! Cu ce inimă şi grijă (până şi de pierdere de cap) să duseră aceşti boieri la Ţarigrad, şi cu ce bucurie să întoarseră; că după puţine zile şi plecară din Ţarigrad (las cele în feluri de chipuri ispitiri[214] ale lor de acolo, că sânt multe, căci Împărăţia, ca o împărăţie, trebuie să afle temeie şi aşa să orânduiască domni ţărilor)[215]. Şi iar din conac în conac, încă cu mai mare cinste decât când s-au dus, îi aduse omul împărătesc, ce iarăşi era orânduit de la Împărăţie într-adins, drept la Silistra, unde fiind trimise mai dinainte şi semnele de domnie de la împăratul, la pomenitul[216] Silistra Valesî, le primiră domnii amândoi de la dânsul[217] (că la Ţarigrad, după turburarea ce era, nu ierta vremea a să face domnilor acestor ţări cinstile acelea după vechiul legiuit obicei, din pricina bănuielii turcilor asupra creştinilor, că adică toţi gheaurii

(cum ne zic ei)[218] s-au ardicat asupra lor a le surpa Împărăţia, că unde să putea atunci a să da în cunoştinţa obştii turceşti cum că numai grecii era porniţi cu duhul acela, iar românii numai asupra relei otcârmuiri de aici?)

Şi aşa îi trimise paşa pe la casele unde era conăciţi, cu alaiuri frumoase şi cu dăstulă cinste, precât ierta vremea şi acolea atunci.

Atunci veni şi la Braşov **<18 v.>**, la mitropolitul Dionisie al ţării i la[219] boieri şi la toată obştea ce mai era acolo, carte domnească a domnului ţării, Grigorie Ghica, prin care îi înştiinţa de mila ce au arătat Împărăţia, trimiţându-le împreună şi copie după chiar fermanul împărătesc de domnia măriii-sale, care, când s-au cetit înaintea mitropolitului[220], unde era şi toată boierimea ce mai era acolo şi alţii mulţi adunaţi, m-am aflat şi eu faţă, şi cuprindea fermanul: "că după toată cercetarea ce au făcut Împărăţia, dovedindu-să ţara nevinovată în pricina revuluţiei, i să orânduieşte domn, încă şi pământean, iar pă greci are să-i pedepsească ca pă nişte apostaţi asupra Împărăţiei". Şi fu acest ferman (care şi trebuie păstrat) senet românilor pentru nevinovăţirea lor, de vreme ce insuşi Împărăţia dete această mărturie în scris. De acii îndată să începură felurimi de vorbe între boierime, că unii cu totul nu să mulţămiră, nici de domnie, nici de domn, căci avea fumuri streine în cap şi nădăjduia altele, iar alţii, carii[221] era partea cea mai ticnită, deteră răspuns domnului după orânduială, că s-au bucurat de mila Împărăţiei şi de domnia măriii-sale şi celelalte...[222] Iar obştii băjănarilor ce mai era acolo, fiindcă nu avea alt în capetele lor decât aştepta ceasuri de întoarcere în patrie, pre care, cu vestirea domniei, le câştigară negreşit (mai vârtos că şi[223] oştirile trecuseră Dunărea şi venise, cu domnii, turci mai puţini, spre strejuirea ţării, ca în chip de beşlii), începură cu nespusă bucurie a să găti de plecare.

O! să fi văzut aici pă cei ce avea pricini de nu putea să iasă în patrie, cum zavistuia pă cei ce era gata[224] de ieşire, că cu feluri de vorbe amăgitoare umbla să-i poprească. Şi ştiu că mulţi să şi zăticnea după amăgirile acelora, dar în sfârşit, cei limpezi[225] ieşia[226] rânduri, rânduri şi despre turci nu avea cea mai mică supărare.

Iar după ce de la Silistra plecând domnii amândoi la ţările lor, sosi şi domnul nostru la scaunul său, în Bucureşti, în luna septemvrie, tot a leatului 1822, întrând cu alai domnesc[227], precum este obiceiul, şi cu toată frumuseţea slavei aceia, ca de un împărat întocmai[228] (căci domnii ţărilor acestora, după semnele ce au, mai ales arcul cu săgeata şi tulba cu săgeţile, nu să deosebesc de monarhi, adică de împăraţii cei însuşi stăpânitori). Aşa, iar viind ştire băjănarilor în Transilvania şi de sosirea în scaun a domnului, şi mai mult luară îndrăzneală de ieşire în patrie.

Asemenea să urma acestea toate şi la Moldova. Nu lipsiră dar domnii a scri cărţi **<9 r.>** băjanarilor boieri du peste hotară şi tuturor de obşte, ca să

lapede fieşcare deşartele socoteli[229] şi să-şi vie la casele şi pământurile lor.

Dar dintr-înşii, unii tot să îndoia, ori pentru vreo întinăciune sau pentru minciunile ce fierbea (că şi pământenii de acolo multe scornia, fiindcă le-ar fi pohtit inima să ne mai zăbovim acolo pentru alişverişul ce-l avea de la noi), iar alţii ascultând povăţuirea domnilor ieşia necurmat în patriile lor, cu carii şi eu, către toamnă, tot într-acest leat 1822, plecând singur numai cu a mea familie, fără de altă tovărăşie, decât cu îngerul păcii, şi sosind în Predeal, pre schela Timişului, unde să hotăraşte Ţara Românească cu stăpânirea neamţului, am rămas în noaptea aceia acolo şi dimineaţa, privind răsărirea soarelui, că cade drept în pieptul munţilor[230] aceştii ţări, înţelesei osebirea dăspre îmbunătăţiri ale acestui pământ de pământul vecin al Transilvaniei, căci pământul acela[231] căzând în dosul munţilor acestora, ce să numesc Carpathi, să mai răceşte şi să mai şi sălbăticeşte, iar pământul ţării noastre, cu faţa munţilor noştri căzând cu totul către răsăritul soarelui, este mai cald şi mai hrănitor la toate. Care şi mai bine cunoscui atunci, din lucruri pipăite, că văzui acolea, îndată ce păşii hotaru, toate mai ieftine, iar mai ales hrana pentru dobitoace slobodă şi dăstulă (măcar deşi era drumul acesta atunci ca un zbor, de mulţimea călătorilor), de care în ţara vecină[232] strâmtoraţi petreceam.

Aşadar,[233] cum zic, înţelegând acii[234] bunătatea pământului patriei mele, am mulţămit lui Dumnezeu milostivul, cu lacrămi, că m-au învrednicit de l-am mai câştigat.

Din Predeal plecând, întâmpinai pe drum beşlii turci trimişi pentru paza băjănarilor pă drum, că tot să cam auzia de oameni răi[235]. Sosind la Câmpina şi mai întâlnind din prieteni, ne bucuram unii de alţii că ne-am mai văzut sănătoşi. De acolea, la Ploieşti sosind, m-am mai zăbovit acii până au sosit vremea culesului viilor şi m-am dus la deal, de me-am cules viile, în care curs de vreme întâmplându-mi-să de am văzut nişte fapte ale unor turci[236], abătuţi din poruncile ce era date[237], tot silnice şi vrăjmaşă asupră-ne[238], mi s-au turburat inima foarte şi am zis întru sine-mi, că nu este cu putinţă a nu cădea degrab şi preste aceştia îndoită răsplătire dumnezeiască, precum şi asupra zavergiilor. Şi dintr-aceste triste vederi şi din povestiri multe, pline de jale, ale celor rămaşi aici, fraţi patrioţi, în vremea revuluţiei, carii priviseră toate cu ochii, cum şi din chear sâmţitoare alte semne ce vedeam şi eu, că încă aburea sângele ce să vărsase; dintr-acestea, zic, îmi venia de multe ori căire ascunsă, căci ieşisem în biata patrie. Apoi, dându-mă în purtarea de grijă a dumnezeieştii pronii, către sfârşitul lunii lui octomvrie am plecat de la vii şi am venit drept acasă-mi, în <9 v.> Bucureşti, unde găsindu-mi oamenii casii, rudele şi prietenii sănătoşi, ne bucurarăm bucurie mare, căci groaznicile primejdii ce le petrecurăm[239] ne aduseseră la dăznădăjduire[240] că ne vom mai putea vedea. Şi aşa mai ales, adică şi cu domn în scaun, cu linişte şi cu toată

slobozenia (afară din cele ce arătai înapoi răutăţi ale citacilor turci, care tot să cam întâmpla împotriva voinţei stăpâneşti, şi pentru care straşnic îi pedepsea stăpânirea îndată), care bunătate nu judec a fi alta, decât singură mila lui Dumnezeu asupra norodului acestuia rătăcitul şi de toţi jăfuitul şi batjocoritul, ca să înţeleagă neamurile că cu noi este Dumnezeu şi cu noi lucrează minunile, ca odinioară cu jâdovii.

"Rebelie în ţară
Zavera altă pară,
Amândouă cumplite
N-aduseră ispite.

5 Turcii pre amândouă,
Cu altele mai nouă
Vrând să le potolească
Cerul ne izbăvească" [241].

După acestea, eu puind înainte-mi cele ce mă făgăduisem lui Dumnezeu, când mă aflam înstreinat în Transilvania (că ziceam atunci: "Învredniceşte-mă, Doamne, să-mi câştig patria şi cu unghiile să sap şi să mă hrănesc", cunoscând adică, că toată prăpastia ce fu ne-au curs numai din unirea noastră a pământenilor cu streinii la hrăpire şi alte răutăţi. Şi cu mine şi pre alţii mulţi am auzit asemenea făgăduindu-să înaintea lui Dumnezeu, căindu-ne atunci toţi de greşalele ce făcusem[242]). Aşa eu îmi căutam de agonisita căşcioarei mele şi trăiam în linişte mulţămind lui Dumnezeu, dar tot trăgeam cu urechea ca să auz: oare domnia noastră şi ceilanţi dregători ai ţării ce drumuri apucă? Să ţin de făgăduielile din Transilvania[243]? Când, fără de nădejde, începură a-mi spune că noi tot ce am învăţat urmăm, ba încă acele ce mai înainte le numia grecii pre limba lor κατάχρησις, adică urmări împotrivă, nescrise şi necanonisite, noi ne apucarăm acum de le potrivirăm, le scriserăm şi le legiuirăm. O, soare, te teme (ziceam eu atunci) şi cutremură-te, pământe, de bătăile ce ne mai gătim iarăşi noi înşine nouă cu aceste fapte[244]! Că să alcătuiră veniturі[245] tuturor dregătorilor ţării, din vânt, fără de nici o înfiinţare, le arătară lui vodă prin anafora şi măria-sa, din dăpărtarea lui Dumnezeu, le primii de bune şi le întări. Apoi, de acii înainte nu mai era perdea, ca mai nainte, pre când le numia katahrisis, ci de faţă să vindea pi bani, de cei mari dregători, slujbele, la cei mai mici, după nelegiuita legiuire ce să întărise. Şi daca întrebai pă cumpărători: "pă ce ai numărat atâţea bani?" Răspundea cum că pă τυχηρά, adică pe ale norocirii. Daca îl mai cercetai[246] de aceste τυχηρά ce sânt? înfunda cuvântul la: mâncătorii din spinarea săracilor.

O, ce ticăloşie! O, ce împietrire <10 r.> la noi! Să nu ne poată fi spre învăţătură aşa groaznică palmă ce luarăm ca alaltăieri, din nişte fapte tiraniceşti, ca acestea, pentru care striga Tudor în vileag cu atâta rătăcit norod după dânsul, strigare cu temeie de aşa adevăr, cât fieşcare dregător, ori mare,

ori mic, ne cercetam atunci ştiinţa faptelor şi hotăram în sine-ne că suntem vinovaţi[247]? Şi pentru aceia cei mai mult înecaţi (că curaţi crez să fie fost puţini[248]) în hrăpire, nu punea altă mântuire înainte decât fuga. Nu vorbesc pentru aceia mai ticniţii şi mai feriţii de hrăpiri, căci aceştia şi alţii din breasla neguţătorească căuta să dea în laturi, ştiind că la aşa pârjol ard şi cele verzi pă lângă cele uscate, cum este o pildă. O acest fel de palmă, precum zic, a căria semnele încă sta scrise pă obrazele noastre, nu numai nu ne aduse la cunoştinţă, nici gândirăm la câte ne făgăduiam când ne aflam băjănăriţi întru streinătate, ci pre toate nebăgându-le în seamă apucarăm[249] drumurile rătăcirii cei desăvârşite.

O, vai...! şi iar vai...! Şi cum nu ne va întâmpina toată întâmpinarea rea! Căci ochiul acela, neadormitul, al dreptului judecător nu este cu putinţă a nu plăti după fapte. Apoi, unde vom putea scăpa de dreptatea lui? O, vai! nicăirea, nicăirea!

Printr-acestea şi dintr-acestea văzui că să înmulţi şi aceea ce mai dinainte cu puţin era prăsită la noi, adică dihonia şi urâciunea între cei mari şi cei mici, care este semn viu al dăpărtării lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu fiind cu totul fireşte dragoste, acolo îi place de lăcuieşte unde află dragoste, iar de unde dragostea lipseşte, să dăpărtează.

Aici în ţară era mai înainte o legătură strânsă, a dragostei, între norod, că acei mari socotind pre cei mai mici ca nişte mădulari ale lor, îi iubia[250], îi cerceta, îi ajuta la neputinţele lor. În scurt, plinia aceleaşi datorii ca părinţii către fii. Acei mici, iarăşi cunoscând pre cei mari ca nişte căpetenii ale lor, îi cinstea, îi avea la toată evlavia şi-i asculta la toate, întocmai ca fiii pre părinţi. Cu această dar sfântă legătură să păzia mai înainte aici aceia de nu ne putea răzbi nici o răutate, iar de la o vreme începând a slăbi, acum văz că cu totul s-au rupt şi au încăput dăzghinarea, că acei mari au urât şi au horopsit pre cei mici (poate fi pricina, pentru căci strigarea asupra tiraniei de la cei mici s-au început, căci Tudor mic au fost). Acei mici iar au întors feţele de către cei mari, nu-i cinstesc, nu-i au la nici evlavie (poate fi pricina căci le vând slujbele prea scumpe şi apoi când cad în venele hrăpirii, căci altfel nici să poate, de vreme ce le vinde vânt, dumnealor atunci zic: nu ştim, n-am văzut, să pedepsească jăcaşul şi celelalte). Şi aşa vezi o întunecare între toţi, încât hotărăşti că aproape ne este a cădea în răpă şi a pierde bunătăţile ce am găsit de la moşii-strămoşii noştri. Căci ştim după istorie, că din urâciune şi neunire, toate nenorocirile **<10 v.>** noroadelor s-au întâmplat după vremi[251].

Mai văzui într-aceaşi vreme şi altă ciudăţime, sau să-i zic nebunie, că din tâlharii ce jăfuiră şi stinseră ţara în vremea rebeliei, câţi mai scăpaseră prin vecinătate, fiindcă isprăviseră acolo sculele noastre şi sfintele odoară besericeşti şi nu mai avea ce vinde, să mănânce[252], nici alt meşteşug ştia decât

tâlhăria, începură a ieşi iar aici în ţară, prefăcuţi în feluri de porturi, ca diavolii[253], iar noi, mai naintea altora, îi primirăm iar în slujbele caselor noastre, cum şi mai nainte, adică: arnăuţi, dascăli, epistaţi pe la moşii şi celelalte. Şi încă ce este mai rău, că şi Curtea domnească îi primi în slujbă la temeie de credinţă, uitând cu totul toţi cele ce de curând jafuri şi batjocuri pătimiserăm de la dânşii, noi şi fraţii noştri, români şi moldoveni. Şi era să rămâie cineva încremenit de o acest fel de orbire a noastră, căci pe unii ca aceştia nu numai nu trebuia să-i primim, ci încă să-i şi pedepsească stăpânirea tâlhăreşte, spre pilda şi a altora. Cu toate acestea, eu ziceam că noi, şi de am fost proşti şi nu am urmat cu dânşii cum să cuvenea, dar judecătorul acela al faptelor tuturor nu-i va lăsa fără de plată îndoită, şi o aştept negreşit să o văz şi aceasta, precum am văzut şi plata tovarăşilor lor. Încă şi alta, că pentru o sumă mare de bani iar mai auzeam cum că fiind datoare ţara din unile - altele, încoace şi încolo (socotitorii le vor fi ştiind mai bine şi îşi vor da seama[254]), să încarcă dări pe ţară, iar mai vârtos veniturile mănăstirilor, începând de la sfânta Mitropolie până la cel mai mic metoh, să iau toate în plata acestor zise datorii. Şi fiindcă mitropolitul nu să afla atunci în scaunul Mitropoliei, căci mitropolitul chir Dionisie, ce era halea mitropolit, încă la Braşov petrecea, pentru neputinţile de boală ce zicea că pătimeşte. Şi într-aceeaşi vreme să hotărâse şi scoaterea igumenilor greci, ca să puie tot români.

Aşadar, întâi domnia, cu sfat obştesc, găsi cu cale ca să puie alt mitropolit, şi şi aleseră pre diaconul Grigorie[255], român de fel, ce era atunci prost călugaraş şi petrecea cu tâlmăcire de cărţi besericeşti, fiind om cu multă învăţătură, pre carele aşezându-l în scaunul Mitropoliei, cu toate obiceiurile ce să urmează aici în ţară, apoi aşăză şi preasfinţia-sa, cu ştirea Curţii, egumeni, tot români, şi pe la mănăstirile ce era greci. Şi după acestea, să întocmi şi Casă osebită, la care să strângea toate **<11 r.>** aceste venituri mănăstireşti. Şi zicea lumea[256] şi asupra pricinii aceştia care cum să pricepea: unii lăuda pre domn atât de alegerea de ipochimen vrednic de mitropolit, cât şi că l-au făcut fără de interes de bani (care de la o vreme domnii greci o obicinuiseră, de făcea mitropoliţi, episcopi şi egumeni pe la mănăstiri tot cu dare mare de bani), urmând adică pravilii, carea şi de domnii români de mai nainte să păzea ca lumina ochilor; alţii găsea loc de dăfăimare[257], că vodă adevărat n-au luat de la călugări bani de faţă, ca grecii, dar cu mijlocul luării veniturilor mănăstireşti, pentru plata datoriilor acelora, au mâncat şi mai mulţi; şi alţii altele în feluri şi în chipuri vorbia, iar adevărul Dumnezeu îl ştie. Eu însă aşa ziceam: că şi la aceasta[258] să va plăti fieşcăruia de acelaşi neînşălat judecător după ale lor fapte, căci ce este că nu am furat de faţă, ci pă furiş? Nu cumva cu mijlocul acesta ne-am ascuns de ochiul acela neadormitul al dreptului judecător?

Ochi făr-dormitare,
Lung, curmeziş n-are.
Apoi a m-ascunde
De el, oare unde?

5 Tainice, de faţă
Fapte din viaţă
Nu s-ascund de tine,
Cunosc de la mine.[259]

Acestea şi altele multe ciudăţimi auzind eu şi văzând şi cu ochii mei atunci urmându-să în patrie-mi, şi mult mirându-mă de faptele noastre, hotăram în sine-mi că iar va veni preste noi alte bătăi şi rane de la Dumnezeu[260] şi petreceam cu aceastea obidindu-mă sufleteşte[261] , trist şi posomorât totdeauna, dar neavând altă putere. Văzui întru una de zile că şi mai mult mă cuprinde[262] jale şi pentru câte pătimiserăm în răzvrătirea trecută, dar mai mult pentru câte mă temeam că iar vor veni asupră-ne patimi şi mai rele, căci nu ne îndreptasem din cele trecute. Şi aşa îmi veni atunci o râvnă deosebită de luai condeiul şi mai alcătuii şi aceaste dinainte nouă pesne (numindu-le, cum am arătat la început, ***Cântarea lui Zilot***[263]) însă iar aligoriscos, adică supt tainice cuvinte, în chip de voroave, adică muma cu fiii săi, care vă încredinţez că lăcrămând le-am început şi plângând le-am isprăvit[264]. Mai vârtos că începuse a să arăta şi boala ciumii, şi pentru aceea şi toată cuprinderea este jalnică foarte, la cei ce o vor înţelege cum să cade, iar la cei nepricepuţi, o jucărie sau nemic.

Deci primiţi-o, fraţilor, cu dragoste frăţească, căci, după cum am zis, nu m-au îndemnat nimic alt să o alcătuiesc decât **<11 v.>** râvna cea din dragostea către patrie. Şi ca să înţelegeţi cuprinderea troparălor mai lesne, să aveţi totdeauna această cheie ce dăscopere noima fieşcăruia, adică capetele[265] de mai jos, de la unul până la douăsprezece, care şi la tropară sânt însemnate, ştiind că acestea ce să cuprind pre scurt în capete, aceleaşi şi în tropară de la un cap până la altul:

Cap. I-iu. Cuprinde ticăloşia şi dăfăimarea ce au cercat fieşcare român în vremea nemerniciii aceştia prin ţări streine i căirea noastră acolo, pentru relele fapte de aici[266], şi hotărâri atunci de părăsire.
Cap. 2-lea. Chipul datoriei către patrie.
Cap. 3-lea. Râvna cu care ne-am întors noi, românii, în patrie, şi la ce ticăloasă stare o am aflat.
Cap. 4-lea. Cum să-şi împlinească românul datoria către patrie, mai ales acum, în scăderea şi ticăloşia ei.
Cap. 5-lea. Jăluirea patriei către fiii ei, pentru patimile ei.
Cap. 6-lea. Desluşirea de unde i s-au tras patimile, şi sfătuire cum s-ar putea

lecui.
Cap. 7-lea. Iar jăluire a patriei, mai înfocată, şi iar sfătuire.
Cap. 8-lea. Dăsluşire cine este vinovat şi cine nu[267] în fierberea revuluţiei şi judecată asupra aceştii pricini.
Cap. 9-lea. Că să cade dăspăgubire patriei de paguba ce i-au pricinuit răzvrătirea aceasta, şi cu ce mijloc.
Cap. 10-lea. Ce datorie au avut vecinile puteri la această primejdie a patriei.
Cap. 11-lea. O mirare a scriitorului pentru cele din nou născociri ale noastre, românilor, spre mai multă dărăpanare.
Cap. 12-lea. O dăznădăjduită şi hotărâtoare, cea mai de pre urmă jalnică sfătuire din partea patriei către bunii ei fii, pecetluită cu plinirea datoriei scriitorului.

Cetiţi însă mai de multe ori şi cu băgare de seamă, ca nu aşa fitecum să mă osândiţi pentru prostimea cuvintelor, că nu m-am ostenit a alcătui frumos[268], ci cu adevăr[269] , precât mi-au fost puterea. Şi apoi, după ce veţi pricepe bine, atunci, câţi vă veţi cunoaşte nineviteni, pocăiţi-vă, ca să nu ajungem în osânda sodomo-gomorenilor, **<12 r.>** carea, după izvodirile şi lucrările ce auz şi văz, iarăşi urmează a ne sosi cât mai în grab, negreşit, Oh... vai...!

Al vostru frate patriot[270]

Am pus înaintea Cântării, aici, aceste mai jos stihuri de laudă la obrazele ce într-aceste înfricoşate şi vrednice de pomenit întâmplări s-au arătat mai cu osebire mântuitori patriei[271].

La banul Grigorie Brâncoveanul şi la banul Barbul Văcărescul[272]

Doi bătrâni să arătară
Iroi dintr-această ţară,
La primejdiile ei.
Brâncoveanul pre ea trase,
Văcărescul o întoarse,
Când fu ceasuri de temei
Cel dintâi să făcu pildă
La toţi cei cinstiţi oglindă,
De fugiră la vecini.
Şi cu-ceasta ei scăpară,
Iar zaverii sa-ncurcară,
Ca prin rugi şi mărăcini.
Căci d-apuca boierimea
Urgisită, zaverimea,
Aşa era al lor sfat,
La arme să ne silească,
Cu dânşii să ne unească
Asupră de împărat.
Ş-atunci, iată judecată,
Iată negreşit şi plată
Ca la limpezi apostaţi!
În vreme ce aici strigarea
Era numai spre-nfrânarea
Domnilor ş-acelorlanţi,
Cel de-al doilea fu iarăşi
Pildă, ca al lui tovarăş,
De ne-ntoarserăm napoi,
La vremi prea primejdioase

Şi din gând turcesc ne scoase,
Ce era-nfocat spre noi.
Căci de nu lua-ndrăzneală,
Turcii sta în bănuială
Că şi noi am fost sculaţi
Asupră de-mpărăţie,
Şi-atunci negreşit urgie
Tot c-asupra d-apostaţi[273].
Deci vouă vi să cuvine,
De la toţi şi de la mine,
Cununi de vecinice flori,
Căci unul ca c-o sfială[n],
Altul ca c-o îndrăzneală[o]
Ne fuset mântuitori.

<12 v.> La dvornicul Mihalache Manul[274]

Mărime de suflet, ţie, cerul ţe-au trimis atunci
Ca să stai cu bărbăţie, să nu te-ngrozeşti de turci.
Că toţi ziceam: "Manul grecul, încă şi unchi lui Ipsilant,
Bănuit la turci urmează, deci nu scapă de gelat".
Iar tu, negândind d-acestea, te hotărâşi ca să fii
Ori izbăvitor, sau jărtfă, cu cocoană, cu copii.
Şi întâi învăţaşi norodul cu supunere să stea,
Apoi plecaşi înaintea turcilor carii venea.
Îndemnând d-au mers cu tine şi alţii mulţi din oroşani,
Ca să ia credinţă turcii că-s prieteni, nu duşmani.
Aşadar, vornice Mane, turcamea o îmblânzişi
Şi de fier, foc şi robie pre norod îl izbăvişi
Deci şi ţie să cuvine încununări de la noi,
Că te-ai dat cu totul jărtfă pentru rătăcite oi.
Iar de la Dumnezeu plată şi în veacul curgător
Şi în cel ce va să fie, de care mai mult ai dor.

La aga Ianache Bălţăreţul[275]

Talantul filanthropiei fiindu-ţi de la cer dat,
L-ai înmulţit Bălţăreţe, căci cu râvnă l-ai lucrat.
T-arătaşi şi tu atuncea multora izbăvitor
De la sabie, din lanţuri, şi altora miluitor,
Căci casa ta să făcuse o cetate ş-un izvor,

---

[n] Cei mai mulţi dăfăima atunci pă Brâncoveanul de om fricos, căci au fugit la Braşov, dar el au provăzut lucrurile mai bine.

[o] Cine din cei băjănăriţi la Braşov nu dăfăima pă Barbul Văcărescul de nebun, căci au ieşit în ţară, dar el ş-au hotărât viaţa pentru norod.

Câţi întra scăpa de moarte ş-îşi potolea setea lor,
Deci şi de tine să cade a pune genunche jos,
Ca s-auzi glasul acela: "preste mult fii credincios".

Întrarea în voroavele din Cântare

Obrazele ce vorovesc [276]:
Zilot - fiul Patriei
Muma lui - Patria.

Pre scurt înţelegerea pesnelor Cântării

Fiul dorind de Maică dor, cu dor de foc iar vine
La dulce Măiculiţa lui, din clefete streine.
Dar când văzu pre Maică-sa, l-aşa jalnică stare,
Şi ea, iar pre al sau dorit fiu uscat de-nstrăinare,
Rămaseră încremeniţi, doar numai c-o vedere
Şi să-ndoia, ori ei vor fi, sau că le e părere!
Iar după ce din puţin grai şi din lanţul de sânge
Să cunoscură amândoi, atunci unde poi plânge?
Decât doar varsă lacrăme şi abur din sudoare,
Şi abia şoptind un-altuia, arată und-îi doare.
Apoi Muma pre fiu pupând cu buze înfocate,
Îi spune toată pricina acestor răni de moarte,
Îi arată şi care sânt ierburi de lecuire,
Şi alte sfaturi părinteşti, toate spre mântuire,
Iar fiul degrab împlinind a Maică-sii povaţă,
Însă văzând iarăşi, din nou lucrări pân-la viaţă,
Să-ntoarce deznădăjduit la Mumă-sa, d-îi spune,
Iar ea, sârmana, hotărând, amară semne îi pune,
Că, dacă fraţii lui cei răi încă merg spre pierzare,
El să se ducă de la ea, căci ea atuncea moare.

<13 r.> Jalnica cântare a lui Zilot [277]

Peasna I-iu, al căriia fieşce tropar cuprinde slomniri 63

Cap. 1-iu. Zilot către sine, luând partea fraţilor săi români patrioţi băjănăriţi din pricina revuluţiei şi a întrării lui Ipsilant cu ceata lui într-aceste două ţări[278].

Ai înţeles, o, Zilote, reaua nemernicie? Văzut-ai cum stai osebit, ca pasărea streină? Strigă dar, Zilote, cât poţi, cu lacrămi mulţămeşte lui Dumnezeu că iarăşi te-ai întors la dulce Măiculiţa ta!

Ai priceput, o, Zilote, că nu aveai cu tine decât păcatele purtând şi judecător straşnic pre cuget de-a pururea? Deci părăseşte-te, Zilot, acum, când iarăşi te-ai întors la preadorită Maica-ta.

Ai cunoscut, o, Zilote, dumnezeiasca palmă, că îndoit te pedepseai pentru ale tale fapte? Strein erai şi de pământ, departe sta vecinul şi aproapele. Mulţumeşte-te dar că iar venişi la Maică-ta.

Gândeşte, Zilote, şi stăi l-a ta făgăduinţă, când te aflai nemernicind, şi o păzeşte bine, că iată s-au milostivit Domnul, ţe-au plinit pohta! Gândeşte că şi mai rău vei pătimi, de vei mai greşi Maică-tii!

2-lea. Tot Zilot, asemenea[279]

<13 v.> Dator eşti, Zilote, întâi (precum scrie în lege) pre Dumnezeu ca să iubeşti şi al doilea pre Mă-ta. Şi atunci iubeşte pre Dumnezeu, când vei iubi pre Mă-ta, pre carea fiindcă o ai câştigat, iubeşte-o, după Dumnezeu!

Peasna 2-a, al căriia fieşcare rând de tropar cuprinde slomniri 15

3-lea. Iar Zilot, asemenea[280]

Păşit-am paşi de uriaş, când am plecat la Maica,
Că o doream cu mare dor, pre pieptu-i să mă reazăm.
Din lapte-i să mă-ndestulez şi ea să mă mângâie
Şi ca o Maică dornică să mă şi cerceteze[281]
La ranele ce mi-au dăschis şi neagra-nstreinare.
Dulcea mea Maică, dulcea mea! Ce-i aceasta, Măicuţă?
Pre braţul tău mă văz sosit, din grai t-aş înţelege,
Dar starea în care-ai ajuns m-aduce la-ndoială,
Şi nu ştiu, ori de lacrăme nu poci dăsluşi bine,
Sau de eşti tu adevărat, mă îngrozesc de tine.

O, Maica mea (daca eşti tu), unde-ţi este podoaba?
Unde-ţi sânt frumuseţile? Nu eşti chip, ci o iazmă.
Îmi este frică să mă uit, fă-ţi milă de-mi vorbeşte
Mai tăricel, că parcă eşti de boală grea sfârşită,
Şi nu ştiu, sta-voi sau să fug d-aşa ticăloşie.
Am înţeles, drăguţa mea, că tu eşti, o, vai... mie!
Dar ce-ai păţit, Măicuţa mea? Ce-ai rămas aşa goală?
Goală de haine şi de păr, n-ai haină, n-ai cosiţă;
Goală de carne, os uscat, rănită şi zbârcită,
Gârbovă şi n-ai nici toiag, să-ţi sprijâni neputinţa.
<14 r.> O, grozăvie care văz! O, sârmănuţă Maică!
De multe ori ca finicul murit-ai, înviat-ai,
Dar cum acuma vei mai via, cu atâţea nori drept soare?
Duhule drept, fii milostiv, suflă, goneşte norii,
Să încălzească soarele, ca să vieze Maica.

Peasna 3, tot pă slomniri 15 rândul

4-lea. Tot Zilot asemenea[282]

Zilote, Zilote, doreai să vii la Măiculiţa
Ş-acum te îngrozeşti de ea şi stai să fugi de dânsa?
Stăi vitejeşte, Zilote, să fugi nu este vreme,
Ci ca să o îmbrăţişezi, că ea doar grai mai are!
Cum vei putea, o, Zilote, de la nemernicie
S-aduci mângâieri Maică-tii? N-ai adus alt cu tine,
Decât feluri de pătimiri, că toţi clătea cu capul,
Dar fii viteaz, o, Zilote, aibi-ţi la cer nădejdea!

Zilot către Mă-sa[283].

Iubitu-te-am, o, Maica mea, cu dragoste întreagă,
Că m-ai crescut cu mare drag şi am toată datoria,
Acum la neputinţa ta, cu sufletul şi trupul,
Să dau năvală să t-ajut; şi Dumnezeu mult poate.
O, Maică dulce! Mai întâi sprijină-te de mine
Şi te sileşte dreapt-a sta, goneşte gârbovirea,
Apoi cu ceste vechituri, ce să mai ţin pă mine,
Acopere-ţi golul tău trup, acopere-ţi şi capul.

Zilot către băjănari, sfătuire

<14v>Apro<pi>eţi-vă[284],o,fraţii miei,iată Măicuţa noastră,
Ea este, deci s-o mângâiem, să-i dăm ce-i trebuieşte,
Nu vă scârbiţi, ci cu un glas toţi ziceţi: "O, Maică,
Care cu ce vom mai putea-ţi vom face mângâiere".

Peasna 4, pă slomniri 20 fieşce rând

Zilot, şi ca dăspre băjănari.

O, Maică dulce, dorirea noastră din ponegrita streinătate!
Cunoaştem bine, că ca o mumă ai dăschis braţul de primire
Şi ai voinţă să ne pui masă, dar n-ai putinţă, că eşti sfârşită.
O, dragă Maică[285], lasă acuma şi întâi ne spune ce e aceasta?
Din-ncoronată şi din hlamidă, parcă eşti roabă însovonită[286]

5-lea. Muma către Zilot ca către băjănari.

Nu am putere, drăguţii mamii, că sunt topită de patimi multe,
Nepomenite, neîntâmplate la altă mumă, aşa ca mine,
Carea c-o ţâţă săturam fiii, din alta volnici sugea streinii
Şi acum aceia, o, fiii Mamii! carii mai lacom-mîntinde ţâţa,
Acei obraznici, sătui de toate, fără de veste mă potopiră.
O, dulcii Mamii, vă vede Maica, c-aţi dat năvală la Măiculiţa,
Dar ea săraca, nici lacrămi are, încai să plângă a voastră stare,
Decât cu jale abia şopteşte: "Fie-vă milă, fie-vă milă!"
Ea doar vă pupă cu buz-uscate şi, căscând gura, ajutor cere:
"Fie-vă milă, drăguţii Mamii, iubiţi pre Maica, toţi c-unire!"

6-lea [287]

Doriţii Mamii, căutaţi d-aproape, ranele mele nu-s d-un fel toate,
Ci acel-adânce şi sângerate sunt mai din proaspăt, toate de moarte,
Iar cele vinete, ca cangrena, acest-aduse cele de moarte;
Iar cele care sunt printr-acestea, supţiri la coajă, cu mâncărime,
Sânt din lăuntru şi născătoare a celorlalte, ranelor toate.
<15 r.> Dulci fiii Mamii, eu, pătimaşa, ştiu rădăcina acestor rane:
Neînfrăţirea şi urâciunea şi cu trufia ce stăpâneşte.
Ştiu iar şi leacul: sfânta unire, sfânta iubire, sfânta prostie.
Cu cât acestea mă înfloreşte, co-atât acelea mă prăpădeşte[288]
Deci ţineţi cestea, fugiţi d-acelea şi mumă dulce iar va fi Mama.

Peasna 5, pă slomniri 22 fieşce rând

Zilot şi ca dăspre băjănari.

Am înţeles, am înţeles, Maică dulce şi bună, că noi am fost pricina

De ţi s-au stricat sângele şi-ţi tot răsar în piele bube cu mâncărime
Şi acestea învechindu-să, au născut pre cangrenă, şi ea, rane de moarte,
Dar cum vom face să grăbim a ta tămăduire? Rugămu-te, Măicuţă,
Mai dăsluşit să ne arăţi, căci greu la fii cu mumă şi ea-i boală de moarte.

Muma către fii.

Chemaţi ajutoare pre dragoste, mari şi mici să unească ale trupului unelte,
Şi ea va rândui gerah pre preasfânta dreptate, ca ce-i putred să taie,
Şi apoi, la urmă, plastore din ierburi foarte bune: "răbdare şi smerirea"
Şi pă deasupra a să lega cu cea la cer nădejde, şi leacul este gata.
Aşa, dragii miei fii, urmaţi daca iubiţi pre Maica şi-a voastră îndreptare[289]
Trebui să ştiţi, o, fiilor, că sânt prea multe veacuri de când cerc fel de rane,
Pre trupul mieu atâtea gâlci, semne adevărate şi toate vindecate.
Cu nimic alt s-au vindecat decât cu dohtoria ce vi-o spune Maica.
Faceţi-o, feţii miei, ş-acum, întâmpinaţi-mi boala, ca să scăpaţi pre Maica,
Că şi eu, puii miei, doresc să mi să umple pieptul şi iar să-l dăschiz vouă.
Iarăşi să ştiţi, o, feţii miei, că boală grea c-aceasta nu mai ţiu minte alta.
Că şi la suflet au ajuns, lasă ticălos trupul, că e-mpuţit de rane,
O, suflete, o, suflete, ai şi tu dohtorie pre sfânta pocăinţă.
Deci alergaţi, o, dragii miei, şi mai întâi de suflet grijâţi a vindecare
Ş-atunci şi trupul ia puteri şi, biruind pre boală, aduce sănătate.
<15 v.> Grăbiţi, o, feţii miei, grăbiţi, grăbiţi a vindecare, ca iar să-mbrac hlamida,
Coroana să mi-o pui în cap şi să mă sui pre scaun, dar foarte sprijâniţi-l,
Că din nepăstru s-au zmintit; unirea este meşter, chemaţi-o ca să-l dreagă

Ş-atunci, cu slavă poci a sta, ochi miloşi a dăschide,
sprâncenile a-ntinde,
Braţ a lăţii prea doritor, ca de o dulce Maică, pre voi
să-mbrăţişăze.

Peasna 6, pă slomniri 20 fieşce rând

7-lea. Tot Muma către Zilot

Zilote, Zilote, ai priceput sfatul Măicuţii tale? Grăbeşte!
Patima îndoit au stăpânit şi sufletul şi trupul. Aleargă!
Că şi tu doar dragoste ai avut, iar nu şi pocăinţă. Caută!
Află şi de ticălos sufletul această dohtorie Maică-tii;
Învaţă şi pre frăţiorii tăi să cate îndoite dohtorii.
Zilote, tu d-aproape cercetaşi ranele Maicii tale, nu dormi!
Cărnuri pă drumuri zăcând, altele spânzurate ai aflat,
Mâncare câinilor şi cioarălor, aerului spurcare, gârlele,
Pâraiele, bălţile ruşind, puţuril-astupate şi fântâni,
Răspântiile chear măcelării şi uliţile toate-mpuţite.
Multe ale mele mădulare s-au şi hrăpit de hiară, fătul mieu;
La cuiburile lor le-au cărat. Oh!... în hulă şi-n putoare.
Ah, ce foc!
Nădejde de întoarcere la loc atunci să însemnează de la cer,
Când să va zice hearălor vârtos: "Mutaţi-vă d-aici, au sosit
Vremea ca să borâţi ce aţi hrăpit, cu groază îndoită preste
voi".
Mai am, Zilote, şi alte mădulări rupte şi râsipite. Şi să ştii
Că trupu-mi cearcă greutăţi şi stă pre margine de groapă,
că ar fi
Acum să văz mai bine, şi nu văz, s-alerg, şi sunt oloagă, şi
mai foc.
Că mădulările ce chip mai am, pornesc tot către groapă.
Noroc c-am
Supt limbă-mi ca un foc arzând ascuns: "milueşti-mă,
greşit-am, iartă-mă!"
<16 r.> Nu te zăbovi, Zilote, nimic, pentru dragostea
Mă-ti, ci te du
Întâi tu după dohtorii, cheamă şi fraţii tăi cu tine, dragul
mieu,
Ş-acel ascuns foc (miluieşte-mă) aprindeţi-l mai mare şi
strigaţi
Cu toţii: "greşit-am, iată acum aducem ţie, Maică, cum ai zis,
Leacuri trupeşti şi sufleteşti", ş-atunci iar aveţi mumă,
negreşit.

8-lea. Tot Muma către Zilot

Zilote, ai înţeles câte Maică-ta ţe-au spus? Dar încă să mai asculţi:
Să te duci pe la vecini, c-acolo s-au dăscărcat al mieu aur şi argint,
Pietre şi mărgăritari şi alte scule domneşti, ce din veacuri le păstram
Ca zestre de la părinţi, să rămâie la buni fii, iar cei răi, ca nişte draci,
Făr-de veste le-au hrăpit. D-aceia să cercetezi să afli, ca să le cer.
Jalb-am dat lui Dumnezeu, scrisă cu lacrămi de foc, şi aşa mi-au dat răspuns:
"Furii, gazdele un fel sânt vinovaţi, deci să cer, şi el îmi va împlini"
D-aceea, nu zăbovi, spune şi fraţilor tăi să cerceteze şi ei,
Că nu mai poci suferi golătatea, dragii miei, şi pre cei ce i-am hrănit,
Furii şi gazdele în vileag, ci dup-a lui Dumnezeu hotărâre, cer al mieu.
Zilote, iar să mai ştii, că şi chear din fiii miei, fraţi ai tăi, au fost uniţi
Pentr-acestea, mi s-au zis că aşa s-au hotărât: "câţi adică vor fi fost
La cangrenă lucrători, printr-ascuns co acei duşmani, mai nainte d-acel glas,
Să nu mai fie-ntre fii, ci judecaţi de duşmani, şi al lor ce va fi, tot,
Ca şi al celor duşmani, să să dea la dohtorii, ranele a-mi vindeca".
Să ştii iarăşi, fătul mieu, şi pentru cei mestecaţi la urmă, dup-acel glas,
Că aşa au hotărât nemitarnicul Divan: "Acel de silă păcat
Nu este asemănat cu acel de voie lucrat, d-aceia e şi iertat",
Deci acestora să spui că-i cheamă Maica cu dor, căci ei nu sânt vinovaţi,
L-e dăstul că s-au căit, pentru căci i-au amăgit fiii negrului tartar.

9-lea. Iar Muma către Zilot.

<16 v.> Zilote, să mă asculţi, du-te, fă cum te învăţ, şi daca s-o dovedi
Adevărat dreptul mieu şi să va împotrivi cinevaşi a nu mi-l da,

Vino mai degrab' să-mi spui, ca să răcnesc către cer, şi atuncea, vei vedea,
Trăsnet groaznic va cădea, scaune va răsturna şi pre mine va-ndrepta,
Că Dumnezeu dă război cu cei ce aduce nevoi celor proşti nevinovaţi.

Peasna 8, pă slomniri 15 rândul

Zilot către Maică-sa, Patria, luând şi obrazul fraţilor săi.[290]

Am cercetat, Măicuţa mea, în stânga şi în dreapta,
Şi multe s-au dăscoperit din lucrurile tale,
Ş-aşa cu toţii ne-am gândit, fiii tăi, dragă Maică,
Ca să aşternem catastih de câte sânt hrăpite,
De cine şi la cine sânt, cine e hoţ sau gazdă.
Apoi să spunem, draga mea, celor ce-i ţin în braţe
Şi-i văd purtând podoaba ta şi tac cu-mpărtăşire,
Să ne-mplinească de la ei dreptul, până la una,
Şi să ni-i dea să-i pedepsim aici, după dreptate,
C-aşa supune pravila buna vecinătate.

10-lea. Muma către Zilot

Bine ştiu toţi, drăguţul mieu, cum pr-o vecinătate
O-ndăstulez cu dintr-al mieu şi nici o nedreptate
Nu cugetez spre fiii ei, ci-i îmbuc cu de toate,
Iar ea, acum, căci mă văzu de tot slăbănogită,
În loc de a mă sprijini, îmi dă brânci tot spre groapă[291].
Acealaltă au avut tocmită datorie,
Pentru atâtea bunătăţi ce i să dau de mine,
S-alerge la necazul mieu, fără de nici o plată,
Iar ea călcându-mi pravila, stricând şi legătura,
După atâtea schidoliri, mă va şi sugruma[tă].

11-lea. Zilot către Maică-sa.

<17 r.> Drăguţă Maică, dulcea mea, al-tale porunci sfinte
Am întocmit şi iată, eu... Dar, Maică, ce văz nou?
Şoptesc de sugrumarea ta, că altfel leac nu are[292]
Decât să-ţi scoaţă limba (zic) ş-a unor fii măsele,
O, mult mă mir! Dar cum va fi la urmă grai şi hrană?

Peasna 9, tot pă slomniri 15 rândul

12-lea. <Mu>ma <către>[293] Zilot.

O, Zilote, să ţii în gând toate de la plecare-ţi
Şi până la întoarcere-ţi în braţul Maicii tale!
Cât-ai văzut ş-ai auzit, vezi şi auzi şi-acuma,
Ş-apoi, aşa să hotărăşti, că daca dup-atâtea
Bătăi cu foc şi-nvăţături nu va fi îndreptare,
Să fugi de la Măicuţa ta, că ea atuncea moare.
Ah... Zilote, tu bine vezi că fraţii tăi n-ascultă,
Căci unii cată dohtorii pentru tămăduire,
Alţii-mpotrivă îndrăznesc ca să mă şi sluţească.
Apoi, fără de limbă eu, şi fiii fără măsele,
Cum voi slăvi pre Dumnezeu? Cum îşi vor hrăni trupul?
Să fugi atunci, drăguţul mieu, să fugi, că Mă-ta moare.
Cu tine, fătul meu, să iei dorul Măicuţei tale,
Şi cu lacrămi ce vei vărsa, să plămădeşti boiele,
Ş-aşa curat să-mi zugrăveşti chipul, iubitul Maicâi,
Încât şi tu ş-aceilanţi toţi, câţi vor vedea, să crează
Că muma moare negreşit, când fiii ei n-o cată,
Şi tituluş aşa să-mi pui: "Mumă de fii ucisă".
Amar, amar, atunci va fi fără folos căire,
La toţi carii din pieptul mieu sugea făr-osebire,
Dar tu încă nădăjduind, nu face contenire,
Cântaţi cântarea jalnică, doar va fi lecuire,
Cântă-n auzul tuturor fraţilor şi vecinii,
Pământul jos s-auză tot, s-auză şi sus cerul.

Zilot către sine.

Suflete al mieu, suflete, ai râvnă, ia-ndrăzneală,
Răcneşte, suflete, cât poţi, doar va fi deşteptare,
Încai să nu fii osândit că ai ascuns talantul,
Ci mult-puţin ce ţi s-au dat l-ai împărţit şi l-altul.
Aşa, o, sufleţelule, cântarea săvârşeşte
Şi roagă-te lui Dumnezeu pre toţi să-i lumineze.

IV

DĂSLUŞIRE

<9 v.> DĂSLUŞIRE
alcătuită de Zilot Românul

Obrazele
Mistreţul[1].....Românul
Leul.....Turcul
Vulpea.....Grecul
Lupul.....Neamţul
Ursul.....Muscalul

Judecă, Doamne, pre cei ce-mi fac strâmbătate,
Bate pre cei ce să războiesc asupra mea.
David, ***Psalm***

Judecată să aprinde
nu numai la un divan,
Ci la tot ce să dăschide
pre uscat ş-în ochean.
Eu sânt vechil dăspre partea
asupritului Mistreţ,
Citească-să toată cartea,
nu de prost, ci de isteţi,
Ca să vază fieşcare
ale lui multe dreptăţi
Şi de faţă asuprirea
dăspre celelalte părţi.
D-îmi vor cere şi alţi marturii,
luna, soarele-au văzut,
Stelile din patru laturi,
crez că vor fi de crezut.
Iar puterea cea mai naltă,
preste toţi judecător,
Rămân-a face răsplată
celui năpăstuitor,
Că Mistreţul la cer cată
ziua, noaptea înfocat,
Strigând: fie-ţi milă, tată,
de smerit şi dăfăimat.
Zilot Românul

<1r.>
Mistreţul: Din firea mea fiind colţat[a] şi dar având unirea[b]
Rumpeam, tăiam şi când guiţam, la toţi sosea pieirea.
Leul: Şi eu fireşte fiind vârtos, cu dar de strășnicie[c],

---

[a] Războinic sau viteaz. Vitejâia romanilor să închipuieşte aici.

[b] Fireşte mistreţii (ş-acei dumesnici porci) să unesc la primejdii, şi romanii aşa.

[c] Mai grozav decât toate hearăle. Firea turcului să închipuieşte cu leul, că este, fireşte, vărsător de sânge mai mult decât alte neamuri..

Numai răcnind, încremenea oricare heară fie.

Vulpea: Eu n-am fost prea puternică, dar fir-având isteaţă[d],
Pre multe heară am trântit, ş-am fost şi sânt măreaţă.

Lupul: Nici eu puternic n-am prea fost, dar, căci văz mai dăparte [e],
Cu mijloc burta mi-am umplut şi i-ar m-am dat d-oparte.

Ursul: Eu nu ştiam cât sunt vârtos, dar hearăle vecine[f]
Silindu-mă, m-am dăşteptat, şi multe zac supt mine.

De aceste heară fiind cuprins şi bântuit, Mistreţul (Ţările Româneşti) au pătimit după vremi câte istoriile pentru dânsul arată, şi luptând toate cu unirea <1 v.> au stătut cum au stătut, de nu au căzut în jug de robie, precum, într-această curgere de vreme, multe alte împărăţii şi domnii s-au surpat, s-au robit, iar altele s-au prăpădit cu totul, cât unora nici numele nu li să mai pomenesc.

Leul: Mărturisesc eu către toţi, c-adevărat Mistreţul,
Cu colţii şi unirea lui ş-au apărat coteţul[g];
Are şi vultur[h] ajutor, purtând ş-un semn [i] în gură,
Şi să topesc vrăjmaşii lui ca ceara de căldură.
Şi eu văzând, m-am învoit cu dânsul să am pace [j],
Pădurea, câmpul, apa lui, laba mea să n-o calce,

---

[d] Iscusită sau ficleană. Firea grecului, căci el s-au cunoscut şi mai iscusit şi mai mândru.

[e] Prevăzător. Adică meşteşugareţ şi iscusit la trebile politiceşti, neamţul mai mult decât alţii.

[f] Neamurile dimprejur, prin oarecare războaie ce au avut cu muscalul, l-au dăşteptat de ş-au cunoscut puterile.

[g] Patria, Scaunul.

[h] Semnul ţării aici, Vulturu, primindu-l noi, românii, de la strămoşii noştri romani, iar nu corb precum să zice acum. Şi măcar că la Moldova şi Transilvania sunt alte semne, dar şi acelea nu sânt de lepădat, mai ales al Moldovii, curat împărătesc după Omir, căci el vrând să laude pre Agamemnon, împăratul împăraţilor Eladii, nu l-au închipuit decât cu taurul[2]. Şi moldovenii, cu iscusinţă, ş-au pus acest semn[3].

[i] Sfânta cruce.

[j] Tractaturile Mircii-vodă cel Bătrân, la leat 1382, şi ale lui Vlad Laiotii-vodă, la leat 1460, arată învoirea turcului cu această Ţară Românească, iar a celorlante sânt osebite într-ale lor istorii[4].

Decât să-mi dea ceva prisos[k], spr-a puilor miei hrană,
Să nu mai fie între noi în veci vrajbă şi rană.

Vulpea: Bine, împarate Leule, dar eu având hotară
Şi vizunii cu mult mai mari[l], cum mă dideşi afară?

Lupul: Şi eu iar cu hotară mari, cu vizunii dăstule,
Sătul, cu ochi prevăzători[m], şi cum mi-aduseşi hule?[n]

Leul: Tu, Vulpe, m-ai tot înşălat, pân-te-au orbit mândria,
Din care neunirea fu d-îţi aduse robia.
Iar tu, nesăţiosule Lupe, căci vezi mai bine,
Uido, uido, cum îţi strigam, te îngrozeai de mine.
<2 r.> Şi ajutor daca nu-ţi da alte heară vecine[o],
Puteai să paţi asemenea ca vulpea de la mine.

Ursul: Ca taci acuma, Leule, răcnind mi-ai stricat somnul[p].

Leul: Nu te cunosc, lăbosule, ce-mi stai aşa ca omul[q]?

Ursul: Să mă cunoşti, că heară sânt sălbatică, ca tine,
Şi lăcuiam la munţii reci, trăind când rău, când bine.
Iar deacă tu te-ai apucat de celelante heară[r],
Mâncându-le, gonindu-le dintr-ale lor hotară,
M-am scoborât să întâmpin această grozăvie,
Ba încă să te şi trimiţ iar l-a ta vizunie[s].

Mistreaţa: Fă bine, dragă Ursule, de vino mai la vale[t]

---

[k] Mica dare de bani[5] ce să cuprinde într-aceleaşi tractaturi ale ţării aceştia cu Poarta, iar a celorlante tot într-ale lor istorii să cuprind.

[l] Stăpânirea grecilor.

[m] Împărăţia Austriacească, mare, cu crăii multe supt dânsa, bogată şi iscusită.

[n] Nevoile ce au pătimit nemţii de la turci, pre care le spune istoria pe larg.

[o] Leşii, când împresuraseră turcii Viena.

[p] Marele Petru, căci de la dânsul au început mai cu seamă Rosia a însemna groază asupra turcilor, apoi Ecaterina.

[q] Nebăgarea în seamă ce avea turcii până atunci asupra muscalilor.

[r] Neamurile ce le-au supus turcul.

[s] La Aravia, de unde au ieşit.

[t] Chemarea ce o au făcut acestę ţări, Moldavia şi Valahia, muscalilor, în zilele marelui Petru. Caută la Istoria lui Cantemir, ca să afli chipul aceştii chemări şi de aceia să te ţii neclintit[6].

Că leul laba ş-au întins mai mult dintr-a lui cale [u].

Ursul: Îngăduie, Mistreţule, să-mpac întâi vecinii [v],
Apoi să viu, din câmpii tăi să zmulgem mărăcinii [w],
Că prea mult îmi veni miros de lapte, unt şi miere
Din locuri care lăcuieşti, ş-aş vrea împărechere [x].

Viind atunci marele Petru până în Moldavia şi războindu-să cu turcii, n-au făcut nici-o ispravă (cum istoria lui arată)[7], ci pace făcând, cam cu pagubă, s-au întors, rămâind ţările tot cu domnii şi privileghiurile lor iar supt turc. Apoi, <2 v.> de atunci, din vremea marelui Petru, până în răzmiriţa cea dintâi, din zilele împărătesii Ecaterinii[8], de la leat 1768, au petrecut aceste ţări când mai bine, când mai rău. La pacea însă ce s-au făcut după acest război, la Kainargik, cu slava armelor ruseşti, s-au mai întărit şi privileghiurile ţărilor acestora, prin silinţa şi iscusinţa boierilor şi arh<ie>reilor[9] ce după pronie s-au aflat atunci. Şi au rămas tot supt turc, dar însă tot cu ale lor slobode privile<ghiuri>[9].

Mistreaţa: Cu vrajba ce îţi pricinui să aibi cu Leul, Urse,
Avuşi prilej de îmi văzuşi al-mele locuri unse [y]
Şi crez că vei fi mulţămit şi vei ţinea şi minte,
Dar suge-ţi, Urse, unghiile, scobeşte-te în dinte [z].

Lupul: Îmi pare bine, Ursule, că îmbrâncişi pre Leul,
Că jugul vrea sa-mi puie-n gât, să-mi puie şi resteul [a]

---

[u] Obrăzniciile turcilor de atunci, ce făcea împotriva legăturilor cu aceste ţări.

[v] Războiul ce avea marele Petru cu Carol XII, craiul Sfeţiei.

[w] Să curăţe ţările de supărările turcilor.

[x] Unire, cum Istoria lui Cantemir arată, ca să-şi aibă ţările domnia şi privileghiurile lor nestrămutate. Caută şi vezi bine, române, la Istoria lui Cantemir tractaturile ce au legat el cu marele Petru. Şi cu toate că numai pentru Moldova acolo să vorbeşte, dar noi din altele înţelegem că şi pentru această ţară asemenea s-au urmat atunci[10].

[y] Întrarea muscalilor într-aceste două ţări, la războiul[11] din zilele Ecaterinii, însă cel dintâi, pre carele l-au aţâţat turcii.

[z] Scobeşte-te în dinte. Parimie românească pentru cei ce pohtesc un lucru foarte şi nu-l pot dobândi.

[a] Groaza Ţării Nemţeşti dăspre turc, şi folosul ce au câştigat ea şi toată Evropa din biruinţa muscalilor asupra turcilor.

Vulpea: Dar eu, o, Urse laboşe, ce port jugul acesta,
Care-i de fier, ba şi mai greu, cât am săltat de festa[b].
Că tu, să ved-eşti rânduit spr-a Leului-nfrânare,
Şi tuturor din jugul lui nădejde de scăpare.

Ursul: Lesne-i acuma să săltaţi şi voi şi alte heară
Câte de Leu vă împilaţi cu hulă şi ocară,
Dar când câmpii Mistreţului, de Leu să-ncoplişase
Şi el la luptă-nfierbântat tare mă-mbrăţişase[c],
<3 r.> Nimeni atuncea nu venea să-mi dea un pic de apă[d],
Ci numai toţi privind ziceaţi: care din doi ori crapă[e]?
Iar apele Mistreţului, pământul şi pădurea
Slobode m-au îndestulat, ca nicăieri aiurea[f].
Încă şi el, cu colţii frânţi, când îi venea mai bine,
Pişca pre Leu, când pă văzut, când pă furiş, de vine[g].
Şi de aceea sânt dator să-i fac şi eu lui bine,
Precum şi el s-au arătat atuncea către mine.

Lupul: Lasă aceasta, Ursule, că ai toată dreptatea,
Ş-adevărat, singur Mistreţu ţi-au purtat greutatea,
Că el, şoimanul, au ajuns de la o vreme-ncoace
Să poarte sarcina la mulţi, că n-are nici ce face[h],
Că şi eu când mă învrăjbiam cu Leul mai nainte,
De multe ori la el găseam odihnă, ş-îl ţiu minte,
Şi sânt dator al lui cuprins să-l ocrotesc de rele,

---

[b] Bucuria ce au luat şi grecii de biruinţele muscalilor asupra turcilor.

[c] Războaiele muscalilor cu turcii în pământul acestor două ţări.

[d] Ajutor.

[e] Care va rămânea biruit, turcul sau muscalul. Privia toată Evropa la aceasta.

[f] Îndăstularea ce au avut muscalii într-aceste ţări din toate şi credinţa cu care acestea ajutorându-să ei foarte au izbutit. Şi de atunci au început a să cinsti şi pălăria de către turc. De aceia şi toată pălăria este datoare muscalilor şi acestor ţări.

[g] Volunterii ţărilor, ce da ajutor.

[h] Nu are ce face. A să apăra cu arme nu poate, ce să facă? Să fie prieten cu vecinii, să dea lor din fireştile lui daruri, ca la vreme de nevoie toţi să fie datori a-l ajutora? Vezi, române, şi urmează întocmai! Această politichi au lucrat-o românii, şi de dânsa nicicum să nu să dăpărteze cât vor fi aşa goli de putere.

Precum şi el m-au mângâiat la valurile mele.
Vino dar, Urse, amândoi acuma să ne facem
Tovarăşi[i], să trântim pre Leu, în mici bucăţi să-l spargem.

După pacea de la Kainargik, peste ani 19, dăschizându-să iarăşi război între muscali cu turci, unindu-să şi nemţii cu muscalii asupra turcului, nemţii mergea când biruind, când biruindu-să, iar muscalii cu totul înfrângând pă turci, s-au încheiat iarăşi pace, rămâind aceste două ţări iar supt turc, şi tot cu privileghiurile lor.

<f.3v.> Ei... frăţioare Lupule, heară prevederoasă,
Ursul: Cu Leul trebuie să fii mai mult înfioroasă[j].
Şi fioroasă ca să fii, trebu-inimă mare,
Ş-aşa pre Leu îl zăpăceşti, ş-îl muşti tot und-îl doare,
Iar numai cu veder-aşa[k], cum umblii tu, o, frate,
Leul mai mult luând curaj, d-a pururea te bate.
Lupul: Aşa e, Urse laboşe, dar cu acestea toate,
Şi eu cu dânsul m-am luptat, pre cât firea mea poate,
Şi când m-am păciuit cu el, adusu-mi-am aminte[l]
Şi de Mistreţ, de l-am ferit de rele şi ispite,
Dar tu, c-ai izbutit mai mult şi l-ai trântit de zace,
Ursul: Gândit-ai la bietul Mistreţ, cu Leul făcând pace?
Dar cum nu, frate Lupule, şi cum putea să fie
Să uit hrana Mistreţului, ce el mi-au dat-o mie?
Că încă hrana lui în dinţi aveam când legam pace[m]
Cu Leul, de l-am doborât aşa cât acuma zace.
Mistreaţa: Ce mi-aţi făcut voi amândoi, după atâta bine
Ce singuri îl mărturisiţi că aţi avut la mine,
Cerul singur va judeca, iar eu mă văz în curse[n]

---

[i] Unirea în război a nemţilor cu muscalii asupra turcului, la leat 1787.

[j] Turcul nu înţelege de alt decât de frică.

[k] Meşteşugirile cele iscusite ce le are neamţul la trebile politiceşti, de care mai puţin simte turcul.

[l] La pacea de la Şiştov, leat 1791[12], cum arată acele tractaturi ale nemţilor cu turcii.

[m] La pacea de la Iaşi, tot în leat 1791[12], a muscalilor cu turcii.

[n] Să mâhnesc ţările asupra acestor vecine puteri, care să fălesc că le-ar fi răsplătit facerile de bine, în vreme când cu ocrotirile ce zic că le-au făcut, ele să văd scăzute din dreptăţile lor şi privileghiurile ce au avut mai înainte (caută bine de vezi Istoriile, ca să te dăsluşeşti), şi din vreme în vreme scad din pricina interesatelor cugetări. Ah... Cerule, tu judecă dreptatea năpăstuitului român şi îndepărtează pre toţi.

Şi iar cerul va judeca pre cei ce le are puse.

Rămâind aceste ţări iar supt turc şi după zisa mai sus pace, ce o au încheiat nemţii şi muscalii cu turcii în leat 1791[12], măcar de s-au şi întocmit a-şi avea iarăşi privileghiurile lor pă deplin, dar în multe chipuri s-au bântuit de turci, mai vârtos Valahia, cu <4 r.>călcările de către tâlharii cârgealii, pre care Istoria pe larg le arată.

Ursul: Mistreţule, tu m-ai chemat[o] să-ţi dau ajutorinţă,
Pre când Leul mai-mai era aproape să te-nghiţă,
Ş-am şi venit, l-am ş-mbrâncit pre cât au fost putinţă,
Dar mi-au plăcut hotarul tău şi tăinuiesc voinţă,
Ş-în trei rânduri [p]până acum am tot făcut cercare,
Dar n-au ieşit cum am gândit, ci-mpotrivire mare.

Mistreaţa: Ei... Ursule, grozavule! Cine ştie-ale tale,
Să vede că alăturea [q], iar nu mergi drept pre cale.
Şi bine fii încredinţat că, cât vei gândi rele
Celui ce bine ţ-au făcut, cerci piedici şi mai grele.

Lupul: Ciudat eşti tu, Mistreţule, că şi eu totdeauna
Râmnind [r] l-ale tale bunătăţi, tu ţ-ai păstrat vizuna[13].

Mistreaţa: Eu, de când am îmbătrânit şi am pierdut şi colţii [s],
Nădejdea-mi e să fiu dăştept[t] în zi şi-n miezul nopţii,
Şi ţie, Lupe, ş-Ursului ş-oricării alte heară
Să mă smeresc pentru să fiu din gheara voastr-afară [u]
Să vă şi dau dintr-al mieu bun [v] (având de prisosire),

---

[o] Chemarea ce o au făcut aceste ţări muscalilor în zilele marelui Petru, cu chipul ce să arată în Istoria lui Cantemir, precum şi mai înapoi am zis. Iar celelante din urmă veniri n-au fost[14] chemări, ci mai mult întrări întru putere, la care prin buna găzduire la noi[15] ş-au săvârşit ale lor înteresuri cu turcul. Cerce şi fără găzduirea şi ajutorul nostru şi vază atunci cât ne sânt datori!

[p] Întâi, în vremea marelui Petru, 2-lea şi al 3-lea în zilele Ecaterinii. Şi pentru al patrulea întrare să dăsluşeşte mai jos.

[q] Lucrări tainice, asupritoare.

[r] Pohta şi a nemţilor pentru aceste ţări.

[s] Puterea armelor.

[t] Să lucreze cu politica.

[u] Slobode.

[v] De multe îmbunătăţiri fireşti să împărtăşesc vecinile puteri dintr-aceste ţări, cum văzut este.

Că şi cu Leul, de e leu, aşa am păciuire[15 bis].
Apoi, daca acum slăbii, spre voi sânt cu smerire,
Din bunul mieu vă-mpărtăşesc, nu fac vreo ficlenire[w],
<4 v.> Cum cutezaţi de uneltiţi pe taină pentru mine?
Nu ştiţi ce pat cei ce plătesc cu rele pentru bine?
Eu, heară, sor-a voastră sânt, ş-am fost şi eu odată
Puternică şi groaznică, mai... cum nici una altă,
Dar eram tânără atunci, colţii-mi era ca fierul,
Trupul vârtos ş-atât unit cât să mira şi cerul[x].
Apoi gândiţi că n-o sosi şi la voi bătrâneţe?[y]
Sau să alăbiţi din patimă şi chear la tinereţe ?
Apoi, atunci, plăcea-vă-va să iasă alte heară,
Să tăinuiască cugete ca să v-apuce-n gheară?[z]
Lăsaţi-mă, cu foc aprins mă rog, lăsaţi-mă în pace!
Feriţi-mi[a] codrul de pământ, nimini să nu mi-l calce,
Că est-al mieu, de la părinţi, păstrat cu prea scump sânge[b]
Şi când mă voi năpăstui şi pietrile vor plânge!

Apoi, la leat 1806, iar s-au dăschis răzmiriţă între muscali cu turci, şi au ţinut şase ani trecuţi, în care, măcar că tot a muscalilor au fost biruinţa, dar la pacea ce au făcut au rămas ţările (bez partea Moldovii până în Prut, ce s-au hotărât supt Rosia) iar supt turc, cu aceleaşi privileghiuri.

---

[w] Toată starea, buna purtare şi nevinovăţirea ţărilor către vecini să cuprinde într-aceste 2 stihuri.

[x] Mărimea Împărăţiei romanilor, arată aceste patru stihuri, a cărora rămăşiţă şi semn de stăpânire să păstrează acum la aceste două ţări româneşti, Moldavia şi Valahia.

[y] Nestatornicia lucrurilor lumeşti arată aici, până şi la împărăţii, cum vedem în istorii.

[z] Să vă robească.

[a] Cu tot cuvântul drept cer ţările ocrotire de la vecinile puteri pentru atâtea bunătăţi cu care să împărtăşasc dintr-însele.

[b] Războaiele ce au avut ţările ca să-şi păstreze slobozenia.

Ursul: Ei... ce să fac, Mistreţule! Un zgomot ce s-aude[c]
Al hearălor ce s-au unit ca să-mi aducă trude,
Îţi stricură iar şi acum dintr-ale mele gheară
Hotarul tău, dar izbândind asupra-acelor heară,
<5 r.> Eu nu-mi prefac vrerea ce am să pui laba pă tine.
Pe lângă pohta ce o am, uit facerea de bine.

Mistreaţa: Ce auzii, grozavule Urse? Ce grăişi, frate?
Această taină ai hrănit? Această strâmbătate?
Eu te-am chemat odată, întâi, dar cu bună tocmeală[d]
De câte ori ai mai venit, singur ai dat navală[e].
Cu toate-acestea iar ţ-am dat până şi de la gură[16],
Ca unii heară groaznice[17] (astăzi) preste măsură.
Şi mâncând, bând din bunul mieu, ai schidolit pre Leul,
Şi alte pohte ţi-ai plinit, vază-le Dumnezeul.
Apoi, acum de faţ-îmi zici că uiţi tot acel bine
Şi vrere ai ca negreşit să pui laba pă mine?
Bine, laba ta pune-o[f], dar nu cu ficlenie,
Ci codrişorul mieu de loc în veci slobod să fie,
Că est-al mieu de la părinţi şi l-am păstrat cu sânge,
Şi de mă vei năpăstui, şi pietrile vor plânge.
Pune ghiara ca un vrăjmaş preste vrăjmaşă heară,
Iar pă mine că m-am smerit[g], căci să mă iei în gheară ?
Lasă-mă, Urse, lasă-mă, nu te brodi la mine,
Că semn[h] e scris pă fruntea mea tocmai ca şi la tine,
Şi-acel ce-l poartă[i], când va fi să facă judecată,
Să nu gândeşti că ti-o lăsa fără dreaptă răsplată,
Iar pân-atunci şi mai în grab va măsura şi ţie
Tot cu măsura ce măsori dulcii tale frăţie.

---

[c] Întrarea lui Napoleon în Rosia.

[d] Chemare mai dăsluşită, prin tocmeală, în zilele marelui Petru, cum s-au mai zis. Vezi Cantemir.

[e] În zilele Ecaterinii, de două ori, şi în zilele lui Alexandru, o dată.

[f] Ajutătoare o pohtesc ţările pre Rosia, şi după datorie, pentru multa jertfa ce i-au făcut şi ele, cu înlesnirea la toate în vremi de răzmiriţă, de ş-au săvârşit interesurile ce au avut cu turcul, fie cu voie, fie fără voie.

[g] Cu aceste arată ţările aceste două că cu drept cuvânt trebuie negreşit să fie slobode şi de aici înainte, ca unile ce sunt prietine la toată vecinătatea. Şi, fireşte, numai vrăjmaşul să bate, iar prietenul să mângâie.

[h] Sfânta cruce.

[i] Hristos Domnul, nemitarnicul şi înfricoşatul judecător.

<5 v.> Vezi pătimaş, Mistreţule, bine simţeai tu curse,
Lupul: Iată, de faţă cunoscuşi cin-ţi le are puse.
Ursul lăbosul, groaznicul, daca trânti pre Leul,
Gândi că lesne îi va fi să-ţi puie-n gât resteul
Şi nu ştie că ochii miei acestea le străbate,
Că nu-mi place aşa vecin, l-aş vrea mai dă dăparte.
Mistreaţa: Acum aşa zici, Lupule, hearã prevăzătoare,
Dăstul m-ai tot pândit şi tu la larg şi la strâmtoare[j]
Cu pielea oii căci te-mbraci, coada te dă de faţă,
Te ştiu că eşti nesăţios şi zisa ta mă-nvaţă;
Că singur mi-ai mărturisit că ai râmnit la mine,
Te-ai supărat să vezi vecin în oareşcare bine.
Noroc p-atunci că (nu ştiu cum) aveam cu Leul pace
Şi el răcnea, hotarul mieu nimeni să nu mi-l calce.
Au nu făţiş m-ai mursicat, trei hălci[k] ai rupt din mine?
(Bez coastele ce mi le-ai rupt[l] din stânga - vai de mine -,
Până în grebăn[m], mai demult, şi zac ş-acum supt tine).
Şi alte cinci[n] au rupt pieptiş şi Ursul după tine
(Bez tot grumazul ce îl avea Leul rupt mai-nainte,
El de la Leu ca cum l-au rupt, aşa (ah...) mi-l înghite)[19].
Şi-ncai aşa, daca le-aţi rupt, nu le mâncaţi fireşte[o],
Ci prefăcut, într-altfel, cum vouă vă prieşte.
Dar nu e aşa, voi n-aţi avut cu mine vreo ceartă[p]
Nici că am dăschis Leului asupră-vă vreo poartă[q],

---

[j] Cugetarea neamţului pentru aceste ţări în toată vremea, şi în răzmiriţe şi în pace.

[k] Trei judeţe din Moldova ce le stăpânesc nemţii [18].

[l] Transilvania ce ţinea tot de vechea Dachie, în care au lăcuit şi lăcuiesc fraţi ai noştri români.

[m] Până în cumpăna munţilor Carpathi, ce dăspart Transilvania de aceste ţări, Valahia şi Moldavia.

[n] Partea iar din Moldova, până în Prut, ce să stăpâneşte acum de muscali.

[o] Nu le stăpânesc cu pravilile, privileghiurile şi obiceiurile lor.

[p] Să împotrivesc ţările cu cuvânt că n-au avut nici nemţii, nici muscalii cu dânsele vreo vrajbă, ci cu turcul. Şi cu turcul având, şi ele nefiind ale turcului întru desăvârşită stăpânire, ci cu legături a fi slobode cu ale lor privi<le>ghiuri [9], aşadar, urma ca cu aceleaşi privileghiuri, nestrămutat, să le aibă şi ei, că fireşte numai duşmanul să metahiriseşte după voia celui de carele să stăpâneşte, iar prietenul (cum le-au fost lor aceste ţări totdeauna) trebuie negreşit să să mângâie.

[q] Adică, că niciodată nu i-au vândut la turci, ci totdeauna au fost credincioase.

<6 r.> Cu câteştrei pace având; pentru că sânt mai slabă,
Aţi dat năvală, d-aţi întrat ziua-n amiaza albă.
Apoi dac-aţi putut atunci d-aţi îmbrâncit pre Leul,
Din trupul lui hălci să fi rupt[r], să-i fi puţinat seul,
Iar trupul mieu nevinovat[s], cu alte legi şi fire[t],
De tot osebi d-al Leului, cu tar-adeverire [u],
Rămas al mieu de la părinţi, păstrat co-atâta sânge,
De care şi Leul, de e leu,iar nu să mai atinge,
Cu cât mai vârtos să cădea, voi heară mai d-o fire[v],
Nu numa-ntreg să mi-l lăsaţi, ci şi supt ocrotire[w].
C-aşa învaţă legile ş-acei mai rele heară[x]:
"Să nu superi pacinic vecin, nici ale lui hotară".
Ca v-am hrănit de multe ori, mi-aţi scos chear şi din gură[22],
Iar fapta voastr-asupra mea, de rea, n-are măsură,
Că hălcile ce mi le-aţi rupt, nu le mâncaţi fireşte,
Ci prefăcute într-alt fel, cum vouă vă prieşte,
Şi mă doare de trupul mieu, gem de să sparge cerul,
Ş-o să vă roaz-al mieu gemut, precum rugina fierul.
Că n-o fi heară pre pământ aşa cu grozăvie
Spre-o heară nepotrivnică, duşman atât să fie.
M-aţi schidolit voi amadoi, şi Leul vezi ce zice:
"Dă-mi tu deplin, Mistreţule, cu tine nu am price"[y],
<6 v.> În vreme ce şi el mi-au rupt trei ţâţe[z] şi le suge

---

[r] Din trupul lui hălci să fi rupt, adică dinŢara Turcească să fi luat pământuri, iar ţările acestea[20] nu sânt turceşti, ci cu totul osebite, cu pravilile şi privileghiurile lor, cum Istoriile şi fiinţa adeverează.

[s] Nevinovat, adică că nici o greşală nu au făcut ţările ca să fi putut avea neamţul şi muscalul cuvânt să le ciumpăvească pentru vrajba cu turcul.

[t] Cu alte legi şi fire, adică cu totul osebite de legile şi năravurile[21] turceşti.

[u] Cu tar-adeverire. Dăstule adeveriri din legăturile ce are ţările cu Poarta Turcească, care le arată Istoriile. Caută, române, şi vezi!

[v] Mai d-o fire şi după neam şi după lege cu neamurile vecine, bez turcul, sânt românii.

[w] Supt ocrotire. Cer ajutor ţările de la aceste două vecine puteri, pentru cuvintele de mai sus, şi sânt datoare negreşit să-l dea.

[x] Ş-acei mai rele heară. A celui mai varvar neam.

[y] Turcul nu scade din cererile lui, ci tot deplin, ca cum ar fi şi ţările tot întregi, precum era din vechime, când s-au tocmit cu dânsul.

[z] Trei ţâţe, trei cetăţi: Brăila, Giurgiuv şi Turnul, care din vechime au fost ale Ţării Româneşti şi mai la urmă le-au luat turcii cu sila[23].

Aşa, în silă, ca un leu, iar fiii miei le plânge[a].
Oh... Cerule! tu vin-aici şi fă-ne judecată,
Trei heară m-au pus la mijloc, visez, dar sânt mai moartă.
Vulpea: Mistreţule, din câte spui-nsemnează c-aceste heară
Păzesc prilej şi, daca pot, calc-a altor hotară,
Iar nu pornesc, numai aşa, ca să ajutoreze
Pre hearăle du primprejur, ci tot să le vâneze,
Şi foarte mă mâhnesc şi eu de multa ta ispită,
Căci te aveam găzduitor de când sânt izgonită[b],
Încă îmi dai şi de prisos, duceam şi la pui hrană,
(C-aşa ţ-au dat ţie de sus, să fii tot plin de mană)[c].
Şi dintr-aceasta am rămas şi eu la îndoire
Că voi avea (precum gândeam) d-acii vreo mântuire[d],
Că daca tu, ce le făcuşi atât simţitor bine[e],
Cerci împotrivă de la ei, dar ce-au rămas de mine?
Că eu le-am dat adevărat ce e mai scump în lume[f],
Dar cum pricep dintr-al tău păs, uşor poart-acel nume.
Că d-ar purta mai pipăit acest dar totdeauna
Şi tu întreg ai fi, şi eu iar mi-aş lua vizuna.
Că acolo să sun-aşa: "aceia ce nu-ţi place
<7 r.> (Hotărâre prea vecinică), tu altui nu face !"
Mistreaţa: "Ş-aceia ce îţi place, iar dator ş-altuia a face" [g]:
Aşa e, Vulpe, sora mea, eu am milă de tine,
Ştiind cum că ai fost şi tu odată ca şi mine[h],

---

[a] Le plânge. Căci când avea ţara aceste cetăţi, era hotar Dunărea şi puţin avea trebuinţă atunci, sau mai nimic, de ajutoarăle altora.

[b] Izgonită. Robia grecilor de turc şi râsipirea lor din patrie.

[c] Plin de mană. Berechetul ţărilor acestora, de care să împărtăşăsc şi grecii.

[d] Mântuire. Nu puţin au nădăjduit grecii mântuire din jugul turcului de la aceste puteri, mai ales de la Rosia.

[e] Simţitor bine. Netăgăduitele împărtăşiri ale numitelor puteri dintr-aceste ţări, şi în vremi de pace şi în vremi de răzmiriţe.

[f] Mai scump în lume. Credinţa creştinească şi învăţătura, care de greci mai vârtos s-au dat şi la celelante neamuri ale Evropei.

[g] Această poruncă sfântă stă în darul de mai sus, de care ar spânzura toată fericirea lumii, când s-ar păzi.

[h] Ca şi mine. Zice românul pentru grec, că-i este milă de el, căci ştie că au fost şi el odinioară slobod.

Şi daca tu o vei tăcea, chiar pietrile o strigă,
Că limba ta, din bunul mieu, n-au contenit să lingă.
Dar ce folos, ai duh ficlean şi încă eşti trufaşă,
Nu-ţi părăseşti năravele ce le-ai avut din faşă,
Că-n loc şi tu să-mi mulţămeşti de facerea de bine,
Ai cugetat vizuna mea [i] să fie pentru tine,
Ai aruncat în trupul mieu o rană [j] ce să-ntinde
Mai rău decât pecinginea, cât merge să dăschide.
M-am prefăcut în părul tău, ce nu-mi este din fire[k],
Şi mă ciudesc, căci şi cunosc că-mi este spre pieire.
Că tu, gândind că păr c-al tău l-alta că să nu fie,
Te-ai îngâmfat, dar năpârlişi, şi azi n-ai nici vizunie [l].
Iar eu cu părul mieu firesc luptam orice furtună,
Că stă vârtos şi-nţepoşat ş-în vreme rea şi bună[m].
Iar acuma, o,vai, vai, vai...,când n-am nici dinţi, nici unghii[n],
Şi tu, şi Lupul, ş-acel Urs îmi frământaţi rărunchii[o]
Şi nu de faţă, ci furiş (încai Leul de faţă),
Câte patru aţi tăbărât, să nu mai am viaţă.
Mai văz trei gadini[p], le cunosc, dar nu le am vecine,
Clonghesc şi ele[q], cârduri ţin[r], de să hrănesc din mine.
Şi după ce să satură, în loc de mulţămire,

---

[i] Vizuna mea. Scaunile ţărilor au fost ale domnilor pământeni, cum şi urmează să fie fireşte, iar grecii ţărigrădeni prin silă turcească le-au hrăpit.

[j] Cu venirea lor, adică a grecilor ţărigrădeni, aice, au cărat împreună şi rana cea veninată a mândriei şi o au aruncat şi asupra noastră, românilor.

[k] Cunoaşte românul răul ce-i curge din mândrie, dar după năravurile celor mai mari totdeauna au căutat să urmeze şi cei mici. Aşa au fost la români domnii greci ţarigrădeni, că s-au luat după năravurile cele trufaşă ale lor.

[l] Din pricina trufiei, mai vârtos, au pierdut grecii stăpânirea şi slobozenia, că "Domnul mândrilor le stă împotrivă".

[m] Arată românul, ca până trăia cu prostia era viteaz, şi aşa este.

[n] Arată slăbiciunea ţărilor dăspre rândul armelor.

[o] Zavistia ce simte ţările acestea dăspre aceste naţii, uneltind din veacuri care mai întâi să le cotropească. O, zavistie, zavistie! patimă mai veninată şi mai înfocată decât toate patimile.

[p] Trei neamuri: englezi, franţezi şi prusieni.

[q] Vorovesc şi consulii lor aice tare, ca într-o ţară fără putere.

[r] Au sudiţi, oameni ai lor, a căror fiinţă o va dăscoperi vremea.

Stau de mă gârâiesc[s], că sunt heară proastă din fire,
Batjocoresc pre fiii miei cu feluri de ponoase,
Şi cântă pentru neamul lor, c-ar fi mai firoscoase[t].
Mă minunez, o, gadine, dar n-aţi găsit voi urme[u]
Că eu când eram tânără,[v] pă voi vă aveam turme? [w]
Şi voi năravul mieu luând[x], şi tânăr-având stare[y],
Acum[z] vă îngâmfaţi[a] şi staţi d-îmi faceţi dăfăimare?
Aceeaşi sânt, o, gadine[b], şi nu este mirare
Să-ntineresc ca finicul[24]-ncălzindu-m-acel soare[c],
Ş-atunci poci fi iar falnică[d] ş-altele-n dăfăimare[e],
C-aşa este al veacului, să suie, să scoboare[f].
Deci seama bine luaţi toţi, că semn ce îl poartă-n gură
Vulturul mieu[g] vă va topi, cum ceara de căldură;

---

[s] Mă gârâiesc, adică mă defăimează. Mult să mâhneşte românul pentru dăfăimarea ce îi fac neamurile acestea în zadar. Şi cu drept cuvânt, căci chivernisându-să în patria lui şi îndăstulându-să de toate, stau de îl clevetesc. Judece lumea această "Ithică" a luminatelor neamuri.

[t] Mai firoscoase, mai luminate la învăţături. Aşa este, dar toată buna învăţătură povăţuieşte fapte bune. Apoi, ei?

[u] N-aţi cetit istorii?

[v] Tânără. Vârsta cea slavnică a Împărăţiei romanilor arată aici.

[w] Turme avea, adică, că romanii, strămoşii noştri, i-au stăpânit pre ei.

[x] Năravul mieu luând, adică de la romani adăpându-să de învăţături.

[y] Tânăr având stare, adică în floarea puterii, şi dăspre învăţături şi dăspre arme aflându-să Englitera, Franţa şi Prusia şi celelalte.

[z] Acum. Cu acum acesta închipuieşte nestatornicia lucrurilor lumeşti.

[a] Vă îngâmfaţi, adică să trufesc că ar fi neamuri luminate.

[b] Aceeaşi sunt. Cu aceasta dă a înţelege că neamul românesc acelaşi este, dar au scăzut din pricina întâmplărilor.

[c] Acel soare. Adică pronia voind a să mai lumina românii cu ştiinţele ce le-au pierdut.

[d] Iar falnică. Adică iar poate fi numărat neamul între cele luminate.

[e] Această notă nu o mai explică. (*n. ed.*).

[f] Nici această notă nu o mai explică. (*n. ed.*).

[g] Nici această notă nu o mai explică. (*n. ed.*).

Că codrişorul mieu de loc mi l-am păstrat cu sânge,
Şi cel ce mă va asupri, cerul pre el va-nfrânge.
Sfârşit

. . . . . .

<8 r.> meiu[25] ale neamului românesc au fost şi este poposirea streinilor[26] într-aceste ţări. Că aceştia, după ce s-au primit cu dragoste de către pamânteni şi s-au îndăstulat de toate, încă şi în rudenia lor i-au băgat, totdeauna i-au zavistuit şi au lucrat cele împotrivă, până şi la scaunul domniei au răzbit cu necuviinţă. După care, apoi, foarte s-au stricat firea pământenilor, luându-să după năravurile streinilor. Iar mai ales de mândria grecilor prea mult s-au stăpânit. Din care degrab ajunseră de să dăzbrăcară cu totul de vitejia părintească, ce le curgea lor din dragoste şi unire, şi să îmbracară cu trândăvie, carea născu lor urâciunea si dăsghinarea[27], şi carea lesne este a socoti cineva la ce fel de sfârşituri îi poate aduce de nu să vor întoarce iar la fericirea aceea cu[28], a îmbrăţişa adică dragostea şi unirea strămoşească, cu care acestea numai[29] vor putea lupta primejdiile ce să vede că-i îngrozesc, din vreme în vreme, adăugându-li-să când de la o parte când de la alta, stând să-i înghiţă[30] ca valurile pre corabie când să pornesc ele de furtuni împărechete[31]. Căci nu e a să lupta cu una sau două, ci cu multe. Şi, ce este mai rău, că şi cei ce li să arată în faţă prieteni au început a-i frământa, lucrând cu fecleşug[32] toată dărăpănarea neamului românesc, până şi la lege dăspre o parte, sau întâi cu dăsghinări nouă, la care urmează o mai grabnică întâmpinare, căci tirănia sileşte pre ticălosul om până şi legea a-şi părăsi, ca să răsufle de nevoi, cum vedem atâtea neamuri creştine ce au căzut supt tirănie după vremi, că s-au abătut[33] numai[34] ca să scape de ispite[35].

Mai suferim noi românii acum şi[36] ponosuri de la această adunătură a streinilor, că adică am fi varvari şi neluminaţi[37] cu învăţăturile cu care ei să fălesc că ar fi îndăstulaţi[38]. Dar ori pentru ce[39]? Nu care cumva socotiţi, voi streinii, cari[40] aţi dat năvală la pământurile noastre şi va îmbuibaţi de toate bunătăţile ce pe la ale voastre pământuri[41] abia le veţi fi gustat; nu cumva, zic, socotiţi că duhuri având mai supţiri ne întreceţi pă noi cu învăţăturile? Nu cumva gândiţi că mai de bun neam fiind, aveţi cădere să ne numiţi pă noi varvari? Veniţi dar, toate neamurile ce vă făliţi astăzi de luminate, veniţi să citim Istoria romanilor, strămoşilor noştri[42], ca să aflăm adevărul. Aţi văzut cum ea ne spune că pă vremea când strămoşii noştri romani era luminaţi cu tot felul[43] de învăţături, având-vă şi pre voi supuşi, vă da pravili şi voi le primiaţi, şi pentru căci era de la mai marii voştri şi pentru căci era bune întru adevăr[44]. Că şi ei de la dascălii cei mai mari, adică de la elini, având-le alese,

le păzia şi le adăoga, cum să văd până în ziua de astăzi pe la cele mai multe neamuri, mai vârtos ale Evropei. Aţi văzut pre strămoşii noştri, a căror rămăşiţă ce poartă aceeaşi numire, "români", suntem noi, românii dintr-aceste trei ţări: Românească, Moldova şi Transilvania? Ce ne ponosluiţi dar voi, numitele astăzi luminate neamuri?

*

<8 v.> Înfocat şi amărât, neamul românesc strigă către cer:
Ia aminte spre rugăciunea mea, că m-am smerit foarte.
David, ***Psalm***...

Cerule, vezi bine,[45]
'Ntre viespi, nu albine,
sunt şi am slăbit.
Tu dar mă-ntăreşte,
Pre duşmani topeşte
până în sfârşit.
Ei întru trufie,
Cum că au tărie,
tot mă răzvrătesc.
Eu alerg la tine,
Fă-ţi milă cu mine
să mă izbăvesc.
De multe ori, Doamne,
'N greşăli milioane
ştiu că am căzut.
Dar c-o cunoştinţă
Şi prin pocăinţă
scăpat m-am văzut.
Deci şi acum, Bune[46],
Arată minune
cu un trup smerit.
Iar mă primeşte
Şi mă mântuieşte
c-altfel sunt pierit.

Şi iarăşi:

Cerule, vezi bine
'Ntre viespi, nu albine,
sunt şi am slabit.
Tu dar mă-ntăreşte,
Pre duşmani topeşte
până în sfârşit.

<9 r.> Iar neamul românesc, luând chipul fiului celui curvar:
Fă-mă ca pre unul din argaţii tăi.
Evanghelia la Duminica fiului celui curvar

Departe m-am dus cheltuind,
în desfătări tot răsipind
parte din avuţie
ce o ai dat-o mie.
Dar acolo dac-am văzut
Că-n lipsă mare am căzut,
adusu-mi-am aminte
d-al mieu milos părinte.
Şi m-am întors foarte smerit,
Iar tu departe m-ai zărit
şi grumazu-mi îndată
simţii milă de tată.
Deci strig, Părinte, ai şi pr-alţi,
fă-mă ca pr-unul din argaţi,
nu te-ndura de mine,
smerit când viu la tine.

V

<ADUNARE DE STIHURI>

<ADUNARE DE STIHURI>

<1 r. Caiet> nr. 8
1829 ghenarie

<Ca nu în trândăvie cu totul să rămâi>

Ca nu în trândăvie cu totul să rămâi
Şi l-aşa distihie puţin să mă mângâi,
Făcui-ceast-adunare (din câte mi-au ramas)
De stihuri, căci şi multe la molevmă s-au ars.
Şi nu ca să-mi fac fală, ci încă mai vârtos
S-arăt cum pierde omul ceasuri fără folos.
Cunosc acum greşala, dar nu sânt vinovat,
Vârstele sunt de vină[a], căci ele m-au- ndemnat.

<2 r.> Cu slovele numelui mieu pe margine

Ştiu c-o să-ntrebe vrun cetitor
D-al-cestor stihuri întocmitor,
Eu sunt aicea, mă poat-afla
Fără pre altul a întreba.
Facă mişcare, nu într-un fel,
Şi sânt de faţă, vorbesc cu el.
Atâta numai şi eu voiesc,
Cu umilinţă vă şi pohtesc,
Nu cu vrun cuget împrăştiat,
Căci eu atuncea sânt dăpărtat.

---

[a] Vârstele sunt de vină. Ticălosul om! să luptă cu vârstele ca cu nişte heară, iar când este vârsta cea de la 15 ani în sus până 40, apoi poci zice că este mai cumplită decât toate hearăle, căci mulţimea patimilor, iar mai vârtos a învierşunării, într-această vârstă bântuieşte pă bietul om, nepricepând becisnicul cum singur îşi dărapănă puterile şi îşi scurtează zilele; las cele sufleteşti primejdii, că acestea la un mai bine cugetător sunt foarte simţitoare.

La Scarlat Ghica-voievod, ce au făcut adunare de pravili din cele împărăteşti, spre povaţa norodului de aici, prin osârdia înţeleptului acela paharnic Mihail Hiotul[1]. Este această pravilă prescrisă de mine, din îndemnarea vestitului aceluia clucer Ştefan Conduratul, supt carele mă aflam atunci, şi să află acum la fii-său, Alexandru Conduratul, şi să să caute, căci este în adevăr un luminător luceafăr pentru patria noastră

Râvnind acest domn fericit
Ca să-i rămâie pomenit
Cu laud-al său nume
În veci în-ceastă lume,
Unitu-s-au co-acel bărbat,
Prea vrednic de verice sfat
Şi lăudat cu totul,
Paharnicul Hiotul,
Şi fără de a pregeta,
N-au zăbovit a arăta
Silinţă, vrednicie
(Fie şi l-alţi, fie!),
Făcând acest luminător,
În zi şi-n noapte stătător,
Care ne luminează,
Pre toţi ne îndreptează.
Lucru, poci zice adevărat,
Din suflare sfântă lucrat.
Deci este şi-o să fie
Spr-a lor slavă-n vecie.

<2 v.> La clucerul Ştefan Conduratul, stăpânul şi dascălul mieu, din a cărui poruncă am prefăcut cea înapoi pomenită adunare de pravili, şi să află şi acum la coconii dumnealui

Prea blândule şi bun al mieu
Stăpâne, după Dumnezeu,
O, mult prea înţelepte!
O, judecător drepte!
Râvnişi să aibi-cest giuvaier,
Ca o lumină de la cer,
Oglindă car-arată
Dreptat-adevărată,
Iată dar mult m-am sârguit,
Cu râvnă-ţi voia d-am unit
Cu toat-a mea credinţă,
Precât îmi fu putinţă.
Deci primeşte-l, bun al mieu
Stăpâne, după Dumnezeu,
Căci ţie e cu cale
A-ţi da dintr-ale tale.

La fântânile du pă la mănăstirile preastrălucitului şi preavestitului întru fapte bune neam al Basarabilor, ca să fie spre a lor vecinică pomenire[b]

Din acest izvor n-au contenit a obştii adăpare

---

[b] Cetind stihurile, să socoteşti izvorul că este rădăcina neamului Băsărăbesc, şi apoi potrivind darurile apei cu bunătatea faptelor lor, vei înţelege la câtă mărime le ajunge lauda.

De când cerească pronie l-au dat la arătare.
Avut-au şi acum are
Apă cu-ndestulare
Limpede la cătare,
Dulce întru cercare,
Bună la adăpare,
Uşoară la purtare,
De patimi gonitoare,
De trupuri hrănitoare.
Din el fântână şi aici mai cu-nfrumuseţare,
Veniţi dar cei însetoşaţi, beţi şi luaţi oricare.

<3r.> La Radul-vodă Basarab (ce-i zice şi Negru), prenoitorul stăpânirei aceştii Ţări Romane, de domn pământean, carele după multe nevoi ce au pătimit această ţară dăspre alte neamuri, în sfârşit la vremi mai îndămânatice, s-au scoborât din ţara vecină a Transilvaniei cu putere de ostaşi şi cu câtva norod şi şi-au aşăzat scaunul la Câmpulung, în judeţul Muşcelului (în leat 1215)[1], dându-şi titlul de "Singur stăpânitor", precum Istoria adeverează

Clonghind cu glas dăşteptător la vremi mântuitoare,
Vulturul tău cel românesc, veste biruitoare
Îţi înseamnă, viteazule, deci tu făr-pregetare
Iar alergaşi la cuibul lui spre dreaptă-ncoronare,
Şi ca o cloşcă adunând supt arepile tale
Pre toţi puii cei râsipiţi, stătuşi (cum fu cu cale)
Iarăşi pre scaun strămoşesc, slobod în stăpânire,
Domn şi părinte patriei cu bună norocire.

La Mircea-vodă Basarab cel Bătrân (au domnit la leat 1383)[1], carele văzând în vremea aceea toate vecinile stăpâniri de peste Dunăre călcate şi robite de turc şi pre toată Evropa spăimântată, au legat pace cu dânsul, ca să-i dea câte trei mie de bani roşii, spre semn de plecăciune, pe an, şi alt nimic, şi turcul la stăpânirea şi obiceiurile ţării nici un amestec să nu aibă. Pre care aşezământ neţiindu-l turcul la urmă şi dăschizând el război cu pricinuiri de alte cereri, l-au bătut Mircea-vodă cu românii, gonindu-l până la Adrianupoli. Şi aşa au rămas ţara iar slobodă

de tot, ca şi mai înainte, precum Istoria pe larg arată

Vulturul tău văzând pre Leu spre cuibul lui că vine,
Te-au dăşteptat să priveghezi, cu dânsul să fii bine.
Deci tu, preaînţeleptule, îndată legaşi pace,
Să-i dai un ce[c] şi ţara ta laba lui să nu calce,
Iar el, din fire lacomul, călcându-şi legătura,
Tu încă tar-ai alergat, de i-ai sfărâmat gura.
Şi-aşa stătuşi al doilea ţării tale părinte,
Cu stăpânire slobodă, precum şi mai nainte.

<3 v.> La Vlad Laiota-vodă Basarab (au domnit la leat 1460)[1], carele văzând robirea Ţarigradului de turci, iarăşi au făcut legătură cu Poarta Turcească, ca să-i dea zece mie de galbeni pe an, şi alt nimic amestec turcul în ţară iar să nu aibă, care legătură iarăşi nepăzindu-o turcul şi viind asupra ţării cu mulţime de puteri, s-au înfrânt toate cu ajutorul lui Dumnezeu de către numitul domn, bătându-i şi sfărâmându-i grozav cu oştirile româneşti. După care iar au rămas ţara slobodă, nedând nimic Porţii, precum toate le arată Istoria

Până la tine vulturul striga spre dăşteptare,
Iar acuma daca văzu pre Leu răcnind mai tare,
Te îndemnă şi aşa lucraşi cu dânsul iarăşi pace,
Prin dare de cevaşi mai mult, ş-aici el să nu calce.
Mirar-atunci, cum au primit? Căci de curând surpase
Zgripsor[2] cu două capete, chear cuibul îi luase[d].

---

[c] Acei trei mie bănişori roşii.

[d] Ţarigradul însemnează aicea, pre care mai nainte cu puţini ani îl luaseră turcii de la împăraţii romani (greci)[3], a cărora semnul împărătesc era zgripsorul cu două capete ce închipuia împărăţia cea înfricoşată a romanilor, care, în urma marelui Costandin, de diadohii lui s-au împărţit în două: în Vechea Romă şi în Noua Romă (adică Ţarigradul); şi acesta închipuia, precum zic, zgripsorul cu

Dar groaza Mircii cel Bătrân aşa-i zicea să facă,
Să nu mai paţă ce-au păţit cel ce zapisul calcă,
D-aceia, a vă lăuda, nici o limbă nu tacă[e].

<4 r.> Închipuire de jalbă a Ţării Româneşti către Împărăţie în vremi când să cunoaşte asuprită peste legăturile ce are cu dânsa şi să teme de răzvală

Îmi iei ce nu mi-ai dat[f], îm ceri ce nu-s datoare[g],
Şi iarăşi oi să crap[h] d-aşa mare strânsoare.
De sânt cu ştirea ta, iată tu eşti pricină,
Că tu calci legături, iar eu nu sânt de vină[i].
Iar dac-ai tăi vechili[j] cutează la jăcmanuri
'Mpotriva celor scris-la codici şi fermanuri,
Nu pierde măcar ceas, ci dă-i pre toţi la dracul,

---

două capete.

[e] Nici o limbă nu tacă. Va să zică (ş-adevărat aşa este) că aceşti viteji domni băsărăbeşti au fost de Dumnezeu luminaţi, ca să păstreze slobozenia ce şi până astăzi, ciumpăvită (din neunire), o avem. Pentru care, nu numai noi, românii, suntem datori a-i slăvi, ci şi toată Evropa, căci ei au pus pieptul cu sângele românesc de au poprit robia de la Dunăre încoace, căci dincolo de Dunăre nu mai rămăsese neam nerobit de turci. Adeverează-te din Istorie, cetitorule, şi vezi-o şi cu ochii că este aşa.

[f] Îmi iei ce nu mi-ai dat, adică îmi strici privileghiurile care le-am avut de la strămoşii miei, şi le-am păstrat cu atâta sânge şi cu atâtea legături, care pe larg le arată Istoria.

[g] Îmi ceri ce nu-s datoare, adică îmi ceri mai mult preste ceea ce coprind legăturile, care iar Istoria le arată.

[h] Şi iarăşi oi să crap, adică, că din năpăstuirile ce mi să face iar oi să ardic cap. Care lucru judecându-l cu înţelepciune românii, apucă mai nainte cu jalba, ca să nu cază supt vinovăţie.

[i] Iar eu nu sânt de vină, adică, că de vreme ce va fi silită a ardica cap, nu să poate învinovăţi, după tot cuvântul drept, căci nu din voinţă, ci din sila şi năpăstuirile dăspre Împărăţie. Şi aşa Împărăţia cade supt vină, iar nu ţara.

[j] Iar dac-ai tăi vechili, adică otcârmuitorii ţării cei orânduiţi de către Împărăţie, asupra căriia pricini cu îndoială făcând chipzuire scriitorul, că ori de la Împărăţie de va fi curgând răutatea în ţară, sau de la vechilii ei, adică otcârmuitorii cei orânduiţi dă dânsa, zice cuvântul: "Iar dac-ai tăi vechili" şi aşa adaoge a zice, că ori de la însăşi Împărăţia de va fi, şi nu să va îndrepta, din răutate, a ei este vina, sau de la vechilii ei, şi nu-i va îndrepta, tot a ei, că ori însuşi făcându-o răutatea, sau pe alţii slobozind a o face, tot singură să învinovăţeşte.

Că ei strică pre trup[k] şi ameţeşte capul[l]

Plecata ţie cu legături, Ţara Românească.

<4 v.> Asupra grecilor curtezani ce zavistuia Shoala Elinească din Bucureşti, pentru căci vedea şi pre români izbutind la învăţătura limbii elineşti

Românilor! Grecii s-au pus shoala să ni-o strice,
Între dascăli şi ucenici umblă să bage price.
Dar greci zicând, nu grecii toţi, că şi dintr-înşii unii
Nu contează a huli pre cei de sus, nebunii.
D-aceea, fraţilor, vedeţi ce face stăpânirea,
De nu li-o face răsplătiri, sosească-le pieirea,
Că daca ei acest izvor ce şi pre ei adapă,
Căci şi românii dintr-al lor beau căzuta lor apă,
De pizmă-ntunecându-să pornesc ca să-l astupe,
Ce mai aştepţi, sârman român? Ascuti-te la pulpe.

Καθ ' ἑνὸς κατηγόρου τοῦ ἄρχοντος
πάνου ἄ Γρηγορίου Πραγκοβάνου

'Αν ἤθελες γνωρίση σὺ αὐτοῦ τὸν Πραγκοβάνον,
Βέβαια πῶς διέκρινες τὰ κάτω ἐκ τῶν ἄνω·
Πλὴν φαίνεται νἄσαι σὺ "μυστήρια ἄγων ὄνος"
Καὶ ὅσον θέλεις φώναζε διὰ νὰ φανῇς ὁ μόνος.

---

[k] Că ei strică pre trup, adică otcârmuitorii Împărăţiei strică pre norod cu năpăstuirile ce-i face (de le va fi făcând fără de ştire împărătească, la care punt când va ajunge un otcârmuitor, mai bine este a să lepăda de otcârmuire, decât a călca legături şi privileghiuri, iar de va primi a le urma pentru iubire de slavă sau de argint, vinovat ca şi răul-cugetător împărat).

[l] Şi ameţeşte capul, adică turbură Împărăţia, că din istorii cunoaştem câte prăpădenii s-au întâmplat din pricina rebeliilor după vremi şi câte împărăţii s-au zăpăcit şi s-au slăbit. De aceea, o de ar fi ca şi împăraţii şi toţi stăpânitorii deobşte să să mulţumească pă ceea ce au datorie noroadele şi pot ca să le dea, ca să fie linişte în lume şi să fie stăpânitorii adevăraţi păstori buni şi noroadele supuse turme. Şi atunci, fericire şi iar fericire.

La Sfânta Ecaterina

O, sfântă prea laudată,
Sfintelor coroană-naltă,
Mieluşaua lui Isus,
Ecaterino slăvită,
Mireasă prea primită
Mirelui celui de sus.
Fii nouă ajutătoare,
Tuturor folositoare,
Celora ce îţi cinstim
Sfânta zi de pomenire
Cu glasuri de fericire
O cântăm şi o mărim,
Şi nu numai în viaţă
Să ne fii bună povaţă,
Ci ş-acolo iar să fii
Bun liman, bună scăpare,
Cătră Hristos rugătoare,
Să petrecem cu cei vii.
Aşa ne rugăm fierbinte
Să ne fie primite
Acestea ce-ţi glăsuim,
Slava, zic, de prăznuire
Şi ruga de mântuire,
Ca pururea robi să-ţi fim.

<5 r.> La o carte de câteva leacuri, alcătuită pre limba românească de un bun prieten dohtor, ca din partea alcătuitorului

Ca sluga c-un talant, temându-mă d-osândă,
Îl dau la schimbători să umble cu dobândă.
Vă rog să-l primiţi, cercându-l prin lucrare,
Că este lămurit, n-are amestecare,
Fără decât am pus din dragostea de frate
Cu râvnă din dăstul acea mai multa parte.
Zavisnice vrăjmaş! Şi tu, ficlene, altul!
Vă ştiu pre amândoi că nu primiţi talantul,
Dar fiţi precum aţi fost, lăcaş al răutăţii,
Căci eu am pr-adevăr părtinitor dreptăţii,
Iar voi, dragi înţelepţi, ascundeţi ac în miere,
Să-nţepe al-lor limbi ce vars-atâta fiere.

La o fântână din casă, precum să obicinuieşte, de să aduc cu meşteşug la multe case mari

O iscusinţă a omenirii,
Că fireşti lipse poat-a plini,
Iată de faţă-mpotriva firii
Din sec părete, apă zbucni!
Bea dar şi spală-te fără sfială
Şi spre-orice treabă a-ţi lua poţi
Că cu cât curge, are croială,
Cu-atât mai multă a da la toţi.

Omul nenorocit

Focul dăznădăjduirii arzându-mă ne-ncetat,
La sălaşul norocirii spre scăpar-am alergat,
Şi spre a ei îmblânzire cu smerire i-am aprins
Candelă şi către dânsa nădejdea mi-o am întins.
Dar, o, ticălos de mine, d-acest foc nu poci scăpa,
Că norocul mi s-arată asupră-mi a să-ntrarma,
Nu-l văz pre piatră rătundă, după al lui obicei,
Ci pre tripod, şi-mi arată prin semne că voi să piei.
Mi s-arată în nor negru cu totul înfăşurat,
Inima văz că din mine tâlhăreşte o au furat,
Într-o mână mi-o ţine săgetată înfocat,
Cu aceialantă mână o loveşte ne-ncetat.
Îmi arată sfera lumii îmbrăcată iar în nor,
Întunecată şi aceasta, puţin numai roşior.
Şi îmi dă a înţelege că cât să vede ruşind,
Atât numai să umbreşte, din mila lui 'părtăşind,
Iar aceialantă parte câtă să vede negrind,
Toată de nenorocire greu să află pătimind.
Deci, noroace, fie-ţi milă şi pre tripod nu mai sta,
Ci pre piatra cea rătundă, precum este firea ta.
Că tripodul însemnează cum că stai tot la un loc,
Iar piatra, că faci mutare şi-n margini şi la mijloc.
Şi mutar-îmi dă nădejde că poate mî-i nemeri,
Şi d-aceste patimi toate voi scăpa, nu voi pieri.

<5 v.> Omul cu daruri şi iar nenorocit

În linişte mă-nvăluiesc,
Fără furtuni primejduiesc,
Ziua făr-de lumină
Mă văz, şi n-am pricină,
Că ochi-mi sânt la locul lor,
Soarele prea strălucitor.
Văz marea fără valuri
Şi plină de limanuri,
Corabia în care sânt
O văz fără-mpotrivă vânt,
Cârmaciul iarăşi vrednic,
Vrednic de mare sfetnic.
Dar ce folos? Eu arz în foc,
Norocul văz că-şi bate joc.
Toate mi le-au dat bune,
Dar pricina nu-mi spune
De ce aşa mă-nvăluiesc!
Scăpare nu poci să găsesc,
Încă m-afund în valuri,
În mijloc de limanuri!
Am rămas tocma-ncremenit,
Minte nu am de socotit,

Ce fel mă întâmpină
Valuri în vreme lină!
Ah, ah, norocule[m], mă rog,
Ajung', ajung-atâta foc!
Dăstul am ars noroace,
Mă rog a mai preface
Acest noian de-mpotriviri
Cu feluri de nenorociri
Iar mai ales la mine,
În vreun fel de bine,
Ca să mai scap de acest chin,
Ce m-au adus la greu suspin
Şi la o grea pornire
De dăznădăjduire.

Către un dorit prieten, mustrare pentru tăcere

Apa uitării c-ai băut, curat să înţelege,
Şi de aceea te-ai supus la a tăcerii lege.
Iar de trăieşti şi n-ai ajuns să bei apă d-aceea,
Acel ce-ai fost, nu crez că eşti, ţe-ai prefăcut ideea.

<7 v.> Rugăciune la cer, înfocată, în vremi amărâte

Cerule, mă rog ascultă,
Aşa jărtfă ori să uită?
Atâtea movili şi şanţuri,
Puşcării, cătuşi şi lanţuri
De trupuri româneşti pline,
A să păstra legea bine
Ş-ale ţării obiceiuri,
Zidite pr-aşa temeiuri?
Cerule, mă rog ascultă!
Aşa jărtfă nu să uită,
Deci la ceasuri d-asuprire
Singur, tu, fii izbăvire.

La un norod carele pierzând dragostea şi unirea, din căderea în patima trufiei şi dăzmierdării, ajunge a să mânca el între el, că acesta este în primejdie a să bântui de tot vrăjmaşul

De voi săgeţile fiind iar în voi cu iuţime,
Pornite ca de la vrăjmaşi (O, ce neomenime!).
Şi ce aşteptaţi, decât să fiţi trupuri rănite-n sapte,
De mâinile duşmanilor cu hulă dăzbrăcate?

<9 r.> La un norod, sau în parte la fieşcare om, carele amăgindu-să băsnarilor acelora ce cred lucrurile, fireşte să dăpărtează de dogmele bisericeşti şi ating ale bisericii macar cu

[m] Eu noroc nu slăvesc alt să fie, decât pronia dumnezeiască. Dumnezeu, după talentul fieşcăruia, trimite şi împarte.

verice chip, că unul ca acela norod, sau om, trebuie negreşit să să prăpădească.

Pilde avem întru scripturi multe, nenumărate,
Câţi au atins biserica pierit-au cu rea moarte.
Văzurăm şi acum din nou franţezi mulţi în pieire,
Căci n-au cinstit biserica, ci singură pre fire.

<11 r.> Ţara Românească la primejdiile ei ia chipul slăbănogului celui de 38 de ani (Evanghelia, Ioan, cap. 5) şi se roagă lui Dumnezeu.

La acele cinci pridvoară
Ce era odinioară
La fântâna Vithezda,
Scriptura sfântă ne spune
Că ai săvârşit minune
Cu cel ce boal-îl prăda.
Ţara: Eu sânt acela bolnavul,
Slăbănogul şi gubavul,
Care d-atâţea ani zac
Şi l-a apei turburare,
Om nu am ajutor, care
Să mă afunde în lac.
Deci iar tu, mult îndurate,
Cu adânca bunătate,
Porunceşte-mi să mă scol,
Să umblu purtându-mi patul,
Să fiu ca şi-acela altul,
Al minunei tale sol,
Spuind acelora care
Îmi vor zice cu mustrare:
"Sâmbăta, cum te-ai sculat"?
Cum că tu, preaînduratul,
Mi-ai zis: "Scoală şi ia-ţi patul",
Tu însuţi m-ai vindecat.

Cântec românesc jalnic

Romane, romane,
Dulce frăţior,
Nu cânta-n organe,
Ci-ntr-al tău glăşcior,
Ca să te-nţeleagă
Rude şi vecini,
Dreptul să-ţi aleagă
De la cei streini.
Romane, romane,
Dulce românaş,
Pre trupul tău rane,
Acel gingălaş,
Duşmanii, streinii
Le-au dăschis cu foc,
Rudele, vecinii
De leacuri n-au loc.
Romane, romane,
Chipul tău cel zmead,
Altele duşmane
Rău l-au sfăşiat,
Negrile sprâncene
Ş-întinse pă sus,
Întoarsele gene
Ca lun-au apus.

Ochii tăi, romane,
Cei dulci, mângâioşi,
Au ajuns, sârmane,
Parcă ar fi scoşi.
Buza nu-ţi mai râde,
Gura n-are grai,
De multele trude
Eşti un mort cu trai.
Ţi s-au închis braţul
Cel dăschis la toţi,
Că ţe-au întins laţul
Şi să scapi nu poţi.
Roman, frăţioare,
Ţe-au rămas doar duh
Şi goale picioare,
Pă ger şi zăpuh,
Aleargă, sârmane,
Sileşte cât poţi,
Groaznicile rane
Să le-arăţi la toţi.
Doar vecini sau rude,
Sânge de creştin,
Ti-or scăpa de trude,
D-atât vai... şi chin.
Romane, romane,
Dulce frăţior,
Nu cânta-n organe,
Ci-ntr-al tău glăşcior.
Şi cântă mai jalnic,
Că te ştie toţi
Cum erai de falnic,
Ş-acum între morţi.
S-auză şi luna[n],
Că ea te-au dorit,
Cum să-ţi ţii cununa
Te-au povăţuit.
Numai, dragă frate,
Sfatul ei cel sfânt,
Fiind pacinic foarte,
Nu-ţi iasă din gând.
Aşa, o, romane,
Dulce frăţior,
Ascultă, sârmane,
Sfat mântuitor,
Ş-or crăpa vrăjmaşii,
Cei ce nu credea,
Aceia trufaşii,
Când te vor vedea
Iar frumos şi falnic,
Sprâncenat, genat,
Pre scaunul slavnic,
Ce stă răsturnat.
Aşa, drag romane,
Dulce frăţior,
Cântă nu-n organe,
Ci-ntr-al tău glăşcior,
Căci e glas prea dulce
Ş-inimi de varvari[1]
Spre milă l-aduce,
D-ar fi şi tătari.

[n] Pronia să înţălege aici prin lună.

VI

<STIHURI ŞI ÎNSEMNĂRI>

<STIHURI ŞI ÎNSEMNĂRI>

<Stihuri la Cutia milosteniei>

După revoluţia ce se făcu în ţară la leatu 1820 (a căriia istorie o am scrisă deosebit), fusei chemat şi orânduit de măria-sa Grigorie-vodă Ghica, ce domni atunci, la Epitropia Obştirilor, de care atârna toată buna orândueală a poliţiei şi împărţirea milelor la persoane scăpătate şi de rând, la tot saracul,din Cutia ce se zicea a milosteniei. Şi fiindcă o găsii în foarte proastă stare şi râvnitor fiind ca după vreme tot să nu rămâe milaşii neadjutaţi, spre aducere aminte şi pildă viitorilor, însemnai din jos, prin aceste stihuleţe. 1824 aprilie.

Zice ţara:

Dă, fata[a] mea, din cât mai ai, dă fără de sfială,
Al doilea celui străin l-a milii rânduială;
Nu te speria căci ai slabit[b], că Domnul va da ţie,
Somanitencii cum au dat, vasul tot plin să fie.

La mormântul unui născut fiu al meu, Costandin, stihuri ca despre partea lui. 1821 iuniu

Δίναμις, ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐλεῆυον ἡμᾶς[1]

Această cântare
Să o cânt, prea mare
Dragoste am avut.
În locaşuri sfinte
Mă vâram-nainte
S-o cânt şi s-o ascult.
Acasă, la shoală,
Sănătos, în boală
Cu ea petreceam;
Cum găseam prilejul,
Gungunind gâtlejul,
Δίναμις[2] cântam.
Dulcele meu tată
Vedeam cum că saltă
Şi cânta şi el
Cu mine-mpreună,
De gândeai că sună
O strună c-un tel.

---

[a] Cutia milosteniei.

[b] Fiindcă mult sărăcise ţara atunci din pricina revoluţiei ce se numi zavera, adică pentru lege, iar în adevăr fu spre prăpădenie. A căria zaveri istoria o am scris-o osebit, cu titlul: ***Jalnica cântare a lui Zilot.***

Iar la adunare,
Ori mică sau mare,
Rude şi străini,
Toţi dorea s-auză
Greieru din rugă[c],
Nu din ghimpi şi spini.
Această cântare
Să o cânt, prea mare
Dragoste am avut,
Din râvnă firească
Şi din părintească
Povaţă mai mult,
Că îmi spunea că este
(Din scris, nu poveste)
Cântec îngeresc.
Îngerii o cântă
Treimea preasfântă
Când slavoslovesc,
Şi e dat în lume,
Cu mare minune,
Pentru un copilaş
Tinerel ca mine,
Ştiind numai bine,
Blând şi gingălaş.
Deci această treime,
Preasfântă unime,
Unul Dumnezeu,
Pre carele taica
Slăveşte şi maica
Şi slăvesc şi eu,
Au găsit mai bine,
Că va fi de mine
D-aproape să-i cânt
Această cântare
(Slava lui cea mare
În cer şi pre pământ).
Şi pre un sfânt înger
Albeneţ, nu sânger,
Ţinând flori în foi,
Blajin mi-l trămise.
El zâmbind îmi zise:
"Aidi să cânţi cu noi".
Şi d-odată floare
Mult mirositoare
Întinzând să-mi dea,
Eu primind floarea,
Scăpai din închisoarea[d]
Care mă ţinea
Şi uşurel foarte
Mă duse departe
În braţele lui,
Şi ca-ntr-o grădină,
De frumuseţi plină,
În cortişor pus fui.
Unde petrec bine,
Că sânt mulţi ca mine,
Aşa tineri,
Şi toţi cu unire,
Fără pătimire
Slăvim p-unu-n trei
Cu această cântare,
Slava lui cea mare
În cer şi pre pământ,
Ce-i acum obştească[e],

[c] Floare învoaltă.

[d] Trupul.

[e] Adică se cânta şi de îngeri în cer şi de oameni pre pământ.

Ca să se mărească
Unul sfânt, sfânt, sfânt.

Şi iar:

Putere, sfinte Dumnezeule, sfinte tare,
Sfinte fără-de-moarte, miluieşte-ne.

Tot pentru moartea lui

Orice cruzime,
Când dă d-asprime,
Ea să răneşte,
Se ofileşte,
Cade, să culcă
Şi se usucă.
Aşa fu ţie!
Oh! Vai! Vai mie!

La Dumnezeu. 1829, iulie 29

Neînţeles şi înţeles acest prea mare nume,
Nu înţeleg fiinţa lui, ci oareşice din lume,
Ce să-nţeleg un 'nalt şi adânc şi un lat ce margini n-are,
Care mintea numai gândind cearcă alunecare?
Iar din lumea care o văz, fiind a lui lucrare,
Cât înţelegi, încremeneşti d-aşa putere mare.
Credinţa-mi zice ca să-l crez în trei feţe, dar unul.
Acestei slave mă jertfesc, acestui Domn preabunul-
Îmi zice: taină să mai crez-ntruparea unei feţe,
Şi aceştia mă-nchin, c-o văz plină de frumuseţe[f].
Dar cum a fost, este şi o fi el şi ale lui fapte,
Nimeni n-a spus fără păreri; d-aceea ţiu o carte,
Care-mi zice ca să crez fără de cercetare[g].
O, scump cuvânt, mântuitor la cei ce fac cercare.
Şi, o, d-ar zice şi acel trup ce încă umblă în noapte[h],
Cred tot ce este în Dumnezeu, că el toate le poate.
Şi atunci îndată s-ar plini aceea ce se scrie,
Va fi o turmă şi-un păstor. Amin, curând să fie!
Ce să-nţelegi un 'nalt şi adânc, şi un lat ce margini n-are,
Care mintea numai gândind, cearcă alunecare.

---

[f] După adevărata slavă a statorniciii sfintei biserici a Răsăritului.

[g] Adică a tainelor ce nu se pot coprinde de om.

[h] Necredincioşii.

Tot la Dumnezeu
1829, iulie 20

Fără păreţi cămară[i],
Nimic din el afară,
El le cuprinde toate,
Pre el nici mintea-l poate.

Altele tot la Dumnezeu
1830, iunie 11

Eu singur îmi spui mie,
Mărirea ta cea vie,
Când văz că stau în mine
Tot trei, ca şi în tine.

Altele tot la Dumnezeu, care le-am fost scris pe o icoană a Sfintei Troiţe, ce o am ardicat în casă-mi după căsătoria-mi, la trei ani, şi care, după a mea nevrednicie, mi-au fost îndată spre osândă, căci atunci mi-am pierdut soţia, rămâind în ticăloşia văduviei. Domnul aşa au judecat după dreptatea lui. Fie-i numele binecuvântat în veci

Din partea mea

Cu râvnă am închipuit a ta preasfântă faţă
Precum cea pravoslavnică credinţă mă învaţă,
Aşa mă-nchin, aşa slăvesc a ta dumnezeire,
În trei feţe un Dumnezeu, neînţeleasă fire;
Aşa şi crez adevărat, deci foarte mă rog ţie,
Subt mila ta să fim umbriţi, eu şi a mea soţie,

[i] Cămară fără păreţi. Proaste cuvinte s-ar părea acestea, dar luând seama, cetitorule, vei înţelege că se potrivesc la necuprinsa putere şi mărime a lui Dumnezeu. Căci, ca în cămară, în părerea noastră, fiind lumea şi toate, el nu stă numai într-însele, ci şi afară şi pretutindenea. Că daca David zice că umblă peste aripile vânturilor, şi celelalte ce mai zice psalmul, apoi cine au putut sau va putea să afle mărimea sau mărginirea lui? De aceea şi urmează stihul zicând: "Nimic din el afară". Căci nimic, întru adevăr, nu poate fi din el afară, ci înlăuntru împărăţiei lui toate, şi împrejurul tuturor, cu nemărginită, necuprinsă şi neînţeleasă putere.

Şi casa în care ardicăm a ta închipuire
S-aibă din ajutorul tău de rele ocrotire.

Din partea soţiei mele, Hrisi

Cu râvna care al meu soţ, această închipuire
Înalţă ţie, Bunule, spre a noastră mântuire,
Unindu-mă, slavoslovesc a ta dumnezeire,
Şi cu fierbinţi lacrămi mă rog a fi cu primire,
Căci şi eu, pravoslavnică creştină adevărată,
Soţie lui şi roaba ta fiind cu totul, toată,
Aşa slăvesc, aşa te cânt în trei feţe, dar unul,
Preaîndurat, preamilostiv şi, către toţi, preabunul.

Epitaf

Aici subt această piatră
Acopere-se lacră
Cu preascumpe odoară,
Oase de soţioară,
Al cării au fost nume
Hrysy, preascump în lume.
Şi avea după numire
Şi a faptelor tocmire.
Deci să o ştie vacul,
Căci soţul ei, săracul,
Singur adeverează,
Cu lacrămi însemnează:
"Ah! Cerule, fă-mi parte,
După fireasca moarte,
Locaşul meu să-mi fie
Lângă a mea soţie".

Altele asupra nenorocirei mele cu grabnică văduvie

Nu e lucru de mirare la ghenar a furtuna,
Furtună cât să dea spaima că lumea va răsturna,
Nici la luna lui iulie a fi cu prisos călduri,
Căci la vremea lor au toate rânduitele măsuri.
Dar la mai sau la aprile să vezi zădufuri sau ger,
Nu poate fi alt nimica decât mânie din cer.
De aceea, ticăloase Ştefane, ajung atât,
Ajungă atâtea lacrămi, nu mai plânge amărât,
Căci vezi bine că te arse şi te-ngheţă singur mai,
Când nu-i ger, nici e căldură, ci cum e mai bine de trai.
Apoi trebuie sa judeci c-aceasta ce-ai petrecut
E răsplată de la Domnul, când au vrut şi cum au vrut.

Altele asemenea stihuri jalnice de dorul soţiei, după ce, fără de vreme, pentru dreptele judecăţi (care singur unul Dumnezeu ştie), am văduvit

Soţioară, soţioară!
Ah...! dorul tău mă omoară!
Cum mă lăsaşi, soţioară,
În vreme de primăvară[j].
Ah...! dulcea mea soţioară!
Mă lăsaşi să arz în pară
Şi pe nimeni să nu doară
Doru de aşa soţioară!
Ah...! buna mea soţioară!
Cum te-nduraşi, surioară,
În vreme de primăvară,
Când toate-şi iau soţioară.
Ah...! draga mea soţioară!
La ce soare să-mi răsară,
Când nu te văd, surioară,
Nici în casă, nici afară?
Ah...! doritā soţioară!
Nici luna nu-mi mai răsară,
Că mai rău m-aprinde pară
De dorul de soţioară.
Ah...! ce foc, pârjol şi pară,
Dorul d-aşa soţioară,
Care atunci văzui să-mi piară
Când gândeam s-am soţioară[k].

Aici trecem nişte **stihuri de laudă înălţimei sale domnului Alexandru Ghica,** ce stătu oblăduitor ţării după ducerea muscalilor din această răzmiriţă după urmă (în care se izvodi şi reformă în ticăita-mi patrie, ce o numiră "Regulamentu' Organic", care fu bietului norod obştească rătăcire şi scădere din strămoşeştile drepturi), carele, din marele spătar al ţării, se făcu domn prin hotărârea a două împărăţii, Turcească şi Rusească, şi carele după cele de acum semnează, precum stihurile arată, iar cele dinainte, Dumnezeu singur le ştie cum vor mai fi pentru săraca ţară. 1836, ghenarie 4

Iată, patrie romană, că iar te-ai învrednicit
Cu prinţ din prinţ de ani sute neam de Ghică preaslăvit.
Alexandru Dimitriu e, ce se sui pe tron,
Care cu daruri ce are parc-ar fi şi-al tău cocon.
Are întâi credinţa şi cu temere de sus,
Celorlalte sfinte fapte luminător neapus.
Apoi are şi blândeţea cu un chip deosebit,
Carea fie, după David, şi va fi preafericit.
Al doile[l], după râvnă spre cele dumnezeieşti,
Şi-n urmare fie, fie şi spre patrioticeşti.

---

[j] La luna lui mai am văduvit.

[k] Că numai trei ani am vieţuit cu dânsa.

Deci, ţie, preaînălţate, ce porţi a sa îndestulări,
Şi din fire şi trămise din cereştile cămări,
Toată ţara ţi se pleacă privind la acel vultur
Şi gândind să vezi departe şi tot ce e primprejur,
Că nădejdi de-ntinerime a semnului strămoşesc,
Prin scăldări în răsărituri, cum de vultur povestesc.

O însemnare scurtă pentru domnia lui Alecu-vodă Ghica,

cu arătare însă mai întâi de o ciudată întâmplare mie, care este aceasta: eu aflându-mă în slujbă pre când se oblăduia ţara de ghenărarul rosesc Chiselef (omu' acesta cu minte mare), ca român iubitor de patrie, doream foarte să mai văz pace şi domnie românească în ţară, că prea să ticăloşise în răzmiriţă. Aşa aflu că după pace domni mai sus numitul [mai sus] Aleco Ghica, ce era atunci mare spătar, şi mă bucurai bucurie mare. Apoi veni ceasul de şi îl văzui întrând cu alai în scaunul domniei, când (o, ce lucru de mirare!), cum îl zării cu pompa aceea domnească, mă pomenii pe nesimţite plângând din inimă, şi de acea dată zisei în sine-mi că lacramile acelea îmi fu de multa bucurie (precum şi spun că lacramează omul şi de o bucurie mai osebită). Dar mai pe urmă văzând ca oblăduirea ţării merge foarte rău, mă întristam cu osebire, şi măcar că necontenit îndemnam după a mea putere persoane mari şi vrednice, ca să-l deştepte, că nu-i merge bine domnia, dar răspunsul le era că cu nici un chip nu înţelege. Eu prea mult mă miram, că-l ştiam din boierie, şi nu se asemăna cu acela den domnie, ba încă de tot împotrivă. Aşa mergând lucrurile şi tot mai spre rău, îmi veni în gând întâmplarea ciudată ce am zis la început că mi s-au întâmplat, de am plâns pe negândite când l-am văzut întrând în Bucureşti cu alaiu' domniii, că acele lacrămi ale mele mi-au curs din provederea inimii, ghâcind ea că voi să mă întristez şi să şi plâng de ticaloşia patriei în vremea domniei lui, care întocmai s-au şi întâmplat. Şi pentru aceea am şi însemnat aici spre ştiinţă, însă iar prin stihuri, după obiceiul meu, începând întâi povestea lacrămilor, apoi intrând în cursul domniei numitului domn, arătând cu prescurtare toate faptele lui, şi că omul să amăgeşte lesne din cele ce vede la om pe din afară, în lucruri mici, că, după cum zice şi Scriptura, cum că nimeni nu ştie duhul omului, fără numai el însuşi, şi atunci mai curat se poate cunoaşte, când ia putere şi scaun de oblăduire, cum şi la acesta s-au văzut. Deci cetiţi foarte cu luare-aminte şi vedeţi, apoi alegeţi şi hotărâţi.

Lacramile de-ntristare
Sânt de rând la fieşcare,
Fiind lucru şi firesc,
Iar cele de bucurie,
Cestea urmează să fie
Un ce alt, eu socotesc.
Mai ales că nu sânt vise
Câte le vedem şi scrise

Că unora s-a întâmplat,
D-o vestire bună foarte,
Pe lângă lacrami, şi moarte,
Adevăru când au aflat.
Şi se şi cuvine a crede
Că aceea cum se vede
Dorit lucru au fost uitat,
Sau că din vreo auzire
Era-n desnădăjduire
Şi atunci bine au aflat.
Precum spun d-o maică bună
Ce se sprijinea d-o mână
A unui fiu voinicel,
Cum că-ntâi luând ea ştire
Că spre vrăşmaşi în oştire,
Cu alţii au pierit şi el.
Altă ştire îi soseşte,
Cum că fii-său trăieşte,
Deci atunci încremeni
Şi adânca întristare,
C-o aşa bucurie mare,
O trânti jos şi muri.
Şi alte multe înfocate
Omenirei întâmplate
Mai nici sânt de înţeles
(Că mai sânt iar lăcrămioare,
Cu ţipete şi strigare,
Dar adânc hicleşug ţes).
Acum mă întorc la mine,
Cel ce scriu, ori rău, sau bine,
Două ştiu că le-am cercat:
Lacrăma de întristare,
Când însumi stau la mirare,
Cum atunci de n-am crapat,
Şi alta d-o bucurie
Ce nu mai gândeam să fie,
Iar eu o doream prea mult.
Dar cestea de bucurie,
Din ce şi cum vor să fie,
Bine nu am priceput.
C-adevărat, aşteptare
Aveam de lucru prea mare,
Dar nu-l socoteam de plâns,
Ci, mai vârtos, mântuire
Obştii, d-un rău, izbăvire,
D-aceasta eram pătruns.
Apoi, cum în loc a râde,
În loc inima să-mi cânte,
Ea lacrăme mi-au pornit
Atunci când nu cu părere,
Ci prin curată vedere
Privii lucrul cel dorit.
Ceasta să o desluşească,
Mai bine s-o lămurească
Cei cu-nalte-nvăţături,
Şi din cele de afară
Şi din tainica cămară,
A preasfintelor scripturi.
Iar eu precât din cercare,
Pipăire şi-ntâmplare
Mai la urmă am văzut
Lacrăma de bucurie,
Alt nimic nu o să fie,
Decât că rău am crezut
Cele fără de credinţa
Şi fără-ntreagă ştiinţa,
Ci numai după păreri.
Şi de aceea inimioara
Mi-au vestit cu lăcrămioara
C-o să văz obşteşti scăderi.
Cum le-am şi văzut la urmă,
C-ajunsem prin râpe turmă,
Fără câini, fără păstori,
Părăsită, rătăcită,
De lupi slobod artănită,
De la cap până la picior.
Ba şi din câini, cu păstorul,
Schimbară de turmă dorul
Şi mai rău ne-au artănit.
Ei întâi pentru o bucată

Dau la hiare turma toată,
Cum nu s-au mai pomenit,
Iar de şi din neamuri bune
Mai sunt lătrători şi spune
Că turma s-au prăpădit,
Şi le fac şi eu-ndemnare
Ca să latre şi mai tare,
S-auză cel adormit
(Că mă doare şi pe mine
Nemaivăzând nici un bine,
Ci toate cu sus-n jos,
Strâmbătatea prea sporită,
Iar dreptatea ponegrită,
O, vai... norod ticălos!)
Dar în zadar, îmi răspunde
Că latră, dar nu-i aude.
Deci nădejde n-au rămas
Decât la cer, mic şi mare,
Ca să facă îndreptare,
Să strigăm cu mare glas
Ca n-au mai fost rătăcire,
Aşa rea oblăduire.
Şi d-au fost, dar n-au stătut,
Iar aceasta precât merge
Şi ce-au mai rămas le şterge.
Stă răul neprefăcut,
Biserica se clăteşte,
Legea se batjocoreşte,
Aici-i altu Iulian[1];
Pravila, hârtie albă,
Prea puţin folos din jalbă,
Dar de unde aşa tiran?
Naşterea din bun părinte,
Cu adâncime de minte,
Apoi, cum te-ntunecaşi,
De aleseşi lângă tine
Numai de cei pentru sine,
Iar pre cei buni depărtaşi[2]?
Vezi, aceasta aduse ţie
Ponosul de tiranie
Şi te-au scris adevărat,
Căci n-au rămas rămurică,
Treaptă a ţării cât de mică,
Să n-o fi derepănat.
Cum să şi văd arătate,
Cu temei încredinţate
Într-acel obştesc raport,
Care toate cer îndreptare,
Strigă el în gura mare,
Nu poate rămânea mort.
Le aveai toate legiuite,
Ce furai din cele sfinte
Şi dai drumul şi altor furi,
Care precupesc de faţă,
Negândind că vor să paţă
Vreodată borâturi?
Să borască o mâncare,
Poprită cu lege tare,
Ca a lui Adam din Rai,
Şi să se şi izgonească
Şi al lor tot să să poprească,
Ca să-ntoarcă pân-la pai.
Şi încă spre înfrânare,
Şi o prea scumpă cercetare
Să se facă pentru toţi.
Şi nu numai să plătească,
Ci să se şi pedepsească
Jăcaşii, ca nişte hoţi,
Dar de sus, de la domnie,
Până la pârcălăbie,
Cu boieri preacredincioşi
Şi cu cărţi de afurisire,
A nu face părtinire
Celor răi şi puturoşi.
Ca toţi, cum zic, să plătească
Şi să se şi osândească,
Doar aşa ca va scăpa
Biata ticăloasă ţară
De aşa pârjol şi pară,
Ce cearcă-n domnia ta.

Că şi lucrul cel de fală
(Care fandasia înşală,
Dar foloseşte prea mult),
Rangurile legiuite
Au ajuns batjocorite
Şi cu totul au căzut,
Fiindcă şi tu, căimene,
La arunci ca Mavroghene,
Şi Costandin Ipsilant,
Dar în rezmiriţa aceea,
Iar tu-n pace dedeşi cheia,
Şi fără drept, d-au întrat.
O, vai... de aşa domnie!
Mai bine era să-ţi fie
Ca să nu mai fi domnit,
Ci să fii în boierie,
Cum erai în spătărie,
Că poate ai fi fost cinstit.
Iar cu domnia, sârmane,
Îţi dobândişi aşa rane,
De nu se vor vindeca
Nici trăind, nici după moarte,
Ci vei fi pomenit foarte,
După tiranul Foca.
Acum iar îmi veni în minte
Lacrăma mea dinainte,
D-atunci, domn când te-am văzut,
Cum de bucurie mare,
În loc de râs şi cântare,
Să lăcrămezi negândit.
Dar iată că inimioara
Mi-au vestit cu lăcrămioara
Că-n zadar m-am bucurat,
Căci oi să plâng d-o domnie
Abătută-n tiranie,
Şi aşa au fost adevărat.

Răspunsul măriei-sale

Acea a ta lăcrămioară,
Pentru cele de afară,
Adevăru ţi-au provestit,
Căci însumi cunosc prea bine
Cum că chiar şi pentru mine
Şi pentru obşte au gâcit.
Dar ori cele mai de taină,
Ce s-ascund ca supt o haină,
Te-ai înfipt să cercetezi?
Că dac-ale mele rele,
Cu ale altora mai grele
Cântărind, apoi să vezi:
Că şi de am slăbiciune
La cele de stricăciune,
Ce tu le înşiruieşti,
Dar nădăjduiesc iertare
Pentru un bine foarte mare.
Şi-aci prea să te gândeşti
C-o veni vr-o vreme poate,
Ori trăind sau după moarte,
Să vedeţi că la temei,
Pentru a patriei scăpare
D-o primejdie prea mare,
M-am hotărât să şi piei.
Şi atunci, pentru acel bine
Cred că veţi striga de mine
La milostivul Hristos,
Ca toate acelelalte
Împuţiciuni şi păcate
Ce-mi lipi greul ponos,
Să mi le ierte preabunul,
Că singur el este unul
Ce iertă lui Traian
Faptele de tiranie
Şi-l apără să mai fie
În numire de tiran,
Pentru o obştească scăpare,
D-a Tiverului înecare,
Făcând pre el acel pod,
Care-i fu de pomenire,
Cu glasuri de mulţumire

De la un întreg norod.
De aceea şi de mine
Să vă chibzuiţi prea bine,
Căci eu pod de n-am făcut,
Dar cu sânge şi sudoare
Am poprit o trecătoare
Şi rău mare am prefăcut.
Şi iar zic c-o veni vreme
Poate ca să mă şi cheame,
Dar ca om poci a muri,
Şi atunci cerul, preaînaltul,
A rândui râvnesc prea altul
D-acel rău a vă feri.

Răspunsul obştii

Traian, neavând lege,
Putea singur să dezlege
Sau să lege cum au vrut,
Dar drăguţa ţara noastră
Nu e în voinţa voastră,
Deci eşti greşit foarte mult,
Ca fiind toate legate,
Astăzi sânt de tot călcate,
Şi atunci nu mai eşti iertat,
Când iar le vei drege toate,
Iar altfel nici după moarte
Nu poţi a fi dezlegat.
Iar d-ai şi facut un bine
Şi cu ceva de la tine,
Dar ai fost dator mai mult
Pentru a ţării ocrotire,
Ba şi cu a ta jertfire,
Deci mai mult nu te ascult.

După puţine zile, adică la 14 octomvrie[3] al acestuiaşi văleat, aflu că numitul domn au plecat, fără de veste, din Bucureşti şi au trecut hotarul în Ţara Nemţească, pe la vama Timişul, din pricină că sosea de la Poarta Turcească fermanu de scoaterea lui din domnie, pentru reaua oblăduire a ticăloasei ţări, draga mea patrie, şi celelalte, după opt ani întregi de la înscăunarea lui.

1836 septembrie

Cum pre cer şi pre pământ, Regulament vecinic

Cerule! văz bine
Ce e scris pe tine
Şi mă spăimântez
D-aşa-nţelepciune
Mare, nu-i d-a spune, ... Mare, mare, mare
Nici o cercetez,
Făr-decât strig tare,
Laud pr-acel mare
Şi atotfăcător,
Şi-l şi rog fierbinte,
Duhul lui în minte, ... Duhul, duhul, duhul
A-mi fi-ndreptător.

Dar, cerule bune,
(O mare minune)
Văz şi pre pamântu
Că este întocmire,
Întocmai legiuire, ... Tocmai, tocmai, tocmai
Şi ascultă-mi cuvântu.
Tu ai ziua soare,
C-o putere mare,
Dar unul, nici doi,
Şi el încălzeşte
Singur îndulceşte, ... Singur, singur, singur
Toate şi pă noi.
Cu el pre împăratul
Semuin, sau pre altul
Bun stăpânitoru
Ce drept cârmuieşte,
Bin-oblăduieşte, ... Bine, bine, bine
Însuşi capu, picioru.
Apoi, noaptea, luna,
Iarăşi numai una,
Ai luminător
Cu dar de la soare,
Are acel har mare, ... Are, are, are
Şi în senin şi în nor.
C-un ministru mare
Are asemănare,
Bun şi înţelept,
Ce-au zis împăratul,
N-are cuvânt altul, ... N-are, n-are, n-are
Mai scump şi mai drept.
După ea, luceferi
Ai, cu acele flăcări
Şi ei luminând,
Partea lor îndreptează,
Dulce o-mbunează, ... Dulce, dulce, dulce
Noaptea uşurând.
Cu judecătorii,
Obştii îndreptătorii,
Se asemuiesc,
Căci şi ei împarte,

Sfânta, dând dreptate, ... Sfânta, sfânta, sfânta
Lumei folosesc.
În preajma lor[l], stele
Mari, mici, mărunţele,
Ca cum stăruind
Lâng-o stăpânire
Dulce, făr-clipire, ... Dulce, dulce, dulce
Tot la ei privind.
Cu buni slujitorii
Ce au dregătorii,
Mai mari şi mici,
Şi stau pân-la moarte
În slujbă cu dreptate, ... În slujbă, în slujbă, în slujbă
(Ah!... fire-ar şi aici).
Mai văd cete şi alte
De stele adunate
În feluri de stări,
Şi pe fiecare,
Pacinic, după stare, ... Pacinic, pacinic, pacinic
Dând dintr-ale lor dări.
Pre pământ, oraşe,
Sate şi sălaşe
Cu locuitori,
Şi-n asemănare,
În dare după stare, ... În dare, în dare, în dare
La stăpânitori.
Acum viu la şeapte
Stele[l] mai însemnate,
(Care nici apun),
Că cu nu apune,
Lumei (o minune), ... Lumii, lumii, lumii
Calea dreaptă spun.
Acest număr şapte[m]
Legea şi dreptatea
Au întemeiat.
Cu şapte taine sfinte

---

[l] Românu le numeşte pe aceste stele: car, iar elineşte ἀρκτικὸς πήλος sau ἄρκτος

[m] Şeapte soboare de a toată lumea.

Toate-ntr-un părinte, ... Toate, toate, toate
În trei închinat.
Deci el şi pre mine
M-a-ndreptat prea bine,
Ca să poci să fiu
Fericit în două,
Număr prea scump nouă, ... număr, număr, număr
Şi am jurat să-l ţiu.
Jurământ prea mare
Atunci l-afundare[n],
Şi tot lui mă-nchin.
Însă acum cerc jale,
Român, în dreaptă cale, ... Român, român, român
Să rămâi străin[o].
Şi d-aşi fi comită,
Vro stea rătăcită,
Rele aş însemna,
Dar am stea de pace,
Oameni daca tace, ... oameni, oameni, oameni
Pietrele or striga.
De aceea, tu, bune
Cerule, minune
Fă şi acum când vezi
De ani patruzeci muncă
Dreaptă, cum s-aruncă, ... Dreaptă, dreaptă, dreaptă,
Şi să îndreptezi.

---

[n] La afundare. Adică la botez.

[o] Eu aflându-mă în slujba patriei, prezedent al Tribunalului Poliţiei, după punerea în lucrare a Regulamentului Organic şi cu multă strădanie şi dreptate lucrând acii cinci ani, au sosit nenorocita vremea aceea ca totul slujbaşul să jure pe Evanghelie şi cruce, că vor păzi dreptatea. Eu dar ţiind cu tărie porunca lui Hristos, ce stă în Sfânta Evanghelie: "Să nu juri nicicum", nu am îndrăznit să jur. Şi aşa m-am văzut depărtat din slujbă de către stăpânire, cu acesta, ca cum vină, înscris supt iscălitura marelui logofăt al Dreptăţii, Alexandru Filipescu, zicând chiar aşa: "Se depărtează serdaru Fănuţă din slujbă, căci nu au primit să jure după Regulamentul Organic". De aceea zic cu jale că am rămas străin de patrie, după credincioasele slujbe într-însa, în patruzeci de ani. O, vai...! Ori va mai fi supt soare aşa asuprire? Nu poci fi ca sfântul Ştefan, ca să zic: "Iartă-le lor, că nu ştiu ce fac"!

Μάχου ὕπερ πίστεως καὶ ὕπερ πατρίδος !
Luptă-te pentru credinţă şi pentru patrie!

Aici pentru patrie în Obşteasca Adunare. 1837 septemvrie

Vino frate să priveşti
În oraş, în Bucureşti,
Că iarăşi s-au prenoit
Semnul cel de mântuit.
Acela ca acei frumoşi
Moşii noştri şi strămoşi
Îl avea cu trei surori[p],
Frumoase ca nişte sori,
Care s-au fost străinat
De la noi cu dor înfocat,
Daca din fraţi au văzut
Că pre ele le-au urât.
Dar ele tot cerceta
Doar de se vor îndrepta,
Ca să vie înapoi,
Să petreacă iar cu noi,
Că foarte le-au fost plăcut
La noi loc de petrecut.
Deci acum fu har din cer
(Oh...! de bucurie zbier),
Căci din fraţi, acei mai buni,
Înfruntând pe cei nebuni,
Ce ne vindea pre ascuns,
La Mitropolie sus,
Au scris pe la împăraţi
Fapta acestor necuraţi,
Şi prin răspunsu ce s-au dat
Scrisoarea s-au lăudat,
Pre cei nebuni i-a-nfruntat,
Celor buni cununi le-au dat,
Poruncind c-acel Divan,
Ce e întocmit preste an
Şi fără cale s-a închis,
Să fie iarăşi deschis,
Bunul să s-aleagă-n el,
Cât va sta lucrul astfel.
Acestea, frate, priveşti
Azi la noi în Bucureşti.
Mare, mic, alt nu vorbesc,
Minunea o povestesc,
Pre iuzi îi osândesc,
Pre iroi slavoslovesc.
Deci şi noi să-i lăudăm,
La cer mâini să ardicăm
C-acestor mântuitori,
De mult bine făcători,
Să le dea Bunu ce or pohti,
Şi noi încă a le scri
Numele între iroi
Ce-au stătut şi la noi:
Basarabi, Buzeşti, Căpleşti,
Şi acei Calofireşti,
Carii cu arme atunci,
Pe alţi duşmani şi pe turci
Şi cu râvna ce-au avut,
Ca p-o nimic i-au bătut,
Patria şi-au izbăvit
(O..., jertfă de pomenit!).
Iar aceşti iroi d-acum
(Mai jos d-aceea nicicum),
Cu graiul şi prin condei
Puseră aşa temei,

---

[p] Trei surori: Dragostea, Unirea şi Prostia.

Cât lumea de s-ar scula,
Nu-l va putea strămuta.
Deci iar zic de a se scri,
În veci a să pomeni
Cu condei de berliant,
În piatră de diamant.
Ca nişte izbăvitori,
Patriei mântuitori,
Scump sânge din dulci părinţi,
Nepoţi de romani vestiţi,
Şi fie ca şi noi toţi,
Câţi sântem buni patrioţi,
Pe acele trei surori,
Frumoase ca nişte sori,
Cu drag să le-mbrăţişem,
Pre a patra să mai chiamăm[q]
Şi cu ele s-alergăm
La împăraţi, să ne rugăm
Să-şi facă milă cu noi,
Să nu ne arunce în nevoi,
De care am fost feriţi
Prin scump sânge de părinţi,
C-o fi şi mare păcat
Şi blestem prea înfocat,
Unui norod nevinovat,
Cu crucea numai armat
Şi credinţa în Hristos,
Să ajungă ticălos;
Din slobod, în jug băgat,
Tocmai ca un vinovat.
Ba şi cerul încă atunci
Va trimite foc şi munci
Preste acei asupritori,
De bun necunoscători,
Precum preste egipteni,
Ce robia pre israilteni,
Când cu acele măriri,
Minuni cereşti săvârşiri:
Israil de jug scăpă,
Iar faraonu s-afundă.

Mâhnire tot pentru jurământ

1838 noiemvrie

Cerul şi pământul!
Ştiţi bine cuvântul
Ce l-au zis Hristos,
Că n-o să se poată
La doi domni [r] d-odată
Slugă credincios.
Dar vedeţi acuma
Ce pătimi turma,
Că s-au răzvrătit
Împotriv-a crede,
Deci curat se vede
Cât s-au rătăcit.

---

[q] Pre a patra să mai chiamăm, adică pre Înţelepciune.

[r] Doi domni. Evanghelia şi Regulamentul, că Evanghelia zice: "să nu juri", iar Regulamentul: "ba să juri", după care şi jurară. O, vai...! cum se batjocori Evanghelia! Dar crez că ea va fi tot sfântă, precum este, şi fapta, din hotarul ei afară, foarte ticăloasă şi spre osândire.

Şi, sârmana, geme
Gândind la o vreme
Cum va da răspuns
Pentru împotrivire
L-acea legiuire[1]
Ce Hristos au pus.

Iar, vai...! să nu fie,
Şi în grab să nu vie
Preste ea vr-un foc,
Că pentru aşa fapte,
Hristos stând departe[2],
Plăteşte pe loc[s].

Cumpăna

O, cerule, bune!
Arat-o minune
Acum când vezi
D-ani patruzeci muncă
Dreaptă cum s-aruncă,
Şi însuţi să-ndreptezi.

Să nu fiu eu pildă,
Grozavă oglindă,
S-arăt Iadu pre Rai[t],
Căci atunci strigoaică
Patria din maică
S-au prefăcut, vai...!

---

[s] Mă spăimântez de aşa minune, că adevărat veni cât mai în grab urgie mare dumnezeiască, care fu un cutremur groaznic la ghenarie 11, al leatului 1838, marţi spre miercuri, la 4 ceasuri din noapte, din care, mare prăpădenie şi sărăcie s-au făcut bietei ţări, cum nu s-au mai întâmplat niciodinioară. Că mulţi oameni s-au omorât, alţii s-au schilodit din spaimă şi surparea zidirilor, şi alte rele s-au făcut norodului. Şi nu ştim de va sta până aci răsplata cerului, pentru călcarea poruncii evangheliceşti, carea pune vecinic hotar, poruncind curat aşa: "nicicum să nu juri". Iar pentru cutremur, fiindcă unii zic că din aprinderea metalurilor, alţii că vânturile, înghesuindu-să prin peşterile pământului, îl mişcă; alţii, iar că după cuvântul proorocesc: "cel ce cauţi pre pământ şi-l faci de tremură". Aşa, eu, într-acestea învăluindu-mă, mai cu seamă întru una de seri, mi-au venit grai în urechi (de unde, nu ştiu!), aşa zicând: "Întru înalta putere cu şapte planeţi". Credeţi-mă, fraţilor, că nu pui de la mine nimic.

[t] În loc de răsplătire să afli osândă.

Şi fiii buni vor zice:
Foc pre ea să pice,
Ne-au lăsat sărmani,
Că-şi urî bărbatul[u]
Şi iubi pe altul[v]
Peste atâţea ani.

O, să nu mai fie,
Daca-n preacurvie
Ea s-a pângărit
Şi pripăşi faptă
Ce muncuţa dreaptă
Ne-o a batjocorit

Dar eu le-oi răspunde
(Căci doru mă pătrunde
D-al ei peptişor):
"Frăţior cu milă,
Păcatul de silă
Este mai uşor!"

Deci să rugăm Tata[w]
Ca să-i uite fapta
(De se va căi
Şi-şi va da iar pieptul
La fii buni, cu dreptul
Nu-i va asupri).

---

[u] Nu ţinu porunca Evangheliei, a nu jura.

[v] Ascultă Regulamentul, de jură, şi încă chiar pe această Evanghelie puind pângăritele mâini.

[w] Pre Dumnezeu înţelegem aci <prin> cuvântul "Tata".

Omul creştin

A Am început să trăiesc
Când am început să cresc.
D De atunci până la cărunt,
Când bine, când rău mai mult.
A Acum, la sfârşit, puţin
Am mai răsuflat din chin.
M Mai am grijă d-un pahar,
Şi tot strig c-acel tâlhar.

Viaţa creştinului

E Edem, Edem! Rai că avui!
Din pohtă cum te pierdui!
Y Y... Dar apoi ce prăsiiu,
Că lăsă Iadul pustiiu?
V Vai..., strigă el în zadar,
Când văzui în rai tâlhar.
A Al meu călcâi l-ai pândit,
Hristos capul ţi-au zdrobit.

Moartea creştinului pravoslavnic

M Mare am fost de la zidire,
Dar greşala îmi fu pieire.
O Ospăţ ficlean, lăcomia,
Vârful relelor, trufia
A Ardicară-mi vecinic harul,
'Mi dete al morţei paharul.
R Răsuflai însă atuncea
Când Hristos suferi crucea.
T Tâlhărească fu osânda,
Dar preavecinică izbânda.
IA Iartă, acum, dar toate,
Umblând [1] cu zi, cu noapte.

Scrisoare deasupra mormântului pravoslavnicului

Din fiinţă în fiinţă
Şi cu vârsta-n cunoştinţă,
Atunci cunoscui de faţă
Că murind trec la altă viaţă.

Şi c-apoi e judecată,
O, d-aş fi şi eu d-a dreapta!
Numărat în cea turmă,
Cu dar de tocmiţi pe urmă.

La închipuirea în cadră a unui prieten

1840, mai 5

De n-ar fi fost moarte,
Nu mă-ndemnam poate
Să-mi închipuiesc
A mea-nfiinţare
În vârsta de ani care
Supt ea vieţuiesc.
Dar de patruzeciuri,
Cu din cincizeci civerturi,
Acum împlinind,
Luai îndemnare
Spre sfârşituri care
Să trăiesc murind.

Că n-au stat pe lume
Om să poarte nume,
Altfel fericit,
Fără cât prin fapte
Bine lăudate
S-au învrednicit.
Iar acelelalte,
Deşertăciuni toate,
Umbră, praf şi vis;
Deci cerul voiască
Duhul să-mi întărească
Cât stă-n trup închis.

Altele

De la treapta cea mai înaltă până la cea mai de jos
Văzând a multora cadre, am cules prea mult folos,
Că celor cu fapte bune am râvnit să le urmez,
Iar pe cei din împotrivă i-am urât şi-i defăimez.
Aşa sânt până în vârsta de patruzeci şi cinci ani,
În care duhul cu trupul fiind între ei duşmani,
Draga mea stăpână - mintea - îmi porunceşte să fiu:
Duhul să-mi supuie trupul, ca şi murind să fiu viu.

<Însemnări>

La 14 octomvrie 1842 au fugit Aleco-vodă Ghica, trecând peste hotar, pe la schela Timişului, în Ţara Nemţească.

La 20 dechemvrie 1842 s-au ales domn ţărei Gheorghe Bibescul, sin dvornicu Dimitrie Bibescul, prin alegere obştească a ţerei.

La 27 ghenarie 1843 s-au cetit fermanul Porţii Otomane de întărire în domnie a numitului Bibescu.

La 14 februariu al acestueaşi leat 1843, s-au întronat în palatul domnesc, când au făcut cuvânt foarte frumos, cu fagaduieli mari că va oblădui ţara cu dreptate şi, în sfârşit, că atunci şade pe scaun mai sus decât toţi, iar de a doua zi înainte va fi pravila şezătoare mai sus şi decât măriea-sa.

La 22 tot februarie, au primit heretismos de la domnul Moldovei pentru domnie, prin marele logofăt Alecu Beldiman.

Într-acest curs de vreme, adică de la alegere şi până la plecarea-i la Ţarigrad, nu s-au putut desluşi cum va fi omul.

La 15 august au plecat maria-sa la Ţarigrad, să întâlnească pe împăratul.

Stihuri de buna călătorie a măriei-sale

1843, august 17

Preaînălţate doamne

Îţi urăm măriei-tale bine să călătoreşti
Să ajungi cu sănătate pre împăratul să-ntâlneşti;
Să-i vorbeşti cele ce cere ale vrem-împrejurări,
Să nu mai ajungă ţara în curse şi supărări.
C-ai scrise toate şi ştii toate de mai nainte greşeli,
Pentru care căzu Ghica, deci să vezi să nu te-nşeli,
(Păcat însă d-un dar mare ce are acest bărbat,
Cu care-n vremea domniei d-un punct greu ţara au scăpat)
Să slăbeşti aci din vruna, ci la toate ca-i să fii
Depărtat de răutate şi cu ţara vei să ţii.
Încă ca-i să dregi şi acelea care Ghica le-au stricat:
Sufleteşti şi trupeşti multe, căci pre răi au ascultat.
Şi obştea le ştie toate, din ce şi ce lui i-au curs,
Că şi alte patimi scârboase pe aşa drumuri l-au pus,
C-atingea şi sfinte taine, ba ca nimic le călca,
Şi tot din poveţi străine, de rele se apuca.
Păcat, iar zic, d-un dar mare ce are acest bărbat,
Că-n vremea domniei sale d-un punct greu ţara au scăpat.

Deci având măria-voastră pildă vie de curând,
Cum c-ai călca cele scrise, cui să mai treacă prin gând!
Ci cu sfântă întrarmare, pr-adevăr îmbrăţişând,
Aruncându-ţi sus nădejdea şi ca uriaş pâşind
Mergi, îţi zicem toată ţara, carea într-un glas te-au ales,
Şi-mpăraţilor le spune, cu blajin românesc viers:
Căci ea toată ţinta cată la al tău românesc vultur,
Ce vede şi mai departe şi cuprinde şi împrejur,
Şi crede că şi-mpăraţii cinstindu-l îl va mări,
Şi măria-ta subt dânsul foarte mult te vei slăvi.
Că e semn strămoşesc, care toată lumea au adus
La smerire şi la multe neamuri pravile au pus.
Aşadar, prealuminate, fă şi ascultă pr-un român,
Pre linguşitor goneşte, că e neam rău şi păgân,
Că şi acolo şi aicea, la al lor interes privind,
Vinde patria, drăguţa, pre bietul domn amăgind.
Deci iar zic, aprins de râvnă, să m-asculţi, dragul meu domn,
Să m-asculţi, şi aşa vei creşte ca pre ţărmu de apă pom,
Supt care apoi tot românul credincios se va umbri,
Iar cei răi, de verice limbă, ca prafu în vânt vor pieri.
Şi după ce cu-mpăraţii toate le vei săvârşi,
De faţă şi prin miniştrii, atunci vei împărtăşi
Şi pre săracii ce aşteaptă mili de la măria-ta,
Ca de la domnii Valahiei, cum cei dinaintea ta.
Iar mai vârtos Basarabii, că mai nu au rămas loc
Ca să nu împărtăşească cu milostivnic mijloc.
Dintru a cărora horă şi măria-ta zbucnişi
Şi glavnica lor coroană pre al tău creştet o suişi.
Fie dar, prealuminate, c-acelora să urmezi,
Altora din împotrivă nicicum să nu cugetezi.
Şi precum dintr-înşii unul aşa s-au călătorit
Aci, către Înalta Poartă, şi s-au întors prea slăvit,
Biruind pre toţi vrăjmaşii, Matei-vodă Basarab,
Aşa şi măria-voastră, şi te întoarce degrab,
Că te-aşteaptă tot norodul cu isprăvi iroiceşti,
Politiceşti prea slăvite şi sfinte bisericeşti,
Precum prigoarea aşteaptă pre ploiosul norişor
Şi cerbul setat doreşte de limpedele izvor.

La 15 octomvrie 1843 au sosit măria-sa vodă în Bucureşti, întorcându-se de la Ţarigrad.

<Stihuri despre întâlnirea domnitorilor Moldovei, Mihai Sturza, şi Ţării Româneşti, Gheorghe Bibescu, cu sultanul Megit>

În leatu 1845, martie, viind aici în Bucureşti Mihai-vodă Sturza, domnul Moldovei, şi împreunându-se cu Gheorghie Bibescul, domnul aceştii Ţări Româneşti, trecură Dunărea la Rusciuc, unde se aştepta împăratul turcesc, sultanul Megit; deci îl întâlniră acolo cu mare slavă. Deci însemnai aici spre ştiinţă, prin cele mai jos stihuri, ce mi le-au dat şi mie un strein ce s-au întâmplat să-i fie atunci trecerea pe aici.

Istoria nu ne spune să se fi mai întâmplat
De doi domni frăţeşte şi şedere într-un palat.
Deci s-aştepta bucurie la tot neamul românesc,
Gândind cum că ei vor face după sfatul dumnezeiesc.
Dar luaţi şi de la mine, că deşi sânt un străin,
Iar după fireasca râvnă vă sânt un preadulce vecin.
Măria-voastră ştiţi bine că sânteţi zavistuiţi,
Cine dar să întâmpine ca să nu fiţi asupriţi,
Făr-decât măria-voastră cu dreptate oblăduind,
Norodu din două grădine [x] să nu s-auză cârtind?
Căci zavistea vă pândeşte şi ea vede cu prisos,
Apoi când află şi rele, iată, aţi căzut în ponos.
Şi atunci tractatul face cum la Ghica şi la voi,
Încă el n-au avut pildă, dar la voi mai mari nevoi,
C-aţi văzut a lui cădere şi trebuie să citiţi
Vinele lui, şi apoi foarte de ele să vă feriţi.
Feriţi-vă şi de pompe, nu vă arătaţi bogaţi,
Ci încă multă smerire celor mari s-adăogaţi.
C-avuţia dă pricină de mai multe cercetări
Şi de multe ori păcatul răzbeşte şi prin cămări.
Bogăţia să vă fie lauda de la norod,
Şi de bun-oblăduire, către toţi frumos izvod.

[x] Grădina, ţările amândouă, Moldova şi Românească.

Şi ca să puteţi ajunge l-acest fericit sfârşit,
Frica lui Dumnezeu fie ţinta voastră negreşit.
Căci din ea înţelepciune se începe la noi toţi,
Iar fără ea măcar cine se numără între morţi.
Ea zice ca să ţii legea ce ai luat de la părinţi,
Ea, ca să păzeşti dreptatea şi adevărul să nu-l minţi.
Vedeţi, la vreo întrebare, să puteţi da bun răspuns,
Că ţările-n fericire desăvârşit au ajuns,
Cu de subt un neam domnie, şi ce alt mai fericit,
Cum românul să nu fie cu pravila ocrotit?
Vedeţi, vrunii să nu fie d-asuprire înecaţi,
Ori din ce fel de pricină, şi-n grab, în grab îndreptaţi,
Că pentru toate daţi seama şi la cer şi la împăraţi.
Acestea măriei-voastre, şi vă rog să ascultaţi,
În scurt: capul, el să fie trupului îndreptător,
Că-mpotrivă iar el este foarte greu răspunzător.
Şi peste acestea toate, vedeţi şarpe din apus,
Că caută aici pe Eva şi cu d-adinsul s-au pus,
Prin amăgitoare poame, otrava lui să ni-o dea.
Deci voi deşteptaţi norodul, nicidecum să nu o bea.
Fiţi Vasile-vodă, Duca şi Ioan Basarab,
Şi cu legea părintească zdrobiţi-i capul în grab.

<Adam>

1846, aprilie 2

A Am luat ce tu mi-ai dat, om din om născut, firește,
Din patru stihii luat, care totu alcătuieşte.
D Dar nu ca toate sânt om, ci am şi har de cuvântare,
Şi duhu slobod vecinicit dupe chip şi asemănare.
A Aşa lucru preaslăvit dat fiind şi întru mine,
Mă rog, Doamne, să-l păstrezi, ca să vie iar la tine.
M Mai ales atuncea când sufletu de trup se desparte,
Cum şi l-al tău drept judeţ cu oile să am parte.

Cătră cel ce se uită la cadra mea

1847, ghenarie 12

Ce te uiţi aşa la mine?
Gândeşti că m-au nemerit?
Aşa cat şi eu la tine,
Dar sunt prea nedomerit.
Cadra, frate, să cuvine
Celui ce s-a-nvrednicit
Patriei să facă bine,
Ca să fie pomenit,
Iar la mine cu greşală,
Măcar râvna d-am hrănit,
N-am avut şi rânduială
Ca să o fi şi plinit.
Însă am nădejde vie
Râvna mea a o-mplini
Fiii miei, ei să se scrie
Vrednici a se pomeni.

Altele tot la închipuirea mea

1847, ghenarie 18

Ştergeţi-mi închipuirea, căci zugravul m-au greşit,
Nu mi-au nimerit şi firea, ca să fiu desăvârşit.
Eu sunt altul la vedere şi altul întru ascuns,
Judecă şi de la tine, şi nu-mi vei cere răspuns.

<De la Adam până la mine>

De la Adam până la mine
N-au stat făr-de rău vrun bine,
Pun pe Eva că-i pricina,
Dar a lui Adam e vina.

Mărturia mea pe scurt

1847, fevruarie 2

Un talant ce mi l-ai dat,
Nici pr-acesta l-am lucrat,
Ci l-am ascuns în pământ;
Că pre gol n-am îmbrăcat,
Pre bolnav n-am cercetat,
Nici am hrănit pre flămând.
La temniţă nu m-am dus,
Ca s-auz vreun răspuns,
Să mângâi pe cel închis;
Văduvă n-am ascultat,
Pre sărman n-am ajutat,
Nici vrun grai bun nu le-am zis.

La rătăciţi drum n-am dat,
Pre altul n-am învăţat,
Trufaş am mustrat pe mulţi;
N-am fost mai bun spre vecin,
Nici am ajutat străin,
Nici pre bătrâni şi cărunţi.

Pre altul am vinuit,
Pr-altul am ponosluit,
De altul râs mi-am făcut;
La bârna mea n-am căutat,
Pre a altui am arătat,
Altui fariseu prefăcut.

Dragoste d-am arătat,
Dar pre mulţi am înşelat,
Supt piele de oaie, lup;
Ascuns, am săpat adânc,
Iar în faţă, cum că plâng,
Am zis: vino să te pup.

De jurământ am fugit[1],
Dar pre mulţi am amăgit
Cu aceasta c-aş fi drept,
În vreme ce-n parte jur
Dreptul altuia să-l fur
Şi să-l trag pe al meu piept.

Deci voi, fraţi, cari aţi jurat,
Lucraţi bine acel talant,
Ce-l porunceşte Hristos,
Şi ca vameşu grai smerit
Ziceţi lui prea umilit:
Eu sânt, Doamne, păcătos!

Ca să nu juri e frumos,
Căci plineşti ce-au zis Hristos,
Dar el şi altele ne-au spus,
Iar numai cu "n-am jurat"
Şi alt bine n-am lucrat
Talantul tot l-am ascuns.

Deci curvele ş-un tâlhar
Zicându-mi să plâng amar,
Că el[2] lipsa va plini,
Cu acest chip îndrăznesc
Şi tare nădăjduesc
Că cu ei în rând voi fi.

Altele

1847, fevruarie 8

După drumuri sânt chiamat
L-acea masa de împărat
Şi foarte mă bucuram,
Ca să mă învrednicesc
Aşa har să dobândesc,
Dar haină de nuntă n-am.

Deci, tu, ca mult îndurat
Spală-mă, să fiu curat
Şi eu pui necontenit,
Lacrăme pentru spălat,
Să fiu vrednic d-ospătat,
Nu legat şi osândit.

Altele

1847, fevruarie 20

Au venit stăpânul casei şi află între ceilalţi
P-unu mai greu în datorie, de o mie de talanţi,
Deci porunci să-l închiză şi să-l vânză cu al lui tot,
Pân-va plăti datoria, iar el atunci fu mai mort
Şi abia zicea: Stăpâne! vezi-mi lacrăme cu foc,
Şi îndură-te, milostive, de îmi mai pune un soroc!
Stăpânul atunci se-ntoarse şi-aşa milă arătă,
Că nici soroc îi mai puse, ci cu totul îl iertă.
Dar el, nemulţămitorul, d-acolo iertat ieşind
Şi, cu o sută de dinare, p-un datornic întâlnind,
Îl băgă la închisoare, strâşnicind a nu fi scos
Pân-va plăti datoria, acolo să moară-n gros.
Deci eu, ah...! fiind acela pre carele l-ai iertat
Şi tot eu spre al meu datorul, pre care l-am sugrumat
Strig: Tu, Doamne milostive, să mă vezi cât m-am smerit,
Ca să-mi sprijini neputinţa, căci fără ea sunt perit.

Românul sau Ţara Românească, patria mea, din care neam să trage şi cum au stătut şi stă

Din platanul [a] ce se-ntinse
Mai preste pământul tot,
Un vlăstar frumos se prinse
Şi aici într-acest cot.
El păstra chiar şi numirea
Părinteştii rădăcini
Şi ţinu mereu şi firea,
Altuindu-se cu spini... dachii.
D-aici ceste două fire ... romanii cu dachii,
Înălţară un copaci

[a] Împărăţia Romei.

Care apoi luă numirea
De vestit romanodaci.
Apoi gadina cea mare[b]
Ce-n platan se cuibărea,
C-o dorire foarte tare
D-alte gadini îl ferea.
În sfârşit, luă plăcere
Şi-ntr-însul se cuibări
Şi-ncepu fără tăcere
Mai straşnic a clongări.
S-auză cele vecine
Că aicea i-au plăcut,
Pre romanodaci spre bine,
Cuibul ei de şi-au făcut.
Ca să fie spre vecire
Numele acelui platan,
Ce veacul, dup-a lui fire,
Îl uscă din an în an.
Şi de acii purtând în gură
Şi-acel semn biruitor[c],
Cu fireasca ei caldură
Au stătut apărător.
Deci aşa în multe vacuri
Acest copaci prea umbros,
Altuindu-se în ramuri,
Se făcu şi prea rodos.
Şi din roada lui cea dulce
Foarte mult slobod era,
Oricine putea s-apuce,
Pe nimeni nu supăra.
Dar zavistia vecină,
Nemaigândind la folos[d],

---

[b] Vulturu cu un cap, semnul romanilor vechi, ce erau atunci închinători de idoli.

[c] Crucea ce s-au adaos în botul vulturului nostru, ce ţinem acel semn strămoşesc (vulturul), dar suntem pravoslavnici creştini şi cinstim crucea.

[d] Vecinile puteri.

L-au tot săpat la tulpină,
Ca să-l facă ei prinos.
Iar gadina având în gură
Acel semn încrucişat,
Precum ceara de căldură
O topi înfricoşat.
Şi aşa romanodaciul
Totdauna fu păstrat,
Iar neastâmpărat gonaciul,
Împroşcat şi ruşinat.

Oglinda Ţărei Româneşti (Ţara Românească, zic pre aceasta ce se numeşte cu acest nume, Românească, i pre Moldova şi pre Transilvania, care acestea în vremile vechi se numia Dachia). În care oglindă priveşte, iubite cititorule, cu bagare de seamă, ca să te domireşti, cum, după istorii, şi în ce chip şi din ce neamuri ne tragem noi, românii, dintr-aceste mai sus numite trei ţări. Însă însemnez spre ştiinţă şi aceasta, spre învăţătură, că tragerea neamului nostru, al românilor, este din sânge slăvit şi lăudat, dar ce folos că mai la urmă acest sânge fierbinte prefăcându-se în dezmerdări, au scăzut şi el, precum şi altele, din slava aceea şi au ajuns, precum istoriile arată, în dărăpănare. Deci, fiindcă cei mai din urmă slăviţi, aceea (ce iar istoriile arată) au mai păstrat din acel sânge slăvit, şi sântem cevaşi, să-l ţinem strâns, că apoi vom pierde şi ne vom prăpădi cu totul.

De neam sânt din Thrachia [e]
Şi m-am numit Dachia.
Pre când eram copilă,
Cerând de la cer milă,
Datu-mi-sa să-mi fie
Aris [f] a mea soţie.
Deci cu a lui-ndemnare

[e] Caută în greceasca istorie a ţării (tipărită la 1806 în Viena), la a treia perilipsis, pentru a ei tragere [1].

[f] *Aris*. Dumnezeul războiului, precum zic elinii.

Făcurăm şi mutare.
El a putut să sară[g]
Aici în ceastă ţară,
Născum dar fiii mulţime,
Viteji şi cu asprime:
Pre Suliţătoru, Săge<tă>toru,
Pre Paloşu, pre Deştep<tă>toru,
Pre Sângerul, pre Foca,
La urmă şi pre Goca [h],
Fiii buni, din aşa tată,
Întregi la orice faptă.
Născurăm şi trei fete,
Frumoase-ncondeiete.
Şi le arăt anume,
Căci s-au vestit în lume:
Dragostea, întâi născută,
Fraţilor ei plăcută;
Unirea, după dânsa,
Fraţii ei tari prin-trînsa;
A treia fu Prostia,
Ea înălţă frăţia.
D-aci-ceastă frăţie
Clădi o împărăţie,
De fu de spaimă mare,
Cât şi pre cea mai tare
Acelor vremi putere
O socotea părere.
Iar vară-mea, Romana [i]
De-a pururea-mi duşmana,
Aşijderea fiii, fete

---

[g] *Săsară.* Dunărea, care este precum se vede, prea cu anevoie de trecut cu putere de oştiri, sau cu norod măcar ticnit.

[h] Aceste nume de fii ai lui Aris, însemnează armele ce aveau dachii, adică Suliţătoru, suliţa; Săge<tă>toru, săgeata; Paloşu, sabie; Deşteptătoru, deşteptarea; Sângerul, vărsătoru de sânge; Foca, focul; Goca sau Goga, groaza, spaima.

[i] Vezi cu luare-aminte rubedenia a dachilor cu romanii.

Născând, încondeiete,
Născu şi a patra fată,
Din Zeus [j] îngrecată,
Şi o numi Sofia.
Deci ea, a ei frăţia,
Atâta o aduse,
Cât lumea o supuse [k],
Pe mine mă pătrunse,
Scaunu mai sus îi puse.
Şi cu o iscusinţă,
Mută şi lăcuinţă
Din fraţii ei aicea [l],
Ca să lipsească pricea
Şi s-aibă stăpânie
Asupră-mi în vecie.
Dar însă după aceea,
Fiica mea cea de a treia,
Cucernica Prostia,
Cu slavnica Sofia [1 bis]
Viind la întâlnire,
Avură prigonire,
Sofia grăind înalte,
Prostia tot plecate.
Şi după multă trudă,
Găsindu-se de rudă,
Nu se mai prigoniră,
Ci foarte se-nfrăţiră
Şi ele amândouă
Clădiră ţară nouă.
Făcură iar să fie
Rudenia lor frăţie,
Însă c-o osebire:.
Schimbare la numire.

---

[j] Zeus. Dumnezeul elinilor, precum slăveau ei.

[k] În vremea lui August, chesaru care s-au numit monarh a toată lumea.

[l] Pe vremea lui Traian, carele au supus pe Dachia desăvârşit la schiptrul Romei.

Adică din Dachia
Să-mi zică Romania;
Din Ţara Dachicească,
Să-mi zică Romaneasca.
(Aşa pohtind Sofia
Să aibă starea-ntâia,
Şi vru-o şi Prostia
Şi toată a ei frăţia.
C-aşa se şi cuvine
Să facă fieşcine,
Când simte neputinţa
S-arate pre voinţă).
Dar dachicească fire,
Pohtind tot slobozire,
Nesuferind să fie
Supt altă stăpânie,
Puse mijlocitoare
Pre fiica mea cea mare,
Pre Dragoste (prin care
Să ţin toate în stare,
Şi fără care, poate,
Ar fi nimica toate),
Iar ea lucrând ascunse
Ale liubovului curse,
Între flăcăi cu fete,
Lege tare se dete,
Fără deosebire
Şi fără de poprire:
Romanii daţe iubirăᵐ,
De se căsătoriră,
Dachii iarăşi aflară
Romane de luară.
Şi aşa se înclinară,
Atât strâns se legară
Fiii mei cu romanii,

ᵐ De aici putem să zicem cum că suntem aceea ce au mai zis şi alţii, adică daco-romani.

Încât orice zâzanii
Nu numai că lipsiră,
Ci şi la sfat veniră
Toţi cu totul într-una,
Să poarte iar cununa
De singură domnie
A lor şi stăpânie.
Iar vara mea, Romană,
(Şi atuncea tot duşmană),
Nesuferind să fie
Aici iarăşi domnie,
Porni să-şi izbândească,
Cercă să răsplătească.
Dar în zadar pornire,
Romani şi dachi o fire,
Nu mai era mânie
Între ei şi vrăjmăşie;
Toate într-o glăsuire
Cu fiica mea, Unire... striga:
"Nu suferim să fie
Pre noi altă domnie,
Slobodă au fost Dachia,
Slobodă Romania,
Cum şi au avut domnie
Să şi aibă în vecie.
Aşa pohtim cu toţii
Până la ceasul morţii".
Aşa văzând Sofia,
Dori d-a ei frăţia
Ca să nu pătimească,
Fraţii pre fraţi să jertfească,
Şi către mă-sa zise,
Cu mâinile întinse:
"Căci nu faci cercetare?
Focu se aprinde mare,
Fiii tăi din Dachia
Cu dachii cer domnia
Şi zic <să> o numească

Domnie românească
Şi că, mai mult, vor moarte,
Decât alt jug să poarte".
Răspunse mă-sa atuncea:
"Ascultă, fiică dulce,
Tu eşti, această dată,
În toată vârsta fată[n],
Fraţii tăi te cinsteşte,
Toţi ţie se jertfeşte,
Şi mari şi mici te are
Povaţa lor cea mare.
Deci, tu, aici lucrează,
Împacă şi-ndreptează".
Atunci, draga Sofie,
Cu mare bucurie
(Dar şi cu grijă tare,
De aşa povaţă mare),
La Zeus [o] drept se duse,
Tată-său, de le spuse,
Dându-şi şi ea părere:
Să li se dea ce cere.
Iar el plecându-şi capul,
Însemnând că-i primi sfatul,
Chemă pe Ifest [p] îndată
Şi-i zise: "Du-te, cată
Tabla [r] pentru Dachia
Şi dă-o la Soîia.
Şi tu, draga mea fată,
Te du de o arată,
Întâi mă-tii, Romana,

---

[n] Atunci ajunse Roma în vârsta cea întreagă a înţelepciunei.

[o] Zeus sau Zefs se slăvea de elini şi de romani (mai la urmă) mai mare şi părinte al dumnezeilor.

[p] Ifest. Se slăvea de Dumnezeu al focului.

[r] Tabla. Cu tabla aceasta înţelegem că în cămara cea ascunsă a dumnezeieştii înţelepciuni sunt hotărâte stările fieşcăruia neam, ca în table vecinice. Şi aşa şi pentru Dachia, slobozenia cu domnia ei.

Să vază că coroana
Din veac e rânduită
Dachiei, şi întărită.
Apoi te du în Dachia,
Acuma Romania,
Şi dă-o la frăţie
S-o aibă în vecie.
Dar surorilor spune
Că-ndată o vor repune,
Când fraţii pornind spre rele
Le vor urî pre ele.
D-aceea să grijască
Ele să-i întărească
În dragoste de frăţie,
Unire şi Prostie.
Şi atuncea în vecie
Vor fi în slobozie
Cu a lor deosebită
Domnie strălucită,
Cu semne ce-s coprinse,
În tabla toate scrise [s]."
Aşa dulcea Sofie,
Luând cu bucurie
Tabla, plecă îndată,
Precum marele ei tată
Îi porunci, şi spuse,
Toate înainte puse,
Întâi mă-sii, Romana,
A nu mai fi duşmana.
Iar ea atunci cu voie,
Cam şi fără de voie,
Îmi scrise mie carte [t]:

---

[s] În tabla toate scrise. Acest stih dă a înţelege ca în tabla Dachiei (adică în hotărârile vecinice ale dumnezeieştii înţelepciuni, şi pentru Dachia), sânt şi semnele domniei ei scrise cu vecinicie, adică titlul, semnul din marcă şi celelalte.

[t] Aceasta s-au făcut în vremea împărăţiei lui Aurilian, lăsându-se Dachia iar slobodă de jugul Romei, în care o supusese Traian (Vezi la Eftropie [2]), negreşit nu de bunăvoie.

"Acii, într-acea parte,
Romanu amestec n-are,
Ci toată acea mutare
De fiii ai mei la tine,
Cu fiii tăi, de sine
Să-şi aibă a lor domnie,
Slobodă stăpânie".
Care carte, Sofia,
Ca tabla de la Dia,
Cu mare bucurie
Mi le aduse mie.
Apoi strângând frăţia
Îşi dete a ei solia,
Spunând şi celelalte
Sfaturi prea minunate,
Câte Zefs poruncise,
Afar-din cele scrise.
Cum vecinică să fie
În mine <a> lor domnie.
Atuncea şi frăţia... adică Dragostea, Unirea şi Prostia
Strigă către Sofia:
"Slăvită surioară,
De jug, de foc şi pară
Fuseşi izbăvitoare
Însuţi şi solitoare,
Deci noi, spre mulţămită,
Sophie strălucită!
Locaş sfânt îţi vom face,
Ca când se vor preface
Furtuna în vreme lină,
De bucurie plină
Să tragi ca o mireasă
La cea de mire casă" [u].
Aşa să ştiţi de mine
Cei ce n-aţi ştiut bine,
Cum sânt din Dachicească,
Azi Ţara Romanească,
Şi cum sânt cu domnie
Slobodă şi în vecie.

[u] Aceste opt stihuri dau înţelegere că neamul românesc acesta de acum este gata primitor şi al Sofiei, adică învăţăturilor, ca şi strămoşii săi.

Cu acrostihuri

C Care altul decât tine
Fu ţării stâlp neclătit,
Irou pentru al ei bine,
Deci cununi ţi s-a-mpletit.

Î Întunerec de putere,
Zavistia de la fraţi
Le socotişi drept părere,
Ca să scapi pre cei curaţi.

M Mulţimele de ispite,
Primejdiile de cap
Îţi sânt (ai zis) hotărâte,
Patria de jug s-o scapi.

P Pentru tine ce-au fost curse,
Tu pre toate le-ai călcat,
Şi altele d-or mai fi puse,
Cerul te are scăpat.

I Irou, irou fără arme,
Tu stătuşi biruitor,
Toţi românii bat în palme,
Că le-ai fost izbăvitor.

N Numele tău ţi se scrie
Între iroii cei vechi,
Nu s-arată-n Istorie
Ca tine multe perechi.

IA Iaste un David ce ucise
Pre acel groaznic uriaş[1],
(Ce pre jidovi îngrozise),
Tânăr fiind, copilaş.

N Nestor, iar cu vitejia,
Şi el copil tinerel,
Omorî pe ghigantul Lia
Şi scăpă lumea de el[2].

U Uniţi însă ca şi tine,
De sus ajutor cerând,
Deci şi tu să ştii prea bine
Că cu ei te scrii de rând.

Stihuri de rugăciune către Maica Domnului

Maică, maică milostivă, Maica Domnului Hristos,
Maică bună eşti şi mie, d-aş fi cel mai păcătos.
Strig aceasta cu-ndrăzneală după cele ce el au zis,
Fraţi ai lui numind săracii, deci cu ei şi eu m-am scris.
Dar e osebire mare, că de hrană nu-s sărac,
Ci de faptele acelea ce mi-au poruncit să fac.
Căci sărac fiind de fapte care el au învăţat,
Iată, aşa, de a lui frăţie că foarte m-am depărtat.
Acum dar, o, Maică sfântă, la lipsa ce sânt ajuns
De acele fapte bune, fiindcă sânt prea pătruns
De o întreagă nadejde, ca prin tine, negreşit,
Voi dobândi iar frăţia lui Hristos desăvârşit,
Cu lacrămi mă rog, Măicuţă, lipsa tu a-mi sprijini
Cu mila ta cea de maică, căci şi eu mă voi sili
Pre calea acelor fapte ce le-au învăţat Hristos,
Cu ele să merg d-a dreptul în braţele lui, voios.

Amin.

VII

LE ATUL 1848

<18r. LEATUL 1848>
NO. 8

1850 mai

11· Ἰουνίου ἔγεινεν, leat 1848.
28 · Ἰουνίου ἔπεσε.
30 · πάλιν ἔγεινε.[1]

În prescurtare arăt aici primejdiile ce făr-de veste mai veniră peste ticăloasa şi mult ispitita ţara noastră, Valahia, începându-să mai vârtos din trecutul an cu leatul 1848, din care însă ca cu preaslăvite minuni ale Maicii lui Dumnezeu (către care am năzuit toţi cu lacrămi) fuserăm mântuiţi, precum înlăuntru, prin alcătuire de stihuri, în chip de slavoslovie către dânsa cu înfocată râvnă, s-au alcătuit spre pomenire.

<18v.>Către cititori bucurie

Nimic n-am pus de la mine, iubitul mieu cititor!
Decât ce-am văzut cu ochii şi am scos şi din izvor,
Pre care ***Mircea*** şi ***Vladul***[a] şi cu ceilalţi dragi iroi
L-au săpat spre vecinicie, şi ne adăpăm şi noi,
De sânt acum ani cinci sute, şi de s-au şi ispitit
Vrun vecin rău să-l astupe, cerul cu foc i-au plătit.
De aceea şi tu, frate, ce dintr-însul te adăpi,
Păstrează-l şi cu viaţa, că de nu, apoi bând, crăpi.
N-ar fi cercat osândă
Sluga cea c-un talant,
Ci mai vârtos dobândă,

---

[a] Domnii ţării, carii cu râvna şi vitejâia lor au încheiat acele înfricoşate tractate cu turcii, pă care le arată istoria ţării, mai cu seamă cea scrisă în limba grecească şi tipărită în Viena Austriei, la leatul 1806. Vezi acolo, la numărul foii 125, unde zice: "Πρώτη προσκίνησις τῆς Βλαχίας εἰς τὴν Ὀθωμανικὴ Πόρταν ὑπὸ Μίρτζα Βόδα ἐν ἔτος[2] 1383 "; şi vezi şi mai înainte puţin, la numărul 128, unde zice: "Δευτέρα προσκίνησις ἐν ἔτος 1460 "[2], şi cetind cu luare-aminte vei înţelege ce ai fost tu, române, atunci şi la ce ticăloasă <stare>[3] ai ajuns acum, de te calcă şi te batjocoreşte toate gadinile...[4]

De nu l-ar fi-ngropat[5].
Să nu-mi fie dar mie,
Puţin ce mi s-au dat
Să nu-l dau la frăţie,
C-atunci sânt vinovat.

<19 r. >Ţara, către Maica Domnului Dumnezeu

O preaslăvită, o Maică dulce!
Dar cine poate slav-a-ţi aduce,
D-atâta milă ş-atâta bine
Ce şi acuma arăţi cu mine?
Îţi când acathist şi paraclise,
Citesc canoane d-acei sfinţi scrise,
Şi-ar fi dăstule, că-s prea frumoase,
Cu râvn-aprinsă din suflet scoase.
Dar eu, stăpână mult îndurată,
Văzând scăpare totdeodată,
Nu de o rană, ci de mai multe
Mai pă d-asupra celor trecute,
Tot stau la gânduri, că ţi să cade,
Şi dăspre mine râvna nu-mi scade
Laud-a-ţi face d-aşa vădite
Scăpări de rele şi de ispite,
Ca să rămâie spre pomenire,
Că însuşi una-m-fuşi mântuire.

Întâia primejdie şi scăpare:

Boala, holera,[6] un groaznic înger
Cu sabia goală şi cu chip sânger
Junghea d-a rândul şi mic şi mare,
N-auzeai alta decât strigare,
Ţipăt şi ramăt din guri mai multe,
Greu chiar duşmanii să le asculte,
Că nici părinţii avea putere
La fii s-aducă vro mângâiere,
Nici bun prieten, nici rudă bună

Avea mijloace d-ajutor mână.
Şi-aşa săraca de omenire
Era ajunsă mai la pieire.
Când deodată o dăşteptare
Văzum iuvită la mic şi mare,
Să năzuiască, maică, la tine,
Groaznica rană s-o-ntorci în bine.
Cum şi urmarăm, căci lăsând morţii,
Drept la beserici mersem cu toţii,
Cu fierbinţi lacrămi căzurăm, Maică,
S-alergi îndată la bunul Taică
Cu rugăciune, milă să-şi facă
Dreapta mânie să ş-o întoarcă.
Iar d-altă parte sfânta-ţi icoană
Cu alai mare, ca unii Doamnă,
Preoţi, călugări pă braţ purtarăm
Şi slavoslovii cu foc cântarăm,
Norod de obşte lacrămi vărsarăm,
Cu glas prea mare aşa strigarăm:
"O, Maică bună, mult îndurată,
Din-nalte ceruri pre pământ cată
Şi vezi mânia ce pă dreptate
Asupra noastră pentru păcate,
Dar totdodată vezi şi pieirea
Ce pătimeşte a lui zidirea.
Mai vezi şi lacrămi al-ei vărsate,
Prunci morţi pă braţe, ţâţe uscate
Şi alte rane ale holerii
De acel înger-n chip ca engherii.
Iar tu, stăpână prealăudată,
Mijlocind mila marelui Tată,
Porunci-ndată acelui înger
Să-şi schimbe faţa în alb, din sânger.
Şi cu aceasta (o, ce minune,
Care nici poate de a se spune!)
Pierind holera-ncetă pieirea
Şi noi rămasem cu pomenirea,
Ca să ne fie spre îndreptare

Şi dăspre rele mult dăpărtare".
Deci ţi să cade, o, Maică dulce,
Şi de la mine, slav-a-ţi aduce,
C-aflarăm milă şi mântuire,
Şi fie-ţi, fie-ţi spre pomenire.

<19 v.>A doua primejdie şi iar scăpare

Acii în grabă simţeam că sună
Un urlet mare ca de furtună[b],
Când totdodată o adunare
Ieşi de faţă cu o strigare
La noi streină, nepomenită,
Dar din noi unii adânc urzită,
Precum să vede, căci era ceată
Din toată breasla tainic legată
Norod la arme ca să ardice,
Cu pravili nouă, iar vechi să strice.
Car-adunare clopote trase,
Cu fuşti şi steaguri la palat marse,
Dete lui vodă[c] noua-ntocmire,
El deodată semnă unire,
Iar mai la urmă lăsă Domnia[7]
(Acii ori mintea sau nebunia).
Deci adunarea cea mai sus zisă,
Având tocmire de guvern scrisă,
O dete-n public, în ţara toată,
Trimiţând însă totdeodată
Aleşi din sânul aceştii cete
Pă ticălosul norod să-mbete,
Tocmirea nouă ca să o ceară,
Iar acea veche de tot să piară.
Aici mirare, aici minune,
Ce nici cu graiul o poţi a spune,
Căci deodată mai multă parte

[b] La iunie 11, 1848.

[c] Gheorghie Bibescul.

Văzum din ţară că să desparte
Şi legea nouă cum că o cere,
Iar acea veche jos, supt picere.
Dar cum să poate (unii le zise),
Pravili bătrâne, de ani mulţi scrise,
De noi urmate cu primire
Şi prin tractate cu întărire?
Dar cin-aude l-aşa turbare,
Când şi cu viaţa-ţi făcea mustrare!
Acum vedere jalnică foarte,
Căci de holeră scăpai cu moarte,
Iar de turbarea ce o-nsuflară
La multă parte din biata ţară,
Unde scăpare? Cine t-aude?
În care parte te poţi ascunde?
Căci toţi mojâcii şi toţi ţiganii
Şi împreună toţi hoţomanii,
Din ţări streine fugiţi aicea,
Cu izgonire, căci făcea pricea,
Aceste cete împreunate
Şi supt obraze chip mai semnate
Din boierime, din negoţime,
I preoţime, călugărime,
I dăscălime, profesorime,
I ciocoime, şi calicime,
I sholarime, ş-ucenicime,
Şi toată ceata de slugărime
Striga pă uliţi "Jos ristocraţii[d],
Ei ne mănâncă, să punem p-alţii".
Clopote urlă, sunet de glasuri,
Pă uliţi, poduri, certuri şi harţuri,
Ocări de faţă părţii cinstite,
De la prostime, ş-alte ispite...
"Să cază neamul (zicea ţiganul),
Toţi suntem una, nu mai e Banul".
C-aşa scrisese ceata-nşălată

[d] Ristocraţi, închipuia ei partea boierească[8].

Scrisoar-amară în ţara toată,
Ţiganul slobod, cum şi românul,
Toţi d-opotrivă, slugi cu stăpânul,
Şi celelante toate ce scrie
Acea greşită a lor hârtie [9].
<20 r.> Şi e greşită, căci trebuinţa
Cerând să scrie de necredinţa
Oblăduirii la cele scrise
Şi întărite pravili coprinse,
Ea din greşală, numita ceată,
Luându-şi titlu de sineşi dată
(Guvern Provizor [10]) şi întru care
Lucea persoane la arătare,
Nu necinstite, ci de credinţă,
'Ntr-ale lor slujbe plini de ştiinţă,
Trebuia jalbă atunci îndată
Ca să trimiţă la-Nalta Poartă,
Iar d-altă parte la protectriţa
Slavnica Curte, dându-i ştiinţa,
Că ardicarea au fost silită
De asuprire şi grea ispită,
Cerând cu lacrămi de l-amândouă
Legilor pază, nu alte nouă,
Fiind cu totul toate călcate,
Nici să ţin pravili şi nici tractate,
Acestea ş-alte spre mântuire
De foarte reaua oblăduire,
Iar nu să scrie ponturi streine,
Ori din zaviste, sau de la sine,
Spre prăpădire de privileghiuri,
De sfinte pravili, legi ş-obiceiuri,
Şi după toate să şi cuteze
Ţara la arme să o-nviteze.
Ba încă ş-alta mai de mirare,
Că ardicară un idol mare [11],
În piaţa Curţii, cu o formare
De muierească asemănare,
Dându-i numire fără sfială

(Dumnezioaia cu rânduială,
Privighetoarea pentru dreptate
A păzi foarte la orice parte).
La care idol, mulţi din prostime,
Mai ales neamul de ţigănime,
Da în genuche (und-ai fost dusă,
Zicând, din ţară, de tot ascunsă?)
Şi altele multe era atuncea,
Scăzuse legea, căzuse crucea,
Şi antihristizmul mergea-nainte,
Iar jos fu sfatul celor cu minte.

Rătăcită ţară zice:

"O, blestemată ş-afurisită
Ceata ce-îmi fuse spr-aşa ispită,
Partea lor fie ca în cuptorul
Să arză şi ei cu vânzătorul,
Şi groaznic răul ce-au gândit mie
Încă p-atâta pre ei să vie.
Iar eu cu partea nevinovată
N-am îndoială că sânt scăpată,
Căci buna Maică, cum la holera,
Aşa ş-aicea va-nvârti sfera[12].

<20v.> A treia primejdie şi iar scăpare

Dar ce s-aude? Au venit ştire
Cum că soseşte roseasc-oştire[e]
Şi că Guvernul cu a sa ceată
D-această veste fugir-îndată,
Şi iar boierii Căimăcămiii[13]
Au luat cârma oblăduirii.
Şi-aşa rebelea în jos rămase,
Iar Constituţa să încurcase.

---

[e] Au fost neadevărată atunci, la iunie 28, 1848.

Dar o-ntâmplare neaşteptată[f]
Au întors lucrul iarăşi îndată,
Căci rebeliştii să-nfierbântară[14]
Şi Constituţa iar o strigară,
Şi iar Guvernul la loc să-ntoarse
Şi ţinu drumul ce-îl apucase.
Dar aici este iar loc d-a spune
A preaslăvitei Maicii minune,
Căci noi, norodul ne-mpărtăşitul
Cu rebelistul cel amăgitul,
La tine iarăşi, Maică stăpână,
Am dat năvală s-avem iar mână
De mântuire, ca din holeră,
Să ne scapi, Maică, şi din rebelă.
Deci ce văzurăm? O grijă mare
Luă Guvernul de apărare,
Să nu să facă vro supărare,
Nici cea mai mică, la orice stare,
Scriind pedeapsă la vinovatul
Şi cu viaţa făr-cuvânt altul[15].
Apoi de unde, o, dulce Maică?
Decât prin tine de l-acel Taică,
Mult milostivul, mult înduratul,
De la acela, nicicum de l-altul.
Dar unde punem înc-o minune,
Minţi înţelepte din minţi nebune?
C-aceia carii da bănuială
C-or face rele, iau rânduială
Acum de streajă co-aşa credinţă,
Vrednică toată de umilinţă,
Căci tinerimea din orice stare
Ce striga liber ..., în gura mare,
Şi speria obştea, astăzi cutează
Rea cugetarea d-o înfrânează,
Încă şi casnici, oameni de cinste,
Să mai unire d-acii-nainte,

[f] Lipseşte nota lui Zilot (*n. ed.*).

Şi tinerimea da ascultare,
Cu tot respectul, celui mai mare.
Şi-aşa un lucru prea de mirare,
Să-ntocmi streajă atât de tare,
Încât rebelea să-ntoarse-n pace,
Şi toată limba spune, nu tace,
Minunea Maicii cei preaslăvite,
Carea cu milă din cer trimite.
<21r.> Dar însă bravo - noştri romanii -
Că noi călcarăm orice zizanii,
Şi nu într-alt fel cerem dreptate,
Ci fără cuget de răutate,
Şi am cerut-o şi o vom cere
Cu arme scrise, ce au putere,
Căci sunt trecute la codici toate,
Şi la-mpăraţi în public date,
Şi ei vor face a fi păzite
Cum prin tractate sânt întocmite,
Căci stăruieşte-noastră Măicuţa
La cel din ceruri-nostru Tăicuţa.

A patra primejdie şi iar scăpare

Oh ... Iar s-aude un zgomot mare,
Clopote urlă semn d-adunare!
Să vede iarăşi vro întâmplare,
Cerul s-o facă spre îndreptare!
Deci ceasta fuse, că o scrisoare
Ce fu trimisă d-un paşă mare,
Suleiman, care să rânduise
Cu oştiri grele-ntr-adins trimise,[16]
Să treac-aicea, ca să ne bată,
Ca pă o ţară-n arm-ardicată
Chiar împotrivă de-mpărăţie,
Şi iar vechimea la noi să fie.
Scrisoar-aceasta-n Mitropolie,[17]
În faţa obştii de rebelie,
După cetire cu priveghere,

Luând o formă de neplăcere[18],
Fiindcă duhul de libertate
Cădea-n schimbare d-antichitate.
Aşa îndată cinstit Guvernul
Trimise paşii al său protestul
Să nu-ndrăznească-n ţară să treacă,
Căci ea e slobod-că să-şi prefacă
Orice-ntocmire-năuntru-n sine
(***Mircea***[19] le are legate bine[20]
Cu ***Bagheazitul***[19] cela vestitul,
Din care astăzi ***sultan Megitul*** [21]).
Paşa cetindu-l luă măsură,
Şi ca de pace schimbând figură,
Lăsând la Giurgiu oştirea toată,
Luând cu sine puţină gloată,
Cu două sute din călărime,
Nici măcar unul din pedestrime,
Dete în ştire cum că el vine
După poruncă, pornit spre bine.
Atunci, Guvernul, tot în unire,
Locotenenţă[g] dându-şi numire[22],
Cu multă cinste întâmpinară
Pă slăvit paşa, întâi afară,[23]
Apoi ş-aicea în Capitală
Şi cu mai multă slavă şi fală.[24]
Deci paşa-ndată după sosire-i
Chemă pă treapta a boierimei,
<21v.> Apoi şi treapta din negoţime
(În care multă din lipţcănime).[25]
În boierime fui şi eu unul
Ales a spune al obştii bunul,
Dar la noi mare nenorocire:
Şi l-aşa ceasuri n-avem unire,
Căci puind unii, cum c-au cădere
Din ranguri-nalte, alţii părere

[g] Locotenenţă, adică să ţie locul legiuitei căimăcămii, când lipseşte domnu din scaun.

De mai mari neamuri, alţii că ştie
Cu mult mai multă dăstoinicie.
Cu aste fumuri preaticăloase,
Toate din duhul prostiei scoase,
D-alde aceştia mergând-nainte,
Rămân la urmă trepte de minte,
Şi-aceia strică în loc a drege,
Iar-aceştia geme, căci înţelege.
Şi-apoi şi alta, nici de cel mare,
Cum li să cade, n-au ascultare.
Îns-avum parte că paşa fuse
C-o fire blândă şi cuvânt puse
Ca să s-aleagă din noi, trei-patru,
Ca să să poată-nţelege sfatu.
Şi să alese cei mai de frunte
Din cei de faţă, ca să asculte
Şi să răspunză spre îndreptare
La o primejdie aşa de mare.
Dar eu, c-acela ce-ales fusesem
Şi cu gătire d-antici mersesem,
Mă vârâi tocma de paşa-n faţă
(Zicând cu gându-mi: Tu, Doamne-nvaţă!)
Şi cu-ndrăzneală către-acei patru,
Ce sta s-asculte al paşei sfatu,
Zisei aceste scurte cuvinte:
"Spuneţi Slăvirii să ia în minte,
Că noi alt nu ştim, ci numai una,

Regulamentul, ce e cununa

A ţărei astăzi, să să păzească,
Şi de Constuţă el să vorbească".
Paşa să uită, ascultă, tace;
Noi grele gânduri, ce s-o mai face?
Dar eu la urmă m-am tras d-oparte,
Căci văzui ceata-mi că să dăsparte
(Şi-aveam dreptate să zic: sârmanii,
Căci rebeliştii lucra zâzanii

Făr-de sfială, c-a lor croială
Tot să să puie în rânduială).
Dar Paşa însă iar cu blândeţe
Purta obrazul cu două feţe,
Şi după vreme (cât dăspre mine)
Cu-nţelepciune urma prea bine,
Căci era punctul rana s-o-nchiză,
Iar nu cu fierul s-o mai dăschiză.
Şi-aşa trecurăm ziua aceea
Făr-să să afle a tainei cheia,
Căci era taina ca cum ascunsă,
Şi aveam frică iar de vro cursă.
<22r.> Deci cu acestea ne râsipirăm,
Dar multă grijă mai dobândirăm,
Căci Constituţa şi Reglementul
Era a luptei în faţă ţentul,
Şi mişcări alte da bănuială
Că o să fie altă croială.
Căci rebeliştii ardea de faţă
Regulamentul,[26] ca o târcoaţă,
Şi alte fapte de nebunie
Ce-atingea cinste de-mpărăţie.
Şi din vro parte nu fu-nfrânare
Pentru o vină atât de mare.
Dar însă obştea nevinovată
L-aşa-ntunerec tot la cer cată
Şi-aşteaptă mila şi mântuirea,
Iar prin har-Maicâi şi mijlocirea.
Deci după zile iarăşi mai cheamă
Slăvitul paşă, dar mai cu seamă
Din boierimea cea mai de frunte
Ce-o să mai zică, ca să asculte.
Eu şi atuncea fiind de faţă,
Văzui cuvântul că se înalţă
Locotenenţa[27] să să-ntărească[28]
Şi toată vrajba să contenească.
Din boieri unii ş-o iscăliră,
Alţii cu totul n-o primiră,

Zicând aceştea cu îndrăzneală[29]:
"Noi nu ştim altă orânduială,
Decât cunoaştem antichitura
Cu strălucită iscălitura
A celor vrednici de pomenire
Împăraţi slavnici prin învoire
Cu domnii noştri, şi mai pă urmă
Şi cu Rosia, cu marturi sumă.
Şi-întâi pre cerul avem mai mare,
Ce tăcând face mare strigare,
Şi pre-mpăraţii Evropei toate,
Zicând că altfel nicicum să poate,
Iar Locotenţa având măicuţă
Pre izvodita rău Constituţă,
Şi Constituţa din libertate
Fiind prăsită, de noi dăparte!"
Locotenenţii l-acestea toate
Era de faţă (stând mai la spate),
Înzoaţi bine cu triculora
(Văpsea drăcească, a vrajbei sora).
Deci paş-atuncea, omul cu minte,
Altă scrisoare puse-nainte,
Coprinzătoare într-alte multe,
Adică sfaturi, ca să-l asculte.
<22v.> După acelea chezăşuieşte,
Că trei temeiuri sigurefseşte,
Adică viaţa, cinstea şi averea,
Cu-mpărătească toată puterea,
Şi spre credinţă acea hârtie
Cum că o lasă-n Mitropolie.
Dar prin acestea tot avea suflet
Locotenenţa şi hrănea cuget,
Că Constituţa o să să facă
Şi-al-ţării pravili să să prefacă.
Însă prin astea iarăşi minune,
Nimeni să cerce vreo stricăciune
Într-aşa vreme mult turburată
De o furtună neaşteptată,

Căci Locotenţa d-un duh suflată,
Chiar ca să zicem, ca d-un bun tată,
Atâta grijea de zi şi noapte
Cât liniştirea era în toate.
Apoi ş-aceasta oare de unde?
"La lacrămi multe Maica răspunde".
Deci bunul paşă plecă cu pace,
Dând credinţare cum că va face
La împăratul a să întoarce
Răzvala ţării iarăşi în pace.
Dar vine vestea că vine altul
În locul paşii: "Efend Fuatul" [30],
Om de duh mare, ca nimeni altul
Din cei d-aproape de împăratul,
Care-n grab carte ţării trimise
Şi cu blândeţe toat-era scrise,
Şi totodată că-mpărăţia
Iar întocmeşte Căimăcămia
Pre legea ţării, ş-orânduieşte
Pr-acel Costache (ce să cinsteşte
Cu rangul ţării - logofăt mare)
Cantacozinul,[31] pe lângă care,
Spr-ajutorinţă, că e să fie
Şi însuşi ş-încă, că e să vie
Şi-un obraz altul de la Rosia,
Să sprijânească Căimăcămia.
Deci dar acuma Locotenuţa
Şi dimpreună şi Constituţa
Să dăsfăcură, să râsipiră
(Plătească cerul cui le rostiră)
Iar caimacamul luă tăria
Şi ţinu tronul ca şi domnia.
Dar totdodată Fuat Efendul,
Ca să-ntărească Regulamentul
Şi ale ţării după vechime,
Luă cu sine şi grea oştime,
Că daca cumva libera ceată
Va sta în contra, să o şi bată.

(Era-mpreună ş-ales muscalul,
Diuhamel, cela scump ghenăralul,
Trimis de Curtea cea protrectriţă,
Pentru d-aproape-ntreagă ştiinţă.)
Comandir oştii, Omer, numitul
Paşă de frunte şi mult vestitul,
<23r.> Având supt sine ş-altă paşime
De pedestrime şi călărime.
Aşa cu toţii din Giurgiul pleacă
Vro răutate fără să facă,
Drum drept ţinură, când şi sosiră
La Barieră[h]. Acii ieşiră-
nainte sumă de mojâcime
(Dar şi de frunte între prostime),
Purtând mulţi steaguri, nici unii arme,
Doar cu strigarea în forma larme
(C-avea dreptate, în vremi de pace,
Oaste turcească ţara s-o calce!):
"Ce cată turcii în ţara noastră?
E românească, nu e turcească.
Iată, noi,trupuri punem-nainte,[32]
Voi aveţi tunuri, dar ţineţi minte
C-aceste trupuri nevinovate
Numai căci strigă cerând dreptate,
Ca al lui Avel acela sânge,
Va sparge cerul când el va plânge,
Că bine ştie şi împăratul,
Şi mai din proaspăt spune tractatul,[33]
Că hotar ţării este temeinic
Dunărea, strigă că este vecinic
Al ei şănalul, scrie tractatul
Curat hotarul, nu este altul
Peste acesta, unul sau altul,
Turcul, românul calcă tractatul,
Iar înlăuntru într-a sa ţară,
Fără să sară un pas afară

[h] Bariera podului Şărban-Vodă, ce-i zice şi Beilicul [34].

Face cu pravili şi obiceiuri
Fieştecare p-al-lor temeiuri,
Precum noi astăzi în ţara noastră,
Făr-să n-atingem de ţara voastră,
Siliţi de reaua oblăduire
Strigăm şi cerem o mântuire,
Dar nu cu arme şi alte zoruri,
Nici cu jăcmanuri şi cu omoruri.
Iar de şi fuse vro bănuială,
Sau l-ale scrise vreo greşală,
Ori de nevoie sau din ispită,
Săraca ţară fu prea silită.
Şi era punctul d-o cercetare
Printr-un efendi, spre îndreptare,
Precum ş-acuma prin întrebare
Noi suntem gata spre ascultare,
Numai de siluri şi de jăcmanuri
Contra de pravili, din oh... şi valuri
S-avem scăpare şi mântuire,
Căci tirania e peste fire.
D-aceea, bune Fuat, slăvite,
Nu mai aduce ţării ispite,
Ci-ntoarce oastea-n Ţara Turcească,
Că n-are treabă-ntr-a Românească,
Şi totdodată şi potriveşte
Pă suzeranul de-l îmblânzeşte,
<23v.> Nu după vorbe, ci din vedere,
Ţara nu cere vreo scădere
Din cât tractatul orânduieşte,
Deplin ea toate le împlineşte,
Decât că cere şi ea-ndreptare,
Căci nu mai poate avea răbdare".
Atunci, slăvitul Efend Fuatul,
Cetind porunca, cum şi tractatul,
Şi-aici că nu e vro rebelie
Cu arme, contra de-mpărăţie,
Nici că rebelii fac răotate,
Ci numai strigă pentru dreptate,

Aşa cu paşii la sfat s-adună
Cum altă cale să ia mai bună.
Deci sfatul fuse, din oşti c-o trupă
Către cazarmă drumul apucă.
D-acolo cheamă câţiva anume
Din ceata liber, c-ar-a le spune.
Ei pleac-îndată, să-nfăţişează,
El porunceşte l-arest să şază.
Pă d-altă parte, din turci o ceată
Merg la cazarmă ca să o bată,
Găsesc cazarma ca ş-o pustie,
Decât vro cincizeci pompierie,
Turcii să între, ei să nu-i lase,
Acii gâlceava cu foc să sparse,
Că ş-unii şi-alţii să îndârjâră,
Şi mulţi dintr-înşii să omorâră,
Iar militarii câţi mai scăpară
Lăsând cazarma ieşir-afară,
Cu puşculiţa lor la spinare
S-au dus la satul lor fieşcare,
Lăsând la lume în pomenire
Iroiceasca lor îndrăznire.
Deci turcii întrară în Capetală
Cu bună pace şi multă fală,
Oaste curată bine-ntrarmată.
Căimăcămia porunci-ndată
D-îi aşazară pe la conace
Mai lângă apă, cum lor le place.
Aşa iar ţara prin Caimacamul
Pă legea veche îşi luă hamul,
Dar trăgea foarte cu greutate,
Căci cerea oastea în deplin toate,
Şi ţara încă era-n turbare
De rebelista acea scrisoare
Şi-înşălăciunea prin propaganţii,
Că li să-mparte moşii de l-alţii[35]...
Cu toat-acestea şi ei văzură
C-au fost minciune, şi deci c-o gură

Blestema neamul şi rădăcina
A celor carii fuse pricina.
<24r.> Acum ce ziceţi, voi, cetitorii?
Oare cine fuse mântuitorii
D-aşa primejdii neprevăzute,
Şi bietei ţări necunoscute?
O, frate, frate! a ei dreptate
E ca lumina ce-n zi şi-n noapte
Tot luminează şi nu să stinge
Şi pă-ntunerec dăpart-împinge.
Încă şi alta, c-are credinţă,
Are şi fapte de umilinţă,
Care întrece orice păcate,
Şi totd-auna ea are parte
De ascultare la Maica mare,
Maica din ceruri, de către care
Să sprijâneşte, să miluieşte,
D-orice primejdii să izbăveşte,
Ca iar să fie o ţară dragă
Şi tot streinul la ea să tragă,
Precum ş-acuma vezi cu mirare
Cum îi lucrează a ei scăpare,
Că pre zavisnici îi râsipeşte
Şi du prin jăţuri pre răi trânteşte.

Şi urmează apoi:

+ Venirea şi a muscalilor;

+ Întovărăşirea lor cu turcii;

+ Trecerea lor şi peste hotarul ţării, în Transilvania, spre ajutor neamţului împotriva ungurilor;

+ Domnia Barbului Ştirbei, cu oarecare noituri şi celelalte;

+ Întoarcerea muscalilor din Transilvania, iar aici în ţară, după ce au supus pă unguri la împăratul lor, adică la chesarul. Şi iarăşi urmează:

<24v.> Venirea şi a armiei împărăteşti roseşti

Deci auzirea de muscali, şi ei că vor să vie
Tot adică a potoli a ţării rebelie,

Carea atunci prefacere din pronie cerească
Luase, precum s-au mai zis, făr-ea să pătimească,
Decât de cereri ostăşăşti, cine să le mai ştie,
Şi car-apoi şi ei sosind mai multe vor să fie.
Cu toat-acestea, cerul iar nădăjduim să-şi facă
Milă cu cei nevinovaţi şi răul să-l prefacă,
Cum şi văzurăm minuni mari, că-ndată ce sosiră
Oştirile protectoare, cu pace să uniră
Cu ale suzeranului şi în ţară să-mpărţiră,
Şi amăgite minţile toate să potoliră.
Aici să vezi trei seminţii trăind d-aci-nainte,
Români cu turci şi cu muscali în fel ca cum unite,
Prin baluri, clupuri şi prin nunţi ca o dulce frăţie,
Să petreacă aceste limbi cum n-au stat din vecie.
Şi totdodată într-un glas cu toţii să-ngrijească
Ca iarăşi ţara cu ale ei vechimi să să-ntocmească.
Acestea dar şi altele (precum era-n vedere),
De unde, o, prietene? Decât de l-o putere
Peste toate puterile, carea adânc lucrează
Şi dreptatea săracilor frumos o luminează.
Căci noi, săracii, petreceam în draga noastră ţară
În pace, dar greu suferind oblăduir-amară,
Apoi să vie-asupră-ne atâta greutate,
Două puteri împărăteşti, căci am cerut dreptate,
Şi unde alt am mai putut să alergăm cu jalbă?
Decât la cer, şi iată, el făcu noaptea zi albă,
Să ne vedem foarte curat, că n-avem acea vină
De arme contra de-mpărat, ci-am fost cu viaţă lină,
Purtând acea grea sarcină ce şi mai sus am zis-o,
Pre carea, vărsând lacrăme cu foc, o am descris-o.
D-aceea-mpărăţiile să să milostivească
Şi drepturile strămoşăşti să ni să dea, grăbească.
Şi totdodată de oştiri greul să ni-l ardice,
Căci pricini n-au găsit, de noi tractate să să strice.
Iar dac-au fost aţâţători, ş-apoi s-au dat d-oparte,
Dar ţara are pravilă-ntărită ş-în tractate,
Dea-nii să-i judecăm aici, să-şi ia dup-a lor vină,
Căci trebuinţă nu avem de pravilă străină,

Că a rămânea fapta lor aşa nejudecată
Şi ei slobozi şi noi siliţi plătind pentr-a lor faptă,
Apoi care pildă mai rea, a nu fi încetare,
Ci mai vârtos aprindere de alta şi mai mare.
Afară numai daca ei vor da vro bănuială,
Atunci filanthropia dă cale d-altă croială.

Pentru domn ţării, că s-au hotărât dvornicul Barbul Ştirbei [36]

Cei ce plutesc cu furtuna în groaznicul ochean
Iau o mare bucurie când sosesc la vrun liman.
Deci aşa şi eu, românul, când mă-nvăluiam să piei,
Aflai liman dulcea veste de domnia lui Ştirbei,
Căci îl ştiu din boierie c-au stătut ales bărbat
Şi-am nădejde ş-în domnie să stea patriot curat.
Avem mai vârtos şi pilde a domnilor vechi şi noi,
Nu crez după răi să meargă, ci va sta între iroi.
Şi nu cu arme, ca Mircea şi Vladul şi ceialanţi,
Ci cu mâini încrucişate ş-iscălituri de-mpăraţi.
Că p-atuncea lucra arma, căci nu aveam legături,
Iar acum avem legate toate cu iscălituri,
Care n-or putea să calce peste cinci sute de ani,
De când s-au scris cu scump sânge, nici cei mai cumpliţi tirani.

<Rândurica ne învaţă cum să cade a stăpâni>

Rândurica ne învaţă cum să cad-a stăpâni
Pr-ai săi supuşi împăratul, nici pă unul a mâhni,
Ca ea pune puişorii de-a rândul în cuibuşor
Şi-apoi iar de rând l-aduce hrană ce prinde din zbor,
Şi-aşa frumos îi hrăneşte, nu rămân vreunii morţi,
Şi la vreme cu ei zboară şi ei îi urmează toţi.
Apoi daca ea atâta de fire s-a-ndatorat,
Cum nu la supuşi d-a rândul e dator un împărat!

<25 r. Ferice d-acei plutitori pre mări şi pre ocheanuri>

Ferice d-acei plutitori pre mări şi pr-ocheanuri,
Cu înţelept caravachir ce-ndreaptă la limanuri.
Iar, vai!... la dimpotrivă, căci nu numai nu-n limanuri,
Ci tot prin pietre şi strâmtori şi prin grozave valuri.

Zilot.

Portul românesc după neam, pildă Stăpânirea

Chesarul avea fată
Şi-îi zise ei odată:
Ce te tot schimbi în rochii?
Ea îi răspunse: tată!
Dar cum de chesar fată
Voi fi în obşteştii ochi?
El iarăşi îi mai zise:
Pă haine nu sânt scrise
Fapte de împărat,
Ci hain-atunci t-arată,
Când numai cât-odată
O schimbi ş-o ţii curată.
S-avem şi datorie
Să fim noi pildă vie
Către dragii supuşi,
Să poarte fieşicare
Potrivă după stare,
Iar nicicum mai de sus.
C-atuncea fericirea
Zboară, ş-în loc pieirea
Soseşte negreşit.
Şi eu l-a lor pieire
Pentru neîngrijire
Mă aflu mult greşit.

<Caravochirul e dator să aibă aşa ştiinţă>

Caravochirul e dator să aibă aşa ştiinţă

Cât şi furtuna cea din fund pornită el s-o simţă,
Ca să grăbească la liman, c-aceia sparge-ambarul
Şi-apucându-te-n luciu-şi, al morţii bei paharul.

Ţara

Şi-alt vifor m-apucă,
Val în val m-aruncă
Şi m-am spăimântat,
Căci de la fund saltă,
Nu ştiu ş-astă dată
De scap d-afundat!

O nădejde încă
Mi-au rămas adâncă,
Că-ncepu un vânt,
Care alinează
Vifor ş-îndreptează,
Să ies după gând!

Către unii din români fără mai adânci ştiinţe. 1851, februarie

Mă mir de tine, române, cum şi tu te amăgeşti
Că şi ţara noastră este-ntre provinţile turceşti.
O, ce mare nerozie, de patrie-ţi să nu ştii,
Cum au fost şi ce fel este, şi ce mai eşti între vii!
Dar nu vezi din Istorie, hronografuri nu citeşti,
Ca să ştii d-a noastră ţară şi să nu mai tot bârfeşti?
Căci ea e de sineşi doamnă, cum s-arată în tractat
Pre care Mircea şi Vladul cu sultanii l-a-ncheiat.
Că n-are turcul amestec, decât acel mic legat[1]
Să şi-l ceară de la dânsa, precum ea i l-au şi dat.
Şi mai proaspăt (o, neroade!), nu mai vezi ş-acel tractat
De l-Adrianopol, care d-ale vechi e atârnat?
Că hotărăşte şenalul Dunării a fi hotar
Într-a noastră cu turceasca, d-ar crăpa iadul măcar!
Pân-acolea are turcul provinţe cu semn turcesc,
Iar dincoaci, în ţara noastră, avem vultur românesc,
Ţinut de strămoşii noştri cu sânge nepreţuit,
Luptând vrăjmaşii mari şi straşnici, ce pre toţi i-au biruit.
Vultur, semn vestit, pre care şi toţi slăviţii sultani
L-au cinstit şi îl cinsteşte de multe sute de ani.
Iar, tu (o, stricate române!), să fii atât de nerod
Să nu ştii de ţara noastră că e un slobod norod,
Nesupus la alte pravili, ci la cele româneşti,

Întărite prin tractate, nicidecum l-ale turceşti!
Ci, ca să scapi d-a mai vinde, ca Iuda pre Hristos,
Draga patrie-ţi, sârmane, îţi dăsluşesc şi mai jos,
Prin titlul[2] ce-l are ţara dat de sultanii din vechimi,
Că ea e de tot afară d-ale lor ţări şi robimi.

Ὁ τίτλος, τῆς τζάρας ἀπὸ τοὺς βασιλικοὺς κώδικας γραμμένος μὲ γράμματα γραικικὰ καὶ λέξεις τουρκικάς. Εὑρίσκεται δὲ ἀπερασμένος εἰς τὸν χρονογράφον τῆς τζάρας τυπωμένον εἰς Βιέννην τῆς Αὐστρίας ἐν Γραικικῆς διαλέκτου 1806 εἰς σελίδα 131 καὶ τὸν σημίωνω καὶ ἐδῶ διὰ εὐκολίαν :

Μιουνκιουλοὺ βουσοὺλ σερπεστιὲτ ουζρὲ βὲ ἰστικλὰρ μπιρλὲ μὲ φρὶζ καλαμπὲ ἀμαχτουλὶ καδέμ. Ἤγουν παντὶ τρόπῳ μὲ ὅλην τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐθῶν νὰ εἶναι αὐτοὶ οἱ τόποι καὶ μὲ μόνην αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν ξεχορισμένοι ἀποκομμένοι ἀπὸ τὴν λοιπὴν ἐξουσίαν [3].

Adică (tâlmăcindu-să pă românie): "Cu tot mijlocul, cu toată slobozenia obiceiurilor lor să fie aceste pământuri şi cu singură a lor stăpânire, dăspărţite, osebite de către ceialaltă stăpânire".

Deci ajungă-ţi, o, iubite, după atâtea dovezi,
Din tractate şi din codici, ce-ţi arătai, ca să crezi
Că drăguţa ţara noastră e doamnă într-ale ei,
Iar nu provinţă turcească, după proastele idei.
Că provinţii otomane până-n Dunăr-au stătut,
Iar aici, în ţara noastră, niciodată n-au trecut,
Nici va trece în vecie pest-aşa straşnic hotar,
Măcar zavistea cu iadul d-ar lucra, iar în zadar.
Căci să mai ştii, o, măi frate, şi oricare credincios
Patriot, c-această ţară fiind ca un pom frumos,
Îngrădit cu aşa garduri ce mai sus ţe-am arătat,
Zavistia cată vreme să găsească gardul spart,
Să între, ramuri să-i frângă, şi prieten călător
Să plângă p-a lui tulpină, că-l ştia pom roditor,
Supt care avea şi umbră şi din rod slobod mânca,
Şi odihnit întru toate, calea drept ş-o apuca.
Dar nu te teme, o, frate, ştii c-avem trei ghenerari,
Ce cu ostaşi făr-de arme au biruit vrăjmaşi tari,
Cu rugăciunile obştii, cu lacrămi la cer, fierbinţi,

Pă Grigorie şi Dumitru şi Nicodim sfinţi părinţi,
Carii credem că ş-acuma şi pe anii viitori
D-al-duşmanilor zavistii ne vor fi izbăvitori.
Căci noi urmăm cu tăria ceea ce Hristos au zis,
Dăm lui Dumnezeu ce este şi la-mpărat ce s-au scris.

<Noroace fi-mi ajutor să dobândesc vânatul>

Noroace fi-mi ajutor să dobândesc vânatul,
Pr-acest pui ce cântă frumos, cât n-am auzit altul,
Cu zorile m-am mânliat, abia ziua să simte[1],
Iată că plec, dar prea mă rog să-mi mergi tu înainte,
Că fără tine în zadar, armele vor fi moarte,
Căci puiul, darul a sâmţi, coroană văz să-l poarte,
Iar tu, de-i vrea, poţi să-i prefaci simţirea în uimire,
Şi-atunci şi c-un arc[2] întinzând pot face nemerire.

NOTE. VARIANTE. COMENTARII

I

<ISTORIA ŢĂRII ROMÂNEŞTI DE LA DOMNIA LUI ALEXANDRU-VODĂ ISPILANTI PÂNĂ LA SFÂRŞITUL DOMNIEI LUI IOAN-VODĂ CARAGEA, 1796-1818>

A fost publicată de două ori de B.P. Hasdeu, întâia oară sub titlul: ***Înainte de Tudor Vladimirescu. O cronică inedită dintre anii 1800-1821, scrisă în versuri şi proză sub pseudonimul de Zilot Românul, şi păstrată în Biblioteca Archivelor Statului***, în "Columna lui Traian", III (1882), nr. 4-5, p. 266-303; nr. 6, p. 322-330; nr. 7-9, p. 490-518; nr. 10-12, p. 536-542; IV (1883), nr. 1-2, p. 89-94; nr. 3-6, p. 121-136; nr. 7-10, p. 348-363; introducerea la cronică a publicat-o în nr. IV (1883), nr. 11-12, p. 385-405. Apoi a dat o ediţie aparte: ***Înainte de Tudor Vladimirescu, 1800-1821. Ultima cronică din epoca fanarioţilor***, reprodusă după manuscriptul din Archivul Statului din Bucureşti, cu o introducere de ..., Bucureşti, Tip. Academiei Române, 1884, 118 p.

Manuscrisul scrierii se păstrează la Arhivele Statului Bucureşti, în colecţia Manuscrise, nr. 761. Este un volum in-folio, de 148 pagini scrise, plus trei file albe la sfârşit, din hârtie groasă, de dimensiunile 38,5 x 24 cm. Hârtia are patru tipuri de filigrane, unul din ele conţinând anul ***1826***, ca dată de fabricaţie. Legătura este nouă, în piele, şi pe copertă este imprimat titlul: ***Cronica Zilot Românul***. Paginile au chenare trase cu creionul la cca. 3,2 cm. de margini şi de cotorul manuscrisului şi sunt prevăzute cu colontituri. Manuscrisul are două rânduri de numerotări, una a paginilor, în colţurile de sus, făcută de autor, care se opreşte la pagina 148, fiind continuată de altcineva pentru filele albe, şi altă numerotare, a filelor, în colţurile de jos, făcută în zilele noastre. În ediţia de faţă am notat prima numerotare, a autorului. Fila corespunzătoare paginilor 139-140 este legată greşit, după cea cu paginile 141-142. Scrisul este mare, cu litere bine conturate, cerneala este maronie. Manuscrisul este în totalitate autograful lui Ştefan Fănuţă, având însă multe greşeli de copiere: litere omise, cuvinte scrise greşit.

Manuscrisul nu are un titlu propriu şi, ţinând cont de unele elemente din text, l-am intitulat: ***Istoria Ţării Româneşti de la domnia lui Alexandru-vodă Ipsilanti, până la sfârşitul domniei lui Ioan-vodă Caragea, 1796-1818***. Elementele care ne-au convins că Ştefan Fănuţă considera scrierea sa drept o istorie a ţării sunt următoarele: tabla de materii a ei se numeşte ***Scară de cele ce să coprind într-această istorie*** (***supra***, p. 15); titlul unuia din capitole este formulat ca ***Urmarea istoriei încă de la leat 1796***.

Volumul este format din trei părţi oarecum distincte: 1- un cuvânt înainte - ***Către vrednici cetitori*** (p. 1-2); 2-versurile despre ***Domnia lui Costantin-vodă Hangerliul*** (p. 3-14); 3-conţinutul ***Istoriei***. Scrierea, în forma din manuscris, este

varianta definitivată, copiată de autor după anul 1826, aşa cum demonstrează filigranul hârtiei, care conţine acest an ca dată de fabricaţie. Mai exact, credem că această variantă a fost scrisă în anii 1830-1831, atunci când el voia să publice cronica, după cum am văzut mai sus. În vederea publicării, autorul a prevăzut manuscrisul cu *"Scară de cele ce să coprind într-această Istorie"*, pe care a aşezat-o în faţă, având grijă ca în dreptul primelor titluri de capitole să treacă paginile unde acestea se găsesc în manuscris. După "Scară", a întocmit şi o *Înainte-cuvântare* (*supra*, p. 15), în care a explicat ce anume l-a determinat să scrie. În continuarea *Înainte-cuvântării*, pe aceeaşi pagină, a scris începutul cronicii, cu capitolul *Urmarea istoriei încă de la leat 1796*, vorbind puţin despre Alexandru Ipsilanti şi apoi, mai mult, despre Hangerli, după care continuă cu celelalte domnii, până la fuga lui Caragea.

Impresia puternică produsă asupra contemporanilor de uciderea lui Hangerli l-a determinat şi pe Ştefan Fănuţă să scrie o cronică versificată despre acest tragic eveniment, intitulând-o *Domnia lui Costandin-vodă Hangeriul, mazâlia şi pierderea sa. Alcătuită pre scrut în stihuri de Zilot în copilărească vârsta sa, din îndemnarea iubirii de patrie şi aflerosită la iubitorii de patrie fraţii săi compatrioţi, în anul de la Hristos 1800.* Deşi în cronica în proză el analizează pe larg cauzele care ar fi putut determina înlăturarea în acest mod a domnului, în povestirea versificată socoteşte că totul n-a fost decât pedeapsă divină, deoarece acesta a încălcat blestemele puse pentru împiedicarea reînfiinţării văcăritului. Pe acest motiv a creat versurile moralizatoare adresate acelora ce ar îndrăzni să calce lucru "legat prin blestem". Aceste versuri au avut, desigur, o primă formă, pe care nu o cunoaştem, dar când a pregătit *Istoria* sa pentru publicare, a socotit de cuviinţă să le "lipească" şi pe acestea înaintea ei, şi ele în forma definitivă. Se vede clar că versurile nu fac corp comun cu restul cronicii şi că au fost create ca o operă independentă. În sprijinul acestei păreri se pot aduce următoarele argumente: versurile despre Hangerli se află înaintea tablei de materii ("Scara") a istoriei şi înaintea istoriei propriu-zise şi, facem precizarea, au fost copiate pe un caiet aparte care a fost aşezat în faţa celorlalte caiete ce conţin cronica; în tabla de materii nu figurează aceste versuri, deşi în cuprinsul istoriei autorul se ocupă de domnia Hangerliului; versurile nu au caracter de cronică, ci sunt versuri satirice şi filosofice (Cf. Dan Simonescu, *Cronici şi povestiri rom.*, p. 305). O dovadă în plus pentru susţinerea ideii creării separate a versurilor despre Hangerli este şi aceea că ele s-au transmis şi independent, o variantă a lor aflându-se în ms. 868, f. 13-18, de la Biblioteca Academiei. La aceeaşi concluzie ne conduc şi cele constatate de Gr. Tocilescu în urma studierii conceptului acestei scrieri, după cum se va vedea mai jos. Această variantă este, ca întindere, identică cu cea din ms. 761 de la Arhivele Statului, dar cu mici diferenţe stilistice, şi după ea s-a făcut o copie modernă, prin 1880, care se păstrează în ms. 220, f. 3-8, tot de la Biblioteca Academiei. Dar de necontestat este afirmaţia cronicarului însuşi, când aminteşte de istoria Hangerliului, "ce o am osebit alcătuită în stihuri" (*supra*, p.145).

Caietul care cuprinde copia versificaţiei privitoare la Hangerli a avut o filă care îi ţinea loc de copertă şi pe ea autorul a scris iniţial, la mijlocul ei: *Domnia lui Costantin-vodă Hangerliul, pre scurt aclătuită în stihuri de Zilot Românul în*

tânăra vârsta sa, iar în partea de jos: "*leat 1800*". Ulterior, adăugând caietul în faţa cronicii, a şters atât titlul, cât şi data, căci nu mai corespundeau întregului manuscris, iar pe fila respectivă a scris un nou cuvânt introductiv - *Către vrednici cetitori*. Acest lucru se va fi petrecut când a dorit să-şi publice opera, prin 1830-1831.

În legătură cu varianta cronicii din ms. 761 de la Arhivele Statului constatăm următoarele:

a) este rezultatul unor însemnări şi al unor scrieri individuale iniţiale şi contemporane cu domniile care s-au succedat în perioada de care se ocupă şi la care se referă, pe care, după anul 1826, le-a prelucrat, introducând sau eliminând anumite pasaje, şi le-a copiat în ordinea desfăşurării lor. Această observaţie este confirmată de Gr. Tocilescu, care, în introducerea la ediţia scrierii lui Z.R., intitulată ***Domnia a treia a lui Alexandru-vodă Suţu***, afirmă că Gr. Manu i-a încredinţat, între alte acte şi manuscrise, pentru a fi utilizate în revistă, două caiete compuse din câte 13 coli scrise cu chirilice pe amândouă feţele, de o singură mână şi puse necusute în câte o copertă. Caietul cu coperta nr. 2 conţinea "tocmai, fără nici o deosebire, cronica lui Zilot Românul, aşa cum s-a publicat de Hasdeu, de la p. 14 până la sfârşit. Lipseşte deci numai prefaţa ***Către vrednici cetitori*** şi ***Domniia lui Constantin vodă Hangerliul***, care ocupă p. 1-14 din citata ediţie". Comparând manuscrisul primit de la Manu cu cel de la Arhivele Statului, a constatat că sunt scrise de aceeaşi mână, de autorul însuşi, "cel de al doilea fiind prescris după cel dintâi, care are mai multe ştersături, îndreptări, este în foi desfăcute, pe când celălalt este legat, mai curat scris, cu puţine îndreptări şi în capul fiecărei pagini este indicat titlul" (Gr. Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.***, p. 58-59). Ce se va fi întâmplat cu conceptul cronicii, nu se ştie. Gr. Tocilescu l-a înapoiat, desigur, lui Gr. N. Manu.

b) Cronicarul a intervenit asupra textului la 15-20 de ani după ce l-a scris, uitând între timp unele lucruri. Apreciem deci că partea a doua din titlul poeziei ***Domnia lui Costandin-vodă Hangerliul***, adică: ***Alcătuită pre scurt în stihuri de Zilot Românul în copilărească vârsta sa, din îndemnarea iubirii de patrie, şi afierosită la iubitorii de patrie fraţii săi compatrioţi, în anul de la Hristos 1800***, a fost scrisă în anii 1830-1831, când a făcut copia.

Manuscrisul 761 de la Arhivele Statului a aparţinut unui anume Titu Bălăceanu din Ploieşti, de la care l-a achiziţionat Pandrav. Din afirmaţia lui P. Grădişteanu, cel care a analizat pentru prima dată manuscrisul, primit de el de la M. Kogălniceanu, rezultă că Pandrav i l-a dat acestuia din urmă pentru a-l publica în colecţia ***Cronicile României.*** Kogălniceanu nu l-a publicat şi desigur l-a restituit posesorului. Gr. Tocilescu, pe baza informaţiilor luate de la Hasdeu, arată că manuscrisul de la Arhivele Statului este cel pe care Gh. Chiţu, ca ministru al Instrucţiunii Pulbice, îl cumpărase "în 1878 " de la Pandrav, pentru biblioteca Arhivelor (P. Grădişteanu, ***O cronică inedită***, p. 461; Gr. Tocilescu, ***Domnia lui Suţu***, p. 58). De fapt, la 22 mai 1876 Ministerul Cultelor scria lui Hasdeu despre primirea manuscrisului şi i-l trimitea spre examinare, în vederea aprecierii valorii şi importanţei lui istorice. În urma răspunsului lui B.P. Hasdeu, pe atunci director general al Arhivelor Statului, la 2 iunie 1876 (nu 1878, cum afirmă Gr. Tocilescu), ministrul Cultelor, Gh.

Chiţu, trimite acestei instituţii manuscrisul cumpărat de la Pandrav cu 1600 lei.

Iată conţinutul celor două adrese ale Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice către B.P. Hasdeu:

1. *Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Diviziunea Şcoalelor. No. 4278. Bucureşti, 22 mai 1876.*

Domnul meu.

Pe lângă chartia registrată la No 7751, din 19 curent, priimindu-se la Minister un manuscript asupra istoriei fanarioţilor, scrisă de Zilot Românul la 1800, care, ca contimporan cu fanarioţii, poate fi o probabilitate că faptele ce descrie să fie adevărate, deoarece a fost martor la petrecerea lor, subscrisul are onoare a înainta dv., odată cu aceasta, zisul manuscript, şnuruit şi sigilat, conţinând pagine scrise una sută patruzeci şi opt, No. 148, şi a vă ruga, Domnul meu, să binevoiţi a-l esamina dv. şi a opina asupra valoarei şi importanţei lui istorice, comunicând apoi Ministerului rezultatul o dată cu înapoierea lui spre avizare.

Primiţi, Domnul meu, asigurarea consideraţiunii mele.

P. Ministru, D. Ghidionescu

D-lui B.P. Hasdeu, directorul general al Archivelor Statului

<Rezoluţia lui B.P. Hasdeu>: *Primit 1876, 2/14 iuniu, No. 376.*

Examinând manuscriptul, l-am găsit cu atât mai interesant cu cât cronicele relative la epoca fanarioţilor sânt până acum puţine. Opiniunea subscrisului este că: 1. S-ar putea oferi posesorului manuscriptului de la 1500 până la 2000 <lei>; 2 manuscriptul să se depună la Archivul Statului, urmând a se da la lumină de îndată ce se vor reîncepe publicaţiunile istorice ale Archivului. Împreună cu aceasta am onoare de a înapoia manuscriptul, Hasdeu. (ASB, fond Direcţia generală a Arhivelor Statului, ds. 541/1876, f. 8-9).

2. *Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, Diviziunea Şcoalelor, No. 4798. Bucureşti, 2 iunie 1876.*

Domnule Director,

În vederea încredinţării ce mi-aţi dat prin adresa No. 347, subscrisul are onoare a vă face cunoscut că a dispus să se cumpere pe preţ de lei 1600, pentru acele Archive, manuscriptul asupra istoriei fanarioţilor, scrisă de Zilot Românul la anul 1800, conţinând 148 pagine scrise, manuscript care după chiar asigurarea Dv. are să fie de o utilitate însemnată pentru istoria ţării noastre din acea epocă.

Acest manuscript, împreună cu documentul turc (hatişerif sau altfel) oferit astăzi gratis de Dl. Pandrav, am onoare a vi le înainta, pe lângă aceasta, spre a le depune în Archive, după ce le veţi trece prin inventar, binevoind a-mi arăta şi opiniunea Dv. asupra tipărirei manuscriptului, cât şi asupra traducerei documentului turc.

Primiţi, D-le Director, asigurarea consideraţiunii mele,

Ministru, G. Chiţu.

D-lui Director g-ral al Arhivelor Statului

<Rezoluţia lui B.P. Hasdeu>: ***Manuscriptul se va depune în biblioteca Arhivelor, iar pentru documentul turc se va adresa la Min. de Externe, rugându-l a face să se traducă de către translatorul din limba turcă, de acolo, împreună cu documentul oferit de d. Enăceanu. Hasdeu.*** (ASB, fondul Direcţia generală a Arh. St., ds. 558/1876, f. 2).

Pandrav era, probabil, aceeaşi persoană cu directorul ziarului "Democraţia" din 1870, care a fost dat în judecată, împreună cu celălalt director, Candiano-Popescu, generalul şi aghiotantul regal de mai târziu ("Columna lui Traian", an. I, nr. 8, din 25 mart. 1870, p. 1-2). Între anii 1878-1879 era maior, fiind când la Tulcea, când la Piteşti, şi Mihail Kogălniceanu, prin corespondenţa pe care o purta cu el, îi cerea trimiterea unor "pietre cu inscripţie", unei "pietre de interes istoric", iar altă dată a "patru pietre istorice" (Augustin Z.N. Pop, ***Catalogul corespondenţei lui Mihail Kogălniceanu***, Bucureşti, 1959, p. 376, 377, 390). La 29 septembrie, M. Kogălniceanu intervenea pe lângă colonelul Leca, ministrul de război, ca pe lângă prinţul Bulgariei să fie ataşaţi maiorul Pandrav şi colonelul Pastia (***ibidem***, p. 399).

1. Cuvintele notate cu 1, la începutul scrierii, sunt sub forma: ***înfăţat, părinci, bogaci, obisnuinţă, pucin, stiincelor, încelegându-o, neîncelegând.***

2. Cuv. ***ad.*** pe marginea filei.

3. Loc alb în ms. cca două cuv.

4. Titlul este scris cu litere mai mari şi mai distanţate unele de altele decât în restul textului.

5. Constantin Hangerli a domnit între 22 nov. 1797 şi febr. 1799. Pentru începutul şi sfârşitul domniei găsim două însemnări pe un ms. miscelaneu: "1798 ianuarie 6 zile, au venit domn aicea în Bucureşti Gheorghe-vodă Hangerliul. Şi au venit într-o noapte năuntru, aicea, fără alai, că cuca nu-i venise de la Împărăţie"; "1799 februarie 18, au venit căpăgi - başă şi au tăiat capul lui Gheorghe Hangerli-voevod în Bucureşti, într-o vineri, la 6 <ciasuri> din zi" (BA, ms. 1766, f. 201, după G. Ştrempel, ***Catalogul manuscriselor româneşti***, II, Bucureşti, 1983, p. 56-57).

În ms. 868, la titlul scrierii omite cuv. ***în stihuri***; după cuv. ***Hristos*** urmează ***Mântuitorul***, şi în loc de ***săi compatrioţi*** este ***patrioţi***.

Numele domnului era Constantin George Hangeri, George fiind numele tatălui. Ulterior, Hangeri, prin deformare, a devenit Hangerliu (Urechia, ***Ist. rom.***, VII, p. 153). Urechia rezervă un spaţiu larg domniei lui Hangerli (***ibidem***, p. 153-254), dă şi un blazon fantezist, după Rangabe (***Livre d-or de la noblesse Phanariote***, p. 159), care conţine două hangere încrucişate ce ar simboliza numele de Hangeri. De fapt, dacă avem în vedere obiceiul turcesc de a forma cuvintele, Hangerli poate să fie descompus în: Hanger + ile (ile = cu) şi rezultă: cu hanger, ceea ce ar explica originea numelui domnitorului. Cronicarul nostru îl numeşte când Hangeri, când Hangerli.

Domnia lui Constantin-vodă Hangeriul, cuprinsă în ediţia lui Hasdeu (***Ultima cr. rom***) între p. 3-14, a fost publicată şi de Dan Simonescu, în ***Cronici şi povestiri rom. versificate***, p. 320-328, după ms. 761 de la Arhivele Statului Bucureşti.

Uciderea voievodului Constantin Hangerli a constituit subiectul şi al altor povestiri în versuri. Primele două, incomplete, au fost publicate de Gr. Tocilescu (***Stihuri asupra venirii nemţilor în Bucureşti şi asupra peirii voevodului Hangerli, de un anonim***, în "Rev. ptr. ist. arh. şi fil.", t. III, p. 327-331, şi de C.D. Aricescu (***Moartea Hangerliului***), în ***ibidem***, p. 332 (se face precizarea: fragment, comunicat de C.D. Aricescu). Urechia le republică pe amândouă (***Ist. rom.***, VII, p. 555-559). Pe cea de a treia a publicat-o C.C. Giurescu (***Uciderea voievodului Constantin Hangerli. O povestire în versuri necunoscută***), în "Revista istorică", XII (1926), nr. 1-3, p. 320-327, după ms. 4768 de la Biblioteca Academiei. C.S. Nicolaescu-Plopşor a publicat alte versuri: ***O povestire în versuri necunoscute privitoare la omorârea lui Constantin Hangerliu***, în "Rev. ist. rom.", XII (1943), fasc. II, p. 62-66. În afara acestor povestiri în versuri, bogate detalii ale sfârşitului lui Hangerli dau Dionisie Eclesiarhul şi Dionisie Fotino în operele lor. Toate aceste creaţii dovedesc puternica impresie provocată de uciderea voievodului asupra contemporanilor.

6. Începutul versului al doilea, până la cuv. "domnul", a fost scris în continuarea primului în ms. 761, am corectat după ms. 868.

7. Începutul versului al patrulea, până la cuv. "toate", a fost scris în continuare celui de al treilea în ms. 761, am corectat după ms. 868.

8. În ms. 868 pentru "precum", varianta "râvnind"; la cuv. "îndatorat" este notă, care la subsolul paginii are explicaţia: "De dragostea patriei".

9. Căpitan-paşa, adică amiralul flotei otomane, era Cuciuc-Husein, un personaj influent pe lângă sultan. El îşi datora poziţia, după cum spune Dionisie Eclesiarhul, "pentru că cică cadâna lui era posadnică împăratului" (***Cronograful Ţ. Rom.***, p. 60-61).

10. Versurile din notă (aflate în ed. lui Hasdeu, ***Ultima cr. rom***, p. 5) au o variantă în ***Adunare de stihuri***, sub titlul: ***La ceia ce să zice "Gâcitoare a norodului pentru cele ce sunt să să întâmple"***, care a fost publicată de Gr. Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (Tocilescu, ***Scrierile lui Z.R.***, p. 337-338, nr. XVII).

11. Versurile 63-76 (aflate în ed. lui Hasdeu, ***ibidem***, p. 5) au o variantă în ***Adunare de stihuri***, sub titlul: ***La un stăpânitor de norod, cum trebuie să bineoblăduiască***, publicată de Gr. Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (Tocilescu, ***Scrierile lui Z.R.***, p. 338, nr. XVIII). Totodată vers. 65-72 au încă o variantă în ms. 286 de la B.A.R., sub titlul: ***Cum să cuvine a fi domnul***, republicată de Tocilescu în ***ibidem***, p. 356 (cu indicaţia: "comp. mai sus, p. 338, nr. XVIII").

Variantele prezintă următoarele deosebiri textuale: *65* tocmai AE: aşa G *66* tocma AE: aşa G *68* Că AE: Căci G *72* Vrajba din ei depărtează AE: Ş-aşa şi ia lui urmează G.

12. Cuvântul ***ad.*** cu altă cerneală.

13. Versul este scris în orig. sub următoarea formă: "Să aflară asemenea (b)

şi d-aicea (a)" şi, pentru a indica schimbarea ordinii în care trebuie să urmeze, cuvintele le-a notat cu "a" şi "b" aşa cum se vede.

14. Versurile 79-86 şi 101-117 au fost publicate de Hasdeu în legătură cu înţelesul cuvântului ***angarea (Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor***, vol. II, ed. Gr. Brâncuş, Bucureşti, Ed. Minerva, 1974, p. 66).

15. Nota a adăugat-o ulterior.

16. Despre darea văcăritului, până în sec. al XVIII-lea, vezi: V. Mihordea, ***Văcăritul, dare temporară***, în "Studii", rev. de ist., 3/1968, p. 449-467.

17. Informaţie preţioasă pentru istoria arhivelor din ţara noastră. Z.R. confirmă existenţa obiceiului de a se păstra la Mitropolie actele de valoare deosebită cu privire la guvernarea ţării, dovedind astfel prezenţa unei Arhive generale la Mitropolie în acea vreme (vezi: T. Mateescu, M.D. Ciucă, ***Arhiva generală de la Mitropolia Ţării Româneşti***, în "Rev. Arh.", 2, 1985, p. 213-222).

18. ***Făină rusească.*** Probabil este vorba despre o situaţie ce s-a repetat în domnia lui Caragea, asupra căreia se opreşte Naum Râmniceanu. Ioan Caragea, venind domn, nu ştia ce să mai scornească pentru a scoate bani. Şi atunci, ne spune Naum: "Făina rusească de proviant ce rămăsese în ţară, de trei ori au vândut-o la ticăloşii lăcuitori şi au adunat bani cu mare silă" (BA, ms. 322, f. 186 r.).

18 bis. Cuvintele "că Hangeriul nu se răcise, şi mort iera de bani de văcărit", în ms 868 au variantă "că patima din care să pricinuise pieire Hangeriului, Moruz îndată o îmbrăţişază pentru dobândire de bani".

19. În varianta iniţială, după "mie-mi" urmau "nu-mi", şterse apoi.

20. Pe marginea filei care conţine aceste versuri ale Poeticului, autorul a notat, cu altă cerneală: "Stihurile acestea nu sânt bine alcătuite, spre frumoasa cetire".

21. Este doamna Ruxandra, fiica lui Alexandru Ghica, fost domn al Ţării Româneşti între 1766-1768. Dintre cei cinci copii ai lor - Alexandru, Mihai, Nicolae, Elena, Maria - se pare că primii doi nu erau în Bucureşti la acea dată.

Nota *w*, în ms. 868 este pusă la cuv. "pieri" de la p. 12, vers 264.

22. Cele patru versuri (aflate în ed. Hasdeu, ***Ultima cr. rom.***, p. 16) au o variantă în ***Adunare de stihuri***, sub titlul ***La o începere de istorie, Istornicul***, care a fost publicată de Gr. Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 333, nr. XIX). La sfârşitul celor patru versuri, Tocilescu adaugă alte două, care în manuscris au titlul ***Altele*** şi, acestea de fapt, se referă la menirea istoricului (vezi ***infra***, p. 291, nota 61). Versul 4: Numai iarăşi cu dragoste A: Cu dar însă şi adevăr E.

23. Cuvintele "ce s-ar întâmpla fireşte" sunt ***ad.*** pe marginea filei.

24. Osman Pazvantoglu, paşa rebel de la Vidin, ale cărui cete militare au provocat grele suferinţe românilor, a fost prezentat de unii istorici drept un revoluţionar, care, prin acţiunea sa, a contribuit la slăbirea mai pronunţată a Imperiului Otoman, aflat în acel timp într-un grad avansat de descompunere internă. Se invocă şi unele legături ce a avut cu Napoleon Bonaparte.

În amintirea poporului român el a rămas ca un om pentru care nu exista nici o piedică în calea dorinţelor lui, care făcea totul după bunul plac, iar vremea lui este

sugestiv redată în expresia: "Parcă ai fi pe vremea lui Pazvantie Chioru" - desigur "Chioru" în loc de "Oglu".

În ceea ce priveşte viaţa lui, V.A. Urechia a prezentat o schiţă biografică fantezistă, fără să precizeze de unde deţinea informaţiile. El afirma că Pazvantoglu era născut în Pomerania şi a fost soldat al lui Frederic II. Fiind înzestrat cu talent militar, a înaintat în grad, dar a dezertat şi a trecut în Turcia, făcându-se mahomedan, unde, datorită calităţilor sale, a ajuns la rangul de paşă. (Urechia, ***Ist. rom***, VII, p. 232, nota 3). Date interesante şi exacte despre Pazvantoglu găsim la Fotino, ***Ist. Daciei***, II, p. 183-185, nota 1. Cercetători mai noi arată următoarele despre el: "Pazvand-oglu, Osman Pacha (1758-1807) - né au village Kirsa en Bosnie, fils de l'ayan Osman Aga; après l'exécution de son père fuit en Albanie, ensuite revient dans la région de Vidin, ferme ses propres troupes (1791-1793) et se saisit de Vidin (1794) qu'il transforme en un centre d'opposition reactionnaire contre les réformes de Sélim III; l'armée de Kutchup Hussein, envoyé contre lui en 1798, après un siège de Vidin de plusieures mois est obligée de se retirer; la Porte le reconnaitre, en 1799 pacha de Vidin; mais il reste indépendent dans ses possessions; affaibli par la guerre féodale avec l'ayan de Roustchouk Tersénikli-oglu (1803-1804) et surtout par l'insurrection serbe de 1804 il perd de son importance" (A.F. Miller, ***Mustapha Pacha Bairaktar***, Bucarest, 1975, p. 413).

Despre acţiunea lui Pazvantoglu şi legăturile lui cu Rigas, vezi şi la: L. Vranoussis, ***Rigas, un patriot grec din Principate***, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1980, p. 159-162.

25. Omisiune.

26. După Constantin Hangerli a urmat la domnie Alexandru Moruzi (1799, februarie 28-1801, octombrie 8), iar după el, Mihai Suţu, între 1801, octombrie 8 - 1802, mai 19.

27. A doua domnie a lui Alexandru Ipsilanti s-a desfăşurat între anii 1796, august 17-1797, noiembrie 22. După mazilirea sa a fost numit domn Constantin Hangerli.

28. Z.R. este bine informat. Într-adevăr este vorba despre un sistem de reforme ale sultanului Selim al III-lea cunoscut sub denumirea: ***Nizam-i Cedid*** (citeşte: Gedid), adică ***Noua Ordine***. În cadrul reformelor impuse de Selim III erau şi unele privitoare la armată şi, ca urmare, noua armată se va numi ***Nizam-i Cedid Ordusu***, adică: ***Armata Noii Ordini*** (A.F. Miller, ***Mustapha Pacha Bairaktar***, p. 73-95). Despre ***Nizam-i Cedid*** vezi şi Vera P. Mutafcieva, Str. A. Dimitrov, ***Sur l'état du système des timars des XVIIe - XVIIIe ss.***, Sofia, 1968.Şi D. Fotino vorbeşte despre "Nizam-Geditul" (***Ist. Daciei***, II, p. 183-185, nota; p. 231-233).

29. Iniţial fusese: "paşa", şters apoi.

30. Loc alb.

31. Cuv. ***ad.*** pe margine cu altă cerneală.

32. Cele opt versuri (aflate în ed. Hasdeu, ***Ultima cr. rom.***, p. 23-24) au variantă în ***Adunare de stihuri***, sub titlul: ***La credinţa pravoslavnică***. Aceasta a fost

publicată de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (*Scrierile lui Z.R*, p. 338, nr. XX).

Varianta prezintă următoarele deosebiri textuale: *1* tocmită A: legată E *2* faptă A: *ad. nota* la sfânta aiazmă, la afurisanie, la jurământ şi celelalte E; neclătită A: numa-ndată E *3* filosofii, ritorii A: protivnicii E; cu A: *ad.* ale lor E *4* cu A; prin a E; ei A: al-ei E *5* strălucind A: luminând E *7* se A: se şi E *8* duhul sfânt A: sfântul duh E; cer A: iar E.

33. Corectat din "oameni".

34. Probabil este greşală, în loc de "cinci".

35. Cuv. "du prin" (de prin) au fost citite de Hasdeu "duprin" şi le-a însoţit de "sic".

36. În ms.: "când".

37. Probabil este greşală, în loc de: "sfătuiri".

38. Aluzie la împăratul bizantin Mauriciu (Maurikios - 582-602), care, în conflictul cu avarii, s-a comportat la fel ca Moruzi în timpul pazvangiilor. Avarii, intrând în Istria, au robit mai mulţi oameni (după unii cronicari au fost 12 000 de prizonieri) şi au cerut răscumpărarea pentru ei, lăsând, până la urmă, ca preţul răscumpărării să fie de un perper de persoană. Mauriciu nu a vrut să dea banii răscumpărării şi a oprit şi leafa ostaşilor. Haganul avarilor, supărat, ca represalii, a ucis prizonierii. Armata bizantină s-a răsculat, a ales împărat pe generalul Phokas şi a ucis pe Mauriciu împreună cu cei şase băieţi şi apoi şi pe soţia lui cu trei fete. Versul lui Z.R.: "Care greşind ca şi tine aşa au fost rugător" se referă la vorbele rostite de Mauriciu după ce fiecare băiat era tăiat de către Phokas în faţa lui: "Drept eşti, Doamne, şi dreapte-s judecăţile tale!" (Vezi şi la Nicolae Stoica de Haţeg, *Cronica Banatului*, ed. II-a, de Damaschin Mioc, Ed. Facla, Timişoara, 1981, p. 100). Z.R. a preluat informaţia din cronicarii bizantini sau din compilaţii româneşti ale acestora, cum a fost, spre pildă, *Cronograful* lui Mihail Moxa, care conţine episodul acesta de istorie bizantină (Vezi Mihail Moxa, *Cronica universală*, ed. critică, însoţită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă, Ed. Minerva, Bucureşti, 1989, p. 157-158).

39. În ms: "dar".

40. În ms: "mişcări"

41. Alexandru Moruzi a obţinut mazilirea la 8 oct. 1801 (nu 1802), "plătind o sumă apreciabilă" (Giurescu C.C., *Ist. Rom.*, III, part. I, p. 321).

42. În ms: "1810".

43. O "lude" era o unitate de impozit compusă dintr-o familie, când era mai înstărită, sau din două-trei, când contribuabilii erau mai săraci, şi chiar din 10-12 familii. Despre acest sistem de impunere vezi: Sergiu Columbeanu, *Sistemul de impunere pe lude din Ţara Românească (1800-1830)*, în "Studii", rev. de ist., 3/1968, p. 469-479; idem, *Birul în Ţara Românească (1775-1831)*, în "Studii şi materiale de istorie medie", VII (1974), p. 259-276.

44. În ms.: "castatih".

45. Cuv. scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale: "dintru".

46. În ms.: "toate".

47. În ms.: "Să ştiţi".

48. Versurile care urmează, până la *Altele* (aflate în ed. Hasdeu, *Ultima cr. rom.*, p. 53-54), au o variantă în *Adunare de stihuri*, sub titlul: *La preajalnica stare a ţării în vremea răzvrătirilor trecute*, care a fost publicată de Gr. Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (*Scrierile lui Z.R.*, p. 343-344, nr. XXXVIII).

Varianta prezintă următoarele deosebiri textuale: *8* Planită A: Planită, *în locul la* grămadă E, şters *15* Cârgealâii A: Zavergii E *24* Cârgealâii A: Zavergiii E; mai bine A: curate E.

49. În ms: "Cleadov".

49 bis. În ms: "ca"

50. În ms.: "avem"

51. În ms: "făcut".

52. Tătarii au intrat în Ţara Românească, în timpul domniei lui Matei Basarab, mai întâi în noiembrie 1632, însoţind pe Radu Iliaş. Lupta a avut loc lângă Bucureşti, mai jos de mănăstirea Plumbuita, şi "Făcut-au tătarii mare năvală în multe rânduri, cât să amesteca unii cu alţii, bătându-se tot cu sabiile goale" (*Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690. Letopiseţul Cantacuzinesc*, ed. critică de C. Grecescu şi D. Simonescu, Ed. Academiei, Bucureşti, 1960, p. 102). A doua oară au intrat în 1639, însoţind pe Vasile Lupu. Lupta s-a dat la Nănişori-Ojogeni, pe Ialomiţa. "Al doilea rând iar s-au sculat Vasilie-vodă cu moldovenii şi cu tătarii. Avut-au război mare la sat la Nănişori, pe apa Ialomiţii. Şi au fost izbânda lui Matei-Vodă. Mulţi într-acel război au căzut de sabie" (*ibidem*, p. 107). Evenimentele privitoare la prima intrare a tătarilor şi moldovenilor sunt relatate mai amănunţit de Radu Popescu în *Istoriile domnilor Ţării Româneşti* (ed. critică de Const. Grecescu, Ed. Academiei, Bucureşti, 1963, p. 95-96).

53. În ms.: "cici"

54. În ms.: "lăcuitorii".

55. Pentru fuga la Braşov, în 1802, de teama pazvangiilor, date interesante găsim în rapoartele consulului austriac din Bucureşti, Merkelius, începând din 29 mai şi până la întoarcerea fugarilor, în jurul datei de 10 iulie. Consulul scria despre fuga boierilor din Bucureşti (împreună cu ei s-a aflat şi agenţia austriacă), despre situaţia refugiaţilor în Transilvania ("Ţara Bârsei geme de refugiaţi" - se spune), care erau în număr de 3408 în Braşov şi 2375 în satele din împrejurimi; despre planul lui Pazvantoglu privitor la Bucureşti; cererile boierilor fugari la Braşov adresate împăratului Francisc II, de a fi luaţi sub protecţia imperială etc. (*Hurmuzaki*, XIX, part. 2, p. 116-135).

56. Mihai Suţu părăseşte capitala la 19 mai 1802 şi trece la Braşov, pretextând că se teme de pazvangii. În locul lui este numit Alexandru Suţu, domnul în funcţie al Moldovei, care, timp de trei luni, a domnit în ambele principate, după cum spune şi Z.R.: "domn de două prinţipaturi". În urma protestelor interne şi a unor interese externe, la 18 august a fost numit domn Constantin Ipsilanti.

57. *Arzul*, numit şi *arzuhal*, când era un singur semnatar, *arzmagzar*, sau, pe scurt, *magzar*, când erau mai mulţi, era un memoriu (sau o jalbă) adresat Porţii de către locuitorii Principatelor. Despre unele arzuri vezi: Tudor Mateescu şi Marcel-Dumitru Ciucă, *Arzuri ale Moldovei către Poartă în secolul al XVIII-lea*, în

"Cercetări istorice", rev. Muzeului de istorie a Moldovei-Iaşi, Iaşi, 1972, p. 339-352. Un comentariu despre acest gen de documente a făcut V. Şotropa, ***Proiectele de constituţie.***

58. Napoleon Bonaparte era bine cunoscut românilor, faptele lui, dar şi originea modestă, erau discutate în Bucureşti. Au contribuit la aceasta şi cărţile tipărite - originale sau traduceri în româneşte sau greceşte - la Buda şi mai târziu la Bucureşti, dintre care amintim: ***Întâmplările războiului franţezilor şi întoarcerea lor de la Moscova şi celelalte***, tălmăcite de pe nemţie de un iubitor de neamul românesc şi cu cheltuiala dumnealui Alexie Lazariu date în tipar, Buda, 1814; ***Napoleon Bonaparte, ce au fost şi ce iaste. O întocmită arătare despre viaţa şi faptele lui, dimpreună cu bătaia ce s-au întâmplat la luarea Parisului, până la ducerea lui în insula Elba,*** Buda, 1815; ***Oştirea franţezilor în Rosiia la leat 1812, cu adeogare de oarecare cărţi împărăteşti publicuite în vremea răzmiriţii, tălmăcită după cea grecească în limba românească de Paraschiva cluceru de arie*** ..., Bucureşti, 1826. Aceasta a fost tipărită în greceşte, la Petersburg, în 1813.

Românii au sperat că îndepărtatul "Bunăparte" îi va sprijini în realizarea unora din idealurile lor (E. Vârtosu, ***Napoleon Bonaparte***, unde vorbeşte şi despre memoriul boierilor munteni refugiaţi la Braşov, de teama pazvangiilor, către primul consul francez, prin care cereau protecţia împotriva turcilor).

În ceea ce priveşte "istoria" lui Napoleon la care se referă Z.R., în afara faptului că poate să fie un termen general, prin care el înţelegea orice lucrare care relata despre împărat, el a folosit probabil biografia lui Bonaparte, tradusă în greceşte, din limba germană, în 1800 (Pentru aceasta,vezi: Ariadna Camariano-Cioran, ***Academiile domneşti***, p. 182). Sau pe cea tradusă din limba franceză, în greceşte, în 1818, de N. Scufos, care a circulat în Ţările Române în peste 300 exemplare (***ibidem***, p. 232). După această traducere grecească s-au făcut şi două traduceri româneşti, de Gr. Stoenescu (în 1828) şi de Alex. Iorgulescu (în 1846) (***ibidem***, p. 246). Această lucrare a fost scrisă de Jacob Frédéric Lullin de Chateauvieux şi se intitula ***Manuscrit venu de Sainte Hélène*** (Leipzig, 1817) (Vezi: P. Cernovodeanu, *Addenda et corrigenda*, p. 357-358). Pentru alte lucrări despre Napoleon, vezi: Constantin Şerban, ***Bibliographie. Napoléon dans l'historiographie roumaine***, în "Revue roumaine d'histoire", IX (1970), nr. 1, p. 177-183.

59.În ms.: "măcar".

60. Traducere: "toţi sunt un soi".

61. Versurile 13-16 (aflate în ed. Hasdeu, ***Ultima cr. rom.***, p. 88) au o variantă în ***Adunare de stihuri***, sub titlul: ***Altele***. Gr. Tocilescu le-a publicat în continuarea poeziei ***La o începere de istorie***, fără să dea titlul (***Scrierile lui Z.R.***, p. 338) (Vezi şi ***supra***, p. 287, nota 22).

Aceste versuri au fost comentate de către istoricii literari, ele reprezentând concepţia cronicarului şi a epocii sale cu privire la menirea istoricului (vezi: G. Călinescu, ***Material doc.***, p. 759).

62. Z. R. îl prezintă pe Gavril ca fiind mitropolit al ţării. El a fost însă exarh

al Sinodului bisericesc rus pentru cele două ţări române Moldova şi Ţara Românească în timp ce mitropolit al Ţării Româneşti era Dositei Filittis. La început, Dositei a fost în relaţii bune cu exarhul Gavril Bănulescu, dar, ivindu-se neînţelegeri între ei, la 15 ianuarie a fost înlocuit cu Ignatie de Arta, care venea de la Petersburg, unde se cunoscuse cu Gavril. Când Dositei a plecat din Bucureşti, la 3 mart. 1810, a lăsat Mitropolia în mâna exarhului Gavril, fără ca acesta să fie mitropolit al ţării (N. Şerbănescu, ***Mitropoliţii Ungrovlahiei***, p. 802).

63. Mitropolitul Ignatie era grec din Mitilene şi fusese mitropolit de Arta. A fost numit mitropolit al Ţării Româneşti la 15 ian. 1810, în locul lui Dositei Filittis. Românii nu l-au recunoscut de mitropolit şi de aceea nu l-au trecut în Condica Sfântă a Mitropoliei (N. Şerbănescu, ***Mitrop. Ungrovlahiei***, p. 804). La 20 febr. 1811, tineretul se mişcă împotriva lui acuzându-l că "e grec, că mănâncă de frupt în cursul postului, ba chiar şi miercurea şi vinerea", "că are principii franţuzeşti şi sentimente străine de religie", "că e lacom şi pradă mănăstirile", că "nu ştie deloc limba ţării", "nici nu vrea s-o înveţe", şi de multe altele. Se cere, până la urmă, înlăturarea tuturor grecilor din ocârmuirea bisericească, invocându-se un hrisov de alungare a lor emis de Leon-vodă la 1631. Ignatie rămâne în scaun până după plecarea ruşilor (10 aug. 1812) şi apoi merge în Italia, la Pisa, unde se afla şi după 1821 (N. Iorga, ***Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor***, ed. II-a, II, Bucureşti, 1932, p. 215; ***idem, Mişcarea naţională munteană contra mitropolitului grec Ignatie. Un capitol din luptele noastre naţionale***, în "BOR", an. LIV (1936), nr. 11-12, p. 657-667).

Z.R. redă şi el din "slăbiciunile" mitropolitului şi îl mustră pentru ele, arată şi el că norodul îl socotea eretic.

64. Este, probabil, o greşală, iniţial ar fi fost: "la a sa armadia".

65. În ms.: "însuţi".

66. În ms.: "vecini".

67. În ms.: "Harsosa".

68. În ms.: "Şumna".

69. În ms.: "1812".

70. Versurile acestea ale "Poeticului" (aflate în ed. Hasdeu, ***Ultima cr. rom.***, p. 96) au fost reproduse de Dim. Popovici pentru a ilustra la Z.R. un caz rar "şi incidental" în care "expresia capătă un relief oarecare", după ce a arătat că: "Intervenţia «poeticului» în cursul operei cu reflexii de ordin moral sau filosofic este în general puţin fericită sub raport artistic" (***Stud. lit.***, p. 153).

71. Loc alb în ms.

72. Versurile "Poeticului" (aflate în ed. Hasdeu, ***Ultima cr. rom.***, p. 99) au o variantă în ***Adunare de stihuri***, sub titlul ***La ghenărarul Cutuzof, ce era comandir oştilor roseşti când s-au spart ordia vezirului de la Ruşciuc, biruindu-să turcii cu totul, la leatul 1811, după care şi pacea s-au încheiat între Rosia cu Poarta turcească***, publicată de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 338-339).

Varianta prezintă următoarele deosebiri textuale: *2* <a> desăvârşi A: de să

săvârşi E *4* aşa: acest fel de E; ar A: i-ar E *6* el A: ei E *7* mulţămită A: mulţămite E *8* Şi A: Iar E.

73. Tratatul s-a încheiat oficial la 16/28 mai 1812. Textul lui, în limba franceză, la Ghenadie Petrescu, D.A. Sturdza, D.C. Sturdza, ***Acte şi documente***, vol. I-II, p. 296-302, nr. 56. Despre altă bibliografie vezi: I. Ionaşcu, P. Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, ***Tratatele internaţionale ale României 1354-1920***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1975, p. 143.

74. În ms.: ***Valaţii***.

75. Poezia ***Judecată*** ... (aflată în ed. Hasdeu, ***Ultima cr. rom.***, p. 103-107) a fost apreciată de istoricii literari ca cea mai reuşită dintre realizările poetice ale lui Z.R.

76. În ms.: "priveleiuri".

77. Aici a pus notă, dar nu a mai explicat-o la locul cuvenit.

78. Traducere:

În primul an de domnie cercetează observând..... 1	Deşi cunoştea starea de lucruri, din experienţa sa anterioară, a observat totul cu atenţie, dar cu mâini timide.
În doilea an se informează.... 2	Cercetează şi vede, iată, ce a fost mai înainte acum nu mai este. Războiul a stricat obiceiurile, şi cu ce forţă!
În al treilea an i-a îmblânzit cu totul, prin înţelpciune, pe cei din fruntea <ţării>. 3	Păstorii şi cu câinii lor şi-au schimbat purtarea. Turma a fost sfâşiată fără teamă şi fără nici o greutate.
În al patrulea <an> distruge..... 4	Oile s-au înspăimântat şi îi oferă laptele lor. Fiarele nemulţumite le pretind acestora şi pieile.
În al cincilea <an> arată mai multă înţelegere faţă de oameni..... 5	Câinii din vecinătate au început să latre. Atunci fiarele nu le-au mai cerut acelora pieile.
În al şaselea îl cuprinde teama..... 6	Cocoşul cântă tot mai des, fiarele se înspăimântă. Întunericul se risipeşte; câinilor treziţi-vă!

79. Aceste versuri (aflate în ed. Hasdeu, ***Ultima cr. rom.***, p. 108) au o variantă în ***Adunare de stihuri***, sub titlul: ***La un stăpânitor lacom, carele pentru ca să poată jăfui pre norod mai lesne, dă prilej şi boierilor a să împărtăşi şi ei din jaf, şi aşa, amăgindu-să ei şi tăcând, el jăcmăneşte slobod*** (urmează cuv.: "aligoriceşte", şters), care a fost publicată de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile***

lui Z.R, p. 339, nr. XXII). Tocilescu notează: "Comp. Hasdeu, *op cit.*, p. 108". Altă variantă au în *Leatul 1848*, fără titlu, din care Tocilescu a publicat numai primele patru versuri, după care face trimitere la p. 339 (*ibidem*, p. 357).

Variantele prezintă următoarele deosebiri textuale: *1* sugrumând AE: artănind G *4* Le mănânca AG: Mâncându-le E *7* Nu gândesc A: Negândind EG *9* pohtească AE: dorească G *10* urmând A: urlând EG.

80. Cele patru versuri (aflate în ed. Hasdeu, *Ultima cr. rom.*, p. 109) au o variantă în *Adunare de stihuri*, sub titlul: ***La un norod ticnit ce păimeşte de hrăpitoare stăpânire*** (urmează cuv.: "aligoriceşte", şters), care a fost publicată de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (*Scrierile lui Z.R*, p. 339). Altă variantă au în *Leatul 1848*, fără titlu, pe care a publicat-o Tocilescu în continuare *Leatului (ibidem*, p. 357).

Variantele prezintă următoarele deosebiri textuale: *2* Iar A: Dar EG; s-a-ndulcit AG: s-au-ndulcit E; pieile A: tot hoit EG *3* Mâncaţi-o hiarălor A: Mâncaţi (le zice ea) EG.

81. În ms: "nevânzarea".

82. Fostul vistier C. Filipescu a provocat o mişcare boierească împotriva domnului, ceea ce l-a determinat pe acesta să-l surghiunească la moşia Bucovul, la 27 martie 1817 (Data rezultă din scrisoarea lui Manuc-bei către Stroganov, aflată în Arhivele Ministerului de Externe din Moscova, fond 5364, f. 204-216, şi, în concept în turcă-armeană, la Muzeul de Istorie Bucureşti, nr. 35 045, p. 25-26 - Vezi I. Ionaşcu, *Corespondenţa Manuc*, p. 76). Despre mişcare se vorbea şi în "Monitorul Universal" francez, din 29 oct. 1817 (Urechia, *Din domnia lui Ioan Caragea*, p. 71). Filipescu a murit la 20 nov. 1817, în vârstă de 66 de ani (Fotino, *Ist. Daciei*, II, p. 264). Grigore Andronescu a consemnat astfel sfârşitul fostului mare vistier: ***"1817 noemvrie 20, marţi, la zece ceasuri din zi, au răposat întru Domnul dumnialui biv vel ban Costandin Filipescu, venit fiind bolnav din surgunlâcul ce i l-au făcut măria-sa Ioan Caragea-voevod, la moşia dumisale Bucov. Acest surgunlâc cu mare tărie, căci nici la plimbătoare fără paznic nu-l lăsa, apoi nici din casă afară adică în pridvor nu-l scotea un Petre sărdar, paznic cu arnăuţi. Ieu îl zic că au fost într-adins ca să-l omoare, nu pentru căci poate să fi scris la Ţarigrad Suţului cevaşi, ci pentru căci măria-sa avea de gând să fugă, cum s-au dus, să nu-i stea împotrivă ca un vrăjmaş, care de trăia negreşit că nu-l lăsa. Cinste la îngropare i-au făcut foarte frumoasă, ca niciunui din alţi boieri ce au murit"*** (I. Corfus, *Însemnările Androneştilor*, p. 46). Despre Filipeşti, ca boieri patrioţi, a scris şi Naum Râmniceanu (*Corespondenţa moldoveanului cu munteanul*).

83. Cele opt versuri (aflate în ed. Hasdeu, *Ultima cr. rom.*, p. 111) au o variantă în *Adunare de stihuri*, sub titlul: ***La căpetenii de noroade care, pentru plinirea dăzmierdărilor lor, lasă prilej de să surpă drepturile obşteşti***, care a fost publicată de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (*Scrierile lui Z.R*, p. 339, nr. XXIV). Altă variantă, fără titlu, au în *Leatul 1848*, şi aceasta publicată tot de Tocilescu (*ibidem*, p. 357), dar numai primele patru versuri, cu nota:„Vezi mai sus, nr.

XXIV, p. 339.

84. "Ţara, ca o grădină fără gard, la discreţia oricărui trecător". Comparaţie apreciată în epocă. O găsim şi la Naum Râmniceanu, sub forma: "Oh! Dachie! Fiii tăi plâng şi suspină, ca un pom ce îngrădire n-are, cine trece pe cale rumpe şi te lasă jale" (C. Erbiceanu, ***Viaţa şi activitatea literară a protosinghelului Naum Râmniceanu***, Bucureşti, 1900, p. 73-74).

85. Afirmaţia lui Z.R. că Matei Basarab a primit pe greci în ţară este prea categorică şi neconformă cu realitatea. Grecii au venit în Ţările Române cu mult timp mai înainte şi, ca dregători, îi aflăm încă de pe vremea lui Mircea cel Bătrân, în Ţara Românească, şi Alexandru cel Bun, în Moldova (Giurescu C.C. ***Ist. Rom.***, III, part. I, p. 22), iar Cantacuzinii au ajuns la nordul Dunării o dată cu numeroşii negustori greci care au fost aduşi în cele două ţări române de Radu Mihnea, în domniile lui succesive, între 1611-1626. Au avut loc şi mişcări antigreceşti ale partidei naţionale - formată din boieri, clerici, negustori - începând din timpul domniei lui Radu Mihnea şi culminând cu aceea din timpul domniei lui Leon Tomşa (1629-1632), care, de fapt, a determinat urcarea lui Matei Basarab pe tronul ţării. Dintre boierii greci, numai postelnicul Constantin Cantacuzino a avut o prezenţă permanentă în divanele lui Matei Basarab. Dar afirmaţia lui Z. R. conţine şi un sâmbure de adevăr, căci cercetările specialiştilor au dovedit că epoca lui Vasile Lupu şi Matei Basarab "constituie o cotitură în pătrunderea limbii greceşti în ţările române, numărul cunoscătorilor acestei limbi crescând apreciabil în această vreme" (Ariadna Camariano-Cioran, ***Academiile domneşti***, p. 8).

86. Istoria la care se referă Z.R. aici este lucrarea lui Mihail Cantacuzino, ***Istoria Ţării Româneşti***, editată de Fraţii Tunusli, ***Ἱστορία τῆς Βλαχίας πολιτικὴ καὶ γεωγραφικὴ***, Viena, 1806. Cronicarul, deseori, face apel la această lucrare şi, o singură dată, indică chiar şi pagini din ea, ca un veritabil cercetător istoric. Lucrarea a fost tradusă în româneşte de George Sion: ***Istoria politică şi geografică a Ţerei Româneşti de la cea mai veche a sa întemeiere până la anul 1774, dată mai întâi la lumină în limba grecească la anul 1806, de fraţii Tunusli***, Bucureşti,1863,192 p.

87. Loc alb în ms.

88. În ms., greşit: "Românească".

89. În ms.: "vânovat".

90. Dintre lucrările privitoare la Petru cel Mare care au circulat în Ţara Românească, fie în limba greacă, fie în traduceri româneşti, şi puteau să fie folosite de Z.R., amintim pe aceea a lui Stanislav Acxtelmeier (Axtelmayer), ***Prognosticul Moscoviţilor***, tradusă în neogreacă de Mihail Vizantios, la 1699, la cererea lui Constantin Brâncoveanu (Cernovodeanu, ***Addenda et corrigenda***, p. 355), ca şi pe aceea a lui Antonios Katiforos, ***Vitae di Pietro il Grande, Imperator della Russia, estratta da varie memorie publicate in Francia e in Olanda***, Veneţia, 1734 (Ariadna Camariano-Cioran, ***Academiile domneşti***, p. 245), tradusă în neogreacă de Alex. Kanghellarios (Veneţia, 1736). Această a doua carte despre Petru cel Mare a fost

tradusă şi în româneşte de Matei Fărcăşanu mare şetrar, la 1749, circulând în numeroase copii şi variante (Cernovodeanu, *Preoccupations d'histoire universelle*, p. 706-707, n. 4 şi 6).

91. Istoria lui Brâncoveanu la care face referire Z.R. aici este, desigur, lucrarea lui Radu logofăt Greceanu, ***Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu*** (Vezi ed. Aurorei Ilieş, ***Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu***, Bucureşti, 1970). Au existat şi alte cronici, pentru care vezi Aurora Ilieş, ***Constantin Brâncoveanu şi cronistica epocii sale***, în vol. *Constantin Brâncoveanu*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1989, p. 202-218.

92. Cele opt versuri (aflate în ed. Hasdeu, ***Ultima cr. rom.***, p. 118) au o variantă în ***Adunare de stihuri***, sub titlul: ***La streinii carii trăind într-o ţară, ei, în loc să să mulţămească de împărtăşirea hranii de acolo, stau împotrivă de zavistuesc drepturile pământenilor***, care a fost publicată de Gr. Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 339, nr. XXV).

Varianta prezintă următoarele deosebiri textuale: *2* Aşteapt-o şi tu, grecule A: Aşa ţie, streinule E *3* N-ai mulţumit românului A: Ai zavistuit pe pământeni *Om.* versurile 5-6 E.

II
A TREIA DOMNIE A LUI ALEXANDRU-VODĂ SUŢUL

A fost publicată de Gr. Tocilescu: ***Scrierile inedite ale lui Zilot Românul,*** în "Revista pentru istorie, archeologie şi filologie", an, III, vol. V, 1885, p. 58-88. Acelaşi material a fost publicat şi în ziarul "Voinţa naţională", la rubrica "Foileton", cu indicaţia că a fost reprodus din revista amintită mai sus. În "Voinţa naţională", an. II, 1885, nr. 343, din 14-15 sept., p. 2-3, s-a publicat studiul introductiv al articolului şi începând cu nr. 344, de luni-marţi, 16-17 sept., p. 2, număr de număr, până la nr. 352, de joi, 26 sept., s-a reeditat cronica propriu-zisă, sub titlul: ***O cronică inedită de Zilot Românul. Domnia a treia a lui Alexandru Vodă Suţu ce i se zicea şi Drakake***. Este de presupus că la selectarea acestei scrieri, pentru foiletonul ziarului, opinia şi prezenţa lui Caragiale, care colabora intens în acest timp la ziarul naţional-liberal, au avut o contribuţie deosebită.

Manuscrisul original, fost cândva în arhiva lui Gr. Tocilescu, se păstrează acum în Biblioteca Academiei, sub nr. 5193, scrierea aceasta fiind între filele 10-31. Manuscrisul poartă numărul 3("N.3") dat de autor. Este un caiet in-folio, colile nu formează însă fascicule, ci sunt aşezate una peste alta. Colile sunt numerotate de autor cu litere-cifre greceşti: α, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ῑ, ῑγ, ῑδ, iar fila de titlu şi ultima sunt nenumerotate; lipsesc deci colile nr. 2, 11, 12 şi câte vor mai fi fost după coala cu nr. 14. Colile a doua, care s-ar fi aflat înaintea filei a 13-a, a 11-a şi a 12-a, care s-ar fi aflat înaintea filei nr. 27, s-au pierdut ori s-au rătăcit după publicarea scrierii de către Gr. Tocilescu, iar cele de după coala cu nr. 14 s-au pierdut înainte ca manuscrisul să ajungă la primul editor al lui. Între colile 3-10 nu lipseşte nici una, deoarece reclama arată continuarea, ceea ce înseamnă că autorul a greşit la numerotare, sărind de la 5 (ε) la 7

(ζ). În ediţia de faţă am notat numerotarea filelor, şi textul lipsă l-am completat după ediţia lui Gr. Tocilescu. Manuscrisul are şi o numerotare mecanică, însă aceasta nu pune în evidenţă colile lipsă. Textul de pe ultima filă este fără legătură imediată cu cel de pe anterioarele şi fila nu este numerotată de autor ca şi celelalte.

Hârtia este groasă, de dimensiunile 35 x 23 cm., având ca filigran mărci de fabrică din "Cronstadt" cu anii 1820, 1821, 1824 şi chiar prima coală are anul 1824 ca filigran. Acest lucru dovedeşte că Ştefan Fănuţă a conceput scrierea după anul 1824, cu toate că a datat-o: "1819 ghenar".

Scrierea este un concept, cu numeroase intervenţii - ştersături şi adăugiri -, unele dintre ele făcute în timpul redactării, iar altele în urmă, cu altă cerneală.

Provenienţa manuscrisului la Biblioteca Academiei o aflăm dintr-o ştampilă pusă pe prima pagină: "Documente rămase de la Gr. Tocilescu. Dăruite Academiei Române, Facultatea de Litere-Bucureşti". Ceea ce înseamnă că a intrat în fondurile bibliotecii după moartea lui Tocilescu, în 1910, împreună cu alte materiale rămase de la el. Dar nu putem şti de unde îl avea Gr. Tocilescu; să fi fost între hârtiile primite de la Natalia Fănuţă?

1. În varianta iniţială, după "lui" urma: "Ioan vodă Caragea", şterse apoi.

2. Textul din paranteze este adăugat între rânduri, tot în paranteze.

3. În varianta iniţială, după "istorisesc" urma "numai", şters apoi.

4. În varianta iniţilă, "noastre" în loc de "mele".

5. Cele opt versuri (aflate în ed. Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.***, p. 65) au o variantă în ***Adunare de stihuri***, sub titlul: ***La cei ce pot lucra ceva de folos, că să osândesc de să vor da lenevirii***, care a fost publicată tot de Gr. Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 340, nr. XXVI).

6. Mai exact, fuga lui Caragea a avut loc la 29 sept. pe stilul vechi sau 11 oct. 1818, pe stilul nou. Domnul fugar a trecut la Braşov, cu bogăţie foarte multă, şi apoi la Geneva, în Elveţia, şi la Pisa, în Italia, unde a trăit până în 1830. Din Italia s-a retras la Atena, unde a şi murit în 1845 (C.C. Giurescu, ***Ist. Rom.***, III, part. I, p. 332). Meşteşugarul Ioan Dobrescu, în cronica sa, consemnează următoarele despre fuga domnitorului: la 29 septembrie 1818 a murit Radu Golescu şi la pogrebania lui, în biserica Creţulescul, a fost şi Ioan Caragea. După ce s-a întors la Curte, a căftănit 10 boieri. "Iar la noă ceasuri au eşit cu toată casa lui i cu câţiva din boerii greci, rudenii, pribegind în Ţara Nemţească, luându-şi ziua bună de la toţi" (I. Corfus, ***Cronica Dobrescu***, p. 346). Despre domnia lui Caragea, date bogate aduce Urechia, în ***Din domnia lui Caragea***, în care îl foloseşte şi pe Z.R. ca izvor documentar. Iar pentru fuga domnitorului, vezi şi A. Oţetea, ***Fuga lui Caragea***, în ***Omagiu lui P. Constantinescu-Iaşi***, Bucureşti, 1965, p. 385-391.

7. Loc alb în ms.

8. În varianta iniţială, după "meşteşugiri" urmau: "pline de necinste şi", şterse ulterior.

9. Puncte de suspensie şi în text.

10. După listele domnilor Ţării Româneşti publicate până acum, domnia lui Alexandru Suţu s-a desfăşurat între 4 nov. 1818-19 ian. 1821. În ceea ce priveşte data

intrării domnului în Bucureşti, Ioan Dobrescu dă o zi cu o săptămână mai târzie decât Z.R., astfel: "1819 ghenarie 26, duminecă, în ziua de cuviosul părintele nostru Xenofon, au intrat în Bucureşti, cu halai mare, măria sa Alexandru Suţu-voievod, ca să ne fie domn. Şi au şăzut în scaunul său, în casele lui Costache Ghica, unde au şăzut şi Caragea" (I. Corfus, ***Cronica Dobrescu***, p. 346-347). Curtea domnească era pe locul cuprins între actualele: Pasajul Victoria, Calea Victoriei, strada Edgar Quinet şi strada Academiei. Descrierea alaiului intrării lui Suţu în Bucureşti o face Ioan Marco (Vezi: ***Hurmuzaki,*** X. Rapoarte consulare prusiene din Iaşi şi Bucureşti, 1763-1844, p. 44-46, nr. XLIX).

11. Căpitan Iordache nu era altul decât Iordache Olimpiotul, despre care va mai veni vorba în continuare, în legătură cu activitatea lui înaintea şi în timpul revoluţiei din 1821. Despre originea lui, născut în comuna Vlaho-Livadi, vezi: N. Gioga-Sinefache, ***În legătură cu originea etnică a lui Iorgache Olympiotul (Gheorghe Nicolae)***, în "Rev. Ist. Rom." VII (1937), fasc. III-IV, p. 388-392. Pentru activitatea lui vezi: Nestor Camariano, ***L'activité de Georges Olympios dans les Principautés Roumaines avant la révolution de 1821,*** în "Revue des études sud-est européennes", II (1964), nr. 3-4, p. 473-476 Z.R. este singurul cronicar care dă ştirea despre această "rebelie" în Ţara Românească (D. Berindei, Tr. Mutaşcu, ***Aspecte militare***, p. 40-41).

12. În varianta iniţială, după "arnăut" urmau: "şi după vremi şi în slujba Rusiei", şterse ulterior.

13. În ed. este: "Alexandru".

14. Textul care urmează, până la p. 117, unde este notată fila 13 din ms., este lipsă în manuscrisul original de la Biblioteca Academiei. Paginaţia actuală a manuscrisului nu indică lipsa unei file, numerotarea mergând în continuare, ceea ce înseamnă că fila s-a pierdut, sau rătăcit, înainte de a se numerota manuscrisul în cadrul Bibliotecii Academiei. Redăm textul lipsă după ediţia lui Gr. Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.,*** p. 66-68.

15. La 20 oct. 1818, "otcârmuitorii ţării" erau: mitropolitul Nectarie şi boierii Gr. Brâncoveanu, Gr. Ghica, Barbu Văcărescu şi Istrate Creţulescu, deci cinci (ASB, Ms. 87, f. 96 v.).

16. Pentru "locuri" scrisese deasupra varianta "tărăbi", ştearsă apoi.

17. Pentru "patria" scrisese deasupra varianta "pre ai lor", ştearsă apoi.

18. "Izvodul" este scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale: "precum stătuseră", ştearsă.

19. În varianta iniţială, după "dasupra" urmau: "şi aşa", şterse apoi.

20. Învarianta iniţială, după "sale" urmau: "lui vodă", şterse apoi.

21. În varianta iniţială, după "ţării" erau câteva cuvinte, foarte şterse apoi, din care se mai poate citi: "... Porţii, altului .. ţării".

22. Cuvintele "zilele lui Caragea" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "de mai nainte, adică de la Caragea", ştearsă apoi.

23. Cuvintele "şi ale vânzătorilor boieri" sunt scrise deasupra rândului, în

locul variantei inițiale "de această neguțătorie", ștearsă apoi.

24. Cuvintele "o rudă a mea" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "un cumnat al mieu, Fota<che> Prisiceanul", ștearsă apoi.

25. Cuvintele "cevași sânge de săraci" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "vreun huzmet de la dumnealor boierii vânzători", ștearsă apoi.

26. Cuvintele "ruda mea" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "cumnatul meu", ștearsă apoi.

27. În varianta inițială, după "slujbele" urmau cuvintele "ce să vând", șterse apoi.

28. În varianta inițială, după "douăzeci" urmau cuvintele "și treizeci de bani", șterse apoi.

29. În varianta inițială, după "așa" urmau trei cuvinte scrise deasupra, din care se mai vede "... adică boerii", fiind foarte șterse.

30. Cuvintele "și eu iar cu așa" ... până la "și mie cevași" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "iar așa să caut slujba", ștearsă.

31. În varianta inițială, după "ciracii" urmau cuvintele "celor dintâi boieri", șterse apoi.

32. Cuvintele "ce s-au suit la trepte ..." până la "slujbele țării" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

33. În varianta inițială, după "de" urmau cuvintele "unii ca noi", șterse apoi.

34. Cuvintele "ca noi" sunt scrise deasupra rândului și cu nota *a*, explicată la subsolul paginii, cu altă cerneală: "Cu adevărat să trage de neam slăvit românesc, iar acum această rubedenie piere în patria lui - a mea", ștearsă apoi.

35. În varianta inițială, după "zilele" urmau cuvintele "lui Costandin-vodă Brâncoveanul", șterse apoi.

36. Despre acesta vezi discuția, ***supra***, p. XXVI -X XVII.

37. Cele opt versuri (aflate în ed. lui Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.***, p. 69-70) au o variantă în ***Adunare de stihuri,*** sub titlul: ***La verice dregător, că trebue a să face pildă prin fapte bune celor de supt ascultarea lui, căci împotrivă urmând toată hula cade asupra lui,*** care a fost publicată tot de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 340, nr. XXVII). Altă variantă au în ***Leatul 1848,*** fără titlu, din care tot Tocilescu a publicat doar primele patru versuri, (***ibidem,*** p. 357), făcând trimitere: "Vezi mai sus, nr. XXVII, p. 340".

Variantele au următoarele deosebiri textuale: *5* ce B: mic EG *6* acela B: cel mare EG.

38. Cuvintele "dupre cărțile boierești" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

39. Cuvintele "căci și cărăciseră tare" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale, "și unde gândea ticălosul că acela, ca un zacaș, temându-se de răsplătire stăpânească, au fugit, drept aceia, iar acesta, adică Suțul, îi va căuta de dreptate negreșit, ca să nu cază asupră-i ceia ce să gătea lui Caragea, îl auziam", ștearsă apoi.

40. Cuvintele "Şi altele multe. La care cunoscând eu" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "acest geamăt şi racnet, înţelesei", ştearsă.

41. În varianta iniţială, după "obidii" urmau cuvintele "ţara, norodul", şterse apoi.

42. În varianta iniţială, după "bine" urmau cuvintele "că n-are loc răul mai mult" şterse apoi.

43. Cuvântul "privind" este scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "şi vedeam pre mare", ştearsă.

44. În varianta iniţială, după "furtună" urmau cuvintele "şi valurile ce o bătea, şi când şi când", şterse apoi.

45. În varianta iniţială, după "Româneşti" urmau cuvintele "mă uitai", şterse apoi.

46. Cuvântul "înfocată" este scris deasupra rândului, în locul lui "aşa", şters.

47. Cuvintele "aromirea aceea" sunt scrise deasupra rândului, în locul lui "somn", şters.

48. Ambele note şi explicaţiile lor sunt scrise cu altă cerneală.

49. Cuvintele "căci de acolo ..." până la "toate răutăţile" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "o vedeam ce va mai face", ştearsă.

50. În varianta iniţială, după "Caragea" urmau cuvintele "întru al şaselea an al tiraniei sale", şterse apoi.

51. După "bogăţie" urmau cuvintele "ce jecmănise din ţară, în pământeştile sânuri", şterse apoi, şi, împreună cu cuvintele "ci hainindu-să..." până la "Evropei", au fost scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

52. Cuvintele "către sfârşitul domniei" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

53. În varianta iniţială, în locul lui "dându-o" era "o fusese dat", şters.

54. Manevra lui Caragea, ca să-şi salveze averile jefuite între 1812-1816, a constat în proclamarea reducerii impozitelor cu 50%, la 1 ianuarie 1818. El urmărea, în acelaşi timp, să lase succesorului la tron o moştenire grea, iar maselor populare, ceva mai uşurate, amintirea unei domnii bune (I. Ionaşcu, ***Corespondenţa Manuc***, p. 80).

55. În varianta iniţială, după "doar", urmau cuvintele "că i-au curs", şterse apoi.

56. Cuvintele de la "spătar" până la "şi apoi" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

57. Omisiune.

58. Cuvintele de la: "De aceea" până la sfârşitul propoziţiei au fost scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "şi el, fiindcă hotărâse a să haini de Poartă şi a să trage cu multă bogăţie, ce fusese jăcmănit din ţară, în sănurile evropaiceşti, scăzu, zic, ţara de dajdii, cu chipul de mai sus, pentru că adică cei ce vor domni după dânsul să nu mai poată lua mai mult peste legăturile ce, cu blestemuri şi afurisănii, făcuse", ştearsă.

59. Cuvintele de la "ce să uniseră" până la "era iscăliţi" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "carii să uniseră cu dânsul stricare şi surpare acelor

legături, şi cu iscăliturile acestora, carii şi chear ei era şi în cele dintâi", ştearsă apoi.

60. Cuvintele "de iscălirâ împotriva acelor afurisânii" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

61. Cuvântul "zecea" este scris deasupra în locul variantei iniţiale "treia", ştearsă.

62. Cuvântul "cinci" este scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "şase", ştearsă.

63. Textul din paranteze este scris pe marginea filei.

64. În varianta iniţială, după "sfială" urmau cuvintele "de vreo stăpânire", şterse apoi.

65. În varianta iniţială, după "ci" urma "vedeai", şters.

66. Cuvintele "grecotei şi" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

67. Cuvântul "toate" este scris deasupra, în locul variantei iniţiale "cele bisericeşti".

68. Cuvintele "şi ei" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "şi fireşte fără suflet", ştearsă.

69. Cuvintele "ţinea beserica" până la "dăfăimaţi" sunt scrise deasupra rânduiui, în locul variantei iniţiale "cumpăra beserica pă bani, şi bieţii români încremeniţi", ştearsă.

70. Cuvintele "cărora li să" până la "de bani" sunt scrise deasupra rândului; după "acestea", adăugase "după cuviinţă, iar nu", şterse apoi.

71. Cuvintele "deteră de cumpărară" până la "o slujbuliţă" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "dând ca să cumpere mănăstiri şi slujbe", ştearsă.

72. Textul din paranteze este scris pe marginea filei, jos, cu altă cerneală.

73. În varianta iniţială, după "arădicat" urmau cuvintele "pentru căci patrioţii au păcate", ştearse.

74. Aceste versuri (aflate în ediţia Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.***, p. 72) au o variantă în ***Adunare de stihuri,*** cu titlul: ***La români, povăţuitoare pentru obştescul bine*** (după "români" urmau cuvintele "de obşte", şterse apoi), publicată tot de Tocilescu, împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 340, nr. XXVIII). Altă variantă au în ***Leatul 1848,*** fără titlu, din care tot Tocilescu publică primele două versuri şi notează: "Vezi mai sus, nr. XXVIII, p. 340" (***ibidem,*** p. 357).

Variantele au următoarele deosebiri textuale: *2* Năravurile B: Obiceiurile EG *3* a două BE: al doilea G *4* fratele B: pământean EG; a doaă B: al doilea EG *8* Şi cea besericească iar prea BE: Şi clirosul mult priveghea de G *10* răutatea B: strâmbătatea EG *11* trufie B: mândrie EG.

75. Pe marginea filei a scris: "sau strâmbătatea".

76. În varianta iniţială, după "dimpreună" urmau patru cuvinte, care sunt foarte şterse şi nu se mai poate citi nimic.

77. În varianta iniţială, după "dumnealor" urma "boierii", şters apoi.

78. Cuvintele "care niciodată nu o au avut" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

79. În varianta inițială, după "besericească" urmau cuvintele "care ia niciodată nu o au avut", șterse apoi.

80. Cuvintele "călugării greci" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "mitropoliții și episcopii", ștearsă.

81. În varianta inițială, după "îmboldi" urmau cuvintele "cu mijloace", șterse.

82. În varianta inițială, după "privești" urmau cuvintele "și nu știu, să râzi, nu știu, să plângi... să întocmiră", șterse apoi.

83. În varianta inițială, după "judecată" urmau cuvintele "ci de va fi vinovat cu cevași", șterse apoi.

84. Iosif a fost episcop de Argeș între 18 oct. 1793-27 oct. 1820, când a murit, fiind înmormântat la M-rea Antim din București (M. Păcurariu, ***Listele ierarhilor***, p. 331). Ioan Dobrescu consemnează în cronica sa: "1820, octomvrie 27, miercuri, la un ceas din zi au răposat sfinția sa părintele Iosif, episcopul Argeșului ...", și la 4 nov. a fost orânduit Ilarion în locul lui. Același cronicar schițează în câteva cuvinte lupta care s-a dat între "tarafurile" de boieri pentru numirea noului episcop, victorioasă fiind partida în care era și domnul Al. Suțu, care, pentru a liniști lucrurile și a numi pe omul lui, a surghiunit doi boieri (I. Corfus, ***Cronica Dobrescu***, p. 348).

85. În varianta inițială, după "arhipăstoriei" urmau cuvintele "ca unul ce", șterse apoi.

86. În varianta inițială, după "și" urmau "este și", șterse apoi.

87. În varianta inițială, după "Iosif" urmau "al căruia era rândul", șterse apoi.

88. După "afară" urmau "hotărârea cărții", șterse apoi, care împreună cu textul de la "poate pentru" până la "lipsi grecii" au fost scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "pentru că să hotărâse a lipsi grecii din mitropolie și episcopii, și mai era și alte pricini", ștearsă apoi.

89. În varianta inițială, după "sumă" urmau "adică până la cinci sute pungi, dar", șterse apoi.

90. În varianta inițială, după "români" urmau "cum s-au mai zis", șterse apoi.

91. În varianta inițială, după "taraf", urmau "mijloci și prin consulul .. într-acea vreme", șterse apoi.

92. Inițial aici pusese o notă, pe care a șters-o apoi, iar explicația la subsolul filei era: "zic domnii fanarioți", ștearsă și ea.

93. Cuvintele "ce să privești" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale, "nu știu ceești".

94. Versurile 13-16 au fost reluate și în poezia ***Rugăciune la cer, înfocată în vremi amărâte***, din ***Adunare de stihuri***.

95. În varianta inițială, după "paretisis" urmau: "ca cum de voie lasă scaunul Mitropoliei, pre carele întru adevăr de voie niciodinioară nu l-ar fi lăsat", șterse apoi.

96. Nectarie, fost episcop al Râmnicului, a fost ales mitropolit, de Divanul țării, la 16 dec. 1812, în urma retragerii lui Ignatie de Arta. El era grec, din Moreia. Adunarea pentru înlocuirea lui Nectarie cu Dionisie Lupu (Sevastis) a avut loc în ziua de 1 mai 1819. Data este confirmată și de Ioan Dobrescu: "1819, mai 1, s-au paradisit sfinția sa părintele Nectarie mitropolitu. Și în locu sfinției sale au așăzat să fie mitropolit

părintele Dionisie Sevastis, episcopu Tismaniii, rumân pământean (I. Corfus, *Cronica Dobrescu*, p. 347). Nectarie rămâne în ţară până la 1821, când va trece la Braşov, unde a murit la 13 sept. 1825, fiind îngropat la biserica Sf. Nicolae din Şchei (Şerbănescu, N., *Mitrop. Ungrovlahiei*, p. 805-806).

97. Cuvântul "surpat" are ca variantă iniţială, "scos din scaun", ştearsă.

98. În varianta iniţială, după "lăudaţi" urmau: "Căci mitropolitul, încă din a căruia fapte să văd până în zilele de astăzi şi carele s-au şi jertfit pentru ţară, neîngăduind pre Neculai-vodă Mavrocordat, întâiul domn grec ce au venit aici în ţară, la relele fapte ale lui", cum istoria pre larg arată". La cuvântul "lui" a pus nota a şi a explicat-o la subsol astfel: "Acesta au început stricarea rumânimii, adică a hobecilor, care era tăria caselor boiereşti şi sprijineală ţării la vremi de nevoie, căci toţi ascultând pre boierii lor sărea împotriva vrăjmaşilor, iar acum dintr-acea rădăcină să trag nişte bieţi scutelnici şi posluşnici", şterse apoi. Mitropolitul despre care vorbeşte Z.R. aici este Antim Ivireanul (28 ian. 1708-aug. 1716), care a fost ostil lui Nicolae Mavrocordat şi a fost înlocuit de acesta cu Mitrofan, grec din insula Tassos, şi a fost ucis de însoţitorii săi în timp ce-l duceau spre locul de surghiun. Z.R. dându-şi seama că Antim nu a fost grec, a şters acest pasaj din text.

99. În varianta iniţială, după "boierilor" urmau "însă nu către Poartă", şterse apoi.

100. Cuvintele "nu cu dăstoinic temei" sunt scrise în locul variantei iniţiale: "poci zice, fără temei", ştearsă.

101. Dionisie Lupu a fost mitropolit între 1 mai 1819-ian. 1823. Era român, fiu al clucerului Lupu, fiind născut la 25 febr. 1769. După 14 mai 1821 a fugit la Braşov şi, la începutul anului 1823, a fost înlocuit de domnul Grigorie Ghica cu Grigorie Dascălul, datorită refuzului de a se întoarce de la Braşov. Revenit în ţară, va fi egumen la m-rea Dealul şi va muri la 9 febr. 1831 (Şerbănescu, N., *Mitrop. Ungrovalahiei*, p. 805-807).

102. Versurile care urmează (aflate în ed. Tocilescu, *Scrierile inedite ale lui Z R*, p. 75) au o variantă în *Adunare de stihuri* cu titlul: ***La mitropolitul ţării, sau în parte la fiecare episcop, stihuri zece povăţuitoare. Din care înţelegem că aici mitropolitul şi episcopii s-au legiuit prin vechi obicei a să amesteca şi la trebi politiceşti, iar nu numai la cele bisericeşti. Şi cu dăstoinic cuvânt, căci şi însuşi Hristos şi, după dânsul, ucenicii lui, adică apostolii, şi după apostoli, ucenicii lor, adică părinţii arhierei şi dascăli ai lumii, nu au căutat numai de trebile bisericeşti, ci şi de cele politiceşti. Căci, cum s-ar putea păstorul să îngrijască numai pentru o parte de turmă, iar pre ceialantă să o lase întru rătăcire? De aceia mi să pare că greu răspuns vor da păstorii bisericeşti, aceia carii cu prost cuvânt să vor apăra de trebi politiceşti, zicând (cum obicinuiesc unii, pentru lenevire): "Eu sunt călugăr, am să-mi caut de biserică, nu am să mă amestec la politiceşti trebi, că la acelea sunt datori domnul cu boierii". Dar nu este aşa, ci ascultă părinte mitropolite, sau părinte episcoape aceste stihuri, din care curat veţi înţelege că nu sunteţi numai cu cele duhovniceşti însărcinaţi aici în ţară, ci şi cu cele***

politiceşti, după curată pildă a puitorului de legea pravoslavnică creştinească, Hristos, mântuitorul nostru, adevăratul Dumnezeu. Deci ascultă

Varianta prezintă următoarele deosebiri textuale: *1* fii-ntru B: fii în E *7* rândul B: ceasul E *8* osebit B: cel mai scump E *11* şă nu ţii streini B: cu întregi măsuri E; români B: pământeni E *12* strein să-l cercetezi B: streini să-i cercetezi E *13* iar din români vei B: buni pământeni E *14* Că au ajuns de cei streini B: Căci vezi-le că au ajuns E *15* Păstrează darul care-l ai B: Iubeşte darul cel preascump E *16* Urăţi să-ţi fie cei B: Ş-întoarce pre acei E *18* Că, vezi, streinii i-au adus furtuni în vreme lină B: Căci ea este muierea ta, pre legea cea creştină E *19* să fii aşa, ca toţi să te iubească B: fii bun păstor, după sfânta poruncă E *20* Ş-această armă îţi va fi pr-acei răi să-i topească B: Sufletul pune-ţi pentru ei, că altfel vei fi-n muncă E.

103. Cuvintele "la judecată straşnic" sunt scrise în locul variantei iniţiale: "în scaun să şezi falnic", ştearsă.

104. Cuvintele "cinstea la toată treapta" sunt scrise în locul variantelor iniţiale: "vericăruia cinstea"; "la toată starea, cinstea", şterse.

105. Cuvântul "osebit" este subliniat în text şi deasupra este scris: "cel mai scump".

106. Cuvintele "mulţimea de bani" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale: "îmbucătura", ştearsă.

107. Cuvintele "ce era tot greci" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale: "unde să afla episcopi greci", ştearsă.

108. După cuvântul "călugăr" sunt două cuvinte foarte şterse.

109. Cuvântul "Răteştilor" este scris deasupra, în locul "Bălăcenilor", şters.

110. În varianta iniţială, după "mitropolit" urmau: "ce încă să află petrecând în viaţă la cetatea Braşovului, în Ţara Nemţească", şterse apoi.

Mitropolitul Dositei Filittis (25 sept. 1793-15 ian. 1810) era grec din Epir. După renunţarea la scaunul de mitropolit, prin 1812 ajunge la Braşov, unde moare la vârsta de 92 de ani, la 14/26 oct. 1826 (N. Şerbănescu, *Mitrop. Ungrovalahiei*, p. 801-804).

111. După "vodă", în varianta iniţială urmau: "pe taină", şterse apoi.

112. În varianta iniţială, după "paretisis" urmau: "(lepădarea de scaun de sineşi)", şterse apoi.

113. Costandie Filittis a fost episcop al Buzăului între 18 oct. 1793-27 iul. 1819. Ioan Dobrescu consemnează: "1819, iul 26, sâmbătă spre duminecă, la ceasuri şase, au paridisit şi pre Costandie episcopul Buzăului şi i s-au pecetluit şi casele aici, în Bucureşti, aflându-se el în eparhie" (I. Corfus, *Cronica Dobrescu*, p. 347). A murit la 8 sept. 1827, fiind îngropat în biserica Sf. Dumitru din Bucureşti. Gherasim Rătescu, cel ce a fost numit în locul lui, la 28 (29) iul. 1819, a fost episcop până la 9 sept. 1824 (M. Păcurariu, ***Listele ierarhilor***, p. 330).

Episcopul Costandie a fost un om cu o învăţătură deosebită, lui i-a dedicat Ştefan Komită din Phthia - fost dascăl la Academia din Bucureşti - vol. XI din cartea sa ***Hellenikon Mathematon***... (Viena, 1813). El era frate cu medicul Silvestru (N.

Iorga, *Cronica*, în "Revista istorică", IV (1918), p. 114).

114. Cuvintele "grec de fel şi el" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "ce era nepot", ştearsă.

115. Cuvintele "să lipsească grecii" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "de a fi numai român", ştearsă.

116. În varianta iniţială, după "episcop" urmau "Şi este şi până astăzi", şterse.

Galaction a fost episcop al Râmnicului între 25 ian.1813-12 apr. 1824, când s-a retras; a murit la 20 apr. 1838.

117. Versul 20 este rescris deasupra rândului, după ce a fost şters în rând, unde este şi varianta:

"Vor striga c-o gură toţi"

118. În varianta iniţială, după "sa" urmau "mai lucra", şterse apoi.

119. Afirmaţia lui Z.R. cu privire la vânzarea titlurilor boiereşti în timpul domniei lui Caragea este confirmată şi de corespondenţa lui Manuc-bei. Acesta arată că au primit caftan de boierie de la Caragea 700-800 de inşi, şi dintre aceştia abia 30-40 meritau onoarea. Restul au dat bani: "şetrarii 30 000 piastri, slugerii 40 000, medelnicerii 50 000, serdarii cu oarecare merit 30 000, cei lipsiţi de merit 60 000". Doar 30-35 inşi nu au plătit nimic (I. Ionaşcu, ***Corespondenţa Manuc***, p. 66).

120. În varianta iniţială, după: "urma" continua "să zic, de către", şterse.

121. În varianta iniţială, după: "siliţi" urmau "de nevoie", şterse.

122. În varianta iniţială, după "slujbe" urmau: "şi după bătrâneţe", şterse apoi.

123. Cuvintele "care să cuprind în dodecadă" au fost subliniate de cronicar, sunt scrise deasupra rândului în locul variantei iniţiale "însă pentru cinstea bătrâneţelor" ştearsă apoi.

124. În varianta iniţială, după "numai" urmau: "dar aceştia după slobozire domnească", şterse apoi.

125. În varianta iniţială, după: "barbe" urmau "Şi aceştia să şi aleg şi să scootesc pendada, cum am zice acei mai mari boieri", şterse apoi.

126. Cuvântul "soţii" a avut ca variantă iniţială pe "tacâm", ştearsă apoi.

127. În varianta iniţială, după "puţini" urmau: "rămânea aceştia bătrâni pe dinafară", şterse apoi.

128. Cuvântul "acei" a avut ca variantă iniţială pe "ticăloşii", şters apoi.

129. În varianta iniţială, după "sine-mi" urmau: "asupra pricinii", şterse apoi.

130. Iniţial, primul a fost scris "vel banul", şters apoi.

131. În varianta iniţială, după "Iar" urma "căminăriia", şters apoi.

132. În varianta iniţială, după "prisosite" urmau: "Ci acestea pre limba slovenească, care să zice", şterse apoi.

133. Cele opt versuri (aflate în ed. Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.***, p. 77) au o variantă în ***Adunare de stihuri*** cu titlul: ***La un norod întreg sau şi la fieşcare om în parte, că trebuie a îngriji de sine, să nu să supuie patimilor, că va pieri negreşit***, care a fost publicată tot de Tocilescu, împreună cu celelalte poezii din

ms. (*Scrierile lui Z.R.*, p. 341, nr. XXXI). Altă variantă au în *Leatul 1848*, fără titlu, pe care Tocilescu nu le-a mai reprodus, în aceeaşi rev., când a publicat ms. *Leatului*.

134. Cuvânt scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "bresle slobozise".

135. În varianta iniţială, după "posluşnici" urma "boiereşti", şters apoi.

136. Literele lipsă au fost prinse sub legătura manuscrisului.

137. Cele patru versuri (aflate în ed. Tocilescu, *Scrierile inedite ale lui Z.R.*, p. 77) au o variantă în *Adunare de stihuri*, cu titlul *I pac la lacomi stăpânitori*, care a fost publicată de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (*Scrierile lui Z.R.*, p. 342, nr. XXXII).

138. Cuvânt scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "fraţilor lor", ştearsă.

139. În varianta iniţială, după "trecea" urmau:" în socoteală", şterse.

140. În varianta iniţială, după "an" urmau: "sau cât va ţinea", şterse apoi.

141. Cuvintele "să zici" au ca variantă iniţială "poci zice", ştearsă.

142. Cuvintele "de faţă" au ca variantă iniţială "la meidan", ştearsă.

143. În varianta iniţială, după "adânc" urmau "din baierile inimilor tuturor osândiţilor (fieşcăruia)", şterse.

144. În varianta iniţială, după "jăluindu-să" urmau "ca să nu-i auză vreun slujbaş şi să să primejduiască", şterse apoi.

145. În varianta iniţială, după "fraţilor" urmau cuvintele "(zicea ei)", şterse apoi.

146. În varianta iniţială, după "ei" urmau "de la cap până la picioare", şterse apoi.

147. *Legătura şi prinsoarea.* Este vorba despre mult discutatele capitulaţii ale Moldovei şi Ţării Româneşti. Pentru acestea vezi contribuţia lui C. Giurescu, *Capitulaţiile Moldovei cu Poarta Otomană*, Buc., 1908; C.C. Giurescu, *Despre caracterul relaţiilor dintre români şi turci*, în *idem, Probleme controversate în istoriografia română*, Ed. Albatros, Buc., [1977], p. 87-122. O nouă contribuţie la lămurirea problemei legăturilor Ţărilor Române cu Poarta, pe baza aşa ziselor capitulaţii, a adus dr. Mihai Maxim, *Din istoria relaţiilor româno-otomane - "Capitulaţiile"*, în "Anale de istorie", an XXVIII (1982), nr. 6, p. 34-68. Vezi şi *infra*, p.326, nota 4.

148. Cuv. "dărăpănate" are variante iniţiale "stricate; călcate", şterse.

149. Loc alb în text.

150. În varianta iniţială, după cifră urmau: "avaeturi date, neobicinuite, nelegiuite dă aceşti dregători", şterse apoi.

151. Cuvântul "nevoi" este scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale, "patimi ale ei", ştearsă.

152. În varianta iniţială, după "foarte" urmau cuvintele "ca nici odinioară între", şterse apoi.

153. Cele 12 versuri (aflate în ed. Tocilescu, *Scrierile inedite ale lui Z.R.*,

p. 79) au o variantă în *Leatul 1848*, cu titlul *Către ţară*. Tocilescu, când a publicat ms. *Leatului*, a reprodus numai primele patru versuri ale variantei, după care a făcut trimitere la *Adunare de stihuri*, cu intenţia de a indica prezenţa poeziei şi în acest ms., dar această poezie nu este copiată şi în ms. *Adunării de stihuri*.

Varianta are următoarele deosebiri textuale: *1* De mult în B: Ca cum pre G; erau B: plutind G *2* cu B: în G; călătoreai B: primejduind G *4* Luptai B: Luptaşi G *7* furtună B: căldură G *10* ca grâul B: curat grâu G *11* ce au fost B: ce sunt G.

154. Ultimul vers are ca variante: "Culcaţi vor fi ca tina"; "Scoşi vor fi ca neghina". În dreptul fiecărui vers cronicarul a notat "sau" şi apoi a şters variantele.

155. În varianta iniţială, după "Pantelimonul" urmau: "pentru dragostea cuivaşi", şterse apoi.

156. Cuvântul "numitei" are ca variantă iniţială pe "desăvârşit", şters.

157. În varianta iniţială, după "oraşului" urmau: "pe care îşi fac trebuinţa hranii şi a vieţii", şterse apoi.

158. În varianta iniţială, după "Altele" urmau: "cum Bucureştii", şterse.

159. În varianta iniţială, după "întins" urmau: "cu lăcuinţa", şterse.

160. În varianta iniţială, după "Bucureştii" urmau: "iar alte trebuinţe", şterse.

161. În varianta iniţială, după "sânt" urmau "negreşit urmează a fi", şterse.

162. Iulian Paravatul (Iulian Apostatul, împărat roman 360 (361-363), "tiran puternic şi mare" îl numeşte D. Cantemir (*Divanul*, p. 53). Şi tot el spune despre împărat: *"Iulian Paravat, nepot de frate lui Constantin cel Mare, bine născut, bine crescut şi bine în şcoalele Atinii învăţat, rău om, rău credincios, rău idololatru au eşit"*, *"peste trupul, şi firea lupului, pielea oaei îmbrăcând, chivernisitoriu împărăţiei şi păzitoriu ortodoxiei au vrut să să arate"*, *"călcător de lege"* (*Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor*, ed. de Gr. Tocilescu, în *Operele principelui Dimitrie Cantemir*, vol. VIII, Bucureşti, Institutul de arte grafice "Carol Göbl", 1901, p. 251).

163. În varianta iniţială, după "cheamă" urmau: "drept aceia, şi ca un domn, cuviinţă are la această moşie", şterse apoi.

164. În varianta iniţială, după versul 2 urmau alte patru:

Voi, prepuitorilor,
De fraţi vânzătorilor,
Cum fără de omenire
Stricaţi veche stăpânire?

care au fost şterse apoi.

165. În varianta iniţială, după "clopotile" urmau: "să mai adunară şi alţii şi aşa", şterse apoi.

166. Textul care urmează, până la p. 138, unde este notată fila 27 r. din ms., este lipsă în manuscrisul orig. Paginaţia actuală a manuscrisului nu indică lipsa unei file, numerotarea mergând în continuare, ceea ce înseamnă că fila s-a pierdut înainte de a se numerota manuscrisul în cadrul Bibl. Acad. Redăm textul lipsă după ediţia lui Gr. Tocilescu, *Scrierile inedite ale lui Z.R.*, p. 81-84.

167. Nota editorului, din care reiese că după "măsuri" urmau: "să să părăsească robirea Târgoviştei", şterse apoi.

168. Nota editorului, din care reiese că după "mulţămită" urmau: "pentru potolirea ce făcuse târgoviştenilor", şterse apoi.

169. Nota editorului, din care reiese că după "vodă" urmau: "sau mai bine să-i zic Farao", şterse apoi.

170. Nota editorului, din care reiese că după "arnăuţi" urmau: "ce-i avea ostaşi ai curţii domneşti", şterse apoi.

171. Răscoala târgoviştenilor, pricinuită de intenţia domnitorului de a da moşia oraşului fiicei sale, a impresionat pe contemporani şi s-a bucurat de atenţia istoricilor (Vezi, de exemplu: R. Gioglovan, ***Două procese pentru apărarea moşiei oraşului Târgovişte în sec. XIX***, în "Studii şi articole de istorie", II, Bucureşti, 1957, p. 459-464). Despre răscoală scrie şi Ion Ghica lui V. Alecsandri: "Când tânărul Manolache Băleanu (născut 1794, mare logofăt al Dreptăţii 1839, candidat la domnie în 1842, cu G. Dimitrie Bibescu, B. Ştirbei şi alţii, caimacam al ţării în 1859) a fost dus la Curte de dascălul Kirkireu, vodă Suţu i-a lăsat barbă (semn de boierie) şi i-a dat de nevastă pe fiica sa, Domniţa Catinca, înzestrând-o cu moşia oraşului Târgovişte. Vezi, atunci s-au sculat târgoviştenii cu mic cu mare şi au venit la Divan la Bucureşti cu rogojini aprinse în cap şi cu jalba în proţap, s-au dus la biserică la Sf. Niculae cel Sărac din str. Victoriei şi, după liturghie, ieşind în curtea bisericii, toţi cu făclii de ceară galbenă, aprinse, le stingea într-un butoiu cu smoală aprinsă strigând: Afurisit să fie vornicul şi să se topească casa lui! Au murit Domniţa Catinca şi Vodă. De atunci vorba de: Gură de Târgovişte" (Ion Ghica, ***Scrisori către V. Alecsandri***, publicate de C.I. Bondescu şi D. Mărăcineanu, Bucureşti, 1940, p. 222). Târgoviştenii susţineau că moşia oraşului le-a fost dată ca răsplată a vitejiei lor în războaie şi invocau hrisoave de la Matei Basarab (Urechia, ***Ist. rom.***, XII, p. 483). Prin 1838 au creat chiar un hrisov, fals, pentru dovedirea întinderii moşiei oraşului, atribuindu-l lui Matei Basarab (Marcel Ciucă, ***Un falsificator de documente şi hrisoavele false ale oraşelor Târgovişte (1640) şi Piteşti (1438)***, în "Rev. Arhivelor", 4/1986, p. 449-464).

172. Cele opt versuri (aflate în ed. lui Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.***, p. 84) au o variantă în ***Adunare de stihuri***, cu titlul: ***Un norod pacinic şi ticnit, că pohteşte de la Dumnezeu îndreptare relii otcârmuiri temându-să de dăznădăjduire,*** care a fost publicată tot de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 342. nr. XXXIII).

173. Hobăcime, obăcime, obaci, hobagi erau, după afirmaţia lui Z.R., sinonime cu rumânimea, rumânii, clasa aservită a ţărănimii denumită astfel până la reforma lui Constantin Mavrocordat din 1746. C. Giurescu arăta că în corespondenţa pe care Brâncoveanu şi Cantacuzinii o aveau pentru moşiile lor din Ardeal se întâlneşte numele de ***iobagi, obagi*** şi ***ubagi***, "dar ele se întrebuinţează numai pentru locuitorii de pe acele moşii, nu şi pentru rumânii din Ţara Românească" (C. Giurescu, ***Studii de istorie socială Vechimea rumâniei. Despre rumâni. Despre boieri***, ed. II, Bucureşti, 1943, p. 132, nota 4).

174. În varianta inițială, după "scutelnici", urmau: "Așa au mers lucru", șterse apoi.

175. Acestui eveniment, Chesarie, episcopul Râmnicului, îi va consacra opera istorică, "scrisă în greaca arhaizantă, intitulată ***Istoria războiului dintre ruși și turci (1769-1774)***, care va fi tradusă și în neogreacă" (Ariadna Camariano-Cioran, ***Academiile domnești***, p. 251).

176. În varianta inițială, după "mănăstireşti", urmau "ce-i avea scutiți după stricarea rumânimei", șterse apoi.

177. În varianta inițială, după "aibă" urma "boierii", șters apoi.

178. Cuvântul "slujbă" are ca variantă inițială pe "posluşania", ştearsă.

179. Cuvântul este prins sub legătura manuscrisului.

180. În varianta inițială, după "trebuincioşi" urmau: "caselor sale", şterse apoi.

181. Cuvintele "pe afară şi prin politii" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "boierească sau mănăstirească", ştearsă apoi.

182. În varianta inițială, după "catastih" urma pasajul: "Care întocmire, de atunci până acum; aşa şi întocmindu-să atunci cu mulţumire tuturora (au curs şi putea curge), dându-să un asemenea (un acest fel) au fost pentru oamenii trebuincioşi spre slujba sfintelor mănăstiri i schituri; curgea o prea bună şi ticnită orânduială. Cu atâta osebire numai că scutelnicii mănăstireşti şi ai schiturilor nu să numesc după catastih, ci după hrisov, fiindcă în hrisoavele ce au de la domnie, pentru căci sânt trecuți şi scutelnicii în rândul celorlante orânduieli ale ctitorilor prin hrisoavele ce au fieşcare, precum să văd", şters apoi.

183. În varianta inițială, după "atunci" urmau "şi mulţămindu-să şi boierii şi mănăstirile", şterse apoi.

184. Cuvântul "hobaci" are variantă inițială pe "rumâni", ştearsă apoi.

185. În varianta inițială, după "luat" urmau "rumâni sau", şterse apoi.

186. În varianta inițială, după "grec" urma "strein", şters.

187. În varianta inițială, după "românilor" urma pasajul: "Nu ie cu mirare nici de arhicreii, călugării greci ce s-au unit cu dânsul acum la dărăpănarea poslușnicilor, căci şi aceia streini fiind, iată-i că nu au durere de inimă", şters apoi.

188. În varianta inițială, după "anaforaua" urmau "şi o au dat lui vodă ca să-i dărapene", şterse apoi.

189. Despre scutelnici şi poslușnici vezi: Ioana Constantinescu, ***Aspecte ale destrămării feudalismului***, unde se demonstrează că aceste categorii sociale nu își aveau originea în reformele lui C. Mavrocordat de desființare a rumâniei, fiind anterioare "Constituției" din 1741.

Anaforaua despre care vorbeşte Z.R. aici este înaintată Domnului, de către Vistierie, în febr. 1814 (***Ibidem***, p. 20, 28).

190. În varianta inițială, după "găsiră" urmau "cei iscăliți", şterse.

191. Cuvintele "pot fi toți" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală, în locul variantei inițiale "sânt", ştearsă.

192. În varianta inițială, după "ticăloşie" urmau mai multe cuvinte din care

se mai poate citi "... scurte spânzurate multe şi de ...", fiind foarte şterse.

193. Cuvântul "goană" este scris deasupra rândului în locul variantei iniţiale "război", ştearsă.

194. Cuvintele "porniră acum" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "izvodiră iscăliturile barbelor", ştearsă apoi.

195. În varianta iniţială, după "iscălească" urmau "că este bine, şi s-au fost mul<ţămit>," şterse apoi.

196. În varianta iniţială, după "odinioară" urmau "românimea sau", şterse apoi.

197. În varianta iniţială, după "obăcimea" urmau "adică rădăcina dintru care s-au izvodit mai la urmă scutiţii posluşnici", şterse apoi.

198. Cuvintele "întocmit precum am arătat" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "hotărât", ştearsă.

199. În varianta iniţială, după "moşiilor" urmau "boiereşti, pre care ei trăiesc şi", şterse apoi.

200. În varianta iniţială, după "ochilor" urmau "celor orbi ai lor", şterse apoi.

201. În varianta iniţială, după "anafora" urmau: "sau nu v-aţi iscălit", şterse apoi.

202. În varianta iniţială, după "care" urmau "vor fi avut", şterse apoi.

203. Cuvintele de la "carii cu" până la "vor fi avut" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

204. Cuvintele "temerea de tiranie" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "slăbiciunea", ştearsă apoi.

205. Pasajul de la "pre care, cum am zis" până la "voinţa nedreptăţii" este scris deasupra rândului, cu altă cerneală.

206. În varianta iniţială, după "inima" urmau "şi plâng", şterse apoi.

207. În varianta iniţială, după "dumneavoastră" urmau "şi al obştii boiereşti toate", şterse apoi.

208. În varianta iniţială, după "osteneli" urmau "şi vărsări de sânge", şterse apoi.

209. Cuvântul "dumneavoastră" are varianta iniţială "celor mari boieri", ştearsă.

210. Cuvântul "dumneavoastră" are ca variantă iniţială "stăpânii boieri", ştearsă.

211. Cuvintele "au ajuns în sfârşit" sunt scrise cu altă cerneală, în locul variantei iniţiale "au fost din capul locului", ştearsă apoi.

212. Cuvântul "dumneavoastră" are variantă iniţială "celor mari", ştearsă.

213. În varianta iniţială, după "călugăriţelor" urmau "de la schituri", şterse apoi.

214. În varianta iniţială, după "ruga" urma "plângea", şters apoi.

215. Cuvintele "şi pe acela cu foc" sunt scrise cu altă cerneală, în locul variantei iniţiale "pă vodă", ştearsă.

216. Cuvintele "degrab, degrab" sunt scrise deasupra rândului în locul

variantei iniţiale "i-am văzut sfârşitul lui", ştearsă.

217. Cuvintele de la "cum la istoria" până la "să arată" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

218. În varianta iniţială, după "Dumnezeu" urmau "şi acum", şterse apoi.

219. Aici lipseşte probabil o singură coală din ms., după care cronicarul a scris sfârşitul cronicii pe coperta caietului.

220. În varianta iniţială, după "blând" urmau "şi cu frica lui Dumnezeu", şterse apoi.

221. Poezia (aflată în ed. Tocilescu, ***Scrierile inedite ale lui Z.R.***, p. 88) are o variantă în ***Adunare de stihuri*** (E), cu titlul: ***Cântarea oroşanilor din oraşul Târgovişteа (şi ca despre partea a tot norodului ţării) la moartea lui Aleco-vodă Suţul, carele au umblat să ia moşia târgoviştenilor cu sila (care moşie o au târgoviştenii de sute de ani supt a lor stăpânire slobodă, dată de la stăpânitorii vechi ai ţării, precum să văd că au şi toate celelante oraşă ale ţării) şi carele şi alte răutăţi şi dărăpănări au cugetat să facă nevinovatului norod***, publicată tot de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 342-343, nr. XXXVII).

Recent, poezia a fost publicată şi de Elena Sadurschi, care o socoteşte creaţie a unui anonim în vâltoarea răscoalei târgoviştenilor. Autoarea susţine, fără să aducă vreun argument, următoarele: "S-a presupus că ar aparţine lui Zilot Românul, dar noi nu împărtăşim aceeaşi părere. Mai repede credem că poezia a fost compusă în timpul acelei acţiuni zbuciumate, una dintre primele manifestaţii de stradă din istoria noastră, de însăşi (*sic*) revoltaţii orăşeni ai Târgoviştei" (El. Sadurschi, "***Cântarea orăşenilor din oraşul Târgoviştea***", în "Valachica", Studii şi cercetări de istoria culturii, Târgovişte, vol. 10-11, 1978-1979, p. 81-83). El. Sadurschi cunoaşte numai varianta poeziei din ms. ***Adunare de stihuri*** nu şi prima variantă a ei din manuscrisul-concept, al lui Z.R., ***Domnia a treia a lui Alex. Suţu***, căci altfel, poate, nu s-ar fi îndoit de paternitatea cronicarului. Este exclus ca Z.R. să fi copiat în conceptul operei sale o poezie care se cânta de târgovişteni în timpul răscoalei. Autoarea nu aminteşte nimic despre publicarea poeziei de către Tocilescu. Deci împotriva celor susţinute de El. Sadurschi, probează următoarele:

- ***nu*** "s-a presupus că ar aparţine lui Z.R.", ci poezia este scrisă chiar de mâna lui Z.R., păstrându-se şi într-un concept al operei lui, necunoscut autoarei;

- stilul şi concepţia proprii cronicarului şi câteva expresii "zilotiene" demonstrează şi paternitatea lui, nu numai că a fost scrisă de mâna lui. Iată câteva exemple: el îl aseamănă pe domnitor cu Iulian Paravatul, aşa cum o face şi cu câteva pagini înainte, în textul în proză privitor la aceleaşi evenimente, parte necunoscută autoarei, acelaşi personaj fiind folosit încă de două ori în opera cronicarului pentru o situaţie similară (vezi *Supra*, p. 223); el vorbeşte şi în alte părţi ale operei sale despre "sfaturile celor ficleni", despre "scrisoarea înfocată" şi cere ca străinii să ne cinstească "cele besericeşti" şi să ne păzească "cele politiceşti" etc., dar acestea se pare că nu sunt cunoscute autoarei, căci ea nu pomeneşte nimic despre opera cronicarului publicată până acum.

Varianta are următoarele deosebiri textuale: *4* păzi B: păzi-o E *6* prin B: după E *8* prin B: după E *11* Că *om.* E *14* izbăvitorul năpăstuiţilor B: ajutătorul nostru E *16* De B: Şi E *18-19 om.* E *20* Auziţi iar B: Deci auziţi E *21* plecaţi-vă B: plecaţi-vă, temeţi-vă E *24 om.* E. Nota (a), în E, o pune la sfârşitul versului *15* şi o explică astfel în subsolul paginii: "Noaptea, spre sărbătoarea sfântului Nicolae, la 6 dechemvrie, leat 1820, au căzut numitul domn Aleco Suţul la boală grozavă, de care au şi murit, ticălosul".

222. Loc rupt.

III

JALNICA CÂNTARE A LUI ZILOT

A fost publicată de Gr. Tocilescu: ***Din scrierile inedite ale lui Zilot Românul. Jalnica cântare a lui Zilot,*** în "Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie", vol. VI, 1891, p. 89-115.

Recent, a fost reeditată de: G.D. Iscru (coordonator), Natalia Trandafirescu, Marcel Ciucă şi Ilie Cristian, ***Izvoare narative interne privind revoluţia de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu***, Craiova, Scrisul românesc, 1987, p. 129-173.

Scrierea constituie manuscrisul nr. 2702 (fost 5911) de la Biblioteca Academiei. În succesiunea manuscriselor sale, autorul i-a dat "No.5". Volumul este un in-folio de 17 file din hârtie groasă, îngălbenită, de dimensiunile 31,5 x 21 cm. Are două rânduri de numerotări care corespund, una făcută de donatorul manuscrisului, G.T. Kirileanu, şi alta mecanică, a bibliotecii. Filigranul hârtiei nu conţine anul fabricaţiei şi este din tipul tricapelă (sau trei ceşti), cu iniţialele "V.G.".

Manuscrisul este un concept, cu numeroase intervenţii asupra textului - ştersături şi adăugiri. Iniţial şi titlul era mai scurt, iar partea în versuri a scrierii (de la p. 171) avea şi ea alt titlu (vezi ***Infra*** p. 329, nota 277), pe care l-a şters cu aceeaşi cerneală cu care a făcut adăugirea de pe foaia de titlu.

Credem că mai întâi a fost scrisă partea în versuri şi apoi partea în proză, deşi în manuscris naraţia se află înainte. O dovadă în acest sens o constituie însemnarea de la sfârşitul scrierii despre domnia lui Alexandru Suţu: ***"După aceasta urmează Cântarea lui Zilot Românul (osebită alcătuire cu această numire), în care supt aligorie (tainice cuvinte) să cuprinde toată istoria zaverii pre scurt (bez arătarea rădăcinii ei, carea mai cu vremea o vom desluşi ..."*** (***Supra***, p. 145). Partea în proză constituie deci "arătarea rădăcinii" zaverii, şi ea a fost scrisă după "aligorie".

Proveniența manuscrisului la Biblioteca Academiei o aflăm din însemnarea de pe prima filă: "Dăruit Biliotecii Academiei Române de vechiul cetitor G.T. Kirileanu. Piatra Neamţ, 25 nov. 1943". Nu ştiu cum a ajuns în posesia lui Kirileanu.

1. Chehaia-bei (Kehaia Bey) înseamnă locţiitorul şi, în cazul de faţă, este vorba despre Cara Ahmet-Efendi, locţiitorul paşei de Silistra. Ar trebui scris cu literă

mică, fiind cuvânt comun, însă, cum ţine locul numelui personajului şi pentru că în istoriografie a intrat în acest mod, îl redăm cu majuscule atunci când nu însoţeşte numele propriu.

2. ***Către români*** are ca variantă iniţială ***Către cetitor***, ştearsă cu altă cerneală.

3.Cuvântul "aceste" are ca variantă iniţială "aceasta", corectată.

4. Cuvintele "nouă pesne" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "cântare", ştearsă.

5. Cuvântul "numindu-le" are ca variantă iniţială pe "numindu-o", ştearsă.

6. În varianta iniţială, după "Zilot" urma "Românul", şters apoi.

7. Cuvintele "din dragoste către patrie-mi" au ca variantă iniţială "către draga mea patrie", ştearsă.

8. În varianta iniţială, după "de" urma "jalnică", şters apoi.

9. Au fost discuţii în legătură cu data încetării din viaţă a lui Alex. Suţu. Un document din 19 ian. 1821 arată că domnul a încetat din viaţă "în noaptea trecută dinspre ziuă" (Arh. St. Buc., ms. 96, p. 198). Meşteşugarul I. Dobrescu arată şi el: "ianuarie 19, a răposat Alexandru Suţu (I. Corfus, ***Cronica Dobrescu***, p. 348-349). Genealogistul G.D. Florescu arată că încetarea din viaţă a avut loc marţi spre miercuri 19 ian. 1821, stil vechi (***Alaiul înmormântării lui Alexandru N. Suţu Voevod la 20 ianuarie 1821***, Bucureşti, 1932, p. 4-5, şi nota 6). La 19 ian. a fost declarată oficial încetarea din viaţă, dar domnul murise mai înainte. În seara zilei de 18 ianuarie, Tudor şi oamenii lui au pornit din Bucureşti, iar ştirea morţii lui Suţu i-a ajuns la Piteşti (A. Oţetea, ***Tudor Vladimirescu şi revoluţia din 1821***, Bucureşti, 1971, p. 198). Deci data indicată de Z.R. - 18 ianuarie - nu este a morţii lui Suţu, ci a plecării lui Tudor din Bucureşti, a începerii revoluţiei în ţară, sau, cum spune el, data când "s-au izvodit într-însa rebelie".

10. Cuvântul "Românească" este scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "Românească Valahia", ştearsă.

11. Litere prinse sub legătura manuscrisului.

12. Textul de la "ce-i zicea şi Vladimirescu" până la "au ardicat cap" este scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale, "iar el pe câţiva mehedinţeni cu dânsul. Care acesta s-au arătat întâi şi-au ardicat cap acolo în Mehedinţi", ştearsă.

13. În varianta iniţială, după "mehedinţeni" urmau cuvintele "cu dânsul", şterse apoi.

14. Cuvântul "hrăpirei" are ca variantă iniţială "răutăţii", ştearsă.

15. Cuvintele "nu numai" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

16. Cuvântul "ci" este scris deasupra rândului, cu altă cerneală.

17. Cuvintele "această fricoasă şi" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale, "o", ştearsă.

18. În varianta iniţială, după "întâmplare" urmau "ca aceasta", şterse apoi.

19. Cuvintele "ardicarea lui Tudor" au ca variantă iniţială "răzvrătirea ţării", ştearsă.

20. Cuvântul "Scarlat" este scris peste altul, probabil "Ioan".

21. În varianta iniţială, după "caimacami" urma "greci", şters.

22. După "se arătară" a scris deasupra rândului "şi ei", le-a şters apoi.

23. Cuvintele "şi ei" sunt scrise deasupra rândului, după ce le scrisese în rând şi le-a şters apoi.

24. În varianta iniţială, după "vedea", urmau "şi aşa din", şterse apoi.

25. Cuvintele "din Mehedinţi" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

26. În varianta iniţială, după "caimacamilor" urma: "greci", şters apoi.

27. Cuvântul "sosi" este scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "iată", ştearsă.

28. În varianta iniţială, după "rea" urma "sosi", şters.

29. În varianta iniţială, după "părţi" urma "căpetenii", şters apoi.

30. În varianta iniţială, după "Aleco" urma "grec", şters apoi.

31. Cuvântul "afându-să" este scris deasupra rândului, cu altă cerneală.

32. În varianta iniţială, după "Moldova" urmau "să râsipiră", şterse apoi.

33. În varianta iniţială, după "la" urmau cuvintele "patria lor", şterse apoi.

34. Cuvintele "să-şi" au ca variantă iniţială "să o ", ştearsă.

35. Cuvintele "că-i va pedepsi" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale, din care se mai poate citi "că stă la spatele lui", fiind foarte ştearsă.

36. Este vorba despre zvonurile răspândite de eterişti în legătură cu sprijinirea mişcării lor de către Rusia. Ultimele cercetări ale istoricilor au ajuns la concluzia că guvernul ţarist nu a provocat, nu a impulsionat mişcările grecilor şi românilor din 1821 şi nici nu intenţiona să le acorde sprijin militar - Nicolae Ciachir, ***Rusia şi mişcările revoluţionare de la 1821 din sud-estul Europei***, în "Revista de istorie", tom 35 (1982), nr. 9, p. 1013-1032. Articolul este scris pe baza documentelor provenite din Arhiva Ministerului de Externe Rus, editate în 1979 în colecţia ***Politica externă a Rusiei în sec. XIX şi începutul secolului al XX-lea***, vol. XI, cuprinzând perioada mai 1819-febr. 1821: ***Documentî Rossiskogo ministerstva inostranîh del Vneşniaia politica Rosii XIX i naceala XX veka***, Moscova, 1979) Mai mult, ţarul fiind la Laybach, împreună cu împăratul Austriei, l-a considerat rebel pe Tudor (G.D. Iscru, ***Revoluţia***, p. 70-71).

37. Cuvintele "ce stă la spatele lui" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale, din care se mai poate citi "că i-ar fi stând la spate şi a-i pedepsi pe acei care chia...", fiind foarte ştearsă.

38. În varianta iniţială, după "omora" urmau "pe toţi", şterse apoi.

39. Cele patru cuvinte au fost scrise pe marginea din stânga a filei şi literele au fost prinse în legătura manuscrisului.

40. Cuvintele "un glas strein la noi cu totul" sunt scrise sub ultimul rând al filei.

41. În varianta iniţială, după "stergând" urmau "pe unde ajungea", şterse apoi.

42. În varianta iniţială, după "Craiova" urmau "şi de Ipsilant", şterse apoi.

43. Cuvintele "mântuire din tiranie, curat, pre limba lui", sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "dreptate", ştearsă.

44. Cuvintele "za-vera" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "pentru lege", ștearsă.

45. Cuvântul "acestor" este scris deasupra rândului, cu altă cerneală.

46. Cuvântul "creștini" are varianta inițială "creștinilor", corectată.

47. În varianta inițială, după "mântuirea" urma textul "să vădi în sfârșit că aceasta au fost numai o mască în chipul lui, iar adevărul l-au văzut că și ceata lui", șters apoi.

48. Cuvintele "cu ceata lui" sunt scrise pe marginea filei.

49. Cuvintele "rele au făcut pe unde au ajuns" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "jafuri au făcut", ștearsă.

50. În varianta inițială, după "negustătorească" urmau "mari, mici, călu...", șterse apoi.

51. Cuvintele "mai ales" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală, în varianta inițială fuseseră scrise după cuvântul "cinstită" și le-a șters apoi.

52. În varianta inițială, după "Bărbați" urma "cinstiți", șters apoi.

53. În varianta inițială, după "căpetenie" urmau "nemic de", șterse apoi.

54. În varianta inițială, după "lor" urma "maometanilor", șters apoi.

55. În varianta inițială, după "aceia" urma "stavrofori", șters apoi.

56. Fraza este scrisă pe marginea filei.

57. Cuvântul "Văcărești" este scris deasupra rândului, în locul variantei inițiale "Crețulești", ștearsă. Vezi și *Infra*, p. 319, nota 128.

58. În varianta inițială, după "primindu-i" urmau "că pă niște streini", șterse apoi.

59. În varianta inițială, după "cari" urmau "cu ... <loc rupt> au fost apucat la un loc", șterse apoi.

60. În varianta inițială, după "demoni" urmau "..<ilizibil> și călcând", șterse apoi.

61. În varianta inițială, după "scăpare" urmau "că nu puține răutăți făcea și aceștia, ci, pă unde ajungea, jăfuia și prăpădia", șterse apoi.

62. Cuvintele "rele făcea" sunt scrise deasupra rândului, în locul unor cuvinte foarte șterse.

63. Pe un manuscris aflăm însemnarea contemporană: "1821 martie 1 s-au spart Bucureștii, fugind în Brașov și boieri și negustători și alții" (ASB, ms. 96, p. 387). I. Dobrescu precizează și el că "la 1 martie s-a făcut mare bejenie" (I. Corfus, ***Cronica Dobrescu***, p. 350).

64. Tudor a intrat în Bucureşti la 21 martie, iar Ipsilanti la 25 martie.

65. În varianta inițială, după "țării" urmau "și era și fireşte cu duh, căci și însumi", șterse apoi.

66. După "inimă" este un cuvânt foarte șters.

67. Date interesante despre etimologia cuvântului "pandur", care "nu a primit încă o explicație mulțumitoare", despre cum este explicat în diferite enciclopedii (***New American Cyclopaidia***, în 1858; ***Der Grosse Brockhaus***, ed. a 15-a, Lipsca, 1933, vol. XIV etc.), ca și o scurtă "istorie" a pandurilor din țările române se găsesc la

D. Berindei şi Tr. Mutaşcu, ***Aspecte militare***, p. 20-27.

68. În varianta iniţială, după "ostăşească" urmau "i să didese şi", şterse apoi.

69. În varianta iniţială, după "Vladimir" urmau "după care îi şi zicea apoi slugerul Tudor Vladimirescul", şterse apoi.

70. În varianta iniţială, după "Braşov" urmau: "găsi aici şi", şterse apoi.

71. Cuvintele "al Prusiei" sunt scrise deasupra unui cuvânt foarte şters. Despre fuga consulilor, I. Dobrescu consemnează: "Frunte la fugă făcu întâi Brâncoveanu. După el, consulatu rosesc cu cel nemţesc trecând în Ţara Nemţească, peste munţi. După ei, ceilalţi" (I. Corfus, ***Cronica Dobrescu***, p. 350). Z.R. arată că reprezentantul Prusiei rămăsese în Bucureşti, informaţie confirmată şi de alte izvoare, după care Kreuchely, consulul prusac, nu a părăsit capitala în timpul revoluţiei (N. Iorga, în introducere la ***Hurmuzaki***, X, p. LVIII-LIX).

72. În varianta iniţială, după "secretar" urmau "ca nişte vechili", şterse apoi.

73. Cuvintele "din cinstiţi scăpătaţi şi" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

74. În varianta iniţială, după "prostime" urmau "şi din săra<ci> cinstiţi", şterse apoi.

75. În varianta iniţială, după "acestea" urmau "sosi şi", şterse apoi.

76. În varianta iniţială, după "tâlhari" urmau "după dânsul", şterse apoi.

77. Literele lipsă au fost prinse în legătură manuscrisului.

77bis. "Să trăiască naş brat şi Aleco Ipsilant", adică: "Să trăiască fratele nostru şi Aleco Ipsilant", era un cântec pe care lăutarii ploieşteni îl cântau eteriştilor la chefuri. În drumul de la Iaşi la Bucureşti, oprindu-se la Ploieşti şi în împrejurimi, Ipsilanti a locuit la Bucov, în conacul Filipescu, şi la Ploieşti, între 18-23 martie 1821, în casa lui Gheorghe Tudor, simigiu, actuala casă memorială I.L. Caragiale. În această casă a poposit şi la întoarcerea de la Bucureşti la Târgovişte, la 2 şi 3 aprilie. Lăutarii ploieşteni interpretau cântecul în "jargon ţigănesc româno-rus", o amintire a ocupaţiei ruseşti din 1806-1812 (C.N. Debie, ***Cine au fost lăutarii din Ploieşti***, în "Studii şi materiale privitoare la trecutul istoric al jud. Prahova", Ploieşti, 1970, p. 229). Într-o scrisoare primită de la N. Debie, acesta precizează că, la 1806-1812 imnul era adresat astfel: "Să trăiască naşă brat Alexandru împărat"şi că posedă "partitura acestei muzici, ridicol de simplă". Mulţumim şi pe această cale distinsului cercetător al trecutului oraşului Ploieşti pentru informaţiile comunicate.

78. Cuvintele "şi el" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "Ipsilant", ştearsă.

79. În varianta iniţială, după "porunci" urmau "şi el", şterse apoi.

80. În varianta iniţială, după "cu" urmau "jale şi", şterse apoi.

81. În varianta iniţială, după "lor" urmau "cea de heare sălbatică", şterse apoi.

82. În varianta iniţială, după "făcea" urmau "întindea şi rumpea ţara", şterse apoi.

83. În varianta iniţială, după "cetaşii" urmau "şi tâlharii", şterse apoi.

84. În varianta iniţială, după "zise": urmau "Aceasta este oastea?", şterse

apoi.

85. În varianta inițială, după "cunoscând" urmau "cum să vede", șterse apoi.

86. În varianta inițială, după "lui", între paranteze, urmau "căci se vede că pe nește făgăduieli <ale lui> Ipsilant să răzemase el de ardicase cap", șterse apoi.

87. În varianta inițială, după "căit", urmau "de amăgirea lui", șterse apoi.

88. În varianta inițială, după "socoti" urmau "îndată în noi", șterse apoi.

89. Cuvintele "îndată la Hasan- pașa" *sunt scrise deasupra rândului, în locul* variantei inițiale "la pașa", ștearsă.

90. Cuvintele "pă temeiu de tractate" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

91. Cuvântul "ficleșuguri" are ca variantă inițială pe "tertipuri", șters.

92. În varianta inițială, după "mărginași" urmau "cu toate", șterse apoi.

93. Cuvintele "lumea vorbia" au ca variantă inițială "să vede", ștearsă.

94. Cuvintele "cum și alte dăți s-au făcut" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

95. Cuvintele "că oștiri regulate, fără pricină, nu vin" sunt scrise deasupra rândului, cu altă cerneală.

96. În varianta inițială, după "amăgit" urmau "Și amar și", șterse apoi.

97. În varianta inițială, după "însemna" urmau "și descoperia", șterse apoi.

98. Cuvintele "ca să să" până la "dăspre greci" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "aici în țară, prin care venire, fiindcă să călca hotarul țării, împotriva trahtaturilor împărățești, să fie silită Rosia ca să dăschiză războiu între Rosia cu Poarta Turcească în", ștearsă.

99. În varianta inițială, după "grecilor" urmau "asupra turcilor să sfetise pentru ca", șterse apoi.

100. Cuvintele de la "acolo, și zavergii" până la "șupt Tudor" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "românii pe de alta și muscalii cu răzmerița", ștearsă.

101. Cuvântul "strigat" are ca variantă inițială "rădicat cap", ștearsă.

102. În varianta inițială, după "dânșii" urmau "cum s-au zis, care era toate", șterse apoi.

103. În varianta inițială, după "împărăție" urmau zece rânduri pe care le-a șters astfel încât se mai poate citi ceea ce urmează: "Căci el d<eși> ar fi avut nădejde de venire de oștiri regulate, nici ... nici ... acesta împotriva tiraniei de aici, ci nădăjduind aceli, au gândit pentru aceste prilejuri să descopere tiraniceștile fapte ale domnilor greci, ca să mântuiască țara de dânșii. Și măcar că nădejdea lui au ieșit deșarte, precum și însuși au înțeles când au văzut că cu Ipsilanti oștiri regulate n-au fost, precum înapoi am scris, dar ce au fost de stricat ... s-au stricat ... și s-au dat în cunoștința Împ<ărății> ... ri<a> urma îndreptarea și <ne-au izbă>vit de primejdia <ce> ar fi putut ..."

Este vorba aici despre ***obiectivul extern*** al revoluției (cf. G.D. Iscru, ***Revoluția,*** p. 81-86).

104. În varianta inițială, după "face" urmau "împotriva Împărății să facă", șterse apoi.

105. Cuvintele "mai mult" au ca variantă inițială "chiar și numai", ștearsă

apoi.

106. În varianta inițială, după "domniei" urmau "că ... s-au ... vodit și preabine au nimerit", foarte șterse apoi.

107. În varianta inițială, după "unii" urmau "ce nu avea nici domnie, nici alte privileghiuri", șterse apoi.

108. În varianta inițială, după "căzuți" urma "asupra", șters apoi.

109. În varianta inițială, după "Poarta" urma "Turcească", șters apoi.

110. În varianta inițială, după "de" urma "<necă>jit", probabil, șters apoi.

111. Cuvintele de la "de domni" până la "de dânsa" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "la privileghiurile lor despre stăpânirea domniilor", ștearsă.

112. Cuvântul "istoriei" are ca variantă pe "vorbei", ștearsă.

113. Cuvântul "acei" are ca variantă inițială "acelui zavergiu", ștearsă apoi.

114. În varianta inițială, după "scăpare" urmau "din mânile acestor hoțomani", șterse apoi.

115. Contemporanii au apreciat că cel puțin 17 000 de refugiați au ajuns în satele și orașele de peste munți. S-au publicat liste de refugiați. Unii - din Oltenia - au trecut în Banat (vezi Ion Boroș, ***Răscoala lui Tudor Vladimirescu și refugiații în județul Caraș-Severin***, în "Transilvania", Sibiu, LII (1921), nr. 5, p. 359-377), alții la Brașov (vezi Georgeta Penelea și Titus N. Hașdeu, ***Lista refugiaților din Țara Românească în districtul Brașov în timpul mișcării revoluționare condusă de Tudor Vladimirescu***, în "Cumidava", culegere de studii și cercetări a Muzeului județean Brașov, VII (1973), p. 293-336). Statisticile din Brașov, numite "Însemnări" - alcătuite în lunile iunie-iulie 1821 - indică numele și rangul capului de familie, persoanele care îl însoțesc, numărul copiilor, pe sexe, numărul servitorilor, pe sexe, numele și adresa gazdelor (Vezi și ***Hurmuzaki***, serie nouă, III, p. 100, 138-140, 246-252, 316-322, 412-415 etc.).

Alți refugiați au ajuns la Sibiu (vezi: T.G. Bulat, ***Mărturii din timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu***, în "Revista istorică", XII (1926), nr. 7-9, p. 199-203; Carol Göllner, ***Refugiații din Țara Românească la Sibiu în anul 1821***, în "Studii și comunicări", I, Muzeul Bruckenthal, Sibiu, 1958, p. 13-62.

S-au publicat și materiale despre situația lor de acolo (Vezi: A.A. Mureșianu, ***Știri nouă despre refugiații munteni la Brașov în secolul al 18-lea și în răsmerița de la 1821***, în "Țara Bârsei", Brașov, II (1930), nr. 1, p. 13-15; Emil Micu, ***Brașovul și mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu. Câteva date și documente privind refugiații din Țara Românească în districtul și orașul Brașov***, în "Cumidava", II (1968), p. 119-143; ca și E. Vârtosu, ***1821. Date***, și altele).

116. În varianta inițială, după "Rosia" urmau "ghenărar rosesc fiind, cu ceata lui de tâlhari", șterse apoi.

117. În varianta inițială, după "de" urmau "tâlhar și", șterse apoi.

118. În varianta inițială, după "zdrobi" urmau "și pre el și pre", șterse apoi.

119. În varianta inițială, după "Poarta" urmau "nemaipierzând vreme și fără

de zăbavă", şterse apoi.

120. Mai exact, la 1/13 mai 1821, turcii au pătruns în ţară din trei direcţii, spre Bucureşti îndreptându-se un corp de 14 000 de oameni, în timp ce armata pandurilor era de 6 000 de oameni (D. Berindei, Tr. Mutaşcu, ***Aspecte militare***, p. 129).

121. În varianta iniţială, după "Călăraşi" urma "apucă", şters apoi.

122. În varianta iniţială, după "Silistra" urma "Valesî", şters apoi.

123. În varianta iniţială, după "adeverit" urmau "şi altul de la Vidin", şterse apoi.

124. În varianta iniţială, după "Vidin" urma "Valesî", şters apoi.

125. În varianta iniţială, după "duse" urma "apucând", şters apoi.

126. În varianta iniţială, după "Piteşti" urmau "din Bucureşti", şterse apoi. Tudor a ieşit din Bucureşti în ziua de 15 mai 1821.

127. Mihail Mano, născut la 1 martie 1762, era al doilea fiu al marelui postelnic Iordache Mano şi al Ruxandrei Suţu. La 1802 ajunsese mare vornic, iar la 1805 a fost numit caimacam al Craiovei, ca şi tatăl său la 1766. Când a ieşit înaintea turcilor, la 1821, a lăsat ca ostateci în tabăra turcească pe cei doi fii, Constantin şi Ion, în vârstă de 22 şi 18 ani, pe care îi avea din căsătoria, contractată la 25 mai 1796, cu Smaranda Văcărescu, fiica lui Constantin Văcărescu marele logofăt şi a Saftei Creţulescu, strănepoată a lui Constantin Brâncoveanu. Soţia lui a avut ca surori pe doamna Safta, soţia lui Constantin Ipsilant-voievod, şi pe vorniceasa Ecaterina Dimitrie Bibescu, mama lui Gheorghe Bibescu-voievod şi a lui Ştirbei-vodă (Constantin George Mano, ***Documente din secolele al XVI - lea - XIX-lea privitoare la familia Mano***, Bucureşti, 1907, p. XXXII). Mihail Mano a murit în 1835 şi la 8 sept. a fost îngropat la biserica Doamna Bălaşa din Bucureşti, "cu îndestulă cinste" (I. Corfus, ***Însemnările Androneştilor***, p. 74).

128. Cuvântul "Văcărească" este scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "Creţulească", ştearsă. Vezi ***supra***, p. 315, nota 57.

129. Cuvântul "zavergiilor" este scris deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "tâlharilor apostaţi ce au ieşit din Rosia, precum am arătat, carele se cheamă nepot din soră cocoanii numitului dvornic Manul", ştearsă.

130. Ianache Băltăreţu era un negustor cunoscut, despre care N. Iorga spunea: "poate urmaş de mocan, care în 1822 e zaraf-başa al paşei de Silistra, şeful armatelor de ocupaţie din Ţara Românească, vechi lipscan, făcuse şi drumul Berlinului" (N. Iorga, ***Istoria comerţului românesc. Epoca mai nouă***, Bucureşti, 1925, p. 82). Şi tot marele istoric arăta despre acesta: "Marele negustor Băltăreţu din Bucureşti de la începutul secolului XIX era un Ioannis Evstation Baltaretzis" (***Opere economice***, ed. îngrijită de Georgeta Penelea, Bucureşti, 1982, p. 92) şi era "vestit prin bogăţia şi influenţa lui" (***ibidem***, p. 689). Ion Ghica vorbeşte şi el despre un Ştefan Băltăreţu: "Cine era Băltăreţu şi de unde venise el, nimeni nu ne-a putut spune alta decât că venise din Târnova, unde avusese băcănie, dar că nu era originar din acel oraş, pronunţia lui la vorbă era cam de cuţovlah sau de arnăut. Bucureştenii s-au pomenit cu

dânsul deodată lipscan mare şi bogat, cu daraveri de bani şi de mărfuri cu Viena, cu Pesta, cu Braşovul, cu Lipsca, având palat mare boieresc între strada Vergului (Calea Călăraşilor) şi Bis. Stelea, în partea oraşului care a ars când cu focul din 1847. El a murit sărac cam pe la anul 1823, lăsând o singură fată şi drept avere numai casa cea mare de la Stelea. Ginerele său, un biet negustor cuţovlah, după moartea socrului a luat numele de Băltăreţu şi a avut 3 băieţi, dintre care cel mai mare a murit acum în urmă, la *1874*, iar ceilalţi doi sunt şi astăzi în viaţă [când scria Ion Ghica, la 1884, n.n. M.D.C.], unul mic funcţionar la vamă, iar celălalt trăind cum poate" (Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, Bucureşti, 1940, p. 376-398, şi nota, p. 398, nr. 167).

Se pare că este vorba despre una şi aceeaşi persoană, chiar dacă Ion Ghica îl "botează" Ştefan.

La 3 nov. 1825 i se face socoteala zestrii fiicei sale (ASB, ms. 120, f. 229-239). Când, după moartea lui, i se vând moşiile la mezat şi le cumpără clucerul Nicolae Trăsnea, la 16 sept. 1826 (ASB, ms. 119, f. 99-100), şi o prăvălie la 31 ian. 1827 (*ibidem*, f. 179-180), scriitorul nostru, care îi dedicase o poezie pentru curajul lui când cu intrarea turcilor în Bucureşti, la 1821 (*supra*, p. 170-171), este unul din cei doi epitropi care pun la cale vânzarea la mezat.

131. Cuvântul "mireneacă" are ca variantă iniţială pe "politicească", şters.

132. În varianta iniţială, după "norod" urmau "şi aşa mai", şterse apoi.

133. În varianta iniţială, după "norodului" urmau "înaintea turcilor", şterse apoi.

134. Loc alb în ms.

135. În varianta iniţială, după "turcilor" urmau "şi cinstindu-i pre toţi cu cafele şi vorbindu-le părinteşte, ca dăspre partea Împărăţiei, povăţuindu-i a fi credincioşi. Şi toţi cu smerenie făgăduindu-i credinţă".

136. În varianta iniţială, după "şi" urma "multe", şters apoi.

137. În varianta iniţială, după "obştea" urmau "După aceasta", şterse apoi.

138. În varianta iniţială, după "pământeni" urmau "din trepte mai", şterse apoi.

139. Cuvântul "roseşti" este scris deasupra rândului, cu altă cerneală.

140. După cuvântul "lovească" a scris deasupra rândului, "pre Ipsilant", şterse apoi.

141. Cuvintele "ce-i" au ca variantă "ce era", şterse apoi.

142. În varianta iniţială, după "Tudor" urmau "întru duh cu Ipsilant", şterse apoi.

143. În varianta iniţială, după "dânsul" urmau "Ipsilant într-adins, de la Târgovişte", şterse apoi.

144. Cuvântul "Târgovişte" are ca variantă iniţială pe "acolo".

145. În varianta iniţială, după "lui" urmau "Tudor, deşteptându-să a doua zi fără dânsul", şterse apoi.

146. În varianta iniţială, după "văzând" urmau "că oştiri regulate nu vin", şterse apoi.

147. În varianta inițială, după "că" urmau "Ipsilant numai", șterse apoi.

148. În varianta inițială, după "prăpădească" urmau "pre Ipsilant", șterse apoi.

149. Cuvintele "n-au fost amândoi într-un cuget" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "de ar fi fost Tudor într-un duh cu Ipsilant, nu-l omora, dar au fost negreșit unile în cugetul lui Tudor și altele în cugetul lui Ipsilant, sau că poate va fi știut și vreo taină a lui Ipsilant și ca să nu o dăscopere la turci, și pentru aceasta mai mult, fiindcă să întorsese cu dânșii. Și pentru una ca aceasta mai vârtos poate să-l fi pierdut pre ticălosul. Cu toate acestea", ștearsă apoi.

150. În varianta inițială, după "pierderea" urmau "noi am cunoscut că", șterse apoi.

151. Cuvintele de la "au folosit" până la "s-au mai zis" au ca variantă inițială "au fost de folos", ștearsă.

152. În varianta inițială, după "Împărăției" urmau "ca și grecii", șterse apoi.

153. În varianta inițială, după "urmă" erau "Că zicea turcii, dar cu aceasta", șterse apoi.

154. Cuvintele "iar cu uciderea lui" sunt scrise cu altă cerneală și după ele urmau "Tudor săracul", șters apoi.

155. Cuvintele "și ni s-au întărit" au ca variantă inițială, "am dobândit", ștearsă.

156. În varianta inițială, după "fost" urmau "Spunea mulți", șterse apoi.

157. În varianta inițială, după "toți" urma "vitejii", șters apoi.

158. Loc rupt, la marginea filei.

159. În varianta inițială, după "toți" urmau "i-au jărtfit", șterse apoi.

160. În varianta inițială, după "ei" erau "cum mai niciodată, cum povestea, munte...", șterse apoi.

161. În varianta inițială, după "urgii" erau "asupra lui", șterse apoi.

162. În varianta inițială, după "oarbe" era "necălcate", șters apoi.

163. În varianta inițială, după "cheltuia" erau "o, ce nemustrare de cu...", șterse apoi.

164. În varianta inițială, după "țării" urmau "necurățiia, și unii cunoscuți mie", șterse apoi.

165. În varianta inițială, după "mărturisim" urmau "Acest fel dar fu săvârșirea", șterse apoi.

166. Cuvântul "zaverii" are ca variantă inițială pe "tâlhăriei", ștearsă.

167. În varianta inițială, după "Ipsilant" urmau cuv. "pre care", șterse apoi.

168. În varianta inițială, după "minte" urma textul: "Căci ca să fi scris toate întâmplările, urmările și faptele lor trebuia să umplem tomuri multe și să umplem (facem) o vibliotheca întreagă, precum am mai zis și înapoi", șters apoi.

169. În varianta inițială, după "Prutul" urma textul: "în Rusia, trăind și aceștia acolo tot cu jafurile de la noi (Oh, cerule, mult rabzi!)", șters apoi.

170. Loc rupt.

171. Tot alineatul este scris pe marginea filei, care s-a ros, și lipsește mai

mult de un rând din text. La data primei ediţii a textului ruptura era mai mică. Completările din paranteze ascuţite le-am făcut după ediţie. La sfârşitul alineatului, din cauza rupturii filei, lipseşte precizarea lui Z.R. despre data când a avut loc acea groaznică furtună. Din alte relatări aflăm acest amănunt, dar şi alte lucruri interesante. Meşteşugarul I. Dobrescu notează: "Iunie 23, după venirea lui Chehaia-bei, joi seara spre vineri noaptea Drăgăicii, au dat o vijelie mare, cu piatră şi cu ploaie care nu s-au mai pomenit, şi au ţinut ca vreo trei sferturi de ceas şi au scos din rădăcini pomi mari de câte o sută de ani de i-au făcut plavie, pre alţii de preste mijloc i-au frânt, porţi mari, îngrădiri de uluci, grajduri, învelişurile bisericilor, casele cele învălite cu her, cu totul herul l-au aruncat, cât şi celelalte departe le-au zdruncinat, uşi, ferestre asemenea le-au spart, încât prin putinţă omului nu-i era a eşi afară" (I. Corfus, ***Cronica Dobrescu***, p. 355). La această furtună se referă şi o ştire dintr-un ms. de la Biblioteca Academiei: din cauza turcilor care se aflau la Pantelimon, 70 de maici de la m-rea Pasărea au fost duse la Snagov. Aici se fac unele reparaţii pentru adăpostirea lor şi "se pun geamurile sparte din vijălia cea mare" (BA, ms. 727, f. 309v.; vezi şi N. Şerbănecu, ***Ist. m-rii Snagov***, p. 78).

172. În varianta iniţială, după "venit" urmau "şi nici un rău nu li s-au făcut, că aici viind", şterse apoi.

173. Între rânduri, fără să indice locul unde trebuiau introduse, a scris următoarele: "şi cu alţii mulţi din cei mai mici după dânsul".

174. Sava bimbaşa, cunoscut şi drept căminarul Sava, pe numele întreg Sava Fochianos, general al Eteriei, având sarcina să asigure paza Bucureştilor, în timpul revoluţiei a oscilat între Eterie, boieri, Scarlat Calimachi şi turci. Despre el vezi: A. Constantinescu şi C.N. Coman, ***Date noi privind participarea unor bulgari la răscoala din 1821 în Ţara Românească***, în "Romanoslavica", IV (1960), p. 239-249; Sava Iancovici, ***Date noi despre bimbaşa Sava***, în "Studii", XIV (1961), nr. 5, p. 1187-1201; D. Berindei, Tr. Mutaşcu, ***Aspecte militare***, p. 92.

Uciderea lui de către turci a avut loc duminică 7 aug. 1821. Sâmbătă, pe la amiază, silihtarul, cu Sava, Mihali şi Ghenci-aga s-au întors la Bucureşti. Ioan Dobrescu relatează despre uciderea lui Sava următoarele: Sâmbătă seara Chehaia-bei a chemat pe Sava, Mihali şi Ghenci şi i-a îmbrăcat cu "capoturi", cinstindu-i şi cu cafele şi mulţumindu-le pentru slujbă. Duminecă, 7 august, iarăşi i-a poftit la cafea şi mergând toţi trei şi alţii din arnăuţii cei mai aleşi, cum au intrat în conac, în casele Belului din Işlicari, "pă loc s-au pomenit în gloanţe", numai unul au scăpat (I. Corfus, ***Cronica Dobrescu***, p. 357).

Despre Sava s-a creat şi un cântec numit ***Bimbaşa Sava*** (Vezi: G. Dem. Teodorescu, ***Poesii populare române***, Bucureşti, 1885, p. 484-486). Vezi şi Caselli, D., ***Casa lui Bimbaşa Sava din Ulita Mare care merge la Sârbi***, în "Gazeta Municipală", VI (1937), nr. 262.

175. Cuvântul "supt" are ca variantă iniţială pe "îmbrăcat", ştearsă.

176. În varianta iniţială, după "sau" urmau "un câine ce-şi clătea coada la mulţi", şterse apoi.

177. În varianta inițială, după "la" urma "stăpâni", șters apoi.

178. În varianta inițială, după "București" urmau "cu câțiva hoțomani ai lui", șterse apoi.

179. În varianta inițială, după "lui" urmau "tot asupra muntelui", șterse apoi.

180. În varianta inițială, după "la" urma "Poartă", șters apoi.

181. În varianta inițială, după "lui" urmau "amărâtă și grozavă întâmplare la ceasurile acelea pentru veniții boeri", șterse apoi.

182. Cuvântul "pierzare" are ca variantă pe "ucidere".

183. Cuvintele "Ștefan Belu" sunt scrise în locul variantelor inițiale "a Văcărescului, a Belului, care odată", șterse.

184. Casa în care era găzduit Chehaia-bei, a lui Belu, era în Ulița Işlicarilor, fostă apoi Ulița Franțuzească, Strada Carol, 30 Decembrie și, acum, Iuliu Maniu, pe lângă Muzeul de Istorie Națională, fostul Palat al Poștei.

185. În varianta inițială, după "necercetat" urmau "de dânșii", șterse apoi.

186. Cuvintele "din tacâmul Savii" au ca variantă inițială pe "de ai Savii", ștearsă.

187. Cuvintele "s-au stricurat" au ca variantă inițială pe "au fugit", ștearsă.

188. În varianta inițială, după "ticălos" urmau "care li să părea", șterse apoi.

189. Cuvintele "toate cu amăruntul" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "o acest fel de întâmplare", ștearsă apoi.

190. Cronicarul nu exagerează cu nimic atunci când afirmă că unii bucureșteni au murit de frică în momentele de panică pricinuită de "vânătoarea" oamenilor lui Sava bimbașa de către turcii lui Chehaia-bei. Faptul este atestat de un document oficial din 23 iul. 1824 - o anafora a lui Nestor mare logofăt și a lui Dimitrache clucer - în care este vorba despre o femeie care a trăit în București "până la trecuta răzvrătire, în vremea tăierii Savii, când, din spaimă, i s-au pricinuit și moarte" (Arh. St. Buc., Ms. 110, f. 88v.).

191. După cuvântul "zmintiți" scrisese deasupra rândului "de minte", șterse apoi.

192. Cuvintele "de la Brașov, precum am arătat" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale, "din lăuntru, de la Brașov", ștearsă apoi.

193. Cuvintele de la "până i s-au dat" până la "lăcuitorilor" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei inițiale "Apoi dându-se de știre în toată", ștearsă.

194. Textul dintre paranteze este scris pe marginea filei, tot între paranteze.

195. După uciderea lui bimbașa Sava, în zilele de 7/19 - 9/21 august 1821 au fost lichidate de către turci ultimele resturi de eteriști din București. Cel mai mult au suferit atunci locuitorii din mahalaua Protopopului, numită și mahalaua Popescului, pe unde trece astăzi Calea Văcărești, unde Sava își avea casa. Arnăuții lui se ascunseseră în biserica Protopopului, în biserica Olteni și în casele din jur, cum a fost aceea a vornicului Constantin Filipescu. Turcii au dat foc casei, de la care s-au aprins și alte locuințe din jur (I. Corfus, ***Case arse în București în timpul uciderii ultimilor eteriști, 19-21 august 1821***, în "Revista istorică română", XVI (1946), fasc. III, p. 284-288).

196. În varianta inițială, după "orânduială" urmau "și orânduind isprav<nici>

pe la judeţe", şterse apoi.

197. În varianta iniţială, după "domnie" urmau: "neamul lor", şterse apoi.

198. Cuvintele "fiind fost venit aici" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "viind cu frate-său Grigorie-vodă, când au domnit aici", ştearsă.

199. În varianta iniţială, după "mari" urma textul "şi căuta trebile Spătăriei slobod, ca şi în vremea domnilor", şterse apoi.

200. În varianta iniţială, după "alţi" urmau: "trecând iarna, mai către Paşti", şterse apoi.

201. Cuvântul "vreme" are ca variantă iniţială, "cum ierta vremea", ştearsă.

202. Cuvântul "ţării" are ca variantă iniţială pe "pământului", şters.

203. În varianta iniţială, după "Acolo" urmau "câte ori mergeam", şterse apoi.

204. Despre situaţia refugiaţilor munteni s-au scris diverse materiale, s-au publicat documente - vezi ***Supra***, p. 318, nota 115. Adăugăm aici informaţia că boierii refugiaţi la Braşov cereau domnului Grigore Ghica, la 11 oct. 1822, să-i ajute cu bani pentru a se putea întoarce în ţară (E. Vârtosu, ***1821. Date***, p. 167-172). Încă şi de la împăratul Rusiei au cerut împrumuturi ipotecare în valoare de 500 000 de ruble (***ibidem***, p. 169, nota 1).

205. Textul cuprins între paranteze este adăugat pe marginea filei, tot între paranteze.

206. Cuvântul "răzmiriţii" are ca variantă "ieşirii muscalilor", ştearsă.

207. Cuvintele "nu ştiu" sunt scrise în locul variantei iniţiale "ce fo<los>, nefiindu-le din dăstul pildele de mai nainte pentru", ştearsă.

208. Mai exact, la "1822 martie 22 au rădicat din Bucureşti şapte boieri mari, marţi, în Săptămâna Patimilor, şi i-au trimis la Silistra la paşa ..." (I. Corfus, ***Cronica Dobrescu***, p. 359). Despre drumul boierilor la Poartă vezi ***Jurnalul boierilor munteni trimişi la Ţarigrad***, în: E. Vârtosu, ***1821. Date***, p. 146-155.

209. În varianta iniţială, după "la" urma cuv. "Moldo...", şters apoi.

210. În varianta iniţială, după "Valesî" urmau: "Osman-paşa", şterse apoi.

211. Cuvântul "sfârşiturile" are ca variantă iniţială "sfârşitul chemării", ştearsă.

212. Loc alb pentru numele omului împărătesc, care era Mehmet Topci Efendi (vezi: ***Jurnalul boierilor munteni trimişi la Ţarigrad***, în E. Vârtosu, ***1821. Date***, p. 147).

213. În varianta iniţială, după "preumbla" urmau "pe afară", şterse apoi.

214. În varianta iniţială, după "ispitiri" urmau "ale Ţarigradului", şterse apoi.

215. Textul de la "căci Împărăţia" până la "ţărilor" este scris cu altă cerneală, în locul variantei iniţiale "privitoare toate la adeverirea Împărăţiei de pricinile revuluţiei din ţară, <a> lui Tudor", ştearsă.

216. În varianta iniţială, după "pomenitul" urmau: "Osman-paşa", şterse.

217. Cuvântul "dânsul" are ca variantă iniţială pe "paşa", ştearsă.

218. Cuvintele "gheaurii (cum ne zic ei)" sunt scrise cu altă cerneală.

219. În varianta iniţială, după "la" urmau "obştea boerilor", şterse apoi.

220. Cuvintele "înaintea mitropolitului" sunt scrise în locul variantei inițiale "la casa unde era șezător mitropolitul", ștearsă.

221. Cuvântul "carii" este scris deasupra rândului, în locul variantei inițiale "cu toate acestea", ștearsă.

222. Puncte de suspensie în ms.

223. În varianta inițială, după "și" urmau "Chehaia bei să ardicase cu", șterse apoi.

224. Cuvântul "gata" are ca variantă inițială pe "slobozi", șters.

225. În varianta inițială, după "limpezi" urmau: "rânduri, rânduri", șterse apoi.

226.În varianta inițială, după "ieșia" urmau "în țară", șterse apoi.

227. Alaiul intrării lui Gr. Dim. Ghica, la 6 nov. 1822, este descris de Kreuchely (***Hurmuzaki***, X, p. 181-183, nr. CCL).

228. În varianta inițială, după "întocmai" urmau "în zioa... lunii, tot al leatului 1822", șterse apoi.

229. Cuvântul "socoteli" are ca variantă inițială pe "nădejdi", ștearsă.

230. În varianta inițială, după "munților" urmau "carii cad în cuprinsul", șterse apoi.

231. Cuvântul "acela" are ca variantă inițială pe "Transilvaniei", ștearsă.

232. În varianta inițială, după "vecină" urma "foarte", șters.

233. În varianta inițială, după "Așadar" urmau "de mare bucurie", șterse apoi.

234. În varianta inițială, după "acii" urmează "mai cu deadinsul", șterse.

235. În varianta inițială, după "răi" urma textul "și vedeai petrecând lupii cu oile întru toată liniștea", șters apoi.

236. Cuvintele "ale unor turci" au ca variantă inițială "ale turcilor asupra noastră", ștearsă.

237. Cuvintele "abătuți din poruncile ce era date" sunt scrise cu altă cerneală.

238. Cuvântul "asupră-ne" este scris deasupra rândului, în locul variantei inițiale "după firescul lor năravi (căci lupul, cum este o pildă, părul și-l schimbă, iar năravul nu)", ștearsă apoi.

239. Cuvintele "le petrecurăm" au ca variantă inițială pe "căzură preste noi", ștearsă.

240. În varianta inițială, după "dăznădăjduire" urmau "că ne vom mai vedea așa curând și așa", ștearsă.

241. Cele opt versuri au o variantă în ***Adunare de stihuri***, cu titlul ***Altele***, care a fost publicată de Tocilescu, împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 344, nr. XXXIX), înainte de editarea ***Jalnicei cântări***, care la acea dată nu era încă descoperită. În ediția ***Jalnicei cântări*** versurile se află la p. 105.

Varianta are următoarele deosebiri textuale: *2* altă pară C: mai amară E *8* ne izbăvească C: la toți plătească E.

242. Cuvintele "ce făcusem" au ca variantă inițială pe "noastre", ștearsă.

243. În varianta inițială, după "Transilvania" urma întrebarea "Sau ce fac?",

ştearsă apoi.

244. În varianta iniţială, după "fapte" urmau "şi iarăşi înşine nouă, iarăşi", şterse apoi.

245. În varianta iniţială, după "venituri" urmau "din vânt", şterse apoi.

246. În varianta iniţială, după "cercetai" urmau "mai mult", şterse apoi.

247. În varianta iniţială, după "vinovaţi" urma "norodului", şters apoi.

248. Textul dintre paranteze, în varianta iniţială era "că curaţi nu crez să fi fost vreunul", ştearsă.

249. În varianta iniţială, după "apucarăm" urma "aceleaşi", şters apoi.

250. În varianta iniţială, după "iubia" urmau "întocmai ca pre nişte fii ai lor", şterse apoi.

251. În varianta iniţială, după "vremi" urmau "cum istoria lămurit ne arată", şterse apoi.

252. În varianta iniţială, după "mănânce" urmau "pe acolo", şterse apoi.

253. Cuvintele "ca diavolii" sunt scrise în locul variantei iniţiale "de să apucară de drăcii, că noi iar", ştearsă.

254. Cuvintele "şi îşi vor da seama" au ca variantă iniţială "ca să dea şi ei seamă", ştearsă.

255. Grigorie Dascălul a fost uns ca mitropolit la 11 ian. 1823, în urma refuzului repetat al mitropolitului Dionisie de a se întoarce de la Braşov pe motiv că este bolnav. A fost mitropolit până la 22 iun. 1834, cu întrerupere între 1829-1833. Pentru viaţa şi activitatea acestui cărturar, vezi: I. Cureleanu, ***Grigorie Miculescu. Mitropolitul Ungrovlahiei 1823-1834***, Bucureşti, 1898; preot Nic. M. Popescu, ***Viaţa şi faptele părintelui Grigorie Dascălul Mitrpolitul Ţării Româneşti***, în "Biserica Ortodoxă Română", LII (1934), nr. 5-6, p. 289-305; I. Ionaşcu, ***Ştiri noi despre mitropolitul Grigorie Dascălul***, Bucureşti, 1938, extras din "Biserica Ortodoxă Română", LVI (1938), nr. 1-4; N. Şerbănescu, ***Mitrop. Ungrovlahiei***, p. 808-810.

256. Cuvintele "Şi zicea lumea" au ca variantă iniţială pe "Auzeam lumea vorbind", ştearsă.

257. În varianta iniţială, după "dăfăimare" urma "şi zicea", şterse apoi.

258. În varianta iniţială, după "aceasta" urmau "madea, care după", şterse apoi.

259. Cele opt versuri au fost copiate de autor pe o foaie separată, care, împreună cu alte hârtii, se afla în ghiozdanul primit de Gr. Tocilescu de la Natalia Fănuţă, pierdute acum. În copia lor, de la 1880, din ms. 5149 de la BA, apar ca două poezii. Prima are titlul: ***Altele iarăşi*** şi este formată din 5 versuri, din care primele două sunt identice cu primele două de mai sus, iar celelalte trei sunt:

De el a mă ascunde,
Loc n-am găsit unde.
Apoi, oare unde?

A doua poezie conţine ultimele patru versuri din cele opt, sub titlul ***Altele***.

260. În varianta iniţială, după "Dumnezeu" urmau "şi aşa", şterse apoi.

261. În varianta iniţială, după "sufleteşte" urmau "dar neavând altă putere", şterse apoi.

262. În varianta inițială, după "cuprinde" urmau "o deosebită", șterse apoi.

263. În varianta inițială, după "Zilot" urma "Românul", șters apoi.

264. În varianta inițială, după "isprăvit" urma textul "Fiindcă acest fel, cum am zis, mă fusese stăpânit atunci jalea de ticăloșia și rătăcirea noastră, cât nu poci să o povestesc", șters apoi.

265. Cuvintele "adică capetele" au ca variantă inițială "după numărul", ștearsă apoi.

266. Cuvântul "aici" are ca variantă inițială "mai înainte", ștearsă.

267. În varianta inițială, după "nu" urmau "este vinovat", șterse apoi.

268. Cuvântul "frumos" are ca variantă pe "cu meșteșug", ștearsă.

269. Cuvântul "adevăr" are ca variantă "despuiat adevărul", ștearsă.

270. Pe un alt rând cronicarul a scris "Apoi urmează Cântarea și caută semnul acesta +, de unde să încep pesnele", șters apoi.

271. Toată această frază a fost scrisă ulterior.

272. Inițial titlul poeziei a fost *Stihuri de laudă* la... apoi autorul a șters începutul lăsându-l așa cum se vede. Poezia are o variantă în *Adunare de stihuri* cu titlul *La banul Grigorie Brâncoveanul și la banul Barbul Văcărescul, laudă pentru isprăvile ce au săvârșit cu înțelepciune și dar de la Dumnezeu în vremea răzvrătirii aceștia*, care a fost publicată de Gr. Tocilescu, împreună cu celelalte poezii din ms. (*Scrierile lui Z.R.*, p. 344-345, nr. XL), înainte de descoperirea ms. scrierii *Jalnica cântare*. Când tot Tocilescu a publicat *Jalnica cântare*, nu a mai reprodus poezia, făcând trimitere la prima ei ediție.

Varianta are următoarele deosebiri textuale: *13* d-apuca C: de prindea E *15* era al C: s-auz-al E *20*: și plată C : răsplată E *21* limpezi C: curați E *25* doilea *ad.* nota: Adică banul Văcărescul E. Și la notele de la subsolul paginii, ale cronicarului, sunt deosebiri: Nota a) fugit C *ad.*: mai înaintea altora E; bine C *ad.*: că răotatea era pornită asupra oamenilor de cinste mai vârtos decât asupra mojâcilor, precum s-au văzut din fapte, că n-au rămas chip tâlhăresc pre care să nu-l facă acești ticăloși zevergii asupra celor de neam bun și cinstiți lăcuitori ai țării E; nota b) Cine C: Cei mai mulți E; de Brașov nu dăfăima pă Barbul Văcărescul de nebun C: țara vecină dăfăima pre Văcărescul E; ieșit C: ieșit atunci E.

Banul Grigorie Brâncoveanul era "boerul cel mai învățat al acelor timpuri" (Xenopol, *Ist. Românilor*, ed. III, vol. XI, p. 65, nota 138). El va traduce în greacă, din latinește, și va publica, în 1808, opera filozofică a lui Heineccius, *Elemente de logică, filozofie și etică* (Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domnești*, p. 253). Lista cărților pe care el le va dărui, în anul <c.1823>, bisericii din Brașov - cărți în limbile latină, greacă, italiană, franceză - indică în donatorul lor pe un om de înaltă cultură (Vezi lista la E. Vârtosu, *Așezămintele Brâncovenești. O sută de ani de la înființare. 1838-1938*, București, 1938, p. 427-431, doc. nr. 467). Pe un tablou al său, aflat în 1938 la Biserica Grecească din Brașov, se putea citi: "Grigorie Basarab Brâncoveanu, principe al Austriei, cavaler al Rusiei și mare ban al principatului Țării Românești, din străveche și preastrălucită familie românească, donator către Școala grecească și nemțească a sfintei Biserici Grecești din cetatea Brașovului, al celor două moșii

strămoşeşti din Transilvania: Sâmbăta de Sus şi Poiana Mărului. Pictat după natură, în anul 1823, în al 59-lea an al vârstei lui, a răposat în anul 1831, la 27 aprilie" (data exactă este 27 apr. 1832); *Ibidem*, p. 431-432, doc. nr. 468).

Banului Gr. Brâncoveanu i-a dedicat poezii şi Iancu Văcărescu: ***La cişmeaua din poarta casei banului Grigorie Brâncoveanu; Despre partea unde era şcoala în curtea sa; La portretul banului Gr. Brâncoveanu***. (Reproduse în *ibidem*, p. 438-439, după *Colecţie din poeziile D-lui marelui logofăt I. Văcărescu*, Bucureşti, 1848, p. 383, 385, 469).

Poezia ***La portretul banului Gr. Brâncoveanu***:

De cel de-afară-i caracter, ce umple de iubire
Şi de respect pe câţi îl văd, se poate zugrăvire?
Iar a înaltului său duh, a darurilor sale
Încondeere îndrăznind, n-o scoate om la cale.

mai mult ca sigur că l-a influenţat pe Z.R., care, după ce-şi face şi el "cadra", în 18 ianuarie 1847, scrie două poezii, una conţinând ideea că pictorul ("zugravul") i-a făcut chipul dar nu i-a "nemerit şi firea" (*Supra*, p. 239).

273. În varianta iniţială, după vers 36 mai erau 2 versuri, de laborator,

Căci unu ca cu o-ndrăzneală, sfială,
Altu ca cu o-ndrăzneală.

pe care le-a şters apoi.

274. Cele două poezii care urmează au fost la început una singură, sub titlul ***I pac stihuri de laudă la Manul şi la aga Ianache Băltăreţul***. Poezia ***La dvornicul Mihalache Manul*** are o variantă în ***Adunare de stihuri***, cu titlul ***I pac de laudă la dvornicul Mihalache Manul, ce au stătut nemişcat din Bucureşti cu toată casa sa în primejdioasele vremi acelea ale zaverii***, care a fost publicată de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (*Scrierile lui Ż.R.*, p. 345, nr. XLV), înainte de descoperirea ms.-lui scrierii ***Jalnica cântare***. Când tot Tocilescu a publicat şi ***Jalnica cântare***, nu a mai reprodus poezia, făcând trimitere la prima ei ediţie.

Varianta are următoarele deosebiri textuale: *1* te-au C: au E *3* Că toţi C: Că mulţi E; încă C: ba E *5* te hotărăşi C: te-ai hotărât E *9* Îndemnând C: Mai-ndemnând E *10* ia credinţă C: să încrează E *om.* vers 15-16 E.

275. Titlul poeziei, după separarea ei de cea de sus, a fost ***I pac la aga Ianache Băltăreţu***. Poezia a fost scrisă pe o fâşie de hârtie pe care a lipit-o deasupra cuvintelor următoare, care au fost şterse anterior:

Obrazele ce vorovesc:
Muma - Patria
Zilot - Patriotul cel bun ...
Patrioţii cei curaţi...

Poezia are o variantă în ***Adunare de stihuri***, cu titlul ***I pac la aga Ianache Băltăreţul, care şi acesta, după pronie, au stătut atunci, în vremea de foc aceia, nemişcat şi au fost de izbăvire şi mângâierea multora***, care a fost publicată de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 345, nr. XLII), înainte de descoperirea ms. scrierii ***Jalnica cântare***. Când tot el a publicat şi ***Jalnica***

cântare, nu a mai reprodus-o făcând doar trimitere la prima ei ediţie.

276. În varianta iniţială, după "vorovesc" erau "în troparăle pesnelor", şterse apoi.

277. Acest titlu este scris cu altă cerneală decât restul textului, aceeaşi cu cea a adăugirilor de la foaia de titlu, în locul variantei iniţiale: ***Cântarea lui Zilot Românul, alcătuită de însuşi un patriot, după întoarcere-i în dorita sa patrie din groaznica fugă în ţara vecină a Transilvaniei [4] (când mai toată Ţara Românească s-au băjănărit şi s-au prăpădit în felurimi de chipuri din pricina revoluţiei ce s-au făcut într-însa) şi afierosită fraţilor săi români, spre povăţuire.*** După ce a şters acest lung titlu, a însemnat: "S-a trecut aceasta la început". La cuvântul "Transilvaniei" a pus nota (*a*), pe care a explicat-o în partea de jos a filei, explicaţie pe care a şters-o apoi: "La anul de la Hristos 1821 martie".

278. Varianta iniţială a acestui text era "Zilot către sine, ca şi despre pilda fraţilor lui români", ştearsă apoi.

279. Iniţial scrisese "Tot Zilot către sine şi ca dăspre patrioţii băjănari", şi a şters apoi.

280. Varianta iniţială a acestor trei cuvinte era "Iar Zilot către sine şi ca dăspre patrioţii băjănari", ştearsă apoi.

281. Cuvintele "să mă şi cerceteze" au ca variantă iniţială "să-mi vindece şi ranele", ştearsă.

Versul care urmează este scris cu altă cerneală, mai târziu.

282. Cele trei cuvinte au ca variantă iniţială "Tot Zilot către sineşi şi ca dăspre băjănari", ştearsă.

283. În varianta iniţială, după "Mă-sa" urmau: "ca din partea băjănarilor", ştearse apoi.

284. Litere omise.

285. Cuvintele "O, dragă Maică" au ca variantă iniţială "De aceia, dragă", ştearsă.

286. Cuvintele "parcă eşti roabă însovonită" sunt subliniate în ms. şi sub ele au o variantă de laborator "parcă l-ai toate cu chip fătarnic, momelnic".

287. După "6-lea" erau cuvintele "Muma către băjănari", şterse apoi.

288. Versul a fost scris deasupra strofei, pe manşeta albă a paginei, cu altă cerneală.

289. Sub cuvântul "îndreptare" a scris "lecuire".

290. Acest titlu de capitol are ca variantă iniţială ***Zilot cu obştea***, ştearsă apoi.

291. Versul 185 are şi o variantă iniţială care nu se mai poate citi, fiind foarte ştearsă.

292. Cuvintele "leac nu are" sunt scrise pe margine, în locul variantei iniţiale foarte ştearsă.

293. Loc rupt.

IV

DĂSLUŞIRE

A fost publicată de Gh.T. Kirileanu: ***Dăslușire. O scriere inedită a lui Zilot Românul,*** în "Revista istorică română", vol. XI-XII, 1941-1942, p. 288-308, şi apoi şi în extras. La 4 iun. 1943, Gh. Kirileanu scria lui C.C. Giurescu, iniţiatorul "Revistei istorice române", despre tipărirea extrasului din revista condusă de acesta: "Ieri, par<intele> C. Matasă mi-a adus corecturile extrasului cu Zilot Românul, pe care mă grăbesc a le expedia alăturat, mulţămind călduros celor ce s-au ostenit cu facerea corecturilor. Sper că cetitorii vor face haz cu tristeţe văzând atâtea potriveli între necazurile ţării de acum sute de ani şi cele din zilele noastre" (BA, Arhiva, Gh. Kirileanu, VIII, Varia 3).

În corespondenţa lui Gh. Kirileanu găsim câteva referiri la "Dăsluşirea" lui Z.R. La 21 oct. 1941, într-o scrisoare către Simion Mehedinţi, în care îşi exprima regretul că nu l-a găsit la Bucureşti, îi scria: "V-aş fi arătat scrierea inedită a lui Zilot Românul, cu judecata celor patru heară cu care trebuie să se lupte bietul Mistreţ (Românul): Leul (Turcul), Vulpea (Grecul), Lupul (Neamţul austriac) şi Ursul chemat de noi împotriva Leului. Am lăsat manuscrisul pentru publicare în <<Revista istorică română>> a d-lui Giurescu. Ştiu bine că veţi face haz când îl veţi ceti" (M. Handoca, ***G.T. Kirileanu. Corespondenţă,*** Bucureşti, 1977, p. 174). La 15 apr. 1949, Simion Mehedinţi îi scria lui Kirileanu, făcând haz de clevetirile unora pe seama sa, fiind vorba de "răsplătirea binelui prin răutate", şi conchidea că dacă ar începe de la cap, tot aşa ar face - "Vorba lui Zilot: bunătatea cea cu prostie a românului este izvorul necazurilor lui" (***ibidem,*** p. 544).

Scrierea "Dăsluşirea" se află în manuscrisul 5802 de la Biblioteca Academiei. Acesta este un caiet de 9 file, din hârtie groasă, de dimensiunile 25 x 20,3 cm. Filigranul este la cotorul caietului şi se văd numai capetele unor litere. Scrierea este sub formă de copie, făcută de autor. Manuscrisul are două rânduri de numerotări, una manuală, pentru pagini, făcută de G.T. Kirileanu, şi alta mecanică, pentru file, făcută de bibliotecă. Numerotarea manuală lasă să se vadă că prima pagină a fost legată la sfârşit, pe această pagină se află personajele ("obrazele") dialogului, cu explicaţia a ceea ce reprezintă, ca şi o poezie introductivă, urmată de semnătura: ***Zilot R***

În ediţia de faţă am notat a doua numerotare, cea mecanică.

Însemnarea de pe colţul din stânga, sus, al paginii a doua indică pe donatorul manuscrisului: "Dăruit Bibliotecii Academiei Române de vechiul cetitor G.T. Kirileanu, 25 nov. 1943. Piatra Neamţ. A fost publicat în <<Revista Ist. Rom.>>, vol. XI-XII (1941-42)".

În introducerea la ediţia sa, Kirileanu arată că a primit caietul cu scrierea lui Zilot de la istoricul şi slavistul Stoica Nicolaescu, fără să precizeze cum ajunsese la acesta. Tot el fixează ca dată ***ante quem*** a scrierii anul 1821, şi credem că are dreptate.

1. Personajul iniţial fusese ***Mistreaţa,*** aşa cum apare în dialogul cu celelalte animale, deşi în versuri expunerea este la genul masculin. În versul 6, iniţial a modificat

sfârşitul cuvântului cu "ei" în loc de "lui". La fel a procedat în versul 10, unde a modificat pe "lui", redat de noi aşa, în "ei.

2. În varianta iniţială, după "taurul" urmau: "apoi <nici> este capul zimbrului...", şterse apoi.

"Omir" din această notă a lui Z.R. este anticul Homer. Dintre clasicii antici, Homer s-a bucurat la noi de cele mai numeroase traduceri. Cele dintâi s-au făcut în prima jumătate a secolului XIX, între primii tălmăcitori fiind, probabil, moldoveanul Alecu Baldiman (Acesta, în febr. 1843, fiind mare logofăt al Moldovei, a fost la Bucureşti, trimis din partea domnului pentru a felicita pe domnitorul Gh. Bibescu - *supra*, p. 235). Manuscrisele cu traducerile din Homer nu au nici numele traducătorului, nici data când s-au făcut (N. Lascu, ***Clasicii antici în România***, Cluj, Editura Dacia,1974, p. 198-217). Iordache Golescu a tradus 200 de versuri ale primului cânt din ***Iliada***, probabil înainte de 1821 (P. Cornea, ***Originile***, p. 81). Războiul Troiei a pătruns şi în literatura română, în secolul al XVIII-lea, de când datează o copie, sub titlul ***Istoria surpării Troiei***, făcută de grămăticul Ioan din Bărbăteşti (1766) după o traducere (N. Cartojan, ***Ist. lit. rom.***, p. 734; vezi şi Maria Marinescu-Himu şi Adelina Piatkowski, ***Istoria literaturii eline***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică,1972, p. 71). Dar Şt. Fănuţă a putut să citească ***Iliada*** lui Homer în greceşte, în una din numeroasele copii în care a circulat.

Versurile din Homer la care face referire Z.R., în care Agamemnon este "închipuit" cu taurul, sunt la sfârşitul ***Cântului al doilea***, în care se arată cum aheii se adună pentru a porni împotriva Troiei:

Şi o pornesc la război. Între ei Agamemnon cu capul
Şi cu privirea întocmai ca Zeus străfulgerătorul,
Lat ca Poseidon la piept şi la mijloc întocmai ca Ares,
Cum pe câmpie-n cireadă cu mult covârşeşte un taur,
Capul măreţ ridicând din mijlocul multelor vite,
Astfel făcutu-l-a Zeus atunci pe-Atrid Agamemnon,
Mare să pară-ntre mulţi şi să fie a vitejilor frunte.

(G. Murnu, ***Iliada lui Homer***, p. 24-25).

3. Pentru stema ţărilor române, vezi: Gh.I. Brătianu, ***În jurul originii stemelor Principatelor române***, în "Rev. ist. română", I (1931), fasc. 3, p. 233-240, iar pentru o bibliografie generală în această problemă, vezi la Dan Cernovodeanu, ***Bibliografia heraldicii româneşti***, Bucureşti, Muzeul de istorie a Republicii Socialiste România, 1977, p. 89.

4. Este evident, o greşeală preluată de cronicar din istoria lui Mihai Cantacuzino, editată de Fraţii Tunusli (Vezi trad. lui G. Sion, ***Ist. Ţării Româneşti***, p. 66-69; pentru aceasta vezi ***supra***, p. 295, nota 86). La 1382 (în Fraţii Tunusli este 1383, aşa cum va reveni şi cronicarul în poezia ***La Mircea-vodă Basarab (au domnit la leat 1383)*** - vezi ***supra***, p. 203) nu domnea Mircea cel Bătrân, ci Dan I. Aşa-zisul tratat încheiat de Mircea cel Bătrân cu Baiazid I, la 1391, a fost publicat în greceşte de Dionisie Fotino, în ***Istoria tis palai Dakias***, III, 1891, p. 369, afirmând că l-a reprodus

după o copie făcută de Ioan Văcărescu la Constantinopol. Tratatul este socotit fals, deoarece s-a considerat că Mircea a plătit tribut începând din 1417 (P.P. Panaitescu, ***Mircea cel Bătrân***, Bucureşti, 1944, p. 284, nota 36). Sub data 1391 (1392-1393) a fost rezumat pe larg în: Ion Ionaşcu şi colab. ***Tratatele***, p. 13, unde se indică şi alte ediţii ale lui. Despre acest "tratat" vezi şi M. Maxim, ***Capitulaţiile***, p. 46-47.

În ceea ce priveşte tratatul încheiat de "Vlad Laiotă" la 1460 este tot o greşeală. Vlad Ţepeş, care domnea la 1460, nu a mărit tributul, căci el încă la 1459 a refuzat plătirea lui. "Laiotă", care după nume putea să fie Laiotă Basarab, a domnit, cu intermitenţe, între 1473-1477, deci nu în 1460, fiind omul turcilor, dar după cum vom vedea, nu despre el este vorba. În ceea ce priveşte suma de 10 000 de galbeni, este iarăşi o confuzie, unele izvoare indicând că Ţepeş a plătit această sumă înainte de 1459 în fiecare an, iar altele că în 1462 sultanul i-a cerut achitarea birului pe care nu-l dăduse de 3 ani şi care se ridica la suma de 10 000 de galbeni (N. Stoicescu, ***Vlad Ţepeş***, Bucureşti, Ed. Acad. RSR,1976, p. 85-86). Este posibil ca autorul măririi tributului să fi fost fratele lui Vlad Ţepeş, Radu cel Frumos (1462-1473) - vezi discuţia la M. Maxim, ***Capitulaţiile***, p. 48. Tratatul este rezumat pe larg în: I. Ionaşcu şi colab., ***Tratatele***, p. 49-50, unde se dau şi alte ediţii ale lui.

Cât îl priveşte pe "Laiotă-vodă", de fapt istoriile de la începutul sec. XIX prin acest nume îl indicau pe Vlad Ţepeş. Că este aşa ne-o dovedeşte şi traducerea interpolată a unei poeme a lui Adamantie Coray, publicată în româneşte în 1821, cu titlul ***Trâmbiţa românească*** (Despre poemă vezi la P. Cornea, ***Originile***, p. 296-297, 656 nota 97; şi discuţia despre paternitatea ei la Ariadna Camariano-Cioran, ***Despre poema patriotică antiotomană "Trâmbiţa românească"***, în "Studii şi materiale de istorie medie", II 1957, p. 457-464.). În varianta românească, printre alţi domni români, se vorbeşte şi despre Laiotă-vodă, care îl trage în ţeapă pe Hadim-paşa, trimisul sultanului Mohamed. Sultanul porneşte împotriva domnului român cu o oaste de 150 000 de oameni. Recunoaştem în relatarea despre Laiotă pe Vlad Ţepeş, care l-a tras în ţeapă pe Hamza-paşa, după care a urmat expediţia sultanului împotriva domnului, în vara anului 1462. ***Istoria*** lui D. Fotino este şi mai clară, ea vorbeşte despre "Vladu Vodă II Basarabu, pronomitu Laiotu", "frate cu Radu cel Frumos, feciorul lui Dragu vodă şi nepotu lui Mircea vodă cel Bătrân" (p. 30).

5. Tributul pe care l-ar fi plătit Mircea se spune că ar fi fost de 3000 de "bani roşii" (galbeni) pe an, iar Vlad-voievod, în 1460, l-ar fi ridicat la 10 000 de galbeni (M. Berza, ***Haraciul Moldovei şi Ţării Româneşti în secolele XV-XIX***, în "Studii şi materiale de istorie medie", II, 1957, p. 7-47; pentru alte contribuţii la această problemă vezi la Valeriu Veliman, ***Câteva consideraţii privind haraciul Moldovei la mijlocul secolului al XVI-lea***, în "Anuarul Inst. de ist şi arh. A.D. Xenopol", Iaşi, XIX, 1982, p. 285, nota 2).

6. Istoria lui Cantemir care a stat la baza acestor informaţii este, probabil, ***Istoria Imperiului Otoman***, care avea titlul românesc, dat de autorul însuşi: ***Istoria pentru creşterea şi descreşterea curţii ali'osmăneşti***. Aceasta cuprinde descrierea campaniei de la Prut din 1711. A circulat probabil vreo traducere românească a acestei

lucrări. Dar despre împrejurările trecerii lui Cantemir de partea ruşilor, date sumare se dau şi în introducerea la *Scrierea Moldovei*, care s-a tipărit în M-rea Neamţ, în zilele lui Sandu Sturza-voievod, la 19 aug. 1825, aceasta fiind traducerea românească a lucrării *Descriptio Moldaviae*. Introducerea acestei traduceri, intitulată "Viaţa lui Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei", arată şi articolele tratatului încheiat de Cantemir cu Petru cel Mare la Luck. Autorul introducerii este G.F. Miler şi a scris-o la Petersburg, în 1764, luând, după cum menţionează, datele biografice ale lui Cantemir din *Istoria Imperiului Otoman*. Cum "Dăsluşirea" lui Z.R. a fost scrisă înainte de 1821, această din urmă ediţie a operei lui Cantemir nu putea să-i fie de ajutor, ci este vorba de alta mai veche.

7. *Supra*, p. 295, nota 90.

8. În varianta iniţială, după "Ecaterinii" erau "cel dintâi", şterse apoi.

9. Literele lipsă sunt prinse sub lipitura filelor.

10. Tratatul de alianţă dintre D. Cantemir şi Petru cel Mare s-a încheiat la 2/13 apr. 1711 la Luck, fiind redactat în întregime de domnul moldovean, şi el privea colaborarea în lupta împotriva Imperiului Otoman (Despre el vezi: P.P. Panaitescu, *Tratatul de alianţă dintre Moldova şi Rusia din 1711. 250 de ani de la încheierea lui*, în "Studii", XIV, 1961, nr. 4, p. 897-917; cuprinsul tratatului este dat şi de I. Neculce, vezi *Opere. Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, ed. critică de G. Ştrempel, Ed. Minerva, Bucureşti, 1982, p. 526-529).

Presupunerea lui Z.R. că şi Ţara Românească a încheiat un tratat cu Rusia este întemeiată. C-tin Brâncoveanu a încheiat un asemenea tratat în 1709 (Vezi L.E. Semeanova, *Stabilirea legăturilor diplomatice permanente între Ţara Românească şi Rusia la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-iea*, în "Romanoslavica", V (1962), Istorie, p. 29-51).

11. În varianta iniţială, după "războiul" era "dintâi", şters apoi.

12. Austria a încheiat pacea cu Turcia, la Şiştov, în august 1791, iar Rusia, la Iaşi, la 9 ianuarie 1792.

13. Cuvântul "vizuna" are ca variantă iniţială pe "cununa", şters; într-un cartuş, pe marginea filei, a scris din nou "sau cununa".

14. În varianta iniţială, după "fost" era "fireşti", şters apoi.

15. Cuvintele "la noi" sunt adăugate în locul variantei iniţiale "într-însa".

15 bis. Cuvintele "aşa am păciuire" au ca variantă iniţială "aşa sânt în unire", ştearsă apoi.

16. Cuvintele "până şi de la gură" sunt subliniate de cronicar şi pe marginea filei a scris "mi-ai scos chear şi din gură".

17. Cuvintele "Ca unii heară groaznice" sunt subliniate de cronicar şi deasupra rândului a scris "că eşti o heară groaznică".

18. Austria, invocând ajutorul diplomatic dat Turciei în războiul din 1768-1774, a anexat o parte a Moldovei, pe care a numit-o Bucovina, după pădurile de fag de aici. Convenţia, prin care s-a recunoscut de către Poartă anexarea, s-a semnat la 7 mai 1775. Domnitorul moldovean, Grigore III Ghica (1774, sept. 28-1777, oct. 1),

pentru că a protestat, împreună cu boierii moldoveni, împotriva cedării teritoriale către Austria, amenințând că va cere ajutor Rusiei, a fost ucis de turci. Moartea cumplită a domnitorului a impresionat pe contemporani, autohtoni și străini, și a dus la crearea unei povestiri în versuri, de către un anonim, păstrată în mai multe variante. Pentru impresia produsă asupra străinilor, vezi L. Baidaf, ***Uciderea lui Grigore Ghica (octombrie 1777). Ecouri din presa contemporană***, în "Revista istorică", XVI (1928), p. 96-130.

19. Textul dintre paranteze a fost scris pe marginea filei.

20. Cuvintele "țarile acestea" au ca variantă inițială "iar Țara Românească și Țara Moldovii", ștearsă apoi.

21. Cuvântul "năravurile" are ca variantă inițială pe "obiceiurile", șters apoi.

22. Tot versul este scris peste loc ras.

23. Brăila a fost transformată în raia în 1530-1540 și după 1540 turcii au construit aici cetatea (N. Iorga, ***Când, cum și de ce s-a luat Brăila de turci***, în "Analele Brăilei", V, 1933, nr. 1, p. 3-5). Cetățile Giurgiu și Turnu au fost construite de Mircea cel Bătrân, către anul 1390 (C.C. Giurescu, ***Ist. Rom***, II, București, 1976, p. 70), iar în urma campaniei din 1417 a sultanului Mehmed I au fost cucerite și ocupate de turci.

24. Cuvântul "finicul" este întâlnit și la D. Cantemir, în ***Istoria ieroglifică*** (vezi ed. ilustrată de Simona Runcan, după ed. lui P.P. Panaitescu, Ed. Minerva, București, 1973, p. 230). La glosarul lucrării, cuvântul este explicat de autori astfel: "finic s.m.= palmier (în special curmal)", fără să se țină cont de sensul pe care îl dă autorul însuși: "ca finicii în focul lor murind și iarăși înviind" (***Ibidem***, p. 122), însemnând de fapt ***fenix***, Pasărea Phoenix. Cu acest sens îl întâlnim și la Z.R.

25. Conform obiceiului lui Z.R., de a reda în proză anumite evenimente sau probleme de istorie și apoi a le versifica (ordinea este uneori inversată), după alegoria versificată urmează partea în proză a scrierii. Textul care urmează este partea în proză a scrierii; îi lipsește însă începutul.

26. În varianta inițială, după "streinilor" erau cuvintele "aici, mai vârtos a grecilor", șterse apoi.

27. În varianta inițială, după "dăsghinarea" erau "ce și până astăzi îi stăpânește", șterse apoi.

28. În varianta inițială, după "cu" erau "năravele străine și", șterse apoi.

29. În varianta inițială, după "numai" erau "au ... câte istoriile arată", șterse apoi.

30. Deasupra cuvântului "înghiță", între rânduri, sunt scrise cca. cinci cuv., foarte șterse.

31. Deasupra cuvântului "împărechete", sunt scrise cca. cinci cuv., foarte șterse.

32. Cuvântul "fecleșug" este scris în locul la trei cuv. foarte șterse.

33. În varianta inițială, după "abătut" erau "la legile stăpânitorilor", șterse apoi.

34. În varianta inițială, după "numai" erau "și numai", șterse apoi.

35. În varianta inițială "ispite" avea forma "ispitele tiraniceşti".

36. În varianta inițială, după "şi" era "vechi", şters apoi.

37. Cuvântul "neluminaţi" era ca variantă inițială pe "neadăpaţi", şters apoi.

38. În varianta inițială, după "îndăstulaţi" erau "Bine că suntem neînvăţaţi, nu tăgăduim", şterse apoi.

39. În varianta inițială, după "ce" erau "Să vedem!", şterse apoi.

40. În varianta inițială, după "cari" erau "nechemaţi de noi", şterse apoi.

41. În varianta inițială, după "pământuri" erau "nu le-aţi găsit", şterse apoi.

42. În varianta inițială, după "noştri" erau "iar de o ştiţi (căci nu o veţi fi ştiind), sunteţi prea în<vă>ţaţi", şterse apoi.

43. Textul care urmează, până la sfârşitul părţii în proză, a fost scris pe marginea filei.

44. În varianta inițială, după "adevăr" urmau "cum să văd până astăzi", şterse apoi.

45. Poezia care urmează are o variantă în ***Adunare de stihuri***, cu titlul: ***Rugăciune a ticnitului norod din aceste două ţări, Valahia şi Moldavia, în vremea zaverii şi a turcocraţiei (stăpânirii turceşti), pentru izbăvirea din primejdiile acelea***, care a fost publicată de Tocilescu împreună cu celelalte poezii din ms. (***Scrierile lui Z.R.***, p. 343, nr. XXXVII). În ed. lui Kirileanu a ***Dăsluşirii*** este la p. 307.

Varianta are următoarele deosebiri textuale: *2* 'ntre D: În E *5* duşmani topeşte D: vrăjmaşi-mblânzeşte E *23* mântuieşte D: izbăveşte E *26* 'ntre D: În E *29* duşmani topeşte D: vrăjmaşi-mblânzeşte E.

46. Cuvântul "Bune" are ca variantă inițiaiă "Doamne bune", ştearsă apoi.

V

ADUNARE DE STIHURI

În 1829, Z.R. a strâns unele din poeziile sale, câte i-au rămas de la "molevmă" (ciumă), într-un caieţel, notându-l cu nr. 8, dar fără să-i dea un titlu. Gr. Tocilescu, pornind de la versurile 3-4 ale primei poezii -

Făcui-ceast-***adunare*** (din câte-mi-au rămas)
De stihuri, căci şi multe la molevmă s-au ars. -

i-a dat titlul ***Adunare de stihuri*** (adoptat şi de literatura de specialitate) şi l-a publicat, în totalitate: ***Din scrierile lui Zilot Românul: Adunare de stihuri***, în "Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie", an III, vol. V, fasc, II, 1885, p. 331-358, făcând sumare şi întâmplătoare notări cu privire la poeziile care au fost editate de Hasdeu împreună cu textul cronicii în care erau integrate.

Aceste poezii se află în manuscrisul 868 de la Biblioteca Academiei, care este format din două caiete cu scrieri ale lui Ştefan Fănuţă, legate împreună. Primul caiet (f. 1-12) conţine ***Adunare de stihuri*** şi, deoarece colile sunt îndoite în lung, are

dimensiunile 44 x 16 cm. Filigranul ce se poate observa la îndoitura uneia din file este de tipul tricapelă. Caietul conţine şi poezii care nu se mai întâlnesc în alte manuscrise zilotiene, pe lângă acelea extrase de autor din scrieri anterioare, aşa cum am mai spus, dar toate sunt copii. Poeziile au titluri lungi, în care se explică subiectul lor.

Al doilea caiet al manuscrisului 868 (f. 13-18) este format din coli albastre, de dimensiunile 35 x 22,5 cm. El conţine copia scrierii ***Domnia lui Costandin-vodă Hangerliu***. Este o copie definitivă, paginile au chenare, scrisul este îngrijit.

Coligatul are două rânduri de numerotări, una manuală, pentru pagini, şi alta mecanică, pentru file. În ediţia de faţă am notat pe cea de a doua numerotare.

<Ca nu în trândăvie cu totul să rămâi>

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 1 r.

Publicată de Gr. Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 331, nr. I.

În ceea ce priveşte ***vârstele*** omului, pentru comparaţie arătăm şi părerea lui D. Cantemir, care socoteşte că: "Zilele noastre sânt şaptezeci de ani; dacă sântem în putere, optzeci; iar peste aceştia, boală de nevindecat". În 80 de ani de viaţă găseşte şapte vârste: pruncia, copilăria, cătărigia, voinicia, bărbăţia, căruntele şi bătrâneţele (D. Cantemir, ***Divanul***, p. 124-125), şi vorbeşte despre fiecare în parte (p. 263-283). Pentru completarea imaginii asupra concepţiei medievale în privinţa vârstelor omului, vezi notele lui V. Cândea la ***Divanul*** lui D. Cantemir (***ibidem***, p. 486-487, notele 86-88).

Cu slovele numelui mieu pe margine

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 2 r.

Publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 331, nr. II.

Este un acrostih care conţine numele ***Ştefan***, numele mic al scriitorului.

La Scarlat Ghica-voievod...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 2 r.

şi **La clucerul Ştefan Conduratul...**

Ibidem, f. 2 v.

Sunt două poezii obţinute de scriitor prin transformarea unei versificaţii mai vechi a sa, scrisă înainte de 1810 ca prefaţă la ***Manualul de legi*** al lui Mihail Fotino din Hios, pe care l-a copiat pentru "stăpânul" său - clucerul Ştefan Conduratul. În această ultimă variantă, poeziile au fost publicate de Gr. Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 332, nr. III-IV.

Copia greacă făcută de Ştefan Fănuţă după ***Manualul de legi*** al lui Mihai

Fotino, din 1766, se păstrează la Biblioteca Academiei, constituind manuscrisul grec 378. Volumul, legat în piele, are 349 pagini, de dimensiunile 33 x 23,5 cm.; are o numerotare manuscrisă, a paginilor, care se opreşte la sfârşitul textului, la p. 325, şi alta mecanică incluzând şi câteva file albe de la sfârşit - până la fila 349. Mai multe file albe de la sfârşit nu sunt numerotate.

Nu ştim când a început Ştefan Fănuţă lucrul, dar înainte de sfârşitul anului 1811 preţiosul manuscris era terminat de copiat, aşa cum deducem din două însemnări, cu conţinut identic, aflate pe ultima filă a lui: "1811 dechemvrie, am cetit şi eu pă pravila aceasta". Terminând de copiat ***Manualul***, i-a făcut o prefaţă în 64 versuri, pe care a intitulat-o ***Prescriitorul către cetitorul stăpân şi obşte***. În aceste versuri, el laudă atât pe domnul Scarlat Ghica, cel ce a poruncit, la 1766, paharnicului Mihai Fotino din Hios să întocmească ***Manualul de legi***, cât şi pe realizatorul operei. Laudă apoi pe stăpânul său - aflăm din ultima variantă a poeziei că acesta era clucerul Ştefan Conduratul - pentru iniţiativa de a se copia acest "giuvaier".

La 1829, făcând acea ***Adunare de stihuri***, a împărţit poemul-prefaţă în două poezii mai mici, totalizând 36 versuri, şi le-a dedicat, una domnului Scarlat Ghica şi alta lui Ştefan Conduratul. Primul cercetător care a sesizat identitatea dintre cele două poezii ale lui Zilot şi poemul-prefaţă al ms. grec 378, semnat Ştefan Ioan, a fost Valentin Al. Georgescu (vezi: ***Un al treilea manuscris ieşean al "Manualului de legi" -Νομικον Πρόχειρον - din 1766 al lui Mihail Fotino (Fotinopulos), Bibl. C.U. Iaşi, ms. gr. V, 42***, în "Studii", revistă de istorie, an XIV (1961), nr. 6, p. 1507-1517). În urma comparaţiei pe care a făcut-o, a tras concluzia că Zilot Românul, alcătuind culegerea de versuri, "a transformat bucata ocazională, scrisă cu mulţi ani mai înainte pentru codexul în care copiase ***Manualul*** lui Fotino, în două poeme separate: începutul a luat forma unei poezii închinate lui Scarlat Ghica, domnul din 1766, privit ca singur şi adevărat promotor al Manualului; mijlocul a devenit o poezie în cinstea dascălului său, Ştefan Conduratu, promotorul copierii de către Zilot a aceluiaşi Manual", lăsând deoparte sfârşitul. Lungul titlu al primei poezii, ca de altfel şi cel al celei de a doua, conţine detalii ale copierii manuscrisului, care nu se întâlnesc în poezia din fruntea codexului: "este această pravilă prescisă de mine, din îndemnarea vestitului aceluia clucer Ştefan Conduratul, supt carele mă aflam atunci"; cuprinde şi informaţia că manuscrisul a trecut apoi la fiul lui Ştefan Conduratul - Alexandru.

Alexandru, fiul clucerului Ştefan (credem că este vorba despre clucerul Ştefan Conduratul), apare în lista prenumeranţilor, dascălilor şi elevilor de la şcolile din Bucureşti, pentru vol. IV din "Antologia poetică" ("Stoicheia tes hellenikes etoi Anthologia poietike meta scholion palaion"), a lui V.P.P. Eftimie, Viena, 1813: "Alexandru al preaiubitului boier clucerul Ştefan") - vezi: N. Iorga, ***Cronica***, în "Revista istorică", IV, 1918, p. 112. Ajuns stolnic, s-a căsătorit cu o fată a răposatului paharnic Constantin Almăjan (Şt.D. Grecianu, ***Genealogiile***, I, p. 22). Din stolnic a fost făcut clucer şi, la 24 aprilie 1855, agă (BA, ms. 872, f. 49 v., nr. 538, şi f. 68).

Manuscrisul cuprinzând copia făcută de Ştefan Fănuţă după ***Manualul de legi*** a trecut apoi - de la Alexandru Conduratul sau de la urmaşii săi - la Muzeul de

Antichităţi din Bucureşti, de unde a fost luat la Biblioteca Academiei, conform decretului regal nr. 519, din 10 februarie 1903, cum precizează o etichetă lipită pe faţa interioară a primei coperte.

Prefaţa manuscrisului, intitulată ***Prescriitorul către cetitoriul stăpân şi obşte***, a fost publicată de C. Litzica în ***Catalogul manuscriptelor greceşti***, Bucureşti, 1909, p. 140-142, şi, după acesta, de Ion Peretz, în ***Curs de istoria dreptului român***, II, part. 2, ed. a doua, Bucureşti, 1928, p. 363-365.

C. Litzica a descris astfel ms-ul în ***Catalogul*** său: "Sec. XVIII. Hârtie; 343 pag. scrise; 33 x 23 cm. Cartonat. De la Muzeul de Antichităţi. Conţine condica de legi a paharnicului Mihail Fotino din Hios. Pe pag. 1 găsim o poezie românească, compusă în strofe de câte patru versuri rimate, ca închinare a operei către domn". În această descriere sunt două afirmaţii greşite: manuscrisul nu a fost scris în sec. XVIII, ci la începutul sec. XIX, şi nu a fost închinat domnului (C. Litzica avea probabil în vedere pe Scarlat Ghica, fiind domnul menţionat în poezie).

Reproducem varianta iniţială în întregime:

Prescriitorul către cetitoriul stăpân şi obşte

Râvnind acest domn fericit [a]
Ca să-i rămâie pomenit
Cu laud-al său nume
În veci în această lume,
Unitu-s-au co-acel bărbat [b],
Om prea vrednic de orice sfat
Şi lăudat cu totul,
Paharnicul Hiotul.
Care şi făr-a pregeta
N-au zăbovit a arăta silinţă, vrednicie,
Precum-nainte scrie,
Făcând acest luminător
În zi şi-n noapte stătător,
Care şi luminează,
Pre toţi îi îndreptează.
Lucru, poci zice adevărat,
Cu suflare sfântă lucrat,
Şi este şi o să fie
Spr-a lor slavă-n vecie.
Deci, precum cel dintâi răvnind,
Iar cel de al doilea unind

[a] Scarlat-vodă Ghica.

[b] Mihail paharnicul Hiotul.

Cu râvna vrere bună,
Poart-amândoi cunună.
Aşa un chip fu şi acum
(Cu osebire oareşcum),
Stăpâne înţelepte,
Judecător preadrepte [c],
Râvnişi să aibi acest giuvaer,
Plăcut şi nouă şi la cer,
Oglindă ce arată
Dreptat-adevărată,
N-am zăbovit să mă silesc
Porunca să ţi-o împlinesc
Cu toată a mea credinţă
Pre cât îmi fu putinţă.
Însă nu c-aceia să fac,
Ce a lor lucrare să-ţi prefac,
Care o şi priveşte,
Mă rog şi o primeşte.
Iar căci atât am îndrăznit
Co acelora d-am potrivit
Această a mea faptă
De tot n-asemănată
Însumi o prea cunosc curat
Că trebuiesc mustrat,
Dar iau îndrăzneală,
Răspunz fără sfială,
C-o osebire cât ar fi
Poate de a să împlini
La orice ca să fie
Deplin prin prothimie,
Carea la mine cu prisos
S-află, fiind neputincios,
Şi-aşa-i fac îndreptare
Spre vericare mustrare
Rămânând numa-ndatorat
A mă ruga neapărat
De cei ce or să citească,
Să nu mă osândească
Când vor găsi vreun cuvânt
Greşit, condeiul alunecând,

[c] Clucerul Ştefan.

Ci, oameni fiind, crează,
Pildă pre sineşi vază.
Ştefan Ioan

1 Fraza care urmează a fost scrisă pe marginea filei, cu altă cerneală, probabil după anul 1829.

La fântânile du pă la mănăstirile ...

Biblioteca Academiei, manuscris, 868, f. 2 v.
Publicată de Gr. Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 333, nr. V

La Radul-vodă Basarab...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 3 r.
Publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 333, nr. VI.
Despre Radu-vodă Basarab sau Negru-vodă, vezi la Pavel Chihaia, *Geneza şi evoluţia mitului lui "Negru Vodă"*, part. I din *De la "Negru Vodă" la Neagoe Basarab*, p. 9-171.
1 Textul dintre paranteze este scris cu altă cerneală.

La Mircea-vodă Basarab cel Bătrân...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 3 r.
Publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 333, nr. VII.
Pentru Mircea cel Bătrân şi tratatul încheiat de el cu Baiazid I, vezi *Supra*, p. 331-332, notele 4-5.
1 Cuvintele dintre paranteze sunt scrise cu altă cerneală.

La Vlad Laiota-vodă Basarab...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 3 v.
Publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 334, nr. VIII.
Pentru Vlad Laiotă şi tratatul încheiat de el cu turcii, vezi *Supra*, p. 331-332, notele 4-5.
1 Cuvintele dintre paranteze sunt scrise cu altă cerneală.
2 *Zgripsor*, în alte locuri *gripsor*, *gripţori* , *sgripţori* este vulturul bicefal. Termenul este întâlnit şi la Neagoe Basarab, care are un "cuvânt" despre el: "Altă pildă, pentru stratocamil, adecă gripsor". El arată că: "Stratocamil, adecă gripsorul, iaste o pasăre mare şi mai maşteră decât toate pasările", şi mai departe spune cum îşi scoate puii, ameninţaţi de "aspidă", "altă jiganie, deşi samănă cu şarpele" (*Învăţăturile*, p. 251). Imaginea zgripsorului o întâlnim în steme, boiereşti sau domneşti. Iată, spre

pildă, familia Năsturel-Herăscu avea în stemă doi gripţori care, pe la începutul sec. XX, puteau să fie văzuţi săpaţi în piatră deasupra porţilor de intrare de la casa de la Hierăşti, având pe piept câte un cartuş în care fuseseră cândva, în relief, armoariile Năsturelilor. S-a remarcat asemănarea acestei steme cu cea de pe ***Imitatio Cristi***, lucrare tradusă de către Udrişte Năsturel, învăţatul cumnat al lui Matei Basarab (Veniamin, Nicolae, ***Ctitoriile lui Matei Basarab***, Bucureşti, 1982, p. 230, nota 206). Stema familiei Cantacuzino avea de asemenea un gripsor, aşa cum se vede în sigiliile acestei familii, inclusiv ale domnului Şerban Cantacuzino. Primele două stihuri la stema lui Şerban Cantacuzino voievod indică gripsorul între elementele ei heraldice:

Soarele, luna, gripsorul şi corbul împreună,
Încă şi spata cu buzduganul spre laudă să adună

(***Biblia lui Şerban Cantacuzino***, p. 135).

3. Cuv. ***romani*** este subliniat în text şi deasupra a adăugat ***greci***.

Închipuire de jalbă a Ţării Româneşti către Împărăţie...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 4r.
Publicată de Tocilescu, în ***loc. cit.***, p. 334-335, nr. IX.

Asupra grecilor curtezani ce zavistuia Shoala Elinească ...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 4 v.
Publicată de Tocilescu, în ***loc. cit.***, p. 335, nr. X.

Z.R. redă în poezie frământările din sânul societăţii româneşti din timpul acţiunii lui Gh. Lazăr şi a unor boieri români patrioţi de înfiinţare a învăţământului în limba naţională. După deschiderea şcolii lui Gh. Lazăr, elevii români au părăsit şcoala grecească şi au trecut la şcoala românească (Ariadna Camariano-Cioran, ***Academiile domneşti***, p. 64-68). Z.R. arată că unii din grecii din ţară au vrut să desfiinţeze şcoala grecească, care, de fapt, după înfiinţarea şcolii româneşti, era, în acelaşi timp, frecventată şi de elevii de la şcoala lui Gh. Lazăr. Această atitudine a stârnit indignarea românilor, care o socoteau un act ostil, "căci vedeau şi pre români izbutind la învăţătura limbii elineşti" zice Z.R., şi, în acelaşi timp, a provocat oprobriul altor greci care nu "contenează a-i huli" pe primii.

Καθένὸς κατηγόρου τοῦ ἄρχοντος πάνου Γρηγορίου Πραγκοβάνοσ

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 4 v.
Publicată de Tocilescu, în ***loc. cit.***, p. 335, nr. XI, numai în greceşte.
Traducere:

Contra unui defăimător al boierului banul Grigorie Brâncoveanul

Dacă vrei să-l cunoşti pe acest Brâncoveanu,
Desigur că vei recunoaşte cele de jos <picioarele>, după cele de sus <cap>,
Dar se pare că tu eşti acel "măgar care conduce misterele",
Zbiară cât vrei şi singur te vei da de gol.

La Sfânta Ecaterina

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 4v.
Publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 335-336, nr. XII.

La o carte de câteva leacuri, alcătuită pre limba românească de un bun prieten dohtor ...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 5r.
Publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 336, nr. XIII.

Remarcăm că această poezie este singura dintre realizările literare ale lui Z.R. care a văzut lumina tiparului în timpul vieţii lui, după cum se va vedea mai jos.

Prietenul "dohtor" al lui Ştefan Fănuţă, care a scris cartea de leacuri, a fost o figură cunoscută a Bucureştilor din anii 1805-1848. El s-a numit Ştefan Vasile Manega şi şi-a mai zis şi Episcopescu, Piscupescu, Vasiliev sau Vasilovici. Viaţa şi opera lui sunt destul de bine cunoscute iatroiogilor, graţie unei scrieri autobiografice şi cercetărilor întreprinse de-a lungul anilor de către specialişti. Dr. Pompei Samarian face o scurtă prezentare a biografiei şi activităţii înaintaşului său confrate (***Medicina şi farmacia în trecutul românesc***, II, 1775-1834, Bucureşti, 1938, p. 260-276); apoi N. Vătămanu, în "Universul" din 24 apr. 1938, şi alţii. Emil Gheorghiu a publicat integral manuscrisul autobiografic despre care vorbeam mai sus, semnalat pentru prima dată de către dr. Samarian, intitulat: ***Însemnări de ale stării veacului, ale vremei întâmplări şi de ale soartei orânduieli în petrecerea vieţii mele, de la 1805 până la 1847. Memoriu de taină***, şi i-a completat biografia cu unele date mai puţin cunoscute (Emil Gheorghiu, ***"Memoria de taină" a lui St. V. Episcopescu***, în "Trecut şi viitor în medicină". Studii şi note, sub redacţia dr. G.Brătescu, Ed. Medicală, Bucureşti, 1981, p. 303-320).

Neastâmpăratul doctor, în al său ***Memoriu***, redă amănunte pitoreşti, pline de tâlc, privitoare la necazurile familiale şi indică şi unele din lucrările sale: "Eu, văzându-mă scăzut de venit, împresurat de copii şi adăugat de cheltuieli, am întrebuinţat şi rămăşiţa ceasurilor de odihnă din osteneala vizitelor <la bolnavi - n.n. M.D.C.> şi am scris, la leatul 1824, nişte foi de ***Mijloace şi leacuri de ocrotirea ciumii***, la leatul 1829 ***Oglinda frumuseţii şi sănătăţii omeneşti***, la leatul 1837 ***Apele metalice ale României Mari***, la leatul 1834 ***Oglinda înţelepciunii*** şi acum, în sfârşit, la 1846, ***Doctorul de casă***, spre ajutor" (***ibidem***, p. 309). Dr. Ştefan Piscupescu a

intrat în istoria culturii noastre ca autorul primelor scrieri de educaţie sanitară tipărite în Ţara Românească (*ibidem*, p. 303).

Lucrarea la care se referă Z.R. în poezia lui este prima dintre cele enumerate de către dr. Şt.Piscupescu şi are titlul complet: ***Mijloace şi leacuri de ocrotirea ciumii, alcătuite şi întocmite spre ajutoriul şi folosul neamului românesc de Ştefan Piscupescul, doftorul politii Bucureştilor a Prinţipatului Ţării Româneşti***, Bucureşti, 1824 (***BRV***, III, p. 442, nr. 1214). Aceasta este prima carte scrisă româneşte despre ciumă. A fost binevenită şi bine apreciată atât de domnitor cât şi de alţi cititori ai ei. Este perioada în care începe să se ducă o activitate susţinută de educaţie sanitară, lucru demonstrat de cărţile tipărite care aveau menirea de a lămuri populaţia asupra cauzelor bolii (ea nefiind o pedeapsă dumnezeiască) şi asupra măsurilor care trebuiau să se ia pentru preîntâmpinarea sau pentru limitarea efectelor ei.

Dr. Ştefan Piscupescu, în anul 1829, a publicat lucrarea: ***Oglinda sănătăţii şi a frumuseţii omeneşti. Mijloace şi leacuri de ocrotirea şi de îndreptarea stricăciunilor. Alcătuită, întocmită şi spre folosul neamului românesc de Ştefan Vasilie Piscupescu, dohtorul politiei Bucureştilor a Prinţipatului Ţării Româneşti şi pusă în tipar cu cheltuiala dumnealui Vasilie Manole epistatul Tipografiei, la care se şi află spre vânzare***, în Bucureşti, la Tipografia de la Cişmea, 1829, 330 p. (***BRV***, IV, p. 318, nr. 1425. Un exemplar se află şi la Bibl. Arhivelor Statului Bucureşti). Răsfoind lucrarea, la p. 178 am avut o mare surpriză: dr. Ştefan Piscupescu a intercalat aici, între cele două părţi ale ei, versurile pe care Ştefan Fănuţă, prietenul său, le-a dedicat primei cărţi a lui, prima carte românească de leacuri împotriva ciumei. Aceasta este prima şi singura realizare literară a lui Z.R. care a văzut lumina tiparului în timpul vieţii lui.

Faţă de textul dat de noi după manuscrisul lui Z.R., poezia tipărită prezintă mici deosebiri. Iată câteva dintre ele: *1* temându-mă de osândă: să nu caz în osândă *3* cercându-l prin lucrare: văzându-l prin cercare *11* ascundeţi ac: veţi pune ac.

Se confirmă astfel presupunerea dr.-lui N. Vătămanu, care arăta următoarele: "Zilot Românul scrie că era bun prieten cu un dohtor, care alcătuise pre limba românească o carte de câteva leacuri; lui îi adresa Zilot un număr de versuri. N-ar fi deloc de mirare ca acel dohtor renumit să fie Ştefan Episcopescu, autorul celei dintâi broşuri despre ciumă, scrisă în româneşte şi apărută în 1824" (N. Vătămanu, ***Catastih de bucureştean***, Bucureşti, Editura Litera, 1980, p. 101).

La o fântână din casă ...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 5 r.

Publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 336, nr. XIV. Şi această poezie este o dovadă a participării sufleteşti a lui Z.R. la evenimentele epocii sale. Încercările de rezolvare a problemei aprovizionării cu apă de băut în Bucureşti, la începutul sec. XIX, constituie asemenea evenimente, ele înscriindu-se în aria realizărilor tehnice ale epocii. "Dar ce senzaţie când a început să curgă întâia oară apă la robinet! Un poet

bucureştean, în giubea şi în papuci, nu a putut rămânea insensibil şi a cântat astfel evenimentul memorabil" ... (şi în continuare se reproduc primele patru versuri ale lui Z.R. - N. Vătămanu, *Catastih*, p. 33-36).

Omul nenorocit

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 5 r.
Publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 336-337, nr. XV.

Omul cu daruri şi iar nenorocit

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 5 v.
Publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 337, nr. XV (sic).

Către un dorit prieten, mustrare pentru tăcere

Biblioteca Academiei, manuscris, 868, f. 5 v.
Publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 337, nr. XVI. După această poezie, în ms. ***Adunare de stihuri*** (f. 5 v - 7 r.) sunt încă treisprezece versificaţii care au o primă variantă în scrierile sale anterioare, unde le-am reprodus şi noi. Acestea sunt:

La ceia ce să zice "Gâcitoare a norodului ...
Vezi *Supra*, p. 6; 286-n.10

La un stăpânitor de norod ...
Vezi *Supra*, p. 7; 286-n.11.

La o începere de istorie. Istornicul
Vezi *Supra*, p. 15; 287-n. 22.

Altele
Vezi *Supra*, p. 80, vers. 13-16; 287 - n. 22; 291 - n. 61

La credinţa pravoslavnică
Vezi *Supra*, p. 22; 288, n. 32

La ghenărarul Cutuzof ...
Vezi *Supra*, p. 89; 292, n. 72.

La un stăpânitor lacom ...
Vezi *Supra*, p 102; 293, n. 79.

La un norod ticnit ...
Vezi *Supra*, p. 102; 294, n. 80.

La căpetenii de noroade ...
Vezi *Supra*, p. 103; 294, n. 83.

La streinii carii trăind într-o ţară ...
Vezi *Supra*, p. 110; 296, n. 92.

La cei ce pot lucra ceva de folos ...
Vezi *Supra*, p. 113; 297, n. 5.

La verice dregător ...

Vezi *Supra*, p. 118-119; 299, n. 37

La români ...

Vezi *Supra*, p. 122; 301, n. 74.

Rugăciune la cer ...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 7 v.

Poezia (publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 340, nr. XXIX) are o variantă în *Leatul 1848* (G), fără titlu, din care tot Tocilescu a reprodus primele patru versuri, când a editat ms. în întregime (în acelaşi loc, p. 357), făcând trimitere la prima variantă, la p. 340.

Varianta prezintă următoarele deosebiri textuale: *7* obiceiuri E: privileghiuri G *8* Zidite E: Clădite G *9* Cerule! mă rog E: Mă rog, cerule G *10* Aşa E: C-aşa G *11* Deci E: Şi G *12* Singur E: Însuşi G.

După această poezie, în ms. *Adunare de stihuri* (f. 7v-8v.) există încă patru versificaţii care au o primă variantă în scrierile sale anterioare, unde le-am reprodus şi noi. Acestea sunt:

La mitropolitul ţării ...

Vezi *Supra*, p. 125-126; 303, n 102.

La un norod întreg şi la fieşcare om în parte ...

Vezi *Supra*, p. 129; 305, n. 133.

I pac la lacomi stăpânitori

Vezi *Supra*, p. 127; 306, n. 137.

Un norod pacinic şi ticnit ...

Vezi *Supra*, p. 139; 308, n. 172.

La un norod carele pierzând dragostea şi unirea ...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 8v.

Poezia (publicată de Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 342, nr. XXXIV) are o variantă în *Leatul 1848*, fără titlu, pe care Tocilescu nu a mai reprodus-o împreună cu celelalte poezii din ms. la publicarea lui.

Varianta are următoarele deosebiri textuale: *1* voi E: noi G; voi E: noi G *3* ce aşteptaţi E: ce aşteptăm G.

La un norod, sau în parte la fieşcare om ...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 9r.

Publicată de Gr. Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 342, nr. XXXV.

După această poezie, în ms. *Adunare de stihuri* (f. 9r. - 10v.) există încă şapte versificaţii care au câte o primă variantă în scrierile anterioare ale lui Z.R., în

cadrul cărora le-am reprodus şi noi. Acestea sunt:

Cântarea oroşanilor din oraşul Târgovişte ...

Vezi *Supra*, p. 143-144; 311, n. 221.

Rugăciune a ticnitului norod ...

Vezi *Supra*, p. 198; 335, n. 45.

La preajalnica stare a ţării ...

Vezi *Supra*, p. 46-47; 290, n. 48

Altele

Vezi *Supra*, p. 165; 325, n. 241.

La banul Grigorie Brâncoveanul şi la banul Barbul Văcărescul ...

Vezi *Supra*, p. 169; 327, n. 272.

I pac de laudă la dvornicul Mihalache Manul ...

Vezi *Supra*, p. 170; 328, n. 274.

I pac la aga Ianache Băltăreţu ...

Vezi *Supra*, p. 170; 328, n. 275.

Ţara Românească la primejdiile ei ...

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 11 r.

Publicată de Gr. Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 346, nr. XLII (sic). În această poezie, Z.R. compară Ţara Românească cu slăbănogul care era bolnav de 38 de ani şi aştepta să intre în scăldătoarea Vitezda, de la Poarta Oilor, din Ierusalim, în momentul tulburării apei; primul bolnav care intra în apa tulburată din când în când de un înger se făcea bine. Slăbănogul, neavând pe nimeni de ajutor ca să-l bage în scăldătoare, este vindecat de Isus, într-o sâmbătă, prin cuvintele: "Scoală-te, ia-ţi patul tău şi umblă!" (*Sf. Evanghelie după Ioan*, cap. 5).

Cântec românesc jalnic

Biblioteca Academiei, manuscris 868, f. 11 r.

Publicată de Gr. Tocilescu, în *loc. cit.*, p. 346, nr. XLIV.

1. Cuvântul "varvar" are ca variantă iniţială pe "tătari".

VI

<STIHURI ŞI ÎNSEMNĂRI>

Poeziile şi însemnările cuprinse în acest capitol nu au fost publicate până acum şi nici nu au fost cunoscute în literatura de specialitate. Singurul care le-a cunoscut a fost Gr. Tocilescu şi, datorită prevederii lui de a pune pe cineva să le

copieze, se şi păstrează într-un manuscris care provine de la el. Probabil originalele au fost înapoiate familiei lui Z.R., după ce au fost copiate, pe la 1880. Numai prima poezie s-a păstrat şi în original. Titlul capitolului l-am formulat noi având în vedere conţinutul acestuia (Stihuri) şi folosirea de către autor a cuvântului ***însemnare*** ca titlu la una din bucăţile capitolului (vezi: ***O însemnare scurtă pentru domnia lui Alecu-vodă Ghica***), ca şi faptul că printre stihuri face şi însemnări privitoare la evenimentele la care a fost martor.

Aceste poezii şi însemnări se află în manuscrisul 5149 de la Biblioteca Academiei. Manuscrisul conţine: două scrisori originale ale lui Ştefan Fănuţă serdar către domnitor (f. 1-2) reproduse de noi, *supra*, p. LXXXI-LXXXIV, nota 323, şi p. XCIV, nota 432 ; cele două comunicări ale lui Gr. Tocilescu, făcute în 1890 (f. 5-135), legate greşit, având amestecate printre filele acestora copii de poezii (f. 12-35, 36-104) şi versuri ale cronicarului tipărite de Tocilescu, decupate din publicaţii şi lipite pe filele registrului. Manuscrisul are şi copii ale unor poezii care nu s-au păstrat sub altă formă. Volumul are mai multe rânduri de numerotări: câteva manuale şi una mecanică. După una din numerotările manuale reiese că filele au fost legate greşit, ceea ce se vede şi din discontinuitatea textului. Manuscrisul a intrat în bibliotecă după moartea lui Tocilescu, în 1910.

<Stihuri la Cutia milosteniei>

Este singura poezie din acest capitol care s-a păstrat şi în original; a fost publicată de acelaşi neobosit Gr. Tocilescu (*Scrierile lui Z.R.*, p. 60). Gr. Tocilescu a avut în mână "o foaie deosebită scrisă de Zilot", pe care a citit: "***Patria mea (Ţara Românească) zice către fii-sa Cutia milosteniilor ce o are ţara întocmită, însă îi zice după zaveră, când şi ia rămăsese în foarte proastă stare. Din care înţeleagă streinii că românii după toată duşmăneasca răutate ce au cercat de la dânşii iar să îndură asupră-le 1824 aprilie***". După acest "titlu" gen Z.R., urmează cele patru versuri. Gr. Tocilescu mai adaugă: "Cu alt condei şi cerneală, însă de aceeaşi mână se adaugă în dreptul datei 1824 însemnarea aceasta: Cu care slujbă am fost eu însărcinat în zilele lui Grigore-vodă Ghica (*ibidem*). Aceasta este o variantă a poeziei.

Altă variantă a acestei poezii este cea conţinută de ms. lui Tocilescu, în copie (Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 17). Poezia s-a păstrat şi în o a treia variantă, în original (BA, ms. rom. A. 439). Aceasta a fost dăruită Bibliotecii Academiei de către G.T.Kirileanu, în 25 nov. 1943, după cum reiese din însemnarea făcută de donator pe un colţ al filei. Împreună cu poezia, Kirileanu a dăruit două scrisori ale lui Zilot: una din 9 mart. 1834 (vezi *supra* p. LXXIV, n. 234) şi alta din 7 iun. 1845, prin care Ştefan serdar coresponda cu pitarul Zotovici pentru un proces (BA, ms. rom. A 439). El socotea că aceste trei documente pot ajuta la identificarea lui Z.R. Iată ce scria, în <aprilie 1952>, lui Ion Ionaşcu, după ce îi mulţumea pentru urările făcute cu ocazia aniversării sale de 80 de ani: "De multe ori mă gândesc la d-ta, aducându-mi aminte că atunci când am publicat în <<Revista istorică română>> ***Deslușirea lui Zilot Românul***

(inedit) ţi-am scris că am dăruit Academiei Române acest autograf (pe atunci puteam dărui), împreună cu alte câteva anexe, din care un cercetător iscusit ca d-ta ai putea da de urma numelui acestui obscur cronicar. Dar n-am avut plăcerea unui răspuns" (M. Handoca, *G.T. Kirileanu. Corespondenţă*, Bucureşti, 1977, p. 100-101). Kirileanu nu ştia, iar I. Ionaşcu nu i-a comunicat că el făcuse o încercare de identificare a lui Z.R. în 1938, cu care prilej a admis că "versificatorul Ştefan medelnicerul este una şi aceeaşi persoană cu Zilot Românul" (I. Ionaşcu, *Mitrop. Gr. Dascălul*, p. 9, n. 2). Concluzia lui I. Ionaşcu era exactă (Vezi *supra*, p. XI-XII), dar el nu a putut să facă alte precizări cu privire la cronicar.

Obştească Epitropie sau Epitropia Obştirilor, despre care vorbeşte Z.R. în această poezie, a fost înfiinţată la 30 dec. 1775 şi era formată din opt boieri ajutaţi de şase logofeţi. Noua instituţie avea grija tuturor treburilor obşteşti şi se ocupa de: 1. meşteşugari, bresle; 2. podurile oraşului şi 3. şcoli (Urechia, *Ist. rom.*, I, p. 83). Din 11 apr. 1785 se va numi Departamentul Epitropiei (*ibidem*, p. 320), ceea ce înseamnă că importanţa ei a crescut.

La 1783 apare ca existând deja şi Cutia milosteniei, care se ocupa de întreţinerea copiilor rămaşi fără părinţi (*ibidem*, II, p. 431), dădea pensii foştilor dregători ai ţării şi ai domnului (*ibidem*, p. 502). La 5 oct. 1797, Departamentul Epitropiei se reorganizează şi asemenea reorganizări se vor face aproape cu fiecare nouă domnie. Astfel, la 22 ian. 1798, Hangerli va reorganiza Departamentul Epitropiei Obştirilor şi Cutia milelor, găsind în vechea organizare "nu puţine lipse, amestecări şi neîntocmiri, cuviincioase veacului trecut, iar nu celui de acum" (Urechia, *Ist. rom.*, V, p. 176-177). Schimbarea va consta de fapt în înlocuirea celor patru vornici de al doilea care se ocupau de instituţie cu patru negustori. Pentru atribuţii şi un scurt istoric ale Departamentului, vezi anaforaua boierilor către domn, din 24 martie 1824 (ASB, ms. 108, f. 199r.-200v.).

La 18 apr. 1825, Gr. Dim.Ghica orânduieşte pe Ştefan medelnicer, cronicarul nostru, ca epitrop la Departamentul Epitropiei Obştirilor (vezi *infra*, p. LXXVII, nota 272). Deşi el arată că a fost numit în această funcţie din aprilie 1824, documentele epocii nu confirmă această afirmaţie a lui.

La mormântul unui născut fiu al meu, Costandin ...

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 16.

1. Traducere: ***Putere, Dumnezeule sfinte, sfânt, puternic, Dumnezeule sfinte ai milă de noi.***

2. ***Putere.***

Tot pentru moartea lui

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 16.

La Dumnezeu. 1829 iulie 29

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 19.

Tot la Dumnezeu. 1829, iulie 20

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 19.

Altele tot la Dumnezeu. 1830 iunie 11

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 19.

Altele tot la Dumnezeu, carele le-am fost scris pe o icoană a Sfintei Troiţe ...

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 20.

Epitaf

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 16.

Altele asupra nenorocirei mele cu grabnică văduvie

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 17.

Altele asemenea stihuri jalnice de dorul soţiei ...

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 17.

<Stihuri de laudă domnului Alexandru Ghica ...>

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 26.
1. În copie a fost transcris greşit: ***Altu Ilie.***

O însemnare scurtă pentru domnia lui Alecu-vodă Ghica

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 33-36.

Alexandru Dimitrie Ghica, fratele fostului domn Gr.Dim. Ghica, a fost numit domn al Ţării Româneşti la 22 mart./3 apr. 1834.

1. La vers. 117, pe margine a notat: "Iulian Paravatu".

2. Versurile 123-126 fac aluzie la numirea în unele funcţii a unor persoane care nu făceau parte din marea boierime română, cum erau un Mavros şi chiar aghiotantul domnului, Grammont, şi alţii.

3. Domnitorul Alex. Dim. Ghica a fost demis la 7 oct. 1842.

Cum pre cer şi pre pământ, Regulament vecinic

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 26-28.

Poezia constituie o plângere a autorului împotriva nedreptăţii ce i s-a făcut de a fi scos din funcţia de prezident al Tribunalului Agiei din Bucureşti, pe motiv că nu a vrut să jure că va păzi Regulamentul. De fapt, într-o notă (p. 228, nota *o*) el îşi explică situaţia, care se dovedeşte a fi exactă după cum reiese din documentele ce le aducem ca mărturii în ***Introducerea*** la această lucrare (vezi jurământul ce trebuia să fie depus de orice slujbaş al ţării, din 18 ian. 1836 - ***Supra***, p. LXXXII, nota 313, ca şi hotărârea domnească, din 29 august 1836, prin care Ştefan Fănuţă era destituit din funcţie - ***Supra***, p. LXXXII, nota 314).

1. Pe margine a notat: "adică a luceferilor".

Luptă-te pentru credinţă şi pentru patrie!
Aici pentru patrie în Obşteasca Adunare. 1837 septemvrie

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 32.

Motoul acestei poezii — ***Luptă-te pentru credinţă şi pentru patrie!*** — poate sta foarte bine în fruntea întregii sale opere. El exprimă concepţia cronicarului în ceea ce priveşte menirea istoricului, aceea de a servi patria şi, în cazul lui, credinţa. Şi Cantemir a citat, în greceşte, cuvintele: "luptă-te pentru patrie", în ***Predoslovia*** la ***Hronic*** (P.P. Panaitescu, ***Cantemir***, p. 236). Sub forma: "Luptă-te pentru legi şi pentru patrie! a fost deviza Eteriei (Vezi ASB, Colecţia Documente istorice, MCCLXXXVI/38b - p. 71 -, unde sunt copiate unele din proclamaţiile lui Al. Ipsilanti către moldoveni).

În această poezie este vorba despre discuţiile purtate în Adunarea Obştească în jurul articolului adiţional. În septembrie 1837, Adunarea Obştească a fost închisă de către domn, la cererea consulului rus Rückman, din cauza respingerii articolului incriminat. Rückman a plecat la Constantinopol şi, în mai 1838, s-a întors cu un firman prin care se impunea Adunării Obşteşti să primească articolul adiţional. Domnul trebuia să dojenească public pe boierii opozanţi, mai ales pe M. Cornescu, N. Băleanu, I. Cîmpineanu, I.Filipescu, G. Cantacuzino, I. Rosetti, A. Vilara (I.C. Filitti, ***Domniile române sub Regulamentul Organic 1834-1848***, Bucureşti, 1915, p. 57-58; C. Vlăduţ, ***Ion Câmpineanu***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1973, p. 106-125).

Mâhnire tot pentru jurământ. 1838 noiemvrie

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 28.

Constituie tot o plângere a autorului împotriva nedreptăţii ce i s-a făcut prin destituirea din funcţie, aşa cum s-a văzut şi mai sus (vezi p. 228, nota *o*).

1. Pe marginea filei a notat: ***Să nu juri nicicum***..

2. Pe marginea filei a notat: ***Adică se depărtează Dumnezeu de la abătutul***

norod.

Cumpăna

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 30.

Omul creştin

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 30

Viaţa creştinului

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 31.

Moartea creştinului pravoslavnic

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 31.
1. Pe marginea filei a notat: ***Omul creştin***.

Scrisoare deasupra mormântului pravoslavnicului

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 31.

La închipuirea în cadră a unui prieten. 1840 mai 5

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 31.
Din această poezie reiese că la 5 mai 1840 Z.R. avea vârsta de 52 de ani şi 6 luni (Vezi discuţia, ***supra***, p. XXVIII).

Altele

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 31.

<Însemnări>

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 12.

Stihuri de buna călătorie a măriei sale ...

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 12-13.
La 20 decembrie 1842, Adunarea Extraordinară a Ţării Româneşti a ales ca domn pe Gh. Bibescu, aşa cum însemnează şi cronicarul înaintea acestei poezii. Între

15 august şi 12 octombrie 1843 domnitorul a efectuat vizita de curtoazie la sultan. Din suita domnească a făcut parte şi Simion Marcovici, care a redat desfăşurarea vizitei în o serie de reportaje publicate în "Vestitorul românesc", în mai multe numere consecutive. Câteva fragmente din reportajele lui Simion Marcovici au fost preluate din "Vestitorul românesc" de Nicolae Isar şi publicate, sub titlul: ***1843, Un domnitor român în vizită la Istanbul***, în "Magazin istoric", an XXI, nr. 4 (241), apr. 1987, p. 38-41.

<Stihuri despre întâlnirea domnitorilor Moldovei, Mihail Sturza, şi Ţării Româneşti, Gheorghe Bibescu, cu sultanul Megit>

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 18.

<Adam>. 1846, aprilie 2

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 18.

Către cel ce se uită la cadra mea. 1847, ghenarie 12

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 14.

Altele tot la închipuirea mea. 1847, ghenarie 18

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 14.

<De la Adam până la mine>

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 15.

Mărturia mea pe scurt. 1847, fevruarie 2

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 13-14.

1 Versul 31 face referire la refuzul cronicarului de a presta jurământul pe care trebuia să-l depună fiecare slujbaş al ţării (Vezi ***supra***, p. 228, nota ***o***, la ***Cum pre cer şi pre pământ***).

2 Pe marginea filei a notat: "adică Hristos".

Altele. 1847, fevruarie 8

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 14.

Altele. 1847, fevruarie 20

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 14.

Poezia tratează o pildă filozofico-morală la modă, ideea ei fiind împrumutată din Biblie, unde o găsim sub titlul: ***Pilda celui care datora zece mii de talanţi***, în ***Evanghelia lui Matei***, cap. 18 (23-34)) - Vezi ***Biblia***, Bucureşti, 1975, p. 1118-1119. Pilda aceasta a redat-o şi Neagoe Basarab în ***Învăţăturile*** sale:

"Deacii, cum începu a socoti şi a-şi lua seama, iată aduseră la dânsul un datornic, care era datoriu un întunerec de talanţi şi, neavând de unde să-i dea, porunci împăratul să-l vânză şi pre el, şi pre muiarea lui, şi pre copii lui, şi alt tot ce va fi având. Iar acel rob datoriu căzu la picioarele lui şi-i zise: Doamne, aşteaptă-mă, şi-ţi voiu plăti tot. Deacii împăratului acela i se făcu milă de acel rob şi-l lăsă şi încă-i iertă şi datoriia toată. Iar robul acela, deaca eşi afară, află pre un vecin al lui, care-i era datoriu 100 de bani şi-l apucă de-l sugruma, zicându-i: Plăteşte-mi ce-mi eşti datoriu. Iar vecinul lui căzu la picioarele lui şi i se ruga, zicând: Aşteaptă-mă că-ţi voiu plăti tot. Iar el nu vru, ci-l duse de-l bägă în temniţă, până să va plăti de datorie. Iar soţiile lui, văzând acelea ce fură, să întristară foarte şi merseră de spuseră stăpână-său toate câte fură. Atuncea chemă pe dânsul domnu său şi-i zise:<< Slugă hicleană, eu toată datoriia ţe-am ertat, căci m-ai rugat, dar ţie nu ţi se cădea să-ţi fie milă de vecinul tău, cum îmi fu mie milă de tine?>> Şi să mânie pre dânsul domnu-său şi-l dete armaşilor, până va plăti toată datoria" (***Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie***, ed. critică de Florica Moisil, Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă, Bucureşti, Editura Minerva, 1970, p. 191-192).

Românul sau Ţara Românească, patria mea ...

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 15.

Oglinda Ţării Româneşti ...

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 21-25.

Nu ştim când a scris Z.R. această poezie, dar presupunem că după anul 1840. Ideea dominantă a poeziei este aceea a originii daco-romane a poporului român. Numele ţării s-a schimbat din "Dachia" în "Romania". Este surprinzătoare la Z.R. ideea evoluţiei de la ***Romania*** la ***România***, care a preocupat pe istorici începând cu N. Iorga, acesta fiind socotit "părintele teoriei despre sensul şi rolul istoric al romaniilor în părţile occidentale şi orientale ale Imperiului Roman după căderea Romei sub barbari" (Eugen Stănescu, ***Geneza noţiunii de "România". Evoluţia conştiinţei de unitate teritorială în lumina denumirilor interne***, în vol. ***Unitate şi continuitate în istoria poporului român***, sub redacţia prof. univ. D. Berciu, Bucureşti, 1968, p. 237-254; de problemă s-au ocupat: Victor Popa, ***Câteva date în legătură cu adoptarea numelui de "România" (1838-1862)***, în "Studia Universitatis Babeş-Bolyai", Historia, 1959, nr. 1, ser. IV, fasc. 1, p. 81-90; Ştefan Ştefănescu, ***De la Romania la România***, în "Arhivele Olteniei" (serie nouă), nr. 1, 1981, p. 77-84).

Pentru prima dată numele de ***România*** a fost folosit, într-o carte de largă circulaţie, de Dimitrie Daniel Philippide, în 1816, în ***Istoria României sau Povestirea***

celor mai însemnate fapte ce se amintesc ca întâmplate în ţările din stânga Dunării de Jos de la năvălirea egiptenilor până la înfiinţarea Principatelor româneşti din Ţara Românească şi din Moldova, tipărită greceşte, la Lipsca. Este prima lucrare de istorie veche a românilor care s-a tipărit. Între izvoare foloseşte pe Herodot, Strabon, Dio Cassius, Eutropius şi alţi scriitori antici. Este semnificativ motoul lucrării: "Cel ce nu cunoaşte istoria şi geografia patriei sale este copil în ţara sa". Ca o completare a acestei lucrări, în acelaşi an, D. Philippide a tipărit *Geografia României, ca mijloc pentru o mai bună şi mai deplină înţelegere a istoriei ei*, la Lipsca, tot în greceşte.

Dar numele de *România* se întrebuinţa şi mai înainte, căci în 1811 Moise Nicoară îl folosea într-o dedicaţie în versuri (C. Bodea, *Moise Nicoară*, p. 35). Reiese deci că este greşită afirmaţia categorică a lui N. Iorga cum că D. Philippide a introdus pentru prima dată termenul de *România* ca denumire comună pentru Principate, termen "care a penetrat mult mai târziu în limbajul ştiinţific, literar şi politic" (N. Iorga, *Les voyageurs*, p. 76).

Cât priveşte discuţiile în jurul "problemei" originii daco-romane a poporului român, o ultimă contribuţie a adus Adolf Armbruster, în *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Bucureşti, 1972.

1. Este vorba despre lucrarea lui Mihai Cantacuzino, care a fost tipărită de Fraţii Tunusli la Viena, la 1806 (vezi *supra*, p. 295, nota 86). La "a treea perilipsis", sau cum scrie în lucrare "a treea cestiune, trasă din tomul II al Geografiei istorice a germanului Bissing", este vorba despre venirea romanilor, după, deci, "A.F. Büsching's Magazin für die neue Histoire und Geographie", II, Hamburg, 1768.

1 bis. Sub acest vers Z.R. a adăugat următoarele elemente genealogice: *Fiii, fată din frate dac; Frate thrac; Tata elin; soră italiană; fiu, fată din soră romană, Veri primari.*

2. Ştefan Fănuţă a cunoscut opera de istorie romană a lui Eutropius, numită *Breviarium ab Urbe condita*, alcătuită în anul 369, care redă faptele mai de seamă de la fondarea Romei până la moartea lui Iovian (364). Eutropius vorbeşte despre războaiele purtate de Lucullus, care a ajuns până la Dunăre şi a cucerit cetăţile Calatis, Parthenopolis, Tomis şi Histria; despre războaiele lui Augustus, care "şi pe daci i-a învins în mai multe lupte"; despre războaiele lui Domiţian cu dacii şi despre Traian, care "învingând pe Decebal, el a supus Dacia şi a transformat în provincie romană ţinuturile de dincolo de Dunăre"; ca şi despre părăsirea Daciei de către romani, la anul 271 e.n.

Scrierea lui Eutropius, clar expusă şi scurtă, a fost tradusă în greceşte în evul mediu şi folosită ca manual (Despre Eutropius vezi Vl. Iliescu, în *Izvoarele istoriei României*, II, Ed. Academiei RSR, Bucureşti, 1970, p. 34-39, unde se dau şi fragmentele din istoria lui privitoare la Dacia). Eutropius a fost folosit ca izvor istoric şi de D. Philippide în a sa *Istoria României*, amintită mai sus, iar Neofit Ducas s-a folosit de opera lui în predarea istoriei la Academia Domnească din Bucureşti şi, în 1807, a publicat şi o prescurtare a lucrării lui (Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile*

domneşti, p. 179). Cea mai veche traducere românească a lui Eutropius este din anul 1841: ***Scurtă istorie a lui Flavie Eutropie***, tradusă de D. Stoica, (E. Condurachi, ***Cea mai veche traducere românească a lui Eutropiu***, în "Însemnări ieşene", III, 1938, nr. 10, p. 62-68; apud Nicolae Lascu, ***Clasicii antici în România***, Ed. Dacia, Cluj, 1974, p. 330).

Cu acrostihuri

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 33.

Poezia este dedicată lui Ion Câmpineanu (1798-1863 iun.), om politic a cărui activitate deosebită, între anii 1826-1838, l-a impus în opinia publică românească drept reprezentantul cel mai de seamă al ideii de unitate şi independenţă naţională a românilor în această perioadă. A fost fondator, împreună cu alţi boieri refugiaţi la Braşov, al unei societăţi secrete, membru al "Societăţii literale" (1827), întemeietor, împreună cu I. Heliade Rădulescu şi C. Aristia, al "Societăţii Filarmonice" (1833), care continua "Societatea literală". În cadrul acestei societăţi a jucat un rol activ nu numai ca vicepreşedinte al ei, ci şi impunând activităţii acesteia şi un secret rol politic. În 1837 era în fruntea opoziţiei din Adunarea Obştească în privinţa articolului adiţional la Regulamentul Organic (pentru aceasta vezi şi ***supra***, p. 350, nota la poezia ***Aici pentru patrie în Adunarea Obştească***). În acelaşi an călătoreşte în Franţa şi Anglia pentru a pleda în cauza unităţii românilor. Întors din Anglia, este închis la Mărgineni, de unde, de teama unei răscoale a bucureştenilor pentru a-l elibera, este mutat la Plumbuita, unde a stat până la 1841. Bucureştenii cântau pe străzi:

Haideţi fraţi la Mărgineanu
Să scăpăm pe Câmpineanu.

La 1841 era singurul candidat mai serios la domnie, dar după această dată a jucat un rol şters în viaţa politică (Dim. R. Rosetti, ***Dicţionarul contimporanilor din România (1800-1898)***, ed. I, Bucureşti, 1898, p. 41). Despre el şi mişcarea lui, vezi: P.P. Panaitescu, ***Planurile lui Ioan Câmpineanu pentru unitatea naţională a românilor. Legăturile lui cu emigraţia polonă***, în "Anuarul Institutului de istorie naţională" - Cluj, III (1924-1925), Cluj, 1926, p. 63-107; C. Vlăduţ, ***Ion Câmpineanu***, Bucureşti, 1973.

1 Pe marginea filei a notat: "Goliath".

2 Versurile 29-32 au la bază un text religios privitor la viaţa sfântului Nestor, care l-a ucis pe uriaşul Lia, în zilele împăratului Marcus Aurelius Valerius Maximianus (286-305)-vezi ***Vieţile sfinţilor din luna lui octomvrie, care acum întâi s-au tălmăcit din limba slovenească în cea românească spre folosul de obşte, în sfânta M-rea Neamţ, 1809, febr. 13***, tipărită de Ignatie şi Gherontie monahi, f. 132-133. Iar versurile 25-28 au la bază tot un text religios despre lupta dintre David şi Goliat - vezi ***Biblia sau Sfânta Scriptură, Cartea întâi a regilor***, cap. 17, p. 311-314.

Biblioteca Academiei, manuscris 5149, f. 29.

VII

<LEATUL 1848>

Publicată de Gr. Tocilescu în ***Din scrierile lui Zilot Românul***, în "Rev. pentru Istorie, Archeologie şi Filologie", an, III, vol. V, fasc. II, 1885, p. 347-358, împreună cu ***Adunarea de stihuri***.

Poezia ***Leatul 1848*** se află în manuscrisul miscelaneu 286 de la Biblioteca Academiei, p. 18-25. Este o copie autografă a cronicarului, scrisă pe două coloane, pe hârtie albastră, de dimensiunile 21 x 17 cm. Întreg manuscrisul are o singură numerotare, mecanică. A fost dăruit bibliotecii de către D.A. Sturdza, la 1 martie 1882.

1. Traducere: ***11 iunie s-a făcut, leat 1848***
28 iunie a căzut
30 iarăşi s-a făcut.

2. Traducere: ***Prima închinare a Valahiei, Porţii Otomane, sub Mircea-vodă, în anul***; şi: ***A doua închinare în anul.***

Lucrarea despre care este vorba aici este ***Istoria Ţării Româneşti***, tipărită, în greceşte, de Fraţii Tunusli, la Viena (Pentru ea vezi ***supra***, p. 295, nota 86). În traducerea lui G. Sion, cele două citate, puţin deosebite, se află la paginile 129 şi 131. La pag. 129 se spune: "Mircea-Vodă: 1383. Acest domn a închinat mai întâi Ţara Românească Porţii Otomane", iar la pag. 131: "Laiotu Vodă Basarab. 1460. Acesta a închinat pentru a doua oară ţara la Poarta Otomană" (Pentru aceste închinări, vezi ***supra***, p. 331, nota 4).

3. Omisiune.

4. După cuvântul "gadinile" mai era un rând care a fost tăiat la marginea de jos a filei, când s-a legat ms.

5. Ideea "talantului neîngropat" o întâlnim şi la contemporanul lui Z.R., vestitul dascăl de "muzichie" şi cântăreţ Anton Pann (1796-1854), în al cărui epitaf, pe care şi l-a compus singur, săpat pe o lespede ce îi străjuieşte osemintele la biserica Lucaci din Bucureşti, citim în a treia strofă: "Împlinindu-şi datoria,/ Şi ***talantul neîngropând,***/ Şi-a făcut călătoria,/ Dând în lume altor rând" (***subl. ns. M.D.C.***) — din ***Anton Pann. Scrieri literare***, I, ed. de Radu Albala şi I. Fischer, prefaţă de P. Cornea, Bucureşti, 1963, p. XX. Z.R. şi A. Pann au ca sursă de inspiraţie o pildă din Biblie (***Biblia***, p. 1128-1129, Matei, cap. 25, 14-30).

6. Greu a fost birul de vieţi omeneşti plătit de locuitorii acestui pământ cu ocazia epidemiilor de ciumă şi de holeră care l-au bântuit deseori (Dr. Pompei Gh. Samarian, ***Din epidemiologia trecutului românesc. Ciuma***, Institutul de arte

grafice E. Marvan, Bucureşti, 1932, 654 p.). Pentru perioada la care se referă Şt. Fănuţă au fost epidemiile de ciumă din anii 1783-1785, 1790-1798, 1813-1814, 1823-1824, 1828-1829. Numărul victimelor era foarte mare. Iată, spre exemplu, vodă Caragea aprecia că 24000 de oameni au murit în toată ţara în timpul ciumei din 1813-1814. Datorită măsurilor luate de autorităţile sanitare româneşti în anii 1837-1838, s-a reuşit ca populaţia Moldovei şi Ţării Româneşti să fie apărată de ravagiile pe care le-a făcut ciuma în dreapta Dunării (Ion I. Nistor, ***Ravagiile epidemiilor de ciumă şi holeră şi instituirea cordonului carantinal la Dunăre***, Bucureşti, 1945). Se poate aprecia deci, că, după ciuma din anii 1828-1829, cumplita boală a dispărut pentru totdeauna din şirul de ameninţări care stăteau asupra populaţiei ţării: războaie, calamităţi naturale, incendii.

Holera a bântuit pentru prima dată la noi, timp de nouă luni, între decembrie 1830 şi septembrie 1831, producând o spaimă groaznică bucureştenilor, prin bruscheţea apariţiei bolii şi prin grabnicul sfârşit al celor atinşi de ea (N. Vătămanu, ***Bucureştii sub groaza holerii***, în ***Catastih***, p. 100-105). N. Vătămanu foloseşte pe larg versurile lui Z.R. pentru a demonstra starea în care se aflau locuitorii oraşului în timpul holerii, deşi le socoteşte groteşti. Şi alţi contemporani şi-au consemnat impresiile provocate de boală: Gr. Andronescu, care nota: "Urâtă boală această holeră, rea urgie dumnezeiască, încât mai mult decât în vremile de ciumă omenirea s-au speriat" (I. Corfus, ***Însemn. Androneştilor***, p. 55); D. Papazoglu (în a sa ***Istoria fondării oraşului Bucureşti***, Bucureşti, 1891); Gr. Lăcusteanu (în ***Amintirile colonelului Lăcusteanu***, publicate şi adnotate de Radu Crutzescu, cu un comentariu istoric de I.C. Filitti, Bucureşti, 1935, p. 20) şi alţii.

7. La 11/23 iunie, Bibescu a semnat "Constituţia" revoluţionară şi în noaptea de 13/25 spre 14/26 a fugit la Braşov.

8. După cuvântul "boierească" mai urmau câteva cuvinte, dar au fost tăiate la marginea de jos a filei cu ocazia legării ms.

9. Este vorba despre ***Proclamaţia*** care a fost citită prima dată la Izlaz, la 9/21 iunie 1848, de Eliade, apoi în alte locuri din ţară — la Caracal, Craiova — iar la Bucureşti, la 15/27 iunie, pe Câmpia Libertăţii de la Filaret, în prezenţa a vreo 30 000 de orăşeni şi ţărani. Exemplarul ***Proclamaţiei*** care s-a citit la Filaret se păstrează la Arh. Statului Bucureşti, în colecţia Achiziţii noi, CLIX/14, este tipărit pe mătase galbenă şi pe spate are însemnările: "Această proclamaţie a fost purtată pe o pernă în procesiunea de la 1848 de către Costache Costescu şi citită poporului pe Câmpia Filaretului de către C.A. Rosetti; Costache Costescu este tatăl lt. colonelului Al. Costescu, iar acest lt. colonel mi-a hărăzit documentul acesta, pe care-l depun spre păstrare în Arhivele Statului, 18 iunie 1977. G-ral. Năsturel".

10. Guvernul Provizoriu a fost ales la 14/26 iunie şi era format din 6 membri: mitropolitul Neofit (ca preşedinte), Ioan Eliade Rădulescu, Ştefan Golescu, Cristian Tell, Gh. Magheru, Gh. Scurtu. A fost constituit şi un "minister vremelnicesc", din: N. Golescu, ministrul din Lăuntru, I. Câmpineanu, ministrul Dreptăţii, I. Voinescu II, ministrul Trebilor din Afară, C.N. Filipescu, la Finanţe, G. Niţescu, la Obştescul Control, I. Odobescu, la Război, I. Eliad, la Instrucţia Publică. Secretari ai guvernului

au fost desemnaţi: C.A. Rosetti, N. Bălcescu, A.G. Golescu-Negru şi I.C. Brătianu. Z.R. arată că între membrii Guvernului erau persoane "nu necinstite, ci de credinţă". Aluzie, probabil, la mitropolit şi, mai ales, la I. Câmpineanu, căruia el i-a dedicat una din poezii (vezi ***supra***, p. 251, ***Cu acrostihuri***).

11. ***Idol mare.*** Este vorba despre Statuia Libertăţii, care iniţial a fost ridicată la Filaret, pe Câmpia Libertăţii, împreună cu tabloul care reprezenta "România rupându-şi cătuşele" de C.D. Rosenthal. Autorul statuii se pare că a fost tot Rosenthal. Statuia, numai o machetă care urma să fie definitivată, a fost distrusă de reacţiune, în ziua de 29 iunie, şi nu se mai cunoaşte cum arăta, dar imaginea ei s-a păstrat în nişte gravuri din Bucureştii anului 1848, care au apărut în "Illustrierte Zeitung" din Leipzig, pe anul 1849 (N. Vătămanu, ***Statuia Libertăţii din 1848,*** în ***Catastih***, p. 95).

Z.R. aduce câteva precizări preţioase în legătură cu Statuia Libertăţii, acel "idol mare, de muierească asemănare": din dealul Filaret, unde fusese aşezată la început, a fost mutată în "piaţa Curţii", zice el, deci în "piaţa Curţii Administrative", din Podul Mogoşoaiei; ea era socotită drept apărătoare a dreptăţii, ceea ce a făcut să fie numită şi "Statuia Justiţiei"; la statuie se adunau robii ţigani, aşteptând dezrobirea, anunţată prin punctul 14 al ***Proclamaţiei de la Izlaz*** (= "dezrobirea ţiganilor prin despăgubire"). Pentru dezrobirea ţiganilor, la 26 iun./8 iul., Guvernul Provizoriu numise o comisie care avea în fruntea ei pe Cezar Bolliac. Până la 10/22 aug., comisia eliberase cca. 20 000 de bilete de slobozenie (G.D. Iscru, ***Revoluţia română din 1848-1849***, Ed. Albatros, Bucureşti, 1988, p. 135-136). Cu acest prilej, Cezar Bolliac a scris poezia: ***O ţigancă cu pruncul său la Statua Libertăţii în Bucureşti*** (Vezi: Cezar Bolliac, ***Opere***, ediţie, note şi bibliografie de Andrei Rusu, cu o introducere de G. Munteanu, colecţia Clasicii Români, vol. I, ESPLA, Bucureşti, 1956, p. 334-336).

12. Sfera simbolizează ***roata norocului***, care prin învârtirea ei face ca după rău să vină bine. Poezia în totalitate reprezintă motivul roţii: după "întâia primejdie" (adică holera) urmează scăparea, apoi "a doua primejdie şi iar scăpare", "buna Maică învârte sfera" şi urmează "a treia primejdie şi iar scăpare", apoi "a patra primejdie şi iar scăpare". Despre reprezentarea norocului nestatornic, începând din antichitate, la noi şi în apusul Europei, vezi discuţia la Virgil Cândea, ***Dimitrie Cantemir, Divanul***, p. 479-482, nota. 67.

13. Z.R. nu mai vorbeşte nimic de primul complot al reacţiunii, care la 19 iun./1 iul. a arestat Guvernul Provizoriu. Acţiunea promptă a maselor bucureştene a dus la eliberarea Guvernului, dar, datorită slăbiciunilor manifestate de acesta în judecarea şi condamnarea complotiştilor, aşa cum cerea Bălcescu, recţiunea s-a manifestat din nou. S-a răspândit zvonul că armatele ţaristă şi turcească se îndreaptă spre Bucureşti. Derutat, Guvernul Provizoriu a părăsit Bucureştii, în noaptea de 28 iun./10 iul. spre 29 iun./11 iul., în locul lui fiind aleasă ***Căimăcămia***, constituită din boierii Teodor Văcărescu şi Emanoil Băleanu.

14. ***Rebeliştii se-nfierbântară.*** Se referă la acţiunea populaţiei bucureştene, din ziua de 30 iun./12 iul., care, în număr de peste 40 000 de oameni, a zădărnicit încă o dată intenţiile mitropolitului Neofit şi ale coloneilor Odobescu şi Solomon. În zilele

următoare, Guvernul Provizoriu a revenit la Bucureşti.

15. Se referă la proclamaţia adresată de Guvern poporului, la 7/19 iul, prin care se cereau măsuri severe pentru a se pedepsi fără excepţie "orice minciună, orice intrigă, orice încercare ucigătoare de libertăţi" (***Anul 1848 în Principatele Române. Acte şi documente***, II, Bucureşti, 1902, p. 334).

16. La 13/25 iul., o armată otomană de 20 000 de oameni, în frunte cu Suleiman-pasă, a sosit la Rusciuc, iar la 19/31 iul. a trecut la Giurgiu, fiind trimisă să restabilească vechea ordine. "Şi iar vechimea la noi să fie", zice Z.R.

17. Scrisoarea lui Suleiman-paşa, adusă la Bucureşti de secretarul acestuia, Tinghir-efendi, a fost citită în ziua de 22 iul./3 aug. Prin scrisoare se cerea să se revină la starea anterioară revoluţiei, Guvernul Provizoriu să fie dizolvat şi în locul lui să se aleagă o "locotenenţă", conform Regulamentul Organic.

18. Neplăcerea la care se referă Z.R. este redată astfel de I. Heliade Rădulescu: "În Adunare se aflau mulţi boieri vechi şi reacţionari, totuşi nu se găsi unul singur care să nu fie indignat de tonul acestei epistole şi să nu o califice de nedreaptă, atât de mult falsifica ea caracterul mişcării valahe" (I. Heliade Rădulescu, ***Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine au sur les événements de 1848 accomplis en Valachie***, par ..., Paris, 1851; şi în româneşte, p. 140).

19. Cuv. ***Mircea, Bagheazitul, sultan Megitul*** şi ***Locotenenţă*** sunt scrise mai mare decât restul textului şi literele au fost îngroşate.

20. Referire la prima închinare a Ţării Româneşti la Poartă, pe care ar fi făcut-o Mircea cel Bătrân, pe baza unei "legături" cu sultanul Baiazid (Vezi ***supra***, p. 331, nota 4).

21. Sultan Megitul este Abdul Megit, care a fost sultan între 3 iul. 1839 şi 27 mai 1861, când a murit.

22. "Locotenenţa Domnească a Ţării Româneşti" a fost proclamată, în ziua de 23 iulie/4 august, de o adunare populară, pe Câmpia Libertăţii de la Filaret, şi era compusă din şase membri ai fostului Guvern Provizoriu, iar la 28 iul./9 aug. a fost înlocuită prin alta formată din trei — I. Heliade Rădulescu, N. Golescu şi Cr. Tell.

23. La grădina lui Constantin Cantacuzino, "situată afară din oraş" (Heliade, ***Mémoires***, p. 163). Grădina lui C. Cantacuzino, aflată pe malul drept al Dâmboviţei, între mănăstirile Sf. Apostoli şi Antim, în a doua jumătate de sec. XVIII intrase în stăpânirea familiei Dudescu, fiind apreciată de o englezoaică — lady Craven — drept "o frumoasă grădină englezească" (C.C. Giurescu, ***Ist. Bucureştilor***, p. 330-331).

24. Cartierul general al lui Suleiman-paşa în Bucureşti a fost la palatul închiriat de stat pentru locuinţa fostului domn Bibescu (Heliade, ***Mémoires***, p. 163). Este vorba despre casa lui Dinicu Golescu de pe Podul Mogoşoaei, dar Bibescu nu a locuit în ea, ci în casa soţiei sale de la poalele dealului Mitropoliei.

25. Întâlnirea lui Suleiman-paşa cu reprezentanţii bucureştenilor a avut loc la 10/22 aug. Suleiman a chemat "Locotenenţa, pe toţii boierii, fără deosebire, şi fruntaşii oraşului ca să se întrunească la el pentru a le împărtăşi ţinta vizitei sale în capitală (Heliade, ***Mémoires***, p. 165). Într-o foaie volantă, cu data 10 aug. 1848,

"Adunarea boierilor şi notabililor Ţării Româneşti", în rândul căreia se afla şi Z.R., arată că cei prezenţi au audiat discursul lui Suleiman-paşa şi apoi au dat o dovadă de recunoaştere a Locotenenţei Domneşti ca guvern legitim, pe care au semnat-o 90 de participanţi. "Neputându-se desţifra toate" iscăliturile, s-au trecut numai o parte din numele semnatarilor (***Anul 1848***, III, p. 319-320). Printre numele care s-au putut descifra nu apare şi cel al lui Ştefan Fănuţă. Heliade arată că toţi participanţii au iscălit actul, afară de Filipescu-Vulpe, filorus, şi încă vreo patru persoane, "de aceeaşi culoare, partizani ai vechiului regim". Refuzul lor se întemeia pe pretextul că erau obosiţi de durata ceremoniei şi de căldura prea mare. A doua zi, doi dintre ei au cerut să semneze actul de supunere noului guvern (Heliade, ***Mémoires***, p. 168-169).

26. Regulamentul Organic şi Arhondologia au fost arse cu ocazia demonstraţiei populare din 6/18 sept. 1848.

27. Aici Z.R. a pus notă, dar explicaţia ei lipseşte la subsolul filei, probabil a fost tăiată când s-a legat ms.

28. Aluzie la cuvântarea lui Suleiman la întâlnirea cu boierii: "Văzând că această nouă Locotenenţă, departe de a fi dăunătoare tratatelor, era conformă cu obiceiurile ţării, n-am întârziat a o recunoaşte în numele Majestăţii Sale şi a o declara guvern legitim" (Heliade, ***Mémoires***, p. 166).

29. Heliade arată că s-a produs o indignare generală, pe care o pune pe seama unor întrebări ipocrite (***Ibidem***, p. 168).

30. Fuad-efendi a intrat în Bucureşti la 13-25 sept. 1848.

31. Constantin Cantacuzino (1800-1875), între 13 sept. 1848-iun. 1849 a fost caimacam al Ţării Româneşti.

32.Aluzie la acţiunea curajoasă a poporului din Bucureşti, care, neînarmat, a ieşit înaintea coloanelor armatei otomane ce intra în oraş. Cavaleria turcă şi-a croit drum cu săbiile şi lăncile în mulţime şi a trecut cu caii peste cei ce i se aruncaseră în cale (***Istoria României***, tratat, vol. IV, Bucureşti, 1964, p. 109).

33. Tratatul de la Adrianopol, din 2/14 sept. 1829, prin Actul separat relativ la principatele Moldova şi Ţara Românească, încheiat între Rusia şi Turcia, stabilea printre altele că: hotarul dintre Imperiul Otoman şi Principate va fi şenalul Dunării, restituindu-se Ţării Româneşti teritoriul raialelor Giurgiu, Turnu şi Brăila; domnitorii urmau să reglementeze nestingheriţi treburile interne, pe baza drepturilor garantate ţărilor prin hatişerifuri (Ionaşcu şi colab., ***Tratatele***, p. 146-147).

34. După cuvântul "Beilicul" mai era un rând, dar a fost tăiat la marginea filei, la legarea ms.

35. Aluzie la ridicarea ţăranilor, care doreau să înceapă lupta cu armatele otomană şi ţaristă (ce a pătruns în ţară la 15/27 sept. 1849 sub comanda g-ralului Lüders). Îndemnaţi de propagandiştii revoluţionari, ţăranii cereau aplicarea punctului 13 al ***Proclamaţiei*** ("rebelista acea scrisoare", îi zice Z.R.). Ei au continuat acţiunile împotriva hotărârilor caimacamului, mulţi fiind aruncaţi în închisori.

36. Barbu Ştirbei a fost domn al Ţării Româneşti între 16 iun. 1849-17 oct. 1853.

După poezia dedicată alegerii lui Barbu Ştirbei ca domn, în ms. este altă

poezie cu titlul ***Cum să cuvine a fi domnul***, care este variantă a unei poezii cuprinsă în prima scriere a lui Z.R. (Vezi ***supra***, p.286, nota 11).

<Rândurica ne învaţă cum să cade a stăpâni>

Biblioteca Academiei, manuscris 286, f. 24v.

A fost publicată de Gr. Tocilescu, în ***Scrierile lui Z.R.***, p. 356-357.

După această poezie, în ms. sunt încă şase versificaţii, fără titlu, care constituie variante ale unor poezii scrise anterior în cuprinsul altor lucrări ale lui Z.R.

Pentru acestea vezi: ***Supra***, p. 294, -nota 80 ; p. 293, -nota 79; p. 294, -nota 83; p. 299, -nota 37; p. 301, -nota 74; p. 209, sub titlul ***Rugăciune la cer, înfocată,în vremi amărâte;*** p. 305, -nota 133.

<Ferice d-acei plutitori pe mări şi pre ocheanuri>

Biblioteca Academiei, manuscris 286, f. 25r.

A fost publicată de Tocilescu, în ***Scrierile lui Z.R.***, p. 357.

După această poezie, în ms. există o versificaţie fără titlu, care constituie variantă a unei poezii anterioare (pentru ea vezi ***supra***, p. 209, sub titlul ***Rugăciune la cer...***), şi o versificaţie cu titlul ***Către ţară***, care este o variantă a altei poezii mai vechi (pentru ea vezi ***supra***, p. 307, - nota 153).

Portul românesc după neam, pildă Stăpânirea

Biblioteca Academiei, manuscris 286, f. 25 v.

A fost publicată de Tocilescu, în ***Scrierile lui Z.R.***, p. 358.

<Caravochirul e dator să aibă aşa ştiinţă>

Biblioteca Academiei, manuscris 286, f. 25 v.

A fost publicată de Tocilescu, în ***ibidem***, p. 358.

Ţara

Biblioteca Academiei, manuscris 286, f. 25 v.

A fost publicată de Tocilescu, în ***ibidem***, p. 358.

Către unii din români fără mai adânci ştiinţe

Deşi cunoscută, această versificaţie nu a fost încă publicată până acum. Ea se află în ms. 332 de la Biblioteca Academiei, f. 39-40, care este un miscelaneu cuprinzând mai multe poezii ale Văcăreştilor. Poezia are o copie modernă în ms.

5149, f. 100-101. La f. 36 a aceluiaşi manuscris 332, se află poezia ***Noroace fi-mi ajutor să dobândesc vânatul***, pe care, după scris, am atribuit-o tot lui Ştefan Fănuţă (vezi mai jos).

1. ***Legat*** = tributul pe care l-a plătit Ţara Românească Imperiului Otoman ca preţ al răscumpărării păcii (vezi ***supra***, p. 331-332, notele 4-5).

2. ***Titlul ţării*** a fost luat de Z.R. din ***Istoria Ţării Româneşti*** tipărită de Fraţii Tunusli (pentru ea: ***supra***, p. 295, nota 86), pe care o citează deseori. În ediţia lui G. Sion, el se află şi în limba turcă, întocmai cum l-a reprodus şi Z.R., şi tradus în limba română astfel: "În tot chipul, cu toată libertatea obiceiurilor lor fiă aceste locuri şi cu deplina lor autonomie, despărţite cu totul de celelalte ţări ale Împărăţiei" (Fraţii Tunusli, ***Istoria politică şi geografică a Ţării Rom.***, p. 70).

Titlul ţării este frecvent întâlnit în documentele epocii, începând din sec. al XVIII-lea şi până la jumătatea sec. al XIX-lea. Astfel, firmanele turceşti, adresate domnilor români, îndeosebi cele din sec. al XVIII-lea, conţin elementele care compun ***titlul ţării***. Iată, spre pildă, primul firman de acest fel pe care îl cunoaştem, din 6-15 iun. 1740, referitor la Moldova, precizează: "principatul menţionat este, de demult, liber, separat la cancelarie şi scutit de a fi călcat cu piciorul". Asemănător se exprimă şi un firman acordat Ţării Româneşti, la 17-20 apr. 1742: "Principatul Ţării Româneşti, fiind separat la cancelarie şi scutit de a fi călcat cu piciorul şi liber în toate privinţele (Valeriu Veliman, ***Relaţiile româno-otomane, 1711-1821. Documente turceşti***, Bucureşti, Direcţia generală a Arhivelor Statului, 1984, p. 245-247, 267-269). Un alt firman, din 12-21 august 1761, este mult mai clar. Prin acesta, sultanul Mustafa al III-lea porunceşte vizirilor din Vidin şi Oceacov şi altor demnitari otomani, la cererea domnului C. Mavrocordat, să oprească încălcarea hotarelor Ţării Româneşti de către supuşii otomani din sudul Dunării. În el se menţionează că asemenea poruncă se dăduse şi în anul 1760 şi că "Ţara Românească, din zilele de altădată şi până acuma, este înregistrată separat la Cancelarie (Kalem) şi se interzice călcarea ei cu piciorul şi ea se bucură de libertate în toate privinţele, iar supuşii şi locuitorii ei să fie liniştiţi şi fericiţi şi să-şi posede şi să-şi stăpânească proprietăţile şi pământurile lor şi, de asemenea, nimeni dintre alţii să nu calce deloc hotarele Ţării Româneşti şi ale Olteniei" (Mustafa A. Mehmed, ***Documente turceşti privind istoria României***, I, 1455-1774, Ed. Academiei RSR, Bucureşti, 1976, p. 271-272, doc. nr. 260).

În sec. XIX, în condiţiile intensificării luptei pentru unirea ţărilor române se va face uz de acest titlu. Astfel, în Procesul-verbal al Adunării Ad-hoc a Moldovei, din 7 oct. 1857, vorbindu-se despre capitaluţii şi de consfinţirea lor prin tratate şi stipulaţii ale marilor puteri, se arată că: "De către însuşi Poarta Otomană, prin mai multe haturi ale glorioşilor padişahi şi în capul cărora se întrebuinţa următoarele cuvinte: În tot chipul, cu toată libertatea obiceiurilor lor, să fie aceste ţări şi să se stăpânească numai singure de sine, deosebite şi despărţite de stăpânirea Împărăţiei Otomane" (ASB, Suluri, nr. 66, p. 5).

3. Traducere: ***Titlul ţării, după condicele împărăteşti, scris cu litere greceşti şi cuvinte turceşti, se găseşte trecut în "Cronograful ţării" tipărit la Viena,***

în Austria, în limba greacă, în 1806, la pagina 131, şi îl însemnez şi aici pentru uşurinţă:

"Miunkiuli vusul serbestiet uzre ve isticlar birle, ne friz calamve, amahtuli cadem". Adică: Aceste ţări să aibă toată libertatea pentru obiceiurile lor, în orice împrejurare, şi să aibă o stăpânire a lor proprie, separate fiind cu totul de restul stăpânirii".

<Noroace fi-mi ajutor să dobândesc vânatul>

Biblioteca Academiei, manuscris 332, f. 36.

În *Catalogul manuscriselor româneşti din Biblioteca Academiei*, vol. II, p. 29, această poezie este trecută între creaţiile poeţilor Văcăreşti — Ienăchiţă şi Alecu — şi se citează N. Iorga, *Ist. lit. rom. în sec. XVIII*, II, p. 490, nota 4. În locul citat, N. Iorga spune că versurile lui N. Văcărescu s-au publicat în broşura lui Odobescu şi că Nerva Hodoş îi semnalează versuri de ale lui Nicolae Văcărescu şi în ms. 332 de la Academie. Nimic, deci despre această poezie. După grafie şi după stil, socotim că este scrisă de Z.R. În acelaşi ms. se află şi poezia autografă a lui Z.R. — *Către unii din români fără mai adânci ştiinţe*.

1. Cuvintele "abia ziua să simte" sunt scrise deasupra rândului, în locul variantei iniţiale "cum pui orice silinţă", ştearsă.

2. Cuvântul "arc" fusese scris iniţial "harc" şi a şters apoi litera "h".

GLOSAR

A

acatastasie - tulburare, dezordine.
adăpa (a) - a da de băut otravă, a otrăvi.
adăsta (a) - a aştepta.
adâncat - adânc.
admiral - amiral (căpitan paşa) al armatei otomane.
afierosi (a) - a hărăzi, a destina, a închina (o danie), a dărui.
afilarghirie - lipsă de dragoste pentru bani, nezgârcenie.
aga - ofiţer de infanterie, comandant la turci, demnitar, rang boieresc în Ţările Române, şef al unei agii.
agabaniu - stofă fină pentru rochii.
agonisită - agoniseală.
aian - guvernator al unui oraş turcesc, al unei cazale.
albeneţ - bălan, albicios, palid.
aligoriscos - alegorie.
alişveriş - afacere, negoţ.
altoit - vaccinat.
amarunt - amănunt.
anafora - raport făcut de un for inferior către altul superior, raport de cercetare către domn.
analoghie - asemenea, la fel.
analoghisi (a) - a împărţi proporţional, a repartiza egal.
analogon - parte corespunzătoare, egală, proporţională.
angarea - dare de orice fel, în natură sau în muncă.
apostat - care s-a lepădat de credinţă, nelegiuit, răsculat, răzvrătit.
apropia (a - să) - a fi gata să.
apustasie (apostasie) - lepădare de credinţă, de religie, revoluţie, răscoală, răzvrătire.
arâdica (a) - a ridica.
arhipăstor - arhiereu, prelat.
arhon - titlu de nobleţe ce se da cuiva, alăturat pe lângă funcţie sau nume şi utilizat de obicei ca formulă de adresare unei boier.
arhondotetrarhie - conducere constituită din patru boieri.
arhontocratia - "stăpânirea boierilor".
armadie - armată.
aromi (a) - a aţipi, a adormi.
aromire - "somn", aţipire.
artăni (hărtăni, a) - a rupe în bucăţi, a sfâşia.
artărdisi (artârdisi, a) - a licita, a oferi mai mult la o licitaţie.

arunca (a - tunuri, puşti) - a descărca, a slobozi (o armă de foc), a trage cu puşca.
arz - jalbă, plângere, memoriu către sultan.
ascheriu - ostaş turc.
asidosie - scutire de dări.
aspidă - viperă, năpârcă.
aşezământ - hotărâre, lege; înţelegere, învoială.
ataxie - neregulă.
athliia mana - nenorocită mamă.
avaet - vezi: havaet.

B

badiera - "adică steagul Ţării Româneşti".
bairac - steag turcesc.
basnă - basm, minciună, scorneală, poveste.
baş-capuchehaie - mai mare peste capuchehaiele, şeful (başcap).
batac - baltă.
batarii - baterii (de tunuri).
băjănii - băjenari, fugari, refugiaţi.
băsnar - mincinos, povestitor.
beizadea (beizade, beizdade) - fiu de domn.
berechet - îmbelşugare, belşug.
beşli-aga (beşleaga) - comandant al beşliilor.
beşliu - jandarm turc sau tătar, angajat de domn pentru paza internă a ţării.
bez - fără.
bicisnic (becisnic) - slab de fire.
bina - construcţie, clădire mare.
biniş - haină boierească, cu mânecile despicate şi îmblănite (şi tivită cu blană).
binpaşă (bimbaş, bimpaş) - maior turc, comandant peste 1000 de soldaţi.
biv - fost.
blagocestiv - pios, evlavios.
boar - păzitor la boi.
boccealâc (de atlas) - boccea în care se legau lucrurile ce aducea mireasa la nuntă.
boea (boele) - vopsea.
bold (bucurie cu -); (a avea - pe cineva) - ghimpe, bucurie înşelătoare; a avea un ghimpe pe cineva.
boţ - neghiobie, nepricepere.
bresle - clasă socială, tagmă.
buhurdar - vas de argint sau alt metal, de obicei de forma unui castronel, utilizat pentru afumat încăperile cu substanţe aromatice.
butcă - trăsură acoperită, cupeu.

C

cacom - hermină.
cadră - portret pictat, tablou.
caftan - manta lungă, tivită cu fire de aur şi argint, care se dădea de sultani domnilor la

instalarea în scaun, sau (mai simplă) care se dădea de către domni boierilor la ridicarea în ranguri.

caid - titlu purtat de guvernatorul unei provincii sau oraş din statele musulmane din Nordul Africii.

caldarâmgiu (caldârâmgiu) - cel ce lucrează caldarâmul unei străzi.

calem - cancelarie, slujbă.

calemgiu - logofăt de cancelarie, slujbaş, secretar, scriitor.

canal - cale, mijlocire, intermediu.

canoane - rânduieli, legi.

canonisit - legiferat, după canon.

capuchehaia - reprezentant al domnului la Poartă.

caravochir (caravenir) - cârmaci de corabie.

carnaxi - exclamaţie turcească de ciudă, de supărare (echivalent cu românescul: la dracu! la naiba!)

catagrafi (catagrafie) - recensământ, inventar, înregistrare.

catahrisis - abuzuri, exces, "adică urmări împotrivă".

cathedra - loc central, ridicat, aici cu sens de: capitala.

caţaun (caţaon) - poreclă dată grecilor din nord.

cauc - căciulă înaltă de postav, de pâslă sau de piele de miel, cu fundul mai lat.

cavalarie (cavalerie) - decoraţie.

căpitan-paşă - amiralul flotei otomane.

căţie (căţuie), de argint - vas lunguieţ sau oval întrebuinţat pentru afumarea cu arome în casă.

cârgelâu (cârgealâu, cârgealeu) - tâlhar turc, în cete prădau şi omorau în Turcia şi în Ţara Românească.

câştiu - rată.

ceflâc (ciflic, ceftlic) - ogor, moşie.

cephanea - vezi: gebhanea.

cetaş - asociat, tovarăş.

cheder - neplăcere, pagubă.

chiloman - gălăgie mare, zgomot produs de ţipete şi chiote.

chir - jupân, domn.

chisnovat - chinuit.

cilen - membru (al unei societăţi, organizaţii, instituţii).

cin - clasă, rang, categorie socială.

cinovnic - slujbaş, funcţionar, persoană cu funcţie oficială.

ciocmăneală - ciocnire, luptă mărunţă, hărţuială.

ciocmăni (a) - a se ciocni, a se hărţui.

cirac - om de încredere.

citac - cetaş.

ciumpăvi - a ciunti, a reteza.

civert - sfert.

clefete (cleft) - haiduc.

clironomie - moştenire.
cliros - cler, sobor, adunare a celor mai de frunte clerici.
clonghi (a) - a cârâi, a face ca cloşca ce-şi cheamă puii.
clup - club.
cochinţ - poreclă dată grecilor (arendaşi).
comité (boier -) - comitet de conducere a ţării în lipsa domnului, locotenenţă domnească; boier care face parte din comitetul de conducere a ţării.
comandirlic - comandă.
conac - gazdă, loc de popas pentru oaspeţi.
conăci (a) - a găzdui, a face popas.
condei - înscris, catastif.
condurărie - prăvălie de conduri (de pantofi).
conşi - consuli.
croi (a) - a născoci, a proiecta.
croială - plan, scorneală.
crunţa (crunta, a-) - a tăia, a scurta.
cugiuman (gugiuman) - "căciulă de samur cu fundul de postav" (alb).
cuhnie - bucătărie de vară.
cumpanie - companie, breaslă.
cumpăni (a) - a chibzui.
cusur - lipsă, rest.

D

dajdie - dare.
daţe - femei dace.
davagilâc - pâră, plângere.
dăsgoveală (desgoveala) - îmbrobodire a miresei.
dăstoinică (vârstă-) - matură.
delă - dosar.
delibaşă - comandant al deliilor.
deliu - soldat din garda domnească compusă din arnăuţi.
dezghina (dăzghina) (a) - a dezbina, a despărţi pe unii de alţii.
diadoh - succesor, moştenitor.
diafendefsi (a) - a (se) apăra.
diastimă - perioadă de timp, răstimp; interval, distanţă.
diată - testament.
dicheomă - drept (este drept).
diminie - perioadă de două luni.
distihie - nenorocire.
divanit (boier -) - care făcea parte din divanul domnesc.
dodecadă - primii doisprezece boieri mari.
dor - durere.
dorire (de patrie) - dragoste de patrie.
dosădit - chinuit, amărât, mâhnit, întristat.

dosi (a) - a da dosul, a fugi.
dragoman - tălmaci, interpret al Porţii.
drepte (cuvinte -) - directe, spuse pe şleau.
duh - spirit (-ul Regulamentului).

E

ecdosis - "adică, carte de voie a patriarhului".
eişi (a -) - a ei.
elciu - trimis al unei puteri străine, creştin, cu rang de consul, ministru plenipotenţiar sau ambasador la Poartă.
embatic - arendă.
endemnizaţie - indemnizaţie.
engher - deşteptat din somn, trezit.
enherisi - a înmâna.
epicratia - stat, împărăţie.
epistat - vechil, locţiitor la conducere.
eres - rătăcire, greşală.
esforiceşti (croieli -) - drăceşti
estimp - în acest timp.
evghenis - "adică boieri de neam".
evropaicesc - europenesc.

F

fandasie - plăsmuire, fantezie.
fariseu - făţarnic, prefăcut.
felegos - prost îmbrăcat, zdrenţăros.
feligean (felegean) - ceaşcă fără toartă, pentru cafea.
ferman (firman) - ordin scris al sultanului.
ficlean - viclean.
ficleneşte - vicleneşte.
ficleşug - şiretlic, viclenie.
finic - pasărea phoenix.
fiorelnic - fioros.
firoscos - deştept, învăţat ca un filozof.
funda (a) - a avea originea, începutul, fondul.
fur - hoţ, tâlhar.
furtuna (a) - a fi furtună.
fuşte - bâtă, toiag, suliţă, lance.

G

gadină - animal sălbatic, fiară, jivină.
gârâi (a) - a cârâi, a cloncăni, a cicăli.
gebhanea (cephanea) - pulberărie, loc unde se păstrează muniţia.
gelat - gâde, călău.
gerah - chirurg.
gevrea - batistă de mătase sau de pânză fină, brodată.

ghiurgiu - georgian, din Georgia.
gingălaş - gingaş, plăpând, firav.
glavnic - conducător.
goletăţi - goi, dezbrăcaţi, prost îmbrăcaţi.
grebăn - spinare.
grozavnic - groaznic, îngrozitor.
gubav - slăbănog, bolnăvicios, lepros.
gugiuman - vezi: cugiuman.
gunguni (a) - a gânguri.

H

hain - trădător.
hainit - devenit trădător.
halal (a face)
halea - în funcţiune, în slujbă.
halturi - palavre, mofturi, vorbe fără rost.
haraciladisi (a se) - a se adjudeca la o licitaţie.
haraciladizma - adjudecare.
hargiuri - trupe auxiliare.
harvat - croat, ostaş din armata lui Ipsilanti; arvat.
hatâr - favoare, poftă.
hatihumaiun - act emanat de la sultan, decret imperial.
hatişerif - ordin autograf al sultanului.
hatman (al divanului) - căpetenie a zapciilor de divan.
havaet (avaet) - taxă pentru o slujbă, dare, venit.
heretismos - felicitare.
hiară - fiară.
hin - fin.
hlamidă - mantie împărătească.
hobaci (hobagi, hobeci, obaci) - rumâni, iobagi.
hobăcime (obăcime) - "rumânimea".
horbotă - dantelă.
hrăpelnic - rapace, prădător.
hrăpire - prădăciune, jaf.
hulă - defăimare a celor sfinte, ocară, injurie.
huli (a) - a ocărî, a defăima, a batjocori pe cele sfinte.
huzmet - venit principal al ţării pe care îl vindea domnul prin mezat; slujbă care aduce venituri bune.

I

i - şi
iazmă - stafie, nălucă, vedenie.
iconomie - bună gospodărire, chivernisire.
iconomisi (a) - a aranja, a chibzui.
ighemon - domn, stăpân.

iort (a se da) - întocmai (a se plăti).
i pac - şi iarăşi, de asemenea.
ipochimen - persoană, personaj.
iroi - eroi.
islac - "să-i trimită -, adică să-l ierte".
istornic - istoric.
istov - sfârşit, capăt.
işala - expresie turcească echivalentă cu: să ne ajute Allah!
ithica - etica, morala.
iuruş - iureş, năvală, atac.
iuvi (a se) - a se ivi, a apărea.
iznoavă - din nou; născocitură.
izvod - listă, copie, însemnare, scriere.
izvodi (a) - a da la iveală, a crea, a produce, a plănui.

Î

îmbodobi (a) - a împodobi.
împărtăşi (a) - a împărţi, a face parte.
împâclare - cuprindere de pâclă.
împârleji (a se) - a găsi prilejul, a găsi momentul potrivit.
împlini (a) - a plăti, a achita.
închina (a se) - a se preda.
încoplişa (a) - a copleşi, a cuprinde.
înclina (a se) - a se împreuna.
îndărătna (a) - a da înapoi, a trage înapoi.
îndestulare (a face) - a face dreptate, a da satisfacţie.
îndrepta (a se) - a se justifica.
înfiinţat - în realitate, este în fiinţă.
înfurtunat - prins de furtună.
îngrecată - însărcinată, gravidă.
îngrijui (a) - a îngriji.
însovonit - cu sovon (văl) pe cap (pe faţă).
întort - perfid, îndărătnic, sucit.
învârtoşare - îngroşare, creştere.

J

jăcaş (zacaş) - jefuitor.
jăcman - jaf.

L

lămurit (- pământean) - curat (pământean), adevărat.
leat - an.
lechea - defect moral.
lefaş - salariat, cel care primea leafă.
legătură - înţelegere, obligaţie, îndatorire, tratat.
leitinant - locotenent.

lepădare (lăpădare) - renunţare (la o slujbă), demisie.
lisitaţie - licitaţie.
litanie - slujbă religioasă.
liubov - iubire, dragoste, plăcere.
liude - vezi: lude.
loagăr - lagăr.
locma - "adică mulţimea de bani".
lucrător - activ.
lude (liude) - unitate de impozit, om (individ) impus la bir.

M

madea - pricină, chestiune, meteahnă.
maghistrat - primărie.
mamon - diavol, personificând lăcomia de bani.
mansup - slujbă, dregătorie, post, funcţie.
manzăl - vezi: mazil.
marifet (marafet) - mijloc.
masă (stânjen -) - pătrat (stânjen pătrat).
mavrofor - îmbrăcat în negru, grec care făcea parte din batalionul sacru al armatei lui Ipsilante.
mazil (manzil) - destituit din slujbă, din dregătorie.
mazili, mazâli (a) - a scoate din domnie, din funcţie.
mădular (mădulările) - membru (al unei societăţi, organizaţii etc.).
mâgliseală - ademenire, înduplecare cu vorbe linguşitoare.
mâna - mânerul porţii.
mehtupciu - scriitor de acte într-o cancelarie.
meidan (a ieşi la-) - a ieşi la iveală.
menzilhanea - staţie de poştă.
meremet - reparaţie.
merşterşug - artă, dibăcie, vicleniе.
mertic - tain, porţie de alimente.
meşteşugariţe - meşteşugite, dibace, iscusite.
metahirisi (a) - a obişnui, a se folosi de ceva.
mezat - licitaţie.
molevmă - molimă.
molifsit - molipsit.
momelnic - ademenitor.
moştenesc (loc -) - de moştean, ereditar.
muhaserea - predare, încheiere şi predare a socotelilor statului.
murahaz - împuternicit, plenipotenţiar, delegat.
murdalâc - murdărie.
mursicat - muşcat, sfâşiat cu dinţii.

N

naht - peşin, bani în mână.

namestie - acaret, clădire ce ţine de o casă.
naş brat - fratele nostru.
navilaţie - nivelaţie.
nazâr - comandant al cetăţii Brăila.
nazârlâu - de vază, ilustru, stimat.
năimit - vândut la cineva, tocmit la cineva cu leafă.
năprasnă - fără veste, pe neaşteptate.
năprasnica boală - ciuma.
năpusti (a - pe cineva) - a părăsi, a abandona.
nealtoit - nevaccinat.
necotită (butie -) - nemăsurată cu cotul (domnesc).
nefer - soldat simplu în oastea turcească.
negură - mulţime nenumărată.
nemitarnic - incoruptibil, care nu ia şi nu dă mită, cinstit.
nepăstru - nepăsător.
nepretenderisi (a) - a nu pretinde.
nestrujit - neiniţiat, neprelucrat, necioplit.
neştine - cineva.
ninevitean - locuitor din Ninive.
nizam - poruncă, dispoziţie, regulament, orânduială.
noian - mulţime.
noimă - înţeles, sens.

O

obaci - vezi: hobaci.
oblădui (a) - a cârmui, a conduce, a administra.
oblăduire - cârmuire, conducere, administraţie.
ochiuparisi (a) - a ocupa.
odihnă (a rămâne întru -) - a fi multumit, liniştit.
odihnit - liniştit, mulţumit.
ogod - fire, obicei; rost, dorinţă.
ohavnic - de veci, inalienabil, care nu se poate înstrăina.
olac - în fuga mare, iute, întins.
olecăi (a se) - a se văita, a se văicări.
olecăitură - văicăreală, vaiet.
oltar - altar.
opăcire - tulburare.
opăcit - zmintit, tulburat, uluit.
ordie - armată, oaste, tabără.
organ - instrument, unealtă; orgă, harpă.
organisi (a) - a organiza.
organisitor - organizator, cel care pune la cale.
osârdie - zel, sârguinţă.
osteni (a - necazurile) - înceta.

ot - din, de la.
otnoşenie - raport oficial, comunicat.

P
pală (a face) - a culca la pământ, a doborî.
paretisis - demisie.
parimie - maximă, sentinţă, proverb, zicătoare.
parmac - unitate de măsură a lungimii, subdiviziune a palmei, echivalentă cu 0,0384 m.
pazvangiu (pazvantoglâu) - ostaş care făcea parte din trupele lui Pazvantoglu.
păciui (a) - a împăca, a face pace.
părtăşi (a) - a împărtăşi.
peasnă - cântare (bisericească).
pecetluitură - act întărit cu pecete, act pecetluit.
pendadă (a sui la -) - a boieri.
perierghie - curiozitate, interes; minuţiozitate.
periuşie - bunuri materiale, avere.
peşcheşlâc - dare către Poartă, plocon, dar.
peşin - în numerar, cu bani gata.
pipăi (a) - a dovedi, a cunoaşte, a încerca.
pistosi (a se) - a se nimici, a se distruge, a dispărea.
pitac - diplomă (de boierie, ori de numire într-o funcţie).
pizmătareţ - pizmaş, invidios.
pârgă - poamă aproape coaptă.
pârlej - prilej.
planită - planetă.
pliopii - a plecoapei.
pliroforie - lămurire, deslușire, informare.
po - câte.
poclon - plocon.
pocomnicească - polcovnicească.
pod - stradă podită cu butuci.
podvoadă - transport gratuit cu carul, prestaţie, car încărcat.
poezi (a) - a face versuri, poezii.
pohfală - laudă, slavă, fast, pompă, mândrie, lux.
pohti (a) - a dori, a pofti.
polilogon - vorbăreţ.
poliloghie - vorbărie, vorbă multă.
politichi - politică, diplomaţie.
politie - oraş.
poncişat - potrivnic, duşmănos.
ponos - ocară.
ponoslui (a) - a ocărî, a compromite, a defăima.
pont - articol, punct, paragraf de lege.

popreală (a pune la) - a închide, a vârî la închisoare.
popri (a) - a opri.
porocli (a) - a porecli.
porucic - ofiţer, locotenent.
posluşanie - slujbă, serviciu.
posluşi (a) - a sluji, a slugări.
posluşnic - slujitor, servitor boieresc sau mănăstiresc scutit de bir.
practicos - priceput, cu ştiinţă, cunoscător.
pravilnic - conform cu pravila, legal.
prăpăşti - atrocităţi, bestialităţi.
răsădire - răsădire.
prăvilată - cu pravilă.
precupi (a) - a neguţători, a vinde cu amănuntul.
prepodoamna - preacuvioasa, sfânta.
pretenderisi (a) - a pretinde.
preumbla (a se) - a se plimba.
prevederoasă - prevăzătoare.
price - motive, pricină, gâlceavă.
prigoare - arşiţă, canicula, fierbinţeală.
prisosi (a) - a (se) înmulţi, a creşte peste măsură.
pristav - ispravnic, administrator, portărel.
proedre - preşedinte.
pronie - providenţă, putere divină.
proproinmitropolit - fostul fost mitropolit (fostul mitropolit).
prosfora - "adică poclon", plocon, dar.
prost - simblu, obişnuit, de rând.
prostie - simplitate
prothimie - consideraţie.
protimisis - drept de opţiune, de preemţiune.
protipendada - primii cinci din rândul marilor boieri.
provalisică - propunere.
provădere - prevedere.
provlimă - chestiune, cauză, pricină.
publicuire - aducere la cunoştinţa publicului.
purcar - paznic la porci.
puţiciune - putreziciune, descompunere.

R

raia - supus creştin al Imperiului Otoman; nume dat de către turci Ţării Româneşti.
rama - loc cu multă gălăgie, cu multă mişcare.
ramăt - gălăgie, larmă, freamăt.
răcar - cel ce se ocupă cu prinsul racilor.
răspunde (a) - a restitui, a plăti.
răzmeriţă - luptă, răscoală.

răzni (a) - a se despărţi de ai săi (de grup), a se răzleţi.
răzvală - răscoală, răsturnare, devastare.
recomandarisi (a) - a recomanda.
reghistrator - cel care înregistrează, organizează, păstrează evidenţa hârtiilor într-o cancelarie.
ritor - retor, orator.
ristocraţi - aristocraţi.
râmni (a) - a dori, a pofti la ceva.
romeu - (grec) venit din Fanar.
româno-mahos - mâncător de români.
ros (rosi, roş, roşi) - rus (ruşi)
ruginit (orăşean-) - vechi, învechit.
rumpe (a) - a rupe.
ruşfet - bacşis, mită.

S

sadacat - devotament.
salt - singur, fără familie.
sameş - slujbaş, socotitor, casier, administrator financiar.
sarmadia - vezi: armadia.
sărman (copil) - orfan.
sânger - roşu.
scandelă (piatră a -ii) - scandal (prilej de scandal, de supărare).
schidoli (a se) - a se schilodi.
schilăvitură - schiloditură, schilodeală.
scoape - scoabe.
scopos - scop, ţel, intenţie.
sculă - obiect de preţ, podoabă, odoare, bijuterie.
scumpătate - zgârcenie, scrupulozitate, minuţiozitate.
scutelnic - om scutit de plata birului domnesc şi efectuează diverse munci la curtea boierului sau la mănăstire.
seimen - soldat mercenar care avea ca atribuţie paza curţii domneşti.
selamet - scăpare, salvare.
senet (sinet) - înscris, document.
serasher (serascher) - comandant suprem al unei armate sau provincii turceşti, "adică otcârmuitor peste toate oştile împărăteşti din ţară".
sermaia - capital.
sgripsor - vezi zgripsor.
siguripsi (siguriîsi; a) - a asigura, a pune în siguranţă.
siguritate - siguranţă.
silihtar - mare demnitar turc, care purta sabia sultanului şi, la masă, îi tăia bucatele.
simgeat (singeap) - jder, blană de jder.
sin - fiu.
sineşi - însuşi, sine.
sinet - vezi senet.

slavoslovi (a) - a proslăvi.
slavoslovie - cântare liturgică de laudă a Sfintei Treimi.
slomn - silabă.
slomnire - silabisire, silabe.
sluti (a) - a sluţi.
soţie - tovarăş, însoţitor la afaceri.
sparge (a) (un plan, un act etc.) - a rupe.
spânzura (a) - a depinde, a fi supus unor împrejurări anume.
splahnă - milă, milostivire.
stambă (a da în-) - a da în vileag, a tipări.
stavrofor - "purtător de cruce", preot care poartă o cruce.
stengând - stingând.
stur - zgură, funingine.
sud - judeţ.
suhat (sohat) - păşune.
sultan-mezat - licitaţie.
surechi - turmă.
surpa (a) - a doborî, a nimici, a distruge.
sveţi - suedezi.

Ş

şeinlic (şenlic, şinlic) - manifestaţie publică de bucurie, cu împuşcături sau cântece, "adică arunca multe tunuri şi puşti".
şteap - bucată.

T

tacâm, de boieri - suită, cortegiu;
- , de cal - toate hamurile unui cal, cu brâul şi şaua;
- , de măsuri - set, serie, serviciu.
talant - monedă.
taraf - partidă, grupare, clică.
tartar - sălaşul întunecos din adâncurile Infernului.
tarz - prestanţă, atitudine, ţinută.
taxildar - strângător de dări.
tâi - toi.
tâmpi (a) - a termina, a se opri, a ciunti.
târcă - (probabil) glugă.
telal - crainic, strigător public (la mezat).
tertip - procedeu, plan, mijloc, şiretlic.
teslimatisi (a) - a preda.
testea (testele de hârtie) - număr de 24 de coale.
tetrarhie - "stăpânire de patru".
ticăi (a se) - a se chinui, a se văita.
ticăit - nenorocit, mizerabil, netrebnic.
ticălos - biet, nefericit, jalnic, sărman.

ticăloşi (a) - a plânge, a jeli.
ticnă - tihnă, linişte.
tihira - "norociri".
tituluş - titlu, titulatură.
trepădător - alergător, trepăduş.
tropar - scurtă cântare bisericească de laudă.
tufecci başa - şeful tufeccilor, şeful puşcaşilor lefegi.
tufecciu - soldat, puşcaş lefegiu în garda domnească.
tui - steag turcesc făcut din două-trei cozi de cal prinse pe o suliţă roşie având în vârf semiluna.
turcocratia - conducerea turcească.

Ţ

ţent - scop, ţintă.
ţeremonie - ceremonie.

U

uleu - uliu.
umal - cuvânt neexplicat (vezi *Supra*, pag. 50, vers 87).
urâciune - ură, duşmănie, aversiune.

V

varvar - barbar.
varvaricesc - barbar.
vârtind - învârtind.
vechil - locţiitor, împuternicit, reprezentant.
vel - mare.
velit - mare.
ver - ori.
verice - orice.
vericum - oricum.
vidinlăi - din Vidin.
viia (a) - trăi, a vieţui.
vivliothecă - bibliotecă.
vizună (vizunie) - vizuină, culcuş de fiară sălbatică.
volintirime - voluntari.
volnicie - libertate, drept.
voroavă - vorbă, dialog.
vreodinioară - vreodată.

Z

za - de.
zade - fiu.
zaherea - provizii pentru oameni şi cai, în armată.
zalhana - abator.
zapcilâc - executarea unei hotărâri judecătoreşti, îndeplinire a funcţiei de zapciu.
zapciu - executor judecătoresc.

zapfir - safir.
zapis - act încheiat între doi particulari.
zapt (a face) - a pune stăpânire.
zavera - "răzvrătirea ce s-au făcut în ţară în leatul 1821".
zavergiu - eterist, participant la zaveră.
zavisnic (zavistnic) - pizmaş, invidios, intrigant.
zavistie - intrigă, invidie, ură, duşmănie.
zavistui (zavisti; a) - a pizmui, a invidia.
zăticni (a) - a pune stavilă, a opri, a împiedica.
zbor - bâlci, adunare mare de oameni, sobor.
zbucni (a) - a ieşi cu violenţă, a izbucni.
zet - ginere.
zgripsor (sgripsor) - gripsor, vultur bicefal, vultur mare imperial.
zmorfuri - îngăimeli, vorbe goale.
zurba - rebel, scandalagiu.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

- Adamescu, Gh., ***Istoria literaturii române. Texte şi autori 1500-1925***, Bucureşti, Editura librăriei Leon Alcalay, 1913, IV + 556 p. cu ilustrate.

- Adamescu, Gh., ***Contribuţiune la Bibliografia românească***, fasc. III, Bucureşti, 1928.

- Alecsandri, Vasile, ***Poesiele populare ale românilor***, Bucureşti, Tip. lucrătorilor asociaţi, 1866, XII + 416 p.

- Alexianu, Al., ***Inedit. Jos masca Zilot***, în "Săptămâna", nr. 394, vineri 23 iunie 1978.

- xxx ***Amintirile colonelului Lăcusteanu***, publicate şi adnotate de Radu Crutzescu, cu un comentar istoric de I.C. Filitti, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă "Regele Carol II", 1935, 299 p. + 6 pl.

- xxx ***Anuarul armatei române***, pe anii 1880-1888 (din 1883 intitulat: ***Anuarul oficial al armatei române)***

- xxx ***Anul 1848 în Principatele Române***, II-III, Bucureşti, Editura "Carol Göbl", 1902 - 1904.

- Aricescu, C.D., ***Moartea Hangerliului***, în "Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", t. III, 1885, p. 332.

- Arié, Gabriel, ***Histoire juive depuis les origines jusqu'a nos jours***, Paris, Librairie Durlacher, 1923, 414 p.

- Armbruster, Adolf, ***Romanitatea românilor. Istoria unei idei***, Bucureşti, Editura Academiei, 1972, 282 p.

- Bacalbaşa, Constantin, ***Bucureştii de altădată 1871 - 1884***, I-II, Bucureşti, Editura "Universul", 1927-1928. Vol. I (1871-1877), reeditare de Aristiţa şi Tiberiu Avramescu, Editura Eminescu, Bucureşti, 1987, 332 p.

- Baidaf, L., ***Uciderea lui Grigore Ghica (octombrie 1777). Ecouri din presa contemporană***, în "Revista istorică", XVI (1928), p. 96-130.

- Bălcescu, N., ***Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor***, în "Magazin istoric pentru Dacia", I, 1845, p. 1-14; reeditare în: N. Bălcescu, ***Opere***, tom I, part. I, ed. Gh. Zane, Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1940, p. 107-116.

- Bălintescu, Al., Popescu-Cilieni, Ioan, ***Meşteşugari şi neguţători din trecutul Craiovei. Documente 1666-1865***, Bucureşti, Direcţia generală a Arhivelor Statului, 1957, 373 p. + 1 f.

- Berindei, Dan, Mutaşcu, Traian, ***Aspecte militare ale mişcării revoluţionare din 1821***, ed. II, Bucureşti, Editura Militară, 1973, 220 p.+1 h.

- Berza, M., ***Haraciul Moldovei şi Ţării Româneşti în secolele XV-XIX***, în "Studii şi materiale de istorie medie", an. II (1957), p. 7-47.

- Bianu, Ioan, Hodoş, Nerva, Simonescu, Dan, ***Bibliografia românească veche***, III (1809 - 1830), Bucureşti, J.V. Socec, 1912-1936, VIII +777 p+1 pl.

- xxx ***Biblia 1688*** v. ***Monumenta ...***

- xxx ***Biblia sau Sfânta Scriptură***, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de misiune ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, 1975, 1397 p.

- Bodea, Cornelia, ***Moise Nicoară (1784-1861) şi rolul său în lupta pentru emanciparea naţional-religioasă a românilor din Banat şi Crişana***, part. I, Arad, Tipografia Diecezeană, 1943, 452 p.+7 f. ilustr.

- Bogdan-Duică, Gh., Popa-Liseanu, Gh., ***Viaţa şi opera lui Gheorghe Lazăr***, Bucureşti, Tipografia "Jockey-Club", 1924, 356 p.

- Boroş, Ion, ***Răscoala lui Tudor Vladimirescu şi refugiaţii în judeţul Caraş-Severin***, în "Transilvania", Sibiu, LII (1921), nr. 5, p. 359-377.

- Brătianu, Gh. I., ***În jurul originii stemelor Principatelor Române***, în "Revista istorică română", I (1931), fasc. 3, p. 233-240.

- Bulat, T. G., ***Mărturii din timpul revoluţiei lui Tudor Vladimirescu***, în "Revista istorică", XII (1926), nr. 7-9, p. 199-203.

- Camariano, Nestor, ***L'activité de Georges Olympios dans les Principautés Roumaines avant la révolution de 1821***, în "Revue des études sud-est européennes", II (1964), nr. 3-4, p. 473-476.

- Camariano-Cioran, Ariadna, ***Despre poema patriotică antiotomană "Trâmbiţa românească"***, în "Studii şi materiale de istorie medie", II (1957), p. 457-464.

- Camariano-Cioran, Ariadna, ***Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi***, Bucureşti, Editura Academiei, 1971, 328 p.

- Cantacuzino, Constantin stolnicul, ***Istoria Ţării Româneşti, întru care să cuprinde numele ei cel dintâi şi cine au fost locuitorii ei atunci***, ed. N. Cartojan şi Dan Simonescu, Craiova, Scrisul Românesc, 1945, XXXIX+134 p.+4 f. ilustr.

- Cantemir D., ***Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor***, ed. Gr. Tocilescu în ***Operele principelui Dimitrie Cantemir***, vol. VIII, Bucureşti, Institutul de arte grafice "Carol Göbl", Bucureşti, 1901.

- Cantemir, Dimitrie, ***Opere. Divanul***, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Virgil Cândea, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1969, CX+ 572 p.+9 f. ilustr.

- Cantemir, D., ***Istorie ieroglifică***, ediţie ilustrată de Simona Runcan după ediţia lui P.P. Panaitescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, 571 p.

- Caselli, D., ***Casa lui Bimbaşa Sava din Uliţa Mare care merge la Sârbi***, în "Gazeta municipală", VI (1937), nr. 262.

- Cartojan, Nicolae, ***Istoria literaturii române***, I, Bucureşti, 1964.

- ***Catalogul documentelor Ţării Româneşti din Arhivele Statului***, II (1601-1620), întocmit de Maria Soveja, Doina Duca-Tinculescu, Reghina Dragomir, Direcţia generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1974; III (1621-1632), întocmit de Doina Duca - Tinculescu, Marcel-Dumitru Ciucă, Bucureşti, 1978; IV (1633-1639),întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu-Găitan, Bucureşti, 1981.

- Călinescu, George, ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent***, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1941, 948 p.

- Călinescu, G., ***Material documentar***, în "Studii şi cercetări de istorie literară şi

folclor", IX (1960), nr. 4, p. 717-768.

- Călinescu, G., ***Istoria literaturii române. Compediu***, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1963, 430 p.+16f.

- Cerkez, Emil, ***Din vremuri trecute***, Bucureşti, f.a. [d. 1914], 238 p.

- Cernovodeanu, Dan, ***Bibliografia heraldicii româneşti***, Bucureşti, Muzeul de istorie al RSR, 1977, X+89 p.

- Cernovodeanu, Paul, ***Addenda et corrigenda la lucrarea Ariadnei Camariano-Cioran. Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi***, în "Studii şi materiale de istorie medie", VII (1974), p. 355.

- Cernovodeanu, Paul, ***Preoccupations en matires d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine aux XVII-e-et XVIII-e siecles***, I, III în "Revue roumaine d'histoire", IX (1970), nr. 4, p. 677-679; X (1971), nr. 4, p. 706-707.

- Chihaia, Pavel, ***De la "Negru Vodă" la Neagoe Basarab. Interferenţe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc***, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1976, 255, p.+25 f. ilustr.

- Ciachir, Nicolae, ***Rusia şi mişcările revoluţionare de la 1821 din sud-estul Europei***, în "Revista de istorie", tom 35 (1982), nr. 9, p. 1013-1032.

- Ciucă, Marcel-Dumitru, ***Adevărata identitate a lui Zilot Românul. Confirmarea unei ipoteze de acum 100 de ani***, în "Manuscriptum", an XI (1980), nr. 3, p. 167- 173.

- Ciucă, Marcel-Dumitru, ***Un falsificator de documente şi hrisoavele false ale oraşelor Târgovişte şi Piteşti***, în "Revista Arhivelor", an LXIII, vol. XLVIII, 1986, nr. 4, p. 449-464.

- Cîncea, Ioan V., ***O arhondologie a Olteniei între 1820-1830***, în "Arhivele Olteniei", VIII, 1929, p. 271.

- Cîrstoiu, Cornel, ***Poeţii Văcăreşti (Ianache, Alecu şi Nicolae). Opere***, ediţie critică, studiu introductiv, note, glosar, bibliografie şi indice de..., Bucureşti, Editura Minerva, 1982, 508 p.

- Columbeanu, Sergiu, ***Sistemul de impunere pe lude în Ţara Românească (1800-1830)***, în "Studii" revistă de istorie, 3 (1968), p. 469-479.

- Columbeanu, Sergiu, ***Birul în Ţara Românească (1775-1831)***, în "Studii şi materiale de istorie medie", VII (1974), p. 259-276.

- Condurachi, Emil, ***Cea mai veche traducere românească a lui Eutropiu***, în "Însemnări ieşene", III, 1938, nr. 10, p. 62-68.

- Constantinescu, Ioana, ***Aspecte ale destrămării feudalismului în Ţara Românească şi Moldova la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea. "Oamenii de scuteală"***, în "Studii şi materiale de istorie medie", IX (1978), p. 9-42.

- Constantinescu, A., Coman, C.N., ***Date noi privind participarea unor bulgari la răscoala din 1821 în Ţara Românească***, în "Romanoslavica", IV (1960), p. 239-249.

- Corfus, Ilie, ***Case arse în Bucureşti în timpul uciderii ultimilor eterişti, 19-21 august 1821***, în "Revista istorică română", XVI (1946), fasc. III, p. 284-288.

- Corfus, Ilie, *Însemnările Androneştilor*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, 1947, 145 p.

- Corfus, Ilie, *Cronica meşteşugarului Ioan Dobrescu (1802-1830)*, în "Studii şi articole de istorie", VIII (1966), p. 309-403.

- Cornea, Paul, Zamfir, Mihai, *Gândirea românească în epoca paşoptistă (1830-1860)*, I, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968, 551 p.

- Cornea, Paul, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mişcarea ideilor şi literatura între 1780-1840*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972, 758 p.

- Cornea, Paul, *Gheorghe Peşacov*, în *Scrieri literare inedite*, Bucureşti, Editura Minerva, 1981, p. 225-228.

- Costin, Miron, *Opere alese. Letopiseţul Ţării Moldovei. De neamul moldovenilor. Viaţa lumii*, ed. Liviu Onu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967, 200 p.

- Cureleanu, I, *Grigorie Miculescu. Mitropolitul Ungrovlahiei 1823-1834*, teză la Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Teologie, Bucureşti, 1898, 77 p.

- Debie, C.N., *Cine au fost lăutarii din Ploieşti*, în "Studii şi materiale privitoare la trecutul istoric al jud. Prahova", Ploieşti, 1970, p. 221-250.

- Densusianu, Ovid, *Literatura română modernă*, ed. IV, I-III, Bucureşti, 1920-1933.

- Densuşianu, Aron, *Istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, Tip. Naţională, 1885, 283 p.

- Diaconovich, Dr. C., *Enciclopedia română*, III, Sibiu, W. Kraft, 4 f. + 1276 p. + 2 pl.

- xxx *Dicţionar cronologic. Literatura română*, Coordonatori I.C. Chiţimia şi AL. Dima, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979, 862 p.

- xxx *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, Editura Academiei, 1979, 976 p.

- Dogaru, M., *Aspiraţia poporului român spre unitate şi independenţă oglindită în simbol. Album heraldic*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, 289 p. cu ilustr.

- Dubnow, Simon, *Istoria universală a poporului evreu*, ediţie prescurtată şi prelucrată în limba germană împreună cu autorul, de dr. A. Steinberg, versiune românească de dr. S. Bainglass, II, 1946, 160 p.

- Duţu, Al., *Înnoirea structurilor literare. Umanism şi iluminism*, în *Istoria literaturii române*. Studii, coordonator ştiinţific Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, Editura Academiei, 1979, p. 72-90.

- Eclisiarhul, Dionisie, *Hronograf 1764-1815*, ediţie de Dumitru Bălaşa şi N. Stoicescu, Editura Academiei, Bucureşti, 1987, 184 p.

- Erbiceanu, C., *Viaţa şi activitatea literară a protosinghelului Naum Râmniceanu*, Bucureşti, Carol Göbl, 1900, 97 p.

- Filitti, I.C., *Domniile române sub Regulamentul Organic 1834-1848*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1915, XVIII+688 p.

- Filitti, I.C., *Arhondologia Munteniei de la 1822-1828*, în "Revista Arhivelor",

nr. 4(1927), p. 19 - 48.

- Filitti, I.C., *Catagrafie oficială de toţi boierii Ţării Româneşti la 1829*, Bucureşti, 1929, extras din "Revista Arhivelor", nr. 5 (1928-1929), p. 290 - 359.

- Florescu, G.D., *Alaiul înmormântării lui Alexandru N. Suţu voevod la 20 ianuarie 1821*, Bucureşti, Tip. "Bucovina", 1932, 51 p.

- Fotino, Dionisie, *Istoria vechei Dacii, acum a Transilvaniei, Valachiei şi Moldovei Adunată din diferiţi autori vechi şi mai noi de ...*, vol. I-III, Viena, 1818 - 1819 (greceşte), trad. de George Sion, cu titlul: *Istoria generală a Daciei, sau a Transilvaniei, Ţerei Munteneşti şi a Moldovei, de Dionisie Fotino*, Bucureşti, Iosef Romanov, 1859, I (134 p.), II (264 p.), III (344 p.).

- Frances, E., *Răscoala zeloţilor din Thessalonic în lumina ultimelor cercetări*, în "Studii", XII (1959), nr. 3, p. 257-266.

- Furnică, D.Z., *Documente privitoare la comerţul românesc, 1473-1868*, Bucureşti, "România nouă", 1931, 557 p.

- Gáldi, Ladislau, *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1971, 480 p + tab. şi note muzicale.

- Galiţă, Mihai, *Zilot Românul din punctul de vedere al dezvoltării limbei literare româneşti*, în "Noua revistă olteană", an I (1904), nr. 4, 1 febr., p. 132-141.

- Galiţă, Mihai, *Cronica lui Zilot Românul*, în "Gazeta cărţilor", an IV (1935), nr. 17-18; an V (1935), nr. 3-4.

- Georgescu, Valentin Al., *Un al treilea manuscris ieşean al "Manualului de legi"-Νομικὸν πρόχειρον - din 1766 al lui Mihail Fotino (Fotinopulos). Bibl. C. U. Iaşi, ms. gr. V, 42*, în "Studii", revistă de istorie, an XIV (1961), nr. 6, p. 1507 - 1517.

- Gheorghiu, Emil, *"Memoria de taină" a lui St. V. Episcopescu*, în *Trecut şi viitor în medicină*, Bucureşti, Editura Medicală, 1981, p. 303-320.

- Ghica, Ion, *Scrisori către V. Alecsandri*, publicate de C.I. Bondescu şi D. Mărăcineanu, Bucureşti, "Cultura românească", 1940, 683 p.+30 f.

- Gioga-Sinefache, Nicolae, *În legătură cu originea etnică a lui Iordache Olympiotul (Gheorghe Nicolae)*, în "Revista istorică română", VII (1937), fasc. III-IV, p. 388-392.

- Gioglovan, R., *Două procese pentru apărarea moşiei oraşului Târgovişte în sec. XIX*, în "Studii şi articole de istorie", II, 1957, p. 459-462.

- Giurescu, C., *Capitulaţiile Moldovei cu Poarta Otomană*, Bucureşti, Institutul Carol Göbl, 1908, 65 p.

- Giurescu, C., *Studii de istorie socială. Vechimea rumâniei. Despre rumâni. Despre boieri*, ed. II, Bucureşti, "Universul", 1943, 349 p.

- Giurescu, C.C., *Uciderea voievodului Constantin Hangerli. O povestire în versuri necunoscută*, în "Revista istorică", XII (1926), nr. 1-3, p. 320 - 327.

- Giurescu, C.C., *Istoria Românilor*, vol. III, part. I, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1942, VI + 433 p. cu fig.+7h.

- Giurescu, C.C., *Despre caracterul relaţiilor dintre români şi turci*, în *idem, Probleme controversate în istorigrafia română*, Bucureşti, Editura Albatros, [1977], p. 87-122.

- Giurescu, C.C., ***Istoria Bucureştilor***, ed. II, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1979, 399 p.+ 76 f.

- Göllner, Carol, ***Refugiaţii din Ţara Românească la Sibiu în anul 1821***, în "Studii şi comunicări", I, Muzeul Brukenthal, Sibiu, 1956, p. 13-62.

- Grădişteanu, Petru *O cronică inedită*, în "Revista contimporană", Bucureşti, I, 1873, nr. 5, p. 461-486.

- Grădişteanu, Petru, *O cronică inedită*, în "Telegraful", an. III, nr. 418-421, din 17-20 iulie 1873.

- Greceanu, Radu, ***Casa de piatră din Herăşti. Istoric***, în "Munumente şi muzee", Buletinul Comisiei ştiinţifice a muzeelor şi monumentelor istorice şi artistice, I, 1958, şi extras.

- Greceanu, Radu, logofăt, ***Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688-1714)***, ed. de Aurora Ilieş, Bucureşti, Editura Academiei, 1970, 280 p. + 1 portret.

- Grecianu, Şt. D., ***Genealogiile documentate ale familiilor boiereşti***, I, Bucureşti, Tipografia "Cooperativa", 1913, 424 p.

- Handoca, Mircea, ***G.T. Kirileanu. Corespondenţă***, Ediţie îngrijită, note, tabel cronologic, bibliografie, indici de ..., Bucureşti, Minerva, 1977, XIV + 710 p.

- Hasdeu, B.P., ***Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor***, vol. II, ed. Gr. Brâncuşi, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, 728 p.

- Hasdeu, B.P., ***Înainte de Tudor Vladimirescu. O cronică inedită dintre 1800-1821, scrisă în versuri şi proză sub pseudonimul de Zilot Românul***, în "Columna lui Traian", III (1882), nr. 4-5, 6, 7-9, 10-12; IV (1883), nr. 1-2, 3-6.

- Hasdeu, B.P., ***O privire sintetică asupra ultimei cronici române din epoca fanarioţilor***, în "Columna lui Traian", IV (1883), nov.-dec., p. 385-405.

- Hasdeu, B.P., ***Înainte de Tudor Vladimirescu, 1800-1821. Ultima cronică română din epoca fanarioţilor***, reprodusă după manuscriptul din Archivul Statului din Bucureşti, Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1884, XXV+118 p.

- Hasdeu, B.P., ***Un patriot român în epoca fanarioţilor*** (Conferinţă ţinută la 7 mai 1884 în sala Liceului din Craiova), în "Carpaţi", an I (1884), nr. 105-112, din 9, 11, 12, 14-16, 18-19 mai.

- Heliade-Rădulescu, I, ***Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine au sur les événements de 1848 accomplis en Valachie***, par ..., Paris, Librairie de la propagande democratique et sociale européenne, 1851, 408 p., şi în româneşte.

- Hurmuzaki, Eudoxiu, ***Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu Hurmuzaki***, X, de N. Iorga, Bucureşti, 1897; III (serie nouă), de A. Oţetea, Bucureşti, Editura Academiei, 1967, 685 p.

- Iarcu, D., ***Bibliografie chronologică romană sau Catalogu generalu de cărţile romane imprimate de la adoptarea imprimeriei 1550-1873***, ed. II-a, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1873, XX+164 p.

- Ilieş, Aurora, ***Constantin Brâncoveanu şi cronistica epocii sale***, în vol.

Constantin Brâncoveanu, Editura Academiei, Bucureşti, 1989, p. 202-218.

- Ionaşcu, Ion, *Ştiri noi despre mitropolitul Grigorie Dascălul,* Bucureşti, 1938, extras din "Biserica Ortodoxă Română", an LVI (1938), nr. 1-4, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 14 p.

- Ionaşcu, Ion, *Documente bucureştene privitoare la proprietăţile mănăstirii Colţea,* Bucureşti, Fundaţia "Regele Carol I", 1941, X+444, p.+11 f. pl.

- Ionaşcu, Ion, *Politica fiscală a lui Ioan-vodă Caragea oglindită în corespondenţa inedită a lui Manuc-bei,* în "Studii şi articole de istorie", VIII (1966), p 45-82.

- Ionaşcu, Ion, Bărbulescu, Petre, Gheorghe, Gheorghe, *Tratatele internaţionale ale României 1354-1920,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1975, 528 p.

- Ionescu-Gion, G.I., *Istoria Bucureştilor,* Bucureşti, Socec, 1899, 1f + 818 p.

- Iorga, N., *Inscripţii din bisericile României,* vol. I, fasc. II, Bucureşti, Minerva, 1907, VIII + 312 p.

- Iorga, N., *Cronica,* în "Revista istorică", IV (1918), p. 110-114.

- Iorga, N., *Relaţii culturale greco-române. După cărţile bibliotecii din Ploieşti,* în "Revista istorică", V (1919), p. 65.

- Iorga, N., *Istoria comerţului românesc. Epoca mai nouă,* Bucureşti, Tip. "Tiparul românesc", 1925, 1 f.+210 p.

- Iorga, N., *Les voyageurs orientaux en France. II. Voyageurs grecs: Proïos, Philippide, Coraï, Stamaty,* Paris [Vălenii de Munte], 1927, 105 p., şi în "Revue historique du Sud-Est européen", IV, 1927.

- Iorga, N., *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor,* II, ed. II, Bucureşti, Ed. Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, 1932, 493 p.

- Iorga N., *Când, cum şi de ce s-a luat Brăila de turci,* în "Analale Brăilei", V (1933), nr. 1, p. 3-5.

- Iorga, N., *Mişcarea naţională contra mitropolitului grec Ignatie. Un capitol din luptele noastre naţionale,* în "Biserica Ortodoxă Română", an. LIV (1936), nr. 11-12, p. 657-667.

- Iorga, N., *Istoria românilor,* VIII, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, 1938, 398 p.+38 f. ilustr.

- Iorga, N., *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821),* I-II, ed. Barbu Teodorescu, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1969, XXV+456 p.

- Iorga, N., *Opere economice,* ed. îngrijită de Georgeta Penelea, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982, 845 p.

- Iscru, G.D., *Revoluţia din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu,* Bucureşti, Editura Albatros, 1982, 286 p.+16 f. ilustr.

- Iscru, G.D., *Introducere în studiul istoriei moderne a României,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, 354 p.

- Iscru, G.D. (coordonator), Natalia Trandafirescu, Marcel Ciucă şi Ilie Cristian, *Izvoare narative interne privind revoluţia din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu,*

Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1987, 218 p.

- xxx *Istoria literaturii române*, II, Bucureşti, Editura Academiei, 1968, 730 p.

- xxx *Istoria literaturii române*, Studii, coordonator ştiinţific Zoe Dumitrescu - Buşulenga, Bucureşti, Editura Academiei, 1979, 323 p.

- xxx *Istoria României* (tratat), IV, Bucureşti, Editura Academiei, 1964, 862 p.

- xxx *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690. Letopiseţul Cantacuzinesc*, ed. critică, C. Grecescu şi Dan Simonescu, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1960, LXII + 253 p.

- Ivaşcu, George, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1969, 632 p.

- xxx *Izvoare privind istoria României-Fontes Historiae Daco-Romanae*, II, Bucureşti, Editura Academiei, 1970, 765 p.

- Kogălniceanu, M., *Cronicile României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, I-III, ed. II, Bucureşti, Imprimeria C.N. Rădulescu, 1872-1874.

- Lascu, N., *Clasicii antici în România*, Cluj, Ed. Dacia, 1974, 492 p.

- Ligor, Alex., *Ureche, Costin, Neculce. Cronicari sau istorici?*, în "Magazin istoric", an. XV (1981), nr. 1, p. 33-36.

- xxx *Lista persoanelor şi instituţiilor din Craiova arătătoare de câţi poslușnici au fiecare*, în "Arhivele Olteniei", VIII, 1929, p. 340.

- Litzica, C., *Catalogul manuscriptelor greceşti*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1909, VI+563 p.

- Mano, George Constantin, *Documente din secolele al XVI-lea-XIX-lea privitoare la familia Mano*, Bucureşti, Tip. Curţii Regale, F. Göbl Fii, 1907, LXI + 662 p. + 65 f. ilustr.

- Marinescu-Himu, Maria, Piatkowski, Adelina, *Istoria literaturii eline*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1972, 671 p. + 22 f. ilustr.

- Massof, Ioan, *Glorioasa existenţă a tenorului Grigore Gabrielescu*, Bucureşti, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1974, 148 p.

- Mateescu, Tudor, Ciucă, M.D., *Arzuri ale Moldovei către Poartă în secolul al XVIII-lea*, în "Cercetări istorice", revista Muzeului de istorie a Moldovei, Iaşi, 1972, p. 339 - 352.

- Mateescu, Tudor, Ciucă, M.D., *Arhiva generală a Ţării Româneşti*, în "Revista Arhivelor", an LXII, vol. XLVII, 1985, nr. 2, p. 213-222.

- Maxim, Mihai, *Din istoria relaţiilor româno-otomane - "Capitulaţiile", în* "Anale de istorie", an XXVIII (1982), nr. 6, p. 34-68.

- Mehmed, Mustafa A., *Documente turceşti privind istoria României*, I, 1455-1774, Bucureşti, Editura Academiei, 1976, XXXII + 413 p.

- Micu, Emil, *Braşovul şi mişcarea revoluţionară condusă de Tudor Vladimirescu. Câteva date şi documente privind refugiaţii din Ţara Românească în districtul şi oraşul Braşov*, în "Cumidava", II (1968), p. 119-143.

- Mihordea, V., *Văcăritul, dare temporară*, în "Studii" revistă de istorie, 3/1968, p. 449-467.

- Miller, A.F., *Mustapha Pacha Bairaktar* (Asociaţia Internaţională de studiu

Sud-Est europene), Bucureşti, 1975, 467 p. + 24 f. pl. + 2 f.h.

- Mioc, Damaschin, Bălan, C., Bălan, M., Chircă, H., Stoicescu, N. ,Ştefănescu, Şt., *Lista dregătorilor din sfatul domnesc al Ţării Româneşti în secolele XV-XVII*, în "Studii şi materiale de istorie medie", IV, 1960, p. 565-583.

- Moisil, Constantin, *Primul sfat orăşenesc al Bucureştilor (1831)*, Bucureşti, 1935, extras din "Bucureştii vechi", I-V (1930-1934).

- xxx *Monumenta linquae Dacoromanorum, Biblia 1688*, part. I, Facerea, text stabilit şi îngrijire editorială de Vasile Arvinte şi Ioan Caproşu, editată de Universitatea "Al. I. Cuza" - Iaşi şi Albert Ludwigs - Universität - Freiburg, Iaşi, 1988, 556 p.

- Moxa, Mihail, *Cronica universală*, ed. critică, însoţită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă, Editura Minerva, Bucureşti, 1989, 585 p.

- Mumuleanu, Paris, *Caracteruri*, Bucureşti, 1825 (vezi *Bibliografia românească veche*, III, 1241, p. 464-474).

- Mureşianu, A.A., *Ştiri nouă despre refugiaţii munteni la Braşov în secolul al 18-lea şi în răsmeriţa de la 1821*, în "Ţara Bârsei", Braşov, II, 1930, nr. 1, p. 13-15.

- Murnu, George, *Iliada lui Homer*, Bucureşti, "Casa Şcoalelor", 1923, 296 p.

- Mutafčieva, Vera P., Dimitrov, Str. A., *Sur l'etat de système des timars des XVII-e - VIII-ess*, Sofia, 1968.

- Năsturel, P.V., *Biserica Stavropoleos din Bucureşti, după documentele din Arhivele Statului, cu planuri şi vederi fotografice*, Bucureşti, Tipografia cărţilor bisericeşti, 1906, 2 f. + 85 p. + 7 pl.

- Neagoe Basarab, *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, ed. critică de Florica Moisil, Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă, Bucureşti, Editura Minerva, 1970, 427 p.

- Neculce, Ion, *Opere. Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, ed. critică de Gabriel Ştrempel, Bucureşti, Editura Minerva, 1982, 934, p.

- Nicolae, Veniamin, *Ctitoriile lui Matei Basarab*, Bucureşti, Editura Sport - Turism, 1982, 244 p.

- Nicolaescu - Plopşor, C.S., *O povestire în versuri necunoscută privitoare la omorârea lui Constantin Hangerliu*, în "Revista istorică română", XII, 1943, fasc. II, p. 62-66.

- Nistor, Ion I., *Ravagiile epidemiilor de ciumă şi holeră şi instituirea cordonului carantinal la Dunăre*, Bucureşti, 1945, extras din "Analele Academiei Române", memoriile sect. istorie, S. III, tom XXVII.

- Ortiz, Ramiro, *Fortuna labilis*, Bucureşti, 1927, 168 p.

- Ostrogorski, Georges, *Histoire de l'Etat Byzantin*, trad. franceză de J. Gouillard, Paris, 1956, 649 p.

- Oţetea, A., *Fuga lui Caragea*, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iasi*, Bucureşti, 1965, p. 385-391.

- Oţetea, A., *Mihail Kogălniceanu. Opere*, tom I, *Scrieri istorice*, ed. critică adnotată, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1946, 711 p.

- Oţetea, A., ***Tudor Vladimirescu şi mişcarea eteristă în Ţările Româneşti 1821 - 1822,*** Bucureşti, f. ed., extras din "Balcania", IV-V, 411 p+10 f. ilustr. , şi ed. II-a: ***Tudor Vladimirescu şi revoluţia din 1821,*** Bucureşti, Editura Ştiinţifică,1971, 565 p.+24 f. ilustr.

- Panaitescu, P.P., ***Planurile lui Ioan Cîmpineanu pentru unitatea naţională a românilor. Legăturile lui cu emigraţia polonă,*** în "Anuarul Institutului de istorie naţională" - Cluj, III (1924-1925), Cluj, 1926, p. 63-107.

- Panaitescu, P.P., ***Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera,*** Bucureşti, Editura Academiei, 1958, 265 p.

- Panaitescu, P.P., ***Tratatul de alianţă dintre Moldova şi Rusia din 1711. 250 de ani de la încheierea lui,*** în "Studii", revistă de istorie, XIV (1961), nr. 4, p. 897-917.

- Pann, Anton, ***Scrieri literare,*** text, note, glosar şi bibliografie de Radu Albala şi I. Fischer, prefaţa de Paul Cornea, I, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1963.

- Papazoglu, D., ***Istoria fundării oraşului Bucureşti,*** Bucureşti, Tip. Universul, Luigi Cazzavillan, 1891, 220 p.

- Păcurariu, Mircea, ***Listele cronologice ale ierarhilor bisericii ortodoxe române,*** în "Biserica Ortodoxă Română", an XCIII (1975), nr. 3-4, mart.-apr., p.322-355.

- Penelea, Georgeta şi Titus N. Haşdeu, ***Lista refugiaţilor din Ţara Românească în districtul Braşov în timpul mişcării revoluţionare conduse de Tudor Vladimirescu,*** în "Cumidava", culegere de studii şi cercetări a Muzeului judeţean Braşov, VII, 1973, p. 293-336.W0

- Peretz, Ioan, ***Curs de istoria dreptului român,*** II, part. 2, ed. II, Bucureşti, Alex. Th. Doicescu, 1928, 527 p.

- Petrescu, Ghenadie, Sturdza, D.A., Sturdza, D.C., ***Acte şi documente relative la istoria renaşterei României,*** I-II, Bucureşti, Carol Göbl, 1899,1900.

- Philippide, Al.I., ***Introducere în istoria limbei şi literaturei române,*** Iaşi, Editura librăriei Fraţii Şaraga, 1888, 242 p.

- Pippidi, Andrei, ***Un cronicar întârziat: Manolache Drăghici,*** în "Studii", revistă de istorie, XX, 1967, nr. 1, p. 99-121.

- Piru, Al., ***Istoria literaturii române de la origini până la 1830,*** Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977, 751 p.+ 28 pl.

- Piru, Al., ***Literatura română premodernă,*** Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964, 397p. + 16 f. ilustr.

- Pop, Augustin Z.N., ***Catalogul corespondenţei lui Mihail Kogălniceanu,*** Bucureşti, Editura Academiei, 1959, 467 p.

- Popa, Victor, ***Câteva date în legătură cu adaptarea numelui de "România" (1838-1862),*** în "Studia Universitatis Babeş-Bolyai", Historia, 1959, nr. 1, seria IV, fasc. I, p. 81-90.

- Popescu, Nic., M., ***Viaţa şi faptele părintelui Grigorie Dascălul mitropolitul Ţării Româneşti,*** în "Biserica Ortodoxă Română", III (1934), nr. 5-6, p. 289-305.

- Popescu, Radu, ***Istoriile domnilor Ţării Româneşti,*** ed. critică de Const.

Grecescu, Bucureşti, Editura Academiei, 1963, 339 p.

- Popovici, Dimitrie, *Studii literare, I, Literatura română în epoca "Luminilor"*, postfaţă la ed. de Aurel Martin, ed. îngrijită şi note de I. Em. Petrescu, I, Cluj, Editura Dacia, 1972, 521 p.

- Potra, George, *Hanurile bucureştene*, Bucureşti, "Tiparul românesc", 1943, 96 p. (extras din "Bul. Camerei de Comerţ şi Industrie din Bucureşti", an. LII, nr. 69 (1943).

- Potra, George, *Documente privitoare la istoria Bucureştiului (1594-1821)*, Bucureşti, Editura Academiei, 1961, 817 p.

- Potra, George, *Documente privitoare la istoria oraşului Bucureşti (1821-1848)*, Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

- xxx *Pravilniceasca condică 1780*, ed. critică, Bucureşti, Editura Academiei, 1957, 268p.+ 6 pl.

- Radu, Mircea T., *1821, Tudor Vladimirescu şi revoluţia din Ţara Românească*, Craiova, Scrisul Românesc, 1978, 402 p.

- Răduică, Georgeta, Răduică, Nicolin, *Calendare şi almanahuri româneşti 1731-1918. Dicţionar bibliografic*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, 799 p.

- Rădulescu, Teodora, *Sfatul domnesc şi alţi mari dregători ai Ţării Româneşti, din secolul al XVIII-lea. Liste cronologice şi cursus honorus II*, în "Revista Arhivelor", an XLIX (1972), nr. 2, p. 293-324.

- Râmniceanu, Naum, *Cronicul protosinghelului Naum Râmniceanu de la 1768-1810*, în Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci carii au scris despre români în epoca fanariotă*, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1888, p. 259-296.

- Râmniceanu, Naum, *Corespondenţa moldoveanului cu munteanul*, ed. C. Erbiceanu, în "Biserica Ortodoxă Română", an XIII (1890), p. 177-200.

- Rosetti, Dim. R., *Dicţionarul contimporanilor din România (1800-1898)*, ed. I., Bucureşti, Tip. "Populară", 1898, 207 p.

- Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române*, I (*de la origini până la 1900*), Bucureşti, Editura Minerva, 1971, 638 p.

- Rotaru, Ion, *Valori expresive în literatura română veche*, II, Bucureşti, Editura Minerva, 1983, 254 p.

- Sadurschi, El., *"Cântarea orăşenilor din oraşul Târgovişte"*, în "Valachica", vol. 10-11, 1978-1979, p. 81-83.

- Samarian, Dr. Pompei, *Medicina şi farmacia în trecutul românesc*, II, (1775-1834), Bucureşti, Tip. Cultura, 1938, 717 p.

- Scarlat, Mircea, *Istoria poeziei româneşti*, I, Bucureşti, Editura Minerva, 1982, 425 p.

- Semeanova, L.E., *Stabilirea legăturilor diplomatice permanente între Ţara Românească şi Rusia la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea*, în "Romanoslavica", V (1962), istorie, p. 29-51.

- Severeanu, Dr. C., *Din amintirile mele (1853-1929)*, II, Bucureşti, Tip. "Bucovina", 1930, 287 p.

- Simonescu, Dan, ***Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVII-XVIII.*** Studiu şi ed. critică, Bucureşti, Editura Academiei, 1967, 349 p.

- Stănescu, Eugen, ***Geneza noţiunii de "România". Evoluţia conştiinţei de unitate teritorială în lumina denumirilor interne***, în vol. ***Unitate şi continuitate în istoria poporului român***, sub redacţia prof. univ. D. Berciu, Bucureşti, Editura Academiei, 1968, p. 237-254.

- Stoica de Haţeg, Nicolae, ***Cronica Banatului***, ed. II-a de Damaschin Mioc, Timişoara, Editura Facla, 1981, 370 p.

- Stoicescu, N., ***Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din Bucureşti***, Bucureşti, Editura Academiei, [1961], 364 p.

- Stoicescu, Nicolae, ***Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova - sec. XIV-XVII***, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1971, 456 p.

- Stoicescu, N., ***Vlad Ţepeş***, Bucureşti, Editura Academiei, 1976, 238, p. + 1 h.

- Straje, Mihail, ***Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor şi publiciştilor români***, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, XXIII + 812 p.

- Şerban, Constantin, ***Bibliographie. Napolé on dans l'historiographie roumaine***, în"Revue roumaine d' histoire", IX (1970), nr. 1, p. 177-183.

- Şerbănescu, Niculae, ***Mitropolii Ungrovlahiei***, în "Biserica Ortodoxă Română", an LXXVII (1959), nr. 7-10, p. 722-826.

- Şotropa, Valeriu, ***Proiectele de constituţie, programele de reforme şi petiţiile de drepturi din ţările române în secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea***, Bucureşti, Editura Academiei, 1976, 305 p.

- Ştefănescu, Şt., ***De la Romania la România***, în "Arhivele Olteniei" (serie nouă), nr. 1, 1981, p. 77- 84.

- Ştrempel, Gabriel, ***Catalogul manuscriselor româneşti***, I-II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, 1983.

- Teodorescu, G. Dem., ***Poezii populare române***, Bucureşti, Tipografia modernă, 1885, 719 p.

- Tocilescu, Gr., ***Scrierile inedite ale lui Zilot Românul***, în "Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie", an III (1885), vol. V, p. 58-88.

- Tocilescu, Gr., ***Stihuri asupra venirii nemţilor în Bucureşti şi asupra peirii voevodului Hangerli, de un anonim***, în "Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie", tom III, 1885, vol. V, p. 327-331.

- Tocilescu, Gr., ***Din scrierile lui Zilot Românul***, I, ***Adunare de stihuri***; II ***Leatul 1848***, în "Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie", an III (1885), vol. V, fasc. II, p. 331-358.

- Tocilescu, Gr., ***Din scrierile inedite ale lui Zilot Românul. Jalnica cântare a lui Zilot***, în "Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie" vol. VI, 1891, p. 89-115.

- Tocilescu, Gr., ***Manualul de istoria românilor pentru şcoalele secundare de ambe sexe***, Bucureşti, Tip. "Corpului Didactic", C. Ispăşescu et. G. Brătănescu, 1899, II + 537 p.

- Tunusli, Fraţii, ***Istoria politică şi geografică a Ţerei Româneşti de la cea mai veche a sa întemeiere până la anul 1774***, dată mai întâi la lumină în limba grecească, la anul 1806, de ..., trad. de George Sion, Bucureşti, Stephan Rasidescu, 1863, 192 p.

- Urechia, V.A., ***Din domnia lui Ioan Caragea. Avenirea la tron. Mişcări contra grecilor. Finanţe 1812-1818***, extras din "Analele Academiei Rom.", S.II, tom XXII, mem. sect. ist., Bucureşti, Carol Göbl, 1900, 160 p.

- Urechia, V.A., ***Istoria românilor***, V, 1893; VII, 1894; XII, 1898, Bucureşti, Carol Göbl.

- Ursu, N.A., ***Adevăratul nume al lui Zilot Românul***, în "Limba română", an XVIII (1969), nr. 4, p. 305-313.

- Vătămanu, N., ***Istorie bucureşteană***, Bucureşti, Editura Enciclopedică română, 1973, 239 p.

- Vătămanu, Nicolae, ***Catastih de bucureştean***, Bucureşti, Editura Litera, 1980, 194 p.

- Vătămanu, N., ***Odinioară în Bucureşti***, Bucureşti, Editura Eminescu, 1975, 194 p.

- Velichi, Constantin N., ***Un pote "slavo-roumain": Georges Pesacov***, în "Romanoslavica", 1968, p. 353-395.

- Veliman, Valeriu, ***Date noi cu privire la circumstanţele alegerii mitropolitului Moldovei (1792) şi statutul juridico-politic al Principatelor Române***, în "Anuarul Institutului de istorie şi arheologie "A. D. Xenopol" - Iaşi, XXIII/2, 1986, p. 599- 618.

- Veliman, Valeriu, ***Relaţiile româno-otomane, 1711-1821. Documente turceşti***. Direcţia generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1984, 795 p.

- xxx ***Vieţile sfinţilor din luna lui octombrie***, traducere din slavă, M-rea Neamţ, tipărită de Ignatie şi Gherontie monahi, 1809.

- Vîrtosu, E., ***1821. Date şi fapte noi***. Bucureşti, "Cartea Românească", 1932, 253 p.+8 pl.

- Vîrtosu, Emil, ***Napoleon Bonaparte şi proiectul unei republici aristo-democraticeşti în Moldova la 1802***, ed. II, Bucureşti, f. ed., 1947, 48 p.

- Vîrtosu, Emil, Vârtosu, Ion, ***Aşezămintele Brâncoveneşti. O sută de ani de la înfiinţare 1838-1938***, Bucureşti, M.O. Imprimeria Naţională, 1938, LIV+480 p.

- Vîrtosu, E., Vârtosu, I., Oprescu, Horia, ***Începuturi edilitare 1830-1832. Documente pentru istoria Bucureştilor***, Bucureşti, Leopold Geller, 1936, 224 p.+3 pl.

- Vlădescu, Nicolae M., ***Din trecutul boierimei româneşti - vel comisul Şerban Pârvu Vlădescu***, în "Revista Arhivelor", I, 1924-1926, nr. 1-3, p. 227-248.

- Vlăduţ, Constantin, ***Ion Câmpineanu***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1973, 269 p.+14 f. ilustr.

- Vranoussis, Léandros, ***Rigas, un patriot grec din Principate***, trad. de Atanasie Papapanu, revăzută de autor, Bucureşti, Editura Eminescu, 1980, 336 p.

- Xenopol, A.D., ***Istoria românilor din Dacia Traiană***, ed. III, vol. XI, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1930, 320 p.

- Zub, Al., ***Mihail Kogălniceanu. 1871-1891. Biobibliografie***, Bucureşti,

Editura Militară, 1971, LXXXII + 654 p.
– Zub, Al., *A scrie şi a face istorie (Istoriografia română postpaşoptistă)*, Iaşi, Editura Junimea, 1981, 368 p.

INDICE

A

Abdul Megit, sultan otoman - XLIX, 264, 352, 359.
Abrucovici, Leiba, staroste de negustori - LXXXVII.
Academia Domnească (Sf. Sava) din Bucureşti - XIII, 304, 354
Academia Română (Biblioteca) - IX , XII, XIV, XVI, XX, LIV.
Academia Sf. Sava, v. Academia Domnească.
Acxtelmeier (Acxtelmeyer), Stanislav - 295.
Adam, personaj biblic - 5, 13, 134, 352, acrostih 233, 238, 239.
Adamclisi, monument la - IX, X, LIV.
Adamescu, Gheorghe - XI, LV, XCIV, 381.
Adrianopol (Adrianupoli) 203, 276, tratatul de la - 360.
Adunarea Ad-hoc a Moldovei (1857) - 362.
Adunarea Deputaţilor - XLIV.
Adunarea Obştească a Ţării Româneşti - 229, 350, 355.
Agamemnon - 184, 331.
Agenţia Veche, stradă (uliţă) în Bucureşti - XXXIX.
Agia oraşului Bucureşti - XXIV, LXI, LXVI-LXVIII, LXXV.
Ago bimbaşa, cu paza la Râmnicul Vâlcii - 57.
Ahmet, nazârul Brăilei - 52, 53, 55, 56, vizir 88-90.
Aidin-paşa - 25, 27.
Albala, Radu - 356, 390.
<Albania> (Ţara Arnăuţească) - 161, 288.
Albastră, sector (vopsea) în Bucureşti - XXXVIII.
Alecsandri, Vasile - XLIX, 308, 320, 381.
Alecu, polcovnic - LIX.
Alexandrescu, Grigore - XLIX.
Alexandru, împărat, ţar al Rusiei -156, 191.
– , postelnic 40.
Alexandru cel Bun, domn Moldovei - 295.
Alexe, mahala în Bucureşti - XXXVIII, XLI, XLII, LXXXVI, (sau Slobozia) XC.
Alexe, soţ Mariei, ctitorii bisericii Alexe din Bucureşti - LXXXVI.
Alexianu, Alexandru - XV, LVII, 381.
Ali-paşa de Ianina, tatăl lui Muhtar-paşa şi al lui Veli-paşa - 88.
Alio-paşa - 20.
Almăjan, Constantin, paharnic - 337.
Andonie (Andronache, Antonie), mare staroste de negustori - LXIII.
Andronescu, Grigorie, memorialist - XLVII, 294, 357.
– , Şerban, memorialist - XLVII .
Anghelescu, Theodorache, secretar al Sfatului oraşului Bucureşti - XXXIV.
Anghelovici, Ecaterina, fc.Mariei şi a lui Mihalache, căsătorită Athanasiu - XCIII.
– , Eliza, fc. Mariei şi a lui Mihalache, căsătorită Fănuţă- XCIII.
Anghelovici , Maria, soţia lui Mihalache - XLIV.

– , Mihalache (Mihai), serdar - XLIV, XCII, XCIII.
Aninoasa, sat <jud.Argeş>- XXVII,LXX, LXXI.
Anglia (Englitera, englezi)- 94,195,196, 355, v. şi Britania.
Antim, mânăstire în Bucureşti - 302, 359.
Aprichi, Mihalache, serdar - XXXIX.
Arabia (Aravia) - 185.
Arbut, Chiriac, staroste de negustori - XXII, LX, LXI, LXIII.
Ardeal, v. Transilvania.
Argeş, episcop de – , episcopia - 123, 124, 126, 302, oraş 132.
Arhivele Statului - XX, XLIV.
Arhondologia Ţării Româneşti - XVIII, XLI, LIX, LXXVIII, 360.
Aricescu, C. D. - 286, 381.
Arié, Gabriel - LIX, 381.
Arion, fraţii, neam - LXXXIX, XLII.
– , Costache - LXXXIX.
– , Ecaterina - LXXXIX.
– , Fotache, sluger - LXXXIX.
– , Ianache, paharnic - LXXXIX.
– , Maria - LXXXIX.
Aris, zeul războiului la greci - 243, 244.
Aristia, C. - 355
Armbruster, Adolf - 354, 381.
Arvinte, Vasile - 389.
Asan, Teodoriţa - LIX.
Asiria - 94.
Atena (Atina) - 297, 307.
Athanasie, staroste de negustori - LXII, LXIII.
Athanasiu (Atanasiu), soţ Ecaterinei, ginere lui Anghelovici - XCIII, eroare: socrul lui Atanasie Fănuţă XCII.
– , Ecaterina, născută Anghelovici - XLIV.
Augustus, împărat roman - 245, 354.
Aurelian, împărat roman - 249.
Austria (Împărăţia Austriecească; Ţara Nemţească; nemţii) - XLVII, 95, 185, 255, 186,192, 314, 327, 333, 334, 363.
Avel, personaj biblic - 34.
Avramescu, Aristiţa - XCI, 381.
– , Tiberiu - XCI, 381.
Azna, Ioan - LXXIV.

B

Bacalbaşa, Constantin - XLIII, LXXXVI, XCI, XCIII, 381.
Bagration (Pagration), g-ral rus - 84, 85.
Baiazid (Begheazitul), sultan otoman - 264, 331, 340, 359.
Baidaf, L.- 334, 381.

Bainglass, dr. S.- LIX.
Baltaretzis, v. Bălţăreţu.
Banat, refugiaţi în - 318.
Basarab (Basarabi; Băsărăbeştii), neam - 106, 108, 202, 229, 236.
–, Laiotă, domn Ţării Româneşti - 332, 340.
–, Matei, domn Ţării Româneşti - 60, 106, 236, 238, 290, 295, 308, 341.
–, Neagoe, domn Ţării Româneşti - 340 353, 389.
–, Radu (Radu Negru) - 203, 340.
Basarabia (Moldova până în Prut; răpire) - XLVIII, 77, 83, 90, 91, 190.
Bălan, Constantin - LXX, 388.
–, Maria - LXX, 388.
Bălaşa, Dumitru - 384.
Bălăceanu (Bălăceni), familie - VIII, 126, 304.
–, Constantin, ban - VIII.
–, Titu - XXIX, 283.
Bălăceanul, mahala în Bucureşti - LXVIII.
Bălcescu, Nicolae - L, LI, XCIV, 357, 358, 381.
Băleanu, Emanoil (Manolache, logofăt,caimacam - 1848) - LXXX, 308, 358.
–, Catinca, soţia lui Manolache - , fiica lui Al. Suţu - 308.
–, N. - 350.
Bălintescu, Alexandru - LXIV, 381.
Bălţăreţu (Baltaretzis), Ianache (Ioannis Evstation) din Bucureşti - 156, 170, 319, 328, 346, eroare : - Ştefan 319.
Bălţăreţu, Ştefan, v. - Ianache.
Băluţă, fiul lui Preda Ioan staroste - LXIV.
Bănie, v. Craiova.
Bănulescu, Gavril, exarh al Sinodului bisericesc rus, mitrop. al Moldovei - 81, 82, 292.
Bărăţiei, str. în Bucureşti - XXXIX.
Bărbăteşti, v. Ioan din - .
Bărbulescu, Petre - 293, 387.
Bărcănescu, casele, în Bucureşti - XLIV.
Băsărăbeştii, v. Basarab, neam.
Bâţcoveanu, Ioniţă, pitar -XI, LI, LVI.
–, Nicolae, logofăt, frate cu Ioniţă - XI, XII, LI.
Beilic, v. Calea Şerban-Vodă, podul.
Beldiman, Alecu, logofăt moldovean - LI, 235, 331.
Belescu, Anica, soţia lui – Bănică din Valea Largă - LXXIV.
–, Bănică din Valea Largă, finul lui Fănuţă Ştefan - XXIX, LXXIV.
–, Constantin, negustor din Valea Largă - XXIX, LXXIV.
–, Nicolai - LXXIV.
Belu, v. Şerban-Vodă, cimitir.
Belu, Costache, în Sfatul oraşului Bucureşti - XXXIV.
–, Ştefan, logofăt, casele lui - 160, 322, 323.

Bender, cetate - 83.
Berciu, Dumitru - 353, 391.
Berindei, Dan - 298, 315, 319, 322, 381.
Berlin - 319.
Berza, Mihail - 332, 381.
Bezviconi, Gheorghe - XCI, XCIV.
Bianu, Ioan - 381.
Bibescu, prinţ - XLIII.
– , Constantin - VI, 49.
– , Dimitrie, vornic, tatăl domnului Gheorghe Bibescu - 235.
– , Ecaterina, soră cu Safta, fiica lui Constantin Văcărescu, mama lui Gheorghe Bibescu şi a lui Barbu Ştirbei - 319.
– , Gheorghe (Iorgu; căminar; domn) - XXXI, XXXIII, XXXIV, XXXVII, XL, XLII, XLIX, LXXIX, LXXXIV, XCIV, 235, 237, 258, 308, 319, 331, 351, 352, 357, 359.
– , Zoie, v. Brâncoveanu Zoie.
Biblioteca Academiei, v. Academia Română.
Biserica cu Toţi Sfinţii din Bucureşti - LXIX.
Biserica Grecească din Braşov , v. Sf. Nicolae.
Bizanţ - XX.
Bodea, Cornelia - 354, 382.
Bogdan, Ioan - LIV.
Bogdan-Duică, Gheorghe - 382.
Bolliac, Cezar - LI, 358.
Bonaparte, Napoleon - XLVI, XLVIII, 76, 77, 90, 191, 287, 291.
Bondescu, C. I. - 308.
Borăneasca (sau Lipovul), moşie jud. Prahova - XXVI.
Borănescu, Alecu, tatăl Marghioalei - LXIX.
– , Catinca (Ecaterina), fiica Elencăi - XXV, XXVI, LXVIII, LXIX.
– , Costache, fiul Elencăi - LXIX, XXVI.
– , Drăghicean, sluger, tatăl lui Alecu şi al lui Matei - LXIX.
– , Elenca, medelniceresă - XXI, XXIV- XXVI, XXVIII, LXIX, LXXIII.
– , Elenca (Elena), fiica Elencăi - XXVI, LXIX, LXXV.
– , Iancu (Ion), fiul Elencăi - XXV, XXVI, XXXIV, XLII, LXVIII, LXIX, LXXIII, LXXIX.
– , Iancu, fiul slugeresei Maria - din Focşani - LXIX.
– , Marghioala, fiica lui Alecu - LXIX.
– , Mariţa, fiica Elencăi - XXVI.
– , Mariuţa, fiica lui C. Sibiceanu, căsătorită cu Ştefan - XXVI.
– , Matei, frate cu Alecu, fiul lui – Drăghicean - LXIX.
– , Mihalache, medelnicer, soţul Elencăi - XXV, XXVI, LXIX.
Borănescu, Naie, fiul Elencăi - XXVI, LXIX.
– , Ştefan, fiul Elencăi - XXVI, LXIX, LXX.

- , Ştefan, serdar, fiul lui Alecu - , căsătorit cu Elena - LXIX.
Boroş, Ion - 318, 382.
Borroczyn, maior - XXXVIII, XXXIX.
Bosnia - 288.
Boşneag -aga, căpetenia Ruşciucului - 33, 86.
Boteni (- Ungureni), sat, moşie, jud. Muscel - XVI, XXVII, LXXI.
Braşov (Cronstadt, Kronstadt), afaceri la 320, biserica Sf. Nicolae (Grecească)- XLV, 327, filigran 296, pribegie la XXIX, XXXI, XLI, LXXVI, 62, 68, 71-73,7[illegible] 81, 113, 153, 155, 160, 161, 163, 167, 170, 290, 297, 303, 304, 315, 31[illegible] 318, 323, 324, 326, 355, 357.
Brăila (Ibrăila), cetate - 83-85, 107, 108, 193, nazârul 19, 25, 27, 31, 52, 88, raia 334 360.
Brăiloiu, casele lui din Craiova - 33.
Brătăşanu, Barbu - LXX.
Brătescu, dr. G. - 342.
Brătianu, Gh. I. - 331, 382.
- , Ion (guvernul, 1888) - XLIII.
- , I. C. - 357.
Brâncoveanu, Constantin, domn al Ţării Româneşti - XXVI, XXVII, XLVI, LXX, 107 109, 295, 296, 299, 308, 319, 333.
- , Grigorie, mare ban - XXXI, XXXVII, XLII, XLVI, LIII, LXXVI, 102, 103, 114 115, 117, 135- 137, 142, 169, 170, 206, 298, 316, 327, 328, 341, 342, 345.
- , Manolache, vornic - LX.
- , Nicolae, mare vistier - VII, LIII, 9, 10.
- (Brâncoveanca), Zoe (Zoiţa), băneasa, fostă soţie lui Gh. Bibescu - XXXI, XXXVII, XLII, LXXXIV.
Brâncovenii, familie - VI.
Brâncuş, Grigorie - 287, 386.
Brezoianu, Safta, şetrăreasă - XCIII.
Britania - LIX, v. şi Anglia.
Bucov, localitate, poştă <jud. Prahova> - LXX, 103, 294, 316.
Bucovina - XLIII, anexare 333.
Bucureşti XIII, XVII, XXI, XXII, XXX, XXXI, LIX, LXVI, LXXV, LXXIX, LXXXIII - XCIII, 132, 291, 330, 356, Adunarea Obştească(1837) 229, şcoli (Acad. Domnească) 206, 304, 337, 354, apa în case la robinet 343, boieri din - chemaţi la Ţarigrad pentru numirea domnului (1822) 162, 324, catagrafia din 1831 XXV, din 1838 XXIV, XXVII, XXVIII, LXVIII, LXIX, LXXII, Casa oraşului XXXIII, cărţi tipărite la 291,doctor 342, 343,domnul în XLVI, LXV, 20, 36, 41, 285, 287, (alaiul lui Al. Suţu) 114, 298, domnul Moldovei la - (1845) 237,domnul pământean 163, domnul Al. Ghica fuge din - 225, muzică XLIII, moartea lui Filipescu 103, în vremea pazvangiilor (1802 - "spargerea" oraşului, ruşii şi turcii în - , oaste din -) XXIX, XLVII, 18, 19, 21, 26, 27, 31, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 62-68, 74, 77, 78, 81,83-87, 89, 290,

locuinţa cronicarului XXXII, XXXVIII, XXXIX, XLI, XLVIII, LXXVI, 164, logofăt moldovean la - 331, luptă (din 1632) 290, Opera Italiană XLIV, răscoala târgoviştenilor (vin la-)134-136, 138, 308, revoluţia din 1821("spargerea" oraşului, Tudor la - , turcii la- , uciderea lui bimbaşa Sava) 149,152, 153, 154, 156-160, 313, 315, 316, 319, 320, 322, 323, revoluţia din 1848 (cazarma pompierilor, turcii la -) XL, 264, 271, 357- 359, Sfatul Orăşenesc XXXVI, LXXIII-LXXXI, staroste de negustori LX, LXIV, turnul Colţea 76.
Bujoreanu, Şerban, mare vistier - LXX.
Bulat, T. G. - 318, 382.
Bulgaria - 285.
Bulhacov, g-ral rus - 91.
Buzău, cărţi tipărite la - LVI, episcop (Episcopie) de - 126, 304, jud. LXXIII, oraş XII, LI, LXIX, turcii la 79.
Buzeştii, neam - 115, 116, 229.
Büsching's, A. F. - 354.

C

Calafat - 6, 26, 27, 36, 156.
Calatis, cetate - 354.
Calea Călăraşi, str. în Bucureşti - XXXVIII, 320, v. şi Vergu, str.
Calea Moşilor, str. în Bucureşti LXXXVII.
Calea Şerban Vodă, str. în Bucureşti- LXXXVI, podul (zis al Beilicului) XC.
Calea Văcăreşti, str. în Bucureşti, v. Protopopului.
Calhidonia - 94.
Calimachi (Calimah), Scarlat, domnitor Moldovei - 86,149, 322.
Calofireşti, neam - 115, 229.
Camariano, Nestor - 298, 382.
Camariano-Cioran, Ariadna - 291, 295, 309, 327, 332, 341, 354, 382.
Camenschi, Nicolae, g-ral rus - 85, 86.
- , Serghie, g-ral rus - 86.
Candiano-Popescu, Alexandru - 285.
Cantacuzinii, neam - XLVI, 106-109, 295, 308, 341.
Cantacuzino, Constantin (Costache; logofăt mare, caimacam, vornic)- XXXIII-XXXV, 268, 360.
- , Constantin, postelnic mare - 295.
- , Constantin, stolnic - 359, 382.
- , George, - 350, doamna - IX.
- , Mihai, istoric - XLVI, 295, 331, 354.
- , Şerban, domnitor al Ţării Româneşt i- XXVII, 106, 107, 341.
- , Ştefan, domnitor al Ţării Româneşti - 108.
Cantacuzino, Toma, spătar mare - XLVI, 107.
Cantemir, Dimitrie, domnitor al Moldovei - XLVI, 185, 186, 189, 191, 307, 332-334, 336, 350, 358, 382.

Caproşu, Ioan - 389.
Cara Ahmet Efendi (Chehaia-bei, Kehaia-bey, locţiitorul paşei de Silistra) - 149, 156-161, 312, 322, 323, 325.
Cara Feiz, conducător al cârjealiilor - 58.
Cara Mustafa, conducător al cârjealiilor - 29, 32, 35, 36.
Caracal (Caracala), pazvangii la - 31, 58, 59, 62, 75, proclamaţia de la 1848 - 357.
Caragea, Ioan Gheorghe, domnitor Ţării Româneşti - XXIII, XXXI, XLVIII, LXII, 1, 15, 99, 100, 101, 102, 104, 113, 114, 116-120, 123, 127, 130, 131, 136, 138, 282, 287, 294, 297, 298, 300, 305, 357.
Caragiale, Ion Luca - 296, 316.
Caramzulea, Matache, pomojnic - LXVII.
Caraş - Severin, judeţ - 318.
Carol I, domnitor al României - XLIV.
Carol I, str. în Bucureşti, v. Işlicari.
Carol XII, regele Suediei - XLVI, 107, 186.
Carpathi, munţi - 164, 192.
Cartojan, N. - 331, 382.
Casa veniturilor mănăstireşti - 167.
Caselli, D. - 322, 382.
Catargiu, Lascăr - XCII.
Catinca, fiica lui Al. Suţu, v. Băleanu - .
Cazimir, Ştefan - XCI.
Căimăcămia Ţării Româneşti (1848) - 261, 268, 358.
Călăraşi, intrarea turcilor (1821) - 156, 319.
Căldăruşani, mânăstire - 123.
Călăeni, localitate în Moldova, în apropierea Ismailului - 83.
Călinescu, George - XII, XIII, LVI, 291, 382.
-, Gh., clucer - LXXIX.
Cănuţă,din Valea Largă - LXXIV.
-, paharnic, frate cu Zamfira, nun al Tincunei Hurezeanu - XXIV, XXXII, LXVII, LXXVII.
-, I., v. Fănuţă Iancu.
Căpitan-paşa, v. Kuciuk Husein.
Căpleştii, neam - 115, 116, 229.
Căţel, sat lângă Bucureşti - 156.
Căzăneasca, Eufrosina - XXXIX, XC.
Câmpia Libertăţii de la Filaret (1848) - 357-359.
Câmpina - XXIX, XXXI, 164.
Câmpineanu, Constantin, vornic - XXXIII, XXXIV.
-, Ion - LXXIX, 251, 350, 355, 357, 358.
Câmpulung, oraş - 132, 133, 203.
Câncea, Ioan - 383.
Cândea, Virgil - 336, 358, 382.

Cealâcul, Ivancea - XXXIX.
Ceapanoglu, paşă - 88, 89.
Cerchez, Emil - 383.
Cernăteşti, deal, vie în , jud. <Prahova> - LXVII.
Cernăuţi - XLIII.
Cernica, mânăstire - 123.
Cernovodeanu, Costache - XXXIV.
– , Dan - 331, 383.
– , Paul - 291, 295, 383.
Chehaia- bei, v. Cara Ahmet Efendi.
Chel Ali, aga - 35, 36.
Chesarie, episcop Râmnicului - 81, 309.
Chihaia, Pavel - 340, 383.
Chircă, Haralambie - LXX, 388.
Chiselef, v. Kiselev.
Chişinău - XI, LI.
Chiţimia, I.C. - XIII, LVII, 384.
Chiţu, Gheorghe (ministru al Instrucţiunii Publice) - XLIV, 283, 284.
Ciachir, Nicolae - 314, 383.
Ciceacov, amiral rus - 91.
Cincul, Teodoran - XXIII.
Ciorogârleanu, Matei, mare vistier - LXX.
Ciucă, Marcel-Dumitru - LVII, LVIII, LXX, LXXVI, 287, 290, 308, 312, 382, 383, 387, 388.
Cîrstoiu, Cornel - 383.
Cleadov, v. Cleanov.
Cleanov , localitate în jud. Mehedinţi - 48, 50, 51, 54, greşit: Cleadov 290.
Clonder, poştă- LXX.
Coadă, Constantin, fost polcovnic - LXVII.
– , Teodor (căpitan, colonel), soţ Saftei Fănuţă, ginere cronicarului - XXXIX, XLII, XLIV, LIX, LXXXIX, XC, v. şi Marinescu – .
Cocioc, în marginea Bucureştiului, tipografia de la - LI.
Cocorăscul, Iancu, vornic - 162.
Colentina (Colintina Ghicăi), lângă Bucureşti - 153, 154, 159.
Colţea, mahala în Bucureşti - LXXVIII, turn, dărâmat de cutremur (1802) 76.
Columbeanu, Sergiu - 289, 383.
Coman, C.N. - 322, 383.
Comité - 79.
Condurachi, Emil - 355, 383.
Conduratu, Alexandru, fiul lui Ştefan - LXXV, 202, 337.
Conduratu , Ştefan, clucer - VII, XII, XIII, XXX, XXXVII, LIII, LXXV, 202, 336, 337, 339.
Consiliul de Război - XLIV.

Constandinidis, v. Orpescu.
Constantin cel Mare, împărat roman - 204, 307.
Constantinescu, A. - 322, 383.
– , Ioana - 309, 383.
Constantinescu-Iaşi, Petre - 297.
Constantinopol, v. Ţarigrad.
Constituţia (din 1741) - 309, (din 1848 : "Constituţa") - 261, 262, 265-268, 357.
Coray, Adamantie - 332.
Coresi - L.
Corfus, Ilie - 294, 297, 298, 302-304, 313, 315, 316, 319, 322-324, 357, 383.
Cornea, Paul - L, LVII, XCIV, XCV, 331, 332, 356, 384, 390.
Cornescu, M. - 350.
Corsica -76.
Costandie, episcop al Buzăului, v. Filittis.
Costescu, Al., lt. colonel, fiul lui Costache - 357.
– , Costache, tatăl lui Al. - 357.
Costin, Miron - L, 384.
Coşoveiu, comandant de zaporojeni - 161.
Cotroceni, mânăstire în Bucureşti - 153, 154.
Cozma, mitropolit - LIX.
Craiova -VI, XXVIII, LX, LXIV, 19, 20, 27, 29-35, 37, 42, 45, 57, 83, 126, 150, 153, 156-159, 312, 314, 319, 357, judeţele, părţile Craiovei, v. Oltenia.
Craven, lady - 359.
Creţeanu, Costache, medelnicer - XXXV.
Creţulescu, biserică din Bucureşti - 297.
Creţulescu (Creţuleşti), neam - 315.
– , Istrate - 298.
– , Safta, strănepoată lui Constantin Brâncoveanu, căsătorită cu C. Văcărescu - 319.
Cristian, Ilie - LVII, 312, 387.
Cronstadt, v. Braşov.
Crutzescu, Radu - 357, 381.
Cuciuc Ahmet - 159.
Cuciuc Husein, v. Kuciuk Husein.
Cureleanu, I. - 326, 384.
Curtea domnească - 78.
Cutia milosteniei - VII, XXI, LXXVI, LXXVII, 215, 347, 348.
Cutuzov, g-ral rus - 87-91, 292, 344.

D

Dacia (Dachia, sau Transilvania, Valahia şi Moldova) - XLVI, XLVII, 92,93, 95, 192, 243, 245-249, 353, 354.
"Dacia", sală de manifestaţii în Bucureşti - XLIV.
Daia, localitate pe marginea Dunării, <jud. Vlaşca> - 21.
Dalmaţia - 77.
Dan I, domn al Ţării Româneşti - 331.

Dascălul (Miculescu), Grigorie, mitropolit al Ţării Româneşti - XI, XII, XVI, XIX, L, LI, LVI, XCIV, 167, 303, 326.
David, lupta cu Goliath - 251, 355.
David, prooroc - 183, 198, 218, 220.
Dâmboviţa, râu - XXIX, LXXXVI, 359.
Dealul, mânăstire - 303.
Dealul Mare, jud. Prahova, podgorie - XXV.
Debie, C.N. - 316, 384.
Decebal (Decheval), rege dac - 95, 354.
Del Chiaro, Anton-Maria - XLVI.
Delavrancea, Barbu - XCI.
Densusianu, Ovid - XI, LV, 384.
Densuşianu, Aron - VI, LIII, 384.
Depaltă, caimacam al Craiovei - 152.
Departamentul, de Cremenalion - XXIII.
–, de Opt - LXI, LXXVIII.
–, de Şapte - LXI, LXXI-LXXIII.
–, Obştirilor (Epitropiei Obştirilor, Vornicia Obştirilor) - XXI, XXII, XXXII, LXXVI - LXXVIII, 215, 348.
–, Stărostiei (Stărostia) - XXI, LXII, LXV.
–, Trebilor din Lăuntru - XXXVI.
Deviş-paşa de la Vidin - 156.
Diaconovich, dr. C. - LV, 384.
Diamandi (Iamandi), staroste mare de negustori - XXX, LXIV, LXXV.
Diiu, v. Vidin.
Dima, Al. - LVII, 384.
Dimitrache, clucer - 323.
Dimitrie, preot la biserica Sărindar - IX.
Dimitrov, Str. A. - 288, 389.
Dio Cassius - 354.
Dionisie, v. Sevastis.
Direcţia Teatrelor - XLIV.
Doamna Bălaşa, biserică în Bucureşti - 319.
Dobreni (Dobroeni), sat - LXIV, LXV.
Dobrescu, Ioan, meşteşugar, memorialist - XLVII, 297, 298, 302, 303, 313, 315, 316, 322.
–, Iordache, fost mare vameş - XXXVIII, LXXI, LXXXV.
Dobrogea (pământul dintre Marea Neagră şi Dunăre) - X, 161
Dobroianu, v. Popovici.
Dogaru, Maria - 384.
Domiţian, împărat roman - 92, 354.
Donea, Iancu - LXXXV.
Donici (Dona), Costache - XC.

Dositheu, v. Filittis.
Dracache, v. Suţu Alexandru.
Dragomir, Reghina - LXX, 382.
Dragu-vodă, v. Vlad Dracul.
Drăgaica, sărbătoare - 322.
Drăgăşani - 75, 158.
Drugănescu, v. Grecov Zoe.
Dubnow, Simon - LIX, 384.
Duca, domnitor al Ţării Româneşti - 238.
Duca-Tinculescu, Doina - LXX, 382.
Ducas, Neofit - XLVI, 354.
Dudescu, familie - 359.
Dumas, Al. - XLIII.
Dumitrescu-Buşulenga, Zoe - LVII, 384, 387.
Dumitru, delibaşa - 160.
– , staroste mare de negustori - LXIII.
Dunărea (cetăţi pe margine, trecere de oşti turceşti sau ruseşti peste, strejuire) - 6, 18, 21, 25-27, 29, 35-37, 44, 76, 78, 83, 85-88, 108, 151, 156, 159, 161, 163, 237, 295, 354, 357, 362, hotar 89, 90, 194, 269, 276, 277, 360, neamurile de peste - robite de turci 203, 205, serasher al - 156.
Duţu, Al. - LVII, 384.
Dühamel, g-ral rus - 268.

E

Ecaterina, împărăteasa Rusiei - 108, 139, 185, 186, 189, 191, 332.
Eclisiarhul, Dionisie - X, XLVII, LI, 286, 384.
Edem - 44.
Eforia indemnizaţiilor scutelnicilor - XXXVII.
Eftimie, V.P.P. - 337.
Eftropie, v. Eutropius.
Egiptul - 122.
Elada, v. Grecia.
Elenca, soră cu Fănuţă, v. Borănescu.
Elveţia - 297
Enăceanu, vinde document - 285.
Engherliu, Filip - LIX.
Eosforul - 132.
Epir, v. Grecia.
Episcopescu, v. Manega.
Epitropia Obştirilor (de Obşte), v. Departamentul - .
Erbiceanu, Constantin - 295, 384, 391.
Escadronu (Divizionul) de Jandarmi - Bucureşti - XLIII.
Eteria - 322, 350.
Europa (Evropa) - 7, 76, 77, 80, 107, 120, 138, 186, 187, 194, 198, 203, 205, 267, 300, 314, 358.

Eutropius (Eftropie) - XLVI, 249, 354.
Eva, personaj biblic - 233, 238.

F

Farao - 137.
Fălcoianu, Ştefan, medelnicer - XI.
Fănică, Ioan, v. Fănuţă Ştefan.
Fănuţă, Atanasie (Anastasie), fiul lui Ştefan - IX, XXIX, XLII-XLIV, LVII, LXXIII, LXXXIV, LXXXIX, XCII-XCIV.
– , Constantin, fiul lui Ştefan - XLI, LXXVII, LXXXIX, 215, 348.
– , Elenă, fiica lui Atanasie - XLV, XCIV.
– , Eliza, soţia lui Atanasie, născută Anghelovici - XLIV, XCIII, XCIV.
– , Hrisi (Hrysy), soţia lui Ştefan - , născută Arion - XLI, XLII, LXXXIX, 219, 220.
– , Iancu (Ioan), fiul lui Ştefan - , poet - XLII, XLIII, L, LVII, LXXII, LXXXIV, LXXXIX, XCI, eroare: Cănuţă XCII.
– , Natalia, cea de a treia soţie a lui Ştefan - IX, XVII, XVIII, XXI, XXIV, XXIX, XXXVII, XXXVIII, XL, XLII, LXXII, LXXIII, LXXXIV, LXXXVI, XXXIX, XCII, XCIII, 297, 326.
– , Safta (Elisaveta), fiica lui Ştefan - XXXVII, XXXIX, XLII, LVII, LXXII, XC.
– ,Ştefan (Zilot Românul), identificare, biografie VI - XCIX, acrostih 201, 336, văduvia, 219, îndepărtarea din slujbă 228, 350.
Fărcăşanu, Matei, şetrar mare - 295.
– , Răducanu, paharnic - LXXVII, LXXVIII.
Ferhat, bimbaşa, face paza la Râmnic - 57.
Fiereasca, piaţă în Bucureşti - XXXIX, XC.
Filaret, v. Câmpia Libertăţii de la - .
Filaret, mitropolit - LXV.
Filipescu (Filipeştii), familie - 294.
– , Alexandru, logofăt al Dreptăţii - XVII, XXXVI, 228.
– , Constantin (ban,vistier) - 84, 85, 102,103, 294, 316, 323.
– , C.N., ministru la Finanţe în Guvernul Provizoriu - 357.
– , Gheorghe, vornic mare - XXXIV, XXXV.
– , I. - 350.
– , Mihai (Mihăiţă; aga, hatman) - LXXIX, 162.
Filipescu-Vulpe, filorus - 360.
Filitti, I.C., istoric - XCVIII, LVIII, LXXVIII, 350, 357, 381, 384.
Filittis, Costandie, episcop de Buzău - 126, 304.
Filittis, Dositei (Dositheu), mitropolit al Ţării Româneşti - 9, 80, 81, 126, 292, 304.
Fisănţeştii, familie - LXIV.
Fischer, I. - 356, 390.
Flondor, Iancu, compozitor - XLIII.
Florescu, G.D., genealogist - 313, 384.
Focas (Phocas), împărat bizantin - 224, 289.

Fochianos, Sava, bimbaşa - XXXI, 152, 159-161, 322, 323.
Focşani - 89.
Foişorul de Foc din Bucureşti - XXIV.
Fotie, patriarh al Constantinopolului - LVI.
Fotino, Dionisie, istoric - XLVI, LXXVIII, 286, 288, 294, 331, 332, 385.
– (Fotinopulos), Mihai (Mihail) din Hios - XII, XVI, XXX, XLV, XCIV, 336-338.
Frances, E. - LIX, 385.
"Francesco Lucca", editură milaneză de muzică - XLIV.
Francisc II, împărat al Austriei - 290.
Franţa (francezi) - 76, 77, 87, 89-91, 195, 196, 355.
Frederic II, rege al Prusiei - 288.
Frunzăverde, Pătraşco, hoţ de vite - LXV.
Fuad Efendi (Efend Fuatul), trimis al sultanului - 268, 270, 360.
Furnică, D.Z. - LXIV, 385.

G

Gabrielescu, Grigore, tenor - XCIII.
Galaction, episcop al Râmnicului - 126, 305.
Gáldi, Ladislau - L, XCIV, 385.
Galiţă, Mihai - X, XLIX, LV, 385.
Gavril, mitrop., v. Bănulescu - .
Gazote, Pascale - LXXX.
Gălăteni, sat, jud. Vlaşca - LXV.
Găleşescu, v Prisiceanu Ruxandra.
Gărdescu, Ioan, sluger - XXXII, LXXVIII.
Geanoglu, Ioan, poet - XLIII, XCI.
Geneva, în Elveţia - 297.
Georgescu, compozitor - XLIII.
– , Valentin Al. - V, XII, XIII, XVI, XXXVII,XLV, LVI, LVIII, LXXV, XXXIII,XCIV, 337, 385.
Georgia (Ghiurghia) - 84.
Germania (Nemţia) - 70, 94.
Gheezi - 144.
Ghenci-aga - 160, 322.
Gheorghe, staroste mare de negustori - LXIII.
Gheorghe, Gheorghe - 293,387.
Gheorghe, Nicolae, v. Olimpiotul Iordache.
Gheorghiu, Emil - 342, 385.
Gherasim, episcop, v. Rătescu - .
Gherontie, monah din mânăstirea Neamţ - 355, 393.
Ghica (Ghiculeştii), familie - 161.
– , Alexandru, căminar - LXXXI.
– , Alexandru, domnitor al Ţării Româneşti - 287.
– , Alexandru Dimitrie, domnitor al Ţării Româneşti - VIII, XVII, XXXV, XXXVI,

XLVI, XLIX, LXXXII, 220,221, 234, 235, 237, 347, 349.
– , Costache, ban - 91, 298.
– , Dimitrie, ban, frate cu Grigorie III - domnitor al Moldovei şi Ţării Româneşti, tatăl lui Alexandru şi Grigorie - 161.
– , Grigorie III, domnitor al Ţării Româneşti şi al Moldovei - 139, 161, 333, 334.
– , Grigorie Dimitrie, domnitor al Ţării Româneşti, frate cu Alexandru - (fost ban) - VII, XXXI, XXXII, LXXVII, 149,161-163, 215, 303, 298, 324, 325, 347, 348.
– , Ion - 308, 319, 320, 385.
– , Mihai, mare vornic - XXXV, XL.
– , Scarlat, domnitor al Ţării Româneşti - VII, XII, LXXV, 202, 336-338.
Ghidionescu, D. - 284.
Ghiuloglu, serdar - XC.
– (Ghiululoaie), Sultana - LXXVI.
Ghiurghia, v. Georgia.
Ghizdeanu, Dumitru din Buzău - LXIX.
Gioga - Sinefache, Nicolae - 298, 385.
Gioglovan, Radu - 308, 385.
Giurescu, Constantin - 306, 308.
– , Constantin C. - LXXXVII, 286, 289, 295, 297, 306, 330, 334, 359, 385.
Giurgiu (Giurgiuv), cetate - 83-85,88, 193, 264, 269, 334, 359, raia 360.
Glodeanu, sat lângă Bucureşti - 78.
Goga, moşie, jud. Prahova - LXV.
Golescu, Dinicu - 359.
– , Iordache - 331.
– , Nicolae, vornic - 162, 357, 359.
– , Radu, vornic al Obştirilor - XXII, LXII, 10, 297.
– , Ştefan - 357.
Golescu - Negru, A.G. - 357.
Goleşti, localitate, jud. Muscel - 157.
Goliath, uriaş - 355.
Göllner, Carol - 318, 385.
Gorj, judeţ - 27.
Gouillard, J. - LIX.
Grammont, aghiotant al lui Al. Dim. Ghica - 349.
Grădişteanu, Petru - VI, LI, LIII, 283, 386.
Greceanu, Radu, cronicar - XLVI, XCIV, 296, 386.
– , Şerban, mare vistier - LXX.
– , Ştefan D. - IX, 337, 386.
Grecescu, Constant - LXX, 290, 388, 390.
Grecia (Elada, Grecul, greci) - XX, 109, 150,155, 184.
Grecov, Zoe, născută Drugănescu, soţia lui Ioniţă Ştirbei - XCIII.
Grecul (Vulpea), personaj al unei alegorii - 183.

Grigorie beizadea, v. Suţu - .
Guşangi Ali, conducător al cârjaliilor - 58.
Guvern Provizoriu (1848) - 260-262, 264, 358, 359.

H

Hadim-paşa - 332.
Hagi, Ioan, staroste de negustori la Craiova - LXIV.
Hamburg - 354.
Hamza-paşa - 332.
Handoca, Mircea - LVI, 330, 348, 386.
Hangerli, Alexandru, fiul lui Constantin şi al Ruxandrei - 287.
- , Constantin, domnitor al Ţării Româneşti - VI, XXVIII, XLV, XLVII, L, LIII, LXXII, 3, 5, 6, 9, 11, 12, 15, 17, 18-23, 120, 143, 281, 282, 285-288, 336, 348.
- , Elena, fiica lui Constantin şi a Ruxandrei - 287.
- , Mihai, fiul lui Constantin şi al Ruxandrei - 287.
- , Nicolae,fiul lui Constantin şi al Ruxandrei - 287.
Harsosa, v. Hârşova.
Hasan-paşa de Silistra, bătrânul - 37,74,75, 154, 156, 317.
Hasdeu, B.P. - VI,VII, XII, XIII, XIX, XX, XXVIII, XXIX, XLIX, LIII, LIV, 281, 283- 288, 290, 291-293, 296, 335, 386.
Haşdeu, Titus N. - LXXVI, 318, 390.
Hârşova (Harsosa), cetate - 85, 292.
Heineccius, filozof - 327.
Heliade Rădulescu, I. - 355, 357, 359, 360, 386.
Herodot, istoric - 354.
Hierăşti, localitate - 341.
Hina, Alecu, medelnicer - LXXIX.
Hiotul, Mihail, paharnic - 202.
Histria, cetate - 354.
Hodoş, Nerva - 363, 381.
Homer (Omir) - XLVII, 184, 331.
Horez (Urez), plai - 55.
Horezeanu (Hurezeanu, Orezeanu), C. - colonel XXV.
- , Constantin, vameş, soţ Tincunei - XXIV, XXV, LX, LXVI, LXXVII.
- (Constandinidis) , Elisabeta, născută Orpescu - XXV, LXVIII.
Horezeanu, Tincuna, sora lui Ştefan Fănuţă - XXI, XXII, XXIV, XXV, LX, LXV, LXVII, LXXV, LXXVII.
- , Ştefan, pitar, fiul Tincunei şi al lui Constantin - XXIV, XXV, XXXIV, LX, LXVI-LXVIII, LXXIX.
Hotin, cetate - 83.
Hurezeanca, v. Horezeanu.
Hurmuzaki, Eudoxiu - 386.
Husin-paşa, vizir - 90.

I
Ialomiţa, apa - 290.
Ialomiţeanu, Mihalache - XXV.
Iancovici, Sava - 322.
Iancul, Mihalache, în Sfatul Orăşenesc - LXXX.
Ianina, localitate <în Albania> - 88.
Iantra, localitate în sudul Dunării - 86.
Iarcu, Dim. - XCI, 386.
Iaşi - XLV, XLVI, 79, 159, 162, 316, pacea 188, 333.
Ibrail, v. Brăila.
Ibraim aga Giaful, beşli agă la Mehedinţi - 18.
Ierusalim - 151, 346.
Ignatie, monah din mânăstirea Neamţ - 355, 393.
–, de Arta, mitropolit al Ţării Româneşti - 82, 91, 292, 302.
Ilarion, episcop al Argeşului - 302.
Ilfov, judeţ - XLIV, LXXIII.
Iliaş, Radu domnitor al Ţării Româneşti - 290.
Ilie, preot la biserica Alexe din Bucureşti - LXXXVI.
Iliescu, Vladimir - 354.
Ilieş, Aurora - XCIV, 296, 386.
Inoteşti, poştă - LXX.
Ioan, din Bărbăteşti, grămătic - 331.
Ioan, staroste, v. Popovici.
Ioana, frumoasa, i s-a dedicat o poezie - XCI.
Ionaşcu, Ion - V, XI, XII, XVI, LV, LVI, LXVIII, LXIII, LXXVIII, XCIV, 293, 294, 300, 305, 326, 332, 347, 348, 360, 386.
Ionescu, Ianache din Bucureşti - LXVII.
Ionescu - Barbă, N., colecţionar - LXXVI.
Ionescu - Gion, Gh. I. - XLIX, 387.
Ioniţă, fost polcovnic de seimeni - LXXII.
Ioniţă, starostea, v. Popovici Dobroianu Ioan.
Iordăcheanu, comună în jud. Prahova - LXXIII.
Iorga, mare staroste de negustori - LXIII.
–, Nicolae - V, X, XI, XX, XXVII, LV, LIX, LX, LXXII, LXXIV, LXXV, LXXVII, 292, 305, 316, 319, 334, 337, 353, 354, 363, 387.
Iorgulescu, Alexandru - 291.
Iosif, episcop de Argeş - 123, 124, 126, 302.
Iovian, împărat roman - 354.
Ipoteşti, localitate <jud. Olt> - 63.
Ipsilali-paşa - 86.
Ipsilanti, Alexandru, domnitor al Ţării Româneşti - XXIII, XLVII, LXI, LXV, 1, 15, 17, 18, 75, 113, 139, 281, 282, 288.
–, Alexandru (Alecu), conducătorul eteriştilor - XXXI, 149, 150, 151-159, 314-317,

320, 321, 350.
-, Constantin, domnitor al Ţării Româneşti - XXIII, XLVII, XLVIII, 15, 75-79, 84, 113, 136, 150, 151, 156, 159, 224, 290, 319.
-, Dimitrie, frate cu Alex. şi Gheorghe, fiii lui Constantin - 150.
-, Gheorghie, frate cu Alex. şi Dimitrie, fiii lui Constantin - 150.
-, Zoe, născută Văcărescu, soţia lui Constantin - 151, 156.
Isaiov, g-ral rus - 83.
Isar, Nicolae - 352.
Iscru, G. D. - LVII, 312, 314, 317, 358, 387.
Ismail-aga, aianul Ruşciucului - 61.
Ismail, cetate - 77, 83, 85.
Ispir, delibaşa - 30.
Istoria (menirea ei) - XLV, XLVI, LI, 1.
Istria, în Bizanţ - 289.
Işlicari (Uliţa Franţuzească, str. Carol, 30 Decembrie, Iuliu Maniu), str. în Bucureşti - XXXVIII, XLV, XCIII, 322, 323.
Italia - XLIV, 292, 297.
Iudeea - XX.
Ivaşcu, George - XIII, LVI, 388.
Ivireanu, Antim, mitropolit - 303.
Izvoranu, Ionel - XLIII, XCIII.

Î

Împărăţia, v. Turcia.
Împărăţia Austriacească, v. Austria.

J

Jacomy, doamna, născută Moru - VIII, IX, XV, XVIII.
Jianu, Ştefan, medelnicer - XI.
Jiu, apa - 30, 50.
Judecătoria, (Tribunalul) Agiei - XXIV.
-, Comercială - LXIX.
-, Ilfov - XXV.
Kainargik, v. <Kücük> - .
Kanghellarios, Alexandru - 295.
Katiforos, Antonios - 295.
Kirileanu, G.T. - XII, LVI, 312, 330, 335, 347, 348.
Kirkireu, dascăl - 308.
Kirsa, localitate în Bosnia - 288.
Kiselev, Pavel - XXXIII, XXXIV, LXXVIII, 221.
Kogălniceanu, Mihail - IX, LI, XCV, 283, 285, 388.
Komită, Ştefan din Phthia, prof. la Acad. Sf. Sava - 304.
Kreuchely, consulul Prusiei - 316, 325.
Kuciuk (Kutchup), Hussein (Căpitan-paşa) - 6, 8, 18, 19, 21, 286, 288.

<Kücük>- Kainargik, pacea de la - 98, 130, 186, 188.

L

Laiotă, domnitor, v. Ţepeş.
Lascu, Nicolae - 331, 355, 388.
Lazariu, Alexie - 291.
Lazăr, Gheorghe, şcoala lui - 341.
Laybach <Ljubljana, Congresul Sfintei Alianţe> de la - 314.
Lăcusteanu, Grigore, memorialist - 357.
Lăiteşti, moşie - LXIV.
Leana, personaj din piesa *Hagi Tudose* a lui Delavrancea - XCI.
Lecca, colonel, ministru de Război - 285.
- , Octav G. - LV.
Legaţia Italiei la Bucureşti - XLIV.
Leipzig - 358.
Lenj, Filip, aga - 162.
Leonăchescu - Năndraşu, N., inginer - XCII.
Lepădătescu, Grigore - LXXXVIII.
Leul, v. Turcul.
Lia, gigant - 251, 355.
Ligor, Alexandru - 388.
Lipovul, v. Borăneasca.
Lipsca, oraş - 315, 320, 354.
Litzica, Constantin - 338, 388.
Lixandru, ţigan - LXVI.
Locotenenţa Domnească - XL, 264, 266-268, 359, 360.
Lofcea, localitate în sudul Dunării - 87.
Logofeţia Dreptăţii - VIII, XVII, XL.
Logofeţia Mare a Pricinilor Bisericeşti - XLII.
Lom, localitate în Bulgaria - 20.
Loviştea, plai - 126.
Lucaci, biserică în Bucureşti - 356, mahala XXIV, XXV, LXVII.
Luck (Luţc), tratat la - 333.
Lucullus, Varro - 354.
Lullin de Chateauvieux, Jacob Frédéric - 291.
Lupu, clucer, tatăl mitropolitului Dionisie Sevastis - 303.
- , Dionisie, v. Sevastis.
- , Vasile, domnitor al Moldovei - 238, 290, 295.
Lupul, v. Neamţul.
Lüders, g-ral rus - 360.

M

Macedonia - 94.
Magheru, Gheorghe - 357.

Maghistrat, v. Sfatul Orăşenesc.
Mamona - 132.
Manah Ibraim, comandant al pazvangiilor - 48,52, 56, 59, 76, 113.
Manda, v. Prisiceanu Smaranda.
Manega (Piscupescu, Episcopescu, Vasiliev, Vasilovici), Ştefan, doctor - XLIX, 342, 343.
Mano, George Constantin, frate cu Ion, fiul lui Mihail - şi al Smarandei Văcărescu - LXXXVI, 319, 388.
–, Ion, frate cu Constantin - 319.
–, Mihail (Mihalache), tatăl lui Constantin şi al lui Ion - 156, 170, 319, 328, 346.
–, Safta, soră cu Smaranda şi Ecaterina, fiica lui Constantin Văcărescu, soţia lui Constantin Ipsilanti - 319.
Manolescu, Ioan, chiriaş al lui Ştefan Fănuţă - LXXXVI.
Manu, Grigore - VII, VIII, 283
Manuc - bei - 294, 300, 305.
Marco, serdar din Şelari - LXXI.
Marco, Ioan - 298.
Marcov, g-ral rus - 88.
Marcovici, Simion - LI, XCIV, XCV, 352.
Marea Neagră - 161.
Mareş, Mihalache - LXXXV.
Maria, fiica vistierului Varlaam, căsătorită cu un g-ral rus - 91.
–, păhărniceasa, naşa lui Anastasie Fănuţă - XCII.
–, soţia lui Alexe, ctitor al bisericii Alexe din Bucureşti - LXXXVI.
–, ţigancă, bucătăreasă - LXVI.
Marin, Ioan - XC.
Marinescu, Scarlat, şetrar - LXXI.
Marinescu - Coadă, Alexandrina, fiica Saftei Fănuţă - XLII, XCI.
Marinescu - Himu, Maria - 331, 388.
Martin, Aurel - LVI, 390.
Massoff, Ioan - XCIII, 388.
Mateescu, Tudor - 287, 290, 388.
Matraca, Panait, mare staroste de negustori - LXIII.
Mauriciu (Maurikios, Mavriche), împărat bizantin - 34, 289.
Mavrocordat, Constantin, domnitor al Ţării Româneşti - 108, 139, 308, 309, 362.
–, Nicolae, domnitor al Ţării Româneşti - 108, 303.
Mavrogheni, Nicolae, domnitor al Ţării Româneşti - 224.
Mavros, dregător al lui Al. Dim. Ghica - 349.
Maxim, Mihai - 306, 332, 388.
Maximianus, Marcus Aurelius Valerius, împărat roman - 355.
Măcin, cetate - 85.
Măracineanu, D. - 308.
Mărgărit, mare staroste de negustori - LXIII.

Mărgineni, mânăstire, închisoare - 355.
Mătasă, C., preot - 330.
Megit, v. Abdul.
Mehedinţi, judeţ - 18, 48, 149, 150, 313, 314.
Mehedinţi, Simion - 330.
Mehmet I, sultan - 334.
– , Mustafa A. - 362, 388.
– , Topci Efendi, om împărătesc - 324.
Merkelius, consul austriac la Bucureşti - 290.
Michelson (Mihelson), g-ral rus - 78, 83.
Micşunescu - LXXVI.
Micu, Emil - 318, 388.
Miculescu, v. Dascălu.
Mihai Viteazul - XXVI.
Mihali, om al lui Sava bimbaşa - 322.
Mihăilă, Gheorghe - 289, 353, 389.
Mihălescul, Scarlat, spătar - 162.
Mihnea III, domnitor al Ţării Româneşti - XXVII.
– , Radu, domnitor al Ţării Româneşti - 295.
Mihordea, V. - 287, 388.
Miller, A.F. - 288, 388.
– , G.F. - 333.
Miloradovici, g-ral rus - 78, 83-85.
Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice - XLIV, LIV.
Ministerul Justiţiei - XLIV.
Ministerul de Război - XLIV.
Mioc, Damaschin - LXX, 289, 388, 391.
Mircea cel Bătrân, domnitor al Ţării Româneşti- XLVII, 106, 130, 184, 203, 205, 255, 264, 274, 276, 295, 331, 332, 334,340, 356, 359.
Mistreţul, v. Românul, Ţările Româneşti.
Mitilene - 292.
Mitrofan, mitropolit al Ţării Româneşti - 303.
Mitropolia Ţării Româneşti (Târgovişte) - XI, XX, XXII, XXXI, LI, 3, 81, 84, 86, 122, 124, 125, 126, 134, 153, 154, 167, 229, 263, 267, 287, 302.
Mogoşoaia, pod - 67, 358, 359.
Mohamed, sultan - 332.
Moise - 137.
Moisil, Constantin - LXXIX, 388.
– , Florica - 353, 389.
Moldova (Ţara Moldovei)- XLVII, XLIX, LXXXII, 75, 78, 83, 84, 86, 90, 91, 92, 95, 107, 108, 113, 116, 128, 149, 150, 155, 156, 159, 161- 163, 184, 186, 190,192, 235, 237, 243, 292, 295, 313, 331, 333 - 335, 352, 354,capitulaţiile 306, ciuma 357, titlul ţării 362, tratatul de la Adrianopol 360, trei judeţe luate

de Austria 192, unită cu Ţara Românească 290, urmaşa Romei 198, v. şi Vlaho - Bogdania.
Mora (Moru) - VIII, XIII, XVII, XVIII, LV.
–, familie de preoţi din Bucureşti - XIII.
–, Costache - VIII, IX, XIII, XV, XVIII, LIX.
–, Constantin (Dincă), fiul lui Dumitrache - LIX.
–, Dumitrache, ginere Teodoriţei Asan - LIX.
–, Fănică - VII, VIII, XII, XIV, XV.
–, Gheorghe - LIX.
–, Ştefan - IX-XI, XIII-XV, greşit : Murnu - LV.
–, State - LIX.
–, v. Fănuţă ; Jacomy.
Moreea - 302.
Moroiu, familie din Bucureşti - XIII.
–, Costache Dumitru, doctor în Drept - XIII.
–, Dumitru, preot bucureştean - XIII.
Moru, v. Mora.
Moruzi, Alexandru, domnitor al Ţării Româneşti - XIX, XXVIII, XLV, XLVII,LXXVI, 12, 15, 17, 22-28, 31, 33, 34, 36-43, 45, 78, 128, 287, 288, 289.
–, Dumitraşco, beizadea, dragoman - 88, 89.
–, Iorgu, beizadea - 21.
Moxa, Mihail, cronicar - 289, 389.
Muhtar paşa, fiul lui Ali-paşa din Ianina - 88.
Mumuleanu, Paris - L, XCIV, 389.
Munteanu, G. - 358.
Muntenia, v. Ţara Românească.
Mureşianu, A.A. - 318, 389.
Murnu, George - 331, 389.
–, Ştefan, v. Moru.
Muscalul, v. Rusul.
Muscel, judeţ - XVI, XXVII, XXIX, LXXI, 157, 203.
Mustacov, Hristache (Hristofor) - LXXX, LXXXI.
Mustafa III, sultan - 362.
Mutafcieva, Vera P. - 288, 389.
Mutaşcu, Traian - 298, 315, 319, 322,381.
Muzeul de Antichităţi din Bucureşti - 337, 338.
Muzeul judeţului Braşov - LXXVI.
N
Nănişori - Ojogeni, pe Ialomiţa - 290.
Năsturel, P.V. - XCIII, 357, 389.
–, Udrişte - 341.
Năsturel - Herescu, familie - 341.
Neamţ, mânăstire - 333, 355.

Neamţul (Lupul), personaj într-o scriere alegorică - 183.
Nectarie din Moreea, mitropolit al Ţării Româneşti - XXXI, 120, 123-126, 298, 302, 303.
Neculce, Ion - 333, 389.
Nedelea, popă din Gălăteni - LXV.
Negrea, Costache, caimacam - 149, 150.
Negru, culoare (vopsea) în Bucureşti - XXIV, XXXVIII, LXVIII, LXXIII.
Negustori, biserică în Bucureşti- XXXVIII, XLI, LXXXVIII, mahala IX, LXIX, LXXI.
Nemţia, v. Germania.
Neofit, mitropolit, preşedintele Guvernului Provizoriu - 357, 358.
Nestor, sfânt - 251, 355.
– , jurist - LXXVII.
– , logofăt mare - 323.
Nica, cojocar - LXVIII, LXXXVI.
Niceea, Conciliul de la - XX.
Nicoară, Moise - 354.
Nicolache (aga, postelnic), caimacam Craiovei - 29, 31, 34.
Nicolae, sfânt - 144.
– , Veniamin - 341, 389,
Nicolaescu, Stoica - 330.
Nicolaescu - Plopşor, C. S. - 286, 389.
Nifon, mitropolit Ungrovlahiei - XCII.
– , patriarh - 128.
Ninive (Ninevi), cetate - 11.
Nistor, Ion I. - 357, 389.
Niţa, ţigancă - LXV.
Niţescu, G. - 357.

O

Obedeanu, Grigore, serdar - LXXIX.
Obştească (Obişnuita) Adunare a Ţării Româneşti - XXXVI, XLIX.
Oceacov, vizirul din - 362.
Ocnele Mari - 55-58, 62, 63, 75.
Odobescu, Alexandru - VII-IX, XIII-XV, LVI, LVII, 363.
Odobescu, Ion, colonel, ministru de Război (1848) - 357, 358.
Oficiul Stării Civile din Bucureşti - XXXVIII.
Ogrădeanu, Ştefan, căminar - LXXIV, LXXIX, LXXX, LXXXV.
Olari, mahala în Bucureşti - LXVIII.
Olimpiotul, Iordache (Gheorghe Nicolae), căpitan - XLVIII, 114, 298.
Olt, râu - VI, 18, 23, 26, 29, 56, 57, 62, 63, 83, 87, 113, 126, 152, 158.
Olteni (Oltenilor), biserică în Bucureşti - 160, 323.
Oltenia (partea de peste Olt, cele cinci judeţe ale Craiovei, Valahia Mică, părţile Craiovei) - XX, XXVIII, XXIX, 72, 83, 87, 113, 126, 128, 129, 149, 152, 153, 156, 157, 318, 362.

Omer-paşa - 269.
Onu, Liviu - 384.
Opera Italiană din Bucureşti - XLIII, XLIV.
Opran, Gheorghe, căminar - XXXIV, LXXIX.
Oprescu, Horia - LXXIX.
Orăşeanu, Geani - XXIII, XXXII, LXXVIII.
Orezeanu, v. Horezeanu.
"Orfeu", sală de manifestaţii în Bucureşti - XLIV.
Orientul Antic - L.
Orpescu, Elisaveta, v. Horezeanu.
Ortiz, Ramiro - 389.
Osman aga, aian, tatăl lui Pazvantoglu - 288.
–, paşa, Silistra Valesî - 324.
–, aga, paşa, v. Pazvantoglu.
Ostrogorski, Georges - LIX, 389.
Oţetea, Andrei - XLIX, XCV, 297, 313, 389.

P

Paapa, Gheorghe, în Sfatul Orăşenesc - XXXIV.
Pagration, v. Bagration.
Palade, Alecu, tatăl Elenei, socrul lui Ştefan Borănescu - LXIX.
Palatul Poştei - 323.
Panaitescu, Petre P. - 332-335, 350, 355, 382, 389.
Pandrav - VIII, LI, 283-285.
Pann, Anton - LXXXVI, 390, 356.
Pantelimon, mănăstire din Bucureşti - 132, 322.
Papazoglu, Dimitrie - LXXVIII, 357, 390.
Papiu Ilarian, Alexandru - LI.
Paraschiva, clucer de arie - 291.
Paravatul (Apostatul), Iulian, împărat roman - 133, 144, 307, 311, 349.
Parthenopolis, cetate - 354.
Partidul Liberal - XLIV.
Pasărea, mânăstire - 322.
Pascu, hanul lui - (Pascului) în Bucureşti - LXXXVI, LXXXVII.
Pastia, colonel - 285.
Pavel, căminar, în Sfatul Orăşenesc Bucureşti - LXXIX.
Pazvantoglu, Osman, paşa de Vidin - XXIX, XLVII, 16-21, 24-26, 29, 35, 37, 41, 44, 52, 57, 287, 288, 290.
Păcurariu, Mircea - 302,304, 390.
Pământul lui Madiam - 29.
Pehlivan-paşa - 86.
Pencovici, Costache - XXXIV.
Penelea, Georgeta - LXXVI, 318, 319, 387, 390.
Peretz, Ion - 338, 390.

Persiţeanca, v. Prisiceanu.
Pesta - 320.
Peşacov, T. Gh. - XV, LVII.
Petersburg - 291, 292, 333.
Petre, serdar, paznic - 294.
Petrescu, Ghenadie - 293, 390.
-, I. Em. - LVI, 390.
Petru cel Mare, ţarul Rusiei - XLVI, 107, 108, 185, 186, 189, 191, 295, 333.
Philippide, Alexandru - IX, LIV, 390.
-, Dimitrie Daniel - 353, 354.
Phokas, v. Focas.
Phoenix, pasărea - 334.
Piatkowski, Adelina - 331, 388.
Piatra Neamţ - 312, 330.
Piaţa Teatrului din Bucureşti - XLIII.
Piazza, Giacomo, artist italian la Bucureşti - XLIV.
Piersiceanu, Piersiceanca, v. Prisiceanu.
Pippidi, Andrei - 390.
Piru, Alexandru - XIII, LVI, 390.
Pisa - XIII, 292, 297.
Piscupescu, v. Manega.
Piteşti - 63, 152, 156, 157, 285, 313, 319.
Platov, g-ral al cazacilor - 85.
Plavia, moşie, sat, în com Iordăcheanu, judeţul Săcuieni- XXVIII, XXIX, LXXIII.
Ploieşti - X, XXII, XXIX, XXXI, XXXIX, LV, LXXIV, 152, 153, 164, 283, 316.
Plumbuita, mânăstire - 290, 355.
Poarta (- Otomană; - Turcească), v. Turcia.
Poarta Oilor din Ierusalim - 346.
Podgoria, plasă în judeţul Prahova - LXXIV.
Poiana Mărului, moşie a Brâncovenilor, în Transilvania - 328.
Polizu, Anastasie - XXXV, LXXIX, LXXX.
Polonia (Ţara Leşească) - 90, 91.
Pomerania - 288.
Pop, Augustin Z.N. - 285, 390.
Popa Radu, biserică din Bucureşti - LXV.
Popa, Victor - 353, 390.
Popa - Liseanu, Gh. - 382.
Popescu, Cârstea, mare vistier - LXX.
-, Nicolae M. - 326, 390.
-, Radu, cronicar - XXVII, LXX, 290, 390.
Popescu - Cilieni, Ioan - LXIV, 381.
Popescului, mahala, v. Protopopului.
Popeştii, neam - 115.

Popeşti - Dragomireşti, comună în judeţul Ilfov - XCIII.
Popeşti - Manuc, moşie, judeţul Ilfov - XLIV, XCIII.
Popeşti - Sf. Ecaterina, moşie în comuna Popeşti - Dragomireşti, judeţul Ilfov - XCIII.
Popovici, Dimitrie - XII, LVI, 292, 390.
- (Dobroianu), Ioan (Ioniţă), starostea, tatăl lui Ştefan Fănuţă - XVIII, XXI - XXIV, XXVII, XXVIII, XXXII, XXXVII, LX, LXII-LXV, LXVII.
Potra, George - LXXV, LXXVI, LXXXVII, LXXXIX, 390.
Prahova, judeţ - XXV, XXVI, XXVIII, XXIX, XL, LXV, LXVII, LXXIII, 113, 126, 131, 316.
Preda, fiul popii Nedelea din Gălăteni - LXV.
-, Ioan, staroste la Craiova - LXIV.
Predeal - XXXI, 164.
Predescu, Teodor - LXXIV.
Prisiceanu, familie - XXVI, LXXV, 115.
Prisiceanu, v. Vlădescu.
-, Bănică - LXXI.
-, Constantin, mare vistier în zilele lui Brâncoveanu - XXVII, LXX, LXXI.
-, Costin - LXXI.
-, Dimitrie, pitar - XVII, XXXVI, LXXII.
- (Prisiceanca), Elenca (Elena), fiica Smarandei - XXVII, LXXII.
- Fotache, fost căpitan de lefegii, fiul lui Matei - XVII, XVII, XXVI, XXVII, XXXI, XXXIX, LVIII, LXXI, LXXII, 299.
-, Gheorghe - LXXI.
-, Maria - LXXI.
-, Matei, frate cu Fotache - XXVII, LXXI, LXXXVII.
-, Nicolae - LXXI.
-, Ruxandra, căsătorită Găleşescu - LXXI.
-, Smaranda (Zmaranda, Manda) - XVI, XVII, XXI, XXIV, XXVI, XXVII, XXXIX, LXXI- LXXIV, LXXXVII, LXXXVIII.
-, Stanca - LXXI.
-, Zamfira, căsătorită Rodeanu - LXXI.
-, Zamfirache - XXVII, LXXI.
Prisiceanu, Zoiţa - XXVII, LXXI.
Prisiceni (Prisăceni de Jos; Prisiceni - Buda), moşie, judeţul Vlaşca (Ilfov) - XXVII, XXXIX, LXXIII, LXXXVII, LXXXVIII.
Proclamaţia de la Izlaz (1848) - 357, 358, 360.
Prodan, Ioan, chiriaş al cronicarului - LXXXVI.
Protopopului (sau Popescului), biserică şi mahala în Bucureşti (azi Calea Văcăreşti) - 323.
Prozorofschi, Petru, feld-mareşal rus - 83, 84.
Prusia (prusieni, consulul -ei) - 153, 157, 195, 196, 316.
Prut, râu - 90, 91, 108, 150, 159, 190, 192, 321, 333.

R

Radu cel Frumos, domnitor al Ţării Româneşti - 332.

Radu, Mircea T. - XLIX, 391.
– , Negru, v. Basarab Radu-vodă.
Radu-Vodă, mânăstire din Bucureşti - 78, stradă XXXVIII, XCIII.
Ralea, Manolache, stolnic - LXXVII.
Rangabe - 285.
Razgrad - 86.
Răducanu, Iancu, negustor - XXXIV.
Răduică, Georgeta - XCI, 391.
– , Nicolin - XCI, 391.
Rădulescu, Andrei - LXI.
– , Teodora - LXX, 391.
Rătescu, Gherasim, episcop de Buzău - 126, 304.
Răteşti, neam - 126, 304.
Râmnicul (Vâlcii), episcop, episcopia - 31, 32, 81, 126, 302, 309, pazvangii la 27, 55-57, 158.
Râmniceanu, Naum - XLVII, 287, 294, 295, 391.
Regulamentul Organic - XVII, XXXIII, XXXVI, XL, LXXIX, 220, 228, 232, 265, 266, 268, 355, 359, 360.
Regulamentul pentru Sfaturile Orăşeneşti - XXXIII- XXXV, LXXIX, LXXX.
Robescu, C.F., stradă în Bucureşti - XXXVIII.
Roşleanu, v. Prisiceanu Zamfira.
Roma (Împărăţia Romei, Vechea Romă) - 92, 95, 190, 196, 204, 241, 245, 248, 249, 353, 354, v. şi Ţarigrad.
Romanaţi, judeţ - XI.
Romania - XLVII, 246, 247, 249, 353.
România - XLVII, 353.
Românul (Mistreţul), personaj al unei alegorii - 183, 184.
– , Zilot, v. Fănuţă Ştefan.
Rosenthal, C. D., pictor - 358.
Rosetti, C. A. - XLIV, 357.
Rosetti, Dimitrie Radu - 355, 391.
– , I. - 350.
Roşu, culoare în Bucureşti - LXVI, LXVII, LXIX, LXXI, LXXII, LXXXV.
Rotaru, Ion - XIII, LVI, 391.
Ruciu, Costache - LXXXV.
Runcan, Simona - 334, 382
Rusciuc - XLIX, 21, 61, 74, 76, 86-89, 237, 288, 292, 359.
Ruse, preot la biserica Vergului - XCII.
Rusia (Rosia, Ţara Muscălească, ruşi, stăpânirea , consulatul, Împărăţia, Curtea Protectriţă) - 8, 15, 25, 76-79, 81, 82, 85, 87, 89-92, 94, 104, 107, 108, 113, 136, 139, 150, 153, 156, 157, 159, 185, 190, 191, 194, 220, 260, 267, 268, 272, 273, 292, 298, 314, 317, 319, 321, 324, 327, 333, 334, 360.
Rusu, Andrei - 358.

Rusul (Muscalul, Ursul), personaj al unei alegorii - 183.
Ruxandra, fiica lui Alexandru Ghica, soţia lui Constantin Hangerli, mama lui Alexandru, Mihai, Nicolae, Elena, Maria - 287.
Rückman, consul rus - 350.

S

Sabar, râu - XXXIX.
Saac, Sac, v. Săcuieni.
Sadurschi, Elena - 311, 391.
Samarian, dr. Pompei - 342, 356, 391.
Sava, bimbaşa, v. Fochianos.
Sava (Săvescu), Gheorghe, datornic al cronicarului - XXIV, XXX, LX, LXVI, LXXV, LXXXVIII.
Savischii, g-ral rus - 84.
Săcuieni (Saac, Sac), judeţ - XXVIII, LXXIII, LXXIV.
Sărindar, mânăstire din Bucureşti - IX.
Săvescu, v. Sava.
Săvescu, Alecu - LXVI.
Sâmbăta de Sus, moşie a Brâncovenilor, în Transilvania - 328.
Scarlat, Mircea - XCIV, 391.
Scufos, N. - 291.
Scurtu, Gh. - 357.
Segarcea, mânăstire - 33, 35.
Selim III, sultan - 288.
Semeanova, L. E. - 333, 391.
Serbia (Servia) - 106.
Sevastis, Dionisie, episcop - 123, mitropolit 124, 125, 126, 135.
- (Lupu), Dionisie, mitropolit - 153, 163, 167, 302, 303, 326.
Severeanu, dr. C. - XLIII, XLIV, XCII, XCIII, 391.
Sfatul Administrativ al Principatului Ţării Româneşti - XXXIV.
Sfatul Orăşenesc din Bucureşti - XXIV, XXXIII, XXXIV, XXXVI, XXXIX, XL, LXXIII, LXXIX.
Sfeţia, v. Suedia.
Sfinţii Apostoli, mânăstire din Bucureşti - 359.
Sf. Dumitru, biserică din Bucureşti - 304, mahala XCIII.
Sf. Ecaterina, dedicaţie - 207, 342.
Sf. Gheorghe Nou, mahala - LXVIII.
Sf. Gheorghe Vechi, han - XCI, mahala în Bucureşti XXX, XLII, LVI, LXXXVII, XC, stradă XXXIX.
Sf. Mormânt - 151.
Sf. Nicolae (Biserica Grecească) din Scheii Braşovului - XLVI, 303, 327.
Sf. Nicolae cel Sărac, biserică în str. Victoriei din Bucureşti - 308.
Sf. Sava, şcoala, v. Academia Domnească.
Sf. Spiridon Nou, mânăstire din Bucureşti - 13.

Sf. Ştefan, biserică în Bucureşti - XXXVIII.
Sibiceanu, C., serdar - XXVI.
Sibiu - 27, 72, 91, 152, 318.
Silihtarul lui Deviş-paşa de Vidin - 157.
Silihtarul de la Craiova - 158, 159.
Silistra, cetate - 85, 86, 154, 156, 160, 162, 163, 312, 319, 324.
Silvestru, medic, fratele lui Ştefan Komitä din Phthia - 304.
Silvestrului, mahala în Bucureşti - LXXXVII.
Simonescu, Dan - LIX, 282, 286, 290, 381, 382, 388, 391.
Sinaia, mânăstire, jud. Prahova - 126.
Sinodul bisericesc rus - 292.
Sion, George - 295, 331, 356, 362.
Siria - 94.
Slatina - 31, 36.
Slav, dă mărturie - XC.
Slavu, frate cu Velicu din Bucureşti - LXXXVIII.
Slobozia, v. Alexe.
–, localitate lângă Giurgiu - 85.
Snagov, mănăstire - 322.
Societatea Filarmonică - 355.
Societatea Literală - 355.
Solomon, Ioan, colonel - 358.
Sotir, sluger, mare staroste de negustori - LXI, LXIV.
Soveja, Maria - LXX, 382.
Spătăria Mare - LXI, 161.
Spiridon, sfânt - 143.
Stamu, mărgelar - XXII, LXII.
Stana, soţia lui Tudoran pitar din Aninoasa, rudă cu doamna Stanca - XXVII.
Stanca, doamna lui Mihai Viteazul - XXVI.
Stanca (călugărită Sevastia), soţia lui Constantin Prisiceanu - LXXI.
Stancu, dă mărturie - XC.
Statuia Libertăţii (Statuia Justiţiei, la 1848) - 358.
Stănescu, Eugen - 353, 391.
Stăneştii, neam - 115.
Stăneştii, sat <judeţul Gorj> - 53, 55, 56.
Stărostie, v. Departamentul Stărostiei.
Steinberg, dr. A. - LIX.
Stelea, biserică în Bucureşti - 320.
Stîngaciu, Elena - C.
Stoenescu, Grigore - 291.
Stoian, diacon din Găleteni - LXV.
Stoica, D. - 355.
–, de Haţeg, Nicolae - 289, 391.

Stoicescu, Nicolae - LXX, LXXXVI, LXXXVII, 332, 384, 388, 392.
Strabon - 354.
Straje, Mihail - LVII, 392.
Stroganov - 294.
Sturdza, D. A. - 293, 356, 390.
- , D.C. - 293, 390.
- (Sturza, Sturzea), Ioan Sandu, domnitor al Ţării Româneşti - 162, 333.
- , Mihail, domnitor al Moldovei - XLIX, 237, 352.
Suedia (Sfeţia; sfeţii) - XLVI, 107, 186.
Suleiman-paşa - XL, 263, 266, 268, 359, 360.
Suţu, Alexandru (zis şi Dracache), domnitor al Ţării Româneşti - VII, XVI, XXVI, XXX, XXXI, XLVIII, 15, 75, 77, 100, 111, 113, 114, 116, 119, 120, 122, 123, 126, 127, 132-135,137, 141, 143, 144, 149, 290, 294, 296, 297-299, 302, 308, 311, 312, 313.
- , Grigorie, beizadea, fiul lui Mihai Suţu - 40, 43.
- , Mihai, domnitor al Ţării Româneşti - XLVII, LXXII, 15, 37-44, 54, 55, 61-64, 68, 69, 73, 76, 113, 150, 288, 290.
- , Mihalache, spătar, ginere domnitorului Caragea - 120.
<Suvorov> (Şovarof), g-ral rus - 84.

Ş

Şchei, v. Sf. Nicolae, biserică din - .
Şchiopul, Petrache, clucer, ispravnic de Gorj - 27.
Şcoala Sf. Sava, v. Academia Domnească.
Şcoala elevilor conductori de poduri şi şosele - XLIII.
Şcoala Grecească (Elinească) din Bucureşti - 206, 341.
Şelari, stradă în Bucureşti - LXXI.
Şerban, Constantin - 291, 392.
Şerban - Vodă (Beilicul), barieră în Bucureşti - 269.
- - , v. Calea - .
- - (Belu), cimitir în Bucureşti - XCIV.
Şerbănescu, Nicolae - 292, 303, 304, 322, 326, 392.
Şiştov - 21, 88, pacea de la 188, 333.
Şotropa, Valeriu - LXXVI, 291, 392.
Şovarof, v. Suvorov.
Ştefan (acrostih; medelnicer, pitar, serdar), v. Fănuţă.
- , căminar, v. Ogrădeanu - .
- , sfânt - LXXIII.
- , Ioan, v. Fănuţă.
- , Ioan, sluger - LXXVIII.
Ştefănică, v. Fănuţă Ştefan.
Ştefănescu, Ştefan - LXX, 353, 388, 392.
Ştirbei, Barbu, fiate cu Gh. Bibescu, fiul Ecaterinei, domnitor al Ţării Româneşti - VII, XXXVII, XL, LXXXIV, LXXXIX, 272, 274, 308, 319, 360.

Ştirbei, Ioniţă, vornic, soţ Zoei Grecov - XCIII.
Ştrempel, Gabriel - 285, 333, 389, 392.
Şumla ("Şumna"), localitate în Bulgaria - 86, 88, 292.

T

Taca bimbaşa - 86.
Tassos, insulă grecească - 303.
Tătăranu, familie din care provine cronicarul Fănuţă - X, XVIII.
– , Dimitrie, fratele lui Ştefan Fănuţă - X, XXI, XXIV, XXVII.
– , Ioniţă - XXIII.
Tătărăi, moşie - XXI.
Târgovişte (târgovişteni) - XXII, XLVIII, 132-138, 154, 157, 158, 308, 311, 316, 320, 346.
Târgul de Afară, pod (stradă) în Bucureşti - LXIX, LXXIII, 67.
Târgu Jiu - VI, 27, 50, 51-54.
Târnovo, localitate în Bulgaria - 319.
Teatrul Naţional - XLIV.
Teodorini, Elena - XLIV.
Tetraevanghelul lui Coresi - L.
Tei, lac lângă Bucureşti - XCI.
Teleorman, judeţ - 89.
Tell, Cristian - 357, 359.
Teodorescu, Barbu - 387.
– , Gh. Dem. - 322, 392.
Tersenicli - oglu, aian de Rusciuc - 288.
Thessalonic, în Grecia - XX.
<Tibrul> (Tiverul, râu în Italia) - 224.
Timiş, schelă (vamă) spre Transilvania, judeţul Prahova - XXXI, 113, 164, 225, 234.
Tincuna, v. Horezeanu.
Tinghir - efendi - 359.
Tismana, mănăstire, judeţul Mehedinţi - 149, 302.
Tocilescu, Grigore - V-XVIII, XXI, XXIII-XXIV, XXVI, XXVII, XXIX, XXXI, XXXIII, XXXVII, XXXVIII, XL-XLIII, XLIX, LIII-LVIII, LXXII, LXXIX, LXXXI, LXXXIII, LXXXIX, XCI, XCII, XCVII, 283, 286, 287, 289-291, 293, 294, 296-299, 301, 305-308, 311, 312, 325-328, 335, 336, 340-347, 356, 361, 382, 392.
Toma, Apostol, mare staroste de negustori - LXIV.
Tomis, cetate - 354.
<Tomşa>, Leon, domnitor al Ţării Româneşti - 292, 295.
Topoloveanu, Istrate - LXXI.
– , Şerban - LXXI.
Tracia (Thrachia) - 243.
Traian, împărat roman - X, 92, 95, 224, 225, 245, 249, 354.

Trandafirescu, Natalia - LVII, C, 312, 387.
Transilvania (Ţara Nemţească, Ardeal, urmaşa Romei, ţinea de Dacia) - XLI, XLVII-XLIX, 26, 52, 71, 92, 95, 113, 136, 152, 155, 158, 161, 163-165, 184, 192, 198, 203, 225, 234, 243, 272, 290, 297, 304, 308, 316, 320, 325, 328, 329.
Trestenic - zaade (- oglu), aianul Rusciucului - 74-76.
Trestianu, Răducanu, serdar - XXXII, LXXVII.
– (Trestianca), Zoiţa - LXXIV.
Triandafil, Constantin - LXVII.
Tribunalul de Comerţ - XXV.
Tribunalul Criminalicesc(Criminal al Ilfovului) - VIII, XVIII, XIX.
Tribunalul Poliţiei (Agiei) - XVII, XXXVI, XL, 228, 350.
Troia, cetate - 331.
Tudor, Gheorghe, simigiu, casa lui din Ploieşti (casa memorială "I.L. Caragiale") - 316.
Tudoran, pitar din Aninoasa (şi Vlădeşti) - XXVII, LXX.
Tulcea - 285.
Tunusli, Fraţii - XLVI, 295, 331, 354, 356, 362, 392.
Turcheş (Türkös), sat lângă Braşov - LXXVI.
Turcia (Împărăţia, Poarta Otomană, Poarta Turcească, Ţara Turcească) - XXVII, XXXI, XL, XLVI, XLVII, LXXVI, 6, 8, 12, 15, 17-19, 21, 23-26, 29, 37, 41, 75-79,86, 90-92, 94, 96, 98, 101, 104, 108, 113, 114, 120, 122, 123, 125, 139, 149, 154, 158, 161,163, 185, 193, 204-206, 220, 225, 235, 260, 270, 285, 287, 288, 303, 306, 317, 318, 323, 324, 333, 356, 359, 360, 362.
Turcul (Leul), personaj al unei alegorii - 183.
Turnu <Măgurele>, cetate - 83, 193, 334, raia 360.
Turnu Roşu, trecătoare spre Transilvania - 158.
Tuşangi Ali - 86.
Türkös, v. Turcheş.

Ţ

Ţara Arnăuţească, v. Albania.
Ţara Bârsei - 290.
Ţara Leşească, v. Polonia.
Ţara Moldovei, v. Moldova.
Ţara Muscălească, v. Rusia.
Ţara Nemţească, v. Austria; - v. Transilvania.
Ţara Românească (Valahia; fuga locuitorilor ei în Transilvania, notabilii, oraşele)- XI, XLVII, 6, 15, 16, 19, 21, 26, 48, 76, 77, 83, 90-92, 95, 100, 101, 107-109, 113, 119, 120, 131, 132, 136, 149, 150, 155, 156, 159, 162, 164, 185, 189, 190, 192, 193, 203, 206, 210, 236, 237, 246, 255, 270, 287, 292, 295, 308, 313, 319, 329, 333-335, 341, 343, 346, 349, 352, 353, 354, 360, capitulaţiile 306, ciuma 357, închinare 359, întindere XLVII, "legatul" (tributul) 362, originea 198, 241, 243, unită cu Moldova (în 1802) XLVIII, 290, titlul ţării 198, v. şi Vlaho - Bogdania.
Ţara Turcească, v. Turcia.

Ţara Ungurească, v. Ungaria.
Ţarigrad (Constantinopol, Noua Romă) - 12, 13, 19, 21, 23, 25, 37, 42, 43, 75, 76, 78, 79, 87, 94, 102, 104, 106- 108, 120, 125, 128, 149, 162, 204, 235, 237, 294, 324, 332, 350.
Ţigara, Panait (Pantazi), mare staroste de negustori - LX, LXIII.

U

Udricani, mahala în Bucureşti - LXVI, LXVII.
Uliţa Franţuzească, v. Işlicari.
Uliţa Nemţilor, stradă în Bucureşti - LXVIII.
Ungaria (Ţara Ungurească, ungurii) - 107-109.
Ungureanu, Ion - LXXXVII.
Urechia, V. A. - X, XLIX, LV, LVIII, LX, LXII, LXXVIII, 285, 288, 294, 297, 348, 392.
Urez, v. Hurez.
Urlaţi, târg în jud. Prahova - XXIX, LXXIII, LXXIV.
Ursu, N. A. - V, X, XIII-XV, LV-LVII, 393.
Ursul, v. Rusul.

V

Valahia, v. Ţara Românească.
Valahia Mică, v. Oltenia.
Valea Călugărească, localitate în judeţul Prahova - XXXIX, LXXIV.
Valea Largă, localitate în jud. Prahova (Săcuieni) - XXIX, XXXI, XXXIX, XL, XLI, LXXIV, LXXXVIII.
Valea Nicovani, localitate în jud. Prahova - LXXIV.
Valea Poenii, podgorie în dealul Cernăteşti - LXVII.
Valea Popii, podgorie în Dealul Mare, jud. Prahova - XXV.
Vanzan, Gaetan, artist italian la Bucureşti - XLIV.
Varlaam, Constantin, vistier - 84, 85, 91.
Vasile, duhovnic din Bucureşti - XC.
Vasile, tufeccibaşa - 56.
Vasiliev, Vasilovici, v. Manega.
Văcărescu, familie - 151, 156, 161, 315; casele Văcărescului, eroare, v.Belu Ştefan.
-, Alecu - 363.
-, Barbu - XXXI, 159- 162, 169, 170, 298, 327, 346.
-, Constantin, soţ Saftei Creţulescu, tatăl Smarandei - 319.
-, Ianache, ban - 160.
-, Iancu - VII, VIII, XIII-XV, LIV, LVI, LVII, 328.
-, Ienăchiţă - 363.
-, Ioan - 332.
-, Nicolae - 363.
-, Smaranda, fiica lui Constantin şi a Saftei Văcărescu, căsătorită cu Mihail Mano - 319.

Văcărescu, Ştefan - 91.
–, Teodor, caimacam - 358.
Văcăreşti, deal cu vii lângă Bucureşti - XXXIX.
–, mânăstire lângă Bucureşti - XCIII, 117.
Văcăreştii, poeţii - XIV, 361.
Văratec, mănăstire - XXXVII.
Vătafu - Găitan, Silvia - LXX, 382.
Vătămanu, Nicolae - LXXVIII, XCI, 342-344, 357, 358, 393.
Vârtosu, Emil - LVIII, LXXIX, XCIV, 291, 324, 318, 327, 393.
–, Ion - LXXIX, XCIV, 393.
Velestinul, Rigas - 288.
Veli-paşa, fiul lui Ali-paşa de Ianina - 88.
Velichi, Constantin - LVII, 393.
Velicu, fratele lui Slavu - LXXXVIII.
Veliman, Valeriu - 332, 362, 393.
Velisarie, viteaz grec - 21.
Veneţia - XLVI, 295.
Veniamin, dascăl la Şcoala Grecească din Bucureşti - 115.
Vergu, biserică în Bucureşti - XXXVIII, grădină XLI, mahala în vopseaua de Negru XXXVIII, XL, XLII, LXVIII, LXXII, LXXXV, XCII, strada, uliţa (Calea Călăraşilor) XXXVII, 320.
Vidin (Diiu), cetate - 6, 7, 17, 18, 20, 25, 156, 287, 319, 362.
Viena - XLVI, 91, 107, 185, 243, 255, 295, 320, 337, 354, 356, 362.
Vilara, A. - 350.
Villacroce, arhitect al oraşului Bucureşti - XXXIX.
Vistieria - LXVI, 9, 41, 42, 44, 79, 80, 84, 85, 102, 103, 120, 129, 139-143, 159, 161, 309.
Vithezda, fântână în Ierusalim - 210, 346.
Vizantios, Mihail - 295.
Vlad Dracul (Dragu vodă), tatăl lui Vlad Ţepeş - 332
Vlad Ţepeş (Laiotă, Laiotă Vodă Basarab), domnitor al Ţării Româneşti - XLVII, 106, 130, 184, 204, 255, 274, 276, 332, 356.
Vladimir, ordinul ("cavaleria") - 153, 316.
Vladimirescu, Tudor - XXXI, XLVIII, LXXVI, LXXVIII, 149, 150, 152, 154-159, 165, 166, 312, 313, 315-318, 320, 321, 324.
Vlaho - Bogdania - 87, 91.
Vlaho - Livadi - 298.
Vlaşca, judeţ - XXIX, XXXIX, LXV, LXXIII, 89.
Vlădescu, Bălaşa, fiica lui Pârvu - XXVII.
–, Constantin, fiul lui Pârvu - XXVII.
–, Nicolae M. - LXXI, 393.
–, Pârvu, fiul lui Tudoran pitar din Aninoasa - XXVII.
Vlădescu - Prisăceanu, Şerban, fiul lui Pârvu - XXVII, LXX.

Vlădeşti, localitate în judeţul Muscel - LXX.
Vlăduţ, Constantin - 350, 355, 393.
Voinescu II, I. - 357.
Vornicia Mare - XXXIV, XXXVIII.
Vornicia Obştirilor, v. Departamentul Epitropiei Obştirilor.
Vranoussis, Leandros - 288, 393.
Vugoridis, Ştefan, postelnic - 149.
Vulpea, v. Grecul.

Z

Zamfir, Mihai - 384.
Zamfira, soră lui Cănuţă paharnic - XXIV, LXVII, LXXVII.
Zamfirescu, Dan - 353, 389.
Zane, Gheorghe - 381.
Zeus (Zefs) - 245, 248, 250, 331.
Zilot, v. Fănuţă Ştefan .
Zilotul, Simon, sfântul - LIX.
Zoiţa, v. Bibescu - .
Zub, Alexandru - XCV, 393.

X

Xenocrat, C. - LXXX.
Xenopol, A. D. - XLIX, 327, 393.